

Bibliotéka poučná a zábavná

vydávaná

Dědictvím sv. Cyrilla a Methoděje.

Veškerých Dědictvím vydaných spisů čís. 45. na rok 1898.

Život sluhy Božího

P. MARTINA STŘEDY

z Tovaryšstva Ježíšova.

Napsal

J A N T E N O R A,

farář ve Chvalkovicích.

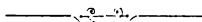
V BRNĚ, 1898.

V komisi u K. Winikra v Brně, Bedřicha Grosse v Olomouci
a v Cyrillo-Methodějském knihkupectví (Gustava Francla)
v Praze.

P. Martin Středa z Tovařystva Ježíšova.

Život sluhy Božího
P. MARTINA STŘEDY
z Tovařystva Ježíšova.

Napsal

J A N T E N O R A,

farář ve Chvalkovicích.

V BRNĚ, 1898.

V komisi u K. Winikra v Brně, Bedřicha Grosse v Olomouci
a v Cyrillo-Methodějském knihkupectví (Gustava Francla)
v Praze.

Tiskem pap. knihtiskárny benediktinů rajhradských v Brně.

Veledůstojnému Pánu

VLADIMÍRU ŠŤASTNÉMU,

biskupskému radovi a starostu »Dědictví sv. Cyrilla a Methoda«
v Brně!

Přihlížejíc k žádosti ze dne 1. června 1898 schvaluje bisk. konsistoř předložený sobě „Život sluhy Božího, P. Martina Středy, S. J.“, sepsaný od Jana Tenory, faráře ve Chvalkovicích.

Život sluhy Božího, vzácného to vzoru ctnosti křesťanské jmenovitě kněžím, zasazen jest vhodně do rámce dějin náboženských naší vlasti, proto lze právem doufati, že spis tento bude členům „Dědictví sv. Cyrilla a Methoda“ k nemalému prospěchu duchovnímu, aby se naučili vážiti si sv. víry katolické a vděčnou památku zachovali neohroženým pravdy Boží obhájcům, na předním místě slavnému Tovaryšstvu Ježíšovu.

Z biskupské konsistoře v Brně,
dne 27. července 1898.

Dr. Fr. Zeibert,
kap. děkan.

C. Riedl,
assessor.

Předmluva.

Ude roku 1899. dvě stě padesát let, co v kolleji Jesuitské v Brně ducha vypustil P. Martin Středa. Pochován byl ve hrobce pod chrámem Jesuitským. Za šťastno se pokládalo tehdy město Brno, že může ve svých zdích míti tělo muže, jehož vděčně nazývalo svým zachovatelem a zachráncem, jehož ctilo jako světce, nadpřirozenými dary obdařeného, s Bohem vždy spojeného. Živá víra toho věku pohlížela k P. Martinu Středovi s úctou a důvěrou, vyprošujíc si na jeho přímluvu vyslyšení ve svých potřebách, obracejíc se k němu jako k mocnému orodovníku u Boha.

Než vymřelo pokolení, které bylo svědkem slavného života P. Středy, zemřeli vrstevníci a nadšení ctitelé jeho, z nichž jednoho povolal Pán, právě když poslední plli věnoval dokončenému již životopisu P. Středy, který měl býti vydán tiskem na jasnou památku ctnostného a věhlasného života Středova. V zapomenutí padaly podrobnosti, jimž současníci nejvýše se podívovali, a splývaly v povšechný obraz o výtečném řeholníku P. Středovi. A tento obraz se již pak zachoval, zůstal v paměti lidské

až posud, ano nabýval zase tím většího života, čím více se opět na pamět připomínala doba, ve které P. Středa žil a působil.

Doba tato jest dobou obnovy náboženství katolického ve vlastech našich. Jest všeho pozor hodna: po těžkých chybách a odtud vzniklých strastech a utrpeních vrátil se zase národ náš sám sobě, vyběděl z hrozné rozháranosti a anarchie náboženské, která jeho všecken byt otravovala a nejlepší síly jeho střebala, a přiklonil se opět k církvi katolické, která z potlačení svého svěží silou povstala. Národ náš náboženstvím katolickým stal se zase jednotným, a již tato jednota zaručovala budoucí jeho rozvoj a rozkvět.

Doba tato však příliš nespravedlivě se u nás posuzuje i odsuzuje. Zabředli jsme nyní velice na stanovisko protestantské: co je katolického, haní se a snižuje, co je protestantského, chválí se a velebí. Čas by již byl, abychom vybavili se z bludův a předsudkův a jasným zrakem popatřili do dob minulých, a abychom dle tehdejších názorů o tehdejších událostech také soudili.

Popatříme-li tam blíže, uzříme dosti postav skvělých, které povždy nám mohou býti příkladem. Viděti hojnou měrou posvátný zápal a nadšení, horlivost a vytrvalost neoblomnou, horoucí lásku k Bohu a účinnou, převelikou lásku k bližnímu, zmužilost a odvahu i v neštěstí, pevnou důvěru v každé době, neunavnou příčinlivost a píli, věrnost povolání svému až do smrti. A takovými vlastnostmi v hrdinském zrovna stupni vynikal také proslulý

P. Martin Středa, jehož podrobný životopis tímto spisem milému lidu podáváme.

Upřímně jsme se snažili všeho použití, čeho jsme se jen o životě P. Martina Středy dohledati mohli; látku jsme sbírali z rukopisů i tištěných knih. Bude-li se komu zdáti, že některé zprávy jsou jen podřízené důležitosti a nepatrné, budiž nám na omluvenou zbožná úcta k P. Středovi, která i drobných zpráv si všímala. Chtěli jsme ukázati obraz i s podrobnou kresbou.

Prameny k životopisu P. Středy jsou tyto:

A) Z tištěných knih: *Vita Reverendi Patris Martini Stredonii Soc. Jesu per provinciam Bohemiae praepositi provincialis — conscripta a R. P. Wenceslao Schwertfer, Societatis eiusdem sacerdote. Pragae, typis universitatis Carolo-Ferdinandae, 1673.* Životopis tento věnován jest císaři Leopoldovi I. Spis jest rozdělen ve třicet hlav a má stran 206. Mnohé hlavy jsou jen výňatkem z vlastních spisků Středových; na příklad hlavy 5.—14. a z části i 18. jsou do slova téměř ze spisku Středova: „*Acta et mores Hieronymi Haudmorati clerici regularis*“ přejata. Schwertfer dobře znal P. Středu; u něho byl také ještě za smrtelné jeho nemoci. Líčí hlavně a skoro výhradně duchovní život P. Středy; vypravování chronologického nedbá. Schwertferovi byly zasílány příspěvky k životopisu P. Středy od řeholních jeho bratří, ale již současníci jeho vytýkali mu, že do spisu svého málo položil toho, z čeho by svatost Středova byla zřejmá.

Krátký životopis P. Středy jest ve spisu Balbínově „Miscellanea historica regni Bohemiae liber IV. hagiographus“ (v Praze 1682) na str. 118.—123. Balbín rovněž znal P. Středu, píše z vlastního pozorování o svatém životě Středově a do slova uvádí také o tomto životopisu svědectví P. Ludvíka Crasia o vynikajících ctnostech Středových.

P. Jiří Crugerius ve spise svém: „Sacri pulveres mensis augusti“ (v Litomyšli 1670) na str. 90. krátkou zprávu o P. Středovi podává.

Taktéž i P. Nadasi, jehož spisů: „Victimae charitatis“ a „Annus dierum memorabilium“ nemohli jsme se však dohledati.

Výborný životopis P. Středy je obsažen ve velikém díle P. Jana Schmidla „Historia Societatis Jesu provinciae Bohemiae“ (v Praze 1747—1759) ve druhém svazku dílu čtvrtého na str. 577.—607. Jest úplnější a zevrubnější, nežli jiné životopisy a podává zprávy zaručené a od jiných dotvrzené. Vůbec zmíněný veliký spis Schmidlův má v sobě hojně podrobných zpráv o P. Středovi, jichž tolik nikde jinde není; bez díla Schmidlova nelze se obejít. Jsou v něm úřední řeholní zprávy veliké důležitosti.

V novější době napsal krátký životopis P. Středy P. Jan Kř. Votka ve spise: „Drahé kameny z koruny Svato-Václavské“ v díle druhém na str. 325.—343. Spis sám jest podílem Dědictví Svato-Janského na r. 1880.

Zmínky tu obsírnější, tu kratší o P. Středovi jsou ve článku P. Josefa Svobody v kalendáři

„Moravanu“ na rok 1878: „Kterak Brno nad Švédem zvítězilo r. 1645.“, ve spisu Dr. B. Bretholze: „Der Vertheidigungskampf der Stadt Brünn gegen die Schweden 1645“ vydaném v Brně 1895; ve spisu Kristiana d' Elverta: „Die Schweden vor Brünn“ (v Brně 1845) a Polykarpa Kollera: „Die Belagerung von Brünn durch die Schweden im Jahre 1645 (v Brně 1845); ve spisu Dr. Gustava Trautenbergera: „Die Chronik der Landeshauptstadt Brünn“ v třetím svazku (v Brně 1896); ve článku Dr. Františka Šujana: „Švédové u Brna r. 1645“ v časopisu Matice Moravské r. 1898; sympaticky, ale ne úplně věrně historicky, jest líčen P. Středa v povídce Františka Netopila: „Kriegsnoth und Bürgertreue“ (ve Znojmě r. 1895.).

B) Nejdůležitějším však spisem, který život Středův líčí, jest rukopis P. Jana Dilata Tov. Jež.: „Vita R. ac Ven. P. Martini Stredonii S. J.“ Dilatus jmenoval se vlastně Pilát; narodil se r. 1626. v Litovli. Studoval v Brně za druhého rektorátu Středova, byl členem studentské legie za obležení Brna r. 1645. a toužebně dožadoval se provinciála P. Středy, aby byl přijat do Tovaryšstva Ježíšova. Poněvadž však tehdy byla moc provinciálova přijímati novice obmezena, musilo býti přijetí Pilátovo odloženo. Počali jej tedy nazývati Dilatus, kteréž jméno mu již zůstalo a jímž sám se od té doby jmenoval. Zemřel v Brně dne 21. října 1689, než tiskem mohl býti vydán jeho život

P. Středy, o němž až do smrti, sbíraje se všech stran příspěvky, pracoval.

Původní rukopis Dilatův jakož i opis jeho se všemi příspěvky, které Dilatovi po ruce byly, s vlastními listy Středovými, s důležitými zápisky P. Ondřeje Schambogena, P. Jana Mehrera a jiných mnohých dopisy jest v c. kr. domácím, dvorním a státním archivu ve Vídni v oddělení Jesuitik, svazek č. 443. Tam jest i elogium P. Středy sepsané P. Ondřejem Schambogenem, které také v c. k. dvorní knihovně č. 11.958. v rukopisu „Historiae Domus Probationis Societatis Jesu Brunae pars posterior“ k r. 1649. zapísáno jest. Velké množství sebraného materiálu nejlépe ukazuje svědomitost Dilatovu; vyptával se všude, aby věděl jistotu.

Opis souvěký rukopisu Dilatova jest také v zemském archivu v Brně a podle něho pořizen opis pro knihovnu bohosloveckého ústavu v Brně. Díl první a šest hlav dílu druhého přeložil z Dilata do češtiny vdp. msgr. Dr. Jakub Hodr, professor bohosloví v Brně, kterýž původně — jakož i P. Josef Svoboda, Tov. Jež. — obíral se myšlenkou napsati životopis P. Středy.

Rukopis Dilatův rozdělen jest na pět dílů. První díl líčí v dvaceti hlavách život P. Středy; díl druhý vypráví v šestnácti hlavách o překrásném příkladu všech ctností, jimiž život P. Středy vynikal; třetí díl v dvanácti hlavách jedná o skutcích P. Středy, které povahu zázraku mají; čtvrtý díl v desíti paragrafech uvádí, co smýšleli a vypovídali druzí o P. Martinu Středovi, a pátý díl obsa-

huje některé spisky P. Středy, z nichž jeho výmluvnost a svatost vysvítá.

Díl třetí napsal Dilatus nejprve. Psal na rozkaz provinciálův a zaslal jej pak do jednotlivých kollejí Tovaryšstva v české řeholní provincii, aby v refektářích veřejně byl čten. Shledal-li některý člen řeholní, že by něco bylo lze opravit nebo doplnit, oznamoval to Dilatovi, který toho k zdokonalení spisu svého používal. Takové příspěvky dostával Dilatus až do smrti; některých již ani zaznamenati nemohl.

Když byl Dilatus napsal třetí díl, potom psal i ostatní. Dostí neúplný je první díl a často naskytují se i nesnáze chronologické, neboť Dilatus mnoho na chronologické vypravování nedbá. Rovněž málo všímá si tehdejších běhů politických a náboženských. Z Dilata čerpal a mnohdy jej doplnil a opravil Schmidl ve svém zmíněném velikém díle.

Ve spisu tomto, který laskavému čtenáři do ruky klademe, použili jsme všech jmenovaných pramenů. Látku takto naskytnutou snažili jsme se úplně probrati. Způsob vypravování volili jsme chronologický a k lepšímu porozumění celé důležité té doby vypisovali jsme obšírněji současné běhy a události v životě politickém a náboženském. Obšírnost tuto omluviž důležitost předmětu a doby.

Prameny, jichž jsme — mnohdy slovně — použili, jsou na svých místech uvedeny.

Co do zázračných událostí v díle tomto vypravovaných spisovatel tímto vyjádřuje, že tomuto líčení jiná než pouze lidská víra nepřisluší, dokud neprosloví se sv. církve katolická a stolice apoštolská,

jejížto soudu se úplně podvoluje dle nařizení papeže Urbana VIII.

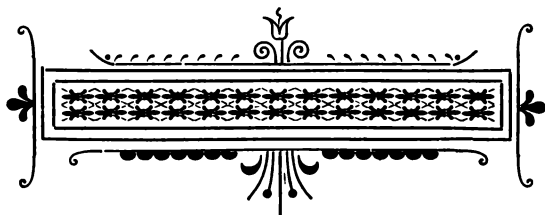
Nemůžeme pak nevysloviti srdečné díky všem, kteří nás laskavě a ochotně všelikým způsobem podporovali. Děkujeme zejména slavnému výboru Dědictví sv. Cyrilla a Methoda, zvláště P. T. vdp. p. msgr. Vladimíru Šťastnému, msgr. Dr. J. Hodrovi a Ant. Adamcovi, pp. Vincenci Brandlovi, zemskému archiváři v Brně, Janu Paukertovi, archiváři a Václavu Kratochvílovi, adjunktovi c. a kr. dvorního archivu ve Vídni, ctih. Otcům Tov. Jež. P. Bedřichu Weiserovi a P. Jiřímu Turchányimu.

Již tedy předkládajíce milému národu svému spis tento, nemáme vroucnějšího přání, než aby přispěl k uctění slavné a svaté památky P. Martina Štědy; kéž poslouží se jím k utvrzení vědomí katolického a k větší cti a slávě Boží.

Ve Chvalkovicích, na den sv. Maří Magd. 1898.

ŽIVOT P. MARTINA STŘEDY.

Úvod.

1. Politické poměry ve vlastech našich.

Nešťastná bitva u Moháče dne 29. srpna 1526, v níž zahynul mladý král Ludvík, byla mezníkem v dějinách zemí koruny České. Příslušely tehdy ke koruně České tyto země: Čechy a Morava skoro v nynějších svých hranicích, celé Slezsko (tedy s nynějším Pruským Slezskem) a Horní i Dolní Lužice, jakož i některá menší příslušenství v blízkých krajinách říše Německé. Všecky tyto země dostaly se volbou arciknížete Ferdinanda za krále Českého tomuto panovníku, jenž již vládl panstvím rodu Habsburského v zemích německo-rakouských, a když byl pak v říjnu 1527 přijat za krále v Uhrách, byly země České, Rakouské a Uherské spojeny pod jedním žezlem. Skutkem tím byl základ položen k nynější říši rakousko-uherské.

Ale tyto země nebyly snad od sebe odvislé a těsně spolu sloučené, nýbrž každá z nich byla samostatna a této samostatnosti si každá žárlivě střežla. I v zemích koruny České každá země měla

svou zvláštní a neodvislou vládu, každá měla své zemské úředníky a svůj zemský sněm, a jen některé záležitosti společné se na společných generalních sněmích projednávaly. Každá země měla své zvláštní zřízení a stavové úzkostlivě pečovali, aby na zřízení jejich ode druhých zemí nikterak saháno nebylo. Ani král nesměl se nijak dotknouti výsad stavovských, aby z toho nebylo povstalo ohražování a důrazné a úsilné hájení práv a zvyklostí zemských. Moc královská byla ode stavů vždy více obmezována, až byla skoro stínem skutečné královské moci. Tak bylo tomu zejména na Moravě.

Vláda Ferdinanda I. (1526—1564) byla silná. Král nechtěl býti králem jen na pohled, ale ve skutečnosti. Tak objevil se rozpor mezi králem a šlechtou, která dosud rozhodné slovo ve správě zemí měla: král snažil se, aby velikou moc šlechty zlomil a královskou moc rozšířil, šlechta však přičiňovala se, aby moc královská zůstala mdlá a slabá. Během času král vítězil; krok za krokem zvyšoval moc a vážnost koruny a účinně zasahoval do správy zemí; moc šlechty obmezoval a moc svou prohluboval, a poněvadž při tom král míru zachovával a skutečných zemských zákonů šetřil, šlechta znenáhla se silnější jeho vládou se spokojovala. Veškerá vládní soustava krále Ferdinanda, směřující k utužení moci královské, setkala se přes odpor stavů, kteří usilovali o bezuzdnou nadvládu svou, se skutečným výsledkem.

Jinak bylo však za jeho syna a nástupce Maximiliana II. (1564—1576). Vláda jeho byla zcela po vůli stavů; Maximilian prokazoval se jim

až příliš povolným a ústupným, tak že moc stavovská zase vzrůstala a šířila se na škodu moci panovnické. Šlechta na panstvích svých vládla neobmezeně a svrchovaně a na sněmě snažila se nabýti veškerého politického vlivu a zajistiti si absolutní vládu. Vůle šlechty bývala pro poddané zákonem, a proti šlechtě nemívali poddaní mnohdy žádného práva. Kdežto šlechta pro sebe naprostou svobodu chtěla, nezbylo pro poddané nic než útisk od šlechty. Král sice byl, ale šlechta svou zvůli beze všeho téměř obmezení provozovala. Maximilian II. neměl ráznosti otcovy; nic nechtěl podniknouti, z čeho by nespokojenost vzejíti mohla. Nerad podjímal se pevného, určitého rozhodnutí, a musil-li se již někdy rozhodnouti, činil to vždy pro sebe s výhradami. Ve skutečnosti vše učinil a uznal, formálně uznati to však se zpečoval a při tom se domníval, nic že tím nezadal svým právům. Za těch poměrů byli stavové v právu, když měli za to, že nároky jejich císařem uznávány a schvalovány jsou.

Dvanáctiletá vláda Maximilianova dostačila, aby všecko snažení druhdy Ferdinandovo o utužení moci královské v nic se rozplynulo. Moc královská byla slabší než jindy, a šlechta dostoupila téměř vrcholu své svrchovanosti. Proto nazývali stavové moravští dobu panování Maximiliana II. „zlatou dobou“. Proto, když nastoupil Rudolf II. (1576 až 1611) vládu, stavěli mu stavové otce jeho za vzor panovníka, za vzor snášitelnosti a šetření práv a výsad jejich. Nejupřímnější přání svá projádřovali, když Rudolfovi oá, ručo. . . a jej prosili,

aby byl také tak dobrým a mírným jako Maximilian. —

Rudolf II. ujal se vlády. Nevládl však sám, jako Ferdinand, ale mnohdy za něho vládli důvěrníci jeho. Okolí císařovo nabývalo na něho vždy více vlivu. Zádumčivý císař nerad byl vytrhován z klidu svého, v němž oddával se bádání a uměním, a neměl žádné záliby ve vladařství, ačkoli vladařem rád byl. V nesnázích a sporech, kde běželo o jeho rozhodnutí, dával se v odklady. Dlouho váhal, a když konečně poručil, nechtěli stavové poslechnouti. Proti neposlušným se nezakročovalo a nařízení císařských si nevšímáno, tak že brzy upadala v zapomenutí. U císaře byla jen nerozhodnost; těžkomyslnost a nedůvěřivost, které vždy více ducha jeho zachvacovaly, působily, že raději i oběti přinášel, jen aby času nabyt. Když pak císař téměř docela se octl v nehodných rukou svých komorníků, vláda jeho byla vždy chabější; lesk koruny se zatemňoval, vážnost její poklesla.

Týmž poměrem rostla však moc stavů, kteří se osmělovali mnohdy přímo proti císaři vystupovati a vůli jeho mařiti. Vstánou záminkou stavův, aby moc svou rozšířili a upevnili, byly spory náboženské, které směr celé době dávaly.

2. Poměry náboženské.

V XVI. století nebylo již jednoty u víře ve vlastech našich. Tři strany náboženské stály proti sobě: katolíci, kališníci čili husité a čeští bratři. K nim záhy přibyli protestanté a

o něco později kalvíni, kteří se však družili k českým bratřím. Mezi těmito stranami nemohlo nebyti zápasů náboženských.

Prozřetelnost Boží dopustila tehdy na národ náš těžkou zkoušku. Z většího dílu odpadl národ náš od víry předkův, kterou sv. apoštolové naši Cyrill a Method zaštipili, kterou sv. Václav mučnickou smrtí svou vyznával, národ náš byl v sobě rozeštván a rozdělen a nesvorností u víře hynul nemaje žádného pokoje. Sám se vysiloval; klidný rozvoj jeho byl zápasý náboženskými násilně přerušen, cesta vzdělání, na které s takovým prospěchem pokračoval, zarůstala, a z umění, které dříve u nás tak rozkvétalo, zůstaly skoro jen trosky, aby dojemně hlásaly dřívější krásu a slávu.

Kam poděly se časy císaře Karla IV.! Kde byl ten rozkvět zemí českých a blahobyť? Tehdy velikolepé myšlenky a podniky, na kterých zakládá i chová se blahobyť národův a státův, byly uskutečněny: tehdy byl uveden pořádek, pokoj a bezpečí do všech poměrů, právo a zákon bylo hájeno, důchody státní byly množeny i pojištěny, v národu byl vzbuzen průmysl kvetoucí v obchodu i v živnostech, v hornictví i rolnictví, láska k naukám i k umění se rozmohla, mravy byly ušlechtěny, náboženství zvelebeno,¹⁾ — a co z toho všeho v XVI. věku zbylo? Jen trosky všeho zůstaly, vše bylo rozvráceno a z kolejí vyšínuto, ba i duch lidský nemohl sám ani zabcčiti na dráhu pravou, z které se vyšínul a dával se unášeti v bezmezí. Nechtěl se podrobovati již odvčkým zákonům, nýbrž vůlí

¹⁾ Fr. Palacký, II. 1. 207. (Dějiny nár. českého. V Praze, 1874.)

a obrazotvorností svou dal se uchvátiti, rozumem svým klamným dal se sváděti, přísná opravdovost také již u mnohých pomíjela a místo ní vášně zarávaly se do srdcí lidských, které pak na jevo vypukaly zhoubu jen působíce. V ovzduší jakoby již ležely temné mraky hotovící se každé chvíle spolu se sraziti; a skutečně nemohla ani nepřijíti doba zápasu rozhodného, v němž jedna strana zvítěziti musila, aby pak podjala se všeobecné nápravy, aby dán byl tak nový podklad národu našemu, který zase sám sobě vrácen býti měl.

Přihlédněme k jevišti zápasu toho. Nebylo jeviště to ve všech zemích koruny České stejné. Zejména pozornost naši zajímati budou Čechy a Morava, a pokud třeba bude, i Slezsko.

A. Katolíci.

V Čechách hnutím husitským utrpěla církev katolická bolestných ran a veliké škody. Lid velikou převahou přidal se k husitství, náboženství katolické v XVI. století bylo již jako uvadlé. Nebylo pastýře, který by střežil oveček svých a bedlivě na ně dohlížel, nebylo arcibiskupa. Po 140 let byla stolice arcibiskupská neobsazena, a administrátorům pražské diecése zavalovaly se mnohé obtíže, které zdárnějšímu výsledku působení jich vadily. Veliký nedostatek kněžstva nemálo stěžoval řádné vykonávání duchovní správy, čekatelé kněžství musili nezřídka daleké cesty konati, aby od některého biskupa svěcení obdrželi, od cizích biskupů musilo se dožadovati, aby svatých olejů ku potřebě

diecése darovali, aby svátost sv. biřmování v Čechách rozdávali, chrámy a oltáře světili. Bývalé zboží církve katolické pobrali z lakoty páni husitští i katoličtí, tak že kněz žil jen z milosti pána podacího. Páni zacházeli s kněžími, jako by byli jejich služebníky; najímali je jako jiné služebníky na půlletní lhůty sv. Jiří a sv. Havla a o lhůtách těch zase je propouštěli. Majetek církevní byl zřejmě a násilně od vrchností si osobován, všechny příjmy pobírány, kněží hynuli v těžkých souženích. Zkrátka církev katolická byla v bídě a nevážnosti; služebníci její byli mnohdy v nehodné závislosti ode stavů, kteří nad nimi chtěli provozovati i provozovali zvůli svou.

Katolíci byli u veliké menšině. Zejména z vyšších stavů nemnoho jich zůstalo katolíky. Přirozený následek toho byl, že i ve správě zemské byli v rozhodné menšině, že neměli velikého vlivu. Kromě toho byli mnozí katoličtí stavové katolíky jen podle jména, i mezi nimi bylo dosti uchvatitelů církevního zboží a utlačovatelů církevních práv. Od takových katolíků nebylo se ovšem nadíti, že pro církev svou zvláštní zájem míti budou. Pro sebe chtěli míti v každé příčině svobodu, nevážně nesli, když nějakým domluvným napomenutím dotknuti byli, ale pro svobodu církve své neměli smyslu.

Ferdinand I. byl upřímným katolíkem, ale různé náboženských, které veškerý život veřejný zabíraly, urovnati hned nemohl. Proti šíření se protestantství stavěl se všemi prostředky zákonnými, pokud mu jich užívati nezbraňovala opatrnost. Aby sjednoceni byli katolíci a kališníci, snažil

se již od roku 1537. vymoci od římského papeže stvrzení kompaktat¹⁾ a dosažení na základě tom společného arcibiskupa. Dlouhá léta jednáno o tom na sněmě, často vznášela kapitola chrámu sv. Víta na císaře žádost, aby se postaral o ustanovení arcibiskupa, kterýž by v království tolikerými sektami rozervaném opět jednotu náboženskou zavedl, staral se o to i sám císař Ferdinand, upomínal i papež, až skutečně k roku 1560. rozhodné jednání o znovuo-
bsazení arcibiskupského stolce započalo. Byl pak dne 5. října 1561. od císaře jmenován arcibiskupem pražským Antonín Brus (Prus) z Mohelnice, dotud biskup vídeňský. „Jakmile papež potvrdil nového arcibiskupa (r. 1562.), vydány a přibíjeny jsou na vrata kostelův a radních domův po městech českých královské listy, jimiž se nový arcibiskup oznamoval a zároveň vybízely strany, aby se podle kompaktat snášely, král sliboval usilovati při papeži, aby arcibiskup a jeho nástupcové směli světiti i kněžstvo pod obojí. Chrám Svatovítský, jenž od r. 1541. po ohni zůstával za 14 let pustinou, jsa právě v prvním roce nového arcibiskupství dostavěn, mohl katolíkům býti znamením i nadějí nového vzkříšení.“²⁾

Nový arcibiskup stejně jako Ferdinand I. věřil ve smír katolictví s odštěpenou českou církví husitskou. Oba usilovali tedy při koncilu Trident-
ském i při papeži, aby Čechům povoleno bylo přijímati pod obojí způsobou. Papež Pius IV. to do-

¹⁾ Kompaktata jsou smlouvy ujednané mezi Čechy a koncilem Basilejským, jimiž byl konec učiněn válkám husitským. Prohlášena byla v Čechách r. 1436, zrušena r. 1462.

²⁾ Winter, Život církevní v Čechách I. 152. (V Praze, 1896.)

volil a arcibiskup těšil se milou nadějí, že bude to k svornosti, lásce, míru a pokoji věrných.

Ale naděje tato nesplnila se, povolení kalicha nemělo následkův očekávaných. Katolíci kalicha ne-
užívali zůstávající skoro napořád při svém přijí-
mání pod jednou způsobou. Kališníci pak již hynuli
docela, protestantství již je skoro úplně pro sebe
zabralo; nemělo tedy pro ně povolení kalicha již
významu. Přestává již sám sebou zápas mezi kato-
líky a husity a místo husitů nastupují protestanté,
aby s katolíky bojovali boj rozhodný.

Za císaře Maximiliana II., jenž byl u víře
naprosto lhostejným a snášenlivým a ve všem prote-
stantství povoloval, tak že náboženství toto bylo
v zemi již jakoby uzákoněno, přece již katolíci
probouzejí se ze spánku. Obnovením arcibiskupství
dostalo se jim posily a pevnějšího zřízení; již měli
hlavu, která starala se o katolíky, a na niž také
ohled bráti se musil. Sebevědomí katolické procitlo,
svá práva chtěli od té doby katolíci zastávat a
jich hájiti. Čím dále tím více ukazují katolíci, že
jsou tu, že jsou si vědomi svých povinností, jež jim
víra jejich ukládá. Jsou přesvědčeni, že víra ta je
pravá, ji chtějí vyznávat a pro ni zápasiti, aby
pravda zvítězila. Dost dlouho byli odstrkováni, dost
dlouho musili snášeti, že pravé náboženství jejich
bylo v neváznosti, že falešné zásady naplnily ve-
řejný život, a když tedy veřejně katolíci vystoupili
a zásad svých hájili a je prováděli, toho jim nesmí
žádný vyčítati, toť bylo jejich povinností. Ustupo-
vati stále do pozadí a ponechávati nepřátelům úplné
pole, nechati si úplně přerůstí druhé strany přes

hlavu a v netečnosti a malátnosti čekati, až poslední hodina pro katolíky odbije, nebylo by pro katolíky zásluhou, nýbrž přímou zradou na víře Cyrillomethodějské. Bohu budiž dík, že konečně katolíci sami sebe poznali, jinak byla by zanikla víra našimi sv. apoštoly zaštipená a s ní také národnost naše vlivem cizáckého protestantství, jak další líčení ukáže.

Na Moravě byla věc katolická u horší ještě míře než v Čechách. Morava byla útočištěm všech možných vyznání, každý bez překážky vyznával, co chtěl. Úřady městské a zemské všechny byly v rukou nekatolíků, strana katolická byla skrovná a nesmělá. Biskupové olomoučtí byli sice katolické víry zástupci věrní, ale nepřívětivostí poměrů umdlávali často; neměli podpory dostatečné při dvoře.¹⁾ R. 1550. na sněmu Svatojirském veřejně předstoupil zemský hejtman Václav z Lužanic před krále a slavně pronesl jménem stavů, že Morava spíše v oheň vzplane a v popel se rozpadne, než aby násilí snášeti měla co do věcí náboženských. Všichni stavové až na sedm osob k tomuto vyjádření se přidali.²⁾ Byla tedy na Moravě úplná svoboda co do vyznání náboženského; i novokřtělci usazovali se tu a rozšiřovali bez překážky, a stavové se jich vždy zastávali. Proti vyznáním jiným byli katolíci velmi slabí; z vysoké šlechty jediný Zachariáš z Hradce byl katolíkem. Duchovenstva katolického bylo málo, tak že z jiných diecézí přibírali se musilo. Autorita biskupova poklesla; když biskup

¹⁾ Winter l. c. p. 148.

²⁾ Chlumecky Carl v. Žerotín 77.

Vilém navštívil na cestě missijní Opavu, posmívali se mu měšťané a byl by málem ukamenován býval. Stížnosti jeho nebyly platny, v potupných listech proti katolíkům čin tento byl oslavován; kupci a řemeslníci v jiných městech moravských dělali za příkladem Opavských, houfně přihlašovali se k protestantství a v posměšných písničkách hrozili katolickým duchovním, že s nimi tak naloží, jako s biskupem v Opavě.¹⁾

Biskup Vilém byl neunavně činným ve prospěch věci katolické. Konal synody, zařizoval missie, visitoval diecési svou a všemožným způsobem se staral, aby pokleslá kázeň zase se napravila. Ale zemřel příliš časně. „Věc katolická,“ jak píše jeden současník, „co den k horšímu se obracela. Nepošle-li Bůh pomoci své, nebude již lze stavu toho snéstí.“ Málo bylo horlivých a zmužilých katoliků z přesvědčení. Bylo třeba kázeň obnoviti, nového ducha do katoliků tak netečných a mdlých vlíti.

Tak se měly věci katolické za císaře Maximiliana II. i Rudolfa II. Oba tito panovníci ujišťovali, že pro náboženství nebude nikdo pronásledován.

Nekatolíci těšili se všeliké svobodě a povolováno jim na úkor katolikův, a katolíci zase všelijak obmezováni. Tak na příklad když chtěl biskup Vilém visitovati diecési a stavové se tomu opírali, ponecháno jim od císaře Maximiliana docela na vůli, buď to přijati aneb odmítnouti, kdyby to mělo býti na újmu zemských svobod.²⁾

¹⁾ Chlumecky I. c. 94.

²⁾ Chlumecky I. c. 104.

Svrchovaná byla potřeba pomoci rychlé i účinné. A přišla v pravý čas. Katolíci se organizují, přicházejí k vědomí svých práv, počínají ve prospěch svaté věci své pracovati. Toť jest zásluha Tovaryšstva Ježíšova na Moravě. —

Ve Slezsku se věci náboženské nezvrátily a nepřiostrily tak, jako v Čechách a na Moravě. Katolíci uhájili si převahy po celé XV. století. K učení Husovu tak mnoho se nepřiklonili; když však v XVI. století vystoupením Lutherovým stal se veliký onen rozvrat v náboženství, odpadlo z převeliké části i Slezsko od náboženství katolického. Protestanté brzy měli rozhodnou většinu, šlechta, která stala se protestantskou, přivedla na tuto víru i obecný lid, tak zvaná reformace se rozšířila po celé zéměř zemi. Přece však zůstaly stále celé kraje i města katolickými, obyvatelé v nich byli věrni víře své a učení nové nemělo tam přístupu. — —

B. Kališníci.

Od dob husitských, kdy Čechové vzepřeli se církvi katolické, panujícím náboženstvím stalo se kališnické. Husité či kališníci (pod obojí i utrakvisté zvaní, protože Tělo a Krev Páně pod obojí způsobou přijímali) během času nabyli vrchu. Byli odštěpeni od církve římské, zbraní přemoženi nebyli, ale sami brzy poznali, jak nejisté jest postavení jejich. Jali se smiřovati s církví římskou, dojednali se r. 1436. s koncilem basilejským o kompaktata, povoleno jim přijímání pod obojí a Čechové prohlášeni za pravé syny církve. Ale touto smlouvou Čechů s koncilem, jehož papežové neuznávali, nechtěl

vázán býti ani papež Eugen IV. (1431—1447), ani žádný z jeho nástupců. Ze stanoviska přesně katolického za zlé bráti se to papežům nemůže; papežové jako nejvyšší strážci jednoty u víře musili trvati na tom, aby kališníci i co do přijímání kalicha i jiných neshod srovnali se s římskou církví podle její víry a jejího učení. Proto nebylo lze dociliti, aby zvolený arcibiskup Rokycana byl za arcibiskupa stvrzen, proto naposled Pius II. (1458—1464) prohlásil kompaktata za neplatná.

Nejsouce s církví římskou srovnáni trvali kališníci bez přetrží v nejistotném, dvojitém stavu, a tím připravili se o bezpečný rozvoj, o řádné církevní ústrojí a utrativše zvolna sílu, žalostně hynuli.¹⁾

V slabotě objevují se kališníci ve století XVI. Dávná horlivost a zanícenost pro víru utuchla, zmatky u víře přivodily s sebou, že víra sama hynula, a kališníci chýlili se vždy k většímu úpadku. Nebylo v církvi této žádného pevného základu, nebylo jisté authority, bylo na jevě, že při první příležitosti se docela rozvrátí. Církev katolická trvala stále na svých přísných zásadách, papežům nevidělo se prospěšným povoliti a kališníci, kteří nestáli již tou obecnou srdečnou měrou jako prve o smíření s církví katolickou a vůbec byli nespokojeni se svým stavem, přidávali se valem k novému učení Lutherovu.

Administrátoři konsistoře dolejší nemohli úpadku tohoto zadržeti, a nezadržovali ho, poněvadž mnozí z nich byli zřejmými lutherány. Zejména když

¹⁾ Winter I. c. I. 20.

stavové sami volili administrátory i konsistoř, do-
stávala se do konsistoře většina lutheranská; ka-
lišníci ocítali se v menšině. Král Ferdinand I.
odmítal sice všechny pokusy lutheránské o konsistoř
čím dál tím tužejí, uznával podle zákona v zemi
jen katolíky a kališníky, upevňovati chtěl a slučo-
vati obojí toto náboženství, ale snahy jeho se málo
dařily. Kališnictví se již přežilo; tehdejší kališníci
nerozuměli ani již onomu zápasu o kalich, který
jejich předkové vedli, neznali již ani kompaktat,
strana kališná umírala. Nespomohlo, že bylo pa-
pežem Piem IV. povoleno přijímati pod obojí,
toužený výsledek tohoto povolení, že kališní vrátí
se do církve katolické, se nesplnil. Sám arcibiskup
Antonín Brus to r. 1570. vyznal; psal biskupu
Segovskému, že stav víry v Čechách nekvete tak,
jak před málo lety z povolení kalicha byl doufal;
mnozí ze stavu panského a rytířského, i z městského
od katolíků daleko se liší, ba od svého prvotního
náboženství, které zovou husitským, odpadávají a
jiné zhoubné sekty uvádějí.¹⁾

Koncesse kalicha hynula sama sebou dávno
dřív, nežli ji papež Řehoř XV. r. 1622. úředně
zrušil. Sloučiti tedy katolíky s kališníky se ne-
podařilo. Ale kališnictví nemělo již žádné síly.
I kompaktata, jichž si ovšem žádný již nevšímal,
přestala býti zemským zákonem. Lutheránští stavové
spojili se s bratry českými na zrušení kompaktat,
a císař Maximilian proti tomu nic nenamítal. Tak jsou
na sněmě roku 1567. staroslavná kompaktata ne-
slavně vypuštěna ze zemských svobod s dodatkem, aby

¹⁾ Winter l. c. I. 155.

mimo víru svatou křesťanskou a pod obojí žádných akt bludných uvozováno nebylo.“¹⁾

Ještě dokud byl živ císař Ferdinand I., byli ališníci chráněni. Sám osvojil si právo obsazovati konsistoř jejich. Tím chtěl zabrániti, aby lutheráni plně se konsistoře nezmocnili a v ní se neorganizovali. Konsistoře nevydal sice lutheránům ani Maximilian, ale na zvláštní ochranu císařovu nechtěli již kališníci spoléhati. Musili doslychati od císaře a jeho rad, že nejsou ani horcí ani studení, by dali pokoj. Pisemná prosba jejich, aby císař pro Bůh nad nimi ochrannou ruku držel, že se dojí, aby od těch sborníků (to jest: od českých bratří) nebyli zkaženi, zní jako předtucha umírajícího.²⁾

Další ránu jim zasadilo, že uznal císař Maximilian konfessi českou r. 1575. Kdežto protestanté bratřími se zmáhali, umdléváli kališníci vždy více. Čladi ještě po smrti Maximilianově (1576) v nástupce jeho Rudolfa naději, že ožijí, ale naděje ta je zmýlila. Tak daleko dospělo to u nich, že byli skoro bez kněží. To byla největší bolest a nemoc strany kališné. A tak všecka husitská strana tonoucí při počátku panování Rudolfova ve zmatku a rozkladě, volna mizí, aniž lze určitě říci kdy. Již mnozí říkali se i svátostného podávání dětem, na čemž luhdy neoblomně stáli; jedni vedli si v ceremoniích jako kalvíni, jiní naopak nelišili se nic od katolíků; řetí konečně nevěděli, co jsou a čím jsou.³⁾ Zůstala naposled hrstečka kněží, kteří se hlásili ke kalichu, souce jinak katolíky.

¹⁾ Winter I. c. 157.

²⁾ Winter I. c. 176.

³⁾ Winter I. c. 183.

Spiše ještě nežli v Čechách zahynulo kališnictví na Moravě. Byla tu úplná volnost náboženská každý tu nacházel svobody a příchraný. Sem odbíha každý kněz, který byl hnán z Čech jako nepořádný a kde se koli uchytil, tam horlivě šířil své zásady Panstvo moravské je přijímalo. Tím začalo se šířit na Moravě protestantství. Ještě četnější však ne- protestanté byli čeští bratři, kteří pak po Moravě i jméno přijali, zovouce se bratry moravskými.

Kněží kališní na Moravě neposlouchali konsistoře české, nikoho nad sebou neuznávající, podle své z vůle živi byli a zvrhlost a nemravnost jejich byla hrozná. Neměli žádného mravního základu v sobě a proto snadno i odpadali a stávali se zřejmými protestanty. Když Čechům povolen byl r. 1564. kalich, nemělo to povolení kalicha pro Moravu smyslu; tu již všichni pod obojí byl lutheráni; proto byl r. 1566. marným králův rozkaz vydaný na žádost biskupa olomouckého, aby kněžstvo pod obojí, poněvadž je kalich povolen, poddalo se biskupovi.¹⁾

Tak utonulo kališnictví v příboji protestantském zahynulo neslavně samo sebou.

C. Jednota bratrská.

Po válkách husitských ke dvěma stranám náboženským v Čechách, ke katolíkům a husitům, přibyla třetí: Jednota bratrská. Zákonitě ne- byla uznávána, byla hned v zárodcích svých pronásledována, ale přece stále rostla. Zprvu se sjednocovali

---

¹⁾ Winter I. c. 155.

na základě zásad nejpřísnějších, ale pro další rozvoj jednoty slevili z nich hodně. Ale na přísné kázni mravní stále trvali. Spravedlivý rád to uznává, ač nejedním příkladem doložití také lze, že nebyli všichni členové Jednoty tak vzorného života, jak by býti měli. Stará pravda se i u nich dosvědčuje, že kde jsou lidé, tam jsou i lidské nedokonalosti, slabosti a hříchy. Ovšem, že nesli bratři s oškli-
vostí mravní přečiny jednotlivých údů svých, ale zdali tomu není také tak i u pravých katolíků? Zdali pak nestačí náboženství katolické úplně, aby člověk svatě žil? Zdali pak i v církvi katolické přísně se na srdce lidem nekladlo, aby ze všech sil svatosti pílili?

Křivda děje se církvi katolické, když s jedné strany se jednota bratrská velebí až do nebes, jakoby na ní ani prášku poskvrnny nebylo, a když jedním dechem církev katolická se snižuje a tupí, jakoby byla největší ohavou na světě. Že byly doby, kdy v církvi katolickou zahrnily se zlořády, že u katolíkův i vysoce postavených nežilo se podle předpisů církve katolické, že u jednotlivců zakorenily se těžké hříchy a nepravosti, kdo by toho popíral; ale zdali to není zároveň důkazem, že církev katolická je Božské dílo, když zase povstala obrozená k novému životu na svých jediné správných zásadách založenému, když všeliká nákaza nedovedla ji zkaziti a zahubiti? Či nebyla snad porušenost mravní u jiných církví mnohdy ještě daleko větší? Přestaňme tedy již jednou dívat se na katolíky skrze skla německým protestantismem a vůbec nepřátelstvím proti církvi katolické zkalená a spra-

vedlivě sami církev katolickou posuzujme. Věr nemáme příčiny báti se spravedlivého líčení děje pisného, ale proti lžím a zlobě těžko je mnohdy bojovati a je z myslí předpojatých a lehkověrných vyvraceti. Ať každý katolík, kdo o katolících píše je proniknut přesvědčením a vědomím katolickým ať také katolicky žije, a potom nebude církvi svat vytykáti to, co u nekatolíků dovoluje a schvaluje porozumí nezvratným jejím zásadám, dovede spíš postřehnouti spoustu lží a překrucování, které s stále na katolickou církev metají, a pozná, že zbraně, kterými se proti církvi svaté bojuje, jsou přechoasto nepoctivé a nemravné. Ovšem, že k tomu třeba také důkladnějšího studia a opravdové snahy po pravdě, a pak mnohá věc, která podle nynějšího návyku a podle staré šablony se bezmyšlenkovitě papouškuje a i do knih přebírá, zcela v jiném světle se objeví. Postavme se přece již jednou my katolíci na své vlastní nohy a nechodme na chůdách nám od nepřátel církve sv. podaných dívejme se svým dobrým zrakem a neberme temné pošmourná skla na oči, netupme sami podle i zbaběl církve své, ale hleďme pravdivě vyvraceti zběsil nepřátelské nájezdy na církev svatou!

Jednota bratrská zvláště v první době snadno mohla míti lepší kázeň, než jiné společnosti náboženské, protože do ní byli přijímáni dospělí, kteří přísněji žítí si umínili. Koncem XV. století hlavním střediskem jednoty v Čechách byla Mladá Boleslav. Sborny jejich rozmnožily se mimo to v Litomyšlsku a bratři šířili se tu širokým pruhem pohraničním od Landškrouna až do Turnova. Druhý okrsel

bratří byly zadumčivé krajiny od Tábora k Budějovicům, ke Klatovům, u Písku, u Vodňan, v Prachaticku a na Domažlicku. Třetí okres bratrský prostíral se v Žatecku a v Lounsku. Počet sborů páchí se r. 1500. na tři, čtyři sta.¹⁾

V Čechách byla jednota záhy pronásledována. Začátkem XVI. století záhubný mandát proti bratrům vydal r. 1503. král Vladislav; sbory jejich pozavírány, a mnozí z bratří se vystěhovali ze země. Roku 1507. vyšel proti nim ještě ostřejší mandát, který dán r. 1508. do desk jakožto zemský zákon a stálá, nezrušitelná hrozba jednotě bratrské. Také sněm odsoudil bratry.

Když přihnulo se do Čech lutheránství, měli s ním bratří spojení, ale celkem opatrné a málo upřímné. K lutheránům však bratří nepřilnuli, zejména také proto, že lutheráni dbali o kázeň málo, ale za to přiklonili se ke kalvínům a to od r. 1540. vždy upřímněji a pevněji, až pozvolna i dogmaticky přidávali se ke kalvínům, čímž zase na sebe rozezlili lutherány zvláště v Čechách. Od té doby lutheráni příkře mnohdy stojí proti bratrům; lutheránů pak bylo brzy mnohem více, než bratří.

Král Ferdinand také přísně proti bratrům nastupoval. Ale jednota měla již dostatek mocných obránců. Na konfessi, kterou r. 1535. bratří učinili králi počet z víry své, bylo podepsáno 13 pánů a 33 rytířů. Jednota se stále šířila, ale měnila se také a sice v tom, že se stávala útočnou, což nebylo zajisté v prvotních jejích úmyslech. Jsouc pužena svými urozenými členy, vběhla chtě ne-

¹⁾ Winter 1. c. I. 51.

chtíc za nedlouho do politických dějin na svoji škodu. Od sněmu r. 1537., z něhož členové bratrstva ského vyznání jsou vyloučeni, rozvojem politickým uznávali bratří za dobrou a moudrou věc spojovat se s lutheránskými stavby k provedení starého programu stavovského, totiž zeslabením moci královské zesílití moc stavovskou. Z toho spojení zrodila se roku 1547. revoluce proti Ferdinandovi I.¹⁾

Ale král zvítězil nad českou bouří stavovskou bez boje a jednotu, která mu vyličována byla za protidynastickou, krutě potrestal. Slýchával o n tolik zlých věcí, že do opravdy o její zkázu ukládal. Vyšel proti jednotě majestát; byl to list Vladislava krále obnovený. Zákonitě nebyla jednota v Čechách uznána, mohl tedy proti ní podle vůle své nastupovati. Nikdo jí nebránil; lutheráni při bouři stavovské s ní spojení opustili ji docela. Bratří byli vylučováni z městských rad, sbory jim zavírány musili se stěhovati z vlasti nebo se ukrývati, grunty bratrské a jich sbory prodávány a bourány. Roku 1548. byl i Augusta, správce jednoty, polapen a uvězněn. Znenáhla však bratří zase vraceli se z vyhnanství, když se po první ráně poněkud utišilo. Do let šedesátých zaujali namnoze zase předešlá sídla svá.

Za panování císaře Maximiliana II. uvolnili se i bratřím. Zase vystupují veřejně a zase se spojují s lutherány na zrušení kompaktat. Snahy spojenců se tenkrát zdařily. Členů šlechtických měl teď bratří mezi sebou mnohem víc, než kdykol před tím, ale urození nadělali jim těžkých starostí

¹⁾ Winter I. c. 65.

kazili jim mravy, nevedouce sobě po přísném „pomourném“ řádě.¹⁾ Bratří množili se valem; na počet nebylo prý jich však r. 1575. ani šedesát tisíc. —

Toho roku spojili se zase bratří s lutherány, aby jim stvrzena byla od císaře česká konfesse. Ale spojení to bylo jen z potřeby, z nouze; při žádné straně nebylo upřímné. Bratří od začátku do konce trvali na své samostatnosti, aniž dali se skloniti k nějakým podstatnějším ústupkům. Bylo u nich v jednání plno tvrdohlavosti a sobeckých úmyslův, a náboženské snášenlivosti ani u nich nebylo.²⁾

Česká konfesse o 26 člancích, v níž díl byl z konfesse augšpurské, díl ze zásad bratrských, a jejíž text byl tak povrchního znění, že i lutherané i bratří pod ním pohodlně se krýti mohli, byla od císaře Maximiliana II. ústně uznána. Volnost náboženská byla císařem slíbena, ale konfesse nebyla stvrzena za platný zákon. Konsistoř také nebyla stavům popuštěna, ale bylo jim dovoleno, aby si nějaký pořádek zřídili skrze defensory, k nimž by se kněží utíkali.

Konfesse české bratří si však nevážili a jí pohrdali. Zůstávali raději při svých zásadách. Celkem nebyli již pro náboženství tak utiskováni, množili se a upevňovali. — Koncem XVI. století stoupala jednota k vrcholu svého života. Nadání pozemského měla již tolik, že nebylo sboru, aby byl bez statků. Vyznavačů měla hojně ve všech stavech,

¹⁾ Winter I. c. 174.

²⁾ Winter I. c. 176.

i v těch, které druhdy zamítala. Že valným vzrůstem jednoty i všelijací lidé mdlejších zásad mravních k ní se hlásili, toť nedivno; bratří však vyvrhovali ze sebe, co vadilo. Hleděla si jednotu odvrhnuvši v polovici XVI. století svou dosavadní nechuť k literárnímu umění, bedlivě studii, pečovala o školy. Za panování Rudolfa II. dokonala také jednotu svůj největší a nejzdárnější čin: přeložila a vydala bibli kralickou.

Práce tato byla dokonána na Moravě, kde jednotu mohla stále vyvíjeti se bez překážky. Tím hned začátkem XVI. století byli bratří hojní a četní. Střediska jejich byla Přerov a Ivančice. Na Moravě byla svoboda náboženská, nebyl tedy také proti bratřím vydán žádný zákon až do časů bělohorských. Bouře stavovské r. 1547. se Moravané neúčastnili, nemohl tedy ani král proti bratřím na Moravě vystupovati. Sem utíkali se bratří z Čech vyhánění a docházeli tu jistého útočiště. Královské pokusy proti bratřím se nedařily nebo aspoň s neúspěšným jen výsledkem se tu potkávaly. Bratři sami za největší pronásledovatele své na Moravě pokládali kněžstvo kališné z Čech vyběhlé.

Od doby, co počali se bratří přáteliti s kalvíny, tlačili se vyznavači kalvínského způsobu z Čech ziny mezi bratry hlavně na Moravu. Tím stalo se, že i kalvínství dělalo tu pokroky, ba o pozdější době dí dokonce Slavata, že, kteří z jednoty bratrské málo učenější byli, vůbec následovali Kalvínovo učení.¹⁾

---

¹⁾ Winter I. c. 61.

Ale jednota sama v jádře svém své zásady zachovala; s kalvíny nikdy nesplynula. Pečlivě znamenávala si, čím se liší její učení od kalvínského a ve své samostatné organisaci se rozvíjela. Žejištěm jejího působení stala se v druhé polovici XVI. století Morava. Tu přebývali nejpřednější její bratři, tu konány nejslavnější bratrské synody; bratři nacházeli se na každém téměř panství. Nejnamenitější šlechtici hlásili se k bratrům a ti činili jednoty mocnou stranu politickou.

Česká konfesse, r. 1575. povolena, již lutheránům dostalo se svobody náboženské, netýkala se lastně Moravy; tu úplná svoboda již byla. Ale přece konfesse ta měla vplyv i na Moravu. Nebyl z počátku ani patrným, ale v následcích svých byl významným. Jednota bratrská v Čechách má od té chvíle jiné dějiny, než jednota na Moravě. Bratři v Čechách přiklonili se jaksí k lutheránům, bratři a Moravě však nikoli. Počali se tedy obojí bratři štělit, což na politiku obou zemí nemohlo nezůstatí bez velikého vlivu. Bratři byli však v obou zemích ohotově, aby v nastávajícím boji rozhodném mocně mohli do událostí zasáhnouti.

D. Protestanté.

Do zmatků náboženských v zemích našich největší zmatek přibyl protestantstvím, do všech z ciziny vneseným. Přicházelo od nepřátel národa, ale Čechové u víře rozštěpení a se svým stavem náboženským nespokojení zapomenuli od německého nepřátelství národního a přidávali se k němu německému učení.

Protestantství šířilo se zcela jiným způsobem, než čeští bratři. Tito vzešli z lidu a v lidu měli sílu, kdežto protestantství moci nabývalo a udržováno i rozšiřováno bylo od vrchu, od pánů. Protestantství nevyžadovalo velikého zapírání, a v rozpustilém věku XVI. mnohý urozenec ne z přesvědčení, ale jen z lehké mysli své přijal lutheránství, domnívaje se, že mu neukládá velkých povinností mravních. Stejně silný, ne-li silnější, byl urozeným pánům pro přijetí protestantství i důvod ten, že v novém učení viděli možnost rozmnožiti svou moc uchvácením církevní zprávy nad poddanými; konečně budiž zvláště a s důrazem připomenuto, že od dob Přemyslovských panovníků až na dni naše nic nepůsobilo takovou silou a úspěchem v šíření a zpevnění němectva v Čechách jako uvedení víry Lutherovy; zároveň s ní šířili se Němci u nás a brzy v moc ujali nejednu českou osadu, zvláště na českém severu.¹⁾ Protestantství germanisuje.

K nám přineslo protestantství tvrdou zásadu, že pán má právo k víře nutiti poddaného. Toť je zásada protestantská a od protestantů nejdříve užívána. I u nás po příkladě z Němec ochotně páni tu zásadu prováděli dřív, nežli ji r. 1555. zákonem vyhlásil sněm Augsburský. Luther neodpíral pánům, když poddané nutili a tiskli k proměně víry. Protestanté dávali příklad; jaký div, že tou zásadou spravovali se potom i katolické vrchnosti, a tak se stávalo, že nejedno panství, třikrát měníc vrch-

---

¹⁾ Winter 1. c. 69. dovoláváje se svědectví Wolkanova v díle Gesch. d. deutsch. Literat. 31.

nost, třikrát musilo nábožensky se aspoň zevně proměňovati.¹⁾

Shledáváme tedy násilnou reformaci zprvu u protestantů. A na tuto pravdu nesmí se zapomínati; vždyť zcela nespravedlivě vytýká se katolíkům násilná reformace, již proti nekatolíkům prováděli, a při tom úplně se zamlčuje, že již dříve nekatolíci násilně reformovali katolíky. Protestanté se svého stanoviska, kterým uznávají zásadu, že pán má k víře nutiti poddané, důsledně nesmějí se nijak horšiti nad reformaci katolickou a lépe by zajisté učinili, kdyby nechali rozhořčených výroků o násilí, o dragonádách atd. hezky stranou. O volnosti ve víře a svědomí dovedou krásně mluvití, ale jak sami na svobodu v náboženství dbali! Již r. 1539. píše Jaroslav z Pernštýna králi o protestantských stavech: prý se stále tvrdí, že víra má býti svobodna, ale lutheráni a zvingliani nikoho nesnášejí, kdo jinak věří nežli oni; jinověrce kde a jak mohou vyhánějí a statky jim berou.²⁾

Jiná věc, která se katolíkům vytýká tak zhusta a všeobecně, jest, že protestantsví se šířilo mravní sešlostí katolického kněžstva. Ale i toto tvrzení nelze bez výjimky držeti, praví pilný badatel o tehdejší době.³⁾ Kněží katoličtí nebyli nikterak horší než protestantští, ba naopak u kněží protestantských shledáváme mnohem více a těžších úhon v mravním ohledu. Nepopíráme nikterak, že bylo dost nehodných katolických kněží — Luther

---

¹⁾ Winter l. c. 65.

²⁾ Winter l. c. 95.

³⁾ Winter l. c. 128.

sám jest toho dokladem —, ale u protestantů byl mravní stav daleko ještě horším, tu skutečně byla do kořán otevřena brána všemu tomu, co se katolíkům vytýká. Nepostačí omlouvatí mravní nedostatky lutheránských kněží tím, že jim nebylo dovoleno se organisovati, přísní mravokárci, kterým nic nebylo po chuti, co bylo katolického, a reformátoři evangeličtí měli reformovati napřed sebe.

Lutheránství bylo šířeno zprvu hlavně působením německých kněží a povznášelo zase Němce. Rychle rozmáhalo se na severu českém, všemožně podporováno jsouc od šlechticů, z nichž někteří nedávno do Čech z Míšně a Sas přesídlili. Čeští lutheráni neustavili se však v samostatnou sektu, nýbrž zůstali ve straně kališné, jí se kryli a za ni se schovávali. Byl to stav chorobný a neupřímný.

V brzku zmohli se protestanté tak, že četní členové vyšších stavů již r. 1531. učinili pokus o konsistoř, aby totiž z nich samých osoby k ní byly přidány. Nepodařilo se jim to sice, ale také králi Ferdinandovi nedařily se jeho podniky proti protestantům. Proti nim vzal král kompaktata v ochranu, čímž lutheráni, kteří o ně nestáli a nedbali, vyloženi jsou za buňice a postaveni mimo zemský zákon, jakýmž kompaktata opravdu byla. Ale lutheráni se nedali; rostli v zemi vždy více, neboť panstvo na svých statech valně zavádělo protestantství, volajíc kněze protestantské do svých služeb a nutíc poddané k náboženským proměnám. Za těch okolností nebylo divu, že katolictví hynulo. R. 1531. touží katolíci králi, že jim protestanté pobrali 150 far.

O dolejší utrakvistickou konsistoř zápasili protestanté také s prospěchem Dovedli toho, že r. 1539. dosazen byl za administrátora kněz protestantský Martin Klatovský, a jemu po bok dáni byli konsistoriané většinou protestantského smýšlení. Když pak nástupce jeho Mystopol, zprvu horlivý protestant, proměniv se stal se zase horlivým utrakvistou, stavové ze záští proti administrátorovi pokusili se r. 1552. dle cizích vzorů protestantských doplniti konsistoř osobami svými jakožto k defensi (obraně) zřízenými, z každého stavu po dvou. Král dvě léta potom zvolil za defensory konsistoře pod obojí po dvou osobách, jakž si stavové na sněmě přáli. Zřízení defensorů zůstalo však v tyto doby bez účinku očekávaného. Aby však konsistoře protestanté uplně si nepřisvojili, odvážil se král r. 1562. rozhodného kroku proti nim tím, že administrátora i konsistoř jmenoval sám. V zápase o to vzniklém mezi králem a stavy král nepovolil a stavům konsistoře nevydal.

Král Ferdinand vycházeje ze zásady, že v Čechách podle zákona uznati lze jen katolíky a kališné, nechtěl lutheránův uznati, nechtěl jim tedy také organisaci dáti, nýbrž snažil se jim překážeti a podlamovati jich sílu a snahy. Z příčin politických nemohl však Ferdinand příkře proti nim vystoupiti. Stavové čeští byli již většinou protestantští, rozhodovali na sněmu českém, a proto nesměl král úplně se s nimi rozdvojiti. Snažil se však král o to, aby čeští lutheráni osamoceni byli ode všech protestantských zahraničních vlivů, aby snad co do záležitostí politických nespojovali se s cizími souvěrci proti panovníkovi.

Ale přece byla r. 1547. od spojených lutheránův a bratří pozdvížena proti králi bouře stavovská. Když král bez boje zvítězil, protestanté hned zapřeli spojence své; bratřím přísný trest přáli a sami se ze všeho vyzouvali. Byl sice také r. 1554. vydán královský mandát na vyhnání protestantských kazatelů, na dvě stě musilo se jich z Čech pryč bráti, ale vyšli a vraceli se zase. Na věci protestantské v Čechách působil brzy rozhodně mír náboženský r. 1555. v Augspurce povolený. Čeští protestanté brali z něho posilek a šířili se zase. Sever byl velikou převahou protestantský, a jinde všude vítězně protestantství bylo uvozováno. Šířilo se vždy více do středu země od severu, ale na jihu bylo hojně také protestantů na Prachaticku, Budějovicku, Bystřicku a jinde. Též i východ silně stal se lutheránským.

Za císaře Maximiliana II. novým útokem ukazují protestanté svou moc. Spojují se s bratry na zrušení kompaktat, a skutečně r. 1567. vypuštěna kompaktata ze svobod zemských. Císař jim nijak nepřekážel, ale rádně se zorganizovati jim přece nedovolil: konsistoře jim nedal. Stavové protestantští postupují však dál a dále a všemi cestami snaží se o svůj vzrůst, nedbají na katolického arcibiskupa ani na konsistoř pod obojí, nebojí se, že by přísně zakročil císař, a uvádějí protestantství, kam jen mohou. Většina obyvatelstva českého hlásila se již k protestantství.

Velkého úspěchu zase dobyli protestanté r. 1575. Vyznání jejich nebylo posud zákonné; ačkoli skutkem veřejně vyznávali již víru svou, přece svobody

evangelického náboženství neměli. Sestavili tedy spolu s bratry českou konfessi, kterou císař Maximilian ústně uznal a zaslíbil stavům svobodu v náboženství. Konsistoře jim nepopustil, ale dovolil, aby si nějaký pořádek zřídili skrze defensory, k nimž by se kněží jejich utíkali. Zvolili si jich 15 a určili si pro každý kraj voliti superintendenta se sborem kněžským poradným.

Na dráze, na níž takových úspěchů došli, chtěli protestanté stále dále pokračovati. Neběží jim však jen o náboženství, ba to bývá často jen záminkou, aby většího vlivu politického dosáhli. Moc svou vlastní chtějí stavové protestantští upevniti, oni chtějí netoliko vládnoucí stranou býti, ale skutečně vládnouti, a všecko směřuje k tomu, aby zřízena byla nekatolická liga, která býti měla politickým sdružením hlavně k tomu, aby moc stavů evangelických stále rostla a nikým obmezovati se nedala.

Katolíkům vyčítali každé hnutí; když katolíci zrovna tím právem jako protestanté něco k svému prospěchu a rozvoji podnikli, považují to protestanté za své obmezování a utlačování. Pro sebe všecku svobodu si osobovali, ale katolíkům svobody nepřáli. Nebylo u protestantů snášenlivosti ke katolíkům. Nebyli jen nevinátky pro pravdu trpícími, ale byli sami převelicí utlačovatelé pravdy. Několik dokladů to ukáže.

Berounští r. 1589. kněze od konsistoře poslaného týrali všelijak, vyřezali mu kánon z missálu, nedali mu kalicha. Ubírajíce platu farnímu knězi sobě nemilému, živili predikanta s osmi dětmi na

útraty farářovy. Když kněz farní při pozdvihování zvonil, utíkali z kostela, a primas volal: „Mezkové jdou a soumaři!“

Nápodobně neomaleně vedli si protestanté Domažličtí ke knězi, jehož se chtěli zbaviti. Dávali mu i na srozuměnou, že ho otráví.

Nymburští přivítali r. 1589. vnučeného konsistořského kněze tím rouháním, že mu postavili místo kalicha na oltář konev.¹⁾

V chrámě Soběslavském dle žaloby z r. 1601. nehoří v lampě světlo, primas pikart nechce dáti oleje leč čeládce, aby ho snědla neb dala do kolomazi; ostatky, které se druhdy ukazovaly, byly z pacifikálu vyloupány, svině procházejíce se kostel nečistí, čemuž se primas posmívá, říká, že i ta zvěř pobožnost ukazuje, chodíc do kostela; zvonění primas nedovoluje, ani když umře katolík, tvrdě, že ten umrlý toho neslyší a nepotřebuje; dcera primasova chodila v kostelním a korporálním šátku drahém, majíc jím hlavu ovinutu.

Veřejné průvody a obřady katolické byly od jinověrců smíchy potupovány bez ostychu. V Kadani r. 1584., když šlo processí o Božím Těle, schválně usedl na kládu při cestě pastor lutheránský Lasiger a nehnul se, když ho primas a radní napomínali, aby se buď poklonil svátosti nebo šel domů; naopak vztyčiv se, lál svátosti, mužům, ženám, pannám v processí přítomným.

Veřejné ceremonie katolické a obrazy, sochy, církevní šat vůbec dávaly straně protivné za onoho času velmi snadno podněty k urážkám. V téže

¹⁾ Winter l. c. I. 204 sq.

Kadani v ten rok, co pastor zkazil processí katolické, mladíci vynesli z kostela sochu a tropili s ní po městě šašky. Ale nejen rozpustilý městský hoch dopouštěl se všetečnosti, i urození pánové a paní leckdy se touž příčinou zapomínali. Magdalena Lobkovická, hraběnka ze Salmu, vzavši r. 1599. z kostela v Charvátci postavničky, světlo a obrazy, postavila vše do oken svého zámku lidem k divadlu. Roku 1589. zve císař do své kanceláře Adama Loubského, Krištofa Častolara a Václava Koce, protože „v den vtělení Páně v kostele Sečském při kázání nevážně a nenáležitě se chovali, knězi zjevně láli a s obrazem blahoslavené Panny Marie na potupu církve katolické rouhavě a hanebně zacházeli.“

Byl ten čas nábožensky tak rozkvašený, že mohl zroditi i tuto scenu kostelní. Vrchnost v Maštově, Maria ze Schenku, rozená Lobkovická, přišla r. 1585. do katolického kostela ve Velké Vsi s veselým průvodem a oblekši se v komži a v štolu šla k oltáři a tu z graduálu zpívala „he, he, he.“ Po té dala se s dcerou protestanta maštovského Hazlauera kolem oltáře do tance, zpívajíc „čum, čum, čumprle, čum.“ Před tabernakulem zvolala: „Hle, jak chatrného Boha mají papeženci, kterého možná zavřítí!“ K obrazu sv. Jakuba mluvila: „Ty můj milý Jakube, já myslila, že jsi v nebi a ty tady! Staví chrámy ve jména svatých, ve jméno ubohého Krista nestaví nic!“ A tím způsobem vedla si také při jiných obrazech, zovouci je modlami.

Před tím málo let na panství Planickém a Zelenohorském vykonány skrze Ondřeje ze Štern-

berka v několika kostelích sceny kazisvětského rouhání. Pán přijel do kostela v Nícově a vida že lidé „se klaní oltáři“ a svíce lípají, poslal sluhy kteří vytrhali a pobrali kostelní archy či oltáře nejen tu, než i ve třech jiných chrámech. Pobran sochy a oltáře spálil pán v pivovaře na Planici. Ale tím neskončil pán svou kalvinskou reformaci. Přijel s dvěma valými vozy řebřinovými před kostel v Nepomuce, když byla neděle. Rychtář městskému poručil přivésti dva tesaře; než přišli dal se pán v kostele do práce sám, při čemž musil mu býti nápomocni sedláci, jichž byly vozy řebřinové. Vlastní rukou kácel Šternberk oltáře. V tom sbírala se obec, přiběhli konšelé. Pán vstaviv se do dveří, nepustil nikoho do kostela. Prosil konšelé jsou-li pánovi oltáře věc nemilá, že je pěkně rozeberou a složí, ale fanatický člověk nepopustil. Sousedé žalostně naplnili chrám a ulevovali s pouhými slovy. Jeden osmělil se říci vrchnosti své že oltáře modlářství nejsou, však lidé, jsouce sloven Božím navedení, dobře rozumějí, že oltáře nejsou než ozdoba chrámu. K čemuž, poněvadž pravda bylo, odpověděl obrazoborce nadávkou: „Mluvíš jako osel a rozumíš jako vůl.“

Tak zničeny všecky oltáře kromě toho, její matka pánova kdysi pořídila. Na velikém oltáři ryzím zlatem potaženém, zsekáno 35 obrazů! Když rozrazil pacholek panský krucifix krásně dělaný nedovedl se přemoci jeden z konšelů, aby nezkřikl „Házej, bodejž sám také hlavu srazil!“ A již přiskočil pán s okřikem hroze konšelovi věží Hromada pozlatilých a malovaných trosek staro-

českého umění odvezena do Zelenohorského pivovaru, kdež jimi svařili pivo. Tím způsobem na ten den devátého října popáleno okolo šestnácti arch s mnohými obrazy. Na druhý den přišli zedníci a musili i zbytky kamenů oltářních vybrati a s zemí srovnati. Jediný oltář matčín zůstal, a při něm směl na dále sloužiti kněz, však bez komže, beze světla. Bohopusté řádění bylo tak zlé, že vlastní bratr Jiří Šternberk žaloval císaři na Ondřeje, ačkoli bratří byli dle Beckovského všickni čtyři stejní „zlolajci, tepci a bijci kněží a loupežníci vdov.“¹⁾

Z těchto několika příkladů, které by snadno bylo rozmnožiti na veliký počet, zřejmě plyne, že nebyli protestanté ani u nás jen nevinnými beránky a katolíci hltavými vlky. Kde měli protestanté vrch, tam bývalo běda katolíkům. Katolíci ustupují a povolují i tehdy, tak jak i nyní viděti jest. To bývá z pravidla. Tím lze si vyložiti také, proč protestantství najednou se u nás tak rozšířilo; bylo to výbojem, nátiskem a násilím protestantským. Protestanté zpřímá žádali, aby jim všecko ustoupilo a se poddalo. Kde to nešlo hned, kde katolíci ustoupiti nechtěli a se nedali, bylo to protestantům nepochopitelným, a hned obsypávali katolíky žalobami a stěžovali si ve falešných, farisejských nárcích, že jsou utlačováni. Stížnosti protestantů nesmějí se tedy hned za bernou minci bráti; kolik je v nich nepravd, překrucování, pomluv! Ve svých spisích dělali se ovšem pěknými, ale skutečnost byla mnohdy jinaká. Tolerance u nich nebylo žádné, a proto bezprávně nařikají na nesnášenlivost katolickou.

¹⁾ Winter l. c. 212 sq. Citováno slovně.

Na Moravě šířilo se protestantství zprvu jen v městech německých. Jihlava byla první město, v němž ujalo se lutheránství vřele. V Olomouci r. 1535. mnich kartusian začal také hlásati nové německé učení. O deset let později přihlásili se také Znojemští k nové víře lutheránské. Tu kazatel končival svá kázání modlitbou, „aby Bůh všech věřících od moci turecké a papežské, kteréž křesťanstvo a slovo Boží potupují, zachovati ráčil.¹⁾ V Prostějově našli lutheránští kněží již roku 1558. také veliké účastenství, když tam „první mše podle obyčeje lutheránského bez pozdvihování a posvěcování svátosti činili.“ Touž dobou na Boskovském panství kázal za velikého shonu lidí vyběhlý mnich Lukáš rouhání o Panně Marii s velikým úspěchem. Špatní kněží, u nichž všeliké přesvědčení katolické vymizelo a kteří nezřízenému životu se oddali, odpadali i na Moravě od víry své a tím vášnivěji hlásali nové učení, které po smyslu svém vlastním si přistrojovali. Špatný příklad kazil pak i jiné. Lidé se pro kazatele srocovali a bouřili. Dokladem toho je bouře v Olomouci r. 1557. pro německého kazatele protestantského Adlera, který se chtěl po lutheránsku oženiti. Bouře ta byla krvavá, byla i krvavě ztrestána, ale protestantství v Olomouci tím celkem ujmy neutrpělo. Obyvatelé pomíjeli katolických zvykův a obyčejův a po svém dělali. Při tom si kazatele protestantské stále vyhledávali; r. 1559. přes tisíc jich šlo a jelo za tím účelem do Šternberka. Městy protestantskými byly na Moravě i Uničov a Hradiště. V Brně samém

---

¹⁾ Winter I. c. I. 122.

nebylo již skoro ani katolíků. V domech šlechtických konány bohoslužby protestantské a bratrské veřejně a bez bázně. Páni protestantství přáli, ať kazatelé jejich byli sebe horší; vždyť vládli jimi neobmezeně, pán byl protestantských kazatelů hlavou a biskupem, a kazatelé sami byli proti svým pánům v otrocké závislosti. Nezřízený život protestantů, celé jejich neuspořádané zřízení, nehodná závislost jejich na světské vrchnosti bylo bratřím na posměch a opovržení i nepřátelství. Nic neoznačuje to tak jako úsudek Blahoslavův o duchovních lutheránských: „Členové jejich sáhají po knihách Lutherových a chlubí se evangeliem; ale jsou to docela bezbožní lidé a všecko konají pro svůj zisk, beze všeho pořádku vedou ničemný život.“¹⁾ Jako v Čechách bylo i na Moravě protestantství rozerváno; samo by se bylo rozpadlo, kdyby protestanté nebyli sdružováni bývali politickými poměry, z nichž čerpali pak svou neustupnost a nepoddajnost.

E. Kalvíni.

O něco později nežli lutheránské učení šířilo se v Čechách a na Moravě kalvínské ze Švýcar. Vyznávači tohoto učení přicházeli do Čech hlavně následkem styků s jednotou bratrskou. Bratři se ke kalvínům přikloňovali tím více, čím dále odstupovali od lutheránských, jejichž mdlá kázeň se jim nijak nelíbila. Kalvíni měli přísnější názory mravní a to je s bratry spojovalo. Úplně však se s nimi nikdy nesloučili v náboženských věcech,

¹⁾ Gindely I. 16.

v politických ovšem postupovali ruku v ruce — Mládež bratrská neuchylovala se později již do Vitenberka na vzdělání, nýbrž bývala posílána dokončit studia do Heidelberku, Štrasburku, Ženev a Basileje. I na Moravě, v přednější škole bratrské v Ivančicích vyučoval Esrom Rüdiger, jenž z Saska utéci musil, mládež bratrskou sobě svěřeno v duchu kalvínském.¹⁾

Za Maximiliana tím více kalvíni došli svobody. V Praze zvláště v domech cizích kupců častěji se přiházely schůze kalvínské a učení kalvínské se valně rozšiřovalo. Zejména kališníci k nim přecházeli a řady jejich množili.²⁾ Šířili se patrně v zeměměrou čím dál větší.

Střediska jejich v zemi není snadno vyjmenovati. Známo jen, že r. 1589. tlačí se kalvínství do Žatce, a za málo let vytisklo tu lutheránství. O kalvínství zmínka jest také v Rokycanech a Libčicích a jistota v Lounech. R. 1602. měšťané Žebráci by zřejmí kalvíni; aspoň primas jejich tehda spolu s jinými utíkali z kostela při pozdvihování, neděvali knězi latině zpívati, po domech přijímali a do Hořovicka za kalvíny běhali.³⁾ Čím dále do století XVI., tím hustěji vyskytují se kalvíni a tím větší jest jejich moc. †

F. Sekty rozličné.]

Z nesjednocených a rozháraných poměrů náboženských rodily se v Čechách i na Moravě různé

¹⁾ Chlumecký l. c. 98. Winter l. c. 174. pokládá Rüdgera za lutherána.

²⁾ Winter l. c. 173.

³⁾ Winter l. c. 203, 305, 251.

sekt y. Charakteristická jsou slova Bohuslava z Lobkovic z r. 1497.: „Všickni bludové do této země stekli se jako do louže. Mnozí, Origena následující, drží, že všickni lidé budou spaseni; někteří vedle smyslu Vigilanciova praví, že nemají ctěni býti kosti nebo ostatkové svatých; mnozí, od Joviana jsouce naučeni, mnějí, že nic sobě postem nezaluhujeme. I těch se nenedostává, kteří mnějí, že se všechny věci osudem dějí. Mlčím o tom, že shrbilé baby a pošetilí starci na pivě nebo víně sedíce tajemství sv. Trojice prokletými otázkami zpytují; pomíjím jiných mrzkostí, které jsou do této země z franské, z britanské země a od Řeků připlynuly“. A jinde praví též Lobkovic, že tolik kacífstva se v těchto časech rodí, že doby Husovy a Viklifovy proti nynějším jsou vlastně časové zlatí.¹⁾

Z nejdůležitějších drobných sekt byli v Čechách Mikulášenci, kteří byli rozšířeni nejvíce v jihovýchodních Čechách, kdež v XVI. století hlavní jich sídlo byl Pecinov, odkudž jim také bylo jméno Pecinovských bratří. Také hojným počtem seděli na Táboře, v Soběslavi, na Bechyni. Od polovice století XVI. jsou jich stopy též ve východních Čechách v Hoře Kutné, Lysé na Pardubicku i kolem Poděbrad. V Praze byli od svého počátku až do konce, ale jen jednotlivě. I na Moravě vyskytuje se jejich stopa r. 1595. v jedné listině kunštátské. Tu se dí, že mají schůze v Podskalí, a sbor jejich zove se „synagogou“. Nazývali se i bratří plačtíví, poněvadž na schůzích svých

---

¹⁾ Winter I. c. 292.

dávali se všickni do pláče. Po bitvě bělohorské byl Mikulášencům konec. Zmizeli v ústraní.¹⁾

Na nové sekty byl bohatý XVI. věk. Podivným útvarům těm byl čas ještě příznivější než století předešlé, poněvadž mimo domácí náchylno a popudy také cizí predikanti hojně a neustále přinášeli símě všelijakých myšlenek náboženských. Úskoční v hadry oblečení blouznivci od místa k místu chodili hlásajíce evangelium; poněvadž po dobu na podiv ukazovali a předstírajíce neumlost ve čtení a psaní, zevrubnou znalostí písma s posluchače své v úžas přiváděli, bylo lidem prostým, jakoby jim připomínali první vyznávače hlasatele křesťanstva; mátlí blouznivému lidu hlav a dávali se za proroky uctívati.

Kolik různých sekt tak povstalo, nelze ani s určitostí říci. O některých neví se více, než jména. Tak se jmenují štěpánovci na Domažlicku, lukášovci dle kněze Lukáše, subuliáni dle ševce Subuly, simoniáni od sedláka Šimona, johaniáni od staré vdovy Johany, a i luciperiáni. V Kladsku a po hranicích uvnitř Čech byli schwenkfeldští. Uvádějí se i saducejští, ariáni a czwildenští, na Táboře byli i antitrinitáři.

Zkrátka u nás bylo sekt velmi mnoho. Legát papežský Jan Vescovo r. 1575. píše komisi do Itálie o náboženství v Čechách, jmenuje anabaptisty, trinitáře a končí, že tu pikartů, husitů a jiných všelikých tolik, že to hotový Babylon. Tým rozumem dí Philadelphus Zámorský ve své Postille že „sekt je tolik, až by téměř celá hodina k bě-

¹⁾ Winter l. c. 293—301.

nému jich pojmenování nestačila.“ A tehdejší veršovec r. 1585. rýmuje ne právě zdvořile: „Také jest již nynější svět pln mnohých a rozličných sekt, husencův, lutheránův, pikartů, kalviniánů, též také rozličných křtěnců, jiných předivných změtenců. Těch rozdílů velmi mnoho, že i počtu není toho, však ještě se jich více množí skrz mnohé výtržné zběři, jenž v žádném řádu nestojí, aniž se co koho bojí, nejsou od Krista poslání, církvi za pastýře dáni, chtějí slávy a statky dobýt mnohý odběhl kramplí, kopyt, aneb jiného veřtatu, hledaje jistšího platu.“¹⁾

Blouznivých rozmanitých náboženských mínění bylo v Čechách a na Moravě tolik, že byla tu vlastně do konce XVI. století hotová anarchie náboženská. Zejména bylo tak na Moravě, kde dle Slavatovy zprávy „v některých městech panských přes dvanáctera i víceji rozličných náboženství učitelové a posluchači se nacházeli.“²⁾

Stejnou dobou s protestantstvím vznikla na Moravě sekta bratří habrovanských nebo lileckých, jejíž hlavou, nebo, jak stojí v dějinách bratrských s posmíškem, biskupem byl Jan Dubčanský, pán na Habrovanech. Tito sestavili si řád z míchaniny protestantství všech odstínův od Luthera až k Zvinglimu a Oekolampadiovi. Nazývání byli i hrubými zvingliovci, ale Dubčanský sám chtěl jmenovati sektu svou „kristyány“. S bratrskou jednotou měli hádky vyčítavé. Po smrti Dubčanského (r. 1543.) zanikali však znenáhla; někteří

¹⁾ Winter I. c. 313.

²⁾ Slavata, Paměti II. 251.

přešli k bratrské jednotě, jiní k lutheránům, jiní k zvingliánům; konec století není o nich památek.

Původu ryze německého byla sekta novokřtěnců, která zejména na Moravě rozšířila se hojně. Nazývali se tak proto, že znova křtili ty, kteří k nim se přidali. Co do věrouky přiklonili se hlavně k Zvinglimu; čím se však ode všech sekt lišili, byl jejich kommunismus, jenž ovšem v nich kterých spojen byl s chiliastickým blouzněním. Sjednocení mezi nimi nebylo žádného. Jako v XV století bylo v Němcích asi čtyřicet odrud novokřtěnských, tak i na Moravě drobili se rozličnými směry, jména berouce buď dle sídel, buď dle starostů nebo dle některých vlastností do očí lidem bijících. Tak uvozují se jména hustopečských, slavkovských; jmenují se gabrielovci podle Gabriel Ascherhama z Bavor, filipovci podle jiného kněze svého, hutterovští podle Huttera z Tyrol přísléhu zovou se malohoufští, mečíci, sobotáři čili sobotníci protože drželi sobotu za svátek. Sami nazývali se „apoštolští, čistí, svobodní, mlčenliví, odloučení, prosící, entusiasté, daemoničtí, antikristiáné, epikurejci.“

Sídlili u nás hlavně na jižní Moravě. I v Čech, zdá se, že přicházeli z Moravy, také jich v Čechách nikdy tolik nebylo, jako na Moravě. I ve Slezsku rozmohli se novokřtěnci, ale i odtud stěhovali se do svobodnější Moravy. Celkem by to lidé tiší a pilní, kteří si hleděli řemeslné a hospodářské práce. Pánové měli z nich veliký užitek rádi jimi osazovali pustiny na svých panstvích. Proto je kryli a trpěli; ale za to dávali si plati

veliký peníz z hlavy, z jmění, z domů. Novokřtění byli zámožní a pro pokoj platit rádi. ^l

Král Ferdinand chtěl je ze svých zemí vyhnati, byli honěni a vypovídáni, ale vraceli se zase. Někde páni ani nedopustili, aby novokřtění z jejich panství odešli. Mandáty královské nespomáhaly, ba novokřtění vždy více se rozmáhali. Nastoupením císaře Maximiliana zůstali novokřtění na pokoji. Když se však návrh o vyhnání novokřtěnců r. 1567. přece na sněm dostal, prosil celý sněm moravský za ně, a Maximilian přál jim tedy příročí. Od té doby nebyli pronásledováni a mohli se volně vyvíjeti. Zůstávalo tedy na Moravě o jednu sektu více, jejíž členové vynikali nad jiné blahobytem.¹⁾

Století XVI. bylo u nás, jak stručně vylíčeno, stoletím náboženských zmatkův a bojů. Stará víra katolická jest potlačována a musí ustupovati, kališníci hynou dočista a vítězným výbojem vtírá se k nám německý protestantismus; jednota bratrská stojí trochu stranou. K tomu přistupovalo tolik různých sekt; — celkem tedy nelze očekávati nic jiného, než boj mezi jednotlivými vyznáními. Schylovalo se vše k tomu, že víra Cyrillo-Methodějská uhyne u nás dočista. Patrně to i z číselného poměru mezi katolíky a jinověrci, ač na otázku, jaký byl, nelze odpověděti bezpečně.

Hodně později, r. 1609., pravil Adam ze Šternberka ve sněmě, že na jednoho katolíka nachází se dobře třicet osob podobojích. V době Jesuitského příchodu bylo katolictví takřka na vymřenou! Papežský nuntius Jan Vescovo, biskup z Torcella,

¹⁾ Winter l. c. 304—312.

páci katolíky r. 1575. ani ne na 304.000 hlav. To číslo slyšel od arcibiskupa! Jan Laetus Časlavský, farář v Pacově, píše r. 1582., že první houf náboženský v Čechách jsou lutheráné, druhý houf katolíci, ale těch je méně než lutheránů; kališníků prý ještě dost, ale kdyby byl examen, bude mezi nimi nejvíc kalvínů; kalvíni však jsou také samostatní a uvědomělí a „není jich málo“; veliký houf jsou bratři, kteří čím dále rostou víc. Dle zpráv statistiky z konce XVI. století, ovšem nahodilé a kusé, vypočteno, že jen čtvrtina pánův a čtrnáctý díl rytířů byl katolický, z čehož samo plyne, že nevalný byl počet katolíků proti ohromné většině jinověrců. — Na Moravě bylo by bez pomoci Jesuitů katolické náboženství zaniklo dočista; tu bylo katolictví na horší míře, nežli v Čechách.¹⁾

A přihlédneme-li k tomu, jak rozhárané poměry náboženské jevily se ve společenském životě, jak smutný, neutěšený to obraz! Nemůže ovšem býti pochybnosti, že velmi mnoho lidí, bezpochyby větší část, byli při své víře pokojni, zbožni a věrni. Ale naproti nim stáli jakožto plod zmateného rozvoje náboženského lidé, kteří smýšleli a věřili, jak se jim vidělo a líbilo. Tiť jsou, jež Slavata ne nedobře pojmenoval „quodlibetarii“. Bylo kolik mlynářů, tolik měr, kolik farářů, tolik věr! Tak říkáno tehda příslovím. Tento kropáč chválil, jiný ho hanil, tento mluvil proti processí, jiný je činil; ves ode vsi, město od města lišila se víra, aniž bylo v témž městě, v téže vsi za krátký čas pořáde stejno: příchodem nového kněze zase se měnilo.

¹⁾ Winter l. c. 172, 148.

A velmi charakteristické jest, kterak někde měšťané sami uměli živiti zmatek náboženský: Prachatičtí konšelé na příklad r. 1567. oznamují obci shromážděné, že pojedou do Prahy jednat kněze podobojí (to mínili protestanta), a souhlasí-li sousedé, že zjednají k němu kaplana pod jednou.

Ale k takovým lidem uvědomělý a upřímný katolík, protestant ani bratr nenáležel; z nich byli jen ti neřídci, kteří kolísali mezi kališůvky a protestanty, nevědouce dobře, čemu víry dáti, k čemu se přiznávati. Že od takových, k nimž počítati jest bohužel také nejednoho kněze, brala víra i zbožnost největší úraz, toť na bíle dni.

Jiný plod tehdejších poměrů náboženských byly neustálé hádky o věcech víry, kteréž pronikaly všemi vrstvami národa. Dí souvěkovec, že „rozmoohl se tohoto věku našeho jakýs neuzdravitelný neduh, takže všickni raději se chtějí o náboženství hádati, nežli dobře živu býti; již nyní jak muži, tak ženy, jak děti tak i ti staří kmeti s jakými si otázkami zahrávají! Bylo někdy evangelium tajemstvím Božím, ale nyní jest již učiněno hříčkou obecní; a ti sami, kteří o svém náboženství a pravé víře nic jistého nevědí, ani tomu, co by bylo věřiti, nerozumějí, však plné rynky, ulice a celé cesty rozprávkami o náboženství naplňují.“

Strana proti straně ulevovaly svému záští všelijak, nejčastěji nadávkami, skládaly pak proti sobě písničky, latinské i české. Takové písňe hanlivé bývaly naplněny i všelikým rouháním. Neopatrni kázali prudce proti stranám druhým, a hádky i po hospodách se roznášely.

Někteří lidé jevíli záští k straně druhé i skutky násilnými; zvláště kněžím, když byli posláni mezi jinověrce, hrozivale nebezpečí. Trpce toho zakoušeli kněží katoličtí v osadách, kde zavládlo protestantství, a poněvadž čím dále tím více násilně se šířilo a katolíkům půdy ujímalo, byl útisk katolíkům od protestantů tím těžší a častější. Víra katolická byla potupována, obřady a průvody katolické bývaly k posměchu, katolíkům dělalo se vše veřejně na vzdor tam, kde byli nekatolíci usedlí. Pro pohřby v zemi svěcené povstávaly nesnáze bouřlivé i surové.

Lid nevěděl, na čem by byl. Potulní kazatelé mátlí jej, blouznivá mínění se ujímala, a konec konců byla hotová anarchie náboženská, a s ní už indiferentism i při selském lidu! Píšeť r. 1550. farář lhenický, kněz Ondřej, Albrechtovi z Guttštejna, že v osadě jsou „někteří, ježto ani s Římany ani s Čechy svátostí oltářních ne užívají, ale někdo pět, šest let neví, co o tom praviti, a někdo k stolu Páně nepřistupoval od dětinství svého!“ A před tím r. 1539. Jaroslav z Pernštýna píše císaři, že na Moravě přemnozí jsou, kteří zhola nic nedrží o Bohu, o svátostech, o vzkříšení — žijí prý jako dobytčata.

Charakteristickým zjevem také jest, že povstávali všelijací proroci a hysterikové obojího pohlaví, kteří varovali, napomínali lidi od hříchů. Ale professor university, mistr Bydžovský z Florentina, praví: „Však proto žádného polepšení se nestalo, ale byli-li jsou lidé zlí, ještě horší byli“.

Obezíráme-li tehdejší běhy náboženské, ani se nedivíme, když sklánělo se století ku konci, že zase

ožila v přemnohých myšlenka a strach, že blíží se světa konec dle prococtví Danielova. V tištěné literatuře jsou výslovné stopy toho strachu; i v chrámech zpíváno o brzkém dni soudném; zase věřili, že „chýlí se k večeru svět.“¹⁾

3. Jesuité (řád Tovaryšstva Ježíšova) a činnost jejich.

Za takových neutěšených, rozháraných poměrů náboženských dostalo se náboženství katolickému vydatné pomoci uvedením řádu Tovaryšstva Ježíšova čili Jesuitů do vlastí našich. Neváháme tvrditi, že pokládáme za dílo moudré Prozřetelnosti Božské, že proti zuřivému a mocnému příboji protestantskému povstal řád Jesuitský, jehož prací bylo, aby vadnoucí náboženství katolické bylo udrženo, zachováno, rozšířeno i k rozkvětu přivedeno. Že práce jejich se dařila, že mocná hráz návalu protestantskému byla naproti postavena, že na vítězném postupu bylo protestantství zastaveno a útok jeho odražen, že zase nabylo katolictví vrchu a převahy v zemích, které protestanté již za svou kořist pokládali, toho nemohou protestanté Jesuitům zapomenouti a proto chrlí na ně všecko záští, nepřátelství, vášnivost i zlobu a nenávisť svou, jakoby Jesuité byli souborem vši špatnosti. S křivdami a předsudky protestantskými pak ruka v ruce jde pošklebek židovský a cynismus, čili abychom to po česku řekli, sprostota nevěrcův a vyličuje nám Jesuity jako vyvrhele lidstva.

¹⁾ Winter l. c. 127, 210—218, 314 a n. s příslušnými doklady.

Tento křivý a naprosto nespravedlivý názor působením protestantského, židovského a nevěreckého tisku, působením falešné svobodomyšlnosti a lživé zdánlivé vzdělanosti ujal se i u mnohých katolíků, takže nepředpojatýma, jasnýma očima na Jesuity popatřiti nedovedou. Zásady, smýšlení a cítění nepřátel církve katolické vnikly již tak daleko do přemnohých katolíkův a takovými předsudky je naplnily, že nemohou ani pochopiti Jesuitů a činnosti jejich; vědomosti jejich o Jesuitech jsou jen povrchní od zuřivých nepřátel jejich čerpané, a po nich papouškují žaloby na Jesuity bez míry, bez konce i bez rozumu.

Tak jest i u nás; předsudky proti Jesuitům spočívají jako mlha na očích přemnohých. Ano po rozumu tak mnohých nevidí se u nepřátel Jesuitů žádné chyby, žádného bludu, žádného stínu a všecko na nich ozářeno jest leskem bohatýrským a vlasteneckým, — kdežto zase naopak u Jesuitů samá chyba, samá tma, samý blud a samá špatnost a všecko na nich jest podlé a nevlastenecké; působení Jesuitů bylo prý nanejvýš škodlivé a zhoubné, oni byli prý hrobaři a škůdci našeho národa atd. Sebe větší nepravda a nesmysl přivazuje se na jméno Jesuitů, jen aby se i druhým stali postrachem a předmětem opovržení. O příšerných „Jezovitech“ jednají celé romány, a podnes bloudí vyzáblý Jesuita se širokým kloboukem i v povídkách oněch spisovatelů, kteří se domnívají, že jest jejich vlasteneckou povinností také nějaké polínko proti Jesuitům přiložiti. Slyšeti stále perutná slova o Jesuitské morálce a jako strašákem máchá se pořád zásadou

prý Jesuitskou, že účel posvěcuje prostředky; otírá se o Jesuity ten onen „spasitel“ národa, který prý rozžehnouti chce po národě osvětu, i leckterý nedouk, který blýskavými, hodně křiklavými a prý „učenými“ frasemi chce zalepiti posluchačstvu oči. Pomluva, překrucování, jízlivost, posměch, úšklebek, násilí, lež bez míry a studu — toť jsou zbraně a prostředky, jichž se užívá proti Jesuitům, jimž jsou vydáni na pospas. Až podnes — ovšem nyní v modernější formě — užívá se proti Jesuitům, co Kalvín ve svých aforismech o rozšiřování kalvínství poradil: „Jesuité, kteří se nám nejvíce na odpor stavějí, buďtež ubiti aneb alespoň pomluvami utlačeni“; až podnes počítá se na hloupost a špatnost nesčíslných lidí, jak nám to zlopověstný Bayle prozradil, řka: „Proti Jesuitům smíme uveřejniti všecko, co chceme, a jsme jisti toho, že množství lidu tomu uvěří,“ a jak též zlopověstný D' Alembert dí: „Tyto žaloby, zdá se, odporují sobě; avšak tu neběží o to, říci pravdu, ale více o to, říci o Jesuitech tolik zlého, co jen možná“; až podnes užívá se proti nim zásady nemravného Voltaira, jenž psal svým přátelům: „Lžete, přátelé, lžete! neboť lež jest velmi dobrá věc, jen když účelům našim slouží. Protož lžete, přátelé, a netoliko někdy a ostýchavě, ale lžete vždycky a drze, jako ďábel; a byť se vám i všecko nevěřilo, přece vždycky něco uvízne.“¹⁾

Ale lež, pomluva, pošklebek, nejsou a býti nemohou důkazem a nikdy také nedokáží, že by si Jesuité zasloužili onoho soudu nespravedlivého, jimž činnost jejich tak často se provází. Vysvitne

¹⁾ Patis-Desolda: Žaloby proti Továryšstvu Ježíšovu 35, 40

to i z dějin vlasti naší, dolíčíme to i v této knize, která obírá se dobou smutnou a žalostnou pro vlast naši; spravedlivě vynasnažíme se vylíčiti poměry před válkou třicetiletou i za války této. —

Dříve ještě než král Ferdinand vymohl obsazení arcibiskupství pražského a povolení kalicha, rozhodl se povolati do Čech na posilu uvadlého katolictví řád Tovaryšstva Ježíšova čili Jesuity. Prosila o ně pražská kapitola katolická, vidouc již svoji nesílu a vzrůst protestantství českého čím dále bujnější, aby věci katolické byli ku pomoci. Byliť Jesuité, třebaž že řád jejich byl teprve r. 1540. potvrzen, již osvědčenými a zdatnými církve katolické bojovníky; úkolem jejich bylo, jak ve statutech napsáno: „sloužiti Kristu, římskému papeži a pod praporem kříže pro Boha bojovati.“ Výsledky, jichž se záhy dodělali, byly patrné a překvapující v Němcích: bylo protestantství v Němcích prve rozšířeno již dobře na devět desetin obyvatel, ale Jesuité brali mu půdu a rychle je tlačili na sever. Proto rovněž v Čechách nadáli se katolíci pro věc svou z působení Jesuitů jen zdaru a prospěchu a vítali je s radostí a důvěrou. Nekatolíci hleděli k nim ovšem jako k největším nepřátelům.

Do Prahy přibylo dvanácte členů řádu Ježíšova na jaře r. 1556. Přišli skromně; vstoupili na nové bojiště, kde chtěli za katolickou víru statečně a nadšeně bojovati. Statečnost v zápase o „nejdrahocennější v životě poklad, víru katolickou, a opravdovou nadšenost a zanícenost pro ni budili záhy mezi jinými katolíky, takže ze skleslosti a zmalátnělosti

znenáhla povstávali a pro víru svou pracovati a zápasiti byli hotovi.

Cílem Jesuitův bylo rozšiřovati čest a slávu Boží a proto za nejdůležitější úlohu si položili rozšířiti a upevniti církev katolickou. Jimi začíná u nás reformace katolická. Začali ji školou: boj to proti jinověrcům sice zdlouhavý, ale bezpečný. Jesuité chovali a vychovali žáky, kteří bojovali dlením doby podle nich i za ně. Již 7. července počali v Praze vyučovati. Přemnoho mužů předních bylo k zahájení škol pozváno. Dle obyčeje tehdejšího učitelé Jesuitští mívali po kolik dní promluvy, vybízejíce všecky k lásce ku vědám. Do škol jejich hrnula se hned nejen mládež katolická, nýbrž znenáhla i nekatolíci posílali tam děti. Skromnost Jesuitů, vlídnost a přívětivost jejich, pilnost a opravdová snaha, jakož i bezplatné vyučování odzbrojovalí mínění zlé o nich u nekatolíkův, a brzy posílali i dřívější odpůrci Jesuitů děti své do jejich škol. Školy jejich vynikaly brzy skutečnými výsledky, a i největší protivníci církve katolické a Jesuitů přiznávali, že v umění, kterým se řídí a vzdělávají mladiství duchové, nemají Jesuité sobě rovných.

Abý byl dorost lepších kněží, založili Jesuité při škole své r. 1559. seminář chlapecký a r. 1575. zřizují papežský seminář pro dvanáct alumnů českých. Brzy vstupovali chovanci jejich do řádu Jesuitského, aby společně s mistry svými na rozsáhlé vinici české pracovali. Hlavní a účinnou zbraní byl jim katechismus Kanisiův; ten byl první knihou českou, kterou vydala Jesuitská kollej pražská. Žáci jejich

brzy uměli a říkali celý katechismus z paměti. S prospěchem zaváděli Jesuité při školách hádky učené a veřejné, užívali nádherného doplňování církevních obřadů při slavnostech, ač upříti nelze, že tu někdy přemršťovali. Skvostně a uměle strojívali Boží hrob; lidé jen se hrnuli, aby viděli, čeho jakživi neviděli. Při tom zpívány chorály a žalmy mnohohlasé umělé, kteréž se střídaly s hudbou. Žáci Jesuitští daleko v tom předstihovali jiné žáky. Za nedlouho posílávali Jesuité pražští své žáky zpěváky i do jiných chrámů k zvelebení bohoslužby, ba, když umřel na kterékoli faře katolík, provázeli žáci Jesuitští pohřeb po ulici uměleckým zpěvem svým, budíce dojem i zájem. ¹⁾

O slavnostech světských, při nichž bylo dokazovati oddanost králi, Jesuité snažili se s veškerým obecenstvem závoditi. Po všecky časy byli zajisté Jesuité nejspolehlivější a nejjistější oporou trůnům královským; na ně mohli králové bezpečiti se i v nejhorsích okamžicích. Kdykoli vypukal odpor proti trůnu, hned první ranou bývali stíháni Jesuité. Uhýbali násilí, ale jak jen mohli, vraceli se zase, aby zase byli na stráži u oltářův i trůnů.

Každé chvíle byli Jesuité hotovi Bohu obětovati všecko, a všecko mělo i na venek k větší cti Boží sloužiti. Spatřujeme to zejména u chrámů jejich; ukazují výbornou vláskou ruku uměleckou, kteráž do plnosti forem a barev vždy dovede vkouzlití souměrnost a jistou eleganci. ²⁾ Dobře se

---

¹⁾ Winter l. c. p. 142.

²⁾ Winter l. c. 134.

vyznali Jesuité i v umění a ozdoba chrámů jejich byla jejich převelikou starostí i radostí.

Účinný boj s protestanty vedli Jesuité hned od svého příchodu také pilnými, hustými kázanými. Obyčejně dvakrát za den kázali, v postě třikrát, a kromě toho mívali ještě výklad. Taková neúmorná píle nemohla zůstávati bez ovoce. Již r. 1558. začali Jesuité vycházeti na missie do vesnic kolem Prahy. Byla to odvaha nemalá, když uváží se, že tehda Jesuité neuměli ještě česky hovořiti. První missie u vesničanů skončily se obyčejně urážkami, ba někdy i bitím. Než zbitý Jesuita přišel zas a tolikrát, že sedláci již nechávali ho klidně mezi sebou. Málo to sice pomáhalo, dokud nemohli se Jesuité s lidem řečí jeho domluviti. Ale pilnost a snaha jejich přemáhá všecky překážky. Vlastní pílí osvojovali si beze stýskání jazyk český, takže již dne 24. března 1560 měl P. Baltazar Pfarkirchen první české kázání. Příkladem jeho povzbuzení všichni Jesuité učili se každodenně hodinů česky, aby tím více na lid působiti mohli.

Každého roku provozovali Jesuité se svými žáky všeliké divadelní hry. A hle, již r. 1567. za velikého shluku diváků provozovali první českou hru: „Sv. Václav, mučeník“. A od té doby často na jevišti jejich hry česky se konaly, k radosti a potěšení všech diváků českých, kteří neobvyklé výjevy tyto s velikou pochvalou sledovali.

Působnost Jesuitů byla všestranná. Kde jednalo se o prospěch církve katolické, tam zajisté byli mezi nejpřednějšími. Jejich přívětivost a lahoda v obcování společenském činila z odpůrců přátely,

jejich pilnost, snaživost i nadšení pro věc katolickou rozohňovaly i ostatní katolíky. Žáci jejich pohlíželi k nim s podivem jako ke vzorům svým, učili se od nich horlivosti ve víře a slibovali si, že upřímnými, horlivými katolíky na vždy zůstati chtějí. U nich sestupovali se ve spolky a družiny Mariánské s pevnou organizací, jichž účelem bylo posvěcení vlastní a spasení bližního. O to zasazovali se pak veškerým životem svým, a neváhali a nerozpakovali se v životě veřejném, když některá událost náhle na ně dolehla: víra jejich katolická udávala jim směr, kterým se bráti mají. Poněvadž pak družiny ty všude, kde Jesuité působili, se šířily, nebyli údové jejich osamoceni, jako až posud; jeden cíl všecky spojoval a sjednoceně společným úsilím oň pracovali. Ze sjednocenosti jejich rodila se síla, která jim mnohý úspěch a zdar zabezpečovala.

Jesuité předcházeli všude dobrým příkladem. Horlivost jejich o spasení bližního neměla mezí. Ustavičně a vytrvale usilovali, aby jinověrci zase vrátili se do církve katolické. A brzy radostných dodělali se výsledků; missiemi svými získávali přčetné církvi katolické. Získali učeného Havla Gelasta, administrátora pod obojích Mystopola, a za nimi následovali mnozí jiní.

Kdykoli bylo skutkem osvědčiti víru katolickou, kdykoli bylo prokázati milosrdný skutek bližnímu, hned byli Jesuité na místě. Kázali v žalářích, prosívali za lidi uvězněné při úřadech i při žalobných stranách. Lidé začali k nim hleděti s důvěrou jakožto k mocným ochráncům: posílali

jim písemné prosby, aby se jich zastali v potřebě zlé. Dvakrát týdně brzy po svém příchodě do Prahy chodívali Jesuité do pražských špitálů, tu stlali chudým postele, smetávali pavučiny se zdi, špínu omývali, metli, a když všecko spravili, dali se do kázání. Jedenkráte r. 1560. postavil se rektor Hoffaeus na Kamenném mostě u žebráka, jenž tu polonah a nakažen bídě ležel, a velikým hlasem jal se naň žebrati. Ze skutků milosrdných, jež veřejně konali Jesuité, nebyl z posledních ten, že provázeli zločince k popravě. Až na míle cesty jezdívali za takovými nešťastníky, jichž jiní se vystríhali.¹⁾

Taková činnost jejich nemohla jim nezjednati přízně u lidí dobré vůle. Prostý lid katolický hleděl k nim s důvěrou, vznešenější katolíci stali se jejich příznivci oddanými a urození a mocní šlechticové byli jejich zastánci a ochránci. Probudilo se u těchto katolíků vědomí katolické, a od té chvíle začali více působiti na prospěch církve katolické nežli potud. Dříve ustupovali a mnohdy až příliš nekato-
líkům povolovali, sami dali se jaksí tlačiti do pozadí a z obledů lidských zapomínali a nedbali o to, aby rázně obhajovali svého stanoviska a svého přesvědčení; nyní však počali vybavovati se ze zmlátnělosti své a počali poznávati i povinnosti své. Vyznávali víru svou netoliko v srdci, nýbrž dávali jí i veřejně na jevo. Předními jejich příznivci byli zejména Vratislav z Pernštýna, Jan z Lobkovic, Vilém z Rožmberka, Adam z Hradce, Jaroslav z Martinic a jiní. Tito se stávali spolubojovníky

¹⁾ Winter l. c. 145.

za věc katolickou a podporovali své vůdce Jesuity nejen morálně než i štědrú rukou hmotně.

Za tehdejších častých styků se Španělskem a s Itálií přiházelo se častěji, že urození šlechtici čeští vcházeli v manželství se Španělkami a Vlaškami, které byly přísně po katolicku vychované. Byly tedy i Jesuitům oddány vroucně a podporovaly ve všem a všude snažení jejich, aby náboženství katolické bylo zachováno i aby vzrůstalo a se zmáhalo.

Kromě hlavní kolleje pražské vznikly do konce století ještě Jesuitské kolleje v Jindřichově Hradci (r. 1596.), Krumlově r. 1588., Chomutově r. 1590. a v Kladsku r. 1597.

Za svou činnost v Čechách, kterouž rozvinuli proti kacířům, obdrželi otcové Tovaryšstva Ježíšova již r. 1564. od papeže Pia IV. pochvalné vysvědčení. Činili zajisté, seč byli. Osvědčovali se znamenitě, a byla oprávněna naděje, že se stav katolické víry horlivým působením jejich zlepší.

Na Moravě bylo by bez pomoci Jesuitů náboženství katolické zaniklo načisto. Jejich to hlavní zásluha, že víra katolická, to dědictví sv. Cyrilla a Methoda, byla zachována, a že k ní zase národ náš vroucně přilnul. Z naprosté anarchie náboženské, která ovládla Moravu, jejich přičiněním zase zazářila skvěle víra katolická již již potlačená a ukázala zase jarobujnou sílu svou, osvědčila se býti kvasem, který proniká všecko, a dobyla si myslí lidských, zase jímajíc rozum i srdce.

Již od r. 1558. přicházeli Jesuité na Moravu. Ale byli to jen jednotlivci, kteří odcházeli zase.

Teprve když se biskupem olomouckým stal žák jejich z vídeňské kolleje mladý a smělý Vilém Prusinovský (r. 1565.), jenž všechny své síly věnovati chtěl povznesení církve katolické, uvedeno bylo prvních deset Jesuitů do Olomouce r. 1566. Začali tam pracovati jako v Praze školou. Otevřeli čtyry třídy. Hned pak zřídili seminář pro šlechtické syny a následujícího roku přidali k latinské své škole třídu pátou. Dvě léta po svém příchodě mohli již poukázati na to, že 70 jinověrců vrátilo se do církve katolické. Roku 1569. postavil biskup Prusinovský Jesuitům novou pevnou kollej, v níž ubostili téhož roku 225 žáků. Biskup zamýšlel také zříditi v Olomouci Jesuitskou universitu, ale zemřel r. 1572., než dospěl k činu. Za to císař Maximilian dal roku 1574. jich akademii právo university.

V Brně bylo před příchodem Jesuitů zastoupeno katolictví jen několika kanovníky. Na žádost probošta Jana Grodeckého, jenž stal se nástupcem Prusinovského na biskupství, přišli r. 1570. první dva Jesuité do Brna kázat. Lidé dle slov spisovatele Jesuitského na zemi klekali, volajíce: Učte nás, cvičte, my takových slov co živi neslychali! Dvě léta potom již měli Jesuité zakládací list své kolleje brněnské v rukou. V kázáních vedli si Jesuité brněnští s velikou opatrností; jinověrců nikterak netupili, jenom svou věc horlivě vykládajíce a dokazujíce. Tím zamluvili se městské radě protestantské tak, že jim sama nabídla kostel. Císař Maximilian, Jesuitům nepřeje, chtěl je z Brna vypuditi, ale Jesuité mocnou přímluvou byli přece

ochráněni. Nástupce Maximilianův, Rudolf, je v Brně pevně utvrdil.¹⁾

Velmi správně jednali Jesuité, že pečovali opatrně především o to, aby se věc katolická sesílila ze mdloby. Bylo katolictví jakoby chorobou a nemocí stíženo, bylo zemdleno a malátno. Proto bylo potřebí je siliti a z choroby hojiti; a lépe zajisté bylo pomalu je osvěžovati a oživovati, příčiny mdloby odstraňovati a k svěžímu zdravému životu je přiváděti, aby zase nových sil nabylo. Katolíky měli především posilovati kněží jejich: a proto všude snažili se Jesuité o lepší kázeň kněžstva katolického, sami jsouce mu vzorem. Oni zastavili, že kněží již tak snadno neodpadávali ke kališníkům ani k lutheránům, ba že naopak z utrakvistů ne jeden zanechal kalicha. Za nedlouho stali se vychovateli všeho katolického kněžstva, světského i klášterského. Jejich zásluhou převelikou jest, že uvadlé náboženství katolické začalo zkvetati.

Ovšem, když viděli protivníci jejich, jak katolíci zmáhají se a rostou, začali zuřivě proti nim vystupovati a proti nim popouzeti. Lutheráné vyčítali jim, že „království, před tím pokojné, divně se rotí a bouří,“ a bratři zase vytýkali, že všude nesvornost jen zavádějí. Ach ano, po soudě nekatolíků měli katolíci zůstati vždy jen hezky ticho, i kdyby nekatolíci sebe více si troufali a podnikali, katolíci neměli se ani hnouti z koutečka, do kterého zatlačeni byli, na záležitosti veřejné neměli žádného vlivu míti, ústupně měli na celém poli nekatolíkům povoliti a jen tím asi se spokojiti, aby jako katolíci

---

¹⁾ Winter 148 a n.

umřítí mohli. Měli katolíci mlčeti k tomu, když nepřátelé jejich víru katolickou, víru to Cyrillo-methodějskou a svatováclavskou, hleděli utlačiti, když blud zmáhal se tam, kde dříve sami byli pány, když katolíci měli býti jen stádem rozptýleným bez vůdcův a pastýřů? Dobře volali Jesuité: „Proč by nám nemělo býti dovoleno náboženství starožitného katolického zastávat?“ Právo to zajisté je nepopíratelno. Ale nepřátelé jejich pokládali jim to za největší přečin a zločin.

Podivná věc! Jak nestejnou měrou se Jesuitům a katolíkům měří! Panovalo ve veškeré vlasti naší výhradně náboženství katolické, církev česká skvěla se daleko široko, — a povstalo proti ní hnutí husitské. Toto se chválí a velebí jako naše největší sláva. Uderili protestanté na církev katolickou, největším kolikráte násilím vyvrátiti ji hleděli ze srdcí lidských i z povrchu krajin, — a i toto se velebí a oslavuje. Vyvstali proti církvi katolické bratři, zavádějí nové učení, zaštěpují novou víru. To všecko prý je v nejlepší pořádku!

Ale povstávají ze mdloby a spánku katolíci, hlásí se k církvi své. Jsou přesvědčeni, že církev jejich stará je lepší než všechny nové, že zakladatel jejich svaté církve, Ježíš Kristus, Syn Boží, jest vzácnější a přednější nežli Hus, Luther, Kalvín, Chelčický; jsou proniknuti vědomím, že jen církev katolická je samospasitelná, — a proto pracují, aby všichni lidé zase poznali církev katolickou, aby k matce své zase vrátily se svedené děti, — a toto snažení katolíků není prý v pořádku, toť prý přečinem a zločinem všeho odsouzení hodným!

Co se pokládá nekatolíkům za zásluhu, to se od suzuje u katolíků; co jest nekatolíkům dobrým právem dovoleno, to katolíci činiti nikterak nesmějí pro nekatolíky chvála, pro katolíky předhůzky To prý je ta spravedlivá míra, kterou se katolíkům odměřuje!!

Jakož ještě tohoto času nemohou se mnozí katolíci povznést k spravedlivému názoru na církev katolickou, tak tím méně k němu dospěli v šest nactém století nekatolíci, kteří byli odhodláni katolíky úplně potlačiti. Zdálo se tehdy již být docela samozřejmo nekatolíkům, aby oni úplně opanovali; s katolíky již ani nepočítali, a hle katolíci působením Jesuitů zase se hýbou, povstávají, svého práva i pro sebe dovolávají a úsilí nekatolíků, aby jen oni všude rozhodovali, mají Proti vůdcům katolíků, kteří katolíky k sebevdom probouzeli, obrací se tedy všecko záští a nepřátelství nekatolíkům. Jesuité byli pronásledováni úštipky pamflety, posměšnými tabulemi; navedený lid na ně se sápal, a odpůrci jejich na ně namlouvali, kde co jen zlého věděli Jesuité však se nezalekli tím snažněji pracovali a k práci jiné vybízeli, takže brzy bylo katolictví na vítězném postupu.

Během času získali si nové mocné příznivce kteří pak již na svých panstvích hájili katolíkům a upevňovali a rozšiřovali církev katolickou. K nim příslušel Jachim Kolovrat, jemuž náleželo panství Buštěhradské, Václav z Rozdražova, pán na Blatné, Lobkovicové, Jan starší, Jiří Popel, Oldřich Felix, Zdeněk Popel, Ladislav starší z Lobkovic. Na Moravě nezůstal mezi pány Haugvic jako příznivec

Jesuitů dlouho samoteni. K němu se přidružili páni z Vrba, Maximilian Lev z Rožmitálu, Adam z Dietrichsteinu, Zdeněk Berka z Dubé, Jaroslav z Pernštýna, Mikuláš z Hrádku. Šlechtici tito obsazovali fary na svých panstvích katolickými kněžími a snažili se, by poddaní jejich zase se navrátili do církve katolické. K tomu měli dle tehdejší protestanty v život uvedené zásady úplné právo.

Zvláštní péči měli Jesuité o to, aby význačné obřady katolické zase veřejně byly konány a to se slávou co největší. Zejména processí a veřejné průvody v církvi katolické jich přičiněním zase obvykly, ano účastňovaly se jich někdy i protestantské městské rady. Obrázcenci veřejně a slavně zřikali se bludů svých v kostelích, což nemoblo nepůsobiti na shromážděný lid. Nábožné spolky, bratrstva zakládány, missie horlivě byly konány s patrným úspěchem. Všude dávali Jesuité příklad své horlivosti a neohroženosti; odvažovali se směle do předních sídel nekatolíkův a se zdarem jim čelili. Zejména proti Jednotě bratrské užili nejlepších svých sil.

Při všem svém jednání byli vždy hotovi pro Boha a církve svatou vše položiti a obětovati, i život svůj. Ve službě lásky křesťanské byli vždy prvními. Obětovali se, aby zachránili těla i duše bližních svých. Ukázali se býti hodnými učeníky mistra toho, jehož jménem se honosili, kterýž pravil: Většího milování nemá žádný nad to, by kdo život svůj položil za přátely své (Jan 15, 13.). Kdykoli mor neb jiná nákaza zuřila, ujímali se vždy Jesuité ubožáků nemocí stížených. Ošetřovali je bez oddechu a v obětavé péči své o bližní beze stesku

umírali. Za moru r. 1584. a 1585. byli nejzmužilejšími ze zmužilých, chudé nasycovali, nemocné těšili, každému ku pomoci spěchali; a když ze 34 členů kolleje brněnské dvanácte jich rychle po sobě zemřelo, a ostatní přece na místech sobě vykázaných příkladně a bez bázně vytrvali, tehdy zajisté měli pro sebe všeobecnou lásku jak u přátel tak i u nepřátel.

Za poměrů těžkých i nebezpečných vykonali v krátkém čase mnoho. Zadrželi protestantství na útoku jeho a sami dobývali na něm půdy. Nejsou na příklad dlouho v Brně skoro úplně protestantským, a již **dovedou** toho, že nekatoličtí učitelové musejí **město** opustiti. Školy jejich zkvétají stále více, a chodí do nich přemnozí nekatolíci. Náboženství katolickému není již třeba skrytě se ukrývatí; povstává k novému životu. Hlásí se k němu vždy více mužův i žen odhodlaných a statečných, kteří jsou hotovi podle učení jeho život svůj spravovati a je veřejně před celým světem vyznávati. Statečnost křesťanská nastupuje místo ochablosti; bojovníci Kristovi řadí se kolem praporu, aby bojovali a zvítězili. Sami vnitřně se obrodili, nuže ať je také všecek život veřejný obrozen, ať Kristu v pravé církvi vykázano jest to místo, které jemu přináleží!

Že smýšlení katolické zase procitlo, že život katolický se osvěžil, posílil a vzpružil, že příkázání a povinnosti katolické do srdcí lidských hlouběji vnikaly, je uchvacovaly a k statečnému jednání nabádaly — toť byl vzácný výsledek působnosti Jesuitů. Zase byla naděje, že náboženství katolické

rozkvete, neboť nebyli na bojišti vůdcové sami, nýbrž hojně bylo již s nimi bojovníků, kteří vědomím, že bojují za věc svatou a spravedlivou, byli posilováni, kteří pak s nadšením dávali se v zápas, pevně jsouce přesvědčeni, že pravda přece jen zvítězí. —

4. Zřízení a organisace řádu Jesuitského.

Velikých svých výsledků dodělali se Jesuité svým vnitřním zřízením a uspořádáním, svou organisací v řádu. Zakladatel jejich sv. Ignác z Loyoly nechtěl z Tovaryšstva Ježíšova míti klášterníky v pravém slova smyslu. Účel řádu poznačil v těchto asi slovech: Kdo v Tovaryšstvu Ježíšově pod praporem kříže pro Pána Boha samého bojovati a choti jeho církve svaté pod viditelným náměstkem Kristovým římským papežem sloužiti chce, musí míti na zřeteli, že Tovaryšstvo toto k tomu zřízeno jest, aby víru svatou obhajovalo i rozšiřovalo, aby ke spasení duší v křesťanském životě a učení přispívalo, a sice veřejným hlásáním slova Božího, duchovními cvičeními, vyučováním mládeže a nevědomých ve svatém náboženství, udílením sv. svátostí, zejména pak svátosti pokání, dále pak že určeno jest, aby konalo skutky lásky křesťanské zejména uvězněným a nemocným, a že to všecko musí zadarmo a bez pozemské odměny udíláno a konáno býti.

Abyste mohli tedy s prospěchem proti jinověrcům bojovati, nemohli se Jesuité zavřítí ve zdi klášterské, jim musilo býti volno choditi po všem

světě; byli to tedy řeholní klerikové, to jest řád v němž jen duchovní se všemi sliby měli plně práva členství. Organizace jejich byla od prvopočátku podivuhodná. Bylo to ústrojí do nejmenších částek promyšlené a účelně složené. Všecko ústrojí ovládala jedna vůle, všecka snaha nesla se k větší cti a slávě Boží a k prospěchu církve katolické, jejíž viditelnou hlavou jest římský papež. Jemu řád se zavázal hned při svém vzniku k poslušnosti, zvláště u věcech obhájení a šíření víry.

Sv. Ignác z Loyoly přejal do statut a zřízení svého řádu všechny cesty a cíle jiných souvěkých řádů, pokud byly podle jeho mínění života schopny a církvi prospěšny; není tedy ve všem originální, ale v tom byl původní, kterak uměl vše sloučiti k jedné snaze, a k jakému nadšení, k jaké smělosti, k jak nezměrné obětivosti, k jak vzácnému sebezapření členy řádu uměl vychovávat!

Poněvadž Jesuité nebyli mnichy, nesluly také domy jejich kláštery, nýbrž domy profesní a kolleje čili školy; školy byly zajisté hlavní zbraní jejich proti kacířům. Nemívali Jesuité ani vždy stejného šatu, nemusili společně modlit se hodinky kněžské, nemusili ani přes příliš tělesně se umrtvovati. Přemnohým privilegiím a výsadám těšil se řád od papežů; všecka nesla se k tomu, aby usnadněny byly cesty Jesuitů k cílům jejich. Byliť, jak je papež Klement VIII. jmenoval, pravou rukou apoštolské stolice.

V čele Tovaryšstva byl generál v Římě. Vlášda jeho byla doživotní; volen byl od členů řádu. Generál řádu nebo jeho zástupcové svolával

obyčejně za tři léta jednou do Říma generálnou kongregací; při ní byla nejvyšší autorita zákonodárná.

Veškerý řád rozdělen byl v provincie. Představení provincií byli provinciálové, jichž správa za tři roky trvala. Při své právomoci nebyl však provinciál zhola samostaten; generál přidal každému provinciálovi svého admonitora (napomínatele), jenž podával na vyšší místo o všem jeho podnikání zprávy; též měl provinciál k ruce konsultátory čili rady, na něž měl dbáti. Provinciál volal sněmy (kongregace) provinciální obvykle ve třech letech a jim předsedal.

V domech professních (v nichž bydleli jen hotoví Jesuité se všemi sliby) představení byli superiorové, přímo od generála jmenovaní, ale provinciálovi podřízení; v kollejiích jezuitských, v nichž byly školy a někdy i semináře, panovali rektori, jež jmenoval provinciál. Bez vůle provinciálovy nesměli však nic důležitějšího pořizovati ani ve správě domácí ani ve školské; nercili aby směli proměňovati látku nebo metodu učebnou. Na nich byla jen péče o pořádek, zvláště na to měli dbáti, aby každý konal, co mu uloženo; o všem musili dávat provinciálovi zprávy.

Také visitátor nemeškal občas přicházeti a ohledávati. Provinciál určoval veškeré kolleji obecného zpovědníka; rektor nařizoval zpovědníky zvláštní. Důležitý a velmi nesnadný úřad míval na sobě tu, kde vychovávání novicové, mistr jejich; vedl jich duchovní výchovu.

Podle noviemistrů, rektorů, superiorů a provinciálů všude stáli na řízení světských věcí proku-

rátoti od členů volení. Byli prokurátoti jednotlivých domův i provincií. I oni měli své kongregace v tříleté lhůtě buď dle provincií nebo i kongregace obecné, v Římě konané. — Tak, stručně líčeno, vypadala správa řádu Jesuitského; je v ní patrně veliké dělení práce, a síla její i všeho řádu byla v oné naprosté podřízenosti všech členů postupně až k hlavě a též v tom, že žádný z představených nebyl úplně samostatným; všickni vespolek byli pevně na místo své postaveni, jednou myslí, jedním cílem společným svázáni i nadšeni. Všecko u nich se neslo k cíli jedinému, k větší cti a slávě Boží, a tomu podřizovali se úplně bez trpkosti; cíl ten žádal pak obět sebezapření a poslušnost neobmezenou, kterou Jesuité rádi přinášeli. Poslušnost ta byla spojena s pokorou nejhlubší, která neopovází se mysliti něco jiného, než co myslil rozkazovatel. Taková těžší poslušnost nečinila řeholníkům Jesuitským již z té příčiny obtíž, že od prvního přistoupení k řádu byli k ní vedeni. Zvykli si v rozkazech viděti Prozřetelnost Boží, proti které se nereptá. K tomu směřovala výchova v řádě.

Než přijali někoho v noviciát, bylo mu podstoupiti za některý čas zkoušku; nejprve vysvětlen mu cíl Tovaryšstva, jímž byla péče o zdokonalení své duše a o její spásu, jakož i péče o spasení bližních. Pak dotazován o svých úmyslech, chceli žíti a umříti v Tovaryšstvu, tážán o svém dosavadním životě velmi zevrubně, o svých poměrech, o závazcích, má-li jaké ke komu, o svém zdraví, o povaze, o duševních vlohách, o náboženském mínění a je-li v něčem vadné, zda je změni. Vyro-

ženy mu obtíže, které ho v řadě čekají. Aby kandidát ven a ven byl poznán, navštěvoval ho v době zkušení představený domu, noviců mistr a s dovolení představeného též jiní otcové. Někoho měl pořád při sobě. Chtěli ho všickni se všech stran důkladně vyzpytovat. Představený domu rozhodl o přijetí kandidátově v noviciát, když byl sebral dostatek zkušeností. Že si vybírali jen zdravé a nadané mladíky, toť se rozumí samo. Chtívali, aby novicovi bylo aspoň 14 let; generál však mohl i tu sleviti.

Noviciát Jesuitský trval dvě léta. Byl praktickou školou nejširší zbožnosti, pravidly do nejmenších drobtů předepsanou. Tu se učil novic zapíratí sebe, mrtviti svou vůli, tu jemu často nařizováno, co má činiti, jak činiti, kde má býti, jak se chovati. Jako v jiných řádech, i tu bylo poručeno mlčení. Jeden novic druhého měl hlídati, navzájem si měli vytykáti chyby a v určité časy bičovati se. Kromě toho byl novic povinen vyznati se svým představeným vždy a ze všeho. Jednou za rok v době postní byla tuhá duchovní cvičení za mnoho dní trvajících, při nichž byl novic o samotě, aby úplně do sebe všel; mistr a ředitel cvičení vedl ho k modlení, rozjímání, k zpytování svědomí; ve vážné té době měl se proměnití a státí zcela jiným, oddaným, zbožným, poslušným člověkem. Takovým cvičením podléhali ovšem také jiní členové řádu.

V prvním roce střídala se u novice všelijaká i nízká práce s modlitbou. V druhém roce svého noviciátu „nováčkové“ pomáhali učiti ve školách

katechismu; velmi opatrně dána jim do ruky některá kniha vzdělávací, neboť takové opatrnosti bylo v době, kdy bylo vše zaplaveno spoustou všelikých polemických spisků, velmi potřebí; jinakě čítali životy svatých a v pozdějších dobách životy členů Jesuitského řádu.

Že byli novicové od vnějšího světa oddělováni, že psaní k nim i od nich bývala pod dohledem novicmistrovým a mohla i zadržena býti, to úplně se srovnává s výchovou v každém jakémkoli řádě řeholním. Měli býti novicové přivedeni k tomu, aby byli v řádě schopni všelikou obět pro Boha přinést, aby byli odhodláni zbavit se všech pout, které je na tento svět vázaly. Ovšem změkčilý svět obětí takových nechápe.

Když byl novice na konec poznal statuta řádová a po zkoušce uznán za schopna, připustili ho k prostým slibům. Prosté sliby měl v XVI. století jenom řád Jesuitský. Jimi sliboval kandidát chudobu, čistotu, poslušnost. Zavazoval se tím řádu na vždy, ale řád přijav sliby, nezavazoval se tak; mohl se zřici takového člena kdykoli. Složiv prosté sliby, Jesuita nehodil-li se nebo nechtěl-li k vyšším studiím a stupňům, ustanoven byl k službám nižším. U Jesuitů slul koadjutorem (pomocníkem) světským, slul i socius (druh), frater (bratr). Tito zastávali službu vrátného, řemeslníků v řádě, ráno budili, nakupovali potřeby pro dům, vařili atd. Na takové služby přijímáni i starší mužové.

Novicové, určení k řádnému a plnému členství a ku kněžství, dáni po složení prvních svých slibů na školy. Bývalo jim odtud jméno scholastici. Ten

stav, v němž po noviciátě za celý rok i za dvě léta na humanitních studiích trvali, slul u pozdějších jesuitů v XVIII. století „repetitio humaniorum“ čili opakování humanitních studií, ale v řadě byl od začátku; řádu přední zbraň k boji byla škola, tedy zajisté snažil se vychovati své členy důkladně, a to bez opakování humanitních studií ani býti nemohlo.

Scholastici bydleli při kolejích, sedali v lavicích tehdejšího „vyššího“ gymnasia, rhetoriky, se světskými scholastiky, učili se filologii všech jejích tehdejších způsobů theoreticky i prakticky, doma se ve zvláštních hodinách doučovali. Bývali také posíláni do škol, aby sami vyučovali, pokud ovšem stačili. Za to jim bylo jméno magistrů. Představeným nynějším byl jim rektor kolleje, jenž ovšem kromě studií též vedl jich duchovní cvičení a další výchovu.

Po dokonaném studiu humanitním puštěn byl scholast Jesuitský do filosofie, což mohlo zase rok, dvě léta trvati. Po těchto studiích byl Jesuitský filosof promovován, když byl opětoval prosté sliby, za koadjutora duchovního s jménem scholasticus formatus. Učíval sám jako před tím i potom na gymnasiu. Z filosofie bývali schopní kandidáti posíláni k studiu bohoslovnému, na jehož konci obyčejně došlo k svěcení na kněze. U Jesuitů tedy mohl se státi knězem člen, jenž ani jiných slibů nesložil nežli prosté. Na to měl rád privilegium proti jiným všem řádům, jichž členové jen po slavných slibech byli svěceni.

Po vykonaných studiích z nařízení sv. Ignacia byla kandidátu uložena třetí probace (zkouška),

kteřá vykonána ve zvláštších domech při některé kolleji. ¹⁾ Kandidát měl znova a důkladně vjíti do sebe. Za té probace ovšem nebyl pořád v rozjímání; bylo mu choditi na missie, kázati a jinak všelijak posluhovati; ale jistý několikaměsíčný běh pod zvláštním instruktorem musil podstoupiti. Jen vyškolený mohl nabýti řádného členství. Léta trvalo, nežli některý podnikl nezbytnou tu zkoušku.

Po vykonání třetí probace děly se teprve slavné sliby; kandidát stal se professem. Sliboval ke třem slibům dřevním čtvrtý, že hotov jest konati missie, kamkoli papež rozkáže. Provinciál pak mohl poslati takové professy do škol, aby se tu věnovali stálému vyučování; jiní zůstali při činnosti theologické, jiným dle schopnosti zanecháno, aby pěstovali vědu, jiní konečně hned odebírali se daleko za moře na missie.

Z tohoto stručného náčrtku s dostatek patřno, že nemohlo býti v oněch dobách všestrannějších lidí nad Jesuity; Jesuita snadno mohl býti poslán z gymnasijního učitelství na universitu, snadno mohl změnití stolicí theologickou za stolicí filosofickou, a když poslušnost kázala, snadno přešel v duchovní správu a byl jen prostým knězem; hojnost všelijakých vědeckých knih, které Jesuité již v málu desítkách let po svém založení vydali, svědčí tomu, že kromě toho všeho nadaný Jesuita dobře mohl

---

¹⁾ Bylo tedy sídel a domů Jesuitských šestero. Domy professů; kolleje prosté, kolleje se semináři, domy třetí probace, residence, kde sedělo Jesuitů málo, a konečně domy missijní s dvěma, třemi Jesuity.

býti hvězdářem, mechanikem, fysikem, matematikem, filologem.¹⁾

A do tohoto řádu vstoupil a jeho členem se stal také ten, jehož životem tuto podrobněji se obíráti budeme, P. Martin Středa, a stal se ve vlastech našich ozdobou jeho převelikou a převzácnou.

5. Narození, dětství a první mládí Martina Středy.

V Hořejším Slezsku v biskupství Vratislavském blíže hranic dřevního Polského království leží vévodské město Hlívce. Bylo městem upřímně katolickým; učení reformátorův nemělo tam žádného přístupu, než katolické smýšlení a přesvědčení úplně v něm vždy vládlo. Odtud pocházelo i hojně mužů výborných, kteří životu řeholnímu se oddali a Bohu a službě jeho svatě se obětovali a ve zbožnosti pevnými zůstali.

Zbožností a moudrostí mezi měšťany slynul konšel Martin Středa, jenž upřímným byl ctitelem Božím a pevně držel se spravedlnosti. Manželka jeho Barbora, rodem Polednová, sestra znamenitého P. Jiřího Poledne (Meridies), potom představeného v domě professů v české provincii řádu Jesuitského a rektora kolleje i university pražské, rovněž vynikala vroucnou zbožností, která ve veškeré rodině té zakořeněna byla. Synem svatých mohl tedy právem slouiti synáček jejich, který na den sv. Martina, biskupa, 11. listopadu roku 1587.²⁾

¹⁾ Winter l. c. II. 755—764.

²⁾ Schmidl: Historia Societatis Jesu provinciae Bohemiae IV. 2. 577, uvádí r. 1588. za rodný rok P. Středy a odvodňuje své tvrzení odvoláváním se na knihu noviciátu Brněnského, kterou po ruce měl. — Balbín odvolává se na knihu zkušební kolleje Brněnské za rok narození Středova klade r. 1589. (Miscellanea IV. hagiog. 118.)

se narodil a taktéž Martinem nazván na křtu svatém byl.

Martin byl nejstarším synem zbožných rodičů, kteří později ze dvou ještě synů se radovali. Mladší tito bratří Martinovi jmenovali se Jiří a Ondřej; první z nich stal se pak císařským rychtářem na Hoře Kutné, kdežto Ondřej vstoupil později za bratrem svým nejstarším do řádu Tovaryšstva Ježíšova, v němž byl dokonalým řeholníkem, horlivým kazatelem a zkušeným správcem domácím.

V rodině, kde Pán Bůh panuje, k Bohu směřuje i vede také vychování dětí. Převeliké to umění zdárně děti vychovávatí daří se tam, kde Bůh jest hospodářem; On požehnává těm, kteří jej prosí o požehnání, přivádí vše k cíli blahému, když člověk s ním začíná a pracuje. Tak jednala i matka Martinova vychovávajíc prvorozence svého; vynasnažovala se, aby od prvního počátku cest svých poznal cesty života, učila jej od dětinství jeho báti se Boha a cvičila jej ve všeliké kázni pro Boha. S mlékem mateřským vlévala jemu pobožnost, zvláště úctu k panenské Bohorodičce a k Nejsvětější Svátosti oltářní. Jak často klekala zbožná matka před zázračným obrazem Matky Boží Častochovské vysílajíc vroucí modlitby k Bohu! Před obrazem tím, když odkojila prvorozence svého, obětovala jej Bohu do služby, Rodičce Boží do ochrany, a obět ta byla zajisté Bohu i Matce Boží líbezna a příjemna.

K Matce Boží Častochovské vedla jej matka jeho, jakmile se naučil choditi. Jí měly býti zasvěceny první kroky Martinovy. Putoval s matkou

do Častochova devět mil od Hlivic vzdáleného. Jak zbožně a vroucně pak na svatém místě poklekl, čisté ručky sepjal a nevinné modlitby ze zbožného srdečka vysílal! Matce Boží zasvětil tam lásku dětinnou a po celý život ji zachoval. Sám to později důvěrně svěřil a ujišťoval, že zase sám od Matky Boží skvělých důkazů lásky její častěji zakusil.

Jakož si z celého srdce zamiloval Matku Boží, tak rovněž háralo jeho srdce čistou, ryzí láskou k Synu Panny Marie, k Ježíši Kristu. Jemu se klaněl vroucně pod způsoby svátostnými ve vlebné Svátosti skrytému, Jemu všecek přináležeti chtěl a po Ném veškerou láskou a dychtivostí zatončil. Zbožná matka neodporovala touze synově. Měl však před tím dobře se připravit, aby s největší úctou Boha do svého srdce přijal. Poukazovala, jaké to zázračné tajemství, jak člověk vážiti si má milosti neskonalé, že Bůh svrchovaný přichází ke tvorů křehkému. Sedmiletý synáček dobře rozuměl slovům své matky a příkladem a návodem jejím — na pohled nerozvážlivým — rád a ochotně se řídil. Aby touha duše jeho po hodech nebeských tím více vzbuzena byla, postil se tedy před prvním sv. přijímáním tři celé dni bez pokrmu i nápoje. Když pak čtvrtého dne ke stolu Páně přistoupil, byl tak vysílen, že sotva přijal Nejsvětější Svátost, slabotou omdlel a nemálo si na zdraví uškodil. Z toho původ měly křeče v žaludku, slabota tělesná, neduh plicní a zdlouhavé úbytě, choroby to, s nimiž se až do stáří potýkal. Tuto chybu zbožné matere a zbožnou horlivost synovu dopustil však

zajisté Bůh, aby Středa v těle hušeném, tolika neduhy a bolestmi docela sklíčeném tím větší zásluhy si získal a tím více oslavil Boha, jenž i zde vyvolil, co jest mdlé, aby zahanbil silné (I. Kor. 1, 27).

Než tento pacholík neduživý byl dosti silným, aby ukázal statečnost muže hodnou a neváhal, snad ani nevěda co činí, život mladičkový v obět lásky podávati. — Postihla Hlívce všeobecná pohroma, morová rána, a tak krutě řádila, že lidé zvláště chudí na ulicích padali a ode všech opuštěni hynuli. Lidé hleděli se morové rány uchrániti, jak mohli. I malého Martina hlídali doma, aby snad venku někde nákazou stížen nebyl. Ale Martin, s nímž od dětinství jeho rostlo slitování, když slyšel o útrapách chudiny, že trpí neméně hladem nežli morem, tajně z domu otcovského se vytratil, rozdával po ulicích chudákům chléb, jehož si sám ušetřil, a nosil v kloboučku vodu, aby umírající hroznou žízni prahnoucí občerstvoval. Zůstal při tom zdrav a náказы prost: Božská Prozřetelnost zajisté k vyšším věcem si jej zachovávala.

Vystoupiv z dětských let učil se ve škole v rodném městě čísti a psáti a jiným potřebným vědomostem. Doma však měl nejlepší školu bázně Boží; v ní rostl a prospíval. Žertů, her a radovánek nemiloval; byl vždy vážnějším, ačkoli svatá veselost zářila také z obličeje jeho. Každý si jej obliboval; potěšením byl starším, druhům příkladem.¹⁾

---

¹⁾ Dilatus: Vita ven. P. Martini Stredonii M. S. díl I. hl. 2. — Schwertfer: Vita rev. P. M. Stredonii p. 6.

6. Mladý Středa ubírá se na studia; prospěch jeho ve vědách a ctnostech.

V domě otcovském bylo rozhodnuto, když povyrostl pacholík Martin, aby dán byl na studia. Měl ukázati zjev svého spanilého života i mimo otčinu. Doma již osvojil si počátek moudrosti bázeň Boží, již přijal nyní za průvodkyni do ciziny a nikdy se již od ní neodloučil.

Rodné město jeho Hlívce bylo městem českým. Řeč česká byla mateřskou řečí Martinovou. Jí si Středa vždycky vážil; psával i později sdělení svá někdy v řeči své mateřské, odkud teprve do jiných jazyků překládány byly.¹⁾

Z domu otcovského poslán byl mladistvý Středa nejprve do Hlohova. Tam pokračoval v učení školním již v rodném městě započatém a mimo jiné přiučoval se řeči německé. Než Hlohov byl jen přechodní zástavkou pro studia Martinova. V hlavním městě království Českého v Praze měl duch jeho se zušlechtiti, tam v dobrých školách měl se vzdělati a pro život připraviti. Bylo tedy Martinovi rozloučiti se s vlastí svou; ale nepřicházel do Čech a do Prahy jako cizinec; vždyť i vlast jeho Slezsko náleželo k zemím koruny České, a Praha byla hlavou všech měst v zemích těch. Druhou vlastí staly se hned tehdy Martinovi Čechy a Morava; v nich měl největší díl života svého strávit, v nich měl pro Boha a církve svatou až do posledního dechu pracovati.

Do nových, dosud neznámých poměrů přišel Martin v Praze. Octl se ve víru hlučného města,

¹⁾ Dle svědectví Balbínova uměl Středa latinsky, česky, polsky a německy.

v sídle císařově, které plno bylo lidí ze všech konců světa, které naplněno bylo i životem bujným a rozpustilým, zmítáno nepokojem. Ale vír světský, který den ze dne výše se dmul, nezachvátil mladého Martina. Byl si vědom, že za vážným účelem do Prahy se odebral, aby se tam vzdělal, a proto vědám s takovou horlivostí a takovým zdarem se věnoval, že si zasloužil, aby o něm se pravilo: že byl jinochem milosti plným a přirozenými vlohami nadaným a že učením nad věk svůj a nad své druhy prospíval.

Vyrůstal z dítěte v jinocha, ale zůstal přece nevinným dítětem svou dětinnou, vroucí zbožností. Život jeho ctnostný přeutěšeně se rozvíjel, zásady jeho mravné se utužovaly, ctnosti půvabné rozkvetly. Celým přesvědčením a horoucím zápallem zbožné duše své zasvětil se životu svatému, a žádné pokušení nedovedlo jej odvrátiti od cesty ctnosti. Liliji andělské čistoty a nevinnosti přebýváje také mezi svůdníky neporušenu si zachoval a milosti sv. křestu po celý život žádným těžším hříchem neposkvrnil. Byl proto miláčkem všech, kdož nadání a ctnost oceniti umějí. Andělská skromnost, panen-ská ostýchavost, nevinnost života a neobyčejná zbožnost jeho vzbuzovala u všech napřed podivení, potom lásku k němu. Veškerým zjevem Martinovým jakoby dýchalo jeho čisté svědomí. A aby si je stále zachoval, o to přičiňoval se všelikým úsilím. Bedlivě varoval se příležitostí k hříchu a vyhýbal se těm, kteří dávali zlý příklad; s takovými žádného přátelství neměl a s nimi se ani nestýkal. Za to však v prázdných chvílích rád vyhledával muže

zbožné, kteří by mu ještě jasněji cestu ctnosti ukazovali a úžeji jej ještě s Bohem spojili. Docházel ku zbožným řeholníkům a rozmlouval s nimi o Bohu a věcech spasení se týkajících. Spasení duše jeho bylo mu životním nejdůležitějším úkolem a proto vši snahou pečoval o jedno potřebné. Klamný svět jej nevábil a nelákal, nebezpečnoství, která ve světě duši lidské hrozila, jej odstrašovala. V rozmlouvách jeho zračila se duše jeho po Bohu jediné prahnoucí, duše tak krásná, že každého mimoděk přivabovala. Radostně jej vítali proto řeholníci, kdykoli k nim došel, aby si s nimi zbožně pohovořil, k sobě jej dávali uváděti představení, aby potěšili se z tak nezkaženého, šlechetného jinocha, poznali jeho vnitřní cenu, poznali, že bude na ozdobu každému povolání, které si vyvolí.

Ve světě byl živ Středa, ale nežil světu. V ruchu, který životem veřejným tak mocně tehdy proudil, neměl žádného zalíbení, nepřikloňoval se od strany ku straně, nerozpakoval se pochybností, kde jest jeho místo, — to dávno již u něho bylo rozhodnuto: ve víře katolické chtěl živ býti i umříti. Ta byla jeho matkou, jí chtěl býti zase vždy odaným synem. Chtěl tedy podle víry svaté vždy dokonaleji býti živ, chtěl v ctnosti vždy dále pokračovati, aby až k vrcholku jejímu dospěl. Byl již toho věku, že jasně viděl, s jakým nebezpečím jest trvati v hlučném, šumném světě, srdce jeho zatloučilo po větší samotě, aby ničím nebyl vyrušován ve svých studiích a ve snaze po dokonalosti křesťanské, a proto ucházel se Středa o to, aby byl přijat do pražského Svato-Václavského domu pro

chudé studující, který později od r. 1630. seminářem se nazýval.¹⁾ Dosáhl toho roku 1605. a ztrávil tam tři léta pokojná a klidná při stálé práci a snaze dobré. Veden byl otcí Tovaryšstva Ježíšova v kázni výtečné, poznával horlivé učitele a vůdce své a byl hotov jejich příkladem vždy se spravovati. Vida dobrotivý Bůh dobré snažení jeho, povolal také jej skrze milost svou, aby zjevil skrze něho Syna svého (Gal. 1., 15., 16.). Středa vyhledával jen cest spravedlnosti, aby chodil hodně Bohu ve všem se libě, v každém skutku dobrém ovoce vydávaje a rosta ve známosti Boží (Koloss. 1., 20.), zalíbil se tedy život jeho Prozřetelnosti Božské, kterou byl veden lahodně, ale rozhodně do Tovaryšstva Ježíšova.

Když nadešla doba, kdy rozhodnouti se měl, jakým směrem jeho život bráti se bude, dlouho rozmýšlel se a rozvažoval, jaký by stav vyvoliti si měl. Radil se také se zkušenými muži, až konečně osvěcen jsa s hůry a veden milostí Boží vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova s plným zápalem srdce svého, maje věku svého dvacet let.²⁾

7. Tehdejší stav náboženský i politický v Čechách.

Po kolik let pobýval Středa na studiích v Praze. Nevšiml si zajisté mnoho hluku světského a neměl účastenství ve zmatcích doby té, neboť pro své vzdělání a posvěcení vnitřní požíval jedině času

---

¹⁾ Změna jména toho stala se rozkazem císaře Ferdinanda II. za dne 22. července 1630. a sice právě k P. Martinovi Středovi, tehdejšímu rektoru v Praze, vydaným.

²⁾ Dilatus M. S. 1. c. díl I. hl. 3. — Schwertfer 1. c. 10.

svého, — ale přece jistě i do jeho tiché komůrky pronikly zvěsti ze života veřejného, a nemohlo ho býti tajno, že dříve nebo později musí nastati zápas, má-li v Čechách ovládnouti katolictví nebo protestantství. Zajisté i Středa, který lnul z celého srdce k náboženství katolickému, aspoň modlitby vroucí k nebesům vysílal, aby Bůh choti své, církvi katolické, ku pomoci přispěl.

Naděje katolíků, které skládali v císaře Rudolfa II., když r. 1576. vlády se ujal, neuskutečňovaly se tou měrou, jak si přáli. Vláda jeho byla vrtkavá, nahodilým vlivům podléhající. Okolí jeho bylo sice katolické, v nejvyšších úřadech zemských byli katolíci, kteří tu i tam zadrželi útok protestantský, ale úplného vplyvu na nerozhodného, odkládavého císaře neměli. Rudolf II. mnohdy nechtěl nikomu podléhati a podléhal všem, chtěl jen míti co nejvíce pokoje, nerad zasahoval do zápasu stran, nechával běžeti vše svou cestou a zřídka kdy autoritu svou důrazně projevovat.

Ve prospěch katolické víry snažil se působiti arcibiskup Antonín Brus z Mohelnice (1562—1580) i nástupce jeho Martin Medek (1580—1590). Náboženství katolické činilo pokroky; nastupováno bylo proti nepořádným protestantským kněžím rozkazy i z kanceláře královské, ačkoli ovšem s nevelikým výsledkem. Sám arcibiskup Martin Medek téměř na konci svého života vyznává r. 1589., že prý ze tří tisíc kostelů farních v diecési sotva 300 jsou v rukou katolických. Ale život katolický se již očíhledě obrozoval; církev byla v Čechách již zorganizována a nabyla větší vážnosti, kláštery

zbylé také zdárněji si vedly, řád Jesuitský horlivě a vytrvale stále pracoval, takže viděti bylo, že projevy katolického života jsou svěžejší, četnější a působivější nežli druhy. Na místo mužů starých nastupovali mladší v zásadách katolických vychováni a utvrzení, kteří byli odhodlanější, smělejší, ráznější, obětaví a nebázliví. Nemístná ústupnost a povolnost katolíků přestává; dovedou již víry své svatě hájiti a ze svého postavení se již vytlačiti nedají.

Po arcibiskupovi Medkovi stal se r. 1592 Zbyněk Berka z Dubé jeho nástupcem. Vší snahou usiloval o posilu věci katolické. Kolem něho se skupilo se již dosti mužů zanícených pro víru katolickou. Z prvních byli vždy ku pomoci pohotově Jesuité.

R. 1599. stal se kancléřem českým Zdeněk z Lobkovic, příbuzný arcibiskupa Berky. Byl horlivým a rozhodným katolíkem a na veliký prospěch katolíkům. V kanceláři české nalézalo nyní katolictvo větší oporu proti přehmatům protestantským, kteří neohlíželi se již na zřízení zemské a na kompaktata. Vycházely z kanceláře české rozkazy proti nekatolíkům, ale chyba byla, že vycházely na plano císař Rudolf autoritou svou se nezasazoval, aby opravdu ve skutek vešly.

Katolíci dosáhli během času přednějších úřadů. Za to ovšem vůdcové jejich Lobkovic, Slavata a Martinic byli u protestantů v největší nenávisti. Výčitky proti nim jen se hrnuly. Protestanti byli z míry nedůtkliví; neměli v přemnohých případech podle zákona práva, ale vždy si právo osobova a o bezpráví volali.

Na panstvích katolických uvozování byli ve fary katoličtí kněží, a ti všichni, jak slušelo se, měli hleděti k arcibiskupovi, jako vrchnímu pastýři. Arcibiskup v osadách katolických přísnými rozkazy toho docílití hleděl, aby všickni věřící církevní půst zachovávali a o velkonocích ke stolu Páně přistupovali. Také se snažil kazatele lutheránské a kalvínské z těch osad, kde katolíci bydleli, vypuditi, v čemž mu však protestanté veliké překážky činili. Za to pánové katoličtí usilovali společně s arcibiskupem, aby na jejich panstvích poddaní vraceli se do církve katolické, a za tím účelem starali se o řádné kněze, kteří by poddané jejich k poznání pravdy Boží vedly.

Tak katolíci rostli. Roku 1602. vzmužili se pak tolik, že rozhodně postavili se proti protestantům. Vymohli proti nim mandát královský, vydaný proti bratřím a vůbec proti všemu kacířství. Starodávny mandát Vladislavův byl tím skutkem obnoven se širším rozmachem: teď mířil proti všem, kteří se nedrží kompaktat, tedy proti jednotě bratrské a protestantům, jimž se zákonem posud žádná pořádná správa církve jejich nepřipouštěla. Z mandátu tohoto nastalo veliké obviňování katolíkův. Na sněmě r. 1603. Václav Budovec zle vytýkal rádcům císařovým, že jsou buditelé svárů, a stěžoval si do nespravedlnosti, jakou prý evangelíci snášeti musejí.¹⁾ Ale popřítí nelze, že krokem tím katolíci nic nezákonného nepodnikali, co činili, k tomu měli právo.

Následkem mandátu byly mnohé sbory bratrské pozavírány; na jiných místech zůstala však

¹⁾ Winter l. c. I. 223 sq.

jednota bratrská s pokojem. Katolíkům dostalo se jím posily. Arcibiskup Zdeněk Berka, jenž zval víru evangelickou věrou novou, neznámou a přespolní, dovolával se podle mandátu práva úsilněji ujímati se nad podobojími dohledu a právomoci. O vnitřní nápravu pak v církvi katolické pečoval svědomitě, věda, že zdární, horliví kněží nejsilnější jsou oporou církve. Proto povolal r. 1605. duchovní sněm do Prahy, aby jednalo se o nápravu tam, kde jí potřeba bylo, i aby zastaveno a vyvráceno bylo kacířství. K synodě té sešlo se více než 200 kněží. Byl tu prohlášen církevní sněm tridentský a nařízeno, podle zásad jeho se spravovati. V synodě dále usneseno, aby po katolicku přísahali též graduovaní lidé z university, učitelé, knihaři, tiskaři, chirurgové a jiní, kteří mohli míti veřejnou působnost. Taktéž nařízeno bylo nově o censuře knih; ať se vůbec nic netiskne beze schválení arcibiskupova. Šlechtu napomenul arcibiskup, aby jinověrce obracela k víře katolické, seč bude.¹⁾

Zatím zbytky podobojích se tratily. Nad konsistoří podobojích arcibiskup provozoval moc vrchní, moha za administrátora dosazovati, koho by chtěl. Zisk byl veliký pro katolíky, že assessor konsistoře podobojích Pavel Paminondas stal se již r. 1591. katolíkem; byl tím přiveden klášter Slovanský katolíkům, — výhoda to tím větší, čím méně měli katolíci v Praze kostelů farních. Do r. 1589. neměli totiž katolíci kromě svatovítského žádného farního kostela; císař Rudolf dal jim kostel

---

¹⁾ Winter l. c. 226.

sv. Benedikta za farní, a pak měli kromě kostelů klášterních svého kněze ještě jen u sv. Valentina.

S horlivostí neutuchající pečoval arcibiskup o řádné kněze. Kde měl moc nad kollaturou buď svou buď císařovu, vyháněl podezřelé kněze a do-sazoval katolické. Nedálo se tak bez mnohých ne-snází a obtíží; sami lutheránští hejtmané na císařských panstvích jednali proti snahám arcibiskupovým. Též i mnozí katolíci pánové odevzdávali podací kostelní ochotně arcibiskupovi, aby sám je dobrými kněžími obsazoval.

Z pánů katolických věrně následovali arcibiskupa ve snaze o rozvoj víry katolické zejména Jaroslav Bořita z Martinic a Vilém Slavata. Horlitel katolický Jiří Popel z Lóbkovic sešel smrtí, zůstali tedy vedle Zdeňka Lobkovice tito dva pánové před-ními sloupy katolíkův. Sám císař Rudolf pochválil roku 1602. Bořitu, že poddané své k starobylému náboženství křesťanskému, katolickému přivádí, s mi-lostivým napomenutím, aby v tom takovém pobož-ném a chvalitebném předsevzetí setrval.¹⁾

Horlivým katolíkem stal se z českého bratra Vilém Slavata. Dojemno a pohnutlivo jest čísti, jak o svém obrácení vlastnímu otci r. 1597. vykládá: „Obcoval jsem na větším díle v Praze a teď čtyry léta ve Vlaších mezi rozdílnými národy, a často při mnohých příčinách disputace o náboženství jsem slychal, a já sám jsa v náboženství svém nemálo vyučen, časté rozepře jsem míval. Každý jak nej-lépe věděl, stranu svou zastával. I přemýšloval jsem o to u sebe, že to možno není, aby všechny

¹⁾ Winter l. c. 228.

víry pravé býti měly, a že není než jedna, skrze kterou člověk své spasení dosáhnouti má; a já slyše od katolíků tak podstatné důkazy proti mému náboženství vésti, Bůh ví, že častokráte velice mnou to hnulo, a ve dne i v noci mnohdykráté jsem to u sebe rozjímal, však nicméně v starém náboženství zůstal a ustavičně Pána Boha srdečně jsem za to žádal, jestliže v pravé víře jsem, aby mne až do konce v ní ráčil zachovati, pakliže bych v čem bloudil, aby mne pravdou skrze Ducha svatého osvítiti ráčil. V tom jsem tak několik let pořád zůstával. Ačkoli víra jest dar Boží, nicméně Bůh žádá, aby se člověk přičinil; proto jsem skrze pilné čtení více přezvídal a až posavad ještě na tom trvám; ale Bůh ví, s dobrým svědomím jiného v tom nepoznávám, než že katolická víra ta pravá, starodávná, od Krista Pána a pak od apoštolů vzatá a až do těchto časů v čistotě beze všeho kacířství zachovalá víra a církev jest¹⁾

Z plného přesvědčení stal se Slavata maje 25 let katolíkem a dosáhnuv r. 1604. po vymření rodu Hradeckého panství Jindřichohradeckého snažil se, aby poddaní jeho tak ku pravdě víry katolické přivedeni byli, jako sám k ní dospěl. Nepořádní kněží byli vybyti a katoličtí uvozováni, kteří pak společně s Jesuity horlivě pracovali, aby se nekatolíci vrátili do církve katolické.

Též i jiní pánové katoličtí přičiňovali se o rozšíření katolictví. Za to však protestantští nechtěli ustoupiti. Rozkazů císařských, aby protestantské kostely byly zavřeny, buď vůbec neposlechli, anebo

---

¹⁾ Svoboda: Katolická reformace I. 77.

jen na chvíli. Jiní kollatoři vzdorovali neústupně. Z těch byl Karel Bechyně z Lažan. Roku 1604. táže se ho císař přísně, proč do té chvíle nevybyl predikanta z fary v Bernardicích. Když pak dvoření Jeroným Puchfelder z Preset, ujav právo kollatorské, do Bernardic dosadil kněze katolického, Bechyně z Lažan podnikl proti němu bouřlivý výboj. Roku 1605. v neděli po památce Všech Svatých vyšel z Borovan, sebrav s sebou na sta osob; všichni vběhli do Bernartického kostela, nedočkavše vykonání služeb Božích, udeřili na kněze Šebestiana Dorna, mocí ho vystrčili ze sakristie, pobrali klíče, zavřeli kostel a s velikým pokřikem shrnuli se na faru; tu vyrazili dvěře, vysadili okna, rozbořili kamna a faráře vyhnali. Císař Rudolf nařídil r. 1606. vyšetřování tohoto rozbroje, zbourání a nenáležitého účinku.

Skoro rovně tak jako pan Bechyně učinila v Nepomuce r. 1603. Marie ze Sternberka, mající tu polovic kollatury. Uvedla „s velikým triumfem a zvoněním“ tam kněze svého protestantského a kněze katolického mocně odstrčila.

Na gruntech Rožmberských byli protestanté chráněni; pánové mandátu císařského k sobě nevztahovali. Petr Vok z Rožmberka tak málo se bál, že r. 1606. koupil sbor v Mladé Boleslavi, císařem ujatý r. 1602., a vydal jej bratřím zřejmě. Dále zašel ještě protestantský Vilém z Lobkovic. Patřilo mu panství Horšovotýnské, které bylo katolické. Pán však odhodlal se k útoku na katolíky. Přes to, že arcibiskup měl dohled nad arcidiakonátem Týnským, vyhnal Vilém z Lobkovic některé kato-

lické kněze a uvedl protestantské r. 1604. Arcibiskup Zbyněk žaloval císaři tuze; prý arciděkana vypudil Lobkovic a chce míti nějakého jiného, aby mu byl čeledínem.¹⁾

Na statcích duchovních ovšem snažily se vrchnosti, aby poddaní byli katolicky vyučováni ve víře i aby katolíky se stali. Nade všecky vynikal opat broumovský Selander. Jakmile stal se r. 1602. opatem, napravil nejprve všecko doma v řádě, a pak jal se reformovati na klášterním zboží. Počínal si však přísně bez náležité opatrnosti. Za to poddaní jeho se bouřili, malovali opatovi šibenice na dvěře klášterské a činili mu, co mohli, zlého.

Ve městech královských nejednalo se stejně; někde přísněji proti protestantům nastupováno, jinde necháno tak. Podkomoří a hofrychtěř dostali však rozkaz královský, aby nepodávali nikde do měst na úřady konšelské a starší „osob sektářských, pikartů, kalvínů“ ani jiných, poněvadž lid jde po jich příkladě, oni osazují fary, školy a určují, co mají kázati.

Mandát královský z r. 1602. dopadl ovšem těžce na protestanty a bratry. Třebas že neměli protestanté organisace, domnívali se, že všecko jim je volno. Postavení jejich nebylo zákonem uznáno, ale oni měli pevně za to, že, když je jich většina, mají všecko právo. Aby v něčem ustoupili, to se jim nezdálo. Sotvaže spatřili, že se nejmenší věc ve prospěch katolíků děje, již dávají se ve veliké stížnosti a nářky, jako by samo sebou se rozumělo, že jen pro ně má býti všecko a pro katolíky nic.

---

¹⁾ Winter l. c. 230 sq.

Rozhlašují všude do světa, jaké prý násilí na nich se děje, zveličují a překrucují věci a tendenčně je přibarvují, — a doma sami těžkého násilí proti katolíkům se dopouštějí.

Jak se odemstívali, kde jen mohli! Kolik zase v této době zpíváno potupných písní, kolik rozhazováno a lípáno na zdi, na praněfe proti straně pod jednou, tedy proti katolíkům, potupných malování! A to nejen v Praze; i jinde zejména v Kutné Hoře největší neplechu tím tropili. Tam r. 1607. seběhla se chasa havířská, odhodlala se k násilí a vytloukla klášter sedlecký i kostel. Opat Šemberk byl při tom udeřen v prsa.

V Litoměřicích rozvzteklaná městská chasa vidouc o pouti roku 1604. kněze Zikmunda Kohela, probošta doxanského z kláštera, kdež jako host kázal, vycházeti, vrhla se na něho kamením, div že ho neubila. A hned potom protestantští sedláci vybili mu v Doxanech klášter a jeho tak zbili, že půl mrtev dovezen na Strahov. Roku 1607. zase v Litoměřicích bouřlivým křikem přinutili děkana Štěpána Slováka, jenž o pohřbu měšťana Nosidla kázal proti protestantům, že s hanbou a hněvem sejíti nucen s kazatelnicí.¹⁾

Chomutovské panství po Jiřím z Lobkovic koupili protestanté Linhart Štampach a Adam Hrzan. Jakoby na odvet císařského mandátu začali na všech statech svých vyháněti kněze katolické, které sem byl Lobkovic uvedl. Vyhnáni jsou kněží z městečka Března, z Dušnic, z Krbice, z Toušnice a odjinud. Protestanté trápili katolíky, jak mohli.

¹⁾ Winter l. c. 236 sq.

Týrali je zvláště při processích a jiných veřejných obřadech, kteréž všelikterak znevažovali. Katolickému faráři dělali všecko na přič, ano r. 1607. sebrali mu důchody, aby ho snáz vypudili.

Tak bylo v Čechách neklidno a nepokojno. V Praze samé, kde veřejný život se soustřeďoval, bylo plno ruchu pro náboženství. Katolíci měli tam sice postavení dosti mocné, ale evangelíků bylo nepoměrně více a oni ustoupiti nemínili. Chtěli, když by toho třeba bylo, i násilím si vynutiti uznání svého náboženství. A když již na tomto stanovisku stanuli, byli již bezděčně puzeni nešpokojiti se jen tím. Odtud byl jen krok dále: zaříditi si Čechy úplně podle své vůle, a to tak, aby byly zemí protestantskou, nad níž by zase protestant vládl.

Tolik viděli protestanté čeští za hranicemi podobných příkladů. To je podněcovalo. Byli v živém a čilém spojení s německými protestanty; odtud dostávalo se jim zpráv, jak protestantství šíří se a země katolické zaplavuje, odtud jim slibována pomoc a podpora, pobízení jsou k odporu a pobádání k tomu, aby spojili se s nimi ve spolek, který by společné cíle sledoval. Protestantismus měl i v politice význam revoluční: politika knížat protestantských v říši Německé přímo směřovala proti rodu Habsburskému, moc jeho měla býti zeslabena i zničena, říše jeho vyvrácena. A takové myšlenky byly od protestantských agentův i do Čech donášeny; protestanté čeští byli do záměrů těch zasvěcováni. Sami měli podati k tomu pomocné ruky, a shledávalo se jich dost a dost, kteří byli k tomu ochotni i odhodláni.

Katolíků na ochranu panství rodu Habsburského bylo málo; jak zápas a boj dopadne? Ale katolíci byli přece sjednoceni a zorganizováni; budou tedy bojovati za Boha a za císaře svého, a budou-li umdlévati, položí naději svou na Hospodina; Bůh jim spomůže.

Zprvu vítězí však protestanté. Roku 1608. jsou dosavadní úspěchy katolické rázem zastaveny a namnoze ohroženy. Vlastní bratr císaře Rudolfa II., arcivévoda Matiáš, zjevně se zbraní povstal proti císaři a táhl do Čech.

V této nesnázi povoluje Rudolf spojeným stavům protestantským a slibuje jim, že všechny žádosti jejich splní. S Matiášem se pak císař Rudolf smluvil a podepsal smír dne 25. července 1608. Tím činem postoupil Rudolf Matiášovi Uhry, země rakouské a Moravu. Rudolfovi císaři zůstaly jen Čechy.

Za takových poměrů opouštěl jinoch Středa Prahu i Čechy, aby na sesterské Moravě v Brně započal noviciát. Loučil se na čas s Prahou, v níž strávil kolik let věnovaných úsilným a zdárným studiím. Vzpomínal na léta minulé, v nichž vyvířil se v uměních, a léta ta zdála se mu býti krásnými, slastnými a šťastnými: byl živ Bohu a vědám. Zalétal pak duchem do budoucnosti; co mu asi přinese? Ale věděl to již: rozhodl se pevně sloužiti Bohu a bližnímu do posledního svého vzdechu, a proto jasně před očima mu tanulo: Pro čest a slávu Boží a pro spasení bližního budeš žíti a umíráti.

8. Běhy politické i náboženské na Moravě.

Za rozháraných dob na Moravě koncem XVI. století dala Prozřetelnost vlasti naší několik biskupů, kteří náboženství katolickému byli na veliký prospěch. Chabá resignace přestává: jsou pevně přesvědčeni, že jest jejich povinností, pevně hájiti nezadatných práv církve katolické. V samém středu církve katolické, v Římě, kde jako chovanci římského kollegia od učených Jesuitů spravovaného studovali, přešly katolické zásady církve svaté v jejich krev, byli naplněni nadšením pro pravdu víry svaté a odhodláni ve prospěch její po veškeren život svůj pracovati a jí všecko obětovati. Úkol svůj jako vrchních pastýřů moravských pojímají vážně a opravdově a chtějí mu býti právi.

Tak jedná biskup Jan Mezon (1576—1578). Když stavové moravští po smrti císaře Maximiliana prosili císaře Rudolfa II., aby při svobodě svědomí — ovšem po smyslu jejich — zachováni byli, odepřel biskup podpis svůj ku prosbě té. Na sněmě vykládalo se s podivením, že nebylo slýcháno, aby biskup a člen stavovský tak rozhodně se vzepřel usnesení stavovskému; tak úplně v zapomenutí přišlo přesvědčení katolické dávatí statečně na jevo. A když Mezon tento první a opravdový příklad dal, nemohli mu to stavové nekatoličtí zapomenouti. Když r. 1577. byl Rudolf od stavů v Olomouci přijat, zahrnuli biskupa potupou.¹⁾

Nástupcem jeho se stal Stanislav Pavlovský (1579—1598), nejvýtečnější to biskup

¹⁾ Chlumecky I. c. 111.

olomoucký během XVI. století. Byl proniknut přesvědčením, že má býti pravým apoštolem lidu sobě svěřeného. Sám povinnost svou vylíčil těmito slovy: že na to mysliti má, aby předně religii svatou katolickou promovoval a podle úřadu svého ovečky sobě svěřené k spasení věčnému vedl. A proto církev pohubenou ochraňovati chtěl a náboženství katolické opět na Moravě hlásati a zaštěpovati.

Biskup Stanislav byl mužem neobyčejným; ničím nedal se odstrašiti, přímo a zrovna sledoval vždy cíl sobě vytčený. Sám sebe nedbal, trpěl pohanění i křivdy, ale od zásad svých neustoupil. Věci katolické zcela život zasvětil, jí prospívati chtěl, kde jen mohl. Pečoval, aby nepořádní kazatelové byli ze země vybyti. Způsobil, že císař r. 1579. zakázal na Moravě tisknouti a prodávati kacířské knihy; dosáhl, že mu Vratislav z Pernštýna, český nejvyšší kancléř, odevzdal podací svých far moravských, aby je katolickými kněžími osazoval. Náboženství katolické utvrzoval při každé příležitosti dle největší možnosti; posiloval je zejména v Olomouci, kde docílil toho, že městská rada byla katolická, v Uh. Hradišti, Novém Jičíně, Opavě a jinde. Kancléře Vratislava z Pernštýna snažně prosil, aby přiměl Zachariáše z Hradce, aby aspoň na tři léta převzal úřad zemského hejtmana na Moravě na posilněnou katolíkům; byltě ve stavu panském jediný katolík.

Ku špatným, neposlušným kněžím byl neuprosným a neunavně pečoval, aby domácí jeho dávali dobrý příklad. Když jeho hofmistr, hejtman,

podkoní a maršálek dopustili se rušení náboženství, propustil je hned ze svých služeb. Sám vodil veřejné průvody Božího Těla, sám přičiňoval se s horlivou pomocí Jesuitů, aby panství Mikulovské stalo se zase katolickým. Visitoval neunavně diecési svou a staral se, aby i v některých klášterích uvolněnou kázeň napravil.

Dosáhl i toho, že od té doby zase hrdelní pře kněží se týkající náležely k soudu církevnímu a zasahoval mocně nedbaje osobních urážek a útoků do života náboženského. U císaře Rudolfa byl oblíben; ve službě císařské konal dvoje poselství do Polsky a co mu uloženo bylo, zdárně vykonal. Odměnou za všecky jeho dobré snahy a služby dostalo se mu a nástupcům jeho titulu vévodského a knížecího a znak biskupský rozhojněn.

Biskup Stanislav dobře pozoroval, kam vlastně stavové nekatolíci směřují, že chtějí moc svou rozšířiti na úkor moci panovníkovy, tak aby všecka moc v jejich rukou se soustřeďovala, a moc panovníkova aby byla pouhým stínem. Neváhal to císaři přednésti. Když tak směle odvažují se nekatolíci vystupovati, pravil, nezbytno se stane, že královská moc docela zhubena a zničena bude. Za největší odpůrce a protivníky každé vrchnosti neostýchal se poznačiti kalvínce. Poukazoval, že nekatolíci stejně nepřátelsky stojí proti autoritě císařské i proti církvi katolické. Snažil se tedy dokázati, že bude-li víra katolická posilněna, bude i císařská moc utvrzena, a zase bude-li církev katolická v nevážnosti a mdlobě, že ve slabotě bude i císařská moc.¹⁾

¹⁾ Chlumecky I. c. 116.

Roku 1591. svolal biskup Stanislav církevní synodu do Kroměříže, kde byla usnesení sněmu Tridentského prohlášena a kde výborná statuta časová byla kléru předeepsána, aby kněží mravní čistotou a přesným plněním svých mnohých a těžkých povinností stali se pevnou hradbou katolické církve. Tak hlásila se církev katolická zase k životu v době, kdy jednota bratrská se na synody do Slavkova (1584), Lipníka (1587, 1589 a 1592) a Přerova (1594) shromažďovala a starší si tam volila, v době, kdy biskup musil i na zemského hejtmana Hynka z Vrbna stízně u císaře žalovati, že dal v Bruntále tisknouti postilu jakýmsi protestantským kazatelem v Opavě sepsanou.

Dočkal se horlivý, vytrvalý biskup radosti, že hojně far pro katolíky získal, těšil se, že církev katolická na Moravě se zorganizovala a že svěží život v ní se jevil, takže nedala se již tak pronásledovati a odstrkovati jako až posud; ale ke konečnému vítězství bylo ještě daleko. Nekatoličtí stavové měli všecku moc v rukou; v důležitějších úřadech zemských nebylo ani jednoho katolika, a tu potkávaly se všecky snahy biskupovy s nezdarem: pro katolíky jakoby v soudě zemském ani místa nebylo. Darma obracel se v té věci o nápravu na císaře Rudolfa; císař proti spojeným a sjednoceným stavům nekatolickým nemohl skoro nic, a nesnázi finančních, ve kterých císař vězel zvláště za války turecké, která zase tehdy vypukla, dovedli stavové dobře využítovati ve svůj prospěch: moc stavovská se více ještě vyvinula a upevnila; za peníze, které stavové povolovali, musil císař

znameníte ústupky činiti. Povstala a zřetelně vyznačena byla protiva mezi korunou a stavy; katolíci skupili se kolem koruny, nekatolíci zase byli na straně stavovské; zájmy obou se křížovaly a sraziti se musily.

Energickým vůdcem katolíkův byl biskup Stanislav a docílil, že s katolíky počítati se musilo; sami nekatolíci musili si jich vážiti. Po jeho smrti (2. června 1598) zaujal místo vůdcovské nástupce jeho neméně výtečný, miláček sv. Filipa z Neri a papežův, kardinál František kníže Dietrichstein, muž nábožný, učený a všemi ctnostmi zdobený, jenž v těžkých časích byl neunavným bojovníkem a pevnou oporou katolické církve, moudrým a oddaným rádcem panovníkovým, jenž úlohu svou a povolání své netoliko poznal, ale i věrně vyplnil.

Než správy diecése své se ujal, zlepšilo se zase poněkud postavení katolíkův na Moravě. Zemským podkomořím stal se Sigmund z Dietrichsteina, bratr biskupův, horlivý katolík. Nejvyšším komořím jmenován byl katolík Ladislav Berka a po smrti zemského hejtmana Bedřicha ze Žerotína také tento úřad svěřen katolickému pánu Jáchimu Haugvicovi na Biskupicích. K nim přidružovali se na sněmu i soudu zemském jiní ještě pánové, kteří byli katolíkům nakloněni. Z nejřednějších byl urozený a bohatý pán Karel z Liechtensteina. Nebyl rodem katolík, avšak záhy přesvědčením svým octl se na straně katolické. Odhodlal se však i ke kroku rozhodnému; vrátil se do církve katolické a byl od té katolíkem rozhodným, jenž na panstvích svých podporoval horlivě katolíky. Skvělý byl to

úspěch církve katolické, který k nejlepšímu oprávněoval nadějí, že příkladu tohoto hojně použijí i jiní šlechticové a že bude to na veliký prospěch víry sv.

Kardinál Dietrichstein byl od samého papeže r. 1599. na biskupa posvěcen. Věděl, co se od něho v Římě ve prospěch víry katolické očekává, a byl nadšen i odhodlán to provést. Jeho duch byl živý a nikdy neumdlévající, tělo utlé ale pevného zdraví; všechny své síly duševní i tělesné zasvětil rozkvětu církve sv. na Moravě. Nehrozil se žádných překážek, obětí a nebezpečností, byl horlivý nad míru, pln smělých plánův a podniků, pronikavého bystrozraku, veliké opatrnosti, výtečného státnického nadání. Cíle sobě vytčeného snažil se dosáhnouti vždy co nejrychleji a odklady a průtahy, polovičatost a nerozhodnost těžce nesl. S jakými obtížemi se však potkával v příčině té i u samého císařského dvora! ¹⁾

Pro církev katolickou dovolával se neunavně práv jejích a bez obalu hlásal, že jen náboženství katolické všude zavládnouti má. Hned poprvé na soudě zemském dožadoval se toho, aby zase v přísězní formuli přísahalo se jako druhdy i k Matce Boží a všem svatým. Stal se vůdcem katolíkův a odhodlán byl v boji vytrvati a žádných překážek se nelekat. Bylo k tomu skutečně potřebí odvahy, ale tu měl kardinál Dietrichstein.

Velmi mnoho překážek a obtíží bylo mu překonati. Přišel na Moravu do poměrův neznámých, jazyka českého ještě mocen nebyl; stavovskou moc shledal na nejvyšším stupni rozvoje nedbající skoro

---

¹⁾ Chlumecky I. c. 202.

nic ani na císaře ani na biskupa. Setkal se hned při vstupu do soudu panského s odporem proti sobě, dovoleno mu tam nebylo jinak než česky mluvit. Ale Dietrichstein zůstal, sám vše pozorovati a sledovati chtěl; ovšem pak se při tom horlivě jazyku českému přiučoval, až ho mocen byl.

Postavení kardinálovo nebylo snadné. Vždyť proti němu nejvíce vystupoval muž velikého významu Karel ze Žerotína. Pocházeje ze starého bohatého rodu panského, octl se Žerotín brzy v předních řadách vynikajících mužů ve veřejném životě. Byl výtečně vzdělán, ve všech právech a svobodách zemských obeznámen, a tak stal se brzy vůdcem v politickém životě, vůdcem pyšných nekatolických stavů.

Žerotín náležel k jednotě bratrské. Studoval v Němcích a ve Švýcarsku, s předními bohoslovci kalvínskými se tam seznámil a s nimi si dopisoval. Cestoval po Němcích, Anglii, Francii a Itálii a seznámil se i spřátelil s předními osobnostmi politickými. A obcování s muži, jichž politika směřovala přímo proti katolickému rodu habsburskému, a s bohoslovci kalvínskými, nezůstalo bez výsledku pro Žerotína: od té doby očekával vítězství, úplný triumf církve reformované, s níž jednota bratrská tolik se shodovala, a nadšen byl pro myšlenku velikého evangelického spolku, který by všecky od církve katolické odštěpené církve spojil a proti katolické církvi se postavil.¹⁾ Proti církvi katolické byl Žerotín zaujat co nejvíce, jí nenáviděl a ji

---

¹⁾ Chlumecky I. c. 136.

potíratí chtěl, kde by se mu příležitost naskytla.¹⁾ V něm také došla ohlasu myšlenka francouzská o křesťansko-evropské republice, dle níž země koruny české měly se státí samostatnou volební říší, myšlenka to, jíž především kalvíni a jednota bratrská i u nás přístupni byli.²⁾

Proto byl idealem Žerotínovým král francouzský Jindřich Navarrský, jenž vší mocí čelil rodu habsburskému, který vládl Španělskem i zeměmi rakouskými. Jemu zapůjčil Žerotín 40.000 tolarů, k němu vypravil se r. 1590., aby jemu v tehdejší válce služeb svých nabídl. Vrátil se sice, poněvadž manželka jeho vážně onemocněla, ale nedlouho po její smrti (21. června 1591) opouštěl zase Moravu, aby Jindřichovi ku pomoci přispěl. Ale u krále byl zklamán v očekávání svém a doufání jeho, že působením královým zjednan bude triumf „čistému učení a v pravdě křesťanskému životu,“ také jej omýlilo; vrátil se tedy r. 1593. na Moravu. Spojení však jeho s Francií nepřestalo.

Na Moravě octl se brzy v ruchu veřejného života a záhy vyšinul se za vůdce všech nekatolíků. Horlil sice také pro tak zvanou „svobodu svědomí“, ale pro katolíky žádné svobody neznal. Jeho snahou bylo, aby nejdůležitější úřady zemské ponechány byly nekatolíkům, katolíci měli býti ze správy zemské skoro vyloučeni; jakmile některý horlivý katolík státi se měl úředníkem zemským, opíral se proti tomu s důrazem i výsledkem. A když kato-

---

¹⁾ Na př. přeložil Hotmannův spis, »Brutum fulmen«, který dýchá nenávistí proti papeži.

²⁾ Chlumecky I. c. 158.

líci hlásili se k životu a nechtěli trpěti, aby byli k nečinnosti odsuzováni, přirovnával je Žerotín k divokému zvířeti, které zuří v útrobach Moravy.¹⁾

Za to byl však Žerotín horlivým ochráncem jednoty bratrské. Její moc a vplyv rozšířiti a upevniti, o to se zasazoval a v této své snaze získával i v Čechách a Polsku oddané stoupence. Nepřátelství proti církvi katolické sdružovalo nekatolíky, v tom byli všickni za jedno, proti katolíkům vystupovati. Na posilu proti katolíkům hledali i cizí pomoc a udržovali i čilé spojení s nekatolíky v jiných zemích. V čele stál Žerotín; s podnikavým agentem kalvínským v Německu, knížetem z Anhaltu, hojně si dopisoval, s Falcí měl blízké styky, rovněž ve spojení byl s předním členem jednoty v Čechách Budovcem a s vůdcem národní strany v Uhrách, hrabětem Štěpánem Ilěsházem. Tak tvořila se kolem Žerotína pevná aliance protikatolická; Žerotín byl jejím středem. Jeho agenti rychle a dobře mu oznamovali, co se důležitého stalo jak doma tak jinde. Žerotín byl si vědom toho svého vynikajícího postavení: sebevědomě oznamoval svým přátelům, že on a jeho strana odhodlána jest obhájeti si svobody od předků zděděné.²⁾

Jak zle bylo katolíkům míti takového muže za nepřítel! Jak účelně, promyšleně, vytrvale dovedl proti nim bojovati! Prudce i osobními útoky doráží na vůdce katolíků; když jsou císařská nařízení ve prospěch katolíkův, odporuje jim a protiví se; poněvadž jest si vědom, že císařská moc

---

¹⁾ Chlumecky I. c. 196.

²⁾ Chlumecky I. c. 200.

proti stavům při odporu objeví se slabou, že není u vlády ráznosti, neohlíží se příliš na ni a podle svých záměrů jedná; země a svobody její v tom smyslu, jak jim sám rozuměl, jsou mu nad císaře, ba v Praze se vzpečuje na zdraví císařovo píti.¹⁾

Na okamžik zdá se, že zdar odvrací se od Žerotína. Byl u císařského dvora obžalován z velezrady, ale byl uznán za nevinna. Na soudě panském odpor jeho proti usnesením sněmovním již nerozhodoval, ano sám byl odtud r. 1602. vyloučen, takže se uchýlil na zatím do zátíší. Ustoupil na čas; veliký odpůrce kardinála Dietrichsteina a katolíkův odešel s jeviště života veřejného.

Zatím rozvíjel kardinál na Moravě neumornou činnost. Byl světlem svého kněžstva; všudy předcházel ostatní ušlechtilým příkladem, statečností, obětavostí. Všickni, jak přátelé tak nepřátelé, žasli nad jeho působností, odvahou i výsledky jeho. Katolíci se kolem něho soustředili, nadšeně šli za ním, takže náboženství katolické zase se vzmáhalo a utvrzovalo, a předpisy církve katolické, o které před tím nikdo skoro nedbal, byly zachovávány. Ovšem setkával se kardinál Dietrichstein s nepřátelstvím a nepřízní i u katolíkův, na něž spoléhal, ale to tím více jej pobádalo k usilovné činnosti.

Roku 1602. stal se náměstkem zemského hejtmana, ač jen na krátko. Vliv jeho rostl a kardinál ho užíval, jak se vyjadřoval, aby svaté náboženství pokračovalo a aby je podle svého úřadu a povolání rozšiřoval. Vymohl mandát císařský, aby protestanté v Olomouci město do čtyř neděl

---

¹⁾ Chlumecky I. c. 212.

opustili; jeho přičiněním byl rozhlášen zákaz, že se nesmějí protestanté na katolických hřbitovech pohřbívati, rozkázáno, že v městech rady mají se jen z katolíků skládati, — zkrátka působnost jeho byla všestranná a zdárnými výsledky korunována. Jen že měl také u dvora císařského dosti nepřátel, kteří snah jeho nejen že nepodporovali, nýbrž je přímo mařili. Ale přece jak se vše na Moravě ku prospěchu katolíkův obrátilo: před osmi lety nebyl vyšším úředníkem zemským ani jediný katolík, a po osmi letech nebylo mezi nimi ani jediného nekatolíka; úřady ty byly v rukou katolíkův!

Žárlivým, nepřejícím okem pozorovali protestanté, že katolíci z mdloby povstávají. Každý úspěch katolíkův byl od nich pokládán za útok na ně a na jejich svobody. Zřejmě se sjednotili a povstávali proti katolíkům, spojence si pak hledali i v zemích sousedních i cizích. Srdce i řeči jejich ozývaly se zásadami protestantskými: že může sesazena býti vrchnost, která si příkázání Kristových neváží, že proti tyranskému panovníku je potřebna „silná medicina“ — násilí totiž, — že vrchnostenská moc sama o sobě, nebo aspoň v jisté příčině Bohem zatracena jest, a tak se stalo, že nekatolíci počali se domlouvati o odporu proti vládě císařské, kterou obviňovali, že jim křivdí. Počátek násilí stal se r. 1604. v Uhrách, kde Štěpán Bočkaj pozdvihl se proti císaři. Nájezdy jeho vojska zpustošily velkou část Moravy, ale nepřivodily ještě tehdy, že by se nekatolíci moravští spojili s Uhry.¹⁾

---

¹⁾ Chlumecky I. c. 274.

Vzpoura Bočkajova zvítězila, a císař Rudolf, jenž tehdy úplně byl v moci svých komorníků, octl se v největší tísní. Bylať doba ta kritická jak pro císaře tak pro veškerý habsburský rod, bylať nebezpečna pro náboženství katolické. Císař byl bezdětný, již dosti stár a vždy více zádumčiv: jak by se asi po jeho smrti následnictví na trůnu utvářelo? Císařská koruna byla volební, Čechy i Uhry chtěly býti volebními královstvími; protestanté pomýšleli po smrti císařově korunou císařskou některého panovníka protestantského ozdobiti a v Čechách i Uhrách za krále vyvoliti nekatolíka. Nebezpečí tomu předejiti bylo lze, kdyby císař některého arcivévodu z domu rakouského za nástupce svého označil, — ale císař Rudolf k tomu rozhodnouti se nechťel.

Za takového stavu věci vlastní bratr císařův arcivévod Matiaš spojil se s odbojnými Uhry: podmínky jejich přijal a začátkem r. 1606. vymohl s nimi příměří do 24. června 1606., které skončilo tím, že uzavřen byl 23. června mír. Uhry dosáhly svobodu úplnou v náboženství a plnou samosprávu. Měl býti zvolen palatin a s ním měl nad zemí vládnouti Matiaš.

Poněvadž však zároveň vedl císař ještě válku s Turky, měl i s nimi býti ujednáán mír. Dojednáno skutečně 9. listopadu 1606 dvacetileté příměří v Žitva Toroku, které však bylo pro císaře nepříznivé. I tento mír císař potvrdil, ale zase potvrzení odvolával, uznal jej, ale zase uznání mu odpíral. Nadarmo spěchal Matiaš k císaři, aby mu možné následky jednání jeho představoval, císař

jej za svého největšího nepřítele považoval. Když tedy v Uhrách zase všecko jítřiti se počalo proti císaři, když duch vzpoury z Uher i sousední země zachvacoval a z Prahy žádné pomoci nadíti se nebylo, aby Matiaš ještě zachránil pro dům rakouský, co se zachrániti dalo, přidal se úplně na stranu nespokojených stavů proti císaři odhodlán jsa vytrvati při stavech tělem svým i životem, dokud by dosavadní vláda Rudolfova se nezměnila. Od té chvíle postavil se katolický arcivévoda Matiaš v čelo hnutí protestantského proti císaři, protestanté pak jej pobádali k dalším krokům majíce jen sebe a prospěch svůj na paměti. Katolíci však zůstali císaři věrni.

Spolek nekatolíkův proti císaři vystoupil v popředí, a od té doby počal neblahý vliv knížete Kristiana z Anhaltu na země rakouské. V Čechách vešel ve spojení s Petrem Vokem z Rožmberka, na Moravě oznámil záměry své Žerotínovi, v Horních Rakousích Tschernemblovi. Zamýšlená unie evangelických říšských stavů, jichž hlavou byla Falce, měla obsahovati i země koruny České.

Na Moravě udeřila hodina pro Žerotína. Vstupuje zase do veřejného života a veřejně hlásá, že nebudou již císaře prositi, ani napomínati, ale že potřebí jest silnějšího lékařství. Koncem prosince 1607 na jeho zámek v Rosicích sjeli se pánové moravští a rakouští, aby se dohodli ku společnému jednání. Připravoval Žerotín i na Moravě povstání a vzpouru proti císaři.¹⁾

---

¹⁾ Chlumecky I. c. 398.

V rozháraných těch dobách arcikníže Matiaš svolal sněm uherský do Prešpurka o své újmě bez vědomí a svolení císařova, jakož i zároveň sněm dolnorakouský do Vídně, ku kterému povolal také výbor stavů dolnorakouských. Na sjezdě Vídeňském požádal stavy, aby spolu s ním vypravili posly do Prešpurka, jak pravil ku poradě se stavy uherskými o prostředky ke zjednání pokoje s Turky a s Hajduky, kteří se bouřili; k čemuž když svolili, odebral se s posly těmito k sněmu Prešpurskému (15. ledna 1608), nedbaje na zákazy císařovy, jenž nařizoval odložení sněmu toho. Tu z návodu Štěpána Ilěsháze uzavřen jest spolek čili konfoederace mezi arciknížetem a stavy uherskými i rakouskými (1. února) v ten způsob, že se zavázali hájiti společně splnění míru Žitvatorockého proti komukolivěk, kdož by se tomu protivil. Byl to ovšem spolek proti císaři, který se vzpěčoval mír tento stvrditi.¹⁾

K rozhodnému tomuto jednání proti císaři neustával z Moravy sněm uherský povzbuzovati a pobádati Karel ze Žerotína. Organisoval i na Moravě hnutí proti císaři a navrhl i veškerý jeho program.²⁾ Když arcikníže Matiaš jal se veřejně zbrojiti, zdálo se, že nadešel okamžik i na Moravě proti císaři vystoupiti. Počátek učiněn na sněmu Brněnském, kde dne 7. března 1608. vzepřel se Karel z Lichtensteina proti zemskému hejtmanovi Ladislavovi Berkovi z Dubé; všichni pánové a rytíři až na dvě osoby přidali se ku Karlu z Lichtensteina. Poněvadž však v Brně nevidělo se jim dosti bezpečno,

¹⁾ Tomek, *Novější dějepis rakouský* (v Praze 1887) 148.

²⁾ Chlumecky I. c. 417.

vyjeli 8. března k večeru do Slavkova. Tam příštího dne usnesli se 1000 jezdců na ochranu zemskou i svou vlastní do pole vypraviti a sněm zemský na den 13. dubna do Ivančic položiti. Vyzývali pak v listech do Čech a Slezska i tyto země, by společně s nimi jednaly.

Nadarmo vyjednávali jménem císařovým dne 29. března císařští komisaři na sněmě Brněnském s povstalými stavy, nadarmo císař zakazoval sněm Ivančický. Stavové zřejmě prohlásili, že neposlechnou. Malou útěchou bylo pro císaře, že královská města zůstala mu věrna. Morava téměř všecka byla se již pozdvihla, i nerozhodní přidávali se působením přátel arciknížete Matiaše na jeho stranu proti císaři. Z Moravy mělo se agitovati i v Čechách a ve Slezsku. Duší této agitace byl Karel ze Žerotína. Stále a neunavně působil na Petra Voka z Rožmberka a na Václava Budovce, aby se přičiňovali, by čeští pánové také na stranu Matiašovu se přidali. Kníže Kristian z Anhaltu byl o všem, co se na Moravě děje, zpravován, ba věřilo se dokonce, že, bude-li potřeba, zasáhne ve prospěch povstání vojskem falcko-francouzským. I slezští knížata dávali si o věcech moravských podávati zprávy.¹⁾

Nejbližším cílem Žerotínovým bylo ve spojení s Uhry a Rakousy sesaditi císaře Rudolfa s trůnu. Bylo však již dosti těch, kteří tímto výsledkem se nespokojovali; záměrem jejich bylo zbaviti dům rakouský zemí jeho, aby se jich potom falcký kurfirst zmocniti mohl. Zatím Matiaš měl býti jen nástrojem

---

¹⁾ Chlumecky I. c. 420.

v rukou jejich; věděl, že Matiaš hnutí, které podporoval, nebude později moci ani vésti ani řídit.

Strana Matiašova byla osudem jeho; jí byl tlačén do přímé války s bratrem svým císařem Rudolfem. Vůdcem a ředitelem veškerého toho odboje byl vlastně Žerotín. Na Moravě byl vliv jeho rozhodný, a vynikajícím způsobem bral podíl na další politice spojených zemí Uher, Rakous a Moravy a arciknížete Matiaše. Osobou svou zprvu sice do popředí nevystoupil, ale v jeho rukou soustřeďovalo se přece všecko vedení a velení.

Sněm Ivančický přes zákazy císařovy byl 13. dubna zahájen. Sešlo se na 140 pánů, praelatův a rytířů, kteří samoděk ustavili novou prozatímní vládu v zemi s direktorem v čele, jímž zvolen Karel z Lichtensteina. Sem dojeli poslové arciknížete Matiaše, aby jednali o připojení Moravanů ku konfoederaci Prešpurské, a sněm skutečně 19. dubna svolil k ní a to v novém znění, takže zavázali se stavové moravští s Matiašem a stavy uherskými a rakouskými státi za jedno nejen o zachování míru s Turky, nýbrž i o každou jinou věc slušnou a spravedlivou. Jakou to však slušnou a spravedlivou věc mínil Matiaš, ukázalo se brzy, když se dal na další pochod ke hranicím českým a veřejnými listy vyhlašoval, že přichází netoliko za příčinou míru tureckého, nýbrž také ku změnění regimentu, to jest ke svržení bratra svého s trůnu. Vojsko císařské z Moravy ustoupilo před ním, obdrževši rozkaz od císaře, aby pro obranu jeho přitáhlo ku Praze. Matiaš tedy bez překážky přitáhl až k Čáslavi, kam byl svolal sněm zemský český

na den 4. května, a kdež měli také stavové čeští přistoupiti ku konfoederaci. ¹⁾ Úsilně je tam zval Karel ze Žerotína, jenž byl vstoupil do rady arciknížete Matiáše; zejména přemlouval Václava Budovce, hlavu jednoty bratrské, aby jej pro arciknížete získal. Též i pán z Rožmberka byl dožadován, aby přišel na Čáslavský sněm, že mnozí následkem toho také se tam dostaví.

Ale sněm Čáslavský se nesešel; zmařen byl tedy záměr, který tam Žerotín mínil provésti. Měl tam totiž býti zvolen Matiáš za krále českého, odpůrcové jeho měli pak býti četným vojskem jeho zastrázeni. Co nestalo se tedy zde skutkem, mělo v Praze v život vejíti. Na sněmě tam na 19. května svolaném měl Matiáš královské koruny České dosáhnouti. Proto opět zapřísahal Žerotín přátely své, aby v Praze na sněmě onom vlasti bez bázně sloužili, to že se však může státi jen volbou Matiášovou za krále. A když domlouvání jeho naráželo na překážky, stěžoval si do Čechů, že spíše se největším nepřátelům svobody do náruče vrhají, nežli by se se svými osvoboditeli spojili. ²⁾

Přes všecko toto zůstala v Čechách strana, která by přála Matiášovi, u veliké menšině; bylyť také poměry v Čechách i co do náboženského seškupení jinaké nežli na Moravě. Kdežto na Moravě největší vliv měla bratrská jednota, v Čechách vliv tento rozdělen byl mezi jednotu a lutherány. Ve spojení s protestanty hledala v Čechách v této době jednota svou sílu, kdežto na Moravě uchovati si

---

¹⁾ Tomek I. c. 151.

²⁾ Chlumecky I. c. 455.

chtěla vždy svou samostatnost: jevil se tedy rozpor mezi jednotou v Čechách a na Moravě.

Stavové čeští nepřistoupili ku straně Matiašově. Velká většina jejich přijela na sněm v Praze, ježž položil císař Rudolf, nařídív stavům zároveň veřejnou hotovost k obraně země rovněž u Prahy. Matiaš zatím stanul se svým vojskem u Českého Brodu. Císař s ním stále vyjednával, ale Matiaš určitě požadoval, aby mu císař i Čech postoupil, pak že dále s vojskem svým nepotáhne.

Sněm v Praze zahájen byl osobně císařem 23. května. Proposice císařova zněla, aby bylo Matiaši pro případ, kdyby císař bezdětek zemřel, následnictví zajištěno: stavové aby tento návrh přijali, průvodní listy pro vyslance arciknížecí aby vyhotovili, aby tito sami mohli žádost svou sněmu přednésti. Ale stavové protestantští dobře vystihli, že jsou pány situace, a mínili nesnází císařových užiti ku svému prospěchu, zejména vzhledem k svobodě svého náboženství. Nechtěli tedy na proposici císařskou žádné odpovědi dáti, napřed že vlastní jejich požadavky splněny býti musejí. Požadavky tyto jak politické tak náboženské sepsali v 25. článcích a neústupně chtěli, aby o nich napřed se jednalo, jakkoli císař dožadoval se toho, aby napřed jednali o proposici císařské.

Dojelo zatím poselstvo arciknížete Matiaše. Hlavou jeho a mluvčím byl Žerotín. Dne 26. května ve sněmovní síni ve jménu Matiašovém a spojených s ním zemí přednášel jejich návrhy. Řečí svou zasíval nedůvěru k císaři; dovozoval, že císař daných slibů ani splniti nemůže, jemu že se tedy věřiti

nesmí, za to však že dlužno všechnu víru přiložiti Matiášovi, jenž všem ku svobodě dopomůže. 1)

Ale řečí svou Žerotín nepřiklonil stavů českých k tomu, aby s Matiášem se spojili. Chtělť raději od císaře docíliti splnění svých požadavků. Vynutili si u něho slyšení a po některých odkladech srovnali se s císařem, který svolil ke splnění žádostí jejich týkajících se správy zemské; co se pak týkalo náboženství, vyžádal sobě císař odkladu až do sněmu nejprve příštího, avšak na ten způsob, aby stavové nebyli na sněmě tom povinni o čemkoli jiném jednati, pokud by artikul o náboženství nebyl náležitě vyřízen. Následkem toho stavové zachovali mu věrnost, a poselstvo Matiášovo opustilo 2. června bez pořízení Prahu. 2)

Nadarmo byl se Žerotín dovolával a domáhal toho, aby cizí moc jmenovitě Francie, zasáhla do jednání; rozhodně bylo všecko zprostředkování cizí a zahraniční odmítnuto. Jen částečně měly se záměry Žerotínovy uskutečniti; Čechy nemohly sice nyní nijak připraveny býti k tomu, aby hned přijaly Matiáše za krále a Rudolfa aby koruny zbavily, ale za to Morava měla býti od Čech odtržena, a Matiáš měl jí vládnouti.

Matiáš byl se již 12. června hnul s vojskem svým ještě blíž ku Praze, takže se ležení jeho nacházelo jen míli cesty od města v krajině mezi Štěrboholy a Malešicí. Ale zatím bylo císařské vojsko Tillyho u Prahy na Bílé hoře již sesíláno najmutím většího počtu lidu, a byla se rovněž

---

1) Chlumecky I. c. 465.

2) Tomek I. c. 152.

četně sešla také hotovost stavovská, takže se vojenská moc císařova s Matiašovou mohla v poli měřiti. Tím byl Matiaš přinucen poněkud uskrovniti se v požadavcích svých, i počalo se znovu vyjednávatí mezi ním a císařem, až pak dne 25. 8 června zavřen mír v Libni. Císař Rudolf postoupil jim Matiašovi krom Uher a Rakous ještě také Moravu, a stavové čeští se svolením císařovým přijali Matiaše za budoucího krále. ¹⁾

Ale jako v Čechách stavové čeští dovedli všechny požadavky své u Rudolfa prosaditi, rovněž i spojení Uhři, Rakušané a Moravané neohlíželi se mnoho na svého panovníka Matiaše. Věděliť, že s proudem, kterému se poddal, plavati musí, a ujalo se u nich přesvědčení, že když oni Matiaše pozdvihli, nesmí jim odporovati, že jest jen vykonavatelem jejich přání a záměrův. Důvěřovali si pak, že jsou dosti silni, aby si vynutili svobody náboženské a politické.

Matiaš byl první, kterému bylo zakoušeti zlého tohoto ovoce jeho jednání. Ještě v ležení u Štěrbohol, v den před jeho odtažením odtud po zavření míru stavové protestantští z Uher, Rakous a Moravy zavřeli nový tajný spolek mezi sebou (29. června), v němž se zavázali, že spíše Matiašovi holdovati nebudou, dokud jim nebude po vůli a dokud jim nepropustí plné svobody náboženské. Odvolávali se při tom na spolek svůj v Ivančicích ujednaný, kde Matiaš zavázal se spolu s nimi státi za každou slušnou a spravedlivou

---

¹⁾ Tomek I. c. 152.

věc, ježto prý oni tím na předním místě rozuměli svobodu svého náboženství.¹⁾

Jednání spojených stavů bylo skutečně úplně sobecké. Heslem a politikou stavův bylo rozšíření co nejvíce výsady a svobody své, upevniti moc svou na újmu moci královské. Hlásali neustále, že jim běží o svobodu, ale tím zastírali jen snahu svou po neobmezené vládě. Sami chtěli rozhodovati, a panovník tolik jen moci míti měl, kolik by mu dopřáli. O náboženství, které měli stále v ústech, se jim tolik nejednalo, jim byla politická moc nade všecko. Politickému vlivu a významu mělo sloužiti i náboženství; protestantští stavové chtěli panovati vlastně sami, a ne katolík Matiáš a jeho rádcové, a proto všecku svobodu chtěli pro své náboženství, aby svobody mohli zbaviti katolíky, a na potlačeném náboženství katolickém aby vítězný protestantismus zajásati a zaplesati mohl. Byltě vskutku mír Libeňský vítězstvím protestantství.

Mír ten byl však také porážkou moci panovnické. Zůstal z ní jen stín, absolutními vládci stali se vlastně šlechtici. Jejich nezávislost, svrchovanost byla taková, že bez jejich svolení nesměl Matiáš ani válku vypověděti ani mír ujednati.

Na lid obecný bylo však touto svrchovaností šlechtickou největší poddanství a ujařmení uvaleno. I život poddaných byl v rukou zpupné šlechty, která pro lid obecný žádné svobody neměla a neuznávala. Veškerý zápas ten byl veden jen šlechtou pro šlechtu; lid neměl z něho nic, ba poměry jeho ještě se zhoršily, takže byl vydán

¹⁾ Tomek I. c. 153.

na milost a nemilost pánům svým; proto u lidu nebylo žádného účastenství, ani jiskry nadšení. Byla mu připravena ještě těžší poroba.

Všechny události r. 1608. byly revolucí proti císaři Rudolfovi. Vzbouření to provedli a v něm zvítězili protestantští stavové. A jaký podíl měli v něm katolíci? Vyznati sluší, že nejpřednější údové katolické šlechty na Moravě zůstali věrni císaři a k Matiašovi se nepřiklonili. Proto byly i statky Ladislava Berky, Jana Kavky z Říčan a Zdeňka Žampacha konfiskovány; teprve později bylo pak zboží to dvěma posledním vráceno. Vůdce katolíkův kardinál Dietrichstein neunavně byl ve prospěch císařův činným. Ve jménu císařově vyjednával stále s arciknížetem Matiašem; když císař ani na nejbližší okolí své spoléhati nemohl, mohl se bezpečiti na kardinála Dietrichsteina. Na sebe kardinál zapomínal, všecko, co měl a mohl, hotov byl obětovati a prokázal zajisté císaři služby veliké. Tak se odplacoval i za protivenství a překážky, které se mu dříve i ode dvora císařského v cestu zavalovaly. Skutkem plnil příkaz Kristův: Dávejte, což jest Božího, Bohu, co císařovo, císaři!

9. Středa v noviciátu Tovaryšstva Ježíšova v Brně.

Neklidný, rozháraný rok 1608., který tolik změn přinesl, míjel. Morava byla odtržena od Čech pod novým panovníkem. Převahu tu měl duch protestantství. Karel ze Žerotína stal se zemským hejtmanem, ujal se tedy sám správy

zemské. Záměry jeho dosáhly vítězství, sám dospěl na vrcholek moci. Na venek boj pominul a klidnější aspoň poněkud čas nastal.

V tu dobu přišel na Moravu s myslí docela klidnou a spokojenou Martin Středa. Rozhodnutí jeho, že sám se obětuje Bohu a zasvětil život svůj bližnímu, vešlo ve skutek a naplnilo duši jeho spokojeností, štěstím, klidem a blažeností. Srdce jeho plesalo v Pánu, který jej k sobě vedl. Dne 25. září 1608 vstoupil Středa do noviciátu Tovaryšstva Ježíšova v Brně.

Kollej Jesuitská v Brně povstala r. 1572. Roku toho dne 14. června dovolil císař Maximilian II. založiti v Brně Jesuitskou kolej a papež Řehoř XIII. vydal dne 20. prosince potvrzovací listinu ve příčině té. Kolej ta byla zprvu umístěna na Petrově, až r. 1578. za novou kolej byl Jesuitům ponechán klášter panen Herburských u sv. Jakuba, který byl i s chrámem téměř zbořeniskem. Všech členů řádu bylo tehdáž 30 a z nich pouze 8 kněží. Hned toho roku otevřeli Jesuité gymnasium i nižší školy. Nával žáků do těchto škol byl tak veliký, že učitelé nekatoličtí z Brna se znenáhla stěhovali, a školy nekatolické byly zavírány. Když pak císař Rudolf II. dne 10. září 1581 vydal kolleji brněnské fundační listinu, již dosavadní všechny dotace a fundace v plném znění potvrdil, a když i Řehoř XIII. dne 22. listopadu téhož roku své potvrzení připojil, přistoupili Jesuité za přispění císařova, biskupova i měšťanů brněnských ku stavbě velikolepé budovy a chrámu, jež až podnes připomínají v Brně řád Jesuitský. Stavba kostela nynějšího začala 7. září

1598. a dokonána byla dne 22. září 1602., kdy byl chrám kardinálem Dietrichsteinem slavně posvěcen.¹⁾ U kolleje samé započato se stavbou již r. 1582., ale dokonána byla po většině teprve r. 1631. Nejvíce na stavbu přispíval a to ročně obnosem nejméně 1000 tolarů kardinál Dietrichstein. Roku 1603. bylo všech členů řádu v Brně 70.²⁾

V kolleji této brněnské měl Martin Středa řeholní život započítí i dokonati. Tu položil pevný základ k budoucí svatosti. Hned ukazovaly se jeho vlohy ku ctnosti, a tak věnoval se tu Středa dokonalému životu, že nerozlomnou horlivostí po samém jeho vrcholu se snažil a již nikdy ve své horlivé snaze po ctnosti neochaboval.

Noviciát Jesuitů trval dva roky. Vůdcem duchovním a učitelem Středovým byl prvního roku P. Martin, druhého roku P. Jiří Kaldi. Oba byli mužové zkušeni, prohlédaví a ctnostní; nad jiné byli způsobilí, aby uvedli nováčky do života řeholního. Středa, který z plného povolání do řeholy vstupoval, zcela se učitelům svým poddal k vedení. Učitele se žákem sjednocovala pak jedna snaha, láska k Bohu, ta rozplameňovala srdce obou, takže se přičiňovali jak mohouce, aby ze Středy pokud možná dokonalý obraz ctnosti vytvořen byl. Náležel Středa ke šťastným oněm duším, které nemusejí chyb a vad vykořeňovati, nýbrž jen přičiňovati se mohou, aby ctnosti jejich stále vzrůstaly. Od malička byl živ nevinně a bohumile, nyní v no-

¹⁾ Kameníček: O vzniku prvých dvou kollejí Jesuitských na Moravě. Sborník hist. III. 166 sq.

²⁾ Volný Církv. Top. Brn. I. 92.

viciátě svatý způsob jeho života tím více se utvrzoval.

Již v noviciátě jakož i později v celém jeho životě všickni, kteří jej znali, podívovali se jeho stálosti a statečnosti nezlomné a říkali o něm, že zůstal si vždy svůj a že neuchýlil se ani zbla od cesty k dokonalosti a od pravidel vzorného řeholníka. Stálost a statečnost jeho měla pak pevný základ: ve všem a každého okamžiku měl na paměti, že Bůh to chce, co konati měl. Bylo-li to něco trpkého a obtížného, povzbuzoval se k vytrvalosti a trpělivosti, a jestliže pokušení na něho dopadalo, vždy hned pamatoval, aby je přemohl a sebe beze hříchu uchoval.

Podivuhodně něžný byl duchovní život Středův. V jednom spise svém¹⁾ vyložil později Středa dopodrobna vzor pravého řeholníka, ale kdo by nepozoroval, že Středa tuto sám sebe popisuje a obraz svého života jiným za vzor předkládá? Obraz tento jest zbožnou duší tak jímající, tak viděti, jak Středa plnou duší povolání svému se oddal a v něm neskončené štěstí nacházel, že zasluhuje, abychom se aspoň poněkud u něho pozastavili.

Středa uvykl každý den všecek Bohu obětovati. Jakmile zaslechl ráno znamení ku vstávání, bez odkladu rychle vstal a vůli Božské jakoby přítomné a na něho volající odpovídal: „Hle, tu jsem, hle přicházím, Pane, co chceš, abych činil? Ať kážeš mi odebrati se k světlu nebo do tmy, ať k prázdní nebo k pracím, ať k útěše nebo trpkosti, ať vodou nebo ohněm, k životu nebo ke

¹⁾ »Acta et mores Hieronymi Haudmorati Clerici Regularis.«

smrti: Bože můj, chtěl jsem to a zákon tvůj v prostřed srdce svého tak jsem utvrdil, že jen podle něho všechno mé, klid i neklid, se dovolí. Takovými myšlenkami se obíraje oblékal se; když pak dáno bylo znamení k modlitbě, úplně se do modlení pohřžil veškerou sebranou myslí. Za spomocníky své při modlitbě doprošoval se anděla strážného a patrona měsíčního a maje srdce zbožností zanícené rozmlouval nejuctivěji s Bohem svým. Když modlitbu skončil, zpytoval co nejbedlivěji, jestli v něčem nepochybil, a pak poznamenával si ovoce modlitby své, jak je pro ducha i pro srdce na paměti měl, aby tím sebe i jiné vzpružil, až nadejde čas temnoty a bezútěšnosti.

Zbývalo pak něco času, než nadešla doba mše svaté. Tu modlíval se Středa část hodiněk Panny Marie. Aby tím zbožněji se modlil, prosíval sv. Jana Ev., sv. Ignáce Antiochenského, sv. Jana Damascenského, sv. Ildefonsa, sv. Bernarda, sv. Bernardina nebo některého jiného svatého z těch, kteří zvláště Rodičku Boží uctívali, aby s ním střídavě se modlili. Chtěje pak světcům tímto vroucí úctou Marianskou se podobati, stal se zvláštním ctitelem Přesvaté Panny, jejíž zase ochrany každého dne zakoušel: bylat jeho opatrovníci a nejbezpečnější záštitou.

Když pak při mši sv. posluhoval, bylo jej viděti tak zbožného jako anděla. Z obličejje jeho zářila svatá radost a uctivost; každý pohyb jeho byl zbožný, počestný, slušný; každému, Bohu, andělům i lidem byl překrásným divadlem. Neposluhoval-li sám, sledoval mši sv. s největší pobož-

ností, pozorností a uctivostí. Lítostí a zkroušeností očišťoval svědomí své, horoucně spojoval se s úmyslem církve svaté prose Boha, by smiloval se nad celým světem, nad církví bojující, nad řeholí jeho, nad ním samým, nad jeho přátely i nepřátely. Přijímal-li sám Nejsvětější Svátost, horoucně prosil všechny nebešťany, aby za něho u velebnosti Božské se přimlouvali, by ubohý pokrmem nebeským nasycen byl; nepřistupoval-li ke stolu Páně, {přijímal Boha duchovním způsobem, tak jak od svých učitelů naučen byl.

Po mši sv., když byl Bohu díky vzdal, bral si před sebe, že vůli Boží ve všem se chce poddati a podle ní jednati, a že, poněvadž byl ve znamení kříže požehnání Božího účasten, pro Boha chce bojovati a to netoliko proti tělu, světu a ďáblu, nýbrž i proti všemu, co Bohu odporuje.

Celý den pak obracel Středa úzkostlivou pozornost svou k těmto předsevzetím. Tím se stalo, že zachovával vždy svědomitě všechny předpisy, kterými byl veden, aby stal se dokonalým člověkem. Nezbytným prostředkem k tomu byla askese, zapírání a mrtvení sebe. V tom Středa tolik pokročil, jak jen ten pokročiti může, kdo světu odumřel a jen pro Boha živ jest. Cokoli měl po celý den činiti jak z předpisu řehole a řádu domáciho tak i z vnuknutí Božího, tak si rozvrhoval, že ničeho nečinil, co by nemělo příchuti po Bohu a nedýchalo ctností. Po celý den až do pozdního večera, kdy chodil spat, bedlivě se vystříhal všeho, co by se s předpisy nesrovnávalo, varoval se veliké lhostejnosti a netečnosti, aby Bůh, jenž všechno

vidí, nemohl mu říci: „Nenacházím skutků tvých plných před Bohem“ (Zjev. sv. Jana 3, 2). Poslušnost ve všem zachováváje a nejmenší netečnosti se vystříhaje, shromáždil si převeliký poklad vědomostí o životě sebezapíravém. Zrcadlem jeho byl Kristus, a světcové Boží byli mu příkladem. Na ně stále pohlížel, ctností jejich a odříkání chtěl i sám účasten býti a dospěl skutečně k^v zvláštním, vznešeným ctnostem, že hotov byl vždy všecko pro čest a slávu Boží obětovati, všecko podstoupiti, všecko trpěti. Sám na sobě zakoušel, jaký duševní prospěch ze života sebezapíravého plyne, a proto nemohl ani dosti navykládati se o tom, když se ho někdo dotazoval. Tolik si toho věrně pamatoval a výmluvně vyprávěl, takže sám duchovní jeho vůdce podivuje se nevěděl, zdali Středa naučil se tomu z jeho výkladů, nebo zdali vyčerpá všechny spisy ascetické, nebo zdali nejspíše Bůh sám mu to nevnukl. Tak hluboce duchem svým tyto vědomosti obsahoval, že si sám učení o sebezapírání, které po dvě léta slýchal, bystře sestavil v krátká pravidla, jichž vždycky byl pamětliv.

Proto nalézal obzvláštní radost a zálibu i v duchovním čtení. Když je slýchal, neposlouchal snad jen slov a pěkných vět, nýbrž do samého smyslu vniknouti chtěl, a jakmile jej vystihl, na sebe to obracel, aby lépe poznával sebe i Pána Boha, aby vady vykořenil a ctnosti zaštlpil, aby pokušení přemohl a touhu po nebi naplnil, aby všecko odvrátil, co by bylo proti pravidlům, proti slibům a proti povolání, aby všecko přivolal, co by bylo duši k ozdobě a k dokonalosti řeholní,

a konečně aby roznícen byl k úplnému pohrdání světem a k největší, svrchované lásce své k Bohu. Sám-li si četl, s úctou tiskl na srdce ascetickou knížku dokládaje, že zákon Boží v srdci jeho vždycky, a četl vždy dobře a správně a srozumitelně po pořádku ustanoveném dáváje pozor, aby více na srdce jeho vstoupilo to, co má následovati, než to, čemu jest se podívat. Trojí pak vždy prospěch míti chtěl: aby poznal, co se přikazuje, co za příklad se podává, a čím člověk povzbuzen býti má, a aby proto potom přikázání vyplňoval, aby příkladů za vůdce používal a aby povzbuzení vůli jeho k dobrému uschopňovalo. Tím způsobem zjednal si podivuhodnou a řídkou známost bezpečných pravidel, aby dobro konal a duchovním životem žil, a věrně je v paměti choval a podle nich jednal, měl z duchovního čtení nesmírný prospěch a užitek, který tím více vzrůstal, že milost Boží přistupovala a rozjímajícího osvěcovala. Nejhlavnější body z duchovního čtení a rozjímání si vždycky pak poznamenával a zapisoval, aby i později, až by se zápiskami svými probíral, zase procítil všecku nebeskou slast, která ho jímala, když v hodinách Bohu zasvěcených s Bohem se spojoval.

Bohem stále se obíraje, rád zachovával Středa předepsané mlčení. Vždyť srdce jeho láskou k Bohu naplněné stále mluvilo, nač bylo mu potřebí slov? Zasluhoval si plnou měrou, aby byl připočten k těm, kteří jazykem svým nepoklesli. Tak neviděli na něm druhové jeho chyb, kterých by mu byli vytýkali, naopak každý od něho se učil vyšší doko-

nalosti; příklad jeho mimoděk pudil i druhé, aby ho následovali.

Na sebe byl Středa přísný, všechny smysly své bedlivě ostříhal, a tělo své bičováním kajícím ve službu ducha uvozoval. Z nejmenších poklesků zkroušeně se vyznával, maje se v opravdové pokoře své za velikého hříšníka. Dle příkladu sv. Františka Borgiáše jsa novicem druhého roku, když byl od provinciála řeholního tázán, jak se jmenuje, poníženě odpověděl: Martin hříšník. Tímto názvem, kdyby se mu bylo dovolilo, byl by se vždycky honosil, aby nevinnost svou zakryl.

V postě svou horlivost zdvojnásoboval. Živě sobě představoval trpícího Krista a zasliboval se mu věrnou ochotností, že pro něho hotov jest každé chvíle trpěti. Trpělivě snášel neduhy a bolesti svého slabého těla, beze stesku a nářku; vše to bylo mu ještě málo. Obětoval Bohu i bolesti své vzpomínaje s vděčným srdcem, že Kristus také bolesti naše nesl. Tuhá duchovní cvičení v době té konaná posilovala, osvěžovala a potěšovala jeho mysl, která všecka obírala se opravdovou, pevnou snahou dojíti co největší dokonalosti.

Ale netoliko modlitby a rozjímání [pilen byl Středa, nýbrž na paměti měl celé pravidlo: Modli se a pracuj. Každého dne v noviciátě byla ukládána tělesná práce, všelijaká to i nízká. Středa ji však [posvěcoval dobrým úmyslem a konal ji rád srdcem přepokorným. Byl-li [do [zahrady po práci poslán, vzpomínal si na Adama, jemuž uloženo bylo zemi vzdělávati, nebo se doporučoval za syna onomu nebeskému Zahradníkovi, který se Maří Magdaleně

zjevil. Bylo-li mu kázáno vodu čerpatí nebo donášeti, připomínal si Ježíše unaveného u studnice Jakubovy, věda pak, že anděl kroky jeho čítá, prosil ho pokorně, aby nepamatoval na takové nepatrné skutky. Donášel-li dříví na oheň, obětoval se jako Isák Bohu za obět, nebo prosil Šimona Cyrenského, aby směl celé břímě jeho nésti. Měl-li něco pro kollej učiniti, pozdvihoval mysl svou k nebeskému Jerusalému ze živých kamenů zhotovenému. Byl-li v kuchyni zaměstnán nebo zametal-li, v duchu zaléтал do domu sv. Josefa a Ježíškovi tam co nejlépe posloužití chtěl. Měl-li stůl upravití a strojiti, prosil sv. Petra a Jana, aby ho naučili, jak by pro Pána a apoštoly stůl připravil, nebo uvažoval, jak upraven jest stůl nebeský, kde Pán sluhům svým posluhuje. Když pak všecko, co mu uloženo bylo, tiše, hned, řádně a vytrvale vykonal, prosil Boha, by laskavě na to vzhlédl, a je-li v tom co dobrého, aby to za majetek svůj dobrotivý Bůh přijal, jestliže však je při tom něco nedokonalého, aby to milosrdný Bůh křehkosti a slabosti lidské odpustil.

Rovněž Bohu doporučel i nejnižší práce, které pokorně a rád konával. Dvacet týdnů topil, umýval náčiní, pral, přísluhoval kuchařovi a hospodářovi, zametal a umýval. K tomu hladem vydával se na cesty a sám si ukládal z pokory nízká zaměstnání. Čtyrykrát u brány kollejní s chudými jako žebráček jedl, třikráte nesl koš na zádech doprovázeje nakupovače do města nebo smetí vynášeje. Jaké práce jiné laskavě na sebe přijímal, to samému Bohu a andělům jest známo.

Bedlivě dbal Středa na pořádek. Rozvrhoval si každého dne, co jest mu dělati, vymezoval si i pořádek na týden, měsíc, na půl roku i na rok. Aby pak obstál, až Pán bude s ním počet klásti, účtoval na zemi, co od Boha přijal a co zase vydal. Do příjmů počítal dary Boží, milosti a příležitosti k dobrému, do výdajů práci vynaloženou, aby všecko řádně vykonal, co Bůh, řehole, obecný pořádek denní a pobožnost zvláštní vyžadovaly. Z toho dělal rozvahu: kolik z dobrých skutků objevuje se ročního zisku, a kolik ztráty ze skutků marně vykonaných neb opomenutých. Poněvadž však horlivostí neochabující vždy se snažil po větší dokonalosti, snadno lze posouditi, jakým ziskem milosti, jakými úroky zásluh duši svou obohatil.

Tak budoval Středa budovu své řeholní dokonalosti, kterou pevně o čtyry sloupy podepřel. Prvním sloupem byla stálá pamět na přítomnost Boží, kterou myslí své vstípil dle slov žalmisty, která se stala jeho heslem: „Spatřoval jsem Hospodina před očima svýma vždycky“ (Ž. 15, 8). Druhým sloupem byla ustavičná snaha, aby Boha všudypřítomného veškerou silou miloval, co se jemu líbilo, z lásky dokonalé konal a všecek závisel na vůli Boží ve všem, co dle úrady své chce a co nechce. Ostatními dvěma sloupy byla trpělivost a zdrželivost. Vždy tedy byl Středa bedliv toho, aby vykonával vůli Boha všudypřítomného a nejvýše milovaného, přemáhaje obtíže trpělivostí, zlou žádostivost zdrželivostí.

Těmito pomůckami, jichž vždy Středa používal, stal se a zůstal vždy takovým, jak jej líčí

P. Ondřej Schambogen, který mu až k smrti do-
sloužil: „Od prvního počátku života řeholního zá-
řila v něm vždy počestnost panenská, zralá malo-
mluvnost, čirá láska k pravdě a právu, stálé obco-
vání s Bohem, vzor svatého umrtvování těla, pravá
horlivost následovati nejlepšího příkladu a tvář
nikdy nezamračená.“

Takovým během dokonal Martin Středa dvou-
letý noviciát v kolleji Brněnské. V pravdě byl
hoden, aby s Tovaryštvem Ježíšovým užším
svazkem spojen byl. Přípuštěn byl dne 26. září
roku 1610. k jednoduchým slibům, jimiž sliboval
chudobu, čistotu a poslušnost a na vždy řádu se
zavazoval.

Složení slibů znamenalo však u něho rozlou-
čení se s Brnem. Již dne 28. září 1610 poslán byl
do Hradce Štyrského do škol na studia. Opouštěl
na několik let vlast naši zajisté, aby mysl jeho
uvarována byla všech zmatků, bouří a zápasů,
které tehdy ve vlasti naší se rozzuřily. Odcházel
do země katolické, kde překonán byl již boj, který
vedlo protestantství s katolictvím, a kde církev
pravá ostala vítězem. Na vlastní oči se Středa pře-
svědčiti měl, že církev katolická je schopna vy-
léčiti rány bojem zasazené, že vědoma jest si úkolu
svého, aby byla učitelkou neumělých, zastavatelkou
opuštěných, těšitelkou zarmoucených. Měl sám po-
zorovati, že pravda přece vítězí, aby tím spíše byl
hotov za pravdu a právo statečně bojovati.¹⁾

---

¹⁾ Dilatus M. S. l. c. díl I. hl. 4., díl II. hl. 1. —
Schwertfer l. c. 14—34.

10. Zápas nekatolíků v zemích našich o vítězství.

Dvouletý pobyt Středův v kolleji Brněnské byl úplně věnován životu duchovnímu, vnitřnímu. Byl živ Středa v Bohu nestaraje se o svět a jeho marné kolotání. Byl spokojen ve své komůrce a po víru světském nezatoužil. Všechn čas obětoval svému vnitřnímu zdokonalení, hluku a ruchu života veřejného se hrozil, ten se mu protivil.

Ale přece dobře věděl, do jaké řehole vstupuje a poznal, k čemu jest povolán. Věděl, že očekává jej činně působiti ve prospěch svaté církve, že bude mu také vstoupiti do veřejného života na to místo, které mu vykázano bude. Bedlivými studii chtěl se připraviti, aby je řádně zastati mohl, a prosil vroucími modlitbami Boha za přispění.

Bohu doporoučel sebe, Boha prosil za veškeru církev svatou, za náboženství katolické, kterému chtěl sloužiti do posledního dechu svého. Kdož ví, jak často se modlíval, aby Bůh církev sv. chránil a ku pomoci jí přispěl za těžkých těch dob?

Nadešly věru katolíkům ve vlastech našich těžké časy. Všecky výsledky činnosti horlivých katolíků byly ohroženy. Povstáním Matiášovým bylo protestantství posíleno, takže se již odvažovalo všeho. Vždyť i tehdy, když vojsko Matiášovo bylo u Prahy, čeští stavové protestantští spojili se zápisem, v němž hrozili, kdo odpadne, toho že vyhodí oknem.

Nepřátelství Rudolfova s Matiášem hodlali také ve svůj prospěch použiti knížata protestantská z Německa. Již hrabě Kristian z Anhaltu, tento

zapřísáhlý nepřítel domu Habsburského, chtěl toho dovésti, aby němečtí protestantští panovníci mohli zasáhnouti do jednání o mír mezi císařem a Matiašem. Chtěli zajisté protestanté jak Rudolfa tak i Matiaše na sebe závislými učiniti, každého z nich osamotiti, oslabiti, aby v příhodné chvíli mohli i vládu rodu Habsburskému odníti. Proto živili i nepřátelství mezi císařem a Matiašem, neboť politika jejich byla, aby byl Rudolf Matiašem a Matiaš Rudolfem potřen, aby v zemích obou nastalo bezvládí, kteréhož chtěli již dovedně využítkovati. Bez obalu pravil proto Jáchim Arnošt z Ansbachu: „Uznáváme za velikou potřebu, by nesvornost mezi bratry Rudolfem a Matiašem potrvala, a k tomu cíli musíme všude na všech místech pracovati.“¹⁾

Němečtí protestantští panovníci byli již připraveni. Zavřeli dne 14. května 1608 mezi sebou branný spolek, tak zvanou jednotu čili unii evangelickou. Směřovala přímo proti katolíkům, zejména proti rodu Habsburskému; náčelníkem jejím byl kurfirst falcký. S protestantskou jednotou touto počal se brzy dorozumívati tehdejší král francouzský Jindřich IV., jenž bedlivým okem sledoval, jak klesá moc domu Habsburského jak v našich zemích tak i ve Španělsku. Za úkol svého panování si vzal vývoji a rozkvětu domu Habsburského překážeti a čeliti, a tak vzbuzena byla v něm myšlenka, aby se pokusil pomocí jednoty protestantské úplně vyvrátiti moc domu Habsburského v Evropě. Opatrně však vyčkával, až zmatky dosáhnou nejvyššího

---

¹⁾ Chlumecky I. c. 542. — Svoboda: Katolická reformace I. 80.

stupně, pak chtěl činně zakročití a boj proti rodu Habsburskému rozhodnouti.

Nebyl to však jen boj politický, jenž se uchystával, nýbrž i náboženství katolické mělo v něm býti v zemích rakouských potřebo. Kristian z Anhaltu veřejně prohlášoval, že neustává se kojiti nadějí, že prý „se naskytne výborná příležitost proti církvi katolické, jelikož všichni protestanté chtějí vstoupiti v evangelickou unii a tomu nenáviděnému domu Habsburků a řádům katolickým poslední, smrtelnou ránu zasaditi.“¹⁾ Z toho viděti, jakou cenu mělo volání po „svobodě“ náboženské v ústech protestantských pro katolíky: rozuměli tomu protestanté asi tak, že měli míti svobodu zabíjeti, páliť, věšeti, mrzačiti kněze, řeholníky a panny řeholné, bourati kostely, svatokrádeže páchatí, katolíky pohubiti!²⁾

Naděje protestantů rostly. Na Moravě, když byli stavové Matiašovi dne 30. srpna 1608 holdovali, stvrzena byla jim svoboda náboženská v tom způsobu, jak jí užívali za císaře Maximiliana. I v ohledu rozšíření moci stavovské dosáhl Žerotín všeho, co chtěl. A od doby té zůstal Žerotín věrným Matiašovi, v jeho prospěch pracoval a nedal se již svěsti žádnými lákavými hlasy dřívějších svých přátel v Rakousích a Němcích, a napomínal je důrazně, aby se uskrovnili ve svých požadavcích a nedomáhali se jich se zbraní v ruce. Příčin pak k napomínání takovému bylo dosti. V Rakousích protestanté stanovili si sami zásadu, že před složením

¹⁾ Svoboda I. c. I. 80.

²⁾ Svoboda I. c. I. 83.

přísahy věrnosti správa země náleží stavům samým, země že jest bez panovníka. Vykonávali tedy sami zeměpanskou moc, vyhlásili si náboženskou svobodu a projádřili se arciknížeti Matiašovi, že mu dříve holdovati nebudou, dokud by se jim nedostalo na sněmě nového zabezpečení svobody jejich. Když pak Matiaš trval na tom, aby spíše mu složili přísahu věrnosti, potom že se o požadavcích jejich jednati bude, opustili protestantští stavové 14. září 1608 sněm svolaný k holdování, odebrali se do města Horna čili Rohu blíže hranic moravských, jali se tam sbíratí vojsko, aby si to, co chtěli, se zbraní vynutili, žádali stavy Uherské a Moravské dle Štěrboholských úmluv o pomoc a obrátili se na protestantská knížata v Německu o zastání. K nim se připojili stavové hornorakouští.¹⁾

Kristian z Anhaltu připověděl odbojným stavům, že budou pod jistými podmínkami přijati do evangelické unie, a vybízeli je k ráznému odporu; jeho zjištnému účelu měli i rakouští protestanté posloužiti. Chtěl zajisté, aby rakouští stavové protestantští násilně proti Matiašovi vystoupili, aby jej trůnu zbavili a pak některého z německých knížat za panovníka zvolili. Proto měl Anhalt stavy rakouské k tomu, aby se dali do vyjednávání s císařem Rudoltem, a když tento všem žádostem jejich vyhoví, aby dali se pod jeho panství a Matiaše aby opustili. Jednání toto skutečně započalo, ale výsledku nepřineslo.

Jen katoličtí stavové rakouští holdovali Matiašovi dne 16. října, protestantští stále trvali v odporu

---

¹⁾ Chlumecky: Žerotín I. c. 541. Tomek I. c. 153.

a odboji. Vše s nimi urovnati a mezi nimi a Matiašem zprostředkovati, přičiňoval se Žerotín, jenž zvláště od Matiaše k tomu požádán byl. Jeho působením se stalo, že Moravané odepřeli protestantským stavům rakouským pomoci. Ale i Uhři jim na pomoc nepřispěli. Tito ohlíželi se nejvíce na sebe, a když Matiaš jim všecky jejich požadavky splnil se skrovným toliko obmezením, zvolili stavové uherští 16. listopadu 1608 Matiaše za krále, a o tři dni později byl na království korunován.

Nesnáze však Matiašovy s rakouskými stavy trvaly stále. Matiaš vyjednával s nimi prostřednictvím bratra svého Maximiliana, vladaře tyrolského, stvrditi již jim proti posavadnímu zvyku ještě před holdováním chtěl všecko, co druhdy od císaře Maximiliana II. dosáhli, ale stavové nechtěli na tom ještě přestati. Kristian z Anhaltu, který se v duchu již viděl vrchním velitelem rakouského vojska, podněcoval je k odporu proti Matiašovi. Nadarmo mu Matiaš poslem svým vyčítal takové jednání a vykládaje o odboji stavovském ptal se, co by tak asi některý kníže německý učinil, kdyby jeho poddaní jen polovici toho se opovážili, co rakouští stavové nyní proti arciknížeti podnikají? I unii evangelické psal Matiaš, ať unie v tomto sporu tak se zachová, jak by si přála, aby druzí k ní se zachovali, kdyby v podobném postavení byla. Než co to zpomáhalo, vždyť to ke svým nepřátelům se Matiaš obracel.¹⁾

Ozývaly se již mezi odbojnými stavy hlasy, že nic není ani s Rudolfem ani s Matiašem, že

¹⁾ Chlumecky I. c. 558.

se musejí přidati k unii evangelické a že si některého kalvínského gubernatora vezmou. Tu po dlouhém vyjednávání Matiaš stavům protestantským povolil. Dne 19. března 1609 vydal stavům Dolních i Horních Rakous tak zvanou resoluci, kterou stavové úsměšně nazývali kapitulací krále Matiaše. Listinou tou stvrzeno bylo stavům vše, co od císaře Maximiliana dosáhli, výminky, pod kterými Maximilian svobody stavům udělil, byly z největší části zrušeny, takže jmenovitě i pře o práva patronátní jim odňatá odkázána byla znovu na rozhodnutí jistým soudem přátelským; v Horních Rakousích i města zůstavena byla při veřejném vykonávání kostelních řádů protestantských, ve městech pak dolnorakouských aspoň vzdal se Matiaš všeho donucování obyvatelů k zachování řádů katolických.¹⁾

Vítězství odbojných stavů protestantských bylo dokonáno. Jaká rána byla tím zároveň katolické církvi zasazena, projádlil arcikníže Leopold slovy, že by Bůh byl nespravedliv, kdyby Vídni (Matiašovi) za takové jednání zle odplaceno nebylo. Psal list bratru svému Ferdinandovi, v němž prudce káře povolnost Matiašovu; začíná slovy: Smutna jest duše má až k smrti, a volá v něm: O Matiaši, Matiaši, vy jste příčinou zkázy své i našeho domu! List svůj ukončil hned, protože hořem a zármutkem nemůže psáti, a datoval jej: Ve Vídni v místě zatracení. Matiaš sám rozpakoval se a váhal, vzdychal a žaloval, že tak daleko s ním došlo, že musí voliti mezi spasením duše své a mezi panováním, nespál a radil se se zpovědníkem, — ale konečně odhodlal

---

¹⁾ Tomek I. c. 155.

se na všecko přistoupiti.¹⁾ Dne 29. dubna a 18. května holdovali mu protestantští stavové ve Vídni a Linci.

Podobný výjev jako v Rakousích odehrával se v Čechách. Také tu byl zápas mezi císařem Rudolfem a protestantskými stavy českými: stáli tu naproti sobě císař slabý, jenž nevěděl si rady, a zpupní stavové, kteří vše vzdorem svým dosáhnouti chtěli. Byl to začátek boje, který se strany stavů chtěl pokračovati dalšími výboji proti královské moci a který skončiti měl se strany královské moci pokorením stavův a zavedením absolutismu.²⁾

Dle slibu císařova mělo se na sněmě na sv. Martina položeném jednati na předním místě o záležitostech náboženských. Sněm ten byl však odročen ke dni 28. ledna 1609. Tu nastalo dlouhé, bouřlivé sněmování. Stavové protestantští předložili císaři žádosti své v tom způsobu, aby zrušil mandát proti pikartům vydaný roku 1602. i aby schválil konfessi českou, dále aby stavům navrátil právo k osazování konsistoře strany pod obojí, též aby v moc jejich vydal akademii pražskou, to jest starodávné učení pražské. Císař Rudolf zpěchoval se k žádostem těmito svoliti, odvolávaje se opět na kompaktata a jiné starší zákony ve věcech náboženských. Z toho přišlo k dlouhým hádkám mezi ním a stavy písemně vedeným.³⁾

Čtyrykráté předložili protestantští stavové císaři požadavky své a čtyrykráté byly odmítnuty. K většimu

¹⁾ Chlumecky I. c. 560.

²⁾ Chlumecky I. c. 574.

³⁾ Tomek I. c. 155.

dotvrzení přednášeli stížnosti, jak prý náboženství protestantské potlačováno jest. Čím pevněji císař se vzpěchoval na požadavky protestantských stavů vejíti, tím více rozpalovaly se myslí jejich, potupovali katolické úředníky zemské, žalovali na ně, že císaře k odporu podněcují, pokoušeli se, aby hlučně vnikli do pokojů císařské kanceláře, aby Rudolfovi strachu nahnali a tím poddajnou a sobě příznivou odpověď na něm vynutili.

Vůdcové katolíků, kteří neoblomně stáli na stanovisku katolické církve, byli kromě arcibiskupa hraběte Lamberka a duchovenstva zejména tito nejvyšší zemští úředníci: kancléř Zdeněk Popel z Lobkovic, Jaroslav Bořita z Martinic a Vilém Slavata. Veřejně tito vyznávali: „Pevně za to držíme, že nám, osobám světským, v duchovních věcech bez vědomosti a vůle správců duchovních, nad to pak ve věcech víry se dotýkajících bez obzvláštního Jeho Svatosti papežské vědomí a dovolení dokonce nic nařizovati, měniti, aniž se v očkoliv toho v jaké jednání dávati nenáleží“. Za tuto pevnost svou byli od stavů protestantských co nejvíce nenáviděni; obořovali se na ně trpkými slovy a výhrůžkami, aby je zastrašili. Proti Lobkovicovi a Martinicovi ozýval se již tehdy ve sněmovní síni pokřik: Měli bychom je oknem vyhoditi.¹⁾ — K povolným a ústupným katolíkům náležel nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka, Adam z Valdštýna, Jan Zbyněk Zajíc z Hasenburka.

Na straně stavovské počáteční odpor lutheránů k jednotě bratrské překonal Václav Budovec. Raději

¹⁾ Svoboda 1. c. 82. — Chlumecky 1. c. 575 sq.

uhnouti a ustoupiti chtěl se stanoviska, kterého posud jednota hájila, jen aby stavové byli jednotni a cíle svého došli. Budovec postavil se pak sám v čelo hnutí proti císaři. Byl již věku pokročilého, učený, světa znalý, výmluvný, ale také proti katolíkům až do výstřednosti zaujatý a kalvínskými zásadami zcela proniklý. Snaha jeho byla, aby všechny protestantské stavy na svou stranu uchvátil a s sebou strhl, ať už to kamkoli vede. Když tedy zralý, chytrý a zkušený muž proudu svých náruživostí náhle vzkypěti dá, takže z břehů se vyleje a hráze proráží, co měli druzí, mladší činiti? Vrhli se za jeho vůdcovství v divokém rozehvění na tisícileté zřízení, na katolickou církev, chtěli jí v Čechách smrtelnou ránu zasaditi a tak zničiti poslední a nejpevnější hráz, která stavovským panovačným choutkám odporovala.¹⁾

Když císař Rudolf koncem března r. 1609. na svém zdráhání stavům povoliti trval a žádal, aby k poradám o jiných zemských věcech přikročili, když pak nejvyšší purkrabí prohlásil, že, nenaplní-li se vůle královská, poručeno jest mu, aby sněm rozpustil: tu dosáhlo rozčilení a rozlícení stavů vrcholku. Budovec povstal a vyzýval stavy k mimořádnému shromáždění těmito slovy: „Kdo své spasení, svou zemi, svou čest a krále miluje, ať přijde zítra o 6. hodině ráno do síně sněmovní!“ V noci pak napsal Budovec jménem stavů prohlášení, že už nebudou mluvit, nýbrž jednati; ustanovili, že hotovost vojenskou svolají, že samochťíc se sejdou 4. května na Novém městě Pražském, že obrátí

¹⁾ Chlumecky I. c. 580.

se o přispění a zastání na knížata německá a o pomoc na země ku koruně české náležitě. Když prohlášení to druhého due nejvyššímu purkrabímu přečtli, rozpustil jménem císařovým sněm, jsa překvapen, ba ohromen jednáním stavů.¹⁾

Stavové skutečně vypravili posly ku králi Matiašovi a ku protestantským kurfirstům, aby se přimluvili za svobodu českých evangelíků. Přimluvy ty od kurfirstů se staly a stavové ve svém odboji ještě více posílněni byli.

Marně Rudolf zakazoval schůzi stavů na radnici Novoměstské. Stavové císaře neposlouchali; sjeli se k ní s hojnou čeledí brannou, takže jim prostory radnice ani nepostačovaly. Scházeli se tedy i pod širým nebem za kostelem katedrálním na Hradě a přísahali si pod nebem, že chtějí státi za jeden člověk, a že nikterak vespolek se neopustí, děj se co děj. Toť začátek revoluce.

Vášnivě vznícení myslí a potrzky zavládly Prahou. Stavové a branná čeleď jejich vyhrožovali katolíkům, a dle slov Rudolfových „zšílená sběh pražská a chasa záškodní“ sotva se dala zdržeti na uzdě; začali bouřiti proti konšelům a strojiti se na duchovenstvo katolické, zvláště pak na kollej Jesuitskou. Příkladem lidu obecnému byli stavové sami: hejtmana královského, starého Viléma z Landštejna, jenž k nim přišel jako posel císařský s rozkazem, aby se rozešli, vypískali a potupili. A Budovec, aby všecky i váhavější k odboji roznítil, líčil odboj tento proti císaři jako věc posvátnou, Bohem na ně vloženu a započínal tudíž každé rokování modlitbou,

---

¹⁾ Chlumecky I. c. 581.

a končil pokaždé společnou přísahou všech, že se vespolek opouštěti nechtějí. Stavové již zbrojili, a jménem jejich pokrytecky Budovec rozhlašoval, že zbrojení jejich v Čechách děje se rozkazem císařovým a že nezamýšlejí žádného zlehčení císařské velebnosti. ¹⁾ Zatím pak zverboval již Matiaš Thurn půlpáta tisíce mužů pěších a na koni, Fels tisíc a Bubna pět set mužův a položili žoldnéře ty na panství nejhorlivějších katolíkův, a vojáci ti všelijakou pohrůžkou, láním a bitím nebohý poddaný lid trápili, všelijaké nešlechtnosti tropili a víru katolickou zlehčovali.

Nepokoj a shluk po městech Pražských stále se rozmáhal, stále pak na císaře doléháno, aby stavům povolil. Zejména posel kurfirsta saského domlouval úsilně císaři: nepovolí-li, že Matiaš spojí se s českými stavy a že ho i o korunu Českou připraví. Tím zastrašený císař, jenž začátkem dubna slavně prohlašoval každou samovalnou schůzku stavovskou za vzbouření, nyní v květnu nutkání stavovskému povolil a nový sněm na den 24. května svolal, aby na něm znovu jednáno bylo na předním místě o náboženství. Při tom Rudolf dokonce ještě ujišťoval stavy, že dosavadní jejich jednání bylo správné a že stavové nic zlého proti císaři neučinili.

Jaká mdloba moci císařské se tím ukázala! Bolestně to pocítovali katolíci; jen opětovaným nařízením císařským mohl kancléř Zdeněk z Lob-

---

¹⁾ Tomek I. c. 156. — Chlumecky I. c. 586. — Winter: Život církevní v Čechách I. 241. — Procházka: Život bl. Jana Sark. 603. — Svoboda I. c. 83.

kovic býti pohnut, aby tuto listinu podepsal, a to ještě učinil neobyčejnou formulí, napsal totiž před svým podpisem: „na výslovný rozkaz císařův“.

Když se sněm tento sešel, císař žádal na stavech protestantských, aby mu přede vším jiným předložili návrh jistého řádu, kterým by se mínili spravovati ve svém náboženství. Stavové však to odepřeli, pokud by císař nesvolil k žádostem jejich. Sepsali žádosti ty a žádali, aby císař hned je povolil. Když císař odkládal, zdvihla se opět ve sněmovní síni bouře proti katolickým císařským úředníkům: už prý byl by čas, aby nechali svých listivých řečí.

Ovšem nemohli katoličtí úředníci souhlasiti se zásadami, které protestanté bez obalu hlásali. Budovec chtěl zmocniti se pro stavy protestantské veškeré moci, dle něho stavové měli býti neomezenými pány tak, aby moc císařskou mohli znenápkou úplně podle své libosti; jen usnešení stavovské mělo platiti. A aby toho docíliti mohli, měli stavové míti právo sbíratí vojsko. Na to chtěli podpírati své požadavky.

Císař stále rozpakoval se a váhal. Požadavky stavovské zase odmítl začátkem června. Zase výbuch stavovské nevole obrátil se proti katolickým úředníkům zemským. Z úst jejich chtěli stavové slyšeti, kdo z nich navedl císaře, aby odmítavě odpovéděl. Budovec žádal prudkou řečí plnou nájezdův a vyhrůžek nejvyššího purkrabího, aby se zodpovídal. Potom obořil se na Lobkovice a vyčítal mu, on že je původcem všeho, a zase ozývaly se hlasy, aby byl oknem vyhozen. Zuřivostí protestantů

byli katoličtí pánové v síni sněmovní tak ohroženi a ustrašeni, že skoro všichni (bylo jich přes 30) na tom se usnesli, neodporovati již požadavkům stavů protestantských, a sám nejvyšší purkrabí přislíbil, že chce se svými přátely vyznávače konfesse z r. 1575. proti všem protivníkům a utlačitelům, vyjma osobu císařovu, všemožně chrániti a obhajovati. Jen tři katolíci zůstali stálými a pevnými: Lobkovic, Martinic a Slavata. Kdežto Budovec se stavy protestantskými ostatním katolickým pánům ve sněmě děkovali, zahořeli tím větší nepřizní a záštím k těmto třem katolickým úředníkům zemským a rádcům císařovým.

Protestantští stavové dospěli již k tomu, že násilí se chopí, aby na císaři splnění svých žádostí vynutili, anebo sami vlády se zmocnili. Ohlas svého smýšlení složili ve třech spisech: v prvním císaři prohlašovali, že už nechtějí pouhými důvody se brániti, nýbrž že pevně uzavřeli, zbraně se chopiti proti každému, kdož by se opovážil je u víře utiskovati.

V druhém spisu bezohledně a přísně posuzovali dosavadní politiku císařské vlády, která prý všem na škodu jest: aby se tedy další škody uchránili, že nařídili všeobecnou hotovost a rozvrhli daň na všechny obyvatele. Třetí pak spis obsahoval náskres zákona, jímž císař stavům dávno už žádanou svobodu náboženskou udělití měl, — a to jest onen pověstný majestát Rudolfa II.

Deputace stavovská majíc v čele hraběte Šlika odebrala se k císaři, aby mu obsah těchto spisů přednesla. Rudolf byl dlouhou a smělou

řečí Šlikovou tak rozerván a rozčilen, že odešel do vedlejšího pokoje.

V tom přiblížila se slavnost Božího Těla. Z kanceláře císařské obnoven byl rozkaz, aby universita a měšťané při slavnosti se účastnili. Nařízení to zase vyvolalo veliké rozjitření. Vzdorní stavové protestantští poručili mistrům university a zástupcům města, aby neuposlechli. A Budovec s mnohými ze stavů v císařské kanceláři prudce vystoupil proti nejvyššímu kancléři a tak zlé činil mu výčitky, že by jej byli málem stavové oknem vyhodili. Vyčítali mu, že všecko je z jeho hlavy zlobivé, a on že hlavní obecného pokoje rušitel. Vyzývavě prohlásil konečně Budovec, že tři dny počkají; nedostanou-li však do tří dní odpověď od císaře, kterou by k požadavkům jejich svoloval, že hned vezmou na potaz otázku o zbrojení.

Jak těžké za těch rozčilených dob měli katolíci postavení! Svědomí opravdových katolíků pravilo jim, že by zradili a zaprodali náboženství své, že by se zpronevěřili víře svato-václavské, kdyby statečně protestantským stavům se neopírali. Věděli, že jest povinností jejich, víru svou vyznávati a jí hájiti, a to chtěli, kdyby i smrt proto měli podstoupiti. Každé ustupování protestantům v zásadných člancích víry pokládali za zradu na vlastním náboženství katolickém a proto nerozpakovali se na svém stanovisku pevně státi, třeba byli proti protestantům u veliké menšině. Doufali, že Bůh přidá, co se jim na síle nedostává, a že i ti katolíci, kteří bázni se poddali a protestanty

uhroziti se dali, vzpamatují se a poznají, jaká jest jejich povinnost.

Arcibiskup, duchovenstvo a opravdoví katolíci všickni stáli pevně, arcibiskup těšil, na pomoc Boží odkazoval, sám na všechny strany napomínal, u Rudolfa II. jenom za čtvrt hodinky audience prosil, a nemoha obdržeti, důrazný list mu poslal, do Říma k papeži psal, vykládaje, jak nebezpečný a nanejvýš důležitý jest stav země České, aby papež sám u císaře Rudolfa se přimluvil. Tolikéž i biskupu Řezenskému psal o svém přesvědčení, že stvrzením majestátu víra katolická v Čechách zahyne. Kněžstvo katolické prosilo císaře, aby nepotvrzoval svobody náboženské, sic že bude zmatek, když kollatoři budou směti za kněze dosazovati, koho libo; kollatoři nejsou všickni vzdělaní, někteří prý ani nevědí, jaký jest rozdíl mezi náboženstvím katolickým a protestantským; a konečně co prý mají Čechy s Augšpurkem činiti, jaké svazky mají s Německem, vždyť práva tohoto království daleko jsou jinačí! — Také Jesuité snažili se, seč jen byli, aby potvrzen nebyl majestát; za to jim šlo v těch dnech skoro o život, takže za některý čas i po domech jim bylo poschovávati se. Katolíci věru se však nepohnuli; nade všechny vynikal Zdeněk z Lobkovic, který pozdvihl hlasu svého řka: Stůjme, ať si nás rozkolníci třeba mečem posekají: nepoddáme se! Když se mu namítalo, že Matiaš protestantům rakouským povolil, řekl veřejně císaři do očí: „Jestliže král Matiaš svým povoláním Rakušanům k scestnému náboženství do pekla sobě cestu

strojí, jest naděje, že Vaše Milost císařská jeho v tom následovati neráčí!¹⁾ — Rovněž i arcikníže Leopold, jenž císaře v tu dobu navštívil, ve prospěch náboženství katolického působil.

Tu císař odpověděl na žádost stavů protestantských v ten smysl, že jim nezamýšlí u vývoji jejich církevního života překážeti, že však všecko v tom stavu ponechali chce, jak to bývalo za Maximiliana II. Kdyby stavové se tím neuspokojili, že celou tu věc na posouzení a rozhodnutí šesti kurfistům odevzdá.

Ale vzbouřeným stavům to nestačilo. Císař se tím vyhýbal určitému právnímu uznání jejich víry, vyhrazoval si vládu nad konsistoří podobojí a universitou: a tomu odporovati chtěli stavové protestantští ze všech sil. Jakkoli císař zbrojení zakazoval, pokračovali v něm ustavičně. Nadarmo se namáhal ještě vyslanec kurfirsta saského prostředkovati mezi císařem a stavy: jednání to nevedlo k cíli.

Dne 22. června sestavili si stavové výbor 75 osob tak zvaných direktorů, který by o dalších krocích se raditi měl, a hned potom zavazovali se všichni, kdyby někdo, buď laik, buď kněz, někoho z poddaných ve jménu císaře u věcech víry utiskoval, aby všickni za jeden člověk povstali a direktori utiskovaného rázně se ujali. Tím rozuměli, že moci a zbraně proti každému utiskovateli použijí. Mysl rozbouřených stavů rozčilovala se

---

¹⁾ Chlumecky I. c. 587. sq. — Tomek I. c. 156. — Procházkova I. c. 606. sq. — Winter I. c. 243. — Svoboda I. c. 85.

te nnými, tajuplnými pověstmi, všelikými velkými i malichernými, starými i novými stížnostmi, které byly patrně přehnány a křiklavými barvami vylíčeny, které však dobře byly vypočteny, aby lid co nejvíce byl roznícen a popuzen.

Stavové opustili sněm, měli direktory, zvolili si velitele svého vojska, a to Jindřicha Matiaše hraběte z Thurna rodu německého, uzavřeli spolek s protestantskými stavy slezskými (26. června), kteří příkladem jejich povzbuzení vyprávili za tou příčinou posly do Prahy; poslali též ke stavům moravským, aby k brannému spolku tomuto přistoupili, — a tím vším ocitli se úplně na půdě revoluční. Při tom brali posilu z říše, a tak lze si vysvětliti jejich neústupnost a vzdor. Pán z Rožmberka oznamoval v příčině té Kristianovi z Anhaltu své přesvědčení, že nezbude císaři nic jiného, než povoliti; nestane-li se tak, že nastanou věci největší důležitosti. Měl totiž býti císař koruny České zbaven, se sousedními knížaty a zeměmi, s německou unií měl spolek býti uzavřen, průmysky zemské měly býti obsazeny, kníže z Anhaltu měl jmenován býti nejvyšším velitelem. Císař měl nějakým platem býti odbyt a jako král český sesazen, a poněvadž neschopen byl i v říši vládnouti, měl se tam na místě jeho vlády ujati kurfirst falcký. Toť byl program stavovský pro případ, kdyby Rudolf nepovolil.

Kníže Kristian z Anhaltu, jenž, jak se zdá, nebyl bez účasti při odboji českých stavů, domníval se, že nadešla příznivá doba, aby ze zmatků v Čechách jak sám, tak i kurfirst falcký, těžil.

Plesal, že mu Čechy nyní jako zralé jablko do klína padnou a byl pevně přesvědčen, že nyní nastala doba osudná pro dům rakouský. Proto přijel do Prahy, aby ještě více plamen odboje stavovského rozdmýchoval.¹⁾

Toho však nebylo ani třeba. Stavové příkře a neústupně odmítali všechny smírné návrhy, které jim císař přednášeti dal. Marňe upozorňoval je nejvyšší purkrabí, že požadavky jejich jsou přílišné a přemrštěné; — stavové pevně stáli na svém, ano rozšiřovali o císaři, který stále více jim povoloval, že prý žádá od nich neslýchané úpisy a reversy, a ty že je přinutily ode všeho vyjednávání s ním upustiti. Stavové opírali se již o vojsko: tři tisíce pěších bylo už v Praze ubytováno a jezdcové byli v blízkých vsích. K tomu přibylo do Prahy poselstvo Moravanů, které jim slibovalo pomoc. V takovém stavu věci císař Rudolf II. povolil stavům protestantským dokonce. Nedostalo se mu ani rukojemství, že direktorové svého úřadování se vzdají a že všechny spolky stavovské platnosti pozbudou. Dne 9. července 1609 podepsal císař majestát.

Majestátem obdrželi stavové evangeličtí (neb tak počali se nazývati) schválení konfesse české z r. 1575. jako společného svého vyznání víry bez ohledu na vyznávače staré víry pod obojí; obdrželi moc nad konsistoří strany pod obojí i nad akademií Pražskou, a bylo jim povoleno k vykonávání této moci zvoliti z prostředka svého výbor

---

¹⁾ Procházka l. c. 616 sq. — Tomek l. c. 156 sq. — Chlumecky l. c. 596 sq.

tak zvaných defensorů, po dvanácti z každého stavu panského, zemanského čili rytířského i městského.

Podle obyčeje zemského měl majestát podepsati nejvyšší kancléř a tajemník, ale kancléř Zdeněk z Lobkovic i tajemník Menzel odepřeli podepsati. Lobkovic oznámil to císaři slovy: „Uradil jsem se o to s učenými duchovními lidmi a nacházím ve svědomí svém, že toho majestátu proti víře své bez ublížení svědomí svému nijak podepsati nemohu.“ Ano Lobkovic měl i odvahu, že doložil: „Majestát ten bude na velikou škodu náboženství katolického i na neštěstí Jeho Milosti císařské“.

Lobkovic a druzí rozhodní katolíci jasně vykládali důvody, pro které k majestátu se přiznati nemohou. Byly to hlavně tyto: Články víry svaté se dotýkající, že lidem světským nepřísluší nařizovati žádného času, tak obzvláště ne na sněmích politických; že přísaha císaře jakožto krále českého nevztahuje se než na náboženství katolické, nyní pak že se zavádí náboženství nové; že v majestátu se dává lidem světským moc, aby při kněžstvu řády církevní nařizovali; že protestantům se dává slavná universita Pražská, což jest proti fundaci císaře Karla IV.; že se dolejší konsistoř uděluje protestantům, kterážto náleží pod jediného arcibiskupa Pražského. A to vše, že se děje bez vědomí a dovolení papežova.

Lobkovice nebylo ničím lze pohnouti, aby majestát podepsal. Na domluvy přátel a příbuzných, na hrozby nepřátel odpověděl: „Jméno Lobkoviců jest posavad jméno katolické, a já mu necírkevním podpisem skvrny neudělám!“ Když tedy Zdeněk

z Lobkovic podepsati nechtěl a nepodepsal, podepsal se na rozkaz císařský místo kancléře nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka, a místo tajemníka sekretář královský Pavel Michna.¹⁾

Vedle majestátu bylo učiněno porovnání mezi protestanty a katolíky, — ale jenom katolíky mírnými, jehož nejčelnější články byly, že jedni druhých zanechají při kostelích a kollaturách, král na svém zboží že může dosazovati kněze arcibiskupské pod jednou i pod obojí; smluveno o pohřbech, že nesmějí katolíci své mrtvé bez dovolení protestantův u kostelů těchto, a naopak protestanté mrtvoly své bez dovolení katolíkův u chrámů jejich pochovávat; kde však protestanté platí ke katolickému kostelu desátky, tu aby měli právo pohřbu; upře li se jim toto právo, že nemusejí zapravovati desátkův, a konečně, že podobojí mohou stavěti kostely na statech královských a v královských a věnných městech. Porovnáním r. 1609. stanoven rokem normálním: totiž co která strana drží, podrží. Porovnání toto podepsali všichni direktori, z katolíků patnácte osob, po pěti z každého stavu. Vytknouti ještě sluší, že ani slovem zmíněno nebylo ani v majestátě ani v porovnání o panstvích duchovním náležejících.

Stavové evangeličtí dosáhli všeho, co chtěli. Ani podmínky, s jakou císař majestát vydal, nesplnili: direktori měli hned úřad svůj sléziti a vojsko najaté rozpustiti. Ale oni vojska nerozpustili, vymlouvajíce se, že jenom sněm to rozkázati může.

---

¹⁾ Procházka l. c. p. 624 sq. — Tomek l. c. 156 — Svoboda l. c. 86 sq.

Vydal tedy císař mandát, jímž ohlašoval propůjčení svobody náboženské a povolával stavy zase na sněm. Totéž ohlášení činili direktoři.

Na sněmě, který se sešel, povolil zase císař stavům všechny téměř jejich požadavky, které mu opět předkládali. Císař přisvědčil i tomu, že defensorům evangelických stavů právo příslušetí má, aby v důležitých případech nejvyšší úředníky a soudce a z každého kraje šest zástupců protestantův povolávali na sjezd, kde by rozepře mezi katolíky a protestanty vzniklé posoudili a rozhodli. Nemohla-li by radou touto věc sporná se narovnat, měla ku sněmu nejbliže příštímu odročena býti. Pro méně důležité spory, na desátek, patronát a soukromý majetek se vztahující, měl býti sestaven soud ze 24 členův, a to s polovice z katolíkův a s polovice z protestantův.

Dne 20. srpna vydal císař Rudolf také stavům slezským zvláštní list čili majestát na svobodu náboženství protestantského.

Boj stavův protestantských proti císaři byl na zatím dobojován. Na celé čáře zvítězili protestanté, a největším vítězstvím jejich nebyl ani tak majestát, jako to, že do budoucna netoliko moc zákonodárná, nýbrž i nejvyšší výkonná moc byla rozdělena mezi krále a stavy. Defensoři byli ministři na králi nezávislí. — Protestanté postoupili k úplné svrchovanosti o veliký krok. Království České pokládali za volební království, v tom případě bylo by tedy všecko rozhodnutí u stavů velikou většinou protestantských. Moc královská sama byla oslabena až na pováženou, autorita církve byla

pak také zlehčena a znevážena. Osudná doba pro dům rakouský, jak si kníže Anhalt přál, ještě sice nenadešla, udržel ještě dům rakouský svou korunu, ale jen jedno ještě takové vítězství, a vše by bylo ztraceno! ¹⁾

Tenkrát zase se nezdařilo posláni Kristiana z Anhaltu. Ale přece ve prospěch unie evangelické tolik pořídil, že mohl sám býti spokojen. Vyjednával se stavy protestantskými a připravoval je pro unii; přízeň jejich hleděl si zjednat, aby v čas příhodný z ní těžiti mohl; vždyť někteří z protestantských stavův ukazovali již na Anhaltu jakožto na nástupce Rudolfova na trůně českém. U císaře Rudolfa dovedl pak, že císař ještě větší nedůvěru k bratru Matiašovi pojal a o smíření, na které se naléhalo, ani slyšeti nechtěl. Úlisně císaři namlouval, že prý jest císař jako slunce, jen prý ti katoličtí rádcové, hlavně Lobkovic, jeho světlo zatemňují, také prý papež a vlastní bratří císařovi jsou nepřátelé jeho, kdežto prý evangelická unie mu přeje. Celá jeho řeč, kterou měl k císaři, byla chytrým tkanivem lži a polovičaté pravdy, perfidního podkládání a naivního přiznávání, proseb a skrytých hrozeb, které měly císaře pomásti a poplésti, aby jeho nenávisť proti Matiaši, Španělskému králi i papeži byla roznícena, a aby takovým způsobem snad do náručí unie evangelické se vrhl. ²⁾ Takovou podlou a ničemnou úlohu hrál v zemích našich Kristian z Anhaltu, a dost bylo těch, kteří ho podporovali a nahá-

---

¹⁾ Winter l. c. 244. — Procházka l. c. 628 sq. — Chlumecky l. c. 602 sq.

²⁾ Svoboda l. c. 89. — Chlumecky l. c. 681.

něli Čechy unii evangelické a hlavně její kurfirstu falckému.

11. Konec vlády Rudolfovy.

Nešťastnými byly pro císaře Rudolfa dva uplynulé roky. R. 1608. bratr jeho Matiš připravil jej o Moravu, Rakousy a Uhry, a r. 1609. připravili jej vzbouření stavové protestantští i v Čechách skoro o jeho samostatnost: co chtěli, dosáhli a na císaři vynutili. Na toto pokoření nemohl Rudolf zapomenouti. Stále pomýšlel, jak by pozbytých zemí zase nabyt a na Matiši se pomstil a stále pobádán byl, by se pokusil z moci stavovské se vybaviti a moc svou vlastní upevniti a utvrditi.

Takové myšlenky v císaři budil zejména arcikníže Leopold.^a Ze všech arciknížat císař si jej nejvíce oblíbil a před jinými jej vyznamenával, ano jemu otvíral i vyhlídku, že bude jeho nástupcem. Ctižádostivý, prudký a vznětlivý arcikníže Leopold doufal všeho dosíci se zbraní v ruce; nespoléhal na vyjednávání, při nichž vždy moc panovnická tak slabou a chatrnou se ukazovala, nýbrž naděje jeho spočívala v rychlém jednání, v náhlém přepadu. Než by se nepřítel vzpamatoval, měl již býti povalen a podroben.

Proto bedlivě sledoval Leopold jednání knížat katolických v Německu, kteří na obranu proti unii evangelické zakládali ligu katolickou. Založili ji 10. července 1609, a v čele jejím byl vévoda bavorský, Maximilian. Zprvu nebylo však od ní mnoho očekávati: nebylo vzájemné důvěry, každý člen zastupoval jen své vlastní zájmy, tak že sjedno-

^a Leopold, arcikníže rakouský, bavorský, český a uherský.

cenosti takové, jaká byla u unie evangelické, u ligy katolické nebylo.

Aby svého účelu jistěji dosáhl, jal se také arcikníže Leopold dožadovati se podpory a pomoci u královského dvora španělského, u papeže a knížat, — ale záměry jeho se nepotkávaly se souhlasem. Poukazoval, že jest v Čechách, na Moravě a ve Slezsku spolek katolických šlechticů v jeho prospěch, ale zdá se, že spolek takový skutečně ani v život nevešel.

Než Leopold nepozbýval odvahy. Příležitost k jednání naskytila se sama. Dne 25. března 1609 vymřel úmrtím Jana Viléma, vévody jülišského a clevského, jeho rod. K uprázdněnému vévodství hlásilo se více nápadníků, větším dílem z knížat protestantských. Rozhodnouti mezi nimi měl soud komorní; nežli by se však rozsudek stal, ustanovil císař Rudolf za prozatímního správce vévodství arciknížete Leopolda jako císařského komisaře. Leopold, jemuž císař asi chtěl vévodství to ponechat, opanoval některou část země; protestantští nápadníci se však tomu protivili, a učinivše jisté narovnání mezi sebou, dali si přísahati od stavů zemských a žádali proti Leopoldovi pomoci od evangelické jednoty, kteráž začátkem r. 1610. jí ochotně slíbila a hned také uzavřela smlouvu o spolek s králem francouzským. Jindřich IV. slíbil knížatům poskytnouti pomoci 10.000 mužů k opanování Jülišska, mínil pak sám na jaře vyhlásiti válku Španělsku a vtrhnouti proti této moci do Nizozemska i do Italie. Tu knížata jednoty evangelické, spoléhající na tuto pomoc francouzskou, časně z jara

učinila útok nejen na vévodství jülišské a clevské, nýbrž i na některá knížectví duchovní na Rýně, jakož i na Leopoldovo biskupství štrassburské v Elsassu. Vévodství bylo vskutku od knížat protestantských opauováno a arcikníže Leopold odtud vypuzen.

Již již očekávalo se, že za vůdcovství krále francouzského Jindřicha IV. vypukne všeobecná válka proti domu Habsburskému, již zanášel se Jindřich záměry, že spojí u veliký spolek všecka knížata protestantská, k nimž prý přistoupí Benátky, vévoda savojský, velkovévoda toskánský ano i „pod jařmem španělským úpící“ papež, již viděl se v duchu nejmocnějším panovníkem a protektorem a rozhodčím v zemích slabších knížat, neboť byl přesvědčen, že vyvrátí moc domu rakouského a podlomí převahu Španělska, — ale v tom překvapila jej smrt rukou vražednou dne 14. května 1610. Smrtí Jindřichovou pomínulo pro tentokráte nebezpečí, že vzplane všeobecná válka evropská, zhouba hrozící domu rakouskému byla také ještě odvrácena, ale nepřestala obava do budoucnosti, že boj jen na příhodnější dobu odložen jest. Evangelická unie nesložila zbraní, vojsko arciknížete Leopolda u Štrassburku bylo přemoženo a na zboží biskupském u Bamberku, Vormsu, Špýru a Vircburku hrozné škody byly způsobeny. Císař Rudolf zakazoval a rušil unii, ale ovšem bez výsledku.¹⁾

Tato válka o dědictví jülišské byla však také arciknížeti Leopoldovi záminkou, že jal se sbíratí vojsko v biskupství svém pasovském, tedy při

¹⁾ Tomek I. c. 158 sq. — Chlumecky I. c. 695 sq.

samých hranicích rakouských a českých. Toto vojsko mělo vykonati vlastní úmysl Leopoldův: nebylo chystáno proti unii evangelické, nýbrž proti Rakousům a Čechám; k tomu mělo sloužiti, aby zbavilo jednak Matiaše jeho panství, jednak aby stavy české zase přivedlo ku poslušenství k císaři. Rudolf ovšem o záměrech těchto věděl, ale provedení samo svěřeno bylo Leopoldovi.

Král Matiaš opět a opět žádal, aby vojsko pasovské bylo rozpuštěno, císař Rudolf to sice sliboval, ale neplnil, a když konečně 30. září vydal nařízení k Leopoldovi, aby vojsko rozpustil, neposlechl zase arcikníže. Nebezpečí, jaké vojskem tím na země Matiašovy přikvačiti může, dobře pochopil na Moravě Žerotín. Jal se také jako zemský hejtman sbírat vojsko na obranu a měl k tomu i stavy sousedních zemí. Když však se — aspoň na pohled — smířil Rudolf s Matiašem, byla hotovost zemská i na Moravě i v Rakousích rozpuštěna: není prý se již se strany Rudolfovy obávati jakého nebezpečí a vojsko pasovské se rozejíti musí.

Ale toto vojsko nespravovalo se císařem, nýbrž tajnými rozkazy arciknížete Leopolda, který záměry své mínil provésti i bez srozumění s císařem. Vojsku pasovskému byla zadržována mzda pod záminkou, že není peněz. Žoldnéři se počali proto bouřiti, nechťeli se rozejíti, pokud by se jim záplata nestala, a hrozili konečně zjednati si jí drancováním zemí císařských. Odhodlali se skutečně k násilí. Dne 21. prosince 1610 vtrhlo vojsko pasovské v počtu asi 12.000 mužů vedením Vavřince Raméa do Horních Rakus. Překvapení stavové obrátili se

o rychlou pomoc na stavy moravské, dolnorakouské, na Matiáše a na kurfirsta falckého, jehož i sám Matiáš za přispění žádal. Pět neděl hubilo vojsko pasovské Horní Rakousy, pak obrátilo se do Čech. Dne 31. ledna dobyli lstí Budějovic, brzy potom také Krumlova a Tábora. Odtud zaměřili dále do středu země, takže již dne 11. února udeřili na Beroun a zmocnili se ho útokem; hned pak dále tábli ku Praze a položili se na Bílé Hoře.

Tohoto nepřítele se Čechové nenadáli. Důvěřovali ujišťování, že toto vojsko není snad proti Čechům. Proto i zemští úředníci a defensoři nekonali své povinnosti: hotovosti vojenské nebylo. Císař ukazoval, že není srozuměn s vojskem pasovským, neboť položil koncem ledna stavům sněm do Prahy a nařídil zároveň sebrání hotovosti zemské u Prahy k obraně. Prohlašoval rovněž, že bude pokládati pasovské za nepřítele, budou-li se Praze blížit. Když však brzy potom ocitli se v Praze, změnil Rudolf své chování, vyjádřil se, že on sám jest jejich nejvyšším velitelem, sám že je platí a že jest jeho věcí, aby království zabezpečeno bylo.¹⁾

Obrana Prahy nemohla se pro krátkost času vykonati v dostatečné míře. Přece však obhájen byl hrad Pražský, když hned 13. února Pasovští útokem se ho zmocniti chtěli. Ale již 15. února Ramée, stavě se, jakoby z rozkazu císařova mínil od Prahy odtáhnouti, shromáždil vojsko své na zadním hřbetu Petřína, odtud pak nenadále udeřil s dvou stran na Malou stranu Pražskou, kterou vzal útokem. Přišlo k boji krvavému, v němž padlo

¹⁾ Tomek l. c. 161. — Chlumecky l. c. 716, 727.

na 600 pasovských; obháječů bylo však poměrně málo, takže musili ustoupiti přes most na Staré město. V patách za nimi vedral se i některý zástup Pasovských, ale v tom byla brána mostská zavřena a Pasovští na Starém městě byli od svých na Malé straně odříznuti a po ulicích ubiti; jen málo kdo zachránil se útekem.

Pasovské vojsko probudilo zase v Praze vášeň nekatolíků proti katolíkům. Sběr a chátra hned byla pohotově, aby vybíjela kláštery; za záminku si vzali, že prý se v nich někteří Pasovští uschovali a že jest tam zbraň ukryta. Nebylo na tom ani slovíčka pravdy. Zuřivě obořili se na Slovanský klášter a rozbili a vyvrátili v něm všecko, potom na Vyšehradě v domě děkanově všecko pobrali a smrtí mu vybrožovali. Odtud se hrnuli na Karlov a tam opata ukrutně zmučili a zmrzčili, kůži s hlavy mu sedfeli a hrozně jej usmrtili; rovněž i dva jeho spolubratry dobili. Při tom zničili a pobrali, kde co mohli. Zuřivý a spitý zástup odtud kvapil na Staré město na klášter sv. Jakuba, kde se jim však řezníci postavili na odpor a klášter ten uhájili. Za to však vyloupili klášter u sv. Anežky, řeholníky svlekli z oděvu, staříckého převora zranili.

V nemenším nebezpečí byli Jesuité. Rozvášněný lid hrnul se na jejich kollej povykuje, že prý Jesuité jsou příčinou vpádu pasovského a že prý tři sta žoldněřů pasovských je u nich ukryto. Právě byli Jesuité na čtyřicetihodinné pobožnosti, když veliký zástup před kollej přiběhl a všecky ulice u ní naplnil. Již hotovili se, že se do kolleje

vrhnou, když vůdce stavovské jízdy u mosta shromážděné Jirí Vratislav z Mitrovic útok jejich zastaviti se pokusil. Ale nemohl přiměti lidu k rozchodu; vykřikovaliť, že tam u Jesuitů je 300 Pasovských a že proto přichvátali, aby Jesuity zabubili a město nebezpečenství zbavili. Konečně pohnul lid, aby jen někteří kollej a kostel prohlédali a se přesvědčili, zda-li tam kdo ukryt. Stalo se tak; když však poslaní mužové se přesvědčili a nedočkavému lidu oznamovali, že nikoho tam nenašli, lid žádostivý kořisti nechtěl jim víry dáti, obviňoval je ze zrady a z přízně k Jesuitům: měli by prý i s Jesuity oknem vyhozeni býti. A když pak lid ještě rozejíti se nechtěl, byl jízdou rozehnán. Jesuitům se nestalo žádného příkoří; když pak do kolleje jejich byla vložena posádka stavovská počtem přes 450 mužův, aby odtud opatrovala mostu, byli v kolleji již ochráněni a v pokoji zůstaveni.

Nejhůře se však vedlo na Novém městě františkánům u P. Marie Sněžné. Dne 17. února roznesla se Starým městem klamná zpráva, že Pasovští na Malé straně u sv. Mikuláše faráři pod obojí za živa kůži sedřeli a všecky žáky Mikulášské školy pobili. Rozjitřená lůza vrhla se tu na klášter Františkánský; vrata vylomili, kostel a klášter vyloupili, čtrnáct řeholníků povraždili a je nahé nechali na hromadě za kolik dní ležeti. Při té příležitosti byla Velebná svátost zneuctěna a všeliké rouhání pronášeno.¹⁾

¹⁾ Tomek I. c. 162. — Schmidl: *Historia Societatis Jesu* II. 598 sq. — Chlumecky I. c. 731.

Když zmocnili se Pasovští Malé strany, domníval se v prvním okamžení arcikníže Leopold, že vítězství je jeho, a vyzýval stavy i Prahu, aby se vzdali. Stavové odepřeli a chystali se vši mocí k odhodlané obraně. Z Malé strany bylo tedy namířeno proti Starému městu deset velkých děl a vyhrožováno, že Praha bude rozstřílena. Chtěli již Pasovští se střelbou počítí, ale císař toho nepřipustil. Staroměstští zase na druhé straně hrozili, že učiní útok na hrad Pražský i na Pasovské, a že udělají konec hospodářství jejich.

S obou stran po čtrnáct dní bylo vyjednáváno. Stavové žádali, aby vojsko pasovské hned bylo rozpuštěno, Pasovští však zase, aby se Praha vzdala. Císař Rudolf opět upadl do staré nerozhodnosti; nevěděl si rady. Pro něho, v jeho prospěch bylo vojsko to najímáno, a nyní, když záměry jeho rychle se nezdařily, nechtěl císař nic s ním míti. Raději chtěl zase nějak se stavy se smířiti a celou tu záležitost nějak urovnati a ukliditi. Dal tedy císař dne 2. března r. 1611. rozkaz, aby Pasovští odtáhli.

Ale na smír mezi císařem a českými stavy bylo již pozdě. Stavové dne 27. února uzavřeli zřízení defensí (obran), zvolili třicet direktorů k řízení věcí svých a vypravili posly ku králi Matiašovi a ke třem kurfirstům protestantským, žádající jich o pomoc. Matiaš však na požádání to nečekal, sbíral již, hned jak Pasovští na Rakousy udeřili, vojsko ve svých zemích a přistoupil úplně ze srdce na záměry Žerotínovy: Rudolf, jenž jedním svým jest prý stálým nebezpečím pro země

rakouské a uherské, ba pro celý dům rakouský, budiž trůnu zbaven.

Prátele Matiášovi v Čechách, na něž se listy obracel, pracovali tam v jeho prospěch. Snahy jejich měly úspěch. Stavové se od císaře Rudolfa úplně odvrátili, arciknížete Leopolda pro vpád pasovský velmi nenáviděli, Matiáš jim tedy v těch nejistých poměrech připadal jako osvoboditel. Potřebovali pomoci jeho, aby zbavili se Pasovských a aby vybavili se sami z anarchie, která se stále rozmáhala.

Matiáš s pomocí svou stavům českým si pospíšil. Předvoj jeho vojska začátkem března byl již na půdě české. Dne 6. března přitáhlo již něco vojska stavů moravských k Praze, za nímž dva dni později jiné zástupy Matiášovy následovaly v počtu 8000 mužův.

Vojsko pasovské bylo ještě v Praze; nechtělo odtáhnouti, dokud by mu zadržovaný plat vyplacen nebyl. Z vojska toho zůstalo jich asi 5000 mužův, ale dost jich bylo, aby nadělali velikých škod a spoust. Tím více rostl proti nim hněv Pražanů, slibovali jim pomstu hrozíce, že jim ani jeden žoldněř pasovský uniknouti nesmí. Arcikníže Leopold žádal od stavův, aby mu při odchodu s vojskem nepřekáželi, ale rozezlení stavové nechtěli ani na to svoliti, leč by Pasovští nahradili škody učiněné v Praze a jinde v zemi. Leopold viděl již, že se v Praze neudrží, poznával, že vpádem Pasovských velikou chybu udělal, nezbývalo mu než opustiti Prahu i s vojskem. Toto bylo zatím na čas upokojeno, neboť císař poskytl peněz k vyplacení

mzdy. V noci 11. března zdvihl se tedy arcikníže Leopold tajně se svým vojskem a ustupoval přes Beroun k Budějovicům; byl stíhán jen menšími silami a utrpěl některé ztráty; konečně pak v Budějovicích vojsko rozpustil.¹⁾

Všecken hněv a pomstychtivost českých stavů pro vpád pasovský obrátily se nyní proti císaři Rudolfovi. Stavové mu již nevěřili, jemu za hlavní vinu kladli spoustu, kterou Pasovští způsobili. Rudolf chtěl prý ke všemu svoliti, co by si jen stavové přáli a žádali, ale rozhořčení stavové s ním již nic míti nechtěli. Osadili hrad Pražský hned po odtažení arciknížete Leopolda lidem svým, takže císaře měli v moci své. Císař byl jejich zajatcem a zacházeli s ním skutečně nevážně. Byl ode všech opuštěn, beze spojenců, bez vojska, byl — jak sám pravil — v moci nepřátel, osamocen; služebníci a rádcové jeho nesměli dobře k němu, byl „ubohým, starým, opuštěným pánem,“ jak stavům slezským napsal. Málem by byl od stavů českých prohlášen za zodpovědného za vpád pasovský, málem by byl římský císař od svých poddaných souzen býval a odsouzen.

Zatím Matiaš sám ubíral se do Čech. Než překročil hranice zemské, podepsal slavný revers, že stavy české při jejich svobodách a právech zachovati chce. Cesta jeho podobala se vítězoslávě; Pražané i šlechtici s plesem brali se jemu naproti, jako vítězný osvoboditel a panující král vjížděl do Prahy. Císař Rudolf oddal se svému osudu; vzkázati

---

¹⁾ Tomek I. c. 163. — Chlumecky I. c. 733 sq.

dal Matiášovi, že jeho cesta do Čech není mu protivna.

Brzy potom, co dojel král Matiáš do Prahy, žádali čeští stavové na Rudolfovi, aby svolal sněm, na němž by vláda byla zreformována, a připojili hned vyhrůžku, nesvolá-li sněmu, že si jej sami vypíší. Císař skutečně svolal sněm ke dni 11. dubna r. 1611. Na sněmě tom Rudolf vida nezbytí oznámil stavům, že nic nenamítá proti tomu, aby byl Matiáš za krále českého korunován, a aby lepší vláda zavedena byla. Tím vymlouvaje se na sešlost věku zřekl se císař Rudolf koruny České. Bratr jeho Matiáš byl i této koruny nástupcem.

Rudolf, který Matiáše chorobně nenáviděl, pokoušel se ještě odkládati a zdržovati korunování Matiášovo, ale nadarmo. Matiáš smluvil se aspoň na tento čas prostřednictvím Karla ze Žerotína se stavy českými, kteří mu předkládali výminky směřující k úplnému zemdení moci královské; — nejhlavnější požadavky, které vlastně za cíl měly stavovskou šlechtickou republiku, které činily z Matiáše pána jen podle jména a byly mu k potupě, hanbě a snížení, byly odloženy až na sněm po korunovaci. Korunovace Matiášova na krále českého byla slavně konána 23. května 1611, když byl Rudolf s hořem a hněvem propustil dosavadní poddané své ze slibu poddanského, když stavové čeští na trojí otázku nejvyššího purkrabího, volí-li Matiáše za krále v Čechách, hlasitě a nadšeně přisvědčili.

Bývalý král Rudolf utekl se za té korunovace do nejzazšího kouta své bažantnice, aby neslyšel hudby a jásotu lidu. Vykládalo se, že císař, když

podepsati měl listinu, kterou schvaloval korunovací Matiášovu, péro nevzal mezi prsty, nýbrž do pěsti a nečitelně se podepsal, pak kloboukem uhodil o zem, péro rozkousl a hrozně na nevděčnou Prahu zaklnul. Když mu zvěštovali, že jest po korunovací, vyskočil pryč a vykřikl: „Praho, nevděčná Praho! Já jsem tě povýšil, a ty nyní dobrodince svého odstrkuješ! Pomsta Páně na tebe padniž a kletba na celé Čechy přijdiž!“ — Komu tato kletba platila, dobře uznal Amos Komenský, když s jednotou bratrskou vypovězen byv zvolal: „Kletba tak dobrotivého císaře padla na nás; bylit jsme k němu nevděční.“¹⁾

Za příbytek vymínil si Rudolf hrad Pražský a k opatření svému některá panství korunní v Čechách i jiné důchody, též z Tyrolska. Smlouvou s Matiášem zavázal se také, navrhnouti jej kurfirstům ke zvolení za krále Římského a tudy za nástupce svého v císařství.

Z donucení toliko učinil tak Rudolf. Myšlenek však na odvetu a pomstu se nespouštěl. Na mysl přemítal dobrodružné plány a byl hotov s největšími nepřátely rodu Habsburského se spojit. Zase kurfirst falcký a unie evangelická měla v tom ruce, chtěla císaři vojskem na pomoc přispěti proti Matiášovi a císař za to chtěl pryč se dáti docela na stranu protestantův, chtěl do Němec se odstěhovati a země svého vlastního Habsburského rodu napadnouti.

Ale „má jest pomsta!“ praví Pán. Žádost Rudolfova pomstiti se nebyla splněna. Proti vůli

¹⁾ Tomek I. c. 163. — Chlumecky I. c. 740—760. — Svoboda I. c. 90.

jeho bylo jednáno i na sjezdu kurfirstů v Norimberce 14. října o nástupci jeho v císařské důstojnosti a uzavřeno tam, aby byl říšský sněm ku zvolení krále římského svolán ve Frankfurtě ke dni 3. června r. 1612. Dříve však, než čas tento přišel, zemřel 20. ledna 1612 císař Rudolf, a Matiaš tedy na sněmě Frankfurtském zvolen 10. června hned za císaře bez mnohých nesnází. ¹⁾

Tak ujal se Matiaš všeho dědictví po Rudolfovi. Došel toho tím, že přidal se úplně na stranu protestantův; jimi vyšinul se na trůn královský, jim ve všem povolovati musil. Odepřít jim něco, bylo velmi těžko, ne-li nemožno. Ku předu ubíral se Matiaš po nakloněné ploše: neposlušností, odbojem došel cíle svého; ale zdali také ve vážných chvílích nemusil se obávati, že takovým způsobem, jakým na trůn došel, zase z něho svržen býti může? Uchyloval se o pomoc jak ke katolíkům tak k protestantům, dožadoval se přispění evangelické unie, největší to nepřítelkyně domu svého, podněcoval i vnitřní zmatky, hned hlásil se jako věrný syn církve katolické a hned potom nejsvětější její zájmy dával v šanc, chtěl býti nad stranami, ale zmítal se vůkol jako třtina větrem, — taková jeho politika obojaká, neupřímná a sobecká nemohla přinést ani jemu ani zemím jeho požehnání.

12. Pokroky protestantské po vydání majestátu.

Majestátem zbaven byl král moci nad protestantskou církví; taž byla dána stavům evangelickým.

---

¹⁾ Tomek I. c. 164. — Chlumecky I. c. 779 šq.

Stavové protestantští stali se správci a pány církve protestantské, která na nich všechna závisela. Maje-
státem zahynula také konsistoř pod obojí, jakožto
ústřední správa bývalých kališníků. Ze zbytku ka-
lišných kněží někteří vidouce, že novou konfessí
vše jejich nadobro jest ztracena, poddali se arci-
biskupu a stali se katolíky; poznali prý, že „hu-
sitsství, jež za dvě stě let stálo, díl od lutheránů,
díl od pikartů (jednoty bratrské), kteří se ne mnoho
od kalvínů liší, jakoby had od hada na saň vzrost-
lého požráno“. ¹⁾

Protestanté s jednotou bratrskou snesli se
o společné zřízení nové konsistoře, v níž měly obě
strany býti zastoupeny. V čele této konsistoře byl
lutheránský administrátor a vedle něho starší z jed-
noty bratrské; členy konsistoře bylo pak pět du-
chovních lutheránských a dva z jednoty; k doplnění
počtu dvanácti osob, z nichž konsistoř společná
sestávati měla, přibráni jsou pak také tři důvěrníci
university Pražské. Dohodli se o svěcení kněžstva
svého tak, aby administrátor i na bratrské, a starší
bratrský i na lutheránské čekance stavu duchov-
ního ruce vzkládal, smluvili se o podávání kněží
na fary, aby nebylo při tom žádné straně ujny,
porovnali se o obřadech tak, aby každá strana
zůstala při svých, jenom v Praze pro zvyklost lidí
aby bratrští kněží sloužili v komžích čili rochetách.
Prvním administrátorem stal se Eliáš Šud ze Se-
manína.

Vítězní protestanté zorganizovali se potom i na
venek: zvolili si 24 defensorů, jichž úkolem bylo,

¹⁾ Winter I. c. I. 244.

bdíti nad právy stavů v konsistoři a na universitě a je všemožně zastávati. Defensoři měli však i moc politickou. Byli totiž zmocněni, aby při nějakém útisku náboženském z každého ze 14 krajů v Čechách šest zástupců do Prahy povolali a společně s nimi i s nejvyššími úředníky a sudími zemskými věc v uvážení vzali a ke králi se s ní odvolali. V čelo defensorů postaven jako direktor hrabě Šlik, horlivý lutherán. ¹⁾

Společnou konsistoři a zřízením defensorů budována byla stavba protestantství v Čechách a postavena i veliká politická moc proti katolíkům i proti samému králi. Moc a síla protestantství pokročila v Čechách více než v sousedních zemích, než i v samém Německu; tam nová církev docela na panovníku závisela, zde však v Čechách nebyla králem omezována, ano byla i proti králi obraňována. Nad takovým pokrokem plesali protestanté a pochvalovali si, že Bůh uvedl do vlasti milé ten starodávný zlatý věk.

Ale zlatý věk neuveden. Nebylo spokojenosti a svornosti ani při straně vítězné. Byly spory v samé konsistoři mezi jednotou bratrskou a protestanty samými, v lutheránské a kalvínské rozdělenými. Jedni druhých nechtěli snášeti a zuřili proti sobě bez lásky křesťanské čím dále prudčeji. Ujišťování, že všichni jsou za jedno, bylo jen planým slovem. „Pěkně jsme za jedno, až každý vlas různě se ježí,“ — tak znázorňuje Samuel Martinus, horlivý lutherán a nepřítel jednoty bratrské, tuto

¹⁾ Winter l. c. 245 a obšírně 335 sq. — Procházka l. c. 635 sp.

sjednocenost. A Joachim Ondřej hrabě Šlik napsal r. 1613. rektoru akademie Pražské: „Sjednocení naše nemá kořene a záležití toliko ve slovech, aniž dozrá. Nebo rozdílnost konfessí nesjednocuje srdce v jedno.“

Lutheránští kněží nechtěli bratrů snášeti. Přes tu chvíli některý z nich napsal proti konsistoři tou příčinou hanopis. Z prvních byl farář svatohavelský Procházka, jenž vinil stavy r. 1610, že do konsistoře nasázeli bludařův a kacírův. Rovněž i děkan chrudimský Blažej Borovský vyčítal konsistoři zároveň s 30 lutheránskými kazateli, že starší bratrský křivdí protestantům a újmu jim činí. Takové hlasy „nepokojných mudrlantů“ neumlkaly, a to právem: neboť starší bratrský a ostatní z bratrské jednoty účastenství měli ve všech věcech, které se týkaly evangelíků, ale naopak trpěti nechtěli, aby členové lutheránští působili ve věci bratrské. Jednota bratrská všude chtěla míti vplyv a rozhodovati, ale velice nedůtkлива byla, když někdo do jejího zřízení zasahoval.¹⁾

Mezi samými protestanty zle dotírali kalvínci na lutherány. Lutheráni zase prudce odpovídali. I z této příčiny zanevřeli lutheráni na bratry, že jednota bratrská se s kalvíny přátelila; kalvíny prý měla za vlastní a upřímné bratry, kdežto lutherány toliko za bratrance pokládala. Bratří nepopírali toho, že se ke kalvínům blížeji a domácněji vinou, a vytykají lutheránům, zdali jest možno k tomu, kdo jimi pohrdá, jimi potupuje, je vyvrátiti hledá, nedověrného srdce nemíti? „Nepravíme nepřátelského

¹⁾ Procházka l. c. 669, 674. — Winter l. c. 245, 340.

(nebo to Kristus Pán náš nám zamezil, a i ty nenávistníky naše milovati poručil), ale ne tak, jak by náleželo, důvěrného“. Podle tohoto výroku, který bratří ve svém ohlášení proti Martiniovi učinili, pohlíželi bratří na lutherány jako na nenávistníky své.¹⁾

Také byly rozmlísky mezi uvědomělými a bezděčnými protestanty po městech venkovských. Tu spory vznikaly obzvláště tím, že někteří kněží, užívající svobody náboženské, již bez přetvářky dali se do odhazování všeho, co dosavad zbylo na nich ze strany podobojí; na př. zamítli ornáty atd.

Po vydání majestátu nahrnulo se do Čech německých lutheránských kněží všelijakých. Ať přišli odkudkoli a byli jacíkoli, byla s nimi protestantská konsistoř spokojena, jen když slíbili, že srovnají se s ní v řádech.²⁾

Protestanté byli již daleko smělejší nežli spíše. V krajích, kde bylo jimi náboženství katolické již zničeno, dělali si ovšem všecko podle svého; ale i tam, kde katolíci posud se uchovali, domnívali se protestanté také míti všecko právo. Nedařilo-li se jim po vůli, zdvihali proto křiky a výčitky proti katolíkům naříkajíce při tom na útky. Když však sami druhé utiskovali, když katolíkům všecko příkoří činili, proti tomu — dle soudu jejich — nikdo neměl práva se ozývati; vždyť měli svobodu náboženskou!

V Litomyšli protestanté osměleni svobodou náboženskou vzali si kostelík špitálský. Nadarmo paní Polyxena z Lobkovic to zakazovala, trvajíc

¹⁾ Procházka 1. c. 679.

²⁾ Winter 1. c. 246.

na tom, aby v městě náboženství katolického uhájila. Protestanté se bouřili. Paní nezbylo jiného, než aby r. 1612. do Litomyšle došla a sama zakročila. Vzala kostel protestantům, dosadila za konšely spolehlivé katolíky, bouřlivé protestanty pokutovala a učitele městského, jenž byl protestantů pravá ruka, vypověděla z panství.

V Krumlově, městě velkou většinou katolickém, chtěli si protestanté povolati svého kazatele a vystavěti kostel. Tak si při tom počínali, že div některé ze spoluradních přes stůl za vlasy nebrali. Defensoři přikazovali, aby se protestantům nebránilo, ale katolíci přece se obránili tomuto útoku protestantskému.

Nebyli protestanté jen tak nevinni, že by se jim bylo stále křivdilo. Arcibiskup pražský Lohelius, nástupce Lamberkův, stále žalovati musil: „že stavové mu odevšad i z měst vyhánějí kněze a dosazují své; majestátem že jest stanoveno: jak jste drželi, tak držte, a teď každý dělá po libosti“.

Někde chtěli dokonce osadníci poroučeti katolickému faráři, jak by se v řádech kostelních řídit a spravovati měl. Jak trpký byl pobyt knězův u takových farníků! V Brandýse a Kostelci stropili měšťané proti svým farářům jakési bezbožné artikule, žádající, aby se jimi a majestátem ve služebnostech Božích řídili. — V Dašicích udeřili osadníci na katolického faráře Ezechiela Litomyšlského, aby sloužil dle konfesse augšpurské, a poněvadž nechtěl, nadávali mu; jeden z konšelů řekl, že by raději rasem byl, nežli takovým knězem biskupským. — Ve Strašecím zavřeli protestanté faráři Škerovi,

kterého tam arcibiskup poslal, kostel. Takové tam byly poměry, že farář brzy sám prosil, aby dán byl odtud na jinou faru, „kde by se latinsky zpívalo, jen ať takových hulvátů pozbudu“. Když odešel, zařídili se Strašečtí docela po protestantsku. — V Tachově postavili si protestanté po majestátě kostel; když katolický farář Söldner konal processí Božího Těla, žádný měšťan nepostavil májů ke dveřím, cechy sice přišly, ale mimo ševce, kteří se přidali zřejmě k predikantovi protestantskému, potom k processí v oktávě nešlo už řemeslo žádné a všude byl smích. — Faráři Ziglovi v Sadské chtěli osadníci kříž s ornátu spárati, aby nebyl mnišský, nýbrž pod obojí, a když šel s processí, utekli všickni, a purkmistr Sokol hlasně volal, aby ho čert se vším vzal.¹⁾ — V Živohošti přivedl r. 1612. tamější farář Matěj Poličanský do kostela kněze katolického Urbana, aby se do chrámu jen podíval, a vesničané způsobili tak vzteklé povstání, že domácí i cizí kněz jen s těží vyvázli zdraví. — Farářům ve Velimi, v Předhradí, v Čiňovsi, v Kostomlatech nadávali osadníci vlků, tam, kde služby Boží měli konati, krmili dobytek, víno jim vnucovali ke službám Božím zkažené nebo pálené, a to vše na potupu římské církve.

Protestantství přinášelo s sebou nenávisť k církvi katolické, kterou zejména kazatelové živili a šířili. Proti zkažené prý církvi římské, proti nálezkům prý antikristovým hřímali a zuřili kazatelé protestantští, kteří daleko byli schátralejší, nežli kněží

¹⁾ Doklady ve Wintrovi l. c. 250—261. Srv. i Svoboda l. c. 93 sq.

katoličtí. Ale hana stále jimi kydaná, posměch a potupa, vztek a zuřivost jejich, kterou napadal církev katolickou, podpalovaly vášně lidské až k nepřčetné nenávisti církve katolické. Někteří, jak jen shlédli kněze nebo mnicha, již mínili záhu na nic si schladiti. V Pražských městech nesměli se mniši do postranních ulic v noci nebo za šera ani v klidnější době odvažovati, ačkoli vyznati jest, že slušné obecenstvo se mnicha zastalo a bítí bránilo. Roku 1613. na příklad kterýs den šli dva mniši klidně Platnéřskou ulicí. V tom vyřítí se na ně dva tesařští tovaryši, a již jeden z nich, kazatel od sv. Maří sražen na zem; druhý maje kamennou flaši okolo ruky zatočenou, bránil se tou flaší. Ale neurvale popadli i toho německého mnicha, porazili ho, ten je strhl k sobě a tak se váleli v blátě ve strouze až lidé je rozundali a mnichům k pokojnému odchodu pomohli.

Někdy také studenti kollejí pražských v podvečer dávali se do praček s mnichy, mimo kollejdům tiše kráčejíci. Tak se přihodilo r. 1613 dvěma dominikánům z kláštera sv. Anežky u kolleje Andělské. Takové útoky dělali, jak arcibiskup hořce na to toužil, netoliko lidé prostí, nýbrž i rytířští na příklad roku 1612. Adam Audrecký v městě Mostě hnal se s koněm po františkánovi na trhu volaje: „ty sakr . . . šelmo mnišská, co tu děláš?“

Nesčetnými hanlivými písněmi a spisky dotýkali se nekatolíci katolíkův; potupná skládání bývala lepena na zdi, na fary, na kostely, na domy katolíkův. Žaluje farář Zbirovský Šimon Čermák Litoměřický, že lid dělá, co chce, nenávidě při tom

katolíky až do zabití. V Praze roku 1615. vylezl Václav Bílek, jinak Koza, až i na věž kostela sv. Jiljí, a odtud vystřelil nějaké postavníky (odznaky to cechové) na potupu katolického náboženství. Nekatolíci kazili katolické průvody, rušili jejich bohoslužby, napadali kolikráte katolíky na potkání.

Ani památek dávných katolických nešetřili nekatolíci. Jakub Horčický z Tepence v předmluvě ku „Konfessi katolické“, vydané r. 1609., touží, že teď se děje proměna neočekávaná; starobylé rýdy a obřady, kterých v České a Moravské zemi užíváno za mnoho set let, nyní se změňují, nové věci sem se přinášejí. Žaluje pak, že jinověrci „v těchto zarmoucených časech knihy staré a traktáty, volumina znamenitá, co v klášteřích a jinde nacházejí, trhají a pálí“.¹⁾ Žaloba tato stojí skutečně za povšimnutí. To, co se při reformaci církvi katolické stízně vyčítá, to, co se přemrštuje a zveličuje na porok katolíkův, činili nekatolíci dříve než katolíci a velice možno i pravdě podobno, že dražocennější věci, znamenitější a důležitější spisy a knihy nám protestanté zničili, nežli byly knihy, velikou většinou jalové hanopisy proti církvi katolické, které Jesuité pálili.

Ze všech řeholí nejvíce napadáni byli Jesuité. Lze si to snadno vysvětliti a vyložiti. Byl řád jejich všestranný, nejučenější, vytrvalý a zkušený v boji proti protestantům, který jediný téměř jim dovedl s úspěchem čeliti. Úspěchy jejich, kterých dobývali vytrvalostí a obětavostí nevidanou, tak byly protestantům proti mysli, že nejrozhořčenější

¹⁾ Winter I. c. 248.

záští jejich na ně se sypalo. Proti nim tištěny a do Čech přinášeny hojné traktáty, v nichž tepe se jejich učení. Učení jejich naschvál znetvořováno a do něho falešný smysl vkládán byl, na jejich potupu i leccos vymyšleno a jim do úst dáváno, jednotlivé věty ze souvislosti vytrhovány a přemrštěně, hledaně vykládány a pak proti nim obracovány. Nejhuštěji se vyčítalo Jesuitům učení o tyranech; také prý učí, že papež se nikdy nemýlí, byť všecek svět mýlil se; prý učí, že dovoleno kde kterého nekatolíka ošiditi, podvodným a obojetným mluvením; že prý smlouvy náboženské s kacíři ani pod přísahou smluvené nic neplatí, prý panovníci mohou dávat kacířům svobody, ale neškodí, když je potom zase mocně odejmou. Že zbraň, kterou bojovali proti Jesuitům jejich protivníci, nebyla poctivá, že výčitky takové byly nesprávné, že citování spisů Jesuitských je klamavé, právem vytýká protestantům Slavata, říká, že uvádějí spisovatele jménem, jehož ani nebylo na světě, a kdyby byl a tu radu o panovnicích dal, že by patřil do horoucího pekla.¹⁾

Nelze popřít, že po vydání majestátu nacházelo se protestantství na vítězném postupu. Šířilo se, ubíralo půdy katolíkům. Katolíci bránili se však, jak mohli; přesvědčení jejich náboženské stalo se již pevnější, byli již více zorganizováni a vědomi svých povinností k svému náboženství.

Katolíci byli přesvědčeni, že majestát je vynucen. Tak jako kancléř Lobkovic jej nepodepsal, nepřiznávali se k němu i mnozí pánové katoličtí.

¹⁾ Winter I. c. 248.

Pevně byli semknuti kolem arcibiskupa, jenž ničeho nezanedbával, aby náboženství katolické uhájeno bylo. Proto hned r. 1609. opětovně prosil arcibiskup Lamberk, aby mu propůjčil císař kollatury na svých panstvích, jako je mívával předchůdce jeho arcibiskup Berka. Chtěl tím způsobem arcibiskup uhájiti na panstvích těch, co se ještě pro katolíky uhájiti dalo. Patronát a všecky císařské kollatury na věčné časy obdržel skutečně od krále Matiaše arcibiskup Lamberk roku 1612. Bylo to krátce před smrtí arcibiskupovou, která jej vysvobodila z dlouhé, těžké nemoci. —

Nástupcem jeho byl dřívější jeho koadjutor Jan Lohelius, opat strahovský, veliký horlitel pro věc katolickou. Neunavně se staral, aby nehynulo náboženství katolické, neohroženě práv svých hájil. Tím ovšem se protestantům ani jejich defensorům nezachoval, ale arcibiskup nedbal na osoby, nehledaje jejich přízně zastával se statečně věci. Rozptýlené stádece své shromažďoval a obraňoval, pobloudivé k povinnosti zase volal. Tak postihl, že v Rokycanech děkan Daniel přihlásil se k protestantům; volal ho hned před svůj soud dovozuje právo své, dle něhož ve městě tom jen katolický kněz býti směl. A i jinde katolických kněží jak mohl, se ujímal a usiloval, aby řádná správa duchovní od pořádných kněží byla konána.

Na svých vlastních arcibiskupských statcích pečoval odhodlaně, aby katolické náboženství zachoval, upevnil a rozšířil a snahy protestantské, aby i tam zakořenila se víra jejich, odrážel a v zárodku potlačiti hleděl. Právo k tomu měl nepopíratelně,

že proti každému šíření se protestantsví rozhodně postaviti se mohl.

Když dostal kollatury na statcích císařských, osazoval arcibiskup katolickými kněžími fary i císařské kollatury. Rovněž i kancléř Zdeněk Popel z Lobkovic popustil mu své kollatury. Ve mnohých místech, kde většinou protestantů byl dosazen farář katolický, ovšem těžké bylo jeho postavení a působení; zahrnut býval potupami a protestanté hned vedli stížnosti a nářky k defensorům. Ale na jedno nesmí se zapomínati: podle majestátu i porovnání měl arcibiskup právo úplné dosazovati kněze své na zboží císařském, když kollatury na něm obdržel. Neprohřešil se jednáním svým nijak proti majestátu, třebaž mu to protestanté největšími poroky vyčítali.

Katolické kněze podal arcibiskup do Strašecí, kde však dlouho neobstál, do Brandýsa nad Labem, Pardubic, Poděbrad a jinam. Protestanté se tomu opírali a přijmouti jich nechtěli, takže bylo někde třeba odpor a vzdor jejich zlomiti brannou mocí. Nestalo se tak však často a vinu toho sluší více přičísti odporu protestantskému, který i násilí se chápal, aby katolický kněz byl z osad vybyt; — arcibiskup měl k obsazení far katolickými kněžími právo a směl i mohl si ho hájiti. Neschvalujeme sice násilí a týrání, kde ho bylo použito: ale na paměti mějme, že nebylo snad jen násilí užíváno na straně katolické, nýbrž že i protestanté zrovna tak — ne-li více — násilně si počínali proti katolíkům, a že zprávy protestantské, kterými si na útisky stěžují, na mnoze jsou přemrštěny a na prospěch protestantův zbarveny: vynechává se, co by

jim škoditi mohlo a v čem vinni byli, a všecka vina se svaluje na druhou stranu.

Arcibiskup Lohelius sám soukromě vedl životy svaté a dle Balbína byl mírný, měkký a pokojný člověk. Pečlivě dbal o zlepšení života katolického kněžstva, aby tím odhodlaněji a úspěšněji mohlo mu sloužiti při obnově náboženství. Hned jak stal se arcibiskupem, vydal patenty o visitaci kněžstva po celých Čechách, a neustával působiti, aby se katolíci vzpamatovali a proti protestantům za vedení jeho ubránili.¹⁾

Jemu po boku věrně stáli přední šlechtici katoličtí. Zvláště dva vynikali, Vilém Slavata a Jaroslav Bořita z Martinic. Když císař Rudolf ve všem protestantům r. 1609. povoloval, odhodlaně tito dva pánové projevili, že listin ve prospěch protestantů vydaných podepsati nemohou. Nepodepsali, ačkoli jim Budovec veřejně pohrozil, že budoucně protestanté při každém zkracování svých práv toliko je dva za tajné původce míti budou. Od té doby obrátili protestanté proti nim všecku zlost svou. Roku 1611. usilovali je zaplésti hrdelně do processu Tejnaglova, a když se jim pokus ten nezdařil, zase chtěli r. 1611., když dosedl na trůn český Matiaš, nenáviděného Slavatu a Martinice připraviti o úřady.²⁾ Snahy jejich úsilné zase nepotkaly se s úspěchem; Slavata i Martinic zůstali v úřadech zemských a spolu s kancléřem Lobkovicem byli činni ve prospěch katolíků; za to je však protestanté do nej-

¹⁾ Winter 1. c. 253 sq.

²⁾ Procházka 1. c. 634. — Svoboda 1. c. 96 sq. — Winter 1. c. 253.

větší nenávisti vzali a hledali jen příležitosti, aby se jim mohli pomstíti.

Protestanté, kteří sami horlivě víru svou šířili upírali katolíkům právo reformovati; ale v tom s katolíci brániti nedali. Tak Slavata hleděl na svém zboží Jindřicho-Hradeckém pravé náboženství katolické podporovati a upevňovati, podobně pak činí Martinic a jiní katolíci na zboží svém. Opírali se výboji protestantskému, neboť se snášenlivostí nebyl protestanté ještě spokojeni. Na příklad v Mostě r. 1609 katolická rada neutiskovala protestantů nijak. Ale protestanté hned na základě svobody náboženské žádali, aby směli v hlavním kostele služby Boží konati buď vedle katolíků, buď po nich. Katolíci v radním domě jim odpověděli, že žádost jejich jest proti papeži, proti Bohu i proti majestátu, jeni nechce zajisté tomu, aby byli katolíci rušeni v tom co drží. Protestanté však na tom nepřestali, vznikla z toho žaloba, soud a process komorní, v němž popsali protestanté mostečtí celý rys papíru. Konečně vidouce nezbytí, postavili si protestanté tamější r. 1612 kostel svůj. Ale zase se dali v hádku o jmění zádušní, opírajíce se o to, že jest jich v městě desetkrát více nežli katolíků. K tomu ještě žádali o hřbitov a o zvonění při pohřbech. Tak stále se něčeho na katolících domáhali, ale nevysoudili nic.¹⁾

V Mostě tehdy nastoupili cestu protestanté po které jinde všudy brali se proti katolíkům V Němcích, ve Švédsku, v Anglii domáhali se protestanté vždy toho, aby měli rovné právo v katolických kostelích, klášterech a ve zboží církvě

¹⁾ Winter I. c. 259.

katolické, a jakmile se jim jen trochu polevilo, za krátký čas zabrali protestanté sami všechno pro sebe a katolíky odstrčili ode všeho. Tak by se bylo stalo i v Čechách, kdyby katolíci se byli nebránili a neubránili; protestanté, jichž bylo nepoměrně více nežli katolíků — snad asi třicetkrát tolik — byli by se brzy zmocnili ať po dobrém ať po zlém všeho, co dosud katolíci drželi, a Čechy by se byly staly zemí protestantskou.

Arcibiskup shromáždil duchovenstvo světské i řeholní jakož i pevné katolíky kolem sebe a postavil tím také pevnou hráz proti protestantství. Všichni porozuměli době té, kdy běželo o bytí a nebytí církve katolické u nás, a všichni pochopili svou povinnost. Nemístno jest vytýkati arcibiskupovi a rozhodným katolíkům neústupnost a vášnivou horlivost. Kdyby byli ustoupili, proudu protestantskému se podali, veta by bylo po církvi, ku které přináleželi, po víře, kterou i veřejně vyznávají měli. Arcibiskup byl by špatným pastýřem stádece svého, byl by jen nájemníkem, který nemá péče o ovce své, když vlk přijde a stádo rozhání a trhá, a opuštění katolíci byli by ztraceni. Opakovaly by se zase doby, jaké byly za hnutí husitského, když arcibiskup přidal se k husitské straně: arcibiskupství skoro na půldruhého sta let zaniklo, statky jeho zabrány, církvi katolické takové rány zasazeny, které se dlouho nezacelily, náboženství katolické zemdlelo a povadlo skoro úplně. Kdyby arcibiskup a pevní katolíci ustoupili a opustili stanovisko, které jim vykázano bylo, byli by zradili církev svou a náboženství své, byli by se zpronevěřili

Bohu samému, Jehož máme více poslouchati nežli lidí, a pro Něhož máme býti hotovi vše podstoupiti a všecko Jemu obětovati. A proto všeho uznání zasluhují ti, kteří pevně v zásadách církve katolické stáli; jen toho jest bohužel litovati, že drsná a hrubá ta doba, někdy drsných a hrubých prostředků k dosažení cíle svého užívala.

Z řehol nejvíce pracovali ve prospěch věci katolické Jesuité. V Čechách byli v Praze, Chomutově, Krumlově a Jindřichově Hradci, na Moravě v Olomouci a v Brně a v Kladsku v městě téhož jména. Do výborných škol jejich chodilo čím dále tím více žáků; slavné průvody, divadelní hry poutaly všeobecnou pozornost. Zavedli v zemích našich čtyřceti hodinovou pobožnost, která brzy veliké obliby došla, pořádali velkolepé pouti, zejména z Prahy do Staré Boleslavi a k sv. Ivanu, jichž účastnil se arcibiskup a nejpřednější šlechta katolická. Horlivost jejich neznala mezí, ba někdy i přemrštovala,¹⁾ vždy však jednání jejich rozhodné směřovalo s jejich stanoviska k větší cti a chvále Boží. Odvažovali se do nejneshůdnějších a nejohroženějších krajín a míst, aby tam konali missie, aby lid nábožensky uvědomovali a k návratu do církve katolické pobádali. V Čechách konali missie zejména r. 1610. v Janovicích a Městci, r. 1611. i ve Stolanech, r. 1612. v Duchcově a v Bilině, k nimž r. 1613. přibýlo i Ústí nad Labem, r. 1614.

---

¹⁾ Připomenouti tu však sluší, že, co Winter l. c. 249 o Jesuitech v Jindřichově Hradci uvádí, jakoby mrtvá těla podobojích z krypty vyzdvíhovali a vyhazovali, Schmidl l. c. II. 588 docela jinak vypráví, a že Jesuité falešně z toho obviňováni byli.

v Cerekvi, r. 1615. v Chlumci a Rychmburku, r. 1617. v Prachaticích. — Na Moravě byla žeň ještě hojnější. V Kroměříži měli Jesuité stálou stanici misijní, později i v Mikulově. R. 1611. konali missie ve Staré Vodě, Úsově, na panství habrovanském v Lulči, na zboží podkomořího Haugvice, ve Zdouňkách a Brumově; r. 1612. i v Dubě, Vsetíně, Lukově, Rymnici, Kloboukách, r. 1613. v Boskovicích, v Lišně, r. 1614. ve Vyzovicích, Svatobořicích, Žďárně, r. 1615. v Chropini, Holešově, Mysločovicích, r. 1616. i v Lechoticích a Hradišti, r. 1617. i v Kojetíně. — Ve Slezsku byli na missiích r. 1609. v Opavě, r. 1611. v Těšíně, kde zařídili r. 1614. stálou stanici missijní, r. 1612. v Hlohově a Linharticích, r. 1614. v Ratiboři. Do míst, ve kterých missie již byli konali, vraceli se druhého roku nebo později podle možnosti zase, aby na vinici již začaté zase dále pracovali. A práce jejich se dařila; na příklad r. 1616. přivedli k návratu do církve katolické v Praze 300, v Olomouci 204, v Krumlově 70, v Chomutově 32, v Jindřichově Hradci 30, v Kladsku 25, v Brně 136, celkem 797, nepočítaje jednu celou ves u Olomouce, ve které bylo 70 rodin. R. 1617. obrátili nekatolíkův v Brně 180, v Chomutově 10, v Krumlově 90, v Kladsku 20, v Jindřichově Hradci 13, v Olomouci 190, v Praze 382, celkem 885.¹⁾

Na Moravě byly poměry poněkud jiné než v Čechách. Nebylo tu „majestátu“ ani „porovnání“, ale dostalo se stavům, nežli r. 1608. Matiaši holdovali, ujištění, že žádný pro náboženství utiskován

¹⁾ Schmidl l. c. II. a III. 21, 62.

nebude. Šlechta a její poddaní obdrželi úplnou náboženskou svobodu, měšťanům v královských městech bylo sice veřejné konání bohoslužby evangelické zapověděno, ale jen v městech; — mimo město měli také právo náboženství své svobodně vyznávat. Kardinál Dietrichstein mohl si tehdy jen tu výhodu vymoci, že mohl dědičně statky kupovati a kollatur od jiných jemu postoupených se ujati, byl však za ně před právem zemským odpovědným.¹⁾

Kardinál Dietrichstein v těch dobách, kdy nekatolíci vítězili, byl si vědom povinností svých. Zřejmě projevoval, že by raději umřel, než aby zadal svobodám a právu katolické církve. Měl však nesnadné postavení. Proti němu byl zemský hejtman Karel ze Žerotína a vlivu jeho nebylo lze podceňovati. Na něho musil si kardinál stěžovati, že popuzuje a pobuřuje měšťany olomoucké, aby usilovali o svobodné vyznávání náboženství protestantského.²⁾

Stran pohřbu projevil kardinál Dietrichstein ochotu, že bude žádati u stolice papežské o dovolení, aby mrtvá těla nekatolíkův v kostelích a hřbitovech katolických pochovávána býti směla. Ale nekatolíci se neohlíželi na žádné dovolení a jali si počínati o své újmě. Tak dali Viktor a Bedřich Žerotínové pohřbiti sestru svou v Olomouci s velikou okázalostí. Při tom došlo k prudkým výstupům mezi katolickými faráři a těmito pány. Když oficiál olomou-

---

¹⁾ Chlumecky l. c. 516. — Kameníček: Protireformační snahy Matiššovy na Moravě. Sborník hist. r. 1883. p. 145. K článku tomuto podotknouti dlužno, že nesprávně v něm uveden jako účastník spiknutí pro Rudolfa II. Jan Sarkander; byl to správně bratr blahoslav. Jana Sarkandra, Mikuláš Sarkander.

²⁾ Chlumecky l. c. 507.

ckého kostela Jakub Wacker opřel se proti jednání tomu jakožto nezákonnému, zaspali ho oni páni potupou a hrozbami. Zemský hejtman Karel ze Žerotína hleděl kardinála, jenž si proto stěžoval, uspokojiti tím, že poukazoval, že to byla stará zvyklost. Ale brzy příkladu bratří Žerotínův následovali měšťané protestantští v Olomouci. Pochovávali slavně mrtvoly nebožtíků svých na katolickém hřbitově. Kardinál obrátil se stízně na zemského hejtmana i na krále, a hrozil, že důstojnosti své se zřekne, nedostane-li se mu zadostčinění. Karel ze Žerotína nechtěl však nijak proti protestantům vystoupiti. Jakoby s posměškem odpověděl kardinálovi, že nechce dáti měšťanům olomouckým žádné příčiny, aby si stěžovali, že Moravané žádného „majestátu“ nemají, a žádal kardinála, aby záležitost tu odložil anebo si jí nevšiml.

Ale i jiných příčin měl kardinál Dietrichstein dost, aby si stěžoval. V královských městech směla protestantská šlechta účastniti se bohoslužby protestantské, — ale jen v soukromí a jen po čas sněmování. Zatím však na toto obmezení protestantští stavové nedbali. K tomu chodili na tuto bohoslužbu hojně protestantští obyvatelé městští, takže ze soukromé bohoslužby stala se veřejná. Nadarmo snažil se kardinál to zamezovati. S bolestí oznamoval to do Říma; papež pochválil jeho horlivost, aby taková pohoršení se přetrhla, a rozkázal apoštolskému nunciiovi, aby kardinála podporoval.¹⁾

Rovněž v Brně protestanté neustávali katolíky drážditi. Útisk ten byl veliký, neboť sám Karel ze

¹⁾ Chlumecky I. c. 689.

Žerotína krotil protestanty brněnské: hrozil, že ruku ochrannou od nich odtáhne, nepřestanou-li.

Katolíci, pokud možno bylo, bránili se. Trvali na svém právě a chtěli, aby protestanté také na právo to ohled měli. Tím však protestanté nebyli spokojeni, hned naříkali si na útisky a chtěli, aby jim dovoleno bylo všecko.

V Brně a Olomouci byla městská rada katolická. V obou městech šlechta protestantská chovala kazatele, kteří konali bohoslužbu po protestantsku. Soukromá bohoslužba tato pro šlechtu v čas sněmování byla dovolena, — ale nebylo dovoleno, aby se jí účastňovali i protestanté z města. Šlechta to však trpěla, ačkoli to vlastně bylo bez práva. Konečně bylo v Brně i Olomouci zakázáno obyvatelům protestantským do takových soukromých bohoslužeb šlechtických choditi. Tu protestanté jali si hned stěžovati na znásilňování. Proti všemu právu ustavili se v náboženské obce, shromažďovali se, volili si direktory a ti hned osobili si moc soudní a dopisovali ve jménu obce. Byla tu tedy i protestantská městská rada vedle pravé rady katolické. Hle, to všecko si protestanté dovoliti směli! V Brně protestantský kazatel pana Ondřeje z Pucheimu pokročil v té věci ještě o krok dále. Jal se konati veřejnou protestantskou bohoslužbu na předměstí.

Zákazy ty proti veřejným protestantským bohoslužbám v městech královských byly vydány samým císařem Matiašem na základě ujednání se stavy z r. 1608. před holdováním. Ale nyní viděl v nich i Karel ze Žerotína, kterému tehdy přívědi Matiašovy stačily, utiskování protestantův. Ujímal se

jich proti císaři s poznámkou, že otázky ty dá na denní pořádek sněmovní, aby prý z malého počátku něco většího a horšího nepovstalo. A přece Žerotín dobře tu věděti musil, že nemá pravdy a že císař k zákazu tomu byl oprávněn. Ale Žerotín, jenž vždy kladl moc stavovskou na sněmě nad moc císařskou, chtěl záležitost tu přivésti před sněm, aby tam většina protestantská po své vůli učinila a nové výsady protestantům zase na císaři vymohla.

Vášnivost protestantův proti katolíkům vzrůstala. V Šumberku na šibenici, kterou postavil na náměstí plukovník Petz, aby si v pluku kázeň uchoval, bylo přibito šest obrazů. Byly to obrazy kardinála Dietrichsteina, biskupa vratislavského a jiných knížat. Pověst o tom roznesla se brzy v zemi a s posměchem a pošklebkem ptávali se nekatolíci — i v biskupském městě Kroměříži: „Kde pak jest biskup olomoucký?“ a odpovídali si: „Visí v Šumberku na šibenici“; „kde jest biskup z Nisy (Vratislavi)?“: „Visí v Šumberku na šibenici“, a tak dále o všech osobách, jejichž obrazy tam byly přibity. — V jiném městě směl si dovoliti ponocný v hanlivé písni nazývati Jesuity vlky a napomínati měšťany, aby si zachovali víru a „světlo“ a nestali se katolíky. — Ve Šternberku, když se v postě chodilo se „smrtkou“, dali místo podoby Morany (smrti, „smrtky“) podobu papežovu a toho vynesli prý z města ven; při tom zpívali píseň, kde papeže nazývali antikristem a vyčítali mu podvod a lest. — O Jesuitech kazatelé protestantští neostýchali se svým posluchačům tvrditi, že mají rohy.¹⁾

¹⁾ Chlumecky l. c. 816. — Schmidl l. c. III. 39.

Městské rady v Brně a v Olomouci pro neposlušným a vzdorovitým protestantům zakročovaly: daly je uvězniti, až prý všecka vězení byla plna. Ale za kratičko byli uvěznění v Brně protestanté propuštěni.

Během času i na Moravě vědomí katolické se oživovalo. Katolíci počali pro rozkvět náboženství svého pracovati a vykonávati svá práva. Ovšem že při tom pozvédaly se evangelické žaloby na obtížnosti, nátisky a obmysly, které prý se stran katolické protestantům se dějí. Pěknými slovy o staré lásce, svornosti a svatém pokoji promlouvají nekatolíci, ale sami podle nich se neřídili. Stížnosti své sepsali si v 17 artikulech r. 1618. a zahrnují v nich i věci, které z doslechu toliko slyšeli, věci i nepatrné a zcela nesprávné; patrně přeháněl aby jich každý politoval, jak jsou utiskováni. Právem mohli katolíci na ně odpovéděti, že o mnohých z oněch věcech „vědomosti nemají“. Kde ostatně bylo něco nepřístojného, tu prohlašovali katolíci, že toho neschvalují, a že pro příště jinak dítí se má; vždy řádný katolík každému rád dopřeje, což jeho jest.

Ze stížností r. 1618. podaných patrně jest že dělali si protestanté a vůbec nekatolíci tam právo kde žádného práva neměli. Tak jako protestantům náležely jejich kollatury, tak rovněž pánové katolíci měli právo nad svými kollaturami. A jako chtěl pánové nekatolíci na svém zboží býti neobmezenými pány nad svými poddanými, tak se totéž právo musí přiznati i pánům katolickým. Že při tom bylo lze i násilí užívati proti poddaným, připouštíme poměry poddanské mají dosti smutných stran, kdy:

ad poddanými zavládne svrchovanost panská. Dále idíme ve stížnostech nekatolických, že si protestanté nevěšimali zákazu stran veřejných bohoslužeb rotostantských ve královských městech a že si sobovali — proti právu, neboť otázka ta nebyla osud vyřízena, — pochovávanu býti na hřbitovech katolických. — Ve stížnosti své v této příině zajisté protestanté přeháněli; poznati lze již oněch ukázek nahoře uvedených, jak si protestanté při pohřbech vedli: na katolíky se neohlíželi slavně na katolických hřbitovech své mrtvé ochovávali. Poněvadž pak v zemi nekatolíků ylo daleko více než katolíků, pravidlem zajisté ylo, že katolíci nekatolíkům ustupovati musili; tala-li se protestantům kdy nějaká křivda, bylo asi výjimkou. Úsilovně domáhali se evangelíci ráva, aby mohli konati všudy bohoslužby své eřejně, domáhali se toho, třebaš výslovně jim v tom ákonem zbraňováno bylo, když pak jim v tom ůle puštěna nebyla, ozývaly se hned hlasy jejich tížné, ačkoli mnohdy žaloby jejich úplně byly ezdůvodny.¹⁾

Ohlédneme-li se za těchto dob po vlastech naších, shledáváme, že příkře proti sobě stojí katolíci a nekatolíci. Nekatolíci zvítězili ve svých nahách, dosáhli, co chtěli, ale ještě nejsou spokojeni. Zdálo se jim, že ještě více měli vítězství svého

¹⁾ Stížnosti byly tištěny u Kameníčka ve Sborníku hist. 883 p. 152. Dle nich promlouvá o nátišcích protestantům činěých i Winter l. c. 266. Dedukce obou zdají se nám býti přílišeny; žalobám těm nelze jen beze všeho věřiti. Lépe bytí aké bylo nemluvíti všeobecně o reformaci Dietrichsteinově, by z toho neporozumění nepošlo, jakoby všecko to původem návodem kardinála Dietrichsteina se dálo.

využitkovati, že ještě jsou obmezováni tím, co ze starých zákonů v platnosti zůstalo, a proto usilovali, aby došli i posledních zbytků, které jim k plné svrchovanosti a samostatnosti scházely a tak aby sami úplně všecko ovládli a všude rozhodovali. V této snaze jejich překáželi jim katolíci, kteří nechtěli v jejich prospěch ustoupiti s půdy, kterou zaujímali, kteří nechtěli k vůli protestantům zřici se práv svých, která měli, kteří bránili sebe a církve svou v záplavě protestantské a doufali, že svatá jejich věc konečně přece zvítězí. Posilu měli katolíci u dvora císařského, v Čechách i u předních úředníků zemských, povzbuzovali je jejich biskupové, — a katolíci věrně lnuli k panovnickému domu Habsburskému. Protestanté spoléhali však sami na sebe, na svou zbraň a branný odpor, na pomoc zahraničných knížat protestantských, pohlíželi s rostoucí dychtivostí ke kurfirstu falckému, jako budoucímu králi Českému.

Než povšimněme si ještě jedné stránky, s jaké se nám ukazuje protestantství. Jím se šíří až nápadně ve vlastech našich jazyk německý. Po majestátě měli čeští protestanté zlou potíž s německými, kteří i do Prahy na ujmu jazyka českého se teď uvozovali směleji. A vyšší stavové čeští přáli německému hnutí protestantskému. Hned po vydání majestátu obrali protestanté kostel sv. Kříže ve Starém městě za německý a tu dali konati služby Boží a kázání za shonu tisíce lidí. Chtěli sobě vzíti více pražských kostelů; činiliť defensoři nátlak na osadníky kostela Panny Marie na Louži, kdež na tu chvíli nebylo kněze, aby dopustili tu konati

bohoslužby po německu. Osadníci nechtěli; honem zaplatili administrátorovi protestantskému jednu kopu, aby jim poslal českého kněze. Administrátor však od defensorův odvislý chtěl těmto pánům svým učiniti po vůli; kroutil se všelijak, ale osadníci protestantův německých nepřijali. Ano, tolik hned němečtí protestanté si troufali, že sáhli i po hlavním kostele v Týně. Hrabě Šlik a administrátor „pod titulem J. M. kurfirsta saského“ vzkázali na radní dům i do osady, aby v pondělí a ve čtvrtek smělo býti kázáno skrze kněze německé v kostele Týnském. Osada obeslána jsouc učinila snesení, „aby se omluva uctívá učinila, že pro budoucí zlé a nebezpečenství jazyka českého tak i všeho města se tomu povolití nemůže, poněvadž to prve nikdy nebývalo; mají dosti jiných kostelů.“ Pan Šlik se hned nedal odmítnouti, v čemž administrátor mu pomáhal. V nově bylo osadním sejítí se a jednati; nuceni jsou povolití; svolili tedy k bohoslužbě německé, však nikoli v Týně, než u sv. Benedikta, jenž byl s Týnem sloučen. Tu kázáno tedy po německu, až roku 1613. usnáší se osada, aby kazatel německý u sv. Benedikta svým posluchačům oznámil, že jim toho z lásky křesťanské až do sv. Jirí přejí, ale dáleji aby se opatřili jiným místem. Zatím již stavěli Němci v Praze kostel svůj, jeden u sv. Salvatora na Starém městě, druhý u sv. Trojice na Menším městě. Chrám u sv. Salvatora stavěli na gruntě Karla z Vartenberka a sbírali naň „po říši a v jiných zemích v křesťanství“.

Brzy dosedli i do protestantské konsistoře kněží němečtí, ačkoli se konsistoři řídití nechtěli

ani konfessí. I jméno chtivali míti obzvláštní a je sobě příslušné, totiž jméno Lutheránův. Kroniká Stránskému byl to „nebývalý způsob“, že Němci se i do konsistoře dostali.¹⁾

Ale Němci dostávali se ještě dále; zabírali celé kraje druhdy české. Protestantství německé ubíralo půdy českému jazyku a národu tou chvatnou měrou, že r. 1614. uznali stavové za pilnou věc hájiti českého jazyka na sněmě obecném. Právě stavové a usnášejí se takto: „Na oko se spatřuje, že vždy více a více sem do země cizozemcův přibývá, kteří se zde osazují, své živobytí, obchod a handle vedou, velikých statkův docházejí a nabývají, ano v mnohých místech království tohoto při soudech, jako také v místech radních jazyk cizími se mluví a pře se vedou. Ano i na nejedné kollaturách stavův království Českého, k nimž všichni lidé poddaní osadní větším dílem mimo jazyk český žádného jiného neumějíci náležejí, kněží cizozemské jazyka českého neužívajíci se dosazují a chovají ježto tomu na odpor neslyší se, aby Čechové odsud ze země jinam se táhnouti, osazovati, kdekoliv u cizích národův podobného pohodlí neb jakého takového fedruňku užiti měli, ano také neví se, aby kdě v které cizí zemi jazykem českým buď při právicích a před soudmi mluveno, aneb v kostelích slovo Boží kázáno býti mělo. Odkudž nic jiného následovat nemůže, nežli že Čechův ubývati a cizozemcův do království Českého přibývati musí.“

Usneseno tedy: „V těch farách, kostelích a školách, v kterých jest před desíti lety slovo Boží

¹⁾ Winter I. c. 246, 341.

jazykem českým kázáno bývalo a dívky témuž jazyku českému se vyučovaly, aby to nyní ještě budoucně v tom předešlém dobrém způsobu zůstávalo, a jiní cizího jazyku správce školní, kněží a kazatelové, kteří by česky mluvíti neuměli a nekázali, do těch far, ani školní mistři do škol českých aby uvozováni a dosazováni nebyli. V nově však vystavěné kostely a školy v to se nepotahují, a jestliže by kde od těch nahoře jmenovaných desíti let v nově na ty a takové fary neb do škol Němci dosazeni byli a cizím jazykem kázali, neb školní mistři mládež němčině vyučovali, ti tedy a takoví všickni do nejprv příštího sv. Jirí odtad vybyti a na místě takových kněží . . . i také správce školní aby dosazeni byli. Pakli by se to od kterýchkoliv kollatorův do toho času nestalo, tehdy aby jedenkaždý z nich patnácte set kop grošův českých v pokutě prcplad.“

A na osvětlenou osazování a ustavování se Němcův u nás, stůj ze sněmu toho ještě toto: „Poněvadž se to tak vyhledalo a našlo, že v některých místech zde v království Českém, zvláště v Městech Pražských, německého národu lidé obcí německou se jmenují, ježto v království tomto Českém o žádné jiné obci mimo obec českou se neví . . ., protož na tom jsou se všichni tři stavové snesli, aby ta a taková obec na budoucí časy nikoliv nebývala, ani se nejmenovala. Kdo by pak přes to jich stavův snesení toho se dopustil a jinou obec mimo českou obec jmenoval a uznával, ten každý aby pokutu výš položenou podniknouti povinen byl.“¹⁾

¹⁾ Beckovský: Poselkyně II. 59—62.

Ale toto snesení všecko o zvelebení a uhájení jazyka českého, dokládá Dačický, žádné platnosti neneslo; nebo věc už jest zastaralá, obmeškáná, nezhojitelná a nenapravitelná skrze vlastní nedbalost a nesvornost českou. Čechové sami proti svým cizí fedrovali a sebe zlehčovali.¹⁾

Pozorujeme-li také z této stránky protestantství, shledáváme, že Čechům jen škodu přineslo. Jím byl živel německý v Čechách posilněn a utvrzen, tvořila se zvláštní strana německá, která se sympatiemi svými k německým svým krajanům protestantským v říši netajila. Záměrem jejich bylo, aby korunou Sv.-Václavskou ozdoben byl některý kníže německý protestantský. Podařilo se jim — ale jen na chvíli na štěstí národa českého, neboť dvůr úplně německý, při němž by nebylo porozumění bývalo pro práva a svobody jazyka českého, přirozenou měrou by jazyk český utlačoval a hubil. Vždyť i takto protestantství stalo se mocným podpalem ve vlastech našich nynějších bojů národnostních.

13. Martin Středa ve Štyrském Hradci.

Odvraťme se tuto poněkud od nepokojných, rozháraných poměrů ve vlastech našich. Ukazovalo se u nás vždy zračitěji, že nastane zápas rozhodný; myslí lidské byly již co nejvíce vzníceny a vzrušeny. Opusťme však na chvíli toto jeviště sporův a bojů lidských, vykročme z hluku a víru světského a uchylme se do samoty studiím a vnitřnímu posvěcení věnované, popatřme na přípravu pro život,

---

¹⁾ Dačický: Paměti I. 238.

jakou podniká Martin Středa, a pozastavme se u milého zjevu jeho svatého života ve vážném zamýšlení k svému duchovnímu povzbuzení a vzdělání.

V pozdní podzim roku 1610. dospěl Martin Středa do Hradce Štyrského, aby tam v kolleji Jesuitské ve všem dobrém dále se vycvičil. Stanul v zemi, která také dříve zachvácená byla protestantstvím, kde však již církev katolická zvítězila.

V šestnáctém století země Štyrsko, Korutany a Krajina náležely k panství arciknížete Karla z rodu Habsburského. I v těchto zemích šířilo se působením šlechty protestantství, které si vždy výbojněji vedlo. Svoboda náboženská vztahovala se sice jen na vyšší stavy samotny, ale stavové nedbali žádného obmezení. Podporovali obyvatele měst, kteří se znali ku protestantství, vystavěním kostelův a škol při stavovských domech svých ve Hradci Štyrském, v Celovci a Lublani, a na panstvích svých všude zaváděli protestantské řády kostelní, neohlížejíce se po náklonnosti lidu poddaného. Tím způsobem bylo jmenovitě obyvatelstvu slovinskému v Krajině, v Korutánech a v jižním Štyrsku náboženství protestantské vnuceno proti vůli jeho.

Stavové protestantští počali brzy i ve městech, i kde toho dosud nebylo, zaváděti veřejně řády protestantské, a když arcikníže Karel to zakazoval, zastrašili ho pohružkou branného odporu, takže zákazy ty odvolal. Následek byl, že se protestantství ve městech šířilo směleji než před tím, takže se od protestantů, kde byli většinou, dála i rozličná příkoří katolíkům vylučováním jich z konšelství i z práv měšťanských. V samém Hradci Štyrském

protestantští konšelé zakazovali obyvatelům choditi na kázání Jesuitův, a když arcikníže Karel při tamější jejich kolleji založil vysoké učení (r. 1586.), a zakazoval posílati studující mládež na protestantské university zahraničné, potkal se v tom s novými odpory, a i 2000 měšťanů hradeckých zavřelo spolek, aby se hájili proti rozkazům jeho.

Roku 1590. zemřel arcikníže Karel, zůstaviv nejstaršího syna Ferdinanda, teprve dvanáctiletého. Za poručenství, které proto nastalo, stavové protestantští jednali tak, jakoby neobmezená svoboda náboženství dle smyslu jejich byla schválena; ve městech zavedeno protestantské náboženství všude buď výhradně, buď vedle katolického, a také na mnohých panstvích vrchností katolických protestantští sedláci, vyššími stavy povzbuzování jsouce, jali se podobně jako v Horních Rakousích vyháněti katolické faráře a uváděti protestantské kazatele na jich místa.

Roku 1596. skončilo se poručnické vladařství a osmnáctiletý arcikníže Ferdinand uvázal se sám v panství. Ferdinand vychováván byl dosud na studiích v Ingolštátě, ve hlavním tehdáž vysokém učení katolickém, řízeném větším dílem od Jesuitů. Byl odhodlaným katolíkem z plného přesvědčení. Viděl sám nyní, kterak protestantští stavové do pouštěli se všelikých přehmatů na úkor církve katolické, kterak nezachovávali výminek a výhrad, pod kterými jim svoboda náboženská propůjčena byla — a pojal tedy úmysl propůjčení to zrušiti jako neplatné a obnoviti výhradně panství církve katolické v zemích svých.

Úmysl svůj jal se prováděti r. 1598. Nařídil, by protestantské kostely a školy při stavovských domech ve Hradci Štyrském, Celovci a Lublani byly zavřeny, vypověděl všecky protestantské duchovní ze zemí svých a uložil všem patronům kostelů, ať protestantům, ať katolíkům, aby do dvou měsíců dosadili ke všem kostelům kněze katolické od biskupů řádně k tomu stvrzené; pak-li by se to nestalo, že to sám učiní jakožto vrchní ochránce všech kostelů v zemích svých.

Stavové protestantští se bouřili; odepřeli arciknížeti berni na potřeby válečné proti Turkům, ano dali se i v pohružky, že mohou si zvoliti panovníka jiného, práv a žádostí jejich šetřícího. Arcikníže nedal se však odstrašiti. Po dvou měsících zřídil komisi, skládající se z vysokých osob světských i duchovních, která vydala se na cestu od města k městu, od kostela ke kostelu, aby v jeho jméně dosadila duchovní správce katolické a přidržela obyvatele k navrácení se ku katolickému náboženství. Poněvadž bylo obávaní se odporu protestantského branného, dáno bylo komisi 300 vojnů na ochranu. Odporu však protestantského, s kterým se potkávali, ubývalo, a obyvatelé vraceli se do církve katolické. Když byla tak reformace provedena ve Štyrsku, odebrala se komise r. 1600. do Korutan a rok potom do Krajiny. Tam jako již v jižních částech Štyrska a Korutan byla od venkovského lidu slovanského přijata skoro všude s jásotem, protože přinášela vysvobození od náboženství vnuceného. Lidé přicházeli jí naproti v processí s kříži a obrazy, které před tím musili

ukrývati, nyní pak je vnášeli zase do kostelův a radovali se obnovení řádů staré víry.

Z katolické reformace byli vyňati toliko páni a rytíři osobmi svými, totiž potud, že nenaléháno na ně samy, aby se skutkem účastnili v přijímání svátostí a ve službách Božích dle řádu katolické církve. Když však odňato jim bylo panství nad poddanými jejich ve věcech víry a zbaveni byli časných zisků, které jim z něho plynuly, obrátili se znenáhla i sami dobrovolně k náboženství katolickému, větším dílem ještě za života Ferdinandova.¹⁾

Jesuité, kteří měli od r. 1573. velikou kolej ve Štyrském Hradci, byli velikými, neumdlévajícími pomocníky Ferdinandovými při díle jeho. Neunavně pracovali ve prospěch církve katolické; všude dávali zářící příklad horlivosti a obětavosti. V koleji Hradecké byli mnozí Jesuité dokonalého a svatého života, kteří jak sami k dokonalosti pílili, tak i jiné ku ctnosti neúnavně vedli. Shledal tu Středa, když sem dospěl, ctihodné učitele, k nimž úctou, vděčností a láskou přilnul.

Na školách bylo především Středovi opakovati humanitní studia. Že chodil do škol, odtud slušelo mu jméno scholastik. S jinými světskými i řeholními scholastiky sedal v lavicích vyššího gymnasia, poslouchaje učitelů svých pozorně a napjatě, a jsa druhům svým nevyrovnatelným příkladem. Hluboké jeho zbožnosti, jeho nevinnosti a dokonalosti podívovali se druhové jeho i učitelové, pravívali o něm, že v koleji nový Alois bytuje a nazývali jej andělem Tovaryšstva Ježíšova. Hledal-li kdo Středu,

¹⁾ Tomek l. c. 121—126.

nalézal jej, an se buďto modlí nebo učí. Modlitba byla od jakživa jeho zálibou a rozkoší, jeho potěchou i odpočinkem, a s modlitbou nyní se střídalo vážné, opravdové studium. Při tom měl pevně na paměti, proč studuje a se učí; sám skromně se přiznával, že proto, aby nabytými vědomostmi sebe v účinné lásce Boží rozhojnil a bližní své k ní povzbudil, a tak aby i sám i bližní jeho v milosti Boží upevnění jsouce, v tomto čase rostli do blažené nekonečné věčnosti.

Učení však samo nebylo mu jediným účelem. I když nejhluběji v učení byl ponořen, nezapomínal nikdy ob čas mysl svou k Bohu obracet, a i když nejvíce byl do studia zabrán, hned všeho nechával, jakmile jej poslušnost jinam volala. Byl velmi pilným a protože nebylo u něho ani marnivosti ani tškavosti ani lenosti, nabýval pevné a dokonalé učenosti. V jednotlivých vědách vynikal a všecky docela obsahoval. Měl ve zvyku, že o každé pravdě tak uvažoval, aby k prvnímu důvodu pronikl, pravdu pak samu pojímal jako paprsek, který do temnosti lidského ducha z moudrosti věčné padá. Odtud již záhy tvořil si zralá a nezvratná pravidla mravná, dle kterých vždy pravé a rychlé rady dával těm, kdož v pochybnosti byli.

Takové vzácné svědectví dává Martinu Středovi P. Ondřej Schambogen. A Středa si ho zajisté zasluhoval. Snažně se vždy přičiňoval, aby s hřivnami od Boha sobě svěřenými svědomitě těžil, aby co nejvíce pro Boha i pro sebe vyzískal a dobrým služebníkem Pána nebeského nalezen byl. Vzdělával rozum svůj, zušlechťoval si srdce a vůli svou vždy

jen k dobrému řídil, dávaje na sebe nejbedlivější pozor. Hluboko do nitra svého patřil, vždy dokonaleji sám sebe poznával, staraje se, aby stále ctnostnějším a s Bohem sjednocenějším se stával. Při všem jednání svém měl na paměti Boha a k tomu vždy směřoval, aby před Bohem chodil a dokonalým se stal. Duch jeho v Bohu spočíval, Jeho jediné miloval, v Něho jediné doufal, po Něm jen toužil, pro Boha se radoval, kdykoli čest a sláva Bohu byla projevována, pro Boha se rmoutil, kdykoli znamenal, že Bohu čest nedávána. Všecko chtěl, co by Bohu se líbilo a nic nechtěl, co by Bohu se nelíbilo. Velebnost Boží stále na mysli maje, jí se klaněl a zcela se oddával. Zdálo se, že v něm nic není, co by z Boha nepochodilo a k Bohu nesměřovalo. A při všem tom zachoval si vždy hlubokou pokoru. Druzí patřili naň s podivem a úžasem, a on sám o sobě myslil, že zasluhuje pohrdnutí.

Když podle zvyku tehdejšího účastňoval se učeného hádání, skromností a mlčenlivostí tak jazyk a vášeň krotil, že věc svou vážně přednášel, co mu namítali, lahodně vyvracel; soka nedráždil a jsa jím drážděn se nebouřil, nýbrž vždy v mezích slušnosti se držel. Aby byl oslavován jako vítěz v učeném hádání, po tom nebažil; jemu stačilo, když ctnost mu zůstala a zásluhu přinášela.

Pokud bylo lze, byl poslán i Středa do škol do jednotlivých tříd, aby sám vyučoval. Od toho bylo mu jméno *magistra*. Po tři léta vyučoval krásným vědám s chválou velikou a k dokonalé spokojenosti představených: byl učitelem nejen věd,

nýbrž i cnosti. Vážně pečoval o pokrok svých žáků, aby z nich vychoval nejen učené, nýbrž také hodné lidi. Žákům svým byl nejkrásnějším příkladem zbožnosti, skromnosti, opravdovosti a dokonalosti. Ze skromnosti nevystoupil po tři léta na katedru učitelskou, když mu to však představený jeho kázal, rychle uposlechl, skutkem a hned ukazuje poslušnost svou.

Do školy se pilně a bedlivě připravoval. Cokoli bylo pak pro veřejnost určeno, důkladně vypracovával. Ať již napsal nějaké pojednání vědecké, nebo čtení pro školu, nebo veřejné řeči a divadelní představení, všecko bylo zrale provedeno, výtečně vybroušeno a ve všem dokonalé. Nemohl nikdy snést, ani v pozdějších letech, aby spisy nebo řeči pro veřejnost ustanovené zběžně a kvapně beze všeho brusu na rychlo se skládaly. Říkával, že křivda by se děla řádu Jesuitskému, u něhož vynikající učenost se předpokládá a od něhož všude nejvyšší dokonalost se očekává, kdyby někdo velkým požadavkům méně vyhověl. Proto i jeho díla, přednášky prostou i vázanou řečí složené, veselohry i truchlohry pracnou píli prozrazovaly a nejvyšší chvály zasluhovaly. Když byly provozovány, tak mocně posluchače dojímal, že jistý vznešený úředník císařský jsa jednou divákem pravil, že skalou by byl, koho by toto od neřesti ku ctnosti nepřivedlo.¹⁾

V Hradecké kolleji uzavřel také Středa něžné a svaté přátelství s knězem Dominikem Valesiem z Tovaryšstva Ježíšova. Setkaly se tu dvě bohumilé duše, které si úplně porozuměly. Středa byl mladší,

¹⁾ Dilatus MS. 1. c. díl I. hl. 5. — Schwertfer 1. c. 35 sq.

byl toliko žákem, posluchačem filosofie, ale Dominik Valesius se mu takovým přátelstvím naklonil, že se stal Středa jeho nejmilejším společníkem.

Blažená byla to doba pro Středu, kdy mohl stýkati se v nábožných rozhovorech s Dominikem Valesiem, který pro svůj přísný a vzorný život všeobecné vážnosti požíval. Valesius byl rodem Ital, jako mládenec přišel do Brna a tam vstoupil r. 1598. do Tovaryšstva Ježíšova. Na další studia odtud byl poslán do Krumlova a pak do Štyrského Hradce. Tam kolik let trvaje, poznal jako studující bohosloví ve druhém roce Středu, když r. 1610. do Hradce poslán byl. A od té chvíle byl Středa účastníkem Valesiovým ve snaze po dokonalosti křesťanské. Scházivali se v době odpočinku po stole, aby i tento čas Bohu zasvětili. Oč Středa pracoval, o to i Valesius přehorlivě usiloval: ctnost a život dokonalý byl obou cílem. Oba spojovala horoucí zbožnost, hluboká pokora, čistá nevinnost, oba měli Boha stále na paměti, zamílovali si ctnost sebezapírání, pokory a poslušnosti a druh za druhem v ničem dobrém zůstatí nechtěl. Byl to život klidný, tichý, svatý, který se Valesiovi zalíbil nade všecko.

Byl však z něho Valesius náhle vytržen. Dostudovav a na kněze byv posvěcen, poslán byl r. 1612. na missie do Nisy. Jak těžko se loučil s kolejí Hradeckou; bylo mu, jakoby tam srdce zanechal! Tak si již byl zvykl na blahý poklid, ve kterém Bohu sloužil, že těžkým mu přicházelo, opustiti poklid a do víru veřejného života vystoupiti. Připadal si ve světě opuštěným, vždyť i od nejlepšího svého druhu se odtrhnouti musil. Stále na

mysli měl tichý život v Hradci a přítele svého Středu; tento scházel nyní u veřejném životě dvojnásob Valesiovi. Zdálo se mu, že jest zvláště nyní mu potřebí pomoci od Středy; nemoha slyšeti slov jeho z úst jeho, chtěl je aspoň vyčísti z přátelského listu.

Proto Valesius psal příteli Středovi do Hradce; prosil ho, aby na něho pamatoval, až mu dobře bude, aby se přimlouval za něho u Boha, k němuž volný přístup má, ukazoval na něho vztaženou rukou jako na jediného, jenž pomoci může. Pomoci té že potřebuje v nynějším životě, raději prý by v ústraní Bohu sloužil k svému vlastnímu prospěchu duchovnímu. Nyní však je prý pokoje sladkého zbaven, plášť poklidu, ve který se ukrýval, jest mu vzat, starosti naplnily duši. Přiliš brzy prý musil opustiti pokojný život a odebrati se na missie, kdežto raději by tam, kde byl, ještě prodléval, jako nevěsta ona, která volána jsouc s Libanu prodlévala.

Na list Valesiův, který domluvnými slovy hlásá, jak si Valesius Středy vážil a jak veliké mínění o něm měl, odpověděl Středa dopisem, v němž zračí se jeho pokora a moudrost. Směle poukazuje na vlastní povolání řeholníkové, důtklivě dodává příteli myslí a již tehdy osvědčuje tím, že sám na všecko je připraven a odhodlán. List Středův zní takto:

„Ctihodný v Kristu Otče!

Pokoj Boží!

Dobrotivá slova Vaší Důstojnosti, která zajisté vydalo srdce plné za mocného pohnutí, zároveň mne

zahanbila i nemalou radost mi způsobila. Zahanben jsem byl: neboť jak bych mohl jinak buď patřiti na ruce prosebné, nebo slyšeti ona slova, jimiž jsem byl žádán, abych na Vás, Otče, pamatoval, až mi dobře bude; abych se přimlouval u toho, jenž mocen jest všelikou milost hojnou učiniti v nás, maje prý k Němu volný přístup; a když na mne vztaženou rukou ukázáno jako na jediného, jenž pomoci může. Ale jak mohu Vás pamětliv býti, až mi dobře bude, jemuž nikdy dobře není, a to proto, že si toho nezasluhuji a že ruce Boží podávající nezasloužená dobrodiní věda nevěda odporuji. Kterak přimlouvati se mám jako přítel, jenžto ničím méně nejsem, nežli přítelem, nýbrž vzdálen jsa nad sebou vidím přísný obličej Hospodinův, nikoli oči jeho milostivé (Žalm 33., 16., 17.), snášeje hněv jeho, mezi nímžto a Bohem jest ona zeď prorokova (Ezech. 4., 3.)? Než ukazováno na mne, jako bych jediný pomoci mohl: myslil bych, že žertujete, Otče, nebo s Vámi že si někdo žert ztropil, kdybych nevěděl, že vážný život Váš žertu je prost; domnívám se, že to nebylo na mne ukazováno, a bylo-li, račte věřiti, že proto se stalo, abyste se chránil a nikdy nestal podobným bidákem jako já. Což tedy marny jsou prosby Vaše? Zajisté, čo mne se týká; avšak sám bez mé pomoci budete míti výtečnou odplatu za toto své pokoření. Neboť ačkoli já hoden nejsem, abych dobře se modlil, aneb modle se pro vlastní zásluhu byl vyslyšen, Vy zajisté, an tak se pokořujete a snižujete, nikterak nemůžete a nesmíte od Boha dobrotivého býti oslyšen.

Radoval jsem se také, když jsem se dověděl, že nejste již svíci pod kbelcem, nýbrž z Božeho řízení na svícen postaven, abyste svítíl všechném, kteříž jsou v domě (Mat. 5, 15), a přejí, abyste svítíl a osvětloval, a aby při Vašem světle i noví synové světla se rodili i ztracení se obnovovali a všichni jednou s oním Světlem prvorozeným se spojili. Tož, ctihodný Otče, zajisté bylo, k čemu nás nejmilostivější, nejvyšší Bůh ode světa odloučil, k podivuhodnému světlu svatého Tovaryšstva povolal, v ně uvedl a pak světlem hojně naplnil, abychom, co jsme přijali, na jiné vylili a On skrze nás jiné osvítíl. Kdyby tedy někdo z nás tajně se ustraňoval, zajisté by velmi chyboval, a Bohu byl by více nemilý než ostatní smrtelníci, a nikomu by hodnotou neprospíval, chtěje jen sobě samému jí prospěti. Kdyby všichni tak jednali, tak by se vedlo lidem, jako ve všemmíru, kdyby tělesa nebeská, která nejprve paprsky sluneční přijímají, nechtěla přijatého světla vedlejšími tělesům podávat: jako by proto tento nižší svět ustavičnou tmou byl obklíčen, tak by proto až k tomu bláznovství došlo u lidí, že by s bláznem neváhali praviti, že Boha není; a kdo by jiný takovou tmou nad jinými rozestřel, nežli svíce schované pod kbelcem? Ať tedy svítí světlo naše před lidmi, ať je vodí a uvádí na horu svatou, jako sůl chránící budiž jim život náš, a ramena ať nezávidí obojku roucha, když mast s hlavy Aronovy na ně stéká (Žalm 132, 2). Což, zdali se vůdci svému Kristu, k jehožto způsobu života přísahou jsme se zavázali, prokážeme jenom v tom následovníky jeho šlépějí,

že kážeme pokání a zvěstujeme království Boží? Avšak jelikož nám Její Otec věčný za pravzor představitel, k jehožto podobenství se máme dokonale přizpůsobiti, nebude se v nás, obrazech to Božích, jestliže se vždy skrývati budeme, zvláště toho nedostávati, že s publikány obcoval, že fariseje potíral, že kázal, naléhal, káral, města i městečka obcházel, chrámy a náměstí, země i moře učením svým naplnil? Nuže, toto dílo Božské, plné počestnosti a pravé rozkoše, koho by k sobě nevábilo, chce-li je v pravdě oceniti? Kdo by neposkočil, ne ospalýma, ale otevřenýma očima vida, jakého v Ném měl vůdce a učitele, patře, jaké má spolupracovníky? Sám Syn Boží opouští nebe, sv. Pavel se vynakládá, docela obětuje, přemnozí jiní smrti se nebojí, životem pohrdají, aby toto činili. „Ale ono pokoje sladkého zbavuje, způsobilo, že vzat jest mi plášť (Cant. 5., 7.), starostí naplnilo duši.“ Vezměte si rolníka, představte si hospodáře, jenž by nad zahrádkou svou plakal, že ozdobivši se překrásně jarním květem, když se blížilo léto, odhodila květy a nasadila plody, aby pro podzim připravila ovoce přesladké. Cokoli jemu byste řekl, řekněte sobě: neboť květy ty byly v onom odpočinku, ale bratr náš méně o květy, nýbrž o ovoce má se starati a je očekávati. Což ona nevěsta v Písní Šalomounově starala se o květy? Všeliká jablka, nová i stará, zachovala milému, a vstoupíc na palmu nesebírala květů, nýbrž ovoce uchopila, aby mu je donesla; ačkoli mezi liliemi pase, nikoli lilie, nýbrž ovoce sladké jest hrdlu jeho. Avšak nikoli předčasně ony květy byly odňaty, aniž příliš brzy jste

jich opustil, ono se to stalo na rozkaz toho, jehož na pokyn vždy třeba jest poslouchati, také se neslušelo příkladem oné se zakrývati, kteráž volána jsou s Libanu prodlévala: ~neboť ta sestra byla, bratří však zajisté nesmějí býti tak mnohomluvní. Že vzali Vám plášť, nedivím se; ale že jste nebyl bit, tomu se divím; což jste nevěděl, že zakázáno jest dvojí nositi? Stačila-li sukně, k čemu byl plášť? Ať třeba se zkaží, nový Vám uschován, kmentový a šarlatový Vás očekává; odvažte se opovrhnutí houní, abyste si takovou okrasu získal. Proč však si stěžujete, Otče, že duše Vaše starostmi je sklíčena? Činíte to proto, abyste se jich zbavil? anebo abyste si ulevil? Nezbavíte se jich, dokud nepřestanete býti smrtelníkem, dokud do nebe nepřijdete; neboť mezi smrtelníky není koutečka beze starostí, starostí plno je všecko a smutek následuje hned za rozkoší. Jak byste si uleviti mohl, tomu dosti nerozumím: snad kdybyste opustil šik a v lůžku se ukryl? Než zbabělcem pak byl byste nazýván a nalezna pokoje hledaného ničeho méně byste nenašel, než pokoje. Zdali však nikdo nás nenapadá? Než vítězi bude dáno jísti se stromu života, koruna se připravuje řádně bojujícímu; nikdo však není vítězem, aby nebojoval, nikdo nebojoval, nebyv napaden. Jsou-li však protivníci zbabělí? Než muž s nemužem nečestné jest potýkání, jak malé vítězství, jaká sláva? Dostává-li se konečně pomoci s nebes, však dá Pán sílu a udatnost, jakožto Ten, jenž každému dává hojně a nikomu neodmlouvá, Otec milosrdenství a Bůh všelikého potěšení. Nuže vzhůru! dodejme si myslí, zmařme se, abychom

nezahynuli, opašme se jako synové mocní, ruka Boží bojuje s námi, pravice Hospodinova učiní moc, pravice Hospodinova vyvýší nás (Žalm 117, 16), nezemřeme, ale budeme žít; jak však bude vůle na nebi, tak se staň.

Tímto do nejsvětějších Obětí Vaší Důstojnosti nejponíženěji se poroučím

sluha Vaší Důstojnosti v Kristu

Martin Středa.

V Hradci, 13. srpna 1612.¹⁾

Dopis Středův k Valesiovi neminul se účinkem. Nerozhodnost Valesiova prchla, přestal se ohlížeti nazpět po klidném živobytí, kdy v ústraní Bohu sloužil, a celým srdcem oddal se úkolu missijnímu, k němuž poslán byl. Stal se dle svědectví Dra Jana Lohra, faráře v Nise, světlem hořcím a svítícím a všickni jej za světce pokládali. Dvě léta pobyl v Nise pracuje přehorlivě na vinici Páně. Když vypukl v městě a okolí mor, obětoval se P. Valesius nemocným dokonale. Aby nikomu nepřípadl na obtíž, vyvolil si přebývatí v biskupském dvoře asi hodinu od města a odtud na úsvitě každého dne do města docházel, o 5. hodině mši sv. sloužil, pak kázal a do všech domův a chat, kde byli nakažení, se ubíral, ač sám choré údy sotva vlácel; u schvácených morem celý den pak trval prokazuje jim duchovní a tělesné služby; jednou za den sotva co pojedl a večer, když byl vším možným posloužil nemocným, vracel se ku krátkému odpočinku, aby druhého dne služby lásky zase

---

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl I. hl. 6.

začal. Tak se všem obětoval, dokud jen morová nákaza trvala; když ustala, byl do Kladska povolán, aby tam síly své téměř úplně kleslé zase vzkrásl. Ulehl tam však na dobro, a ačkoli vždy života nevinného byl, s velikou kajicností, s trpělivostí podivuhodnou, beze stesku Bohem jenom se obíraje připravoval se na smrt. Převezen byl ještě do Krumlova v Čechách, jestliže by mu podnebí tamější neulevilo, ale tam již třetího dne, 8. června, s Bohem jsa spojen svatě zesnul v Pánu v pověsti svatosti. Kdož jej znali, dosvědčovali, že životem stkvěl se andělským a že pamět jeho v požehnání jest.¹⁾

14. Středa v Praze. — Běhy politické i náboženské.

Když přítel Středův, P. Dominik Valesius, v Čechách zemřel, byl již M. Středa sám rovněž v Čechách, a to v hlavním městě Praze. Kdy se tam vrátil, s jistotou úplnou nevíme; za pravdu však přijati jest, že v Hradci vystudovav filosofii, když byl opětovav sliby, poslán byl jako koadjutor duchovní s jménem scholasticus formatus do Prahy, kde i sám na gymnasiu učival a zároveň při tom bohosloví studoval.

S bezpečnou jistotou byl Středa v Praze roku 1615. Toho roku učil pobýváje v kolleji Jesuitské na školách jejich řečnictví (rhetorice).²⁾ Vyučuje tam svědomitě jiné, nezapomínal na studium vlastní. Ve všech oborech věd, které mu jen přístupny byly,

¹⁾ Schmidl II. 757—775 podává obšírnější životopis P. Dominika Valesia.

²⁾ Schmidl I. c. III. 33.

chtěl býti obeznámen, ducha svého všestranně vzdělával pracuje úsilovně a neúnavně. Věděl, že každá věda k posvátnému účelu, který jej očekával, posloužiti mu může. Proto pilně používal hodin studiím věnovaných, tak jako zase hodin volných lásce křesťanské věnoval. Tím se stalo, že nikdy nezahláel, že nikdy dlouhé chvíle neměl. Tak osvojil si všecky vědy, jimžto se v Tovaryšstvu Ježíšově vyučovalo, a v každé vynikal. Byl vzdělaným filosofem, znamenitým řečníkem; důkladně se učil bohosloví a jiným vědám. Mimo to zabýval se o své újmě i jiným studiem; tak byl dobrým znalcem řečtiny. Sám se jednou přiznal, že celého Homéra přečetl, a že míval jako mladík v obyčeji napájeti se zrovna z pramenů starých spisovatelův, až si přílišným čtením způsobil neduh oční, jenž mu trval po všecek život. Svatou jakousi chtivostí vědeckou nasbíral si takového přehledu nauk, že byl zběhlý i v dějepise, v lékařství a právnictví, v hospodářství i stavitelství, a ve všem vynikal.¹⁾

Když byl Středa v Praze, konána byla od Jesuitů radostná, velikolepá slavnost. Císař Matiaš

¹⁾ O pozdější zběhlosti P. Středy v různých těchto naukách praví Dilatus: Jak dobře rozuměl hospodářství, lze poznati nejen z toho, co zařídil v přetěžkých časech válečných, když příjmy ze statků se odpíraly a v kratičkých dobách míru co bylo zpusťošeno, na rychlo se opraviti musilo, nýbrž i z poznámek pilně sepsaných, které mnohým správěm kollejí prý dobře prospěly. — Byl pak i P. Středa tak moudrým a zkušeným právníkem, že rozliční duchovní si jej za rozhodčího soudce v přetěžkých sporech volili a na jeho nálezu přestávali. Poněvadž pak někteří patronové některým kollejím podací právo připsati dali, sepsal P. Středa uznávaje důležitost této věci velmi spasitelný návod, jak patronové si mají počínati, aby navrhovali pro fary osoby způsobilé ku většii cti a slávě Boží, ve prospěch církve a pro spásu duší zachovávající dobré jméno Tovaryšstva a vlastní svědomí.

dne 27. srpna 1616 povýšil jejich akademii na universitu, kterou nazývali jako prve akademii po zakladateli svém králi Ferdinandovi I. Ferdinandovou. Dne 4. listopadu oslavovali s velikou nádehou a radostným plesem ve chrámě Spasitelově při své kolleji událost tu za stkvělého účastenství všech katolíkův. Brzy pak ustanoveni na novou universitu professorové a učení všecko zdokonaleno. Až posud vyučovali Jesuité v Praze z bohosloví skoro jen mravovědě a apologetice, nyní však hned dne 7. listopadu 1616 počali přednášeti theologii scholastickou. Prvními jejími professory byli Martin Santinus a Jindřich Filippi, a prvních posluchačů bylo počtem pět, mezi nimiž byl i Martin Středa.¹⁾

Pokojně a poklidně byl živ Středa, oddán jsa Bohu a vědám, v Praze, kde se všecko ke konečnému rozhodnutí schylovalo. Protivy se přiostrhovaly stále více.

Již před korunovací Matiašovou na království České hleděli stavové vlastní moc co nejvíce rozšířiti na újmu moci královské. Předložili mu takové výminky, že jimi všecka moc královská vlastně přestávala. Byly to zejména: 1. aby stavové měli právo konati sjezdy krajské beze zvláštního povolení královského, 2. aby měli právo sbíratí vojsko k obraně, kdykoli by uznali toho potřebu, 3. aby, jakož byli již uzavřelý konfederaci se stavy slezskými k obraně náboženství, také podobný spolek směli uzavřítí s druhými zeměmi koruny České a i se stavy uherskými a rakouskými, 4. aby obnoveny byly tak zvané dědičné jednoty s kurfirsty

---

¹⁾ Schmidl 1. c. III. 33.

protestantskými, zejména s knížaty saskými, brandenburskými a falekrabím rýnským, kteréžto obnovení stavové mínili tak, aby se knížat těchto mohli dovolávat ku pomoci v rozepřích se svým panovníkem.

Když byl Matiaš slíbil, že o těchto věcech bude jednáno přede vším jiným na prvním sněmě po korunování, a když přední náčelníky protestantských stavů: Matiaše Thurna, Jáchima Šlika a jiné odměnil rozličnými milostmi a povýšením jich k úřadům zemským, — byl Matiaš korunován a obdržel žádaný odklad. Byl tím odkladem však Matiaš vydán na milost protestantských stavů, jimi mohl býti vždy ohrožován, jestliže nechoval se podle jejich vůle. Stavové mohli žádostmi, aby se jednalo o ony čtyry články zatím odložené, způsobovati císaři Matiašovi stále nesnáze. — Náčelníci stavů českých hleděli při tom stálého spojení s vůdci stavů v druhých zemích císařských, aby nikde nebylo dopuštěno sesílení moci panovnické; při tom pak rovněž měli dorozumění s protestantskými knížaty německými a s některými jinými menšími mocnostmi, jakož s Benátčany a s Hollandany, kteří po zmaření nepřátelských záměrů krále francouzského Jindřicha IV. proti domu Habsburskému nepřestali očekávati a vyhledávati nové příležitosti, aby k jeho záhubě začali všeobecnou válku.

V okolnostech takových byla vláda císaře Matiaše jak ve vnitřních tak zahraničných záležitostech říše jeho mnohem chatrnější, než vláda předchůdce jeho císaře Rudolfa, kterému byl vytýkal neschopnost. Jemu samému nedostávalo se vynikajících vlastností, ano spravoval se čím dále

tím více ve všem jen radou ředitele tajné rady své biskupa vídeňského Khlesla. Dobře charakterisuje císaře Matiaše Karel ze Žerotína, který jej doporučoval kurfirstům, aby jej volili za císaře, těmito slovy: „Knížata nemohou žádné lepší volby učiniti; od nikoho jiného nemohou více doufati a nikoho jiného nemají se méně báti.“¹⁾

Protestanté sami chtěli za vlády Matiašovy jen času nabýti, aby se zúplna zorganizovali; po něm chtěli si panovníka podle libosti své vyvoliti. Pro Čechy někteří pomýšleli jako na budoucího krále na kurfirsta saského, většina však na falckrabí rýnského.

Zatím však koncem r. 1612. přenesl Matiaš sídlo své císařské i královské z Prahy do Vídně. Pravilo se, že stalo se tak proto, aby císař byl blíže, kdyby v Uhrách vypukla válka s Turky, k níž se již již schylovalo. Ale neposlední příčinou, proč se tak stalo, bylo zajisté, aby císař byl jistější před bouřlivým nátlakem stavů českých, kteří císaře Rudolfa opět a opět k obětím a ústupkům donutili. Chtěl se tedy tak Matiaš z moci stavovské vybaviti, ale bylo to na újmu Praze, která za císaře Rudolfa byla středem říše. Stavové čeští také nelibě to nesli; rozhodli se sbíratí vojsko a naléhali, aby byl svolán všeobecný sněm, kde by se ony čtyry odkládané články projednaly.

Císařem Matiašem svolán byl konečně r. 1614. sněm v Budějovicích. Tam však nebylo skoro nic ujednáno; čtyry ony články byly zase odloženy na generalní sněm v Praze, kde se měli stavové všech

¹⁾ Tomek l. c. 164 sq. — Chlumecky l. c. 797.

zemí koruny České sejítí a o nich rozhodnouti. — Napřed chtěl si však císař zabezpečiti¹⁾ moc zemí proti Turkům, s nimiž válka hrozila. Držán jest tedy společný sjezd neboli sněm v Linci, ku kterému vypraveni byli výborové stavů všech zemí koruny České, stavů rakouských a uherských, též ze všech zemí podílu štyrského i z Tyrol. Císař sám jej 11. srpna 1614 zahájil. Na sněmě tom ukázalo se však brzy, že se stavům opravdově nejednalo o opatření prospěchu společné říše, nýbrž jen o záminku, pod kterou směřovali na společném sjezdě tomto zříditi mezi sebou spolek ku podryvání moci panovnické. Dvůr císařský dovedl sice překaziti tento záměr jejich, ale stavové zase císaři nepovolili jakýchkoli mimořádných pomoci k válce a radili, by mír byl zachován.¹⁾

Sobecké snahy stavů velikého ohlasu docházely zvláště v Čechách. Protestantští stavové udržovali živé spojení se zahraničnými knížaty a kníže Anhalt byl jejich důvěrníkem. Do popředí vystupoval kurfirst falcký, jenž za manželku pojal Alžbětu, dceru krále anglického Jakuba. Pro svou dceru snil již tehdy král Jakub o koruně královské a pravil, že není již daleko doba, ve které manžel její Bedřich (Fridrich) falcký koruny České dosáhne. Zatím anglické peníze, které agenti krále Jakuba v Praze štědře rozdávali, nakloňovaly protestanty a jednotu bratrskou pro kurfirsta falckého. Očekávalo se téměř s jistotou, že po smrti Matiašově žádný z rodu Habsburského za krále českého volen nebude. —

¹⁾ Chlumecky l. c. 813. — Tomek l. c. 168 sq.

Náčelníci protestantští v Čechách počali již mínění své pronášeti hlasitě. Pokrytstvím bylo, když hrabě Thurn a pan Linhart z Felsu licoměrnými slovy ubezpečovali císaře Matiaše o své věrnosti a oddanosti a přáli císaři vše dobré. Či co se má říci těmto slovům, která v pamětním spisu jejich k císaři obsažena jsou: „Ach, jak na všech místech a koncích modlí se všichni srdečně a horlivě za Vaší císařské Velebnosti a Vaší císařské manželky dlouhý šťastný život, pokoj a radostné panování a zvláště za požehnání v manželství, kteréž od milosrdenství Božího doufáme“. A jen za několik neděl potom řekl Thurn saskému agentovi, jak živě si přeje, aby českou korunu nosil takový pán, jako jest kurfirst saský. U vlády císařské nepřestávají prý španělské intriky, přípovědi a zpečetěné úpisy prý se neдрží, samého klamu se používá, aby Čechy jen v porobu upadly. Ale stavové déle prý to nebudou snášeti; nechtějí sice činiti začátek, nýbrž raději počkají, až budou uštknuti, potom se však poohlédnouti musejí po jiném pánu, a žádný prý by nebyl tak schopný, jako kurfirst saský.

Zrovna tak mluvili i ostatní náčelníci stavovští: Šlik, Budovec, Vilém z Lobkovic, Fels a mnozí jiní. Říkali ještě, že když vláda nezachovává svých slibův a přísah, poddaní nejsou k tomu také povinni, a že už nemají k domu rakouskému ani srdce ani důvěry. Ano císař Matiaš psal, že stavové přísahou se zavázali, že již žádné přípovědi císařské víry nedají a že jen tehdy za bezpečné se míti budou, dostanou-li ve své ruce práva panovnická, tak, aby panovník na nich záviseti musil, a aby mu jen jméno

panovníkovo a zevnější pocta příslušela. Stavové jsou prý mocnější než císař, a den ze dne stávají se vzdorovitější a silnější.¹⁾

S obavou proto pohlížel císařský dvůr do budoucnosti; zdálo se, že již na generalním sněmu českém v Praze v červnu 1615 konaném k úplnému rozporu císaře se stavy dojde. Čechy byly sváděny, aby přistoupily k unii evangelické, kurfirst falcký za sněmu samého nepřestával v tom smyslu působiti na stavy, stavové sami byli zvykli až dotud všecko dosáhnouti úsilným naléháním a vzdorovitým nátlakem a dávali se zase více unášeti touhou po jiném panovníkovi, — bylo tedy lze očekávati, že příkré srazí se stavové s císařem: buď že dosáhnou stavové úplného schválení všech svých požadavkův a císař že jim bude vydán na milost a nemilost, anebo že císař zkrátka požadavky stavovské odmítne, protože obsahují zničení autority panovníkovy a zkázu katolického náboženství, a sněm že rozpustí.

Ale nestalo se tak. Stavové potírali se ve vzájemných rozepřích, ze spolku jejich se stavy rakouskými a uherskými nebylo nic, císař Matiš dosáhl opět odkladu v příčině čtyř článků, tak aby o nich se jednalo na jiném pozdějším sněmě, stavové se rozešli do svých zemí navzájem roztrpčení a vespolek nedůvěřivi.²⁾ Pyšní a sobeční stavové nedovedli nic spojití, ale všecko chtěli rozbiti. Zpupnost jejich vedla je k panství zvůle a hnala je k revoluci.

Stavové protestantští dospěli již k tomu, že nechtěli snést žádného odporu. Kdežto zprvu ve

---

¹⁾ Chlumecky I. c. 823 sq.

²⁾ Chlumecky I. c. 850. — Tomek I. c. 168.

porných věcech, kde nebyli v právu, přece se nedvažovali neústupně státi na svém, později tak laleko již pokročili, že na nic ohledu neměli a jen vůli svou prosaditi chtěli. Dokladem toho jest výklad majestátu z r. 1609.

V majestátě, který si protestanté sami sepsali a císaři k podpisu předložili, nebylo ani zmínky o statcích duchovních. Z toho soudili držitelé statků duchovních, arcibiskup a opatové, že na statky duchovní majestát se nevztahuje a nikterak nemínili opustiti, aby na jejich panstvích protestanté stavěli chrámy a zařizovali školy. Byla to věc docela přirozená se stanoviska duchovních vrchností: nechtěli zajisté jako katoličtí duchovní na svých statcích rozšiřování protestantství připustiti, jinak by jejich panování na těchto statcích rychle za své vzalo. Na tom stáli pevně katolíci dodávajíce ještě, že majestát dán jest toliko stavům, nikoli poddaným.

toto stanovisko bylo dle tehdejšího na věc nazírání zcela správné.

Ale protestanté, když poznali, že by to mohlo býti k jejich prospěchu, vykládali si majestát po svém všeobecně a chtěli i na panstvích katolického uchovenstva své chrámy a školy stavěti a tím tím svou šířiti a utvrzovati. Začátek učinili ve dvou německých místech při pomezí zemském, v Broumově a Hrobě. Hrob byl na panstvích komory rálovské, ale podací právo měl arcibiskup pražský Jan Lohelius, a Broumovských byl pánem Wolfgang Helander, opat v téměř městě.

Broumov i Hrob byla příslušná k straně poddanou (katolické). Nicméně obyvatelé broumovští

již r. 1585. byli sobě proti vůli opata, pána svěř
dosadili protestantského faráře, a když od ně
musili upustiti aniž jim dopuštěno bylo veřej
konati služby Boží v jiném kostele, kterého se na č
zmocnili, navštěvovali rozličné kostely protestants
ve svém sousedstvu; po vydání však majestátu
saře Rudolfa počali sobě proti podacímu prá
opatovu stavěti nový kostel protestantský ve městě
svém; když pak jim to opat zakazoval, vedli stížno
na to u defensorů dle majestátu zřízených. Tehd
defensorové, rozumějíce dobře, že Broumovští v prá
nebyli, učinili toliko přímluvu za ně (r. 1610.),
kterou však dbáno nebylo. Bylo defensorům to
vyloženo, že kostely stavěti smějí jen stavov
poddaní ne; Broumovští pak že jsou poddaní.

Podobně dále se v Hrobě. Dali se tam prot
stanté do stavění kostela, jakž prý jim k tomu hra
Thurn poradil. Od defensorů byli Hrobští dopise
r. 1610. posilněni ve svých úmyslech. Ale arcibiskup
bránil si práva svého, zakazoval stavbu, trestal t
kteří Hrobské ve vzdoru utvrzovali. Hrobští vš
stavěli dále, stěžovali si u stavův a psali komo
královské a císaři. Arcibiskup bránil si práva své
všude a dal r. 1614. Hrobským kostel zavřítí
zapečetiti. Protestanté ovšem si stěžovali, žalova
a nařikali, bezdůvodně tvrdíce, že to proti prá
a že tím majestát protržen.¹⁾

Na té míře stály věci v Čechách, když císař
Matiáš odhodlal se ke skutku velevýznamném
Neměl přirozených dědicův, a proto byl již přij

¹⁾ Tomek I. c. 175. — Procházka I. c. 700. — Win
I. c. 257 sq., ale straní poněkud protestantům.

arciknížete Ferdinanda štyrského za syna. Tím stal první krok, aby byl Ferdinand i nástupcem Matiašovým. Po delší dobu se o tom rokovalo mezi arciknížaty, kteří konečně pevně ustanovili se na tom, aby byl Ferdinand ještě za živobytí Matiašova přijat za budoucího krále i v Čechách i v Uhrách. Šlo dobře, že by daleko ještě větších těžkostí bylo se obávati po smrti Matiašové, nežli nyní.

Císař k přání velkoknížat svolil, ale věc stále byla odkládána. Teprve když Matiaš v dubnu 1617 bezpečně se rozemohl, uzavřeno bylo, aby se bez odkálení jednalo o přijetí Ferdinanda od stavů českých. Položen k tomu sněm v Praze, ku kterému Matiaš po částečném uzdravení svém odebral spolu Ferdinandem osobně.

S oživenou nadějí čekali věrní katolíci na Ferdinanda. Šel u nich jeden hlas, že, je-li kdo z lidí ochoten ocenit spořádati a zachovati rozervalé tenkrátě mocírství rakouské, že to jiný nebude, než arcikníže Ferdinand. Proto napínali všecku sílu svou, by Ferdinanda za krále dostali; na ten úmysl od počátku téhož roku a zvláště v měsíci květnu konali odlení a všecken lid vyzývali ku společným modbám, konali pouti a prosebné průvody, — chtěli i nebeskou pomoc zajistiti. Ve prospěch Ferdinandův působili mezi přátely a protivníky a naložovali mysli jejich pro Ferdinanda.

Ale na druhé straně zase protestanté úsilně žitovali proti Ferdinandovi. Zase ve Falci nitky této žitace sprádný: počátkem roku 1617. byl vyslán říštof Donín, tajný agent falcský, do Čech, aby se zemi prošel a s českými náčelníky protestant-

skými pojednal. Donín učinil tak a vrátiv se domů vypravoval, že revoluce v Čechách jest dobře upravena. Bez meškání poslán agent druhý, sám dvorní rada falcký dr. Kamerarius, který do Čech přišed pojednával s hrabětem Thurnem a jinými protestanty. Ba tento rada falcký obrátil se i na kardinála Khlesla, by jej ještě více popudil k odporu proti Ferdinandovi, jemuž beztoho nepřál. Kamerarius přímo jednal o budoucí volbě Ferdinandově a dosáhl toho, že mu hrabě Thurn a jiní přívrženci falckí slíbili, že nikdy a na žádný způsob rukou svých nepodají k tomu, by koruna česká Ferdinandovi se dostala. Ano ještě jiné věci tentýž falcký agent s přívrženci českými vyjednal, tak důležité a tolik tajné, že by prý „nebezpečno bylo písemně o nich zprávu podati, až domů přijde, ústně že vyloží“.

Tak nastal den 5. června 1617, kdy sněm v Praze byl zahájen. Katolíci ještě jednou pojednali se stavy, kteří buď odporni, buď neodhodláni byli. Dne 6. června počala vlastní vyjednávání o volbě či o přijetí arciknížete Ferdinanda, i zdálo se, že nemalý odpor nastane. Ferdinand však sám vyjednával se svými odpůrci; pozval z nich některé přední k sobě a s nimi bez náruživosti a bez vyhrožování pojednal, a jak se zdálo, předsudky jejich vyvrátil.

Dne 9. června konala se volba. Katolíci byli svorni, protestanté však sami nevěděli, jak se zachovati. Přímo vystoupiti proti Ferdinandovi si ještě netroufali: povstání nebylo ještě úplně domluveno a připraveno. Někteří z předních vůdců protestantských ohlíželi se také především na sebe,

zastávali výnosné úřady zemské a neradi by jich pozbyli. Pro vlastní svůj prospěch neodvážili se pobuřovati jiných k zuřivému odporu, tak jako činili dříve, když ještě žádné moci neměli, a tak mimo nadání vlastně ani vážného odporu proti Ferdinandovi nebylo. Ukázali tu mnozí náčelníci protestantů, že jim daleko více běží o vlastní zisk a výhody, než o všecku svobodu svědomí, kterou stále v ústech měli.

První hlas náležel nejvyššímu purkrabímu hr. Šternberkovi, i hlasoval pro Ferdinanda, ba v obšírné přímlově vykládal, že „k dobrému, užitečnému a pokojnému v království Českém to přijetí, Bůh dá, bude.“ Tak prošlo šest hlasů pochvalných, sedmý, hrabě Thurn, pravil, že sice není proti Ferdinandovi, nicméně že však žádá odklad až do společného sněmu druhých zemí koruny České, a s ním se snášel Fels, oba cizinci. Proti takovému odkládání ozvala se však veškerá šlechta česká, ano sám Budovec a Václav Vilém z Roupova hlasovali pro Ferdinanda a všickni pánové jednosvorně. Po stavu panském hlasoval stav rytířský, všichni do jednoho pro Ferdinanda, posléze královská města rovněž vesměs pro Ferdinanda byla.

Dne 29. června byl Ferdinand slavně na království České arcibiskupem Loheliem korunován. Katolíci z plna srdce plesali, že přání jejich se splnilo, že rozhodný katolík zase v Čechách bude králem. —

Za to však nepřátelé domu Habsburského zuřili. Tolik již unie evangelická se napracovala, aby moc rodu Habsburského byla zlomena a zni-

čena, tolik peněz již kurfirst falcký obětoval, aby si v zemích rodu rakouského odhodlaných přátele zjednal, kteří by se zasadili o to, aby na hlavě kurfirstově zaleskla se královská koruna česká, — a hle, všecky jeho záměry mají býti nyní zmařeny. Hrozil se zrovna toho, že Ferdinand, rázný katolík, má nastoupiti na království, které v duchu citizádostivý kurfirst pro sebe si připravoval. Na první pohled zvítězil nyní Ferdinand, jehož unie evangelická nade všecky ostatní arciknížata nejvíce nenáviděla, ale kurfirst falcký jako hlava unie chtě se postarati, aby vítězství Ferdinandovo nebylo konečným. Nadešel k tomu svrchovaný čas; největší stoupenec kurfirsta Bedřicha falckého, kníže z Anhaltu, uznávaje to psal kurfirstovi: „Jestliže teď Habsburkům korunu s hlavy nesrazíme, navždy se toho zoufalého díla zřici musíme“. Usnesli se že se přičiní, aby v Čechách povstalo zřejmé vzbouření a povstání, opravdová revoluce proti panovníkovi. — Hned nastávajícího měsíce července 1617 položili si nepřátelé rodu Habsburského sjezd v Sedanu, známém městě francouzském; náčelník unie evangelické, Bedřich falcký, osobně se tam dostavi a s ním vyslancové z Nizozemí, Anglie a Francie a umluven plán, kterým se mělo proti Ferdinandovi válečně zakročiti. V Čechách pak od té chvíle náhončí kurfirsta falckého s dvojnásobným úsilím pracovali všelikým způsobem o to, aby co nejspíše odboj a vzpoura vzplanula¹⁾

Protestantští kazatelé v Čechách prudčeji než dříve kázali proti církvi katolické na větší vzbuzení

¹⁾ Svoboda I. c. 100 sq.

nenávisti proti katolíkům. Honosivě se vychloubali prý svými přednostmi, vyzývavými kázáními popouzel katolíky, směle jim vzdorovali, dráždili a tupili je, a nejhorší urážky skládali v potupné spisy proti Jesuitům. I sami protestantští spisovatelé uznávají, že protestanté tuze daleko zacházeli a příliš si dovolovali.¹⁾

Věci dospívaly ke smutným koncům. Počátek krvavého násilí stal se v Ústí nad Labem, kde byl koncem r. 1617. od protestantů zabit katolický primátor Schösser, prý „pro divná příkoří“ od něho páchaná. Před vzbouřenci protestantskými utekl se na střechu, kde pobyl za tři dni; když ho našli, byl shozen a proboden 270 ranami.

V tu dobu bylo již vydáno heslo povstání proti císaři. Pravé příčiny vzbouření byly politické, neboť unie evangelická chtěla jím zvrátiti panství rodu Habsburského; ale k vypuknutí jeho vedly také podněty sobecké některých z vůdců protestantských. Zvláště rozhněval se Jindřich Matiaš hrabě z Thurna, když mu začátkem října 1617 při větší nastalé změně v osazení úradů zemských odňat byl úrad purkrabí karlstěinského, z něhož povýšen byl ku vznešenějšímu, ale méně výnosnému úradu dvorského sudí. Za to on a jiní přátelé jeho mínili se dvoru císařskému pomstiti roznícením velikého odboje.²⁾

Jednalo se jim nyní jen o záminku ke vzbuzení bouře. Tu si zase vzpomněli na náboženství.

---

¹⁾ Peschek: Geschichte der Gegenreformation I. str. 277. (v Drážďanech a Lipsku 1844.)

²⁾ Winter I. c. 272. — Tomek I. c. 174.

To mělo býti zábarkou, aby nebyly tak příliš patrný sobecké jejich přičiny. Hodily se jim rozepře o kostely ve Hrobě a Broumově. Když koncem r. 1617. císařský dvůr odebíral se na cestě zpáteční z Prahy do Vídně, vyšly nové rozkazy císařské, jimiž se proti neposlušným a vzdorovitým obyvatelům protestantským ve Hrobě a Broumově přísněji nastupovalo a nařizovalo se, aby oba kostely byly zavřeny. Když se však tomu zase obyvatelé protivili, bylo z rozkazu královských místodržících osm přednějších měšťanů broumovských trestáno vězením na hradě pražském. Opat broumovský dal pak konečně kostel protestantský zavřítí, arcibiskup Pražský kostel hrobský dokonce pobořiti.

Toho jako vítané záminky chopili se strýjecové odboje. Na jejich podnět defensorové ujali se Hrobských a Broumovských horlivěji a tvrdili, že obyvatelům protestantským obou měst náleželo právo, aby si vystavěli kostely. Ale toto tvrzení bylo bezdůvodné a libovolné, a protestanté o ně se opírajíce sami se co nejvíce proti právu prohřešili. Ale ostatně Thurnovi a spojencům jeho nejednalo se již o právo, chtěli jenom nějakou příčinu mítí ku povstání.

Držíce se svého výkladu libovolného defensorové o své újmě svolali v měsíci únoru r. 1618. sjezd stavů protestantských v Praze v kolleji Karlově v jistém počtu osob z každého kraje. Přes určitý zákaz císařův držán jest sjezd tento a usneseno na něm, že zavření kostelů v Broumově a ve Hrobě jest porušením majestátu císaře Rudolfa, a uzavřeno žádati na císaři odvolání rozkazů k tomu

daných (31. března). Císař však dal odpověď, že zavření kostela v Broumově a zboření chrámu ve Hrobě z jeho rozkazu se stalo, že sjezd jejich proti zřízení zemskému směřuje a tedy se zapovídá, ano že císař původce jeho také potrestati chce. Stavové však protestantští na císaře a jeho zákazy se neohlíželi a položili si sami na den 21. května sněm. Skutečně sjeli se k tomu dni s mnohým lidem ozbrojeným a v kolleji Karlově usjednotili se a zavázali, že všichni za jednoho a jeden za všechny státi chtějí. Tam zase jim sjezd císařem zakazován. Stavové však dne 22. května se usnesli, že druhého dne veřejně na hrad Pražský pojedou a na zákaz císařův odpoví^{di}.

Ale jiného něco bylo již ujednáno. Stavové protestantští sice již dříve rozkázali, aby dne 20. května se všech kazatelen protestantských v Praze česky a německy předčítáno bylo osvědčení, v němž obviňováni byli někteří protivníci Božské cti a pravdy, že ruší v království tomto svatý pokoj a lásku a svornost mezi stavy, že se odvažují tajnou lstí a praktikami náboženství evangelickému nejednu těžkou svízel a nesnesitelný útisk zasazovati, že kostely k Boží cti a chvále velikým nákladem postavené, na potupu a posměch jejich náboženství nepřátelsky zavírají a boří, že stavy nevinně obviňují, jakoby proti císaři sjezdy konali a se sjednocovali a spojovali. Před Bohem a před celým světem stavové prý osvědčují, že se jim tu křivda děje, že nikdy na mysl jim nepřipadlo, aby co nejmenšího proti císaři si pomyslili a skutečně podnikli. Kdyby někdo něco takového o stavech roztrušoval, tomu

aby nevěřili, nýbrž za pravdu měli, že cokoli stavové podnikají, to že k Boží cti a chvále, k odvrácení všeho útisku v evangelickém náboženství a všem ku prospěchu nejlepšímu míněno jest. Zítra že se sejdou v kolleji Karlově a proto ať se věřící modlí vroucně k Bohu, aby Bůh naklonil k nim srdce, lásku a mysl císařskou, jako k věrným poddaným, a aby císaři i císařovně dlouhý život a a šťastné panování nad nimi dopřáti a propůjčiti ráčil. Aby pak věřící pilně modlili se i za stavy, aby nepřátelé Boží, císařovi i stavův zahanbeni byli a obrázení a aby Bůh všem pokoj a svornost na budoucí dlouhé časy udělití ráčil, aby všichni v lásce a svornosti trvati a velebnosti Boží sloužití mohli.¹⁾

Takto stavové mluvili, ale jinak smýšleli a jednali. Osvědčování toto jejich není ničím, než odporným pokrytectvím. Již byli přední ze stavů protestantských ujednali, že těžce budou vyhledávati odplatu na Slavatovi a Martinicovi za domnělá příkoří, již potají se sdělovalo s ostatními stavy, že brzy uslyší a uvidí hrozné a neslýchané věci, kterých jak živi ani předkové jejich neviděli a neslyšeli. Vlastní původci vzbouření se již scházeli, aby poslední domluvu učinili. Byli to Thurn, Fels a Václav z Roupova. V domě Albrechta ze Smiřic v Menším městě Pražském sešli se 22. května Thurn, Budovec a jiní a ustanovili se, aby Slavata a Martinic vyhozením oknem zavraždění byli a vzpoura aby tak začala.

Nastal den 23. května, „jenž jest počátek a dvěře všech následujících bíd a neřestí,“ jak

¹⁾ Pescheck 1. c. 282 sq.

později truchle naříkáno. Byla středa před Nanebevstoupením Páně; čtyři místodržící královští: Adam ze Šternberka, Vilém Slavata, Jaroslav z Martinic v Matouš Děpolt z Lobkovic vykonali průvod křížových dní z kostela sv. Víta ke Všem Svatým a odebrali se odtud na hrad do kanceláře české. Za nimi vypravili se stavové protestantští všichni pohromadě s branným lidem svým v počtu asi 3000 jízdných, aby prý pověděli jim úmysl svůj v příčině rozhodnutí císařského. V kanceláři dali se však v ostré důtky proti místodržícím, zejména proti Martinicovi a Slavatovi. Z předního vůdce jejich Thurna mluvilo tu záští osobní, neboť Martinicovi bylo se dostalo purkrabství karlísteinské na místě Thurna. Na omluvy Slavatovy a Martinicovy odpovídali jen posměchem, jekotem a křikem. Na oba obořili se Jáchym Šlik, Thurn a Václav z Roupova, ostatní dva místodržící byli vyvedeni ze světnice, Thurn uchytil Slavatu za ruku a Oldřich Vchynský, Vilém z Lobkovic, Albrecht ze Smiřic, Jan Litvín z Říčán a Pavel Kaplíř mocně držíce Martinice s pokřikem: „Nyní se k těmto náboženství našeho škůdcům a rušitelům opravdově zachováme,“ vlekli ho k otevřenému oknu. Martinic pro milosrdenství Boží zpovědníka žádal, ale s posměchem mu odpověděli: „Ale právě hned tobě sem ještě ty šelmovské Jesuity přivedeme!“ Tu tedy počal se Martinic modlití a volati po latinsky: „Ježíši, Synu Boha živého, smiluj se nade mnou! Matko Boží, pamatuj na mne!“, a pozdvižen byv i s rapírem a tulichem v plášti po hlavě oknem do hlubiny zámeckého příkopu vyhozen byl. Ještě za ním po-

směšně volal Vchynský, když Martinic vzýval Marii Pannu: „Uhlídáme, zdaliž mu co Maria jeho zpomůže!“, ale když pak sám viděl, že Martinic živ a zdrav dole na zemi seděl, zvolal: „Přisabám Pánu Bohu, že jest mu jeho Maria zpomohla!“

Když Martinic vyhozen byl, hrabě Thurn ukázal na Slavatu pánům s těmito slovy: „Ušlechtilí pánové, zde máte druhého“. A hned také vyzdvížen byl Slavata, jenž zkroušeně latinsky říkal: „Bože, buď milostiv mně hříšnému!“, a byl týmž oknem vyhozen. Když se okna zachytiti hleděl, byl hruškou dýky tlučen, až se pustiti musil. Padaje narazil hlavou na římsu kamennou dolejšího okna, hlavu sobě hluboko prorazil a mimo to tváří na kámen dopadnuv, koulel se ještě 32 loket do hlubiny příkopu, jsa docela v plášti zamotán, takže se dusiti počal. Pomohl mu však Martinic, jenž vida, že se Slavata těžce ublížil, dobrovolně se za ním skulil. Oba se pak zachránili, ačkoli na ně bylo ještě stříleno, šťastně do domu kněžny Polyxeny z Lobkovic, manželky nejvyššího kancléře.

Za nimi vyhodili stavové i jednoho z tajemníků jejich, Filipa Fabricia, jemuž se také pádem tím nic nestalo.

Takový byl průběh katastrofy oné, při níž prý stavové nepovázili, co z to pojde. Vyvolali ji přední vůdcové jejich ze sobeckých pohnutek, smlouvení a podněcování byvše zjištěnou politikou kurfirsta falckého, v jehož prospěch ne zadarmo pracovali. A přední mužové, kteří povstání to nešťastné zavinili, byli cizinci (Thurn, Fels, Šlik): pro cizinu pracovali a na naši vlast tolik bídy uvalili. Že by

pro víru svou zápasili, jest jen prázdným slovem a klamem, ač ovšem vše krásně v Čechách strojili a připravovali pro falcký kalvinismus, v jehož záplavě mělo utonouti katolictví v Čechách a ostatních zemích koruny České. Úplně pak německý dvůr falcký nejlépe se hodil i k tomu, aby poněmčoval i vlasti naše a na pospas je dal německé evangelické unii.

15. Začátek povstání českého.

Zásada, že mají stavové právo k brannému odporu, že mohou se zbraní v ruce čeliti vládní moci, kdykoli neshody mezi ní a mezi nimi povstanou, vedla k českému povstání. Byla to zásada podvratná, revoluční, která stavy od začátku doháněla k takovým koncům.

Zpráva o svržení místodržících roznesla se rychle po Praze. Lid novinou tou vzrušen a rozpálen vybíhal z domů ven, rotil se a projevoval známky chuti vrhnouti se na katolíky, vybíjeti jich domy a drancovati kláštery, jak se bylo dělo za vpádu pasovského. Stavové zhrozili se možných událostí takových, a proto hrabě Thurn vynasnažoval se jítření to v zárodku udusiti; projížděl ulicemi a napomínal lid k pokoji: „Páni přátelé! Nic! My nic proti straně pod jednou nemáme!“

Hned dali sobě pak stavové přísahati poslušnost od konšelů všech tří měst Pražských; nazejtří pak potom (24. května) uzavřeli opět nastoupiti na defensi, zvolili k tomu prozatímnou vládu 30 direktorů, jali se najímati vojsko, jehož velitelem opět jme-

nován Thurn, zaslali listy k stavům druhých zemí koruny České i do Rakous a do Uher, též ku protestantským kurfirstům německým o pomoc.

Tak jednali stavové skutkem, a přece při tom tvrdili, že nic nepodnikají. Císaři se neomlouvají, nýbrž obhajují; v apologii první, která hned 24. května vyšla a proto asi již před vyhozením Slavaty a Martinice připravována byla, praví stavové, že nic od nich není tím úmyslem předsevzato, aby císaře, krále a pána svého nejmilostivějšího, v čem nejmenším urazili, neb také jiným podobným lidem a svým milým přátelům pod jednou co ubližovati mínili, než aby to bylo jak císaři tak i jim věrným poddaným k dobrému. Poroučeli se císaři poníženež do jeho otcovské péče a ochrany, dali se po všem království modliti, aby Bůh císaře, krále a pána jejich milostivého, k milosti a pokoji nakloniti ráčil, — a zatím volali již všechny pod prapor odboje proti císaři.

Rovněž tomu tak bylo „s milými přátely pod jednou“, jak stavové se vyjadřovali. Arcibiskup a opat broumovský rozkazem direktorů vypověděni byli ze země a nábytek z domu arcibiskupského byl prodán; Pavlovi Michnovi, sekretáři kanceláře české, kterého za velikého nepřítele pokládali, bylo zabaveno jmění. Také domy kněžské a kláštery prohledávány a některé věci z nich pobrány byly. To byl počátek konfiskační politiky v Čechách. Zásahu o jeho zavedení mají direktori stavovští.¹⁾

Brzy obrátili se stavové proti předním zápasníkům za reformu katolickou, proti členům řádu

---

¹⁾ Tomek I. c. 176. — Řezníček: Bílá hora I. 29.

Jesuitského. Ochranu a bezpečnost, za kterou Jesuité v Praze hraběte Thurna prosili, Thurn jim odepřel. Ale protestantští stavové přece by byli rádi viděli, kdyby Jesuité sami odešli, aby k jejich výpovědi nedošlo. Jednou i podruhé poslali k nim muže na pohled přátelské, aby je pohnuli, by Jesuité sami dobrovolně Prahu opustili. Ale Jesuité odpověděli statečně, že nemohou věřiti tomu, aby direktorové něco zlého proti nim obmysleli, protože nic nezavinili.

Dne 2. června dostavila se tedy do Jesuitské kolleje stavovská komise a ohlásila dlícím tu Jesuitům rozkaz, že po svátcích svatodušních, dne 8. června, mají Prahu a Čechy opustiti. V dekretě o tom nazváni byli Jesuité škodlivou a bouřlivou sektou, která prý řád, práva, svobodu a pokoj v království ruší a mnohého zla původkyní jest. Proto na vždy z Čech vypověděni jsou a na věky prý vrátiti se nemají. Byli by kdo z nich po 8. červnu v království dopaden, že i sám i každý, kdo by Jesuitu pohostinně přijal nebo zadržel, kdo by Jesuity brániti nebo hájiti chtěl, nejtěžší trest na hlavu svou přivolá.

Všechny prosby, by jim byla tato lhůta prodloužena, zůstaly marnými. Jen zaručen jim byl volný odchod a dovoleno, by si s sebou své věci vzíti směli. Ale ani toho neužili; nevzali si s sebou nic cennějšího, neboť, jak dobře tušili, za branami městskými čekali je žoldnéři, aby jim pobrali, co by mohli.

Na Boží hod Svatodušní rozloučili se Jesuité tklivě s katolíky, kteří nad míru plakali a žalostnili. Starší Jesuité odjeli v noci na vozech, mladší čle-

nové řádu odcházeli v průvodu za dne nesouce v předu znamení kříže. Lidé, katolíci i nekatolíci, dívali se za průvodem tím „ne bez pohnutí“, jak protestantský dějepisec tehdejší svědčí.

Z Prahy zaměřili vypuzení Jesuité na Moravu. Cesta jejich nebyla bez nebezpečství, zejména v Kolíně běželo některým málem o život. Jediný P. Ondřej Neugebauer, který těžkou nemocí byl schvácen, za několik dní v nemocnici u Křížovníků zůstatí směl, ale brzy novým rozkazem odtud vypuzen byl; nebylo mu dopřáno, aby v Praze zemřel; s bídou dostal se do Brna, kde v krátkosti ducha vypustil.

Hned po vypovídajícím dekrétě pražském vyšel mandát do krajů, aby ta „jedovatá řehole“ vyšla ze všeho království. Co nepřízeň a zloba protestantská věděla proti Jesuitům, ať věci aspoň pravdě podobné ať vymyšlené a klamně na ně sčítané, to všecko se jim vyčítalo a proti nim potupně používalo. Mandátem tím vyhnáni jsou Jesuité z Krumlova, Chomutova, Jindřichova Hradce a Kladska.

Z kolleje Jesuitské v Praze učiněn sklad obilí a věci válečných, kollej Krumlovská vydrancována a rozchvácena drahocenná knihovna, v kolleji Chomutovské všecko bylo zničeno a vypleněno, v Kladsku byla kollej zpustošena a zapálena, co z kostela zůstalo, použito za stáj.¹⁾

S vypuzenými Jesuity z Prahy ubíral se na Moravu i Martin Středa. Bylo mu s ostatními spolubratry trpěti pronásledování, které trpělivě na sebe vzal. Blížil se již v Praze k cíli, po němž duše

¹⁾ Schmidl l. c. III. 99—125. — Winter l. c. 274. sq.

jeho čistá a svatá toužila, v brzku měl již býti posvěcen na kněze, měl se co nejužší spojiti s Bohem, jehož nade všecko miloval, Hospodin měl býti zúplna jeho podílem. A zatím místo radosti té, po níž duch jeho plesal, nastala mu strast' a s ní odklad, — touha jeho neměla býti ještě splněna, měl ještě projíti školou zkoušky a utrpení, než by vstoupil do svatého domu Hospodinova.

Středa, jenž ve všem vůli Boží se kořil, statečně a trpělivě přijal zkoušku tuto. U pokoře své neuznával se zajisté za hodna, aby Bůh milostivě na něho vzhlédl, a živé, nezvratné přesvědčení utkvělo v něm, že co Bůh činí, dobře činí. Na utrhače a protivníky nikdy nelál a proti potupám sám se neospravedlňoval, maje obranu v Bohu a dobrém svědomí: říkával, že tentýž Duch Boží, jenžto potupeného v trpělivosti posiluje, také pohne tupitele, aby přestal a polepšil se.

Ovšem sám zakoušel na sobě také příkoří a pohany, kterých se Jesuitům v Praze hojnou měrou dostávalo. Litoval však jen zaslepenosti těch, kteří lidi nevinné pronásledovali, a kteří jen na sebe, ne však na zákon Boží pamatovali. Duch jeho cítil, do jaké pohromy falešní přátelé lidu lid a zemi svádějí, pocítoval živou soustrast se svedenými a odpor proti svůdcům, kteří všelikých obmyslův a úskoků používali, aby jen cíle svého mnohdy převráceného došli.

Středa viděl v Praze, kam neupřímná politika stavovská směřuje, a politika ta byla mu i proti Bohu i proti králi, rovno ji zavrhoval a i jiným radil, by se jí vyhýbali. Pokládal ji za morovou

nákazu, která se po celé zemi rozlézá a všecko mat. Nikdy od té doby se nemohl sprátně s politikou která, kdykoli se jí zamane, se přetvařuje, věrnou danou ruší, která se obléká do roucha ovčího, ale v srdci žijí vlky, medvědy, tygry. Z té duše přál, aby místo ní zavládly zásady, které by směřovaly k dobru veřejnému a obecnému, pak zajistí že i prospěch soukromý zkvete. Chtěl, aby prospěch obecnému podřizoval se prospěch vlastní, dobře věděl že tam, kde vlastní prospěch rozhoduje a předělem země všecka prospěchu žádného míti nebude a neobstojí. Ve všem však ať jest zřetel na Boha; Jem ať každá moc se podrobuje a každá velebnost a Jej vzývá a všecko ať Mu slouží. 1)

Těmto svým zásadám zůstal Středa vždycky věren; na sebe se nikdy neohlížel, o dobro svých bližních jak moha pečoval a Boha ve všem na paměti měl. Tak zůstal vždy pevným a stálým; i kdy utrpení zkusilo ho. Pro Boha byl hotov všecko snášeti a podstoupiti, od něho chtěl se naučiti i křísť svůj nésti; vždyť všecka snaha jeho nesla se k tomu aby byl dokonalým následovníkem Páně.

Poslán byl do Štyrského Hradce, aby tam ve studiích pokračoval; 2) tam tedy zase našel klidný útulek, v němž s roztouženou myslí se připravoval na okamžik ten, až dopřáno mu bude stanout u oltáře Božího. Byl daleko od vlasti naší nešťastně nepokojem a odbojem zmítané, ale zajisté zaléтал do ní vzpomínkami a modlitbami svými, aby Bůh v ní vše k dobrému obrátil. —

1) Dilatus MS. I. c. díl II. hl. 15.

2) Schmidl I. c. III. 111. — IV. 2. 582.

Povstání v Čechách vzplanulo plamenem. Direktori ujali se vlády a hrozili brannou mocí všem stavům a obyvatelům, kteří by se nepodrobili prozatímní vládě od stavů zřízené. Thurn sbíral vojsko, a stavové, jakkoli ústně i písemně osvědčovali, že nic zlého neobmýšlejí, skutky svými na smíření nepomyslili. Vůdcové stavovští chtěli boj s císařem a všeliký smír příkře odmítali; válka pak ta měla některým z nich státi se příležitostí, aby pro svůj měsíc nahrabali, kolik by jen mohli. Obětavosti nebylo u nich ani za mák, ale na cizí groš dobře se míti chtěli všickni.

Císař poslal do Prahy jednoho ze svých dvořanů, Eusebia Khuna, vyjednávat se stavy. Avšak stavové k vyslancovi jíti nechtěli v pýše a vzdoru svém, a tak vyjednávání o smír vlastně ani nezačalo. Císař 11. června a zase 18. června vydal manifest k Čechům, sliboval zachovávat všecky svobody zemské a nařizoval zastaviti pod trestem zbrojení; ale tato poselstva královská nebyla od direktorů do veřejnosti propuštěna, a země tím hnána v boj a zápas krvavý.

Stavové neměli překážky ve sbírání vojska, které v krátkém čase vzrostlo na 28.000 mužův, ale užili této vojenské moci hned proti některým stavům katolickým, kteří zachovali věrnost císaři. Thurn brzy se pak obrátil do jižních Čech a přitřhl ke Krumlovu; měšťany přestrašil hrozbou, že nešetří ani dítěte v životě mateřském, bude-li mu třeba města zbraní dobývat, tak že se vzdali. Potom šel se obléhati Budějovice.

Znova císař Matiaš 23. června smířlivě psal — ale stavové v odpovědi své omlouvali válečné svá opatření nezbytnou potřebou obrany císaře (i sebe proti společným nepřátelům, při čemž arci slovem se nezmínili, že by si přáli nějakého vyrovnání. Neupřímnou hru a lichoměrnost, jakou stavové k císaři se chovali, prudce odmítl císař novým listem ze dne 9. července, jímž všecko vyjednávání k němuž Matiaš se podával, bylo skoncováno; přestaly listy a nastal třeskot zbraní.

Stavové protestantští v Čechách byli plni troufalosti; spoléhali na jisto na pomoc zahraniční. Setb. cizími agenty v Čechách kolik již roků pěstěná měla uzrání. Agenti falčtí dlouho již pracovali, nyní chtěli pro svého pána kliditi. Hned jakmile kurfir Bedřich zaslechl zprávu o vyhození místodržícího v Praze, vypravil do Čech svého agenta Konrada Pavla, aby v Praze vše o povstání českém vyzvědě a kurfirstovi oznámil. Než však agent tento do Prahy přibyl, poslali direktori pražští svého posla do Falce aby tam snažně prosil za další přátelství s Čechy. Po Pavlovi byl však z Falce nový zase posel do Prahy vypraven, byl to sám falcký hofmistr Albrecht Solms. Zprávu o tomto poselství poslal Bedřich falcky do Vídně císaři a sděloval pokrytecky s ním, že hrabě Solms má uloženo — napomínati Čechy k poslušenství a k povinné úctě k císaři!

Direktori, kteří před krátkým časem k poslu císaře Matiaše přijíti nechtěli, uvítali posla Bedřicha falckého v příbytku jeho velice pozorně. Radoval se ze slov hraběte Solmsa, který jim vyřizoval vzkaz Bedřichův, „že mu nic tak k srdci nepřirostlo

než aby se Čechům dobře vedlo“. Vyjednávali s ním o pomoc unie evangelické jak brannou tak peněžitou a očekávali všecku spásu od Falce; německého kalvínského kurfirsta mnozí pokládali za budoucího vysvoboditele Čech z nastalé tísně. Ach ano, mělo se jim dobře vésti za jeho vlády!

Povstání bez rozmyslu vzbuzené nemělo ani v zemích koruny České samých podpory. Na Moravě sám Karel ze Žerotína zrazoval důrazně, aby se Moravané k Čechům nepřidali; dobře předvídal, že pyšná a zpupná politika stavovská povede k tomu, aby svobody a výsady stavovské zrušeny byly, a zůstal věren císaři. Jen ve Slezsku byli více nakloněni podporovati povstalé Čechy, ačkoli zprvu skutkem jim ještě nepomohli. Teprve později spojili se s Čechy a přispěli jim ku pomoci.

Válka zatím se všemi hrůzami v Čechách zuřila. Nezřízené, prostopášné vojsko, sebranka to nejchatrnějšího braku ze všech koutů sehnaná, proměňovala celé kraje v poušť. Pro stavovské vojsko byl vedle Thurna nový vůdce zjedнан, hrabě Hohenlohe; vojsku císařskému, které v srpnu pod vedením Jindřicha Dampierra do jižních Čech vniklo a Jindřichův Hradec obléhalo, přibyl nový vrchní vůdce hrabě Buquoi. Obojí vojsko, zejména však Buquoiovo, nelidsky řádilo; vojáci počínali si hůře než dravá zvíř.

Čechům dostalo se však proti vojsku císařskému vítané pomoci. Unie evangelická smluvila se s vévodou savojským, Karlem Emmanuelem, aby vévoda Čechům ku pomoci propůjčil vojsko své. Vůdcem jeho byl hrabě Arnošt z Mansfelda, kterýž

vojsko toto se 4000 mužů novým najímáním lidu rozmnožil na 14.000. Těž Mansfeld byl zvyklý živiti žoldněře z loupeží a vydírání peněz na obyvatelstvu. Na začátku měsíce listopadu přitáhl jako spojenec stavů do Čech, dobyl 21. listopadu Plzně a usadil se v tomto městě.

Stavové hnali se do války, pro niž neměli kouska obětavosti, pro niž nebylo mezi lidem žádného nadšení. Prvními domnělými výsledky vojska svého byli opojeni tak, že žádného varovného hlasu slyšeti nechtěli. Sám král Ferdinand nabízel se jim za ochotného přímlovčího u císaře, Moravané v čele s Karlem ze Žerotína vzali na sebe, že v Praze se stavy se přičiní, aby s císařem se narovnali, — ale všecko bylo marno. Návrhy Žerotínovy obrátil Václav z Roupova v posměch, Moravané byli zahrnuti potupou, vyhrůžkami a výčitkami, že vojsku císařskému zemí svou svobodného příchodu dopřáli. Stavové čeští neměli smyslu pro prospěch země, nerozuměli sami sobě. Zpyšněli, zvláště když dostalo se jim pomoci od Slezanů 2000 mužů pěchoty a 1000 jízdy. Buquoi byl Thurnem v boji u Lomnice poražen, musil se na zimu s vojskem svým zavřítí v Budějovicích, — povstání české koncem r. 1618. vítězilo.

Pocítili to zvláště katolíci. Dle slov dějepisce Skály spravedlnost a právo neplatilo nic, páni ukazující na své kordy říkali: „Toto jest naše právo a zřízení zemské!“ V Praze nastaly katolíkům těžké doby, jednomu každému položeno do domu 10, 12 až 18 surových vojáků, kteří tam po libosti své hospodařili. Podobně dále se i jinde. Na příklad

povolán byl v prosinci 1618 opat sedlecký do Prahy, aby položil direktorům 2000 kop míšenských. Než se vrátil, lid krajský učinil útok na klášter, při tom jednoho nemocného kněze s lůžka shodil, jiný utekl nad kostel, „zpohanilá chasa nejpěknější ornáty na krávy vstrkala a je do nich oblékala a zvoneček, jehož se k pozdvihování užívá, k ocasu přivázic kratochvíli sobě působila“. — Zle dařilo se také benediktinům v Kladrubech. Měšťané tam vzali si na posilu vojáky mansfeldské, kněze Tomáše Štahlavského, že se modlil za císaře podle obyčeje, vyhnali, 5000 summy klášterské mocně ujali, když opat jim vzal kacířský kancionál, hrozili mu, že mu má býti klášter těsný; když natrefili kněze konventualního Jana Galla v lese, nespravedlivě klášteru odňatém, zbili ho, až měl z toho v hlavě pohnutí, a to jen proto, že řezal jalovec. — O něco později vybit byl klášter Magdalenek v Mostě a klášter v Teplé; tu sedláci posměšně volili jednoho ze sebe za opata a v klášteře hospodařili nekřesťansky.

Brzy také a u veliké míře začali protestantští stavové zabíratí a konfiskovati statky duchovní a zboží odpůrcův odboje. Václav Vilém z Roupova vyprosil si na sněmě křížovnické probošství sv. Hypolita u Znojma s třemi vesnicemi, hrabě Matiaš Thurn ujal řádu křížovnickému panství Dobřichovské; Bedřich z Bílé panství Turské; Albrecht Pfefferkorn vesnice Slivenec a Holíně; Ehrenfrid Berbisdorf vesnice Borotice, Hubenov, Dražetice, Chrámiště a Kobylníky; Petr ze Švamberka vesnice Klučenice a Kosobudy; Zdeněk Smolík vesnici Hloupětín a vesnici Ďáblice držel Adam Petráček, takže řád

křížovnický utrpěl za dobu tu skoro 20.000 kop škody. Z broumovského kláštera odnesen direktorům do Prahy poklad, a stat'y klášterské prodány byly od stavův obci za 54.000 kop míšenských; klášter sedlecký prodán od direktorů se všemi statky Kutnohorským, kteří nemajíce peněz stloukli nádhernou monstranci a jiné klenoty a tak sobě pomohli poněkud. Měšťanům v Jindřichově Hradci byl od direktorů přiřčen farní kostel s patronátním právem a dva veliké dvory Jesuitské s pozemky. Nálezem sněmovním v březnu 1619 prohlášena byla konfiskace statků kancléře Lobkovice, Jaroslava Martinice, Zdeňka Kolovrata, nejvyššího mincmistra Václava z Vřesovic, Albrechta Leskovce, Jana z Klenového a ještě 27 jmenovitě uvedených osob. Tak zavedli povstali stavové hrůzyplnou konfiskační politiku v Čechách sami a ukázali a zahájili cestu k rozervání, zeslabení a rozdrobení českého státu.¹⁾

K potřebným na válku penězům pomáhali si stavové i tím, že dali stejnou dobou vojskem přepadnouti známé boháče a jejich zámky zvláštními, vojskem doprovázenými komisary, kteří hotové peníze vlastníkům pobrali a jim za ně dlužní úpisy dali. Tento osud potkal zejména Adama Hrzana z Harasova, jemuž na Červeném Hrádku vojáky vzato 18.000 kop míšenských grošův, a pak starého pána Boryni na Mikovicích, jemuž vzali několik tisíc dukátův.

Za takového hospodaření není ani divno, že mohl býti dán návrh na sněmě, aby katolická Plzeň byla zničena docela a se zemí srovnána a

¹⁾ Winter l. c. 278 sq. — Řezníček l. c. 102 sq.

obyvatelé její aby byli rozeznáni. Zásluhou měst nestalo se tak, Plzeň zachována, ale co do ní Mansfeld vtrhl, byla puštěna volnost protestantskému náboženství, a kazatelny ozývaly se posměšnými a prudkými slovy proti katolíkům. Jan Heylman na příklad kázal: „Vy staří měšťané města tohoto, oznamte, kde se poděla vaše chlouba, kterouž jste obyčejně ve vaší tlamě nestydaté vždycky nosívali, mluvíce, že město toto nikda nebylo dobyto, ani žádní kacíři v něm a v kostele vašem jsou nekázali, nýbrž toliko samá vaše papežská nevěra že se v něm provozovala. Zdaž jste na to zapomněli, že předkové vaši pobožní dříve nežli jste vy mládkové Jesuitským jedem nakvašeni a stráveni byli, správce školní z akademie pražské do města povolávali, dítky své k vyučení pravého katolického a ne vašeho antikatolického náboženství do školy vysílali: a to jste na tabuli vaší na sakristii zavěšené pochlobně, avšak křivě poznamenati se nestyděli?“

Že kněžím katolickým mnohdy všeliké příkoří se dalo, u vítězících protestantů snadno pochopiti. V Litomyšli porazili r. 1618. evangeličtí katolického děkana Daniela Hájka na ulici a sbili ho; toť začátek protivenství všelikých, jež mu přes tu chvíli dělali. Nový kalvínský učitel útoky na děkana vnesl až i do chrámu. Jednou vpadla hromada bouřlivých lidí do kostela, když děkan kázal, tu způsobila si kratochvíli tím, že jedni druhé nosili v sedadlech a křičeli. O Božím Těle tropili si šašky ze Svátosti, čemuž pomáhali žáci měrou vydatnou nejvíce. V červnu r. 1619. odhodlali se evangeličtí

ke skutku krvavému. Nejprve vpadli do kostela; vybili ho, svatými oleji polili si salát, při tom vykonán protestantský pohřeb něčí; pak vpadli do fary, vytáhli děkana ze skryše i máteř jeho; vyčetše děkanovi, proč neodešel ze země, když už Jesuité pryč šli, dali se do něho a bili jeho i matku starou, která syna bránila. Pak ho vyvedli, řetězy spjali, cestou naň plvali a k průvodu mu zvonili. Matky velmi utlučené zanechali, ale s děkanem po devět hodin se trýznili, až ho konečně na předměstí za mrtvého majíce odešli, poručivše ženským, aby ho hlídaly. Hlídačky ulekše se v noci blesku hromového, utekly, a děkan od milosrdných lidí k sobě přiveden byv, ujel na koni do Svitav a odtud do Vídně, kdež se uzdravil.

Hůře ještě vedlo se knězi Pankraciovi. Všelijaká chasa, zvláště mlynářská, vytáhli z Litomyšle s bubnem na Litrbach, k nim přidal se školní magister, vytáhli kněze Pankracia z kostela a prali na něho i sekerou v hlavu, až žalostivo bylo hleděti. Uvedše ho na zahradu nějakou dali pekařskému tovaryši ručnici, aby k němu střelil. Ale ručnice selhala. Zatím co jiný pekař z Prahy ručnici zatahoval, prali druzí kněze kyji přes záda a ruce, až mu krev oči zalévala. Jakýsi soused chtěl se ho zastati, ale když se na něho sáпали samého, nechal tak. V tom rozkáže pražský pekařik, aby všickni odchýlili se stranou, a tu střelil. Kněz nebohý zívł a vypustil duši. Do smrti držel před sebou rytý obrázek Zjevení sv. Jana v deštičkách, kterýž od něho vzal magister školní. Když byla vražda skonána, a kněz na místě zahrabán, chtěl

rozlícený lid na magistrovi, aby jim ukázal patent, že má moc Jesuity vyháněti. I ukázal jim list, bezpochyby patent pražský, Jesuity vypovídající, a chasa se dala v pití.¹⁾

Takové výjevy odehrávaly se v jednotlivých místech, a nikoho nebylo, kdo by autoritě průchod zjednal. Všechno bylo rozerváno, každý závazek právní byl rozpoután, násilí dostalo vrch. A zrovna tak bylo v celé zemi.

Do záležitostí českých zasáhnouti chtěli jako prostředníci mezi císařem a stavy král polský a kurfirst saský, chtěli se přičiniti o klidné urovnání, — ale u stavů českých nebylo již dobré vůle. Osvědčili to zase, když zemřel 20. března 1619 císař Matiš. Nástupce jeho, již korunovaný král český a uherský, Ferdinand, učinil hned nazejtří po smrti Matišově krok ke smíření, podáváje stavům českým odpuštění a zapomenutí všeho, co se proti předchůdci jeho stalo, a stvrzení všechných privilegií jejich, jak se bylo stalo od Matiša, zejména také majestátu císaře Rudolfa a konfederace s protestantskými stavy slezskými, při čemž zároveň označoval, že na ten čas zastaví všeliké postupování v poli od vojska Buquoiova. Direktoři pražští však nedali mu na to žádná odpovědi, nechťce ho uznati za krále, tím samým pak také odmítli příměří, od něho podávané, ano strojili se, aby na něho i v jiných jeho zemích udeřili.

Došlo k tomu; Thurn vypravil se s vojskem svým od Budějovic, kde čelil proti Buquoiovi, v dubnu 1619 na Moravu, aby mocí brannou přivedl Mora-

¹⁾ Winter I. c. 280 sq.

vany ke spolku (konfederaci) s Čechy, proti němuž kardinál Dietrichstein, Karel ze Žerotína a Karel z Liechtensteina prozíravě působili. Thurn v Jihlavě 23. dubna spojil se s moravskými protestantskými stavy strany odbojné, táhl ke Znojmu a odtud k Brnu. Tam začátkem května svolán sněm, na kterém strana odboji protivná byla uhrožena. Dietrichstein i Žerotín dáni byli do vězení a když dostavili se do sněmu zástupcové protestantských stavů dolno- a hornorakouských a 12 poslů českých s předsedou direktorů v čele, stalo se slavné osvědčení přátelství Moravanů k Čechům a uzavřen s nimi spolek, vojsko jejich spojilo se s českým, prozatímná vláda direktorů také na Moravě zřízena a Jesuité z' kollejí brněnské i olomoucké vypověděni. Vypovídací patent datován byl 6. května, oznámen byl v Brně Jesuitům 8. května a hned téhož dne musili Brno opustiti; obrátili se do Rakous.

Tam zaměřil rovněž Thurn s vojskem svým a táhl na Vídeň. Cestou vyzýval protestantské stavy dolnorakouské, by se s ním spojili. Ferdinand octl se ve Vídni u velikém nebezpečí. Stavové protestantští žádali na něm, aby dal svolení ku spolku s Čechy i aby rozpustil vojsko své; přitažením pak Thurna osměleni, počali se také protestantští měšťané ve Vídni bouřiti, vedrali se do hradu císařského a s pohrůžkami naléhali na Ferdinanda, aby svolil ku propuštění plné svobody v jejich náboženství. Ferdinand však nedal se uhroziti a v rozhodném okamžiku vybaven jest z nebezpečnosti osobního nenadálým příjezdem 500 kyrysníků, které vypravil Dampierre k jeho ochraně. To stalo se 11. června, —

a zrovna den před tím v Čechách Buquoi porazil Mansfelda u Záblatí v kraji Prachenském. Sbor Mansfeldův na 3000 mužů čítající byl úplně zničen a veliká kořist padla do rukou vítězi. Následkem toho Thurn z rozkazu direktorů, kteří se báli pokročení Buquoie proti Praze, odtáhl 22. června od Vídně a navrátil se s vojskem svým do Čech.¹⁾

V Čechách po porážce u Záblatí nastal hrozný zmatek. Třetina království byla v ruce nepřítelově, třetina byla jednak loni zpleněna a nyní stavovským vojskem vyjídána, Praha tonula v obavách, co jí přístí dnové zlého donesou, a direktori oblehnuti byli více nežli půl stem šlechticů z jižních Čech, kteří všecko v dosavadní válce pozbyli a nyní s pláčem zasypávali povstaleckou vládu žalobami a výčitkami. Zmatek byl takový, že sám jeden z direktorů, hrabě Jáchim Ondřej Šlik, na veřejném sněmu vzkřikl: „O milá vlasti, milá vlasti, pomáhejž tobě z toho bláta sama svatá Trojice!“ Ve vojsku nebylo kázně, vojáci se bouřili, že platu nedostávají, vůdcové jejich, kteří polovici vojáků vedli jen na papíře, aby za ně pro sebe plat dostávali, dle souvěkého svědectví v ležení jedli, pili a hodovali a pak v Praze se veselili, — a direktori si nevěděli rady. Města si stěžovala, že pořád berně se jim ukládají, ale pánové že se jim vyhýbají, a žalostně osvědčovala: „Nadáli jsme se větší svobody, ale nedostali jsme nic, nýbrž co jsme mívali, o to nás chtějí připraviti“. Selský lid ve hrozném utrpení, které naň válkou dolehlo, se bouřil a proti vojsku jak císařskému tak stavovskému se srocoval a po-

¹⁾ Tomek I. c. 180 sq.

vstával, na vojácích si škody své postihoval a ubíjel je, kdekoli jen mohl. Nikdo neměl z povstání stavovského prospěchu, jen vůdcové stavovského vojska a direktori; na vzájem si vytýkali, že se více starají o skoupení statků pro sebe než o vlast, a tu pravdu mluvili. Tak náčelník direktorů Václav Vilém z Roupova zjednal si za ten čas statky Trnovany a Žitenice, dům v Praze, k tomu si přibral statek probošství doksanského, statek probošství a děkanství litoměřického, statek kláštera broumovského, probošství křížovnického na Moravě, zjednal mnoho náčiní zlatého a stříbrného a kapitály na jedenkrátstotisíc kop míšeňských. General Fels zjednal si panství Hartenstein, Bochov, Čínov, Valdstein a v Praze dům. General Thurn si přisvojil panství Jindřichův Hradec a Bystřici a dal Viléma Slavatu, jemuž patřilo, za nevěrného syna vlasti vyhlásiti. I ostatní přední náčelníci povstání Petr Milner z Milhauzu, Ota z Losu, Martin Fruwein, Václav Budovec z Budova, Oldřich z Gerstorfu, skupovali pro sebe všeliké statky.¹⁾

Vojsko císařské v Čechách zatím chystalo se k výbojnému postupu. Ferdinand z tísně největší vybaven byv, odhodlal se spoléhaje na vojsko své vypraviti se na sjezd do Frankfurtu k volení císaře, kterouž cestu nastoupil dne 10. července. Volba ta byla velice důležitá pro rod Habsburský, o jehož země se již nepřátelé jeho smlouvali a dělili. Po koruně české toužil vévoda savojský Karel Emanuel, ale ruce po ní vztahoval i faleký kurfirst Bedřich; chuť k ní vábila pak i kurfirsta saského Jana Jiřího.

¹⁾ Řezníček l. c. 121. — Svoboda l. c. 136 sq.

Otázka česká rozhodla při volbě císaře. Když Jan Jiří viděl, že v Čechách největší část protestantských stavů se naklonila ke straně Bedřicha falckého, dorozuměl se přátelsky s Ferdinandem, jeho příkladu následoval kurfirst brandenburský, a poněvadž hlasy tří kurfirstů duchovních rovněž Ferdinand získal, bylo již rozhodnuto, kdo bude císařem. Bedřich falcký, jenž do poslední chvíle nadarmo se namáhal mezi kurfirsty katolickými svornost porušiti, jsa osamocen, dal konečně při volbě císaře dne 28. srpna také hlas svůj Ferdinandovi, který tedy jednohlasně za císaře zvolen.

Co se toto v cizině dalo, odhodlali se stavové v Čechách ke skutku zoufalému. Již od listopadu 1618 nabízeli přední z direktorů kurfirstu falckému Bedřichovi českou korunu. Po Solmsovi byl agentem falckým v Praze Achác z Donína, jehož direktori k určitému dotazu na Bedřicha falckého použili, chce-li se státi českým králem. Po léta falcká politika v Čechách k tomu cíli směřovala, v ten smysl veřejné mínění agenty falckými děláno a upraveno — nyní však tato nabídka působila i ve Falci rozpaky. Napřed musil by býti korunovaný král sesazen, než k volbě nového krále by se přistoupení mohlo, — a tento způsob i mnohým přátelům Bedřichovým se nezamlouval. Vědělo se pak, že válka jen na Čechy se neobmezí, a unie evangelická neměla, jsouc nyní sama v sobě dosti nesvorná, takových spojenců jako byl druhdy Jindřich IV., král málo francouzský. Sám anglický král Jakub, jenž před roky snil o královské koruně pro dceru svou Alžbětu, manželku Bedřichovu, nyní zrazoval Be-

dřichovi krok zamýšlený. Ano i Bedřich se rozpa-
koval, — ale ješitné manželce jeho Alžbětě lichotilo,
že bude královnou, Kristian z Anhaltu, tento zlý
duch falcké politiky Čech se týkající, a jiní dru-
hové jeho hrozili Bedřichovi, že v otázce české tak
daleko již pokročil, že couvnouti nemůže: kdyby
prý koruny České nepřijal, věčnou hanbou že se
pokryje a kletbu kalvínců na sebe uvalí. Mladý,
třiatvacetiletý Bedřich svolil.

Stavové království Českého i všech zemí při-
vtělených konali v měsíci červenci 1619 sněm ge-
nerální v Praze, na kterém, utvrdivše předně spolek
se stavy Horních i Dolních Rakous s posly od nich
k tomu vypravenými, prohlásili dne 19. srpna
Ferdinanda za zbavena království a hned potom
přikročili k volení nového krále, jímž zvolen jest
jednohlasně dne 27. srpna Bedřich falcký. Ve
chrámech protestantských se zpívalo: Bože chvá-
líme Tebe!, a protestantští stavové se radovali, že
mají kalvínského krále. Uvrhli Čechy do náručí
ciziny a do smrtelného objetí německého kalvínství.
Byl to skutek především českých bratří, který ke
cti nebyl jménu jejich a který také jim později
přivedl vyhnání z Čech do ciziny.

Věru, dobře pověděl nový císař Ferdinand, že
původci této české volby jsou lidé zpozdilí a blázniví.
A prorocká slova vyslovil rytíř Jiřík Kuneš, jenž
válkou o všecko přišel, do nečinnosti stavovského
vojska si stěžoval a proti původcům povstání
zvolal: „Kdo jest tím vinen, toho Bůh dobrý
bude pckutovati, a dejž Bože, aby se to naň pro-
puklo!“ —

Pokrytecky a zrovna rouhavě psal Bedřich falekýt Maximilianovi bavorskému o volbě české, „že prý se co nejvíce vynasnažoval o zaniknutí povstání českého a že nemaje nikdy na zřeteli prospěchů soukromých zvolen byl za krále českého proti všemu svému nadání. On prý může s čistým svědomím knížecím říci a psáti o sobě a stavy české na svědectví volati, že po koruně české nebažil a nikdy pro ni nic nepodnikal. Proto že musí volbu tu považovati za zvláštní řízení Boží, a že mu nikdo nemůže zabraňovati, jestli povolání toho od Boha pocházejícího tak zhola nezamítá, nýbrž o něm důkladněji přemýšlí.“ Když to však psal, přijal již korunu českou a vydal se brzy potom na cestu do Čech. Marně ho ještě zadržeti hleděl císař Ferdinand, žádaje slib, aby koruny České nepřijímal; Bedřich vyhýbavě odpověděl a za cílem i osudem svým se bral. Dne 24. října vítalo jej ve Valdsasích slavné české poselstvo a dne 31. října vjel ¹⁶¹⁷ slavně do Prahy. Dne 4. listopadu byl korunován za krále; vsazení koruny na hlavu jeho vykonáno administrátorem konsistoře strany pod obojí, Jiřím Dikastem. Bedřich před korunováním tímto stvrdil stavům českým netoliko všecky starodávné výsady jejich, nýbrž svolil také ke čtyřem artikulům odkládaných žádostí jejich a k uznání práva svobodného volení krále, čímž povýšení moci stavů nad moc koruny zdálo se býti dokonáno.¹⁾

Bývalí direktori, jichž vláda korunovací přestala, vyhradili si pro sebe nejpřednější úřady, aby měli příležitost i na dále ve svůj prospěch kořistiti.

¹⁾ Tomek I. c. 183. — Řezníček I. c. II. 7.

Celé hospodářství jejich učinilo na tajného radu Bedřichova Ludvíka Kameraria takový dojem, že přirovnával to ke chlévu, který by Herkules vyčistiti musil. Ale Bedřich nebyl Herkulovi podoben!

Stavové čeští doufali, že dostane se jim v boji proti císaři Bedřichem faleckým mocný spojenec. Ale naděje jejich je sklamala, ani unie evangelická, ačkoli byl Bedřich jejím náčelníkem, neslíbila mu pro Čechy žádné pomoci, Čechové zůstali osamoceni, odkázáni jsouce sami na sebe. Na chvíli spojil se s nimi sice Bétlen Gabor, kníže sedmihradský, ale spojení jeho nebylo ani upřímné ani trvalé. Bétlen sám chtěl těžiti pro sebe z nesnází císaře Ferdinanda, Čechové měli mu býti jen prostředkem, aby cíle došel. Vzbouřil se proti Ferdinandovi, opanoval skoro celé hořejší Uhry a vypravil do Čech posly, nabízejí tam svého spolku. Dohodnutí se stalo, a Thurn vybral se Bétlenovi na pomoc. Mířili na Vídeň, na jejíž obranu přitáhl Buquoi z Čech. Spojené vojsko uherské a české bylo v přesile, tak že Buquoi ve Vídni zavřítí se musil, a spojenci město oblehli. K tomu ještě poslali poselství do Cařihradu se žádostí o pomoc od Turkův. S druhé strany pak vojsko protestantských stavů hornorakouských vpadlo do Dolních Rakous, tak že Ferdinand octl se u veliké tísní. Brzy však byl z ní vybaven. Věrný císaři Jiří Homonnaj zjednal si pomoci v Polsku, zvítězil v Horních Uhrách nad polním hejtmanem Bétlenovým, a na zprávu o tom musil Bétlen sám od Vídne spěchatí proti němu. Následkem toho odtáhl také Thurn od Vídne s nepořízenou v polovici měsíce prosince.

Vojsko stavů hornorakouských bylo zapuzeno od Buquoie, s Bétlenem zavřel císař Ferdinand 16. ledna 1620 příměří v Prešpurce, — a Čechové byli opět sami bez spojení.

Za to důležitého spojení zjednal si císař Ferdinand. Byl to Maximilian, vévoda bavorský, s nímž se císař smluvil tak, aby Maximilian na náklad svůj a druhých knížat katolické ligy postavil mu vojsko ku pomoci, začož mu Ferdinand na zapravení útrat měl postoupiti v zástavu Horní Rakousy. Mimo to dostalo se Ferdinandovi peněžité pomoci od papeže, Španělsko slíbilo vypraviti z Nizozemska vojsko proti Bedřichovi falckému do vlastní země, a některou pomoc slíbil učiniti také Sigmund III., král polský, jakožto stálý přítel domu rakouského; konečně pak také protestantský kurfirst Jan Jiří saský zavřel smlouvu o spolek s Ferdinandem proti stavům českým a jich spojencům, začož slíbeno mu zastavení Lužice v náhradu útrat válečných.¹⁾

Kdežto císař Ferdinand proti povstalým stavům českým pomoci nacházel, byli stavové sami zbaveni naděje na cizí pomoc. Bedřich k účinné pomoci nikoho nezískal za hranicemi a v Čechách proti sobě jak katolíky tak i lutherány svou bořivou kalvínskou „reformací“ u veliké míře popudil. Kalvínové při jeho dvoře vedli si co nejvíce zpupně a nesnášlivě. Bedřich jim podepsal nový řád církevní, jenž mířil nejen proti katolickým, nýbrž i proti lutheránským obřadům.²⁾ Z chrámu sv. Víta

¹⁾ Tomek I. c. 185.

²⁾ Tak nařídil Bedřich falcký, aby se všechny zvony v celém království Českém sebraly a na hrad Pražský svezly; všechny oltáře aby se zbořily, místo nich aby se v každém kostele

na hradě pražském vypuzeni byli kanovníci, a chrám ten pro kalvínskou bohoslužbu zaujat. Napřed musil však býti „očištěn“. Stalo se to na radu dvorního kazatele Skulteta, královny Alžběty a některých z jednoty bratrské, s kalvíny srozuměných.

Dne 21. prosince 1619 dostavili se ráno do chrámu páni Bohuchval Berka, Václav z Roupova, starý Budovec, pán z Berbisdorfu a Skultetus, aby v něm ne jako křesťané, nýbrž jako pohané svou zlost provozovali. Začali s obrazem Božího Umučení, který před velkým oltářem na trámu přes kostel položeném stál. Drsní dělníci počínali se bezděčně uctivě. Avšak páni nařídili, aby veliký krucifix ten s trámu na zemi shodili. Když se kříž ten skácel a na zemi ležel, tu k němu přistoupil pan z Berbisdorfu a kopnův do Ukřižovaného řekl: „Hle, zde nebožátko ležís! Můžeš-li, pomoz sobě!“ Podobně shodili obraz Panny Marie a sv. Jana Evangelisty a rovněž s nimi tak zacházeli. Ničili, co jim pod ruku přišlo; obrazy řezané, malované a z kamene tesané hanebně trhali, lámali a rušili, ba ani obrazu kamennému do zdi vsazenému neodpustili, nýbrž hlavu Krista Pána urazili. Také koberce draze ozdobené z hrobů svatých českých

---

okrouhlý stůl postavil; všecky obrazy jak Krista Pána, Panny Marie i jiných všech svatých, ano také i malování jiné aby se jako modlářství z kostelů vyhodilo; místo hostie aby se dával koláč, z něhož by lid po kuse jedl a vína z kalichu pil; žádných mešních rouch aby se neužívalo; svatým křížem aby se žádný nežehnal; když se vyslovuje jméno Ježíš, aby se žádný neklaněl, ani klobouku s hlavy nesjímal; svíce na oltářích aby se nikdy nerozsvěcovaly; místo křtitelnice aby se ke křtu mísa potřebovala; nemocní aby k přijímání nepřistupovali a umírající aby olejem mazáni nebyli atd. — Beckovský I. c. II. 232.

patronů strhli a je odnesli; oltář velký, trůn královský a arcibiskupský, také stolice kanovnické i jiné všecky jak s malovanými tak také na nich s řezanými obrazy na kusy roztloukli, z kostela vynesli a spálili; roucha mešní zlatem, stříbrem i perlami ozdobená pokradli.

Druhého dne v kapli pernštýnské dva oltáře, které r. 1571. Vratislav z Pernštýna postaviti dal ku chvále a pode jménem sv. Cyrilla a Methoda, české a moravské země patronův a apoštolův, rozbořili, ostatky svatých z nich na zemi házeli a potupně je šlapali, až je pak dvě děvečky Skultetovy sebraly a spálily. Při tom hrozná, hnusná rouhání se pronášela. Téhož dne byla neděle a tu Skultet s kazatelny ještě vykládal, že je to dílo bohublí! — V pondělí 23. prosince kalvínci pokračovali ve svém bohopustém řádění. Bořili hroby světcův a vyvrátiti chtěli mříž dvojí u hrobu sv. Jana Nepomuckého; pravili při tom: „Musíme tento plot rozházeti, chceme-li zde tancovati.“ Při pustošení tomto nechráněny ani nejdražší a nejvzácnější památky umělecké, a když se někdo u Skulteta přimlouval, aby to či ono bylo ušetřeno, tu se na každého utrl: „Vy lutheráni zapácháte papežstvím!“ Tak ve velesvatyni české zbyly konečně jenom holé stěny a nahé sloupy.

Když byl chrám svatovítský tak zohaven a k vánočním svátkům tímto způsobem připraven, vnesli tam velký okrouhlý stůl, postavili jej do presbytáře na místo hlavního oltáře, černým kobercem přikryli a okolo něho dvanáct židlí rozestavěli. O Božím hodu vánočním posadil se ke

stolu Bedřich falecký s některými českými pány, mezi nimiž byl starý Budovec i Václav z Roupova. Na černý koberec rozprostřel se rouškovitý bílý ubrus až na zem visící, na ubrus položil se velký koláč s misou a koflík s vínem se postavil. Počalo „přijímání“. Bedřich vzal koláč z mísy, rozlomil jej na 12 dílův a položil všechny na ubrus, které nejpřednější po Bedřichovi přisedící vzal a do mísy vložil. Z těch 12 kusů předně Bedřich a po něm ostatní přisedící po pořadu každý sobě jeden kus vzal a snědl; potom Bedřich z koflíku s vínem se napil, po něm pak všickni ostatní pili a pak všickni od stolu vstali. Podobně tak ostatní v kostele přítomní „přijímali“. Pražané, kteří k nevídanému divadlu tomu hojně se sešli, ať už byli katolíci nebo evangelíci, hlasitě odsuzovali toto jednání, prohlašující je za rouhání Bohu a mluvili, že věřiti nemohou, aby to těm kalvínům ke spasení sloužiti mohlo.

Ale toto zpusťování kostela svatovítského nebylo ještě všecko. Bedřich rozkázal staroměstské radě, aby odstranila veliký kříž, kterýž po staletí zdobil a dosud zdobí Karlův most. Ale Staroměstští neuposlechli, a když Bedřich jal se vyhrožovati, nedbali toho. Za to provedl Bedřich vůli svou v kostele Jesuitském, poručil, aby byl „vyklizen“.

Řádění takové otevřelo přemnohým oči. Na Bedřicha a celý jeho dvůr rozpustilý, na bývalé direktory, že takového kalvína za krále zvolili, žehrali lidé veřejně a proti Bedřichovi nevážené rozprávky vedli. Na kalvínskou „reformaci“ zejména lutheráni zle dotírali; ústně i tiskem žalovali do kalvínů, že je utlačují, kde mohou, že jim nadávají,

obrazy boží a nectí, ale obraz svého kalvínského krále Bedřicha nosí na krku a ctí přece. Nejednou se tu odvolávali lutheráni na slova Lutherova, jenž prý napsal, že kalvíni jsou horší než papeženci (katolíci). Ale kalvíni přes to všechno neustávali ve svém předsevzetí a pokračovali v něm i jinde; kostely v Rokycanech, Poděbradech, kde obrazy a sochy vyházeli, jsou toho dokladem.

Lid, který pro povstání nikdy nadšen nebyl, od takové vlády, jejíž činnost spočívala v bezmezném řádní proti náboženství jinému, odvracel se stále více. Viděli tu „svobodu“, kterou kalvíni Čechům přinesli, pozorovali veliký ten rozdíl mezi dřívější dobou a nyníjší a cítili útlak, který se jim zpupně a na vzdory děje, a prohlašovali, že s tím králem špatně pochodili. Nemohlo to zůstati tajno přívržencům Bedřicha faleckého; ulevovali si v pohrůžkách jako zejména Thurn v zlosti hrozil, že „musí život katolíkův a mírných protestantů, jmění a krev jejich zahynouti“.¹⁾

Takovým způsobem vzrůstala se nespokojenost s vládou Bedřichovou a jemu ubývalo půdy. Malátnost vlády jeho nezastřela ani okázalá cesta na Moravu (v únoru 1620), kde v Brně byl slavně vítán. Ale ani katolíci ani Karel ze Žerotína mu neholdovali, — toť zajisté bylo povážlivým znamením pro Bedřicha samého i pro moravské stavy protestantské. Všichni brali se dále do propasti po svahu, na němž se nacházeli, a hospodařili zrovna tak jako v Čechách. Duchovní statky skonfiskovali

¹⁾ Beckovský l. c. II. 221 sq. — Řezníček l. c. 38. — Winter l. c. 281. — Svoboda l. c. 145.

i na Moravě, odpůrcům svým panství pobrali a jiným je přidělovali; i Bedřichovi faleckému dostalo se tři takových panství. Do doby návštěvy Bedřichovy na Moravě padá umučení blah. Jana Sarkandra v Olomouci, na něž světec tento 17. března 1620 dotrpěl, jak obecně jest známo.¹⁾

Z Moravy odebral se Bedřich do Slezska a odtud v polovici března vrátil se do Prahy. Aby tam pevnou rukou vlády se ujal a vše, pokud možno, dobře zřídil, o tom nebylo u něho ani pomyslení. Nevystačil na to sám, ani vůdcové a rádcové jeho, kteří na sebe vespolek nevrážili. Čechům dostalo se sice Bedřichem nového vrchního velitele, knížete Anhalta, ale tím nebyl prospěch jejich válečný valnější. České vojsko, které se vypravilo do Dolních Rakous, aby s protestantskými stavy proti Ferdinandovi vystoupilo, bylo 12. dubna u Langenloisa poraženo. Napravil sice Anhalt porážku tu šťastnějšími potýčkami, ale vojsko jeho bylo příliš chatrné, aby trvale u něho úspěch zůstal. Novou ještě naději naplnil Bedřicha faleckého Bétlen, který v květnu vypověděl císaři Ferdinandovi příměří a opět vtrhl do hořejších Uher. S ním smluvil Bedřich spolek: Bétlen poslal do Čech něco vojska uherského k posile, a Bedřich zase zavázal se penězi Bétlenovi na vojsko přispívati. K tomu ještě vypravilo se z Čech poselství do Cařihradu k tureckému sultánovi, aby prosilo od něho pomoci, — ale už bylo pozdě. Už ani Turci, největší nepřátelé jména křesťanského, nemohli zabrániti tomu, co

¹⁾ Viz Život bl. Jana Sarkandra mučeníka od Matěje Procházky vydaný Dědictvím sv. Cyrilla a Methoda r. 1861.

Bedřicha čekalo. Výsledek boje byl již nepochybným od toho času, co Maximilian bavorský sřvyborně vypraveným vojskem, v počtu asi 30.000 mužů, jehož vůdcem vedle něho byl Tilly, přispěl císaři Ferdinandovi ku pomoci.

Vojsko Maximilianovo znamenalo konec vlády Bedřichovy v Čechách. Vláda jeho byla beztoho pořád nenáviděnější. Byla nešťastnou, zpupnou a sobeckou politikou stavů českých vnucena, byla cizáctější než kterákoli jiná, která Čechům nic nepřinesla, ani pomoci peněžité ani branné pomoci zahraničné, která však v Čechách chtěla ještě pro sebe kořistiti, která neměla smyslu a porozumění pro věci Čechům posvátné, nýbrž Čechy jen pokládala za prostředek ke slávě a vlastnímu prospěchu a obohacení. Jak přátelé Bedřichovi si jeho posláni v zemích českých představovali, o tom svědčí anonymní leták z oné doby, v němž se Bedřichovi radí kromě jiných věcí, aby dal několik set českých šlechticův odpraviti anebo ze země vyhnati, pak že bude pravým českým králem.¹⁾

Za nešťastných dob oněch byla země Česká svěřena dobrodruhům. Spolébali na své štěstí a zatím celou zemi uvrhli do největšího neštěstí. Oni sami jsou zodpovědni za všecku bídu, která přikvačila na vlasti naše, za všecku krev vycezenou a slzy prolité, za všecko zpustošení země, která se stala na 30 let jevištěm běsné války, za všecek nářek, který v cizině od vyhnanců se ozýval, i za všecky proměny státoprávní, které pak ve vlastech našich nastaly. Takové byly konce neblahé politiky

¹⁾ Řezníček I. c. 72.

pyšných protestantských stavů, kteří nechtěli za právo uznati nic jiného, nežli svou vůli a zvůli.

Koncem července 1620 vtrhlo vojsko Maximilianovo do Horních Rakous, brzy opanovalo Linec, kde stavové dosud Ferdinandovi odbojní učinili Maximilianovi 20. srpna přísahu jako náměstků Ferdinandovu. Vojsko stavů hornorakouských, počtem 3000 mužů, vstoupilo do služeb Maximilianových. V Dolních Rakousích spojilo se pak vojsko jeho s Buquoiovým; hned potom 9. září dobyl Maximilian Rohu, čímž Anhalt s vojskem Bedřicha falckého přinucen byl ustoupiti do Čech. Brzy potom také kurfirst saský Jan Jiří jakožto spojenec císařův vytáhl do pole a vtrhl do Horní Lužice. —

V tu dobu v Čechách sám hrabě Thurn, nejednodušší osnovatel revoluce české, otevřeně prohlásil, že nebezpečnoství dostoupilo vrcholu; tento vůdce český dobře nyní viděl, co přijde: že to bude porážka a hrozný den odvety a bezohledného účtování vítězů. Tomu uniknouti chtěli především falckí cizinci; falcký rádce Bedřichův Kamerarius poslal svou manželku z Prahy do Němec, a toho příkladu následovala celá řada jiných falckých dobrodruhův, k nimž přidal se konečně také sám Bedřich, který svého pětiletého synáčka Bedřicha Jindřicha, jež byli stavové čeští z jara zvolili za dědice trůnu, poslal do Haagu. Manželka Bedřichova, Alžběta, poznala, k jakým konečům zevnější její lesk královský spěje, a upadala zrovna v zoufalství; bědovala a rvala si vlasy proklínajíc stejně jak přátely tak i nepřátely.

Rozhodnutí konečné kvapem se blížilo. Spojené vojsko Maximilianovo a Buquoiovo čítalo na 50.000 mužů, vojsko proti němu stojící pod Anhaltem a Hohenlohem sotva polovici toho počtu. Dne 20. září Maximilian překročil hranice české. Před tím ještě ohlásil v Čechách své poslání a vyzýval stavy, aby v odboji svém přestali a císaři se podrobili. Ale jen málo jich uposlechlo. Maximilian s Buquoiem rychle po sobě dobyl Prachatic, Vodňan, Týnu nad Vltavou a s velikým krveprolitím také Písku. Vojsko Bedřicha falckého couvalo před ním bez boje až k Plzni, kdež se Mansfeld s oddílem svým zavřel. Maximilian položil se před Plzní táborem, ne tak proto, aby města dobýval, nýbrž aby vyjednával s Mansfeldem, který byl ochoten Bedřicha i stavy české zraditi. K úplnému dojednání nedošlo sice, ale Mansfeld přece vzal si propuštění ze služeb Bedřichových a vojsku Maximilianovu nepřekážel.

Zatím k vojsku českému dorazila větší pomoc uherská asi 8000 jezdcův, a Bedřich falcký osobně se odebral k němu do ležení u Rokycan. Shledal ve vojsku svém takového nepatrného ducha sebe-důvěry a srdnatosti, že vypravil rychlého posla do Prahy k manželce své, aby ihned z Čech odjela. Útěku tomu zabránil však odpor nejvyšších úředníků zemských.

Dne 22. října odtrhl Maximilian od Plzně a obrátil se proti vojsku českému, chtěje svést bitvu v otevřeném poli. Bedřich falcký a vůdcové jeho však se jí neodvážili, nýbrž dali se od Rokycan na zpáteční tažení přes Rakovník. Po malých pŕtkách

u Rakovníka dne 3. listopadu a u Unhoště dne 4. listopadu ucouvli až na Bílou Horu před Prahou. Bedřich falcký před vojskem svým ještě spěchal do Prahy, kde měl se o opevnění Bílé Hory postarati. Tam mýnilo vojsko jeho zaujmouti proti nepříteli pevné postavení. Ale z opevnění bylo málo co připraveno, a Maximilian byl za českým vojskem v patách. V neděli dne 8. listopadu 1620 po 12. hodině polední svedl Maximilian bitvu, ve které po krátkém, ač částečně udatném odporu, dobyl rozhodného vítězství.¹⁾

16. Po bitvě na Bílé Hoře.

Bedřich falcký bezstarostně obědval, když vojska na Bílé Hoře bojem se utkala. Když konečně jel na bojiště, potkával již vojsko své na divém úteku. Zbabělý „zimní král“ Bedřich ztratil všecku mysl. Na odpor již nepomyslí, ačkoli k němu někteří rádcové jeho radili. Ráno dne 9. listopadu s manželkou svou Alžbětou a s dvorem svým spěšně utíkal z Prahy do Slezska. Všickni vůdcové jeho vojska, Anhalt, Thurn, i Hohenlohe, po nich všichni vyšší důstojníci vojenští, falctí radové a i někteří čelní důstojníci zemští hned příkladu jeho následovali, na koně vsedali a za ním jeli. Vojsko české, které po porážce do Prahy se uchýlilo, bez vůdcův a kázně pouštělo se v loupení a přepadalo nejdříve vozy z Prahy utíkajících svých vůdcův a šlechticův. Na odpor nepříteli nikdo z vojska, jež Bedřichovi a českým stavům hlučně spílalo a lálo, ani nepomýšlel.

---

¹⁾ Tomek I. c. 188 sq.

Hned 9. listopadu vzdala se Maximilianovi Malá strana Pražská, a druhého dne potom také Staré a Nové město i stavové v Praze přítomní na milost i nemilost. Mluvěci deputace stavovské Vilém z Lobkovic slze prohlásil Maximilianovi, že stavové nahlízejí, kterak velice proti Ferdinandovi se provinili, že toho litují a proto že vévodu prosí, aby se jich zastal, že budou Ferdinanda nyní za svého jediného krále a pána uznávati, a proto aby jich přijal na milost.

Tak skončilo povstání stavů českých. Když protestantství přepychem a bujností pánů na vrch štěstí a moci se vyneslo a cizímu kalvínovi korunu na hlavu postavivši plesalo jako opojeno radostí nad slavným vítězstvím, aj, tu přikvapila pomsta Páně jako bouře s blýskáním, hřímáním a krupobitím a jako hubící povodeň vypuštěna na zemi prostrannou. Rychle sražena a nohama pošlapána jest koruna pýchy, a opršel květ slávy liché. Zpupnost stavovská, která před nikým nechtěla se skloniti, byla poražena, a na stavy padla pomsta, kterou tak často vyzývali. Národ český, který se stavy ani nestál aniž za nimi byl, nebyl na Bílé Hoře poražen, — ale vinou stavův musil nyní vypítí i sám kalich hořkosti až na dno.

Když Bedřich falcký neslavně z Čech utekl, položili sami stavové věc svou za ztracenou. Vojsko císařské nenacházelo velikého odporu. Strach pojal nyní i stavy moravské, kteří se byli s českými spojili a Bedřichovi holdovali; hned jednali, aby do Vídně poslali poselstvo prosit za odpuštění. Předsevzetí to na nějaký čas zdržel hrabě Thurn,

který do Brna s několika tisíci uherského vojska přitáhl a na pomoc Bétlenovu poukazoval. Bedřich falcký z Vratislavi, kam se byl uchýlil, povzbuzoval Moravany k vytrvalosti a věrnosti. Ale stavové moravští neskládali již naděje své na Bedřicha, nýbrž usjednotili se většinou, že císaře za milost prositi budou.¹⁾

Z Moravy táhl Thurn do Uher k Bétlenovi, ale na Moravu obrátil se nyní Buquoi. V polovici prosince započalo jeho tažení, které se nesetkalo s vážnějším odporem. Vzdala se mu Jihlava brzy, a stavové moravští pospíšili si poslati tam k Buquiovi posly, kteří slibovali, že se stane, cokoli poručí. Buquoi žádal, aby císaře poslouchali a vojsku jeho zimního ležení v zemi přáli.

Brzy potom vzdala se mu beze všeho odporu i jiná města, zvláště Znojmo, odkudž zaměřil k Brnu. Tam byl přijat od stavů moravských přátelsky a uctivě. Dne 2. ledna 1621 ohlašoval to Buquoi císaři přimlouvaje se za Moravany, kteří Bedřicha se odřekli a vojsko císařské ochotně přijali. Pevně již bylo od stavů moravských uzavřeno, že vzdají se císaři na milost a nemilost. Nezvrátil jejich snesení ani výhrůžný list Bétlenův, nýbrž hledali si raději za přimluvčího kardinála Dietrichsteina a vypravili posly své, mezi nimiž věrného císaři Karla ze Žerotína, k císaři do Vídně (16. ledna). Poselství to prosilo o milost, litovalo toho, co se od nich proti císaři stalo, osvědčovalo, že se k povstání českému přidali neradi, ale že lstně a obmyslně

---

¹⁾ Tomek I. c. 190. — Procházka I. c. 784. — Pilař a Moravec: Moraviae historia III. 145.

působením několika lidí do něho vpleteni a strženi byli. Původci povstání byli prý sotva tři, čtyři Moravané, ostatní všickni, kteří tu bídu na zemi přivolali, byli cizinci, kteří vyhrůžkami a násilím jiné svedli. O mnohých věcech prý ani nevěděli a byli v nich podvedeni; vše ukrytým a násilným způsobem se konalo, a to jen mezi dvěma nebo třemi osobami nejvíce. Jestli pak časem někdo proti všemu tomu se ozvati chtěl, tu že ho ukřičeli: naspílali mu podvodníků, zrádcův a zpronevěřilých synů vlasti, takže naposledy bylo to pro stavy a obyvatele otroctví a chlapství nesnesitelné.

Ferdinand II. odpověděl jim, že na milost je přijímá, všeobecné však odpuštění a zapomenutí všeho že zatím dáti nemůže, dokud vina původců vyšetřena nebude. Na Moravu že jako císařský plnomocník poslán bude kardinál Dietrichstein, který tam ohlásí, cokoli bude k důstojnosti císařské a k prospěchu země.

Zatím na Moravě Buquoi vybral se do Olomouce a Hradiště a brzy vypudil posádky uherské z Veselí, Strážnice, Hodonína a z celé Moravy. Veškerá země uznávala za pána zase Ferdinanda II.¹⁾

Rovněž tak stalo se ve Slezsku. Saský kurfirst Jan Jiří ještě před bitvou na Bílé Hoře opanoval Lužici a potom obrátil se do Slezska. Stavové slezští postavili se zprvu sice na odpor, brzy však dali se ochotně do vyjednávání a zavřeli smlouvu dne 28. února 1621, dle které navrátili se pod panství císaře Ferdinanda a obdrželi za to odpuštění i stvrzení svobody náboženství svého ve smyslu

¹⁾ Pilař a Moravec I. c. 149 sq. — Svoboda I. c. 168.

majestátu císaře Rudolfa. Mezi tímto vyjednáváním musil Bedřich falcký Slezsko opustiti a odebral se nejprve do Branibor, pak přes Hamburk do Hollandu.

Tak byly země koruny České zase uvedeny v moc Ferdinandovu. Jen Plzeň v Čechách byla ještě v moci Mansfeldově, ale za nepřítcmnosti jeho i toto město zradou některých důstojníků Mansfeldových vydáno Tillymu. Mansfeld musil následkem toho brzy opustiti Čechy celkem. Loketští a Táborští, kteří se brániti proti císařským pokusili, brzy přinuceni vzdáti se, a severních měst Jáchymova, Falknova a Chebu dobýval saský kurfirst.

S jiné strany hrozilo však Ferdinandovi stále ještě nebezpečenství. Bátlen opanoval téměř veškeré horní Uhry. V bojích proti němu padl Dampierre, zahynul i Buquoi, když z Moravy do Uher se hnul, aby tam s Bétlenem bojoval. K Bétlenovi přirazil Thurn i Jan Jiří, vévoda krňovský s vojskem, a Bétlen vypravil pak vévodu krňovského na Moravu. Zmocnil se Strážnice a okolních míst, vypálil drabně městeček, dědin a mlýnů, odehnal dobytek a množství lidu bylo odvečeno do otroctví tureckého. Ale více s vojskem svým nepořídil, neboť Albrecht z Valdštýna, který s císařským vojskem u Kroměříže tábořil, jej odrazil. Vojsko Bétlenovo dobylo sice ještě Lipníku a hradu Helfštýna a zapálilo Šternberk, ale v krajině zpustošené široko daleko dlouho se udržeti nemohlo. Bétlen tedy, když i ostatní jeho záměry proti císaři se zmařily, jal se s ním vyjednávatí o mír, který uzavřen v Mikulově 31. prosince 1621. Dřívější jeho území v Uhrách mu zůstalo, titulu krále uherského se však zřekl. Stavům

uherským zaručeny jsou tímto mírem všechny jejich posavadní svobody náboženské a politické.¹⁾

Hůře vedlo se v Čechách. Odboj jejich byl povalen, povstání jejich proti císaři poraženo dokonce. Na velezradu, kterou se provinili, následoval přísný trest. Pomsta Boží, kterou náčelníci povstání sami na sebe svolávali, dolehla na ně. Dvůr císařský delší čas skrýval své úmysly, jakou měrou by mnil pomstiti přemožený odboj. Teprve více než tři měsíce po bitvě na Bílé Hoře zjímání jsou jedním dnem, 20. února 1621, všichni hlavnější původcové a účastníci povstání českého, kteří se nezachránili v čas útokem ze země, dílem v Praze, dílem v jiných místech, a učiněn soud nad nimi pro velezradu. Na takovou velezradu, jakou se provinili stavové čeští zosnováním povstání a povoláním Bedřicha falckého na trůn, v každém zákoně stanoven jest trest smrti. Ale zjímání pánové nechtěli tomu rozuměti, že by se čím byli provinili. Vzдор jejich zůstal nepoddajný, nechtěli ani prositi o milost.²⁾ Ale spravedlnost lidská žádala sobě oběti. Po delším hrdelním vyšetřování bylo jich 27 odsouzeno na smrt, a poprava vykonána dne 21. června 1621 na Staroměstském náměstí v Praze.³⁾ Jiní trestáni jsou vězením a jinými způsoby, při tom pak zabaveny statky odpravených a uteklých. Co lehkomyslně stavové druhdy seli, to hrozným způsobem nyní klidili. Konfiskační politiku sami začali a nyní

---

¹⁾ Tomek I. c. 192. — Pilař a Moravec I. c. 156.

²⁾ Peschek I. c. 414.

³⁾ Z předních náčelníků povstání popraveni byli: Jáchim Šlik, Václav Budovec z Budova, Křištof Harant z Polžic, Kašpar Kaplír ze Sulevic a j.

jí převelikou měrou propadli. O statky, které jiným pobrali, přišli, a sami svých nad to ještě pozbyli. O prospěch prý vlasti své milé usilovali, a sami jí největší rány zasadili!

Podobný, ač ne tak přísný trest, zastihl protestantské stavy na Moravě. Začátkem května byli původcové a účastníci povstání na císařský rozkaz zjímáni a v Brně a v Olomouci uvězněni. Smrtí však nebyl tehdy žádný potrestán. Konečně pak roku 1622. vyhlášen jest tak zvaný generální pardon, to jest odpuštění všem jiným, kteří se odboje jakým-koli způsobem účastnili, avšak pod výminkou, aby se přiznali k vině své, za kterou potom jedenkaždý pokutován ztrátou polovice, třetiny neb jiné menší části veškerého jmění svého. Skoro všechny rodiny šlechtické v Čechách a na Moravě jakož i zámožnější měšťanstvo bylo postiženo tímto způsobem pokut. Trpce zakusili povstání svého; tak mnohý rod vznešený a bohatý zašel do bídy a nedostatku a jejich místo zaujali mnohdy rodové jazykem i smýšlením národu českému cizí. Tak i na národnosti naší pomstilo se neblahé povstání českých protestantských stavů.

Ale i v jiné příčině přemožení odboje stavovského působilo na Čechy a Moravu. Prozíravý Karel ze Žerotína dobře tušil, jaký bude konec povstání a jaký toho následek; ten, jenž o svobody stavovské co nejvíce vždy pracoval, věděl, že neblahé povstání povede k potlačení svobod zemských. A po vítězství nad stavy každý mohl očekávati, že císař Ferdinand užije ho na újmu moci stavovské a ku prospěchu královské moci, která byla

od stavů v Čechách i na Moravě stále obmezována, až sklesla skoro docela. Dále pak vědělo se zajisté, že Ferdinand jako rozhodný katolík pečovati bude o prospěch náboženství katolického. Ale po delší čas zůstalo nejisto, v jaké míře se to všecko stane. Na čas bylo hned po bitvě Bělohorské zřízení zemské v Čechách a o málo později na Moravě celkem zbaveno své platnosti, dosazením mimořádných plnomocných komisařů, v Čechách knížete Karla z Liechtensteina, na Moravě kardinála Františka Dietrichsteina, kteří vládli bez ohledu na svobody stavů pouze dle vůle panovníkovy, ukládající jmenovitě berně beze svolení sněmovního a vydržující z nich vojsko v zemi, které bylo rozděleno po městech, aby potlačilo odpor, kdekoli by se naskytl. Sněmy zemské nebyly svolávány, a po některý čas také starodávni nejvyšší úředníci zemští zůstávali zbaveni zákonné moci své. — V příčině náboženství nevystoupil císař Ferdinand hned proti lutheránům z ohledů na svého spojence kurfirsta saského; nicméně však hned po bitvě Bělohorské vydal zákazy proti náboženství kalvínskému, jehož i kurfirst nenáviděl, jakož i proti bratřím českým. Dne 13. prosince 1621 vyšel mandát císařský proti kazatelům obojího tohoto vyznání, jímž jsou z císařských zemí vypověděni, protože svými svárlivými kázáními a spisy lid proti císaři popouzeli, stavy ke spolkům nepřátelským pobízeli a pořád ještě lidi pobuřovati nepřestávali; brzy potom byla konsistoř strany pod obojí v novém způsobu od stavů zřízená na základě majestátu Rudolfova zrušena, a o něco později odňal císař

straně pod obojí také Karlovo učení pražské.¹⁾ Tím, čím hřešili nekatolíci, byli trestáni; duchovenstvo vyšší katolické a Jesuity ven ze země vypovídali a statky jejich zabrali, a nyní sami ze země vypověděni jsou. Za trest Boží uznávali to sami tito kazatelé, žalující: „Rozhněvala se ruka Páně nad lidem hříšným, stihla nás metla nevole jeho a zahnila s očí jeho, v návalu hněvu potfela nás, vydala nás v ruce nepřátel!“²⁾

17. Reformace katolická.

Po bitvě Bělohorské brzy započalo se v zemích našich s reformací katolickou. Běželo o to, aby vlasti naše vrátily se k náboženství katolickému, aby národ náš, který dvě stě let co do náboženství jako v kole chodil, zase tam se navrátil, odkud vyšel.

Tu však opět a opět na paměti míti musíme, že nesmíme události XVII. století posuzovati v duchu našich časů. Dnes hlásá se tolerance (snášeniivost) až přílišná, — ale jak již z ukázek zde uvedených patrnó, tehdejší věk snášeniivosti neznal. První se jí odřekli a jí zapřeli protestanté. Nebyli to katolíci, nýbrž protestantští vladařové, kteří vynalezli a řídili se nespravedlivou zásadou: „koho jest země, toho jest i náboženství poddaných“, a důsledně jí provádějíce především ve Švédsku, Anglii, Dánsku, Prusku, Sasku a v zemích sousedních nelidsky přinutili poddaný lid, aby zapřel víru katolickou a oblíbil si bludné učení jejich. Císař Ferdinand II.

¹⁾ Tomek I. c. 193 sq.

²⁾ Slova Samuela Hořovského, druhdy kazatele u sv. Haštala v Praze z r. 1624.

oddán byl z celé duše náboženství katolickému a proto uživ dříve všech mírných prostředkův, ustanovil se konečně na tom následovati příkladu knížat protestantských a provésti reformaci cestou kratší. Tím ovšem nebyl oprávněn k některým skutkům, kterých se dopustil a kterých schvalovati nelze. Než i přísnější zákony, které za tím účelem byl vydal, nebyly tak bezohledny a příkry, jako to shledáváme u protestantů. Nechceme upírati, že tu i tam přikročilo se přísně k dílu a příkře naložilo se s jinověrci, než to zavinila barbarská doba tehdejší a náčelníci vojěnější, kteří rádi a často užili moci své ve větší míře, než by slušno a spravedливо bývalo. Kde jsou lidé, tam z pravidla jsou i lidské slabosti a nedokonalosti, — ale kdyby byl Ferdinand reformovati chtěl jen dobrotou a laskavostí, byli by se mu vysmáli vladaři protestantští, kteří opak toho činili.

Převedení Čech do lůna církve katolické nedálo se však jediné z příčin náboženských, nýbrž stalo se také z ohledů politických a bylo po rozumu Ferdinanda II. a jeho rádců nutné, měl li konečně rozhostiti se v zemi pokoj a mír. Císař i jeho rádcové pevně o tom byli přesvědčeni, že nesvár náboženský jest kořenem zla a pohrom veškerých, které přikvačily na vlast českou a po tak dlouhou dobu ničily všecken květ její. Všechno nepokojů původ, pramen nesvornosti a zášti, prolévání krve nevinné, kažení měst, hradův a dědin, ponížení university Karlovy dlužno hledati v převráceném učení, kterému se dopřávala svoboda neobmezená. Protestanté chtěli r. 1619. zbaviti rod Habsburský

koruny české a tím zlomiti moc jeho vůbec, protestantští knížata v Němcích byli pak po celé století rozhodnými nepřáteli katolického panovnického rodu Habsburského: a tudy vyvinula se při dvoře císařském zásada, že protestantství samo o sobě je zločinem politickým i že musí býti vyhubeno.¹⁾

Po prvních vypovídacích dekretch ze dne 13. prosince 1621 týkajících se kněží kalvinských a bratrských došlo 24. října r. 1622. na některé kazatele lutheránské v Praze. Vedli si tam i po bitvě Bělohorské směle; tak neostýchal se jeden z nich o svátku Nanebevzetí Panny Marie r. 1622. pronášeti rouhání proti Rodičce Boží. Jiný na den 6. července 1622 velebil ty, kteří loni odpraveni byli, a volal: „Ti jsou praví mučeníci, protože trpěli za víru a pravdu před očima všeho lidu, ale ti, kteří jim smrt učinili, při Bohu takových trestů shledají, jako Nero a Diokletian“. Druzí pak třebaš ne veřejně, přece potají tupili víru katolickou. Za vinu jim kladeno bylo, že měli účastenství při povstání. Nic jim nepospěla žádost dvorního kazatele saského Dr. Hoe, aby byli při svých kostelích zachováni, nic nespomohla ochrana kurfirsta saského. Ferdinand, který brzy potom koncem listopadu na sněmu v Řezně sesadil Bedřicha falckého z hodnosti kurfirsta říšského a přenesl ji na Maximiliana bavorského, na přímluvy kurfirstův za protestanty v Čechách odpověděl, že věc ta není podrobena sněmu kurfirstskému: jako každému kurfirstu a kní-

---

¹⁾ Dr. Krásl: Arnošt hrabě Harrach 18 sq. (v Praze, 1886).
— Dr. Rezek: Dějiny prostonárodního hnutí náboženského v Čechách 21. (v Praze, 1887).

žeti dovoleno jest, aby rozhodoval svobodně v dědičných krajích svých o věcech náboženských, tím méně že se toho zbraňovati může císaři v dědičných zemích jeho.

Císař Ferdinand II. navštívil pak z Řezna Prahu a na vlastní oči poznal, jaký jest stav náboženský v Čechách. Duchovenstvo katolické vypověděné a vypuzené zase se bylo vrátilo, kanovníci zase se ujali zpustošeného chrámu sv. Víta, jenž znovu byl posvěcen, řeholníci zase přistěhovali se do opuštěných klášterů. Ale jak to po protestantech vypadalo! Jesuité, kteří se již 22. listopadu 1620 do své kolleje vrátili, našli tam okna i dvěře vylámané, kamna rozvalená, ve školách bylo všecko rozbito a lavice spáleny a v kapli sv. Václava uviděli hnůj a koně; protestanté udělali z ní stáj!

Vrátil se z vyhnanství i arcibiskup Lohelius, aby zase církev svou řídil, ale zemřel již 2. listopadu 1622. Nástupcem jeho stal se mladý, ctnostný a rázný Arnošt hrabě Harrach. Do Prahy přibyl počátkem května 1623, když tam prodléval císař Ferdinand II. Z vlastního názoru císař všecko v Čechách pozoruje, rozhodl se pevně pro reformaci. Nebylo mu již třeba ohlížeti se na někoho; s kurfirstem saským byl se již vyrovnal a dal mu do zástavy Lužici v náhradu útrat válečných. Vydal tedy rozkaz, aby obnovovalo se náboženství katolické v Čechách, a ustanovil, že vráceny mají býti kněžstvu statky církevní, které mu kdysi náležely.

Z Vídně pak, kam se Ferdinand vrátil, posílal výnos za výnosem arcibiskupovi Harrachovi a knížeti z Liechtensteina, jakou cestou jest se

bráti, aby reformace se zdařila. Listem ze dne 25. září 1623 ukládalo se arcibiskupovi, aby výhost dal všem protestantským kazatelům a vypověděl je nejen z měst, nýbrž i z vesnic, a Karlovi z Liechtensteina bylo nařizeno podporovati arcibiskupa ve spasitelném díle tom. Než když přes to mnozí kazatelé v zemi setrvali, ani k poslušenství arcibiskupovi ani císaři státi nechtějíce, obnovovány byly výnosy proti nim, jako dne 27. dubna 1624, a stávaly se vždy ostřejší. Nejdůraznější prohlášen byl dne 18. května 1624. Aby zlo z kořene se vyhubilo a poslední věci nebyly horší prvních, nechat arcibiskup o to se postará aby pilně pátralo se po všech kazatelích a kdekoli budou postiženi, ať bez prodlení a shovění se propustí a jestliže náboženství katolické za své nepřijmou, z celého království se vyženou. Knížeti z Liechtensteina se nařizovalo, aby žádný nekatolík v obcích země české nebyl zanesen do seznamu občanů, měšťanské právo, přijetí do cechu a spojené s tím provozování řemesla neb živnosti jakékoli ať na příště udílí se jen katolíkům; jim také ať jsou svěřeny všechny úřady konselské i rychtářské v městech i vesnicích. Oddávati osoby nekatolické a pohřbívati je v zemi posvěcené bylo zakázáno.¹⁾

Podobně dalo se i na Moravě. Výnosy císařské dané ke správci země, kardinálu Dietrichsteinovi, nařizovaly, aby statky církevní pobrané zase se navrátily, zboží kolleje a důchody roční řádu Jesuitského aby zase jemu v majetek dány byly. Tak nabyl zase majetku svého klášter velehradský a

¹⁾ Krásl I. c. 28.

štípský, jichž zboží bylo pobráno od protestantů. Rovněž jako v Čechách měly nekatolické rady v královských městech nahrazeny býti katolickými, z katolíků směl býti císařský rychtář jmenován, v přísěžní formuli zase mělo se přísahati k Matce Boží a všem svatým. Novokřtění byli z mikulovského panství Dietrichsteinova nejprve vyhnáni, a pak i proti jiným nekatolíkům v zemi se nastupovalo.¹⁾

Katolická reformace byla v první řadě nařizována a upravována císařskými nařízeními. Prostředky, kterých se chápala, nařizovány byly kanceláří císařskou, a proto nelze jen tak beze všeho přehmaty, které se stávaly, přičísti na vrub církvi katolické. Ale zase na druhé straně nezapomínejme, že protestanté sami někdy zavinili, že musilo se proti nim postupovati přísněji; dokladů toho lze uvésti dosti. V některých místech, jako na příklad v Žatci, nebyli kněží katoličtí pro neústupnost a zatvrzelost protestantskou jisti životem, jinde, jako v Jáchymově, byl katolický komisař přivítán kamením.

Reformace dála se tímto způsobem. Nejprve vyslán byl komisař biskupský do obcí a na panství, jenž přišed zavolal k sobě učitele nebo pána a předložil jim rozkaz královský, aby kazatel byl vypuzen a farář katolický zpět povolán. Jestliže uposlechli, konal komisař sám služby Boží a přislúhoval svátostmi, a bylo-li tu faráře katolického, uvedl jej instalací v úřad jeho. Když však zpěchovali se přijati kněze církevního, odvolával se komisař na rozkaz císařský a hrozil, že obsadí se domy posádkou vojenskou. Pakliže i potom neuposlechli,

¹⁾ Pilař a Moravec l. c. 154.

dostavil se komisař císařský s průvodem vojenským; čeho pokojně nemohlo se dosíci u tvrdšíjních odpůrcův a jinověrců laskavou domluvou vyslance biskupského, snažil se přísností dosíci světský jeho nástupce.¹⁾

Výstředností, jichž se na bezbranném lidu dopouštěli suroví vojáci, žádný schvalovati nebude. Byly to pusté, surové kousky, jež tato bezuzdná chasa vojenská páchala. Vojáci ti byli většinou dragoni a kyrysníci, a proto se mluvívá o dragonádách Liechtenšteinských. Mnozí z vojáků těch byli ze Španěl a Bavor, byli to cizinci, kteří v dobyté zemi krutě a zpupně hospodařili. Ale nepředstavujme si tehdejší vojsko dle nynějších názorů. Tehdejší vojsko bylo skoro všecko sebrankou ze všech národů, proti bezuzdným a nekázaným vojákům nepořídili často nic ani vůdcové. Řemeslem válečným sesurověli, tak že v nich nebylo ani citu ani slitování. Takovými byli někdy i jejich vůdcové; tak Huerta a Marradas navždy budou u nás v neblahé paměti. Jak císař, tak arcibiskup i komisaři jeho chtěli, aby vojáci počínali si mírně, ale surová soldateska neohlížela se na nikoho a jednala podle své zvůle. Činili to vojáci sami na svou pěst a zodpovědnost, a největší žehráni na ukrutnost vojáků nespomáhalo. Církvi katolické ukrutnost od vojáků na lidech páchaná vyčítati se nemůže, její missonáři poučováním dlouhým a trpělivým obrátiti usilovali lid, — nad vojáky neměli moci. Vojákům poroučeli jejich vůdcové, ba mnohdy ani neporoučeli, nechávajíce je hospodařiti po libosti. Na vlastní

---

¹⁾ Krásl I. c. 33.

pěšť jednali, na ně samé padá odpovědnost. Ostatně trpěli od surových vojáků zrovna tak katolíci jako jinověrci. ¹⁾

U reformace katolické nejvíce vadilo, že nebylo po ruce dosti kněží katolických, kteří by nahradili vyhnané kněžstvo protestantské. Kněží, kteří z Polska do vlastí našich přicházeli, aby byli na výpomoc, málo prospěli, ba spíše počínání jejich bylo dobré věci na ujmu; byliť života pohoršlivého, a žaloby na ně z mnohých míst docházely. — Domáciho kněžstva světského bylo málo, ježto bylo dříve od protestantů vždy více zatlačováno, a tak musily vypomoci, pokud možno bylo, kláštery a řeholce. Ale i všecka snaha těchto obracela se v niveč tím, že jakmile takoví missonáři odešli z některého místa, kde skutečně reformaci provedli, lid, zůstávaje po jich odchodu bez faráře, velmi rychle vracel se ku starému náboženství a držel se ho pak ještě houževnatěji než dříve. U mnohých stalo se přiznání k víře katolické jenom proto, aby se zbavili surových vojínův. Při tom však také kazatelé protestantští, kteří se leckde v úkrytu zdržovali, neustávali nabádati lid, aby zůstal při protestantství. Kazatelé tito vyhlašovali při schůzkách lidu v lesích a roklinách císaře za tyрана a ukrutníka a podněcovali lid ke vzpouře proti úřadům a k odboji proti pánům. Tupili náboženství katolické a hlasatele jeho, a lid jim věřil. Tak stávalo se, že protestanté často týrali katolíky a nejednoho z nich i o život připravili. Když Oto Jindřich z Vartenberka slovy velmi vlídnými a laskavými

¹⁾ Doklady u Krásla I. c. 60.

napomínal na zámku svém v Markvarticích (Maffersdorf) poddané, aby vrátili se do lůna církve katolické a zřekli se bludů novotáfských z ciziny sem zanesených, ukrutně zavražděn byl dne 28. října 1625.¹⁾

Až posud reformace katolická nevztahovala se na šlechtice. Mnozí z nich po zvyku svém jednati po své vůli, neohlíželi se na rozkazy císařské. Dokladem toho jest i Karel ze Žerotína, jenž potupiv právomoc arcibiskupského komisaře, poručil otevřítí dveře kostelní v Morašicích, které pečeti komisarovou byly opatřeny, bratrského kazatele okázale a slavně uvedl do chrámu, který pak křtil jinověrce, pochovával a oddával přes výslovné zákazy císařské. Podobně vedl si Karel ze Žerotína i jinde na zboží svém.

Provádění reformace katolické potkávalo se tedy s nesnázemi. V Čechách nejmírněji a nejrychleji provedla se na jihu, kdežto na severu zůstávali lidé dlouho náboženství katolickému odporni. Mnozí nekatolíci stěhovali se také ze země. Nedlouho po bitvě na Bílé Hoře odešlo ze země české 12.000 osob, jež dílem k tomu přinuceny byly, dílem samy o sobě tak učinily. V té příčině dobře praví katolický dějepisec o době té: „Neseme to těžce a upřímně toho želíme, neboť mezi vystěhovalci bylo mnoho mužův učených, vzdělaných a urozených, ze země vynášely se odchodem jejich potřebné peníze, království bylo připraveno o značnou část obyvatel a za hranicemi povstávali nepřátelé vlasti, neboť vyhnanci a vystěhovalci napojeni byvše, jak

---

¹⁾ Krásl 1. c. 60.

ani jinak nemohlo býti, nenávisť proti císaři, přimlouvali se u cizozemcův, aby způsobili převrat v Čechách a vše na starou míru přivedli. A přece nebylo nic žádoucnějšího, než aby zasvitli vlasti naší tak těžce zkoušené a zubožené dnové pokoje a blahobytu. V zemích protestantských, jako jest Dánsko, Anglie a Švédsko, vedli sobě jinověrci mnohem krutěji proti katolíkům, takže pod hrdlem bylo zapověděno meškati u nich v zemi a kdo byl polapen, propadl bez lítosti hrdlem svým. Tak přísnými tresty nepřikročilo se nikdy v Čechách, ale co naplat, vyhnanství zůstává vyhnanstvím . . . Ale vyhnanství, kterým pokutováni byli r. 1623., bylo spíše trestem zrady a odboje, nežli trestem vyznání náboženského.^{4 1)}

Nejúčinněji podporovali reformaci katolickou Jesuité. Členové řádu vrátivše se z vyhnanství, počali vši silou zasazovati se o obnovu náboženství katolického a dočkali se věru hojného ovoce. Pracovali, jak mohli, z plného přesvědčení duše své pro věc katolickou.²⁾ I protestantský spisovatel o době té praví o nich, že působili horlivě, vytrvale a často přeobětavě za těžkých okolností. Byli laskaví, počínali si po přátelsku a skromně, byli neunavní v díle apoštolském. Nelekali se obtíží a nesnází, neohlíželi se ani na svůj život, jim běželo jen o svatou věc. Missiím na venkově obětovali mnozí život svůj. A jak si při tom počínali, toho dokladem jest P. Adam Kravaňský, jenž tisíce jinověrců do církve katolické uvedl, pracuje až do únavy a

---

¹⁾ Krásl I. c. 99.

²⁾ Peschek I. c. 102.

s nebezpečím života: K jinověrcům přicházel vážně a již prvním pohledem hleděl si zjednatí úcty. Proto nosíval s sebou císařské rozkazy a přípisy od arcibiskupa a jiných velmožů. Ty předkládal napřed vrchnosti, aby je uznala. Potom dal se od rady městské do kostela doprovoditi, kde lid čekal. Tam předčítal rozkazy císařské a nařízení arcibiskupská, jimiž se farářům ukládalo jej podporovati. Především na tuto povinnost jejich je upozornil. Všecko to činívalo veliký dojem na lid. Na kazatelně především na kolenou přísahal Bohu a všem svatým, že jen to poví, co posluchačům k pravému spasení potřebí jest, že krev duší na sebe bere a všecku vinu sám nésti chce, neměl-li by vědomě pravdy, a to že před soudem Božím zodpovídati a pak i peklu propadnouti chce. K tomu připojoval ještě více vhodných a důrazných výroků. Potom měl ohnivě kázání k lidu. Bylo-li co dokazovati, bral písmo sv. do ruky a dotyčné místo předčítal. Bylo-li co z řečtiny nebo z latiny z písma sv. nebo z církevních otců přeložiti, činil tak s velikou zběhlostí. Nazýván byl proto často biblickým doktorem. Jeho kázání tak přinášela veliký užitek. Skoro jen kázáním získával si mysl lidu a přiváděl jej zase k poslušenství sv. církve. Kde nebylo kněze, tam navštěvoval nemocné. Když po ukončené missii odcházel, nikdo nebyl přívětivější než on. — Tak počínali si i jiní Jesuité. Nehrozili se špatného počasí, srázných cest a příkrých vrchů, nedělali si nic z potupy, hrozeb a ran, kterých se jim od nekatolíků dostávalo, nedbali, že bylo po nich házeno kamením a blátem, jen když aspoň některou

duši získali. Ovšem kromě Jesuitův i jiní kněží jak světší tak řeholní platně při reformaci působili, ale kde byla práce nejtrpčejší a nejnevědčejší, tam byli nejprvnější a nejposlednější Jesuité.¹⁾

18. Činnost P. Martina Středy.

V dobách těch, kdy se zápalem a horlivostí pracovalo se v řádu Jesuitském, aby ve vlastech našich obnovilo se náboženství katolické, stanoveno bylo Prozřetelností Božskou, aby na svícen postaven byl jako svíce hořící a svítící Martin Středa. Měl býti vůdcem, který by rozesílal vojiny Ježíše Krista na místa, kde jich bylo třeba, měl býti jejich otcem, vzorem a příkladem.

Kolem Velkonocí roku 1620. splnila se jeho touha; stal se knězem Hospodinovým. Na důstojnost tu připravoval se veškerou rozníceností duše své pro Boha planoucí. Nevýslovně se těšil na chvíli, až přistoupí k oltáři Božímu, aby živěji a líbezněji s Pánem obcoval, když rukama obět nejsvětější přinášeti bude. Na veškerý život uložil si úmysl: „Ku svatému oltáři přistupovati budu s hlubokou úctou, jako ke trůnu Božímu mocnosti vyšší“. Když pak na kněze posvěcen byl a obět mše sv. přinášel, kolikrát obětoval, tolikrát zdál se býti andělem v těle, nebo člověkem bez těla. Boží obět Božským způsobem konaje, zasloužil si, že i Božské sladkosti okusil.

Středa byl připuštěn do řádu Tovaryšstva Ježíšova, stal se knězem, ačkoli od mládí zdravý byl

---

¹⁾ Peschek 1. c. 116 sq.

slabého. Následkem třídenního postu před prvním svatým přijímáním provázely jej po veškerý život choroby a neduhy. Bolení hlavy měl ustavičně, žízeň tak jej trápila, že ani pověděti nemohl, k tomu bolesti jeho zvětšovaly se otevřenými ranami na nohou. Zúžený žaludek nemohl potřebného občerstvení ani snést, takže si Středa uložil téměř ustavičný půst. V Tovaryšstvu Ježíšově hledělo se k tomu, aby přijímání byli toliko zdraví členové; když tedy přijat byl Středa, již z toho poznati možno, jaké domnění o něm měli a jak si ho vážili. Třebas byl těla chorobného, oprávněval v řádu k nejlepším nadějím; duch jeho povznesl se nad tělo, jemu vládl a je ve služebnost podroboval, síla ducha jeho nedala se přemoci slabotou těla.

Na kněze vysvěcen byl Středa ve Štyrském Hradci. Ale když v Čechách vzpoura byla přemožena a Jesuité zase do svých dřívějších kollejí se brali, vrátil se i P. Martin Středa do Prahy. Bylo to zajisté začátkem roku 1621., ne-li dříve.

V Praze stal se P. Středa zprvu professorem retoriky (řečnictví, r. 1622.), potom filosofie (libomudretví).¹⁾ S vrozenou důkladností a bedlivostí oddal se vyučování, při čemž k tomu hleděl, aby žáci jeho oblíbili se nejen moudrost lidskou, nýbrž aby i následovali moudrost Božskou. V přednáškách svých vykládaje o druhotných příčinách věcí přirozených učil posluchače své, aby stopovali prvního původce přírody a první příčinu všeho; poukazoval na Boha jako na poslední cíl, ve všem tak hledaje slávu Boží a spásu posluchačův. Práce jeho tím snadněji

¹⁾ Schmidl IV. 2. 582.

se mu dařila, an skutky konal, čemu slovy učil, a vynikal tedy jako takový učitel, jenž sám sebou ctnost doporučuje. Již tehdy měl pověst svatosti a ode všech, domácích i cizích, byl považován za muže v skutku duchovního, jehož Bůh milostmi neobyčejnými a zvláštním darem modlitby vyznamenal. Posluchači tak vážili si učitele svého pečlivého, důkladně vzdělaného a svatého, a tak k němu lnuli, že vzorně se chovali, nebylo třeba je slovem napomínati, ani přísnějším pohledem kárati. P. Středa sám skromně si liboval, že žádného ani přísnějším pohledem ani slovem se nedotekl.

S úřadem učitelským spojoval P. Středa svědomité studium vlastní, takže jednou pravil: „Kdybych věděl, že jedinká žilka ve mně odporna jest studiím, hned bych ji chtěl vytrhnouti“. Ale přece nezabíral se tak do studií, aby pro ně snad zapomínal na obnovu ducha svého, milejší mu byla hodinka zbožné modlitby a svatého rozjímání než všecka učenost. Kdykoli v týdnu se nevyučovalo, čas ten uprázdnil Bohu a sobě. Čtyrykráte v prázdný den zbožným rozjímáním odvracel ducha svého od věcí zemských a obracel k nebeským. Tak lahodně snoubila se u něho i výtečná učenost i dokonalá ctnost.¹⁾

Dvě léta po bitvě na Bílé Hoře dne 10. listopadu 1622 bylo z vůle císaře Ferdinanda II. odezdáno vysoké učení Karlovo Jesuitům. P. Simeon Sedecius, zvolený komisař, přijal příslušenství university Karlovy v moc řádu svého dne 14. listopadu. Tak dostaly se obě vysoké školy Karlova a Ferdinanova do rukou Jesuitův a toto společné učení

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl I. hl. 7.

přijalo název university Karlo-Ferdinandské. Rektor Jesuitský u sv. Klementa byl též rektorem Karolina a měl spolu dozorství nade všemi školami, jak náleželo dříve universitě Karlově.¹⁾

Den tento, 14. listopadu 1622, byl památný i pro P. Martina Středu. Byl totiž tehdy na Jesuitské universitě Ferdinandově povýšen ze všech první za doktora filosofie. Po povýšení tom učival filosofii vykládaje Aristotela.²⁾

Ale již r. 1624. zaměnil Středa vyučování filosofie za stolicí bohosloví na universitě Karlo-Ferdinandské. Učil polemice, čili jak se tehdy zkrátka říkalo, kontroversím. Byla to nauka vzhledem k tehdejším poměrům v Čechách předúležitá. Za tehdejších sporův o náboženství zvláště záleželo na tom, aby katoličtí kněží dovedli pravdy náboženství obhájití a s jinověrci vítězný boj o víře podstoupiti. Protestanté cvičili se tehdy v polemice proti katolíkům, jim tedy měli katoličtí kněží čeliti, zdánlivé důvody protestantské vyvraceti a učení své nezvratnými důkazy podpírati. Za učitele této důležité nauky že používali Jesuité nejvýtečnějších mužů, rozumí se samo sebou. Bylo to tedy pro P. Středu vyznamenáním a oceněním jeho zdatnosti, že stal se professorem polemiky.

V úřadě tomto zastával však P. Středa r. 1624. i hodnost děkana filosofie. V této vlastnosti povýšil dne 9. září dva, jednoho kněze z řádu sv. Benedikta a druhého studujícího práv, za doktory filosofie.³⁾

---

¹⁾ Král l. c. 346.

²⁾ Schmidl l. c. III. 359.

³⁾ Schmidl l. c. III. 487. 557.

Nedlouho potom dne 1. listopadu 1624 stal se P. Středa skutečným professem v řádu se všemi čtyřmi sliby.

Avšak P. Středa netoliko jako professor učil bohoslovce, jak si počínati mají, aby na budoucích missiích a ve veřejném působení náboženství katolické obhájili, jemu srdce lidí otevřeli a pobloudilé zase do lůna církve katolické uvedli, nýbrž i sám prakticky prováděl, čemu theoreticky učil. Když delší prázdeň ve školách nastala, vybral se P. Středa r. 1624. o Velkonocích na missie na venkov. Doprovázeli jej někteří studující bohosloví. Cílem jeho byly Počernice, kde byl pánem šlechtic Sigmund Kapr; tam horlivě a vážně učení katolické vykládal. — O Vánocích téhož roku poslán byl P. Středa zase na missie do Střely k pánu Jindřichovi z Kolovrat, kde již po dvakráte P. Albert Chanovský s velikým úspěchem pracoval. S nemějším zdarem na missii této přičiňoval se P. Středa. O Velkonocích r. 1625. zase sem vrátil se, aby v díle zdárně započatém pokračoval, tenkrát se svým synovcem Ondřejem Středou, jenž studoval v Praze u Jesuitů první rok bohosloví. Zdržel se ve Střele P. Martin deset dní; v tu dobu mnohým udělil rozhřešení z kacířství. Dočkal se tu radosti, že ve Střele za svého působení již 1000 vyzpovídal a jim nejsvětější Svátost podal; mezi nimi byli dva obzvláštní zlosyni. Brzy potom v květnu účastnil se P. Středa první provincialní řádové schůze v Praze.¹⁾

---

¹⁾ Schmidl l. c. III. 570, 571, 668, 607.

Působnost P. Středy, jeho učenost i svatos dovedl oceniti i general řádu Jesuitského. By jím P. Mutius Vitelleschi. Ustanovil P. Středov veřejnou poctu, neboť dal rozkaz, aby dle řádu university Pražské byl ve chrámě Spasitelovi u sv. Klementa na doktora bohosloví povýšen. Takové povýšení udělovalo se obyčejně členům Tovaryšstva Ježíšova v zátíši klášterním, než vzácní. P. Středy učenost a vzácná ctnost vzácným a veřejným osvědčením měla býti vyznamenána. Slavnost ta konala se 15. června 1625 a Středa při tomto veřejném výstupu akademickém tak svůj úkol konal, že všichni přítomní více se potěšili jeho andělskou skromností, nežli ostatní slavností. Po letech vzpomínali ještě členové řádu tehdy přítomní na povzbuzující výjev ten, který tak blahou památku po sobě zanechal.¹⁾

Zaslouhoval si zajisté P. Středa za působení své všecko zvláštní pocty, neboť v každém oboru platně se osvědčil. Jemu svěřovány byly i podniky, které důvěru v něho předpokládaly. Tak byl P. Středa r. 1624. buď jako delegát provinciálův nebo na místě rektora kolleje Pražské poslán do Kutné Hory, aby s městskou radou jednal o založení kolleje Jesuitské v městě tomto. Jednání toto zdařilo se tím spíše, protože měl P. Martin v Kutné Hoře vlastního bratra Jiřího, jenž byl primatorem města. Nejvíce o povolání Jesuitů se přičiňoval mincmistr Vilém Vřesovec, jenž se na císaře v té věci o pomoc obrátil. Na krátko ještě pro mor v Čechách panující zdržel se příchod Jesuitův, ale

¹⁾ Schmidl l. c. III. 617.

již koncem r. 1625. uvedeni jsou na Kutnou Horu. Jim odevzdán byl kostel sv. Barbory, a císař Ferdinand II. vykázal jim stavební místo pro kolleji i gymnasium a poukázal jim některé pozemky na výživu.¹⁾

Ale i u P. Středy měla se zkouškou ukázati jeho ctnost. R. 1625. byli posláni generálem řádu do Prahy vynikající doktoři bohosloví. Středa, jenž svou stolicí učitelskou výtečně zastával, vyučuje vědě i ctnosti zároveň slovem i skutkem, dal příklad pokory a skromnosti. Pod záminkou slabého zdraví, jakož skutečně byl, popustil přichozím úřad učitelský.

Ale hlouběji ještě při té příležitosti měl osvědčiti pokoru a poslušnost. Bylo mu poručeno, aby odebral se do Nisy ve Slezsku přednášet mravovědy. Bylo to sousto, jehož by každý nebyl zažil. On, jenž nedávno na universitě slavným způsobem za doktora bohosloví prohlášen byl, jenž s velikou chválou a s výborným prospěchem počal přednáseti, za krátkou dobu z veřejnosti měl ustoupiti a úřad méně skvělý nastoupiti! Než co by jinému snad odporno bývalo, P. Středovi bylo vhod, jelikož v rozkazech představených Bohu se kořil a jen po tom toužil, aby vzdálen jsa čtižádosti v pokoji skrytým zůstal. Uposlechl ochotně a rád, vždyť takové mínění vznešené o poslušnosti měl, že říkával, že raději by pozbyl života než poslušnosti. Poslušnost byla mu zřítelnicí a srdcem i sluncem Tovaryšstva Ježíšova; kdo jí tedy následují, všickni že jsou syny světla, jasnými zrcadly, jimžto i v menších věcech dostává se světla od představených; bez

¹⁾ Schmidl l. c. 715.

jejich vědomí a tajně něco konati nazýval dle sv. Basilia svatokrádeží. Proto býval všem svým představeným synem potěšení, rozkazy jejich předcházel a vůli jejich vždy radostným srdcem konal.¹

Ochotně odebral se do Nisy. Bylo to asi za čátkem r. 1626. Dne 7. ledna tohoto roku by ještě v Praze, kde oslavoval řečí slavnostní po výšení P. Roderika z Arriagy za doktora bohosloví.² Doprovázela tam P. Středu vzpomínka na přítele svého dobrého P. Valesia, který tam všem se obětoval a druhým až do smrti slouže sám zárodek smrti si vysloužil. Týž úmysl jako přítele P. Valesia jej oživoval, že hotov byl, když by třeba bylo, i život svůj položiti ve službě lásky křesťanské.

Nedlouho před tím stanuli Jesuité pevnou nohou v Nise. Z Kladska posílali tam na missie sice od roku 1610., ale kollej jejich vlastní v Nise zřizovala se teprve r. 1622. štědrotou biskupa vratislavského, arciknížete Karla, jemuž město náleželo. Roku následujícího se tam usadili, ale předčasná smrt zakladatelova r. 1624. přinesla jim mnoho starostí. Kromě toho zuřil ve veškeré krajině mor, a k ráně té připojila se bída a nouze. Jesuité podporovali chudé, jak mohli, a konali skutky milosrdenství, ačkoli nehody na ně stále se valily.

Asi půldruhého roku pobýval P. Středa v Nise a učil na školách mravovědě se stejným rozumem i zdarem. Pro svůj vzorný život a pro svá slova, jichž sice málo, ale za to s Božským důrazem pronášel, nazýván byl u upřímného lidu slezského

¹) Dilatus MS. I. c. díl I. hl. 7. — díl II. hl. 5.

²) Schmidl I. c. III. 730.

Otcem, z jehožto úst andělé mluví. P. Středa vůbec málo mluvíval, ale kdykoli něco propověděl, byla slova jeho dobře povážená a důrazná, která mocným dojmem působila. Na přednášky a veřejná vystoupení vždy svědomitě se připravoval, řeči jeho pak nebyvaly nekonečné, ani vysoké nebo nízké, ani rozvláčné nebo svárlivé a trpké. Obliboval si v nich uhlazenost a zdvořilost, ale bez přemrštěnosti, mluvíval příjemně a vesele, ale bez pokřiku a smíchu, hovořival svobodně, ale s náležitým ohledem na posluchače, vykládal živě, ale bez lehkomyšlnosti, slova jeho byla pádná, ale při tom skromná, důrazná, ale ne umíněná. V proudu řeči ani se neskláněl k lichocení, ani nerozpálil se hněvem. Prázdných rozprav nikdy přítelem nebyl. Ať však mluvíval, co mluvíval, vždy směřoval k tomu, aby posluchači byli k dobrému povzbuzeni a aby stávaly se lepšími.

Proto kdykoli býval svědkem hovorů marných nebo snad i zakázaných, ihned snažil se přivést řeč do řádných kolejí, a bylo-li třeba, začal mluvit třeba o něčem, co nesouviselo ani s tím, o čem se hovořilo, jen aby se přetrhl hovor, který se mu nelíbil. S jazykem svým jakoby smlouvu učinil, aby jen k řádným rozpravám se obracel, a Boha přechasto prosil k tomu za přispění vzdychaje s prorokem: *Polož, Pane, stráž ústům mým!* Sám se sebou pak v příčině té v přísný počet vcházel; po přednáškách a rozhovorech zamlčoval se a rozjímal o výsledku: shledal-li, že sloužilo to ku prospěchu duší, děkoval Bohu za jeho dobrotu, bylo-li však v něčem pochybeno, prosil lítostně

Boha za slitování. Tak uvykl si ze všeho i pro sebe největší užitek míti.

V úřadě svém učitelském byl P. Středa co nejvíce svědomitým. Povinnost, která mu byla uložena, byla mu svatou a nikdy se jí nezpronevěřil. Když v Nise přednášel, jednou pro jakousi příčinu žáci se rozešli a zůstal z nich jen jediný. Nicméně P. Středa přednášku svou tak dokonal, jakoby tam byli všichni posluchači.

Jako již v Praze, tak i v Nise požíval P. Středa pověsti světce. Se zbožným údivem lidé naň patřili a vykládali si, že Bůh neobyčejnými dary a milostmi jej obdařil. Vyprávělo se a zaznamenáno jest, že již při svých prvotínách nad zemí se vznášel, taktéž r. 1636. v Klatovech tvrdil děkan nepomucký Kašpar Petr Drauschovig, že když v Praze studoval, za profesora filosofie měl P. Středu, jenž byl zároveň zpovědníkem konviktu studentského, a že jednou v sobotu jda k němu ke zpovědi, uzřel jej uprostřed světnice na kolenou se vznášejícího, a že tak jej i druzí spatřili, a podobná zpráva zachovala se o P. Středovi i z pobytu jeho v Nise. Do kolleje Jesuitské zavítal totiž biskup vratislavský a vstoupil po tichu do učírny P. Středy ; tam jej uviděl, an se ve vzduchu vznáší.¹⁾

19. P. Středa rektorem kolleje v Brně.

Až potud ctnostný život P. Středy přece jakoby v úkrytu byl. Měla již však svítiti ctnost

---

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl I. hl. 7.

jeho nejen některým ve škole, nýbrž „všechněm, kteříž jsou v domě“. R. 1627. byl P. Martin Středa ustanoven společníkem (socius) provinciála P. Řehoře Rumbera, jenž od r. 1618. provincií spravoval. Provincie tato Jesuitského řádu byla zvána až do r. 1623. Rakouskou a obsahovala kolleje řádové v zemích koruny České, v dědičných zemích rakouských, v Uhrách i Chorvatsku. Od této příliš rozsáhlé provincie byly však r. 1623. země koruny České odděleny, a vlastní česká provincie zřízena pod samostatnou správou provinciálovou. Kollejí Jesuitských bylo tehda v Čechách pět: v Praze u sv. Klementa, při níž byla universita, v Krumlově, Chomutově, Jindřichově Hradci, Kladsku; residence byla v Jičíně, založená téhož roku od Albrechta z Valdštýna; na Moravě byly kolleje v Olomouci, při níž byla akademie, a v Brně s domem probace (zkušebným). Ve Slezsku byli Jesuité v Nise.

Brzy však přibyla na Moravě nová kollej ve Znojmě, založená r. 1624. Michalem z Althanu, a v Jihlavě, založená rok potom. Za to v Holešově, kam ještě před povstáním českým Ladislav z Lobkovic Jesuity volal, nezdařilo se jim zaříditi dům probace, jak původně chtěli; nějaký čas sice v Holešově pobývali, ale byli r. 1626. od vojska Mansfeldova vypuzeni a již se nevrátili. V Čechách přibyla kollej v Kutné Hoře, v Praze pak samé získali r. 1625. nový dům duchovní v Menším městě Pražském u sv. Mikuláše, aby byl příbytkem členů řádových, slibem poutaných (domus professorum).

Takový byl stav české provincie Jesuitské, když P. Martin Středa se stal společníkem pro-

vinciálovým. Doprovázel provinciála na jeho visitační cestě po kolejích, ale v hodnosti této byl jen kratičký čas. Již dne 5. září r. 1627 ustanoven byl P. M. Středa rektorem čili představeným kolleje

Zázračný obraz B. P. Marie u Jesuitů v Brně, darovaný tam od sv. Františka z Borgie.

brněnské. Hned ujal se pevnou rukou správy kolleje. — Do Brna vrátili se Jesuité z vyhnanství od moravských stavů r. 1619. na ně vzneseného dne 15. ledna 1621. Kollejí jejich, na které ještě stále pracovali, byla tak zpustošena, že nemohli v ní

ani přebývati. Úsilně 52 dní musili ji opravovati, aby aspoň z nejhorského si ji pro obývání připravili. Dne 8. března 1621 zase v ní se usadilo 44 členů řádu a hned začali ve školách vyučovati, kázati, v okolí a daleko na panstvích jako missionáři a duchovní správcové působiti. Škody, které utrpěli, přátelé jim vynahrazovali, tak koupili r. 1621. za 5500 tolarů od Matěje Jelitovského mlýn v Komíně, zaplatili však jen 2500 tolarův a ostatek jim bylo odpuštěno. Když pak roku potomního založili seminář pro chudé studující, získali hojně podporovatele krásného skutku tohoto. Císař Ferdinand II. rovněž připojil se k dobrodincům; aby velké škody jejich zmírnil, daroval kolleji r. 1622. panství polehradické. Ale přece zůstávala kolleje brněnská zle stížena hladem, morem i válkou a velmi stísněna; v Brně byl totiž noviciát Jesuitský veškeré provincie, a věru nesnadno bylo zaopatřovati výživu pro všecky v kolleji. Aby této nouzi ulevil, daroval kolleji císař r. 1623. panství řečkovické u Brna.

R. 1623. byl strastný pro kolleje i pro veškerou Moravu. Zruřil prudký mor, takže školy zavřeny býti musily, scholastici uchýlili se do Habrovan, členové řádu jinam rozesláni, a v kolleji jen čtyři kněží zůstali. Obětovali se však nemocným a umírajícím docela, i na ulicích je zaopatřovali. Ale strast tato nezůstala sama. Bétlen Gabor zase zruřil mír s císařem nedávno ujednaný a strojil se k nové válce. Pobádán byl k ní od spojenců Bedřicha falckého, proti nimž v říši německé šťastně vůdcové císařští bojovali, podněcován byl i od Matiaše Thurna a Ladislava ze Žerotína, kteří

u něho dleli a slibovali, že se nové povstání v Čechách i na Moravě proti Ferdinandovi II. roznítí. Thurn schválně jel do Cařihradu prosit o pomoc tureckou, které se také Bétlenovi dostalo. Tu opanoval Bétlen největší část hořejších Uher, kdež se šlechta protestantská opět k němu přidala, a dobyv i Trnavy přitřhl k Hodonínu, kde obklíčil vojevůdce císařské Caraffu, Schwarzenberga a Albrechta z Valdštyna. Turci, spojenci Bétlenovi, rozjížděli se široko daleko po Moravě, poplenili a zpusťovali a vypálili celý kraj ke Znojmu a Brnu, jehož předměstí zažehli, obrátili se pak k Vyškovu a zase ve veškeré krajině té tak řádili. Kyjov, Kounice, Polehradice, Čejkovice a přechetná jiná městečka a vsi byly spáleny a popleněny, na deset tisíc lidí bylo z Moravy jako stádo přihnáno do tureckého ležení u Hodonína a potom za otroky a otrokyně prodáno. Ležením rozléhal se pláč a srdcelomné bědování těchto ubohých obětí války, kterou odpůrci a nepřátelé císaře Ferdinanda svévolně vyvolali. Věru trpké pomyšlení! Vůdce povstání českého, Thurn, žebře o pomoc tureckou, — je to také jednání k prospěchu naší vlasti? Jedná v jejím zájmu, když domáhá se sverepých Turkův, a když ti pak tisíce otrokův na Moravě si nachytají? Ó milí ti vzbouření stavové v ústech měli krásná slova, že prý jsou nejlepšími přáteli vlasti, a zatím byli jejími nejzvrhivějšími nepřáteli! Zaprodávají vlast a křesťany největším nepřátelům jména křesťanského! Věru, není dosti slov, která by takové jednání a zároveň pokrytectví, jaké až dosud v této příčině panuje, odsoudila; tak mnozí totiž pořád

ještě prolévají nad ubohými emigranty a vystěhovalci z Čech hořké slzy, a pro ony stokráte ubožejší otroky křesťanské nemají soucitného slovíčka. Trpké je vyhnanství, ale oč trpčejší je otroctví! A proto nekamenujme stále jen císaře Ferdinanda a církve katolickou, ale pozastavme se a k dobrému povážení si předložme, jak odpůrci císařovi a protivníci církve katolické jednali s vlastní svou!

Po šest měsíců skličoval Bétlen Hodonín, dobytí ho však nemohl. Hlavní útok dne 17. listopadu 1623 byl odražen, a tak Bétlen, jenž se nad to i s pomocným vojskem tureckým nepohodl, vida, že nic nepořídí, od Hodonína odtrhl. Zástupy turecké na zpátečním tažení byly císařskými potírány a mnoho zajatcův bylo osvobozeno. Brzy potom Bétlen již zase vyjednával s císařem o mír, který v březnu 1624 pod týmiž výminkami jako předešle uzavřen byl. Roku potomního byl pak i s Turky prodloužen mír Žitvatorocký na dalších dvacet let.¹⁾

Když toto nebezpečí od Moravy odvráceno bylo, nebylo přece ještě pokoje v zemi. Něco polského vojska bylo přišlo císaři na pomoc proti Bétlenovi, ale bezuzdné čtyry tyto zůstaly i potom na Moravě a řádily tu po devět měsíců hůře skoro ještě než nepřátelé. Co od Turkův ušetřeno bylo, to ještě polští vojáci zničili. Konečně byli od vojska císařského z Moravy vybiti a zahnáni.

Než brzy nové útrapy válečné na Moravu přikvačily. Do války proti císaři Ferdinandovi po-

¹⁾ Schmidl l. c. III. 452 sqq. — Pilař a Moravec l. c. 170. — Svoboda l. c. 2. 31. — Tomek l. c. 197.

štván byl r. 1625. král dánský Kristian IV. Válka vedena byla v Německu s nevelikým štěstím pro krále dánského, ale přes zimu na rok 1626. získán byl za spojence odpůrců císařových zase kníže sedmihradský Bétlen Gabor, který zjednal si opět pomoci od Turkův, a hned byl zase pojat záměr o přenesení války do vlastních zemí císařových s dvou stran zároveň. Bétlen měl jak nejspěšněji možno vtrhnouti do Moravy a do Čech; tam měl mu Mansfeld s vojskem svým z Němec přitáhnouti ku pomoci; opět doufalo se při tom v nové pozdvižení stavů protestantských v Čechách i na Moravě.

Ale naděje tyto nepřátelů císaře Ferdinanda se rozplynuly. Mansfeld sice ku konci června 1626 vtrhl do Slezska, kde se k němu přidalo protestantské obyvatelstvo této země, zmocnil se některých pevných míst, bez překážky protáhl zemí a osadil průsmyk Jablunkovský, aby v Uhrách spojití se mohl s Bétlenem, — ale za ním bral se s vojskem Albrecht z Valdštýna, aby obránil zemí císařských. Mansfeld poplenil jen od Jablunkovského průsmyku olomoucký kraj až po Unčov, který se ubránil; Nový Jičín platiti musil značné výkupné, okolí Hranic návodem protestantského rychtáře Bělotínského se k němu přidalo a človecenství jemu jménem krále dánského slibovalo, ale od Lipníku byl odražen, Kroměříže nedobyl a tak Holešovem se vracel, aby se v Uhrách s Bétlenem spojil. Ale Bétlen, jemuž čelil palatin Esterházy, s nímž později Albrecht z Valdštýna se spojil, rozhodného nic nepodnikl a hledě k nezdaru věci v Německu, kde byl král dánský poražen, již dne 1. října 1626

zavřel s císařským vojskem příměří, na něž koncem roku zase následoval mír, kterého od té doby Bétlen až do smrti své (5. listopadu 1629) již neporušil.

Od Bétlena vracel se zase do Slezska Jan Arnošt, vévoda výmarský. Spojiv se na Moravě i ve Slezsku s nekatolíky, vpadl ze Slezska v prosinci 1626 do Moravy, kdež zmocnil se Šternberku a Sovince a posádky tam zanechal. Když však vévoda brzy umřel, vojsko jeho Valdštýn rozptýlil. Od té doby měla Morava od nepřátel po delší dobu pokoj.

I za těchto běhů válečných pracováno bylo na Moravě úsilně o obnovu náboženství katolického. Již r. 1622. nařídil císař, aby nekatolíci pánové nezadávali žádných kostelů farních, a aby odevšud protestantští a bratrští kazatelé vypuzeni byli. Roku 1624. ustanovil císař, aby žádný nekatolík za obyvatele přijat nebyl, aby žádnému jinověrci nedávalo se právo měšťanské, tím méně aby kdo z nich do rady městské připuštěn byl, aby každý usedlý stal se buď katolíkem anebo se vystěhoval.

Přehorlivě na vrácení se jinověrců do církve katolické pracovali kněží zvláště Jesuitští. Sotva se na Moravu vrátili, všecky síly své tomuto úkolu zasvětili. Pracovali obětovně, neunavně a proto i s úspěchem. V městech bylo ovšem poměrně snadněji působiti, ale Jesuité nevyhýbali se ani horám ani lesům, nedbali na vzdorovitost a nepodajnost jinověrcův na místech odlehlejších, kde často skrývali se potají nekatolíci kazatelé. Po celé zemi rozvinuli úspěšnou činnost missionářskou. V městech, kde měli kolleje, pracovali ovšem stále a na sta

jich každého roku získávali zase církvi; ale i na venkově žeň jejich byla veliká. Tak konali r. 1622. missie ve Slavonicích, Kounicích, Mikulově, Hranicích, Jihlavě; r. 1623. v Biskupicích, Slavkově, Doubravníku, Novém Městě, Jimramově, Krumlově; r. 1624. ve Slavkově, Prusinovicích, Bartošovicích, Ivanovicích, Rajci, Miroslavi, Prostějově, v Úsově, Zábřehu, Šumberku, Litovli, Třebové, Lipníku, Hranicích, Oseku, Soběchlebích; r. 1625. ve Vranově u Znojma, Brtnici, Lysicích, Hustopeči, Litovli, Ivanovicích; r. 1626. v Budějovicích, Bohuticích, Břeclavě, Bučovicích, Slavkově, Brtnici, Lukách; r. 1627. v Kynicích, Slatině, Brtnici, Oslavanech, Ivančicích, Olbramovicích, Troskotovicích.

Kromě toho zřizovali Jesuité družiny Mariánské, které zdatně i v širších vrstvách působily. V Brně na příklad družina Nanebevzetí Panny Marie předcházela konáním skutků milosrdných, horlivostí, jakou členové ducha kajicného projevovali, všecky ostatní katolíky nejkrásnějším příkladem. Studující Jesuitští rovněž nechtěli zůstatí pozadu. Jednotlivé třídy školní vyvolovaly si za patrona některého světce nebo světici, které studující o slavnosti jejich veřejnými průvody uctívali; ducha katolického oživovali i veřejnými výstupy i divadelními hrami, které vábily převeliký počet vděčných divákův. Při všeobecných pohromách, jako na příklad tehdy v čas moru, konávali Jesuité zvláštní pobožnosti, každého roku pořádali pouti na místa Panně Marii zasvěcená. Z Brna nejčastěji chodívali do Křtin. Něžná úcta Přechisté Panny se tím způsobem šířila a mysl lidskou zušlechtovala.

Toto všecko působilo k tomu, že se mnoho nekatolíků vracelo do církve katolické. Tak Jesuité brněnští r. 1625. obrátili jich 2360, olomoučtí 1466, znojemští 300 a k tomu celé město a okolí; r. 1626. brněnští 2040 kromě města Slavkova, olomoučtí 500, jihlavští 222, znojemští 745 kromě celého panství bohutického.¹⁾ Ale císaři Ferdinandovi II. se zdálo, že reformace katolická dělá přece jen malé pokroky. Nemínil v zemích svých jiného náboženství trpěti než katolického, pevně jsa přesvědčen, že „jednotou náboženskou vrácen bude pokoj a kýžený řád celé zemi; až všichni snášeti se budou s císařem u věcech víry, kteráž samojediná zaručuje lidu věčnou spásu: v bezpečnosti pak že bude právo, moc císařova i jeho nástupcův.“ Proto vydával opět a opět nové výnosy reformační. Dne 5. ledna 1626 vydán byl rozkaz císařským rychtářům, aby knihy kacířské sbírali a Jesuitům odevzdávali. Rozkaz tento byl obnoven dne 10. května 1628 v ten smysl, aby knihy, ve kterých postižena budou klamná učení odporující svatému jedinému pravému náboženství katolickému a bludy nesčíslné, jako jsou postilly, modlitební knihy, jednotlivá kázání buď rukopisná buď tiskem vydaná, pojednání bludařská, byly vyhledávány u poddaných skrze určité k tomu právem zřízené osoby, aby donášely se na místo vykázané a buď hned pálily, buď v knihovnách klášterních ukládaly. I zapovídalo se zároveň knihy ty a jim podobné, pokud uvodí se jimi hana na náboženství katolické, čísti nebo tisknouti, a kdoby nedbali

---

¹⁾ Schmidl l. c. III. na mnoha místech.

zákazu toho, že budou stíženi přísným a neodvratným trestem ¹⁾)

U tohoto pálení knih musíme se poněkud zastaviti. Tolik se to vyčítá církvi katolické, tolik se tím potupují Jesuité, že nelze toho mlčením pominouti. Užívá se tohoto perutného slova, aby prý hřích do nebe volající proti národu českému vmetl se církvi ve tvář. Mluvívá se s dělaným rozhořčením o tom, ale nemyslí se při tom nic. Považme jen! Když Husité pustošili, plenili, bořili a pálili kláštery a kostely, kolik převzácných, skvostných, nikdy nenahraditelných rukopisův a knih bylo jimi zničeno! A o tom se mlčí, to se nevyčítá, — protože to udělali Husité. Když protestanté pálili české katolické knihy, čehož doklad přinesli jsme výše, to se také nepřipomíná, — protože to udělali protestanté. Když však katolíci pálili knihy protestantské a bludařské, — aj, jaký to hrozný hřích na národu páchaný! Proč, — protože to udělali katolíci! Věru, skvostná to důslednost a spravedlnost k církvi katolické! Že drahocenné knihy a rukopisy byly spáleny od nekatolíků to nevadí, ale že katolíci a kněžstvo jejich pálili protestantské škváry, to prý je hřích k neodpuštění! Neboť jaké byly ty knihy, které se měly nařízením císařským vyhledávati a páliť? Byly to překlady lutheránských traktátů, překlady lutheránských biblí, hanopisy a potupná skládání o papeži a církvi katolické, kterými popuzovali se poddaní a naváděli k boji proti církvi a ke zradě nad vlastní a národem. Takovými literárními „skvosty“ nehonosil by se

¹⁾ Krásl I. c. 97.

dnes v knihovně své zajisté žádný horlitel, který pálení ono církvi odpustiti nemůže a hrůza by ho pojímala, kdyby nechutné traktáty a pamflety takové čísti musil, — ale ovšem proti církvi katolické je každé polínko dobré. Také divně se vyjímá, když někdo, kdo po celý Boží rok modlitební knihy nebo postilly do ruky nevezme, hořké slzy falešného vlastenectví z očí vytlačuje nad podobnými zmařenými knihami a postillami! Co se týče počtu tak zkažených knih, je rovněž přehmán; ba nezdá se nám jinak, než jakoby lidé, kteří tak rádi plýtvají miliony, neměli pravého ponětí o hodnotě obdobného čísla toho. Ostatně za knihy kacířské dávaly se knihy katolické. Než nezastáváme se nikterak úplně tohoto pálení knih, a připouštíme, že prostředek tento mohl rozjitřiti obyvatele jinověrecké.¹⁾ Jak k českým knihám se měli Sasové a Švédové uvidíme taktéž.

Kromě tohoto rozkazu císařského o knihách jiné ještě následovaly. Dne 30. dubna 1626 vyšel mandát, jímž každému, kdo by nějakého uprchlíka pro náboženství u sebe přechovával, pohroženo pokutou 100 českých kop a sice tolikrát, kolikrát by se přečinu toho dopustil. Mandát tento obnoven byl pak 13. května 1627. Vydán byl v první řadě pro Čechy, na Moravě takových přísných prostředků se neužívalo. Na Moravu se pohlíželo jako na zemi k odboji svedenou, nevystupovalo se tedy proti obyvatelům s tou přísností jako v Čechách, kde povstání bylo zosnováno. Vinníci byli ovšem i na Moravě pokutováni a kazatelé nekatoličtí vyháněni.

¹⁾ Krásl l. c. 98.

Takový byl asi stav věcí politických i náboženských na Moravě, když P. Martin Středa stal se představeným kolleje v Brně. Důležité místo svěřeno mu bylo; v Brně byl noviciát Jesuitský, pečovati mu tedy bylo o dobré vychování a vedení nastávajících údů řádových; byl tam dům probace čili dům zkušební, do něhož byli kněží řádoví posíláni z jednotlivých kollejí, aby základní pravidla řádová zase si zopakovali a k vyšší dokonalosti postoupili. Kollej Jesuitská nebyla pak ještě dostavěna, měl tedy ve stavbě pokračovati, a kromě toho byla kollej ochuzena, zboží její polehradické bylo zpustošeno a dokonce téměř zničeno, takže citelný nedostatek na kollej doléhal. Než Středa nelekal se obtíží a nesnází, vždyť vždycky naději svou skládal v Hospodina.

Sotva že do Brna přibyl, uvítal v kolleji správce Moravy, kardinála Dietrichsteina a brzy potom císaře Ferdinanda II. Kardinál dostavil se na pohřeb Jesuitského provinciála P. Řehoře Rumbera, jenž v Brně dne 29. září 1627 zbožně zemřel. Představeného svého, jehož ještě krátce před tím na cestách jeho doprovázel, doprovodil P. Středa nyní ke hrobu, a sám napsal na zvěčnělého vzpomínku a pochvalu (elogium), kterouž život jeho oslavoval. Při slavných obřadech pohřebních a při hodinkách za zemřelého přítomen byl kardinál Dietrichstein.¹⁾

Brzy po tom navštívil Brno císař Ferdinand s císařovnou, se synem Ferdinandem III. na království Uherské již r. 1625. korunovaným, s dvěma

---

¹⁾ Schmidl l. c. III. 831, kdež i elogium ono uvedeno.

arcikněžnami svými a celým dvorem. Ubíral se do Prahy, aby tam českou korunou byla korunována i císařovna i syn, král Ferdinand. V Brně pozdržev se nějaký čas, dne 10. října na den sv. Františka z Borgie přišel císař s rodinou do kostela Jesuitského, podal napřed rektorovi, potom pořádkem ostatním pravici, dávaje takto důkaz blahosklonné vlídnosti. Upřímné potěšení měl nad novici, ano rozkázal, aby za ním do Prahy jména noviců co nejrychleji zaslána byla.

V Brně P. Středa již za krátkou dobu svého pobytu dobře pozoroval, nač pozornost mu obrátiti jest. Pln jsa horlivosti pro Boha, chtěl všechněm všecko učiněn býti, aby jen všecky Bohu získal. Především pečoval, aby v missiích se pokračovalo. Sám nejprvněji odeslal missionáře Ezechiela Leandra ještě s jedním druhem do Ivančic, kteří tam od 21. září po pět neděl s velikým úspěchem pracovali. Práce ta byla obtížna; Ivančice byly střediskem bratrské jednoty, která tam měla na předměstí gymnasium, dva kostely, v nichž se česky i německy kázalo, kostel v městě byl rozdělen na dvě části, ve větší pro české a v menší pro německé protestanty, byla tam i synagoga židovská, na předměstí jiném bydleli zwingliani, jinde schwenkfeldiani, fotiniani, novokřtěnci, ano byli i takoví, kteří nevěřili nic. Katolíků byla malá hrstka, kteří si na veřejnost ani netroufali. Působením horlivým Jesuitů těchto tolik se jich obrátilo, že na první neděli adventní více než 800 jich sv. Svátosti přijalo.¹⁾

---

¹⁾ Schmidl l. c. III. 802.

Koncem r. 1627. poslán byl zase do Břeclavi z Brna Jiří Vodička (Aquitanus). Od 20. prosince ani ne za deset dní přivedl 115 jinověrců do církve katolické, přemnohé katolíky kázáním a sv. Svátostmi posílil, za vojáky, kteří sem z Uher v zimě a o hladě došli, prosil, aby se lidé nad nimi slitovali a čeho třeba jim bylo, dopřáli, nepřátelství zakořeněné mezi měšťany uklidil a urovnal.¹⁾ Rovněž s hojným výsledkem se potkala práce missionářů Jesuitských v Krumlově. Zručnost, s jakou s lidem zacházeli, rychlost, jak nad bludy vítězili, tak se zalíbily knížeti Gundakarovi z Liechtensteina, pánu na Krumlově a Ivančicích, že před odchodem je prosil, aby způsobu svému, kterým jinověrce obraceli, naučili duchovní správce a komisaře, jimžto ostatní práce svěřena byla. Toho roku 1627 obrátili Jesuité z Brna vůbec 1826 jinověrcův.²⁾

Roku 1628. pokračováno bylo s neumdlévající horlivostí v missiích. Do Břeclavi, kde hr. Meggau velmi Jesuitů si žádal, poslán byl P. Jiří Vodička, jemuž později, když sám práci tu zdolati nemohl, přidán byl P. Jan Vydra; za měsíc bylo jich tam obráceno 698. V srpnu odešel P. Vydra zase do Boskovic, kde 235 vrátilo se do církve katolické. V prosinci týž missionář odebral se do Habrovan na panství Kateřiny Zoubkové, aby tam poslední ještě zbytky bludného učení vykořenil; shledal jich ještě 12, které do pravé církve uvedl. Za ten rok obrátili jich brněňští Jesuité vesměs 1510.³⁾

¹⁾ Schmidl l. c. III. 802.

²⁾ Schmidl l. c. III. 803.

³⁾ Schmidl l. c. III. 907. Z jiných kollejí konaly se toho roku missie v Oslavanech, Olbramovicích, Prostějově.

Až potud byli z nařízené císařem Ferdinandem II. reformace vyňati šlechtici. Poněvadž však šlechtici, kteří nad poddannými téměř neobmezeně vládli, na mnohých místech reformaci lidu poddaného veliké překážky do cesty kladli a nekatolíky v odporu utvrzovali, dospěl císař Ferdinand k poznání, že potřebí rozhodný krok učiniti i proti nekatolickým šlechticům. Ovšem příčinou toho kroku neposlední byly i záležitosti politické. Šlechta protestantská, která se ze země vystěhovala, neustávala totiž podněcovati protestantská knížata v Německu a jinde k boji proti Ferdinandovi a udržovala spojení se šlechtici v zemi zůstavšimi i za tím cílem, aby zase v zemi proti císaři povstání vzbuzeno bylo. To rázem se mělo přetrhnouti. Vydal proto císař dne 31. července 1627 pro Čechy a dne 9. března 1628 pro Moravu mandát, dle něhož — aby prý všem praktikám nekatolického obyvatelstva byl konec učiněn — ustanovena zvláštní komise reformační z osob světských i duchovních, kteráž měla o to péči míti, aby všickni poddaní přivedeni byli do lůna církve katolické. Všecky osoby panské, rytířské i městské do šesti měsíců měly býti před komisi předvolány a přivedeny ke katolictví; kdo by do této lhůty obrátiti se nechtěl, musil v následujících šesti měsících vyprodati majetek svůj — a sice tak, že statek jen katolíkovi směl býti prodán — a odejiti ze země. Kdo chtěl vystěhovati se dříve, mohl k urovnání finančních záležitostí jmenovati plnomocníky za sebe, ovšem katolíky. — Lhůta šestiměsíční prodloužena byla později do dne 31. května 1628 pro Čechy a do 25. června 1629 pro

Moravu.¹⁾ — Mandát tento byl na Moravě vyhlášen, když císař Ferdinand s císařskou rodinou z Prahy se vracel, a když ve Znojmě na sněmu zemském koncem června 1628 stavové nově korunovanému králi a markraběti Ferdinandovi III. holdovali. Potom byl vyhlášen kardinálem Dietrichsteinem i v Brně; byl přibit na dveřích radnice i sněmu. Kardinál, jemuž péče o vyplnění toho mandátu byla svěřena, a jemuž k ruce byl olomoucký kanovník Arnošt Platýs, sám pak po dvakráte ve chrámě Jesuitském v Brně s kazatelnou ohnivým kázáním před nesmírným počtem lidu každého stavu jako dobrý pastýř ovečky volal a napomínal, aby uposlechli císařského rozkazu. Měšťané v Brně uposlechli. Bylo třeba jen učitelů ve víře a tu rádi propůjčili se Jesuité. V horlivosti své na kázáních neumdlěli, křesťanská cvičení zdvojnásobili a je i v kostele sv. Mikuláše a na Starém Brně v Králově klášteře konali. Plesal rektor P. Středa nad zdárným výsledkem, neboť v Brně s církví se smířilo 570.

Kardinál Dietrichstein vážil si P. Středy jako osvědčeného rádce a těšitele. Poznal jej jako muže života svatého, jenž všecek v Bohu tkví, a rád chodíval do kolleje Jesuitské, jíž byl také vždy štědrým dobrodincem. P. Středa pak zase ctil vzneseného knížete církevního, jenž již tolik ve prospěch sv. církve pracoval. Proto když 25. března 1628 přišel kardinál do kolleje a s P. Středou poobědval, dal jej od noviců přivítati v šestnácti jazycích, začež kardinál otcovsky děkoval a mezi nimi jako bratr

---

¹⁾ Rezek I. c. 28. — d'Elvert: Beiträge zur Geschichte der Rebellion 1867 p. 289.

si počínal. — Slovného kardinála Dietrichsteina s P. Středou spojovala zajisté stejná horlivost pro čest a slávu Boží, společná velkodušnost a neunavnost, věrnost v povolání až do smrti.

Ano, tyto a ostatní ušlechtilé vlastnosti byly u P. Středy soustředěny; základem pak jejich byla dokonalá láska k Bohu a obětavá láska k bližnímu. K nim rozdílení chtěl i všechny ostatní lidi. Rok 1628. byl rokem jubilejním, milostivého léta, a tu Středa se co nejvíce přičiňoval, aby z milostí podávaných lidé nejhornivěji čerpali, aby s Bohem i lidmi se smířili, mravy své zlepšili a novými v Kristu lidmi se stali. Kde mohl, vystupoval sám jako smírce, aby uklidil sváry a nepřátelství, aby urovnal spory a ruznice, a k dílu podobnému podřízené své pobádal. V brzkou ukazovalo se utěšené ovoce, které sbírala obětavost a láska křesťanská. Láska křesťanská steré ukazovala cesty, na nichž vznešená přikázání její mohla se naplniti.

Abý duch náboženství katolického do širších vrstev pronikl, staral se P. Středa, aby nová družina Mariánská zřízena byla, jejímiž členy by byli měšťané. Dřívější družina většinou z Vlachů v Brně osedlých zanikla, na její místo založena byla tedy 26. března 1628 družina Očišťování Panny Marie, která skládala se z měšťanův a řemeslníkův. Začátek byl dosti těžký, nescházelo ani útokův ani pomluv, ale přece brzy vzrostla na 140 členů.

Všecku práci svou doporučoval P. Středa Bohu Svrchovanému na vroucích a zbožných modlitbách. Modlitbou neustávající oddechovala jeho čistá duše k Bohu; horoucněji než on sotva prý se

kdo modliti mohl. K modlitbě každého pobádal a všecky dobrým příkladem předcházel. Když veřejné útrapy doléhaly, snažil se Boha rozhněvaného veřejnými a soukromými prosbami usmířiti, býváje na modlitbách vždy prvním. — Čtyřicetihodinnou pobožnost často nařizoval, prodlužuje ji někdy až do sta hodin nebo čině z ní pobožnost osmidenní, při čemž střídali se modlící se ve dne v noci. Byla-li nesnáz a soužení ještě větší, přistupovalo k modlitbě bičování.

Po Bohu utíkal se důvěrně k Rodičce Boží, kterou něžně jako matku ctil a přechoasto pozdravoval sv. Růžencem, při čemž do pozdravení andělského jednotlivá tajemství ze života Panny Marie vkládal, tak jak se jich zbožným rozjímáním dobral. Úctu Marianskou rozšiřoval a doporučoval všem. Aby vyprosil pro kollej svou mateřské ochrany Rodičky Boží, vypravil r. 1628. dva kněze a 12 noviců na pouť k Matce Boží do Mikulova, doma pak ve chrámě slavnosti Marianské slavně konal, za povinnost pokládaje na zemi, pokud možno, uctívati tu, kterou jako královnu kůrové andělští na nebesích oslavují.

P. Martin Středa zavedl taktěž r. 1628. v Brně pobožnost roratní v čas adventní. Před úsvitem od té doby bývala sloužena mše sv. votivní k Panně Marii, při níž pozývala se nebesa, aby rosu dala s hůry a oblakové aby deštili Spravedlivého. S pobožností tou spojeno bylo krátké kázání; lidu účastnilo se převeliké množství.¹⁾

---

¹⁾ Schmidl l. c. III. 945.

Na krátký čas byl r. 1628. P. Středa z Brna vzdálen. V květnu konala se v Praze druhá schůzka provincialní, jíž se taktéž účastnil. Žádali na ní shromáždění členové řádu, aby z Italie do české provincie na pomoc posláni byli Poláci, Slezané, Němci, Čechové, Dalmaté, pokud by žádné provincii přidělení ještě nebyli, a aby nový noviciát v Praze zříditi se směl. Na žádosti ty general řádu pod jistými výminkami svolil.

Než brzy zase vrátil se P. Středa do Brna do své kolleje, aby všecky práce odtud podnikané vedl a řídil. Sám musil všecko rozvrhovati, o všecko se starati. Stavělo se stále na kolleji a i na kostele bylo ještě potřeba ledacos zaříditi. P. Středa všeho si všímal a stavitelství studoval, aby se v něm vyznal. Bylo toho také třeba, neboť někteří stavitelové, jimž svěřeny byly stavby řeholní, nejednali svědomitě. Za tohoto rektorátu Středova dostalo se věži chrámové pozlacené makovice, nad níž byl vztýčen kříž. R. 1629. pořídil pak Středa pro kollej vodovod až od Řečkovic, který byl na veliký prospěch, a založil tři rybníky. ¹⁾

Bylo těžko také starati se o potřeby zubožené kolleje. Ale P. Středa na myslí neklesal, a pečoval o ni starostlivě. R. 1628. bylo v kolleji i s novici 93 řeholníků, r. 1629. bylo jich 109, a všichni shledali ve Středovi otce pečlivého. Dobrodinci taktéž ho neopouštěli. P. Pavel Geronis daroval kolleji část svého dědictví, šlechtična Kateřina Zoubkova věnovala drahocennou knihovnu a pro kostel nádherná roucha a později zlatý ornát s drahými

¹⁾ Schmidl l. c. III. 935.

kameny. Okrasu domu Božího P. Středa miloval, a proto vděčně přijímal dary pro kostel a pro Boha. Bez meškání za ně pořizoval nějakou ozdobu, a tím i nejlépe jich používal, i dárcům se zavděčoval.¹⁾

Pro Boha P. Středa hned všecko obětoval, ale pro sebe nepotřeboval ničeho. Sám spokojil se s naprostou chudobou, a proto se mu ničeho nedostávalo. V pravdě jemu byla chudoba matkou, pokora a trpělivost dvěma sestrami, jak v jednom svém ascetickém spisku napsal. Chudoba byla stálou jeho průvodkyní v životě, a Středa v ní stupně hrdinnosti dostoupil. Šatstva dražšího a skvostnějšího si nepřál ani nepřijal. Bylo třeba jej chytře přemlouvati, nežli nového šatu si popřál, a ten vždy sprostější si vyvoloval. Když vycházel z kláštera, nechtěje míti pláště jen pro sebe určeného, vypůjčoval si od vrátného nebo kuchaře, třebas že plášť jejich nebyl na něho. Několik roků ani střevíců nenosil. Ostatní pak šatstvo tak bylo obnošené a sedrané, tolikrát záplatované, že by se sotva pro žebráka hodilo. Za kolik roků nedával si někdy šatu spraviti; až když krejčí řekl, že už se to spraviti nehodí, musili mu, když spal, špatnější šat odebrati a trochu lepší podstrčiti.

Ostatní nábytek, na knihy, na psaní, ba i na modlení byl přechudičký. Modlitební knihy tak měl opotřebované, že by jich nikdo nebyl chtěl používat, růženec zcela jednoduchý, a když se mu šňůra přetrhla, žádal o novou, ale ne hedvábnou. Dárků pro sebe nepřijímal, a druhým málo dával. Žádal-li toho obyčej, aby na znamení lásky otcovské svým

---

¹⁾ Schmidl l. c. III. 862, 937.

poddaným dáreček podal, býval velice skrovný a pro všechny stejný. Lásku otcovskou chtěl úplně srovnati s láskou k matce, svatě chudobě, k této milované syny své naváděje, aby byli prosti všeho vlastnictví. Proto P. ministroví snažně nařizoval, aby nikomu nedovolil míti peněz; „kterak bych,“ říkával, „mohl k Bohu se obracet i za příčinou potřeb kolleje, kdyby mohl mi odpověděti: ‚Synové tvoji mají peněz, od nich pomoci vyžaduj!‘“ Pročež nikterak nedovoloval, aby někdo u sebe nebo u jiného uschovával si peněz, ani ne pro almužny, kteréžto sám, když třeba bylo, nejen rád, nýbrž i hojně uděloval.

Tak P. Středa jsa živ, mohl volati se žalmistou z plna srdce: „Hospodin spravuje mne, a nic mi se nedostáváti nebude . . . Bychť pak chodil uprostřed stínu smrti, nebudu se báti zlého: nebo Ty se mnou jsi“ (Ž. 22, 1—4.). V Bohu byl P. Středa upevněn jako sloup nevývratný, na Boha úplně spoléhal, a proto neotřásla jím a nezarazila ho ani chudoba, ani nějaká nastalá potřeba. Nic si pro sebe do budoucna nepřál, ničeho se nebál, ničeho přítomného nemiloval ani nelitoval, ničeho se nehrozil. A aby všecko klidně snášel, k tomu jej posilovalo dvanácte pravidel, kterýmiž i jiné povzbuzoval. Jsou to:

I. Věcí pomíjejících příliš nemiluj.

II. Ve zlých věcech se nedomnívej, že máš příležitost k většímu dobru.

III. Každému zlu v tomto životě, ať jest to vinou nebo trestem, lze se vyhnouti, a nepřihodí se vždycky, co nás někdy děsí nebo nám brozí.

IV. Trestu, je-li ustanoven a nelze-li se mu vyhnouti, sám si ze strachu nevolej; postačí, budeš-li jej snášeti, až nastane.

V. Nemůže býti to velikým zlem, co, byť i veliké bylo, není trvalé; malé však a krátké zlo lze snášeti.

VI. Cokoli lidského smrtelníka potká, jiní snášeli a překonali, proč bychom my stejného rodu jsouce, chtěli toho býti zbaveni?

VII. Neštěstí člověk méně cítí, jestliže si ho nevšímá, a myslí na dobré věci, jichžto užil, nebo které naň čekají.

VIII. Kdo se oddává bázni nebo bolu, stavu svého nepolepší, nýbrž zhorší.

IX. Kdo napřed myslí na neštěstí budoucí a s ním se spřáteluje, a kdo pamatuje na to, co již vytrpěl, méně trpí.

X. Bůh jest v právu, jestliže služebníka svého v rozkoších nechová, nýbrž jej cvičí a tuží; kdo mu smí odporovati?

XI. Velemoudře Prozřetelnost Božská utkala život lidský ze štěstí a neštěstí; kdo smí dílo její haněti?

XII. Co Otec nejlaskavější na syny své milované seslati za prospěšné uznal, zdali může někdo bez urážky Jeho se domnívati, že lze to zrušiti?

Těmito pravidly P. Středa se spravoval, a proto nikdy i v náhlých a nenadálých událostech nebyl zaražen. Na příklad když byl v Brně představeným, hořel dům v sousedství. Běželi k rektorovi, jenž něco psal, a uděšeně zvěstovali: „Hoří!“ On však beze strachu psal dále. Přišel druhý posel

volaje: „Velebný otče, hoří v sousedství!“ Středa klidně odpověděl: „Když hoří, ať hasí!“¹⁾

Neobyčejná síla a výška ctnosti P. Martina Středy i v Brně působila, že s úctou jako ku světci pohlíželi naň lidé. Byli přesvědčeni, že Bůh mu veliké milosti udílí, ačkoli Středa pečlivě je skrýval. Z jeho tehdejšího rektorátu Brněnského zaznamenány jsou tyto události:

V prosinci r. 1627. roznemohl se Jindřich Ulrich, novic koadjutor. Nemoc ta byla tak těžká, že lékaři vzdali se veškeré naděje. Byli již ustanoveni dva, aby hlídali nemocného, již již umírajícího. Na večer o 9. hodině, když očekávala se již poslední noc nemocného, navštívil jej P. Středa, zbožnými rozmluvami jej těšil a pravil, že Bůh sám může uzdraviti i tam, kde pomoc lidská přestává, aby se tedy vůli Božské z celého srdce poddal a důvěrně se do jeho dobroty doporučil. Středa konečně přál nemocnému dobrou noc dodávaje, že i sám za uzdravení jeho se pomodlí. Ráno vstal nemocný k úžasu všech zdrav, a byl živ ještě přes 20 let.²⁾

Když byl P. Středa rektorem v Brně, rozmohly se na sýpce mušky a mnoho obilí zkazily. Aby všecko nezkazily, poslal P. Středa na sýpku novice, aby zakázal muškám dále ještě obilí škoditi. Novic uposlechl beze všeho pochybování a na sýpce rozkázal muškám, aby se ztratily. Stalo se tak, mušky hned vyhynuly. — Jiná zpráva o tom jinak věc tu vykládá, že totiž P. Středa poručil nasypati

¹⁾ Dilatus MS. 1. c. díl II. hl. 5. — Schwertfer 1. c. 113.

²⁾ Schwertfer 1. c. 163. — Dilatus M. pars. III. cap. I.

do obilí pelyňku, a pak že mušky vyhynuly. Dilatus v té věci nerozhoduje, ale kloní se k mínění, že novicovi rozkázal P. Středa mušky zahnati, což sám modlitbami svými vyprosil; bylo prý jeho zvykem, že rouškou cizí ctnosti svou vlastní zakrýval.¹⁾

Věřilo se, že P. Středa nadán jest také duchem, který do budoucna patří. R. 1629. přijat byl do noviciátu Jesuitského Ondřej Schambogen. Šťastně zniknuv mnohé nesnáze dospěl 24. března do Brna. Středa jej přijal otcovsky a přelaskavě. Mistr noviců nebyl však doma. Hned za ním vyslal P. Středa do vesnice kollejni, kde právě dlel, zvláštního posla a psal mu, aby bez meškání domů se vrátil, že přišel čekanec řádu, který jednou v duchovním vedení jiných vynikne a mistrem nad novici bude. Stalo se tak, jak Středa předpověděl; Schambogen byl později pět let mistrem noviců nežli professem se stal.

Rovněž Karlu Raboviovi a Samuelu Laberhiteľovi, když ještě na brněnském gymnasiu studovali, P. Středa zřejmě řekl, že budou rektory a hned jim dával návod, jak by si v úřadě tom počínati měli. Samuelovi v tu chvíli bylo to k smíchu, ježto mu nic takového ani nenapadlo, a kdyby prý jiný mu to řekl, zle by se s ním domluvil, — ale co Středa tehdy řekl, později vyplnilo se.²⁾

20. P. Martin Středa jaký příklad dával.

Slovy velice pochvalnými líčí P. M. Středu P. Ondřej Schambogen. Znal jej předobře, neboť

---

¹⁾ Schmidl I. c. III. 935. — Dilatus p. I., cap. 10.

²⁾ Dilatus I c. III. c. 1.

Pod jeho rektorátem častěji žil, byl jeho společníkem, jeho oblíbencem jeho více než kdo jiný, prohlédal jeho smýšlení. Oslavuje jej takto: „Viděla celá země provincie shovívavost, již nelze dochváliti, s jakou snášel podřízených svých slabosti a chyby, s jakou rozhodnou statečností, s jakou v příhodné chvíli je upravoval, obezřelou opatrností, s jakou všecko prováděl. Když dohlížel v domě a navštívil dílny řemeslnické, projevoval starostlivost nikoliv úzkostlivou nebo strojenou, ve věcech tajných byl mlčenlivým, v radách ochotným a důkladným, v záležitostech svého řádu nejvýše zkušeným . . . V pracích byl důsledný a neunavný, do žádného se nedával, nemaje důkladně promyšlené. Když poroučel, jakým způsobem ta která věc vyříditi se má, byl rozkaz jeho jistý, důkladný a zrale uvážený, jemuž vlastními a také jiným uloženými modlitbami od Boha vyžadoval pevné platnosti. Proto měl velikou ráznost v jednání a téměř nic nezačal, co by ke konci budoucímu nedovedl. Nalezlo se sice také dosti soudců předčasných, kteří P. Martinovi se posmívali, že mnoho činí jen dle výmyslu, ale tito patrně se mýlili; neboť on všecko tak nařizoval a příkazy vydával, že velkou obsáhlostí ducha svého od těch, kdož to vykonávali, se nevzdaloval a takovým způsobem část úřadu svého na nižší zřízence skládal, a dobře cítili, jak s nimi spolupracuje a na výsledek činně působí, i do každé maličkosti se vkládaje. Činil za největší, slavnou a milou ozdobu představeného, aby nedbaje vlastní cti a lásky k sobě ku všem bez ohledu na osobu nebo národnost stejnou úctu choval, ačkoli ctnosti vždy přednost dával

a přede všemi těch si vážil a častěji těm práce svěřoval, u kterých více ctnosti důkladné a větší schopnosti pozoroval. Nikdy netrpěl, aby někdo byl ponižován nebo pomluvou křivdu trpěl. Kdo by nebyl věděl, co to jest, když představený stálými modlitbami jako ramenama podepírá dům, z jeho příkladu brzy byl by se naučil.⁴

Každý úřad v řádě začínal P. Středa devítidenní pobožností, byl tedy více od Boha řízen, nežli sám řídil; Jeho moudrostí se cvičil k opatrnosti spravedlivých, Jeho mocí se utvrzoval v těžkostech a protivenstvích, dle Jeho dobrotivosti tak se snažil svým svěřencům úplně se obětovati, že život svůj za bratry a syny své byl by položil.

P. Martin Středa nežil pro sebe, nýbrž pro Boha a bližního. K Bohu povznášely ho a s Bohem spojovaly ctnosti, v nichž ve všech o nejvyšší stupeň usiloval, a s bližním jej poutal veškerý život jeho, v němž každý k svému vlastnímu prospěchu zhlížeti se mohl, a v němž jako zářící drahokamy leskly se jeho ctnosti, samoděk vábíce k následování.¹⁾

Vizme, kterak vážil si pokory, tohoto základu svatosti a první ctnosti křesťanské. Byl pokorný, plně jsa přesvědčen o potřebě této ctnosti pro člověka. Jeho přesvědčení odpovídaly jeho skutky. Hluboce kloubok smekaje pozdravoval. Služby lásky, jakoby jich hoden nebyl, pokud mohl, odmítal skromně, nebo přijímal s uzarděním, jakoby jich nezasluhoval, a poníženě děkoval a sliboval, že jich pamětliv bude. Když pro slabost tělesnou nebo z ohledu na úřad musil dopustiti, aby celu jiný

¹⁾ Dilatus MS. l. c. díl I. hl. 9.

mu zametal, účastnil se práce aspoň prach utíraje. Když potřeba ukládala žákům obyčejné práce, přidružoval se k nim, chopil se klišu a mazu, lepil papír a připravoval, čeho bylo třeba buď k veřejným hrám divadelním, nebo ku slavnému pohřbu, po kolik dní často nejnižší práce konaje; takto sobě nemalou zásluhu lásky pokorné získal, a mládeži výtečný příklad dával, aby práce své skromně a rychle konala. Ano tak se i ponižoval, že těm, jichžto byl představeným, sloužil: náčiní kuchyňské umýval, mísy a talíře oplachoval, a když byl hotov, dvakrát nebo třikrát pomyjí z dlaně srkal. Vůbec cokoli činil, mluvil, psal, ve všem se jevila hluboká pokora; zdraví své, šťastné uniknutí z nebezpečení, prospěch v jednání, milosti od Boha dané, všecko připisoval modlitbám jiných, ne svým zásluhám. Při všem pak dbal, aby se vyhnul obdivu a vždy jednal, jako každý jiný. Jeho příslovím bylo: „Kdo činí, čeho nikdo nečiní, tomu všickni se diví“. A proto jenom dle společné řeholy život svůj spravoval, a ničeho zvláštního ve skutečích svých neukazoval: jen zvláštní čistota a nevšední zbožnost je doprovázela.

K hluboké pokoře přidružovala se mírnost. Rozumíme jí podle sv. Augustina ctnost, kterou počestná stydlivost zjevnou a stálou vážnost zjednává. A takovou vážnost zachoval si P. Středa ve všech okolnostech života. V duchu byl opatrný, ve slovech vážný, v mluvení skromný, v očích jeho nebylo nic krivého, v jednání nic nečestného, krok jeho byl odměřený, hlas skromný. Nikdo ho neslyšel hlasitě se smáti, jenom jasnější tvář nazna-

čovala úsměv. U stola nedíval se dále než na talíř, při chůzi na nohy. Chůze bylo jeho vážná a volná. Když mluvil, jakoby slova odvažoval a vzdychal. Slovem, kdokoli jej znali, všichni viděli v něm vzor pravidel mírnosti.¹⁾

Dokonalá láska k Bohu, která v P. Středovi přebývala, naučila jej také převeliké trpělivosti, jakož i k tomu jej pobádala, by dobrovolně tělo své mrtvil. V příčině té nazýval dvojnásob nešťastnými ty, kteří neradi snášejí, čemu nemohou uniknouti, a dvojnásob zase šťastnými ty, jižto s apoštoly se radují, že hodni učinění jsou pro jméno Ježíšovo nejen pohanění, nýbrž i jiné kříže nésti a trpěti. Tolika strastmi byl P. Středa obsypán, tolika nemocemi navštěvován, tolika pracemi překonán, že mohl býti nazván mužem bolesti, ale přece nikdy nenaříkal. P. Středa po bolestech zrovna toužil, a láska jeho k nim ještě stále nové bolesti hledala, aby tělu protivensství činila. Hladem a žizní své tělo mučil, řetězy a provazy poutal, bděním oslaboval, bičováním týral, ostny bodal, prací unavoval, důtkami mrskal. Ani v nemoci neustal se bičovati; častěji spával na holém prkně, do něhož zatlučeny byly hřebíky a hroty. Na těle nosil pás štětinami naježený. Snad si i modlitbami svými vyprosil, aby měl vždy bolavé ruce, jichžto popukaná kůže velikou bolest mu dělala; proto musil nositi krátké rukavice, které však vybral si velice sprosté.

Za nezbytno pokládal P. Středa, aby člověk své tělo mrtvil. Kteří toho zanedbávali, pravil, stali

---

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl II. hl. 1.

se divnými lidmi, jichž nebylo lze obrátiti. Mimo chléb namočený v pivě nejedl skoro nic, vína příliš málo pil, v posledních pak letech úplně se ho odřekl. Ani v nemoci nebylo lze jej přinutiti, aby si nechal podati nějakého zvláštního jídla ve večeradle nebo ve světničce; pokud mohl na nohy, ku společnému stolu se vláčel. Mimo čas nikdy ani jídla ani nápoje nepřijal, ačkoli ustavičnou žízní se trápil. — P. Středa světu úplně odumřel v zapírání sebe samého a v mrtvení těla svého, a z tohoto stanoviska vyšší dokonalosti řeholní s pochvalou zaznamenal skutek Jana z Vrbna, v Brně novice. Přijela do Brna matka jeho a chtěla se synem mluvit, než novic po prvé i po druhé přiběhl k rektoru Středovi, a na kolenou jej prosil, aby mu nerozkazoval matku pozdraviti, ježto prý již světu odumřel. Druhého teprve dne byl novic do chrámu uveden a tam pozdravil se s matkou, která mu vyčítala jeho necitelnost a pýchu předešlého dne. Ale mistr noviců vyložil matce, proč asi syn její tak se zachoval, syna omluvil a matku dobře spokojil.¹⁾

Jak chudobu si oblíbil, ukázali jsme již. Pro sebe chudobu si vyvolil za družku nerozlučnou, ale jiným v chudobě jejich ochotně pomáhal. Jeho přičiněním vešel r. 1628. v život seminář chudých studujících při koleji Brněnské, který posud pro běhy válečné zříditi nebylo možno, ačkoli dům pro to již byl. Jak důrazně nabádal podřízené své k chudobě, poznati z těchto příběhů: Kdysi novic místo vrátného přišel pro peníze u rektora již na

¹⁾ Dilatus MS. 1. c. díl II. hl. 2.

stole načítané; Středa do papíru napřed je zavinul, pravil: „Penězi ruka řeholníková se poskvřňuje!“ — Přísně naložil s professorem z rodu šlechtického, jenž si bez dovolení představeného skříň pořídil. Vinník musil ji do jídelny donésti, na ní za trest obědvati a pak představeným odevzdati.¹⁾

Čistota P. Středy byla andělská. P. Odřej Schambogen napsal o něm: „Že byl bezúhonným strážcem panické čistoty a stydlivosti a za tou příčinou všem spoluřeholníkům nad jiné ctěným, každý z nás ví, a nikdo nepochybuje, že tento květ bez porušení do hrobu s sebou vzal.“ A sám P. Středa toto předsevzetí své napsal: „Čistotu svou andělskou tak se vynasnažím pěstovati, abych v pokorné a nábožné rozmluvě své s andělem strážným o této ctnosti od něho uslyšel tuto útěchu: Vynikám nad tebe jenom svou blažeností.“ V jiném spisu objevuje představenému svědomí své a milosti s hůry dané s otevřenou upřímností: „Náklonnosti mé, jelikož jsem obdržel duši dobrou, k veškeré počestnosti mne vedou, a poněvadž sídlem této duše musí býti také tělo neposkvřněné, ustavičně jsem se snažil a snažím, abych je takovým učinil, i obdržel jsem za snahu odměnu vzácnou, pás čistoty, jímž jsa opásán ani nehořím, když se zapaluji, ani se nevyžívám, když se naplňuji.“ Nemůže pak věru krásnějšího svědectví se P. Středovi dáti, než těmito slovy: „Četl jsem zápisky jeho nejtajnější, ve kterých sám poznamenal své vady, slabosti lidské, city, náklonnosti, nechť svou, jižto před Bohem oplakával a prostředky proti nim vyhledával: i pravím

¹⁾ Dilatus MS. 1. c. díl II. hl. 3.

slavně, že jsem nečetl nic ani co do přikázání Božích ani co do církevních, ani co do slibů řeholních, co by jen stínem hříchu bylo.“ Žádostivosti těla postavil naproti ostražitost smyslů vážnou a přísnou, proti zlé žádostivosti bojoval a nad ní vítězil a i jiné ku stejnému vítězství povzbuzoval.¹⁾

Sebe ve službu ducha P. Středa podroboval naprostou poslušností. Když představení mu něco kázali, slyšel z rozkazu toho jen hlas Boží a ochotně volal: „Tu jsem!“ Když bylo plniti vůli představených, neměl vůle své a poddal se úplně vedení jejich. Kteří pak nebyli spokojeni s vedením představených, ty uměl tak zručně k poslušnosti naváděti a stížnosti jejich vyslyšati, že představeným láska a vážnost se zachovala a poddaní bez obtíže uposlechli. Jak ctíl představené své, patrně z tohoto příkladu: Když rektorem jsa v Brně, generálovi v záležitosti kolleje pro chorobu psáti nemohl, dal si list napsati; když mu však pisatel přinesl list napsaný, ale okraj papíru nebyl ustřižen, zvolal: „Odvážil bys se takové psaní odeslati představenému? Také na papíře musíš dokázati, že v něm ctíš velebnost Boží!“ V poslušnosti shledával P. Martin bezpečnost svou nejlepší, znal její sílu, a proto i podřízené své k dokonalé poslušnosti vedl.²⁾

Kromě vytčených ctností nebylo ctnosti, které by si P. Martin Středa nebyl oblíbil. Ve všech pak dostoupiti chtěl až vrcholku. Tak dával všem nejkrásnější příklad hrdinného následování Kristova.

---

¹⁾ Dilatus MS. 1. c. díl II. hl. 4.

²⁾ Dilatus MS. 1. c. díl II. hl. 5.

21. Jak P. Martin Středa sebe posvěcoval.

a) Kterak své svědomí zpytoval.

K dokonalému a svatému životu vedlo P. Středu důkladné a hluboké poznání sebe sama. Neunavně a s největší svědomitostí zpytoval i nejtajnější záhyby svého srdce, jsa toho pilen, aby nic tam nezůstalo, co by se Bohu nelíbilo. Svědomí své zpytoval každého dne a měsíčně toto denní zpytování ještě jednou opakoval a ve vážný soud se sebou vcházel.

Maje denní zpytování svědomí započítí, připomínal si říkáje pro sebe díkučinění k Velebné Svátosti všecka dobrodiní, která mu Bůh až do té doby udílel. Pak obracel se pokornou a vroucí prosbou k Bohu o milost, aby jej osvětil a jemu poznati dal všecky skutky jeho. Potom zastavoval se před soudnou stolicí bdělého rozumu a velmi pozorně přivodil si na paměť život svůj a v něm proviny i ctnosti, tak jak mu je svědomí jeho předkládalo. Svědomí obviňovalo jej trpce a trapně a ničeho neněchávalo, čeho by se bylo nedotklo. Zprvu obrátilo se k myšlenkám a vytýkati jim hledělo, že snad příliš lpí na této zemi, že jest snad v nich dokonce i mrzkost nebo tížádost nebo pýcha, že jsou snad nedůvěrné nebo trpké, marné nebo lehkomyšlné, nebo aspoň že jsou snad úzkostlivé nebo nepečlivé toho, aby k věcem vyšším a dokonalejším se povznesly. Od myšlenek svědomí bralo se ke slo v ů m a káralo je, byla-li snad sprostá nebo nerozvážná, nebo lehkomyšlná a prázdná, nebo pošetilá, ošklivá a bláznivá, nebo pyšná, hněvivá a

divoká, nebo snad i zlolajná a rouhavá; nepomíjelo se však ani mlčení, i v něm vyhledávalo svědomí, co by vyčítalo, nebylo-li snad nevhodné nebo nezdvorné, nebo nebylo-li snad známkou nenávisi, nebo zármutku a přetvářky, nebo nedůvěrnosti, vypínání se a drsnosti. Potom přísný výslech začínalo svědomí se skutky a povinnostmi. Ptalo se, bylo-li ve věřejší přípravě na spaní vše bezúhonné a slušné, a zdali srdce při tom pro Boha bdělo. A když bylo svědomí bedlivě pozorovalo, byly-li i sny počestny, obrátilo se k dennímu zaměstnání a vyzvíдалo, jak povstal z lože, zdali dobře se připravil, spánek z očí odehnav, k modlitbě a rozjímání, zdali k pobožnosti v čas šel maje mysl úplně sebranou; zdali byla horlivost v modlení, nebo zda se snad neohlašovala omrzlost, podřimování a nelibost; zdali potomní čas dobře byl oceněn, nebo snad zahálkou stráven. Jak malá nebo snad dokonce žádná zbožnost byla donesena ke mši sv. ! Jak nedbalo se snad toho, co se k prospěchu duše hlásalo o sebezapírání a mrtvení; jak snad i tělesná práce bez prospěchu dopadla pro lenivost a netečnost; jak snad i posilu tělesnou pokrmem a nápojem poskvrnila nezdrželivost ! Svědomí jakoby před sebou vidělo všecko pochybení, které během dne státi se může: při mluvení stopy neskromnosti, rozpustilosti a vynášení se nad jiné; slyšelo hádky, reptání, utržení na cti, zpozdilé posuzování a trpké štvání, jakož i posměch z představených a opovrhování podřízenými ! Dávalo pak pozor svědomí, zdali snad hlava při chůzi pyšně se nevypínala a oči stále všude netěkaly, zdaly snad uši nechtěly jen rozto-

divné rozprávky slyšeti, a chřípě snad jen v příměných vůních si libovati, zdali snad ústa nehledala stále, co by si libovala, zdali snad ruce a ostatní údové nedotýkaly se něčeho, co jest zakázáno. — Potom svědomí zkoumalo pochybnosti a pátralo, z jakého úmyslu byly konány. Shledalo-li svědomí, že nebylo při skutku úmyslu z lásky k Bohu jej konati, nebo byl-li úmysl jen marný a strojený, hned skutky ty odmítlo a nepokládalo jich za ctnosti, nýbrž za hříchy. Byl-li úmysl dobrý, ale byl-li poměr k Bohu jen jako otroka nebo nájemníka, pokládalo svědomí takový skutek za snesitelný, byl-li však úmysl ze synovské lásky k Bohu se prýštící, chtělo svědomí, aby tu skutek až k nejvyšší dokonalosti dospěl, ačkol přece jej schvalovalo, nedostoupil-li takové výše. Ztrácel-li však skutek některý pro nějakou příčinu ceny své, vytýkalo to svědomí a k polepšení nabádalo, aby snad z pochybné ctnosti nepovstal a nestal se hřích. — Avšak svědomí povšimnulo si i opomenutí toho, co člověk konati povinen jest a bedlivě pátralo, zdali i tu pochybeno jest; nalezena-li vina, trestalo ji. — Když bylo tak svědomí P. Středovi vše předložilo, v čem by snad pochybiti a provinit se mohl, vzbuzoval lítost a zkroušenost nad hříchy, pociťoval nad nimi ošklivost, projevil upřímnou vůli, aby vinu vykořenil, a jen dobře konal a dokonal. Představoval si tu Boha Svrchovaného, nad Něhož nic není vyššího a lepšího, od Něhož člověk úplně závisí, a Jenž tolik dobrotiv jest, že člověku nikdy nic zlého nechce a vše dobro mu udílí, — a litoval, že proti tomuto Bohu od-

vážil se povstati a neostýchal se proti Němu svým proviněním bojovati. Na mysl si přiváděl, že pro něho uchystán je příbytek v nebesích, že má býti přítelem Boha nejvyššího, — a litoval, že pochybení jeho jej od nebe vzdalují. Vzpomínal si, že Kristus tak jej miloval, že smluvil se s Otcem svým, aby jej za syna přijal a dědicem království svého učinil, — a litoval, že takové lásky láskou neodplácel, a že hříchy svými se s knížetem temnoty proti Bohu a Pomazanému jeho spojil. K tomu podle ročních dob si dodával: Což jest to jiného, než s ukrutným Herodem hledati bezživotí novonarozeného Spasitele? nebo: Což jest to, než obnovovati rány Vykupitele, šlapati po Jeho krvi a zase křížovati Syna Božího?, nebo: Což jest to, než zastírati slávu Pána z mrtvých vstalého, nebo zarmucovati Ducha svatého, ba utíkati od Něho a potupně Jej vymítati? Někdy vzpomínaje na smrt říkával: Skutky jejich následují je, a ty bys chtěl s takovými zatratitelnými skutky s tohoto světa se odebrati?; nebo vzhledem na soud pravíval: Kdo bude bydliti s ohněm šírajícím a s plameny věčnými, které očekávají nepravosti a hříchy takové!

Když byl z celého srdce hříchův a pochybení svých litoval, sliboval polepšení a prosil Boha za odpuštění. Vzával milosrdenství Boží jako Adam z ráje vyhnaný, prosil zkroušeně za slitování jako kající David, jako plačící Ezechiáš, hořekující Jeremiáš, lkající Manasses. Blížil se k Bohu jako marnotratný syn k otci, před nímž sám se obviňoval, bil se zkroušeně v prsa neodvažuje se k nebi pohlednouti jako publikán, oplakával jako Petr, že zapřel Mistra svého. Za všecko pochybení chtěl

učiniti zadosť, jak nejlépe mohl. Všeho dobrého chtěl býti zbaven, všecko trpké chtěl podstoupiti, jen aby již od Boha nebyl odloučen. S pevným předsevzetím, že každého hříchu nejbedlivěji se varovati a každé ctnosti nejhorlivěji bude píleti, uzavíral zpytování svědomí svého.

Kromě tohoto každodenního zpytování svědomí bedlivě zpytoval P. Středa každého měsíce život svůj, aby znova si připomenul pochybení svá v uplynulém měsíci.

Při tomto zpytování především uvažoval, jestli tělem svým v něčem se provinil. — Ve hnutí těla pozoroval, zdali se postaral o milost bez změkčivosti, o pokoj bez nevázanosti, o vážnost bez zdlouhavosti, o veselost beze znepokojení, o zralost bez tvrdošijnosti, o přísnost bez pomatení. Potom smysly své ohledával a u zraku zkoumal, zdali zrakem hřích do duše nevpadl nebo zdali jím aspoň nějaké zrnko hříchu do duše se nedostalo, a to pohledem na věci stvořené nebo rukou lidskou zhotovené, nebo čtením marným neb i škodlivým. U sluchu, který trním si ohrazoval, pozoroval, zdali snad hrabdou tou nějak průchodu si nezjednaly řeči ošklivé, šaškovné a bláznivé, pokřiky světské, na cti utrhaní, reptání, pokrytectví a lichocení. U čichu a chuti zkoumal, zdali snad nevyhledával příjemných a lahodných vůní a drahých a dobře strojených pokrmův. U hmatu, nejnebezpečnějšího to smyslu, vyšetřoval, jak neposkvrněný, zdržlivý a spořádaný byl. Pak k ústům přistupuje, dával pozor, jak jazyk krotil a zdali někdy nezaběhl ke lži, nadávkám, hádkám, křikům, klení, na cti utrhaní,

marnostem, chloubě, nezdvořilosti, anebo zdali nemlčel, kde mluvití měl.

Více však a hlouběji nazíral do vnitra svého. Tu bedlivě zpytoval svou obrazotvornost, paměť a pozornost, zdali snad nepodporovaly hříšnou nevědomost zatvrzelostí a tvrdostí, zdali nejednaly nepovážlivě a lehkomyšlně nebo vrtkavě a zdali jiných neposuzovaly. Pozoroval, zdali paměť zbytečně nechovala to, co měla zapomenouti a od sebe odvrci, a zdali nedopřála u sebe místa tomu, co mysl měla co nejdále zapuditi. Zkoumal, zdali obrazotvornost se sebe stříšla škodlivé obrazy, zdali k prázdným a lichým přeludům nepřilnula a zdali s nezbytnými představami mírně se zabývala. U žádostivosti však přísněji vyšetřoval, zevrubněji se dotazuje, co asi milovala a nenáviděla, po čem toužila a od čeho se odvracela, co jí bylo k radosti a co k žalosti, nebo zdali uvnitř rozpálila se hněvem nebo jím na venek vypukla, k čemu jí smělost přiměla nebo od čeho bázeň zdržela, co konečně horoucně očekávala nebo nad čím zatvrzele zoufala. Postihl-li se při tomto zpytování svědomí v nějaké chybě, litoval jí dokonale, vzbuzoval nad ní ošklivost oplakáváje ji kajícími slzami a prosil Boha horlivě s pokorným ponížením za úplné odpuštění.

Koncem každého měsíce činil pak P. Středa účty své s Bohem za celý měsíc. Poznamenal si do příjmu vše, co od Boha měl a přijal a připomenul si, jaká závaznost z toho pro něho plyne. Do vydání zase znamenal, jak všecko to, co od Boha má, pro něho zase vydává, a pak dle výsledku

buď všecko Bohu doporučoval nebo prominutí toho, v čem bylo pochybeno, si vyprošoval.

Takovým způsobem P. Martin Středa vždy více sebe poznával a posvěcoval. Na Boha maje stále myšlení milosti sobě udělené vždy rozhojňoval, v ctnostech rostl, každého pochybení a provinění bedlivě se varoval a příkladem života Bohu zasvěceného se stal.¹⁾

b) Jak P. Středa ducha svého obnovoval.

Každého půl roku konal P. Středa s vážnou opravdovostí duchovní cvičení, tak jak předepsána byla. V nich zbožného ducha svého obnovoval a v Duchu svatém se utvrzoval. K dárci milosti, Duchu sv., se tu obracel a prosil o milost, která by jej ke všemu dobrému vzbuzovala, v dobrém doprovázela, a v něm i všecko dobro dokonávala, tak aby skutky jeho Bohu se líbily a jemu život věčný zasloužily. V nového člověka se tu P. Středa oblécel, cokoli ze starého ještě nedokonalého člověka v něm zbylo, odkládal a Ducha svého omlazoval. Tak strom ctnostného života jeho znovu se zazeleňoval, obalil se květy a z nich přehojné dobré ovoce vydal.

Ducha svého obnovoval P. Středa tím, že zlepšoval a opravoval úmysl, snažení a provedení dobrých skutků svých, kdyby snad v něčem pochybeno býti mělo; při tom odříkal se své nevděčnosti k Duchu svatému a jí srdečně želel, slibuje, že milosti jeho zase si získá a vydobude.

---

¹⁾ Dle vlastního spisu P. Středy: Acta et mores Hieronymi Haudmorati. — Srv. Schwertfer 1. c. 59.

P. Středa dobře věděl, že úmysl lidský nebývá vždy dokonalý, a že pro slabost a křehkost lidskou nemyslí se ve všech věcech na Boha. Chtěl tedy, aby dobrý úmysl lidský zdokonalil se tím, aby k němu přidány byly jiné dobré úmysly, jimiž by horoucnější a význačnější před Bohem se stal. Jak si věc tuto myslel, ukazoval příkladem modlitby a sv. přijímání. Pravit: „Mám se nyní modlití z poslušnosti; vykonám to, abych byl poslušný. Ale budu se i modlití: 1. abych Boha vzýval, — abych byl věřícím; 2. abych od Boha pomoci ku spáse své dosáhl, — abych byl doufajícím; 3. abych roznícen byl Boha nade všecko milovati, — abych byl milujícím; 4. abych Jemu se klaněl a Jej uctíval, — abych byl nábožným; 5. abych v Bohu Otce svého poznal, — abych byl Jeho hodným synem; 6. abych Bohu jako Pánu svému se podrobil, — abych byl Jeho vděčným svěřencem.

Bera se k sv. přijímání říkával: „Přistupuji ke stolu Páně: 1. abych chlebem života duši svou oživil; 2. abych v nevědomosti své od přítomného slunce spravedlnosti světlo si vzal; 3. abych v slabotě své sílu obdržel; 4. abych žár žádostivosti uhasil; 5. abych zlobu a tvrdost svou Jeho dobrotou vypudil; 6. abych pro sebe a bližní své, kteří jsou na živě, odpuštění hříchů dosáhl; 7. abych věrným zemřelým pomohl, aby co nejspíše na Boha patřili.“

Podobně počínal se i při jiných skutečích, při čtení, při tělesné práci atd. Dobrý svůj úmysl, že činí tak z poslušnosti, doplňoval až na vrch jinými dobrými úmysly, neboť důvodně za to měl, že

tolik ctností při jediném skutku Bohu podává, kolik dobrých úmyslů ke skutku tomu připojil. K tomu ještě sjednocoval úmysly své se zásluhami Ježíše Krista, aby tím větší moci a účinku nabyly. A když s takovými úmysly skutek některý dokonal, úplně jej ještě Bohu obětoval. Když na příklad nějakou práci pro Boha vykonal, říkával: „Tuto svou chatrnou práci a toto zemdení, které nestojí za povšimnutí, vpouštím jako nepatrnou kapku do velikého moře prací a zemdení Pána našeho Ježíše Krista, a přidávaje k tomu služby všech svatých, kteří jsou, byli a budou, i všech ještě možných tvorů, pokorně to Božské Velebnosti Tvé odevzdávám a posvěcuji.“ Po vykonaném pokání říkával zase kajicně: „Nejmilosrdnější Bože, obětuji Tobě tyto bolesti a slzy své, sjednocuje je se slzami a bolestmi, které Jednorozený Syn Tvůj pro nás vytrpěl, a sjednocuje je se všemi těmi, které od vyvolených Tvých kdy za hříšníky Tobě obětovány byly, a které ode všech kajicníků, jenž již na milost od Tebe vzati byli nebo ještě budou, Tobě přineseny byly nebo přineseny býti měly a mohly.“ — Rovněž i při jiných svých pracích a skutcích podobně říkával, Bohu je doporučoval a úmyslem takovým posvěcoval.

Když tak dobrým a čistým úmyslem P. Středa ducha svého obnovoval, zlepšoval i všecko snažení své při skutcích svých. Proto oddaloval netečnost, nevčasné ohledy a výklady, úzkostlivost, průtahy, odklady a pomíjení skutku předsevzatého, ale raději na pomoc si přibíral horlivost neumdlévající. Zlepšoval i všecko provedení skutků svých a co nejvíce se varoval lenivosti a pracoval vytrvale,

aby každý skutek stal se důkladným i pěkným. — Když tak ducha svého ve všech částech obnovil, když cítil se před Bohem jako omládlý a ke všem dobrým nadějším oprávnující, když v milosti Boží byl utvrzen a jí rozhojněn, obracel se na konec úchvatnými slovy k Duchu svatému v tento smysl:

Nejlaskavější Duchu svatý, jehož darem jsem tím, čím jsem, nedopouštěj, prosím, aby laskavost a dobrota Tvá přesladká a přesnadná byla překonána mým zlým a surovým nevděkem, než rač slitováním svým utvrditi a snažně dokonati na mě prosícím, co jsi na nehodném započal, a v čem jsi tolik pokračoval. Ty jsi o mě zásluhy měl, když od věčnosti v tajném úradku Prozřetelnosti Boží zřízen jsem byl; když bylo stanoveno, abych v život vešel, již tehdy chystal jsi se, abys byl mým vůdcem. Když vybaveny byly časy a okamžiky stvoření mého, Ty k nejprvnější službě mé hotovil jsi se. Když v chatrném a hříšném těle mém zpozoroval jsi na mě hřích prvotní, Ty beze mne staral jsi se, aby na mě zhlazen byl. Když rozum jsem bral, Tys řídil mne, aby mysl má, pokud tehdy bylo lze, Boha poznávala. Když maličký jsa počal jsem hladov ruku po chlebě nauky vztahovati, Tys postaral se, kdo by mi jej lámal. Když jsa dospělejší počal jsem ve světě zmateném choditi, a později když někdy jsem padl, poskvřnil se a zemdlel, Tys mne ramenem svaté rady pozdvihl, k očištění ke svátosti pokání přivedl, u přesvatého stolu Páně hojně posílil. Když jsi zpozoroval, že nepřátelé slabotou mou podnícení důrazně si uložili, že boj

proti mně povedou, Tys dovedl, že mne také duch statečnosti učinil ne beze zbraně. Když ony dny nastaly, v nichž vyzván jsem byl, abych pod prapor Kristův jako duchovní voják zapsán byl, co tehdy Tvá láska ke mně nekonala, co důvodů, jimiž bych ke kroku tomu pohnut byl, neseřadila, co překážek neodvalila? Tvým prostřednictvím a návodem stala se smlouva mezi mnou a Kristem, sjednal jsem a slíbil, že za prapory Jeho půjdu, že dle Jeho rozkazů budu žít i umírat. Když však mne napadli, kteří usilovali mne z tohoto čestného života vytlačit, od Krista oddělit a všelikým pokušením na cestu nešťastnou a záhubnou mne zatlačit, zdali's Ty nepřispíšil a mne nenaučil z pokušení se ostražitě vybavit i odporem je zlomit a i z nich užitek si brát i jej rozmnožovat? Skrze tyto takové dary, které jsi mi udělil, té důvěry jsem, že cítím, že tam běh tohoto celého mého bojování řídíš, abych šťastně jej dokonav octl se na jeho konci oslaven jsa vytrvalostí v dobrém až do konce, a abych korunu spravedlnosti z ruky odplatitele Boha obdržel a ji Tobě s věčným díkučiněním za majetek podal. Avšak hle, nyní zdá se mi, abych začal se strachovat, aby opak toho se mi nepříhodil! O nedopusť toho, zapřísahám Tě, přelaskavá dobroto Tvá, nedopusť toho, nejshovívavější sladkosti! Hle, Tobě všechno přináleží, co mám; hle, já jsem Tvůj všecok a dokonce, nic nechci více, a nikoho jiného býti netoužím, než Tvůj!¹⁾

---

¹⁾ Cf. Schwertfer 78. sq. — všechno ze spisu Středova.

c) Jak slavíval P. Středa výroční den svého přijetí do řehole.

V řeholním životě našel P. Středa štěstí své. V něm bylo pravé povolání jeho, jak vděčně uznával, díky vzdávaje Bohu, že jej k takové důstojnosti povýšil, v něm našel i bezpečnost a poklid svůj. Proto vroucně a zbožně oslavoval výroční den svého přijetí do řehole a i jiným slaviti jej radíval, slibuje všem, že rozhojní se v nich milost Boží, aby v povolání svém šťastně živi byli a běh jeho dobře dokonali. —

Vyličoval jim, jakého dobrodiní se jim v životě řeholním dostalo; řehole že jest jakoby svobodným obchodem, v němž beze zlata a stříbra jen dobrou vůlí všichni největší bohatství získati mohou; že jest přeskvělou školou Božské moudrosti, v níž učí se na zemi tomu, co je má na nebesích oslaviti; že jest přečestnou službou vojenskou, která vojiny své nesmrtelnou slávou na nebesích korunuje; že jest vzácnou předsíní nebeského dvoru, v níž, kteří pobývají, přičiněním ani ne největším ani nejdelším dosíci mohou přátelství Božího.

Výroční den přijetí do řehole slavíval se třídenní nebo pětidenní přípravou, na niž, když byl výroční den uplynul, následovalo zase buď třídenní nebo pětidenní díkučinění. Ale i po delší dobu se den ten oslavoval. P. Martin Středa vypisuje i oslavu jeho patnáctidenní; sedm dní bylo na přípravu, osmý byl slavnostní den sám, a sedm dní bylo na poděkování Bohu a jemu se doporučení. Činil to tímto způsobem :

Přípravu tak zařizoval, aby ve dnech těch člověk se polepšil a očistil, aby ocenil a zamiloval si povolání své, a pochybil-li v čem, aby to napravil.

Prvního dne uvažoval o vznešené důstojnosti stavu svého, kterou až ku společenství s Bohem povznášen jest, a pevně u sebe ustanovil, že budoucně bude se varovati, aby takového a tak vznešeného lesku vrozenou neužitečností a nízkým smyslem nezatemnil.

Druhého dne kochal se v přelibých radostech a rozkoších stavu svého, kterých bez počtu od sladkosti Božské okoušel, a to v jistých skutcích, zaměstnáních, dobách a místech, a střežil se, aby takových rozkoší nepokalila jemu žádná sladkost pozemských rozkoší.

Třetího dne rozjímal o nevyčerpatelném bohatství stavu svého, který s dostatek a v hojnosti napomáhá jemu a přispívá, aby dosáhl nejvyššího dobra a zapudil všecko zlo, a pečlivě se staral, aby žádnou cestou nevplížil se jako zloděj v mysl jeho nedostatek, který by bohatství jeho rozchvátil nebo umenšil.

Čtvrtého dne uvozoval si na pamět svobodu stavu svého více než zlatou, která vynímá člověka ze zákonů žádostivosti a hříchu a propouští ze služebnosti ďábla a hříchu, a upevňoval se statečně proti nástrahám a násilí, jimiž by se mu bídná služebnost chystala.

Pátého dne přiváděl si na mysl neocenitelnou bezpečnost, kterou přebývající pod ochranou Nejvyššího, ano jaksi v samém srdci Božím, ničeho nemají se báti, leč by vlastní vůlí odtud vypadli

a v největším nerozumu a nebezpečnosti uvrhli by se tam, kde by toho na věky oplakávali, a velice sám sebe rozněcoval proti takové zpozdilosti.

Šestého dne uvažoval o přelibém utišení, jehož ve stavu tom dosíci lze, jako plavec na břehu příboji a bouří se smějící, nebo jako voják za hradbou a zdí přepevnou střelami a ranami nepřátelskými pohrdající, nebo jako král v pokoji svém obklíčen jsa bdělou a nepřemožitelnou stráží nejvěrnějších svých zbrojnošů libě odpočívající, a stanovil, že s těmi, kteří by takový klid jeho chtěli rozrušiti, do žádného jednání se nedá.

Sedmého dne obíral se neproměnnou pevností, jakou každý ve svém stavu tkví, takže bez násilí a úrazu nemůže ani odtržen býti, a odřikával se lehkomyšlnosti a vrtkavosti, které této pevnosti na odpor stojí.

Když nadešel potom vlastní den přijetí do řehole, při ranní modlitbě přijetí své za syna Božího tak oslavoval, že odřekl se všeho, co by ho jakkolivěk k zemi nebo jinam poutalo, potom očistil duši svou, okrášlil a ozdobil a v hluboké pokoře a ve svatém mlčení velebě převeliké dobrodiní, které mu uděleno bylo, přistupoval k Božským hodům ve Velebné Svátosti, jakoby zasednouti měl u stolu Páně v království nebeském k nebeské hostině. Když odešel od stolu Páně, ostatek dne trávil maje před očima Boha, jenž jej za syna přijal, a tak modlitby a práce své konal, ne již jako příchozí cizinec nebo domácí služebník, nýbrž jako syn v domě Božím, jenž o větší čest a slávu otce svého co nejvíce horlí.

Následujících sedm dní, čili týden dukučinění, neméně uctivě konal.

První den se Spasitelem Kristem Pánem trávil a jemu jako Jonathovi na vzájem jej milující David s nejhoročnější láskou vznešený a vynikající svůj stav a povolání své za majetek podával, díky vzdávaje netoliko plesem a medotekoucí výmluvností sv. Bernarda, Augustina a jiných svatých, nýbrž přidávaje k díkům i všecku sílu lásky své, jakou kdy milující Boha již projeví i jakou by kdy ještě projevíti mohli, a nad to ještě prosil a zapřísahal, aby Ten, Jenž sám jest původcem takového dobrodiní, u Otce věčného, tyto díky jemu přednášeje, nedostatečnost jeho podle své největší možnosti doplniti ráčil.

Druhého dne u vznešené královny nebeské Panny Marie se zastavoval, již jako Šalomoun, který po přání matky své na trůn královský se dostal, připisoval zásluhu, že jest tak šťasten v čestném životě svém nynějším, a všecek v její chvále se rozplýval, a prosil ji, aby jej veškerého v milosti Syna svého zachovala, a co v něm předivnou dobrotou započala, aby velebnou štědrotou dokončila.

Třetího dne přicházel k Boží Moudrosti, která mu tak jako Rebeka Jakubovi prvorozené požehnání, tolik z darů dobroty Boží zjednala, a když vynasnažil se ji velebiti a chváliti jak jen moha, žádal ji, aby ho naučila, jak by příhodné a přiměřené díky štědrému Bohu vzdáti mohl, a v nich aby její nekonečnost pokračovala, kde by jeho konečná síla zemdlela.

Čtvrtého dne přistupoval k Božímu Milosrdenství a vyznával jako Josef v zajetí, který první důstojnosti po králi dostoupil, že Božím slitováním stalo se, že v temném a děsném žaláři tohoto světa nezahynul, nýbrž že vyveden byl na tak jasné světlo milosti Boží a že dospěl i na vrcholek, kam jen lidská přání mohou se povznést; nad to sliboval, že toto milosrdenství Boží na věky oslavovati bude a prosil, aby ho vždycky a stále okoušeti mohl.

Pátý den Prozřetelnosti Boží přivlastňoval a vyznával, že od ní, která zeměmi prochází a kalné hlubiny světských marností proniká, podobného dobrodiní se mu dostalo jako Mojžíšovi, jenž maje býti utopen z nejbližšího nebezpečení byl vysvobozen, že totiž také byl přenesen do domu královského v naději, že bude dědit království nebeské, aby v domě tom v nebeských vědách se vzdělal, a aby z něho se utvořil rek pro nebe a syn pro Boha. Když byl pak vděčně přislíbil, že v moci Boží ustavičně zůstane, prosil, aby Prozřetelnost Boží tak mu radila a jej vedla, aby vždy a především Bohu díky vzdával a vůli svou s vůlí Boží si uchoval tak, aby ani v nejmenší maličkosti ani na okamžik nikdy od ní se nerůznila.

Šestého dne volal si na pomoc anděla strážce k novému díkyčinění. Když byl jej přirovnal k Jojadovi, jenž Joasa zachoval a na trůn povýšil, a sebe rád za jeho svěřence uznal, a když upřímně vyznal, že za tak šťastnou proměnu stavu svého také jemu zavázán jest, prosil ho, aby tu ještě přízeň ke své lásce k němu přidal, aby všechny

blažených duchů rády pohnul k slavnému, zvučnému a hlučnému díkučinění Božské dobrotě za dobrodiní jemu udělené. A když domníval se, že toho dosáhl, s kůry andělskými jak mohl srdcem i ústy Boha oslavoval.

Sedmého dne obrátil se k svatému zakladateli řádu svého, a jako Daniel na dvoře babylonském přivedl si ho na mysl jako správce mládenců královských, jemuž jest jako mládenec na opatrnost a péči dán. Potom jemu připomínal, jak od věků tomuto otci za syna předurčen byl, jak v čase byl jeho nařízením a zákonům podroben, jak posléze oba ve šťastné a blažené věčnosti zvláštním svazkem spojeni býti mají, a prosil ho, aby se všemi svatými, kteří ze smrtelníků jsou nesmrtelní ve vlasti nebeské, vzdával štědotě Boží čest, slávu, chválu a díkučinění takové, jaké by jen věděl a vzdávati mohl, za dobrodiní, že byl k Bohu povolán a za jeho syna přijat, a že doufati může, že jednou věčné dědictví v nebesích obdrží.¹⁾

d) Jak P. Středa svaté patrony každého měsíce etil.

V řádu Tovaryšstva Ježíšova bylo zvykem, že každému řeholníkovi počátkem měsíce některý ze svatých Božích, jichž památka toho měsíce se slavila, za patrona se přidšloval. Svatý patron ten na pamět přiváděl nebeskou některou nauku a nějaké Boží přikázání nebo radu, aby ctnost některá se konala, a aby modlitby na zvláštní nějaký úmysl

---

¹⁾ Schwertfer 69 sq. — všecko ze spisu Středova.

k Bohu se vysílaly. Čest a chvála světcův měla tak býti rozhojněna a napraveno mělo býti vše, v čem od nevěrcův a hříšníků se jim utrhalo, při čemž zajisté hojný duchovní prospěch měli, kteří světce uctívali. Vždyť utíkali se k nim jako ke svým u Boha přimluvčím, nevědouce si rady jako svým ředitelům, v protivenstvích pak jako ke svým ochrancům, a každodenně je o pomoc vzývajíce, mohli skrze ně v pracích svých hojného užitku dosahovati.

Kdykoli P. Středovi měsíční patron přidělen byl, s největší úctou sebe a všecko své po celý měsíc pod jeho ochranu doporučoval. Každého dne obracel se k němu modlitbou, především aby jej uctil a oslavoval, a potom aby mu potřeby své přednesl. Tak osvědčoval jako věrný svěřenec jeho svou k němu zbožnost a věrnost. Z vroucího citu svého projevoval úctu svou k svatému patronu podle vlastností a důstojností, kterými se stkvěl, přiměřeným vzýváním. Tak byl-li mu dán za patrona některý sv. anděl, jako mladý Tobiaš sebe a všecko putování své pod jeho vedení a ochranu podával; byl-li mu přidělen některý ze svatých apoštolů, z těchto knížat Bohem ustanovených nad veškerou zemí, jemu jako dvořenín jeho a panoš se věnoval. Byl-li patronem svatý mučelník, tu k tomuto ve službě křesťanské osvědčenému vůdci a slavnému vítězi sám jako nováček v té svaté službě přistupoval. Byl-li jím sv. biskup nebo učitel církevní, uctívaje Božskou moudrost v učení jejich, sám chtěl býti jejich pokorným a chápavým žákem. Byl-li jím sv. vyznavač, bral si jej za vyššího

představeného domu svého i sebe, a jeho vůli všecku vnitřní čeleď svou, to jest své smysly, hnutí a city všecky podroboval. K svatým pannám jako siroteček se utíkal a snažil se, by se mu od nich dostalo něžné lásky, a aby mu vyprosily milost u nebeského snoubence.

Pobožnost jeho ke svatým patronům ještě více se rozhojnila v den, který jim byl v měsíci zasvěcen. Uctíval je zvláštním sv. přijímáním buď skutečným, buď duchovním, modlitbami, mrtvením sebe, poslušností toho, čemu učili, konáním ctností, které hlásali, a následováním nějakého zvláštního příkladu, jehož se v životopise jejich dočetl. Posléze pak koncem měsíce, když sv. patron jinému světcí ustoupiti a ochranu jemu odevzdati měl, pokorně poděkoval za dobrodiní sobě udělená a vroucně prosil, aby i na dále ho neopouštěl, nýbrž aby mu zjednal láskou a dobrotou svou u Boha všecko, co by pozoroval, že jest mu nezbytno, nebo co mu ke spasení napomáhá. Pochybil-li pak v čem křehkostí lidskou minulého měsíce, pokorně žádal nového sv. patrona, aby mu pomáhal všecko dokonaleji plniti.¹⁾

e) Jak P. Středa na noční odpočinek se bral.

Každý den zasvěcoval P. Středa Pánu Bohu a užíval ho k vlastnímu posvěcení; nebylo okamžiku, který by chtěl bez Boha strávit. Ale lásce jeho horoucí k Bohu nestačoval ani den, i v noci

---

¹⁾ Schwertfer l. c. 85. — taktéž ze spisu Středova.

ukazovati chtěl, že Bůh jest předmětem a cílem veškerého jeho života. V noci měl P. Středa slabý spánek, spával málo, většinu noci bděl a s Bohem se obíral.

Na odpočinek se ubíraje ustanovoval u sebe, že chce pod ochranou Nejvyššího odpočívati, pod záštitou Panny Marie trvati a přímluvami svatých se od zlého ochraňovati. Úplně pak andělu strážnému se doporučil, aby ho vždy a stále opatroval. Aby této ochrany si zasloužil, umiňoval si, že se přičiní, aby andělům nebeským čistým životem se připodobňoval. Říkával: Andělé zobrazují se jako kvetoucí a skvělí mládenci: vynasnažím se, aby mne poskvrna a vráska hříchu nikdy nezneuctila, a aby přečistě tužby a svatá předsevzetí mne od staroby vždycky ochránily. Ve skvělém, bílém rouchu se zjevují: a i mne nevinnost, čistota a jas duše i těla bělostným učiní. S křídly létají a se vznášejí: i já neustanu perutnými křídly poslušnosti na každý Boží pokyn přiletovati. Drahými kameny a křížem korunováni jsou: i má ozdoba bude: Láska má Ježíš ukřížovaný! Zlatým pásem jsou opásáni: i já bedlivě stfíci se budu, abych citů svých ničím nepotřísnil, nýbrž ryzí se je uchoval, a starati se budu, abych je zdrželivostí vždy ukročoval. Andělé pějí neustále chvály Velebnosti Boží: i já k dobrořečení a chválám Božím nikdy neumlknu. Zírají a patří na tvář Otce, kterýž v nebesích jest: i já před ním vždy choditi budu a ode tváře Boha svého se neodvrátím.

Na čem takto horoucně se ustanovoval, to horoucněji ještě uskutečňoval. Bera se na odpočinek

tak jako druhý anděl, když byl svědomí své usmířil, co nejslušněji pokládal se ve svůj čas na lože nebo i na holou zemi a žádného hnutí tělesného ani pocitu k sobě nepřipustil, jehož by anděl strážný neschvaloval. Napadla-li mu však mimoděk nějaká myšlenka, která nebyla úplně svatá, stěžoval si do násilí, které se mu děje, a na svědectví toho volal na pomoc anděla strážného a statečně svatým myšlením nesvaté potlačoval; potom obíral se některým svatým přemítáním, které, když procitl, zase na pamět si přivedl. Tu cizí přeludy zapuzoval a srdce své bdělé připravoval vnuknutím anděla strážného. Přerušil-li z nějaké příčiny spánek, obracel se k andělu strážci jako přítomnému, pozdravoval jej a mysl svou před ním k povinnostem svým přivolával, a tak dlouho potom modlil se a Boha chválil nebo zbožně rozjímal, dokud zase neusnul.

Opustil-li jej spánek docela, tu při prvním bdění žalmy potichu si říkal a Pannu Marii korunou některou oslavoval. Při druhém bdění podle sv. Antonína uvažoval o zemi a moři a obyvatelích jejich a všecko to za nic pokládal, přemítal pak o nesmírné obloze a slunci, měsíci a hvězdách na ní, podívoval se pak nebeskému Jerusalému nad oblohou zbudovanému; nad velikostí jeho žas', vojsko nebeské vyjmenovati a sčísti nedostačil, ale nad štěstím a jasem blažených měšťanů plesal a Velebnosti krále a pána všeho světa se kořil užívaje přesladkých slov sv. Augustina a medotekoncích sv. Bernarda, opakuje se sv. Františkem: Báh můj a všecko!, a povzdychuje se sv. Ignátem: Jak hnuší se mi země, když do nebe patřím! — Při

třetím bdění objímal Ježíše ukřižovaného rameny pokory a lásky a zapřisahal pro lásku, kterou nás miloval, aby ten Soudce, který jednou přijde, milostivě mu přede smrtí odpustil všecko provinění předešlého života, a aby mu hojnost účinné milosti udělil, aby potom v celém životě svém uvaroval se Otce nebeského uraziti. Líbal potom svaté rány a duchovními zpěvy je i ostatní údy Spasitelovy pozdravoval, pak sedmero zastavení utrpení Páně, sedmero krve Páně prolítí a sedmero slov na kříži pronesených uctíval a Kristu Pánu na kříži pničímu se klaněl. — Zbylo-li ještě co času, používal ho na to, aby pořadem povinnosti své nového dne na pamět si uvedl. Potom k dílu dennímu docela povstával.¹⁾

22. P. Martin Středa rektorem v Praze.

Pro Boha, bližního i pro vlastní posvěcení své pracoval P. Středa horlivě v Brně, pokud tam byl. Roku 1629. zase zaznamenati mohl některé výsledky. V Brně ujali se Jesuité duchovní správy na Špilberku, od 11. ledna posluhující vojenské posádce sv. Svátostmi. V kostele sv. Mikuláše na Velkém náměstí každý týden konali česky křesťanská cvičení. Smýšlení katolické rostlo a se rozmáhalo; horlivost pokání činiti a sebe zapíratí krásně se ukazovala. Studující v kolleji Jesuitské předcházeli v ní obětavým příkladem, až touha jejich po bičování musila býti mírněna. — Zároveň osvědčovali lásku svou k chudým a žebrákům, nabádající je

¹⁾ Schwertfer l. c. 63. — ze spisu Středova.

při tom, aby měsíčně s Bohem se smiřovali.¹⁾ — Ale nebylo již dlouhého pobytu P. Středy v Brně; větší pole činnosti bylo mu vykázáno. Byl ustanoven rektorem nej přednější kolleje v provincii české, v Praze; místo to převzal po P. Martinu Santinovi.

Opouštěl Moravu a vracel se do Čech za úplně změněných poměrů politických u vnitřní správě těchto zemí. Pro Čechy bylo 29. května 1627. a pro Moravu 1. července 1628 vydáno obnovené zřízení zemské. Zřízením tímto z protestantského státu stavovského, jenž až do Bělohorské bitvy trval a jí zvrácen byl, stal se stát katolický neobmezenou mocí královskou spravovaný. Obnoveným zřízením zemským vydán byl zákonník, složený dle způsobu staršího tak zvaného zřízení zemského, vydaného za krále Vladislava II. a později za Ferdinanda I., obsahující ustanovení o státním i soukromém právu v zemi platném, ve kterých učiněny jsou mnohé podstatné změny proti staršímu stavu věcí. Na předním místě jest v něm znovu vyslovena dědičnost trůnu jak v mužském tak ženském pokolení mladší větve domu Habsburského, to jest potomstva krále Ferdinanda I., poněvadž zvolením Bedřicha falckého byla od stavův uvedena v pochybnost. Dále změněno jest sestavení sněmu zemského přidáním ke starším stavům třem, panskému, rytířskému a městskému, nového stavu duchovního, který obdržel na sněmě místo prvního stavu před stavem panským. Práva sněmu byla však podstatně obmezena ustanovením, dle něhož napotom právo k vydávání zákonů vyhrazeno bylo dle zá-

¹⁾ Schmidl l. c. III. 937, 953, 962.

sady panovníku samému. Vedle toho však stavům zůstaveno bylo právo k povolování berní v celém tom způsobu jak doposud, takže žádná berně nesměla býti ukládána leč se svolením sněmovním; z čehož dle tehdejšího stavu věci plynulo samo sebou, že jisté větve zákonodárství, které s bernictvím souvisely, nicméně příslušely sněmu a zásada nová o vyhrazení moci zákonodárné panovníku vztahovala se tedy hlavně jen na zákony týkající se práva soukromého a řádu soudního; o jiných věcech větším dílem i potom jednáno mezi králem a stavy na sněmích. Práva nejvyššího soudu zemského podstatně jsou obmezena ustanovením, kterým soud tento přestal býti vrchem práva, takže dopuštěno odvolání od něho ku králi samému. Také na místě výhradného užívání jazyka českého na soudech a ve dskách zemských k vůli cizím držitelům panství nově v zemi usedlým dopuštěno jest rovné právo k užívání jazyka německého. Vzhledem k náboženství zrušeny jsou obnoveným zřízením zemským jak majestát císaře Rudolfa tak všechny zákony starší, které byly závadou výhradnému panství církve katolické.¹⁾ — Toto obnovené zřízení zemské nebylo pro obě země úplně stejné; obsahovalo přísnější ustanovení pro Čechy nežli pro Moravu.

Novým tímto zřízením moc královská, která za Rudolfa a Matiaše tak hluboko poklesla, a kterou stavové úplně si podříditi a ji od sebe závislou učiniti chtěli, ze mdloby a slaboty se pozvedla a rozhodující se stala. Panovník stal se středem vlády, od jeho vůle záviselo, co státi se mělo zákonem;

¹⁾ Tomek I. c. 207.

samospráva zemí, která až dosud byla, pominula a místo ní nastal absolutismus. Svoboda panská, která dohnala stavy k revoluci, byla obmezena, a tím zabráněno, že nemohly se vrátiti doby, které nedávno minuly a které vedly k anarchii a rozvrácení celého státu českého.

Po vydání obnoveného zřízení byl daleko klidnější život na Moravě nežli v Čechách. Císařské výnosy reformační v Čechách byly častější a přísnější, a následky jejich také v Čechách těžší. Proti komisím reformačním na mnohých místech zvědál se odpor, který protestantští kazatelé potají v zemi přebývající stále rozdmýchovali a živili. Svedený lid dopouštěl se pak všelikých výtržností, ano i srocoval se někde k zjevnému odboji, loupil a vybíjel statky světské a duchovní a neušetřil ani života kněží katolických, třebaž mu nic zlého nebyli učinili. Tak r. 1628. ve Lhotě Žalmanově na panství kosteleckém bydlil mnich sv. Benedikta, kněz Kamil, kněz mírný, jenž vedl život tichý, pobožný i pokojný, česky neuměl, nijak tedy reformace katolické se neúčastnil. Nicméně sedláci shlukli se naň, zapálili příbytek jeho a na místě ho zabili. Podobně stalo se na Fridlandsku r. 1629., kdež katoličtí kněží (missionáři) byli pobiti. Rovenští ukrutně zavraždili v Libuni P. Matěje Burnatého a průvodčího jeho Jana Rokytu. Burnatý byl neobyčejně horlivý missionář, který nikomu neublížil a žádné viny neměl; shlukli sedláci vrazili mu vidle do těla, kopím ho probodli a čelo rozpoltili. Když pak na zemi klesl, utloukli jej do smrti a vzali mu breviář a plášť, který na tyčku zavěsili a jako prapor před

sebou nosili. Druha jeho mladého, Rokytu, na hnojiště zavlekli, dvanácti smrtelnými ranami ubili a hlavu mu do hnojůvky potopili.¹⁾ Ale takové násilné skutky nezastrašily obětavé missionáře a kněze katolické; přese všecko konali svou povinnost a nakloňovali lid ku vrácení se do církve katolické.

Kteří rozkazů císařských, aby všichni obyvatelé nekatoličtí stali se katolíky, poslechnouti nechtěli, měli se ze země vystěhovati. Přemnozí učinili tak a stěhovali se; počet těchto emigrantův udává se za všecka léta po bitvě Bělohorské na 36.000 rodin, ač zdá se, že to upřílišeno.²⁾ Nestěhovali se však z vlasti všickni jen pro víru. Mnozí odešli, protože báli se trestu za velezradu, které se proti Ferdinandovi dopustili; poddaní opouštěli vlast nejen pro náboženství, nýbrž že tím osvobození byli i od poddanství, které stávalo se pod některými vrchnostmi nesnesitelným a které v sousedství Čech nebylo tak tuhým jako doma. Protestantští knížata rádi viděli tyto přistěhovalce v zemích svých hlavně proto, aby zakládali pustější místa v zemi a aby měli z nich a práce a dovednosti jejich sami užitek. Mnohé z vlasti ochuzené a vojskem popleněné pudila i naděje, že v zemích sousedních naleznou noví obyvatelé snadnější výživu a vychování, když potřeby životní mohou si za laciný peníz opatřiti. Výnosy císařské zbavovaly práva měšťanského a výsad s ním spojených jinověrce, ba ani toho se jim nedopouštělo, aby mohli se řemeslem živiti. Ký tedy div, že mnozí toto

---

¹⁾ Rezek I. c. 30, 31. — Svoboda I. c. II. 66.

²⁾ Sr. Svoboda I. c. II. 102.

jednání těžce nesouce odešli a že příkladu jejich následovali i druhové jejich, aby nové živnosti v cizině si našli.¹⁾

Ale v cizině naděje jejich přechasto je zklamala. Zmýlili se mnohdy i v těch, kteří je ze země vyvábili, čekali pomoci od souvěrců svých, ale té se jim nedostávalo. Nebylo mezi nimi svornosti, přátelé jejich ukázali se nevěrnými, klamná slibování se rozprchla, práv, která pro sebe v cizině očekávali, se jim nedopřávalo, — a tak přemnohý želel přenáhlení svého a rád by se vrátil. Za podmínky návratu stanovil císař Ferdinand II. r. 1629. asi toto: Jakmile kdo dostal buď od císaře buď ode čtyř vrchních komisařů v Čechách povolení k návratu, musil slíbiti, že se dostaví ke komisi reformační, jakmile vkročí do své otčiny, že se dá poučiti od duchovních vůdců, kteří za tím účelem byli zřízeni, a jak přesvědčí se o pravosti náboženství katolického, že přijme je za své, a potom ať zůstane v zemi. Jestliže tak učiniti nehodlá, nechat ihned prázden jest vlasti, jakmile dojde lhůta jeho. Ale mnozí emigranti, nejvíce kazatelé protestantští, neprosili za dovolení a vraceli se tajně do vlasti, dílem aby hledali podporu v nouzi své, dílem aby popuzovali věrný posud lid proti vrchnostem jejich.

Stále takové styky nekatolíků v Čechách s protestanty zahraničními, blízkost vystěhovalců, kteří mnohdy hned za hranicemi osedli, návštěvy kazatelů protestantských, kteří lid v zemi až k vášnivosti proti císaři a náboženství katolickému

¹⁾ Krásal I. c. 101.

popuzovali, někdy i příklad vrchnosti a úředníků, kteří proti náboženství katolickému vystupovali a nekatolíky ochraňovali, — to všecko působilo, kromě jiných ještě příčin, že zůstávala v zemi hojnost nekatolíků přese všecko usilí a horlivé, obětavé snažení duchovenstva katolického, aby se všichni do lůna církve katolické navrátili. Než přece práce jeho byla úspěšná a zajisté by plným výsledkem korunována byla, kdyby nebyly Čechy se staly dějištěm válek, a kdyby pokoj, jehož zemi tolik potřebí bylo, potrval. Právem tak souditi můžeme, připomeneme-li si, kolik jich jediný řád Jesuitský v Čechách, na Moravě a ve Slezsku k církvi katolické zase přivedl; čítalo se jich r. 1626. — 25144; r. 1627. : — 16259; r. 1628. : — 65746; r. 1629. : — 55570, — a to ještě dle svědectví letopisce řádového nebyl počet úplný.¹⁾

Tak bylo v Čechách, když tam v Praze stal se P. Martin Štředa rektorem. Z Brna na tento svůj nový úřad odcházeje, veřejně přede všemi ve večeradle z nedbanlivosti se vyznával v hluboké pokoře své, tak že přítomní svatou hrůzou byli dojati, a pak odjížděl spřežením volů na voze, na jakém rolníci mrvu na pole vyvázejí; to byl vůz Štředův vítězný, na kterém vítěz sám nad sebou vezl přemoženou slávu světskou.

Rektorátu svého u sv. Klementa v Praze ujal se na svůj svátek dne 11. listopadu 1629. Znamenal to sám těmito slovy: „Dne 11. listopadu 1629 prohlášen jsem byl za rektora kolleje pražské

---

¹⁾ Schmidl l. c. III. v dodatku.

ve večeřadle po modlitbě před večeří. Navštívil jsem po večeří nemocné.“

Nemocné navštěvovati bylo překrásným zvykem Středovým. — Jsa sám skoro stále nemocen, cítil upřímný soucit s nemocnými. Sám na sobě zakcušel, čeho se nemocným nedostává a co pocitují. Jsou doklady toho, že denně dvakráte i třikráte chodil k nemocným, jim radil a je opatroval; tomu pak, jemuž byla péče o nemocné svěřena, přikazoval i sedmkrát za den je navštěvovati, těšiti a shovívavě ošetřovati. Sám přicházeje k nemocným si sedával, tepnu ohledával, příznaky nemoci si znamenal, léky podával, náplastě, bylo-li třeba, přikládal a láskou více než otcovskou a zbožnými hovory oslazoval i bolesti nemoci i hořkosti léků. Od lékařů naporučené léky poroučel v ustanovený čas nemocným podávati; nedělo-li se tak, káral ošetřovatele slovy i tresty, neboť nelibě nesl i nejmenší odklad v této službě lásky, věda, že i malé obmeškání častěji již zavinilo smrt. Naproti tomu však rázně domlouval nemocným, kteří nechtěli předpisů lékařských poslouchati, a kteří toužili po pokrmech zakázaných a škodlivých, vytýkal jim, že hřeší proti poslušnosti, že sami smrt si strojí, a že prohřešují se i proti lásce a darům od Boha k prospěchu lidskému uděleným.

Soustrast jeho s chudými a nemocnými od dětinství s ním rostoucí pohnula jej, aby lékařství se přiučoval. Proto spisy předních lékařů pilně čítal a v paměť si vštípil, a to s výsledkem tak skvělým, že později Dr. Filip Kašpar Schaf, vrchní lékař moravský, o něm tvrdil, že sotva třicátý

z vyučených lékařů jemu se vyrovnal zvláště v poznávání nemocí, a upřímně se přiznal, že je v tom sám také žákem P. Středy. Radíval tedy sám P. Středa nemocným, a rady jeho s předpisy lékařskými obyčejně souhlasily. Když pak v Praze jsa rektorem získal pro kollej znamenitého jakéhosi lékaře, dal si od něho napsati různé předpisy pro nemocné, které by snadno připravití bylo lze, a kterých by u nemocných podle věku, povahy, sil a práce jejich bylo lze použiti. Léky tyto dal připravití a posílal je svým spolubratrům z lásky tam, kde nebylo lékaře ani lékárny; uchovával je také pro příhodu a pro chudé nemocné. Pro nemocné nešetřil ani práce ani výloh, a Bůh mu při léčení podivuhodně pomáhal.

Když někdo se roznemohl, chtěl P. Středa, aby napřed ve svátosti pokání očistil se ode vší i nejmenší poskvrny hříchu, než by do nemocnice se odebral; do ní aby vkročil čistý a neposkvrněný. Tam pokorně aby se Bohu oddal, jako vinník před Bohem aby bolesti na sebe vzal, nebo aby se osvědčil ve zkoušce jako žák křesťanské trpělivosti a čekanec koruny nebeské. Nemocný aby poslušen byl předpisů, převrácené žádosti aby potlačil, necítil-li by z léků úlevy, aby bolesti trpělivě snášel a to i tehdy, kdyby nemoc příliš se prodlužovala. Na slušnost ve slovech, znameních, poloze, hnutích a při nezbytných operacích aby nikdy nezapomínal, aby před druhými nenaříkal, neplakal, nekřičel, aby tělo své zakrýval, se nənatahoval a sebou nezmítal neslušně, — zkrátka tak aby se choval a trpěl jako před čistou a slušnou tváří andělů strážných.

Při tom podle obyčeje svého pamatová P. Středa na pomocníky pro nemocného. Je-li nemocný ode všech opuštěn a zápasí-li s bolestmi bez pomoci a potěchy, ať přivolá si za druhá Ježíše ukřižovaného a ať upřímně u Něho si požaluje na svou opuštěnost, a na své bolesti od hlavy až do paty. Ať pak i jiné potěšitele si zavolá, na př. Noe který v arše sám jen s několika na širém světě uzavřen byl, nebo Joba na hnoji opuštěného. Za zlé noci ať si vzpomene na starého, slepého Tobiáše nebo na Daniela v jámě lvové. Je-li mu velmi horko, ať na paměti má sv. Vavřince na rožni. Je-li mu zima, na Melitona, nejmladšího ze 40 mučeniců v Armenii ku zmrznutí odsouzených. Má-li žízeň, ať vzývá sv. Basilea z Cesaree v Kapadocii nebo sv. Bernarda opata; je-li v něm nadbytek vlhkosti, ať si vzpomene na Jonáše z vnitřku ryby nebo na sv. Pavla z utonutí u Malty vysvobozeného: je-li jinak trápen, ať k jiným svatým se utíká na př. k sv. Timotheovi nebo sv. Řehoři, neboť zajisté dostane se mu pomoci neb útěchy u těch svatých, kteří podobně nebo ještě více trpěli. Uzdravil-li se pak nemocný, neměl v nemocnici již prodlévati, nýbrž měl vroucně Bohu za vrácené zdraví poděkovati a přihlásiti se ku své práci a svému zaměstnání.¹⁾

Tak zahájil v Praze P. Středa skutkem milosrdenství úřad svůj. Nejlépe tak ukázal, že v životě jej doprovázejí skutky milosrdenství křesťanského, jež také ze všech sil konal.

¹⁾ Schwertfer I. c. 117. — Dilatus MS. I. c. díl II. hl. 2. str. 10.

Zatím bylo řádu Jesuitskému v Praze, který tam měl kollej u sv. Klementa a dům professův v Menším městě Pražském, přibýlo nové sídlo na Novém městě Pražském při kostele Božího Těla, jehož prvním představeným byl P. Adam Kravařský. Kollej u sv. Klementa, při níž byla universita čili akademie a jejímž rektorem byl P. Středa, na rozdíl od tohoto nového sídla řádového na Novém městě nazývala se i kollejí akademickou.

P. Středa v úřadě svém jako rektor u svatého Klementa byl zároveň rektorem Karolina a měl spolu dozor nade všemi školami, jak náležel dříve universitě Karlově. Poněvadž však již dříve o universitu vypukl spor mezi řádem a arcibiskupem, kardinálem Harrachem, nebylo ani za P. Středy Jesuitům na universitě úplné právo propuštěno; od r. 1628. nesměli totiž povyšovati na doktory lékařství a práv. Sporu již trvajícího P. Středa nikterak nepřiostřoval.

Mimo řízení kolleje domácí všeliká jiná zaměstnání P. Středu zaneprazdňovala. R. 1630. jednalo se o založení nové kolleje Jesuitské v Litoměřicích. Jednání toho účastnil se i Středa a dne 19. října 1630 přijal v Litoměřicích jako zatímní správce obdarování ve prospěch budoucí kolleje. Záležitost kolleje vedena pak s takovým prospěchem, že hned k Zvěstování Panny Marie r. 1631. první Jesuité do Litoměřic přibýli a začátek gymnasia a kolleje učinili. ¹⁾ Pro tuto kollej získal P. Středa dne 11. června 1631 ves Mlíkojedy, vrátiv městu za tu ves dlužní úpis na 1000 zl., jež Litoměřičtí kancléři Zdeňkovi

¹⁾ Schmidl l. c. III. 1027. 1106.

z Lobkovic dlužni byli, a který manželka Lobkovicov Polyxena Tovaryšstvu darovala.

S neunavnou horlivostí pečoval pak po všece čas o obrácení jinověrců do církve katolické. R. 1630 bylo v Praze a okolí za jeho dozoru obráceno 12557. Vůbec všecka byla naděje, že dílo reformace katolické se zdárně provede, jen kdyby země pokoj měla. Ale již již všude proskakovala pověst, kterou emigranti a z nich nejvíce kazatelé protestantští svými listy do Čech posílanými potvrzovali, že císař bude stížen velikou válkou a pak že v horlivost své o náboženství katolické ustane a protestantům že bude dovolena svoboda náboženská; pověst tuto mnohé zviklala v úmyslu k náboženství katolickému přistoupiti a mnohé utvrdila, že nechtějí o to slyšeti. Nicméně pracovali kněží, zvláště Jesuité se záplem, zase vraceli se na místa, kde nedávno missie konali, aby ve víře utvrzovali, růžence rozdávali atd. Na Malé straně v Praze obrátili již r. 1630. Jesuité 540, při čemž největší účastenství měli Jesuité z koleje sv. Klementa. Milerád přenechal P. Středa řeholníkům Pavlánům od 29. června do 9. září kazatele Jesuitského, aby i u nich v prospěch sv. církve pracoval, rád posílal z koleje své vhodné missionáře na venek na panství katolických šlechticů, aby tam co největší zeň pro Krista klidili.²⁾ Snahy a práce jejich podporoval pal svými modlitbami, které vyprošovaly na Bohu hojných požehnání. Tak životopisec jeho připisuje jeho radu a modlitbám úplné obrácení jistého řemeslníka

¹⁾ Dilatus M. l. c. díl I. hl. 11.

²⁾ Schmidl l. c. III. 1071.

kteřý zprvu se přetvařoval, jistého šlechtice, kteřý napřed utvrzení u své víře u svého nekatolického kazatele hledal, jistého emigranta, kteřý z vyhnanství do Prahy se vrátil.

P. Středa sám o této době zaznamenal: „Dne 5. března 1630 požadováni byli dva bohoslovci k arcibiskupské konsistoři, aby zasedali u soudu, jímž nález měl býti vynesěn nad knězem prodavačem cedulky zpovědní. Omluvil jsem se, že nelze je poslati, protože jest to proti zřizování řádovým.“ Z toho viděti, jak bedlivě střežil se, aby nikterak nejednal proti řeholi. Nešťastník onen, jenž byl důstojnosti své zbaven a na smrt odsouzen, dne 7. dubna 1631 byl popraven, při čemž všem útěchou bylo, že zkroušeně a kajicně zemřel.

Jiná zpráva Středou zaznamenaná svědčí o důvěře, kterou k němu měli opatové řádu Cisterckého. Dne 3. května 1630 měli v Praze své generalní shromáždění a usnesli se na tom, že zřídí seminář pro třicet alumnů svého řádu. Žádali pak P. Středu, aby jim v konviktu místa příhodného za tím účelem popřál, kde by kázní řádu Jesuitského ke zbožnosti řeholní a ke vzdělání vedeni byli. Středa odpověděl, že pro těsnost konviktu neví, kde by jim místo vykázal, že se však podívá, nemohlo-li by se k tomu nějaké místo v konviktě přizpůsobiti, a potom aby sami si je prohlédli. Stalo se tak, P. Středa našel vhodné místo, opatové se sami o pohodlnosti jeho přesvědčili a jménem řádu za laskavost k nim poděkovali.

Dne 2. ledna 1631 byl P. Středa jako rektor od P. Petra Vadinga visitován. Současně prosil

veliký přítel řádu Jesuitského, děkan kapitolní v Olomouci, Jan Bedřich Breuner, P. Středu, aby za něho nemocného konali se u Jesuitů modlitby. Doporučil mu P. Středa, aby uchýlil se k sv. Ignátu o přímluvu; Breuner žádal o jeho ostatky, a důvěrná prosba jeho i svatá modlitba P. Středy vyprosily brzy jemu uzdravení. Z vděčnosti za to na svátek Panny Marie Hromničné, jsa již zdrav, měl u Jesuitů slavnou mši sv. i nešpory a vedl processí, jehož mnoho šlechticů se účastnilo.¹⁾

Za tohoto rektorátu Středova stal se pokus obracet i pražské židy na víru katolickou. Dne 18. srpna r. 1630. vyšel rozkaz císaře Ferdinanda, že židé mají se shromažďovati na blízkou svých příbytkův a poslouchati kázání kněze z Tovaryšstva Ježíšova o víře v Krista, a to v sobotu. Ačkoli židé úplatky chtěli dosíci, aby rozkaz ten ve skutek nevešel, marna byla přece jejich snaha.

Tak učiněn dne 25. ledna r. 1631. počátek křesťanských cvičení pro židy, kteří jako druhdy na sv. Stěpána pukali se v srdcích svých a skřípěli zuby. Konečně se zasazovali, aby cvičení ta nebyla ráno, kdy sami do synagogy chodí, aby nebyla o víře, nýbrž o naukách mravních, chtěli i samého kazatele podplatiti, — nedocílili však nic. Musili choditi — bylo jich asi dvě stě — na cvičení, ale cvičení to vyznělo na prázdno pro zarytost židovskou; úplně pak je přerušil vpád saský.²⁾

---

¹⁾ Zprávy o tom ve dvorním archivu ve Vídni.

²⁾ Dilatus M. díl I. hl. 11. — Cf. Schmidl l. c. III. 1114. Jen jeden chlapec přijal sv. křest.

Nemilou záležitostí obíratí se musil P. Středa od r. 1631. za kolik následujících let. Dne 4. června zemřel v Kutné Hoře arciděkan Jonáš Barion. Z mládí vstoupil do řádu Jesuitského, za studií bohosloveckých vystoupil sice a stal se světským knězem, nicméně byl však Jesuitům ze srdce oddán. Aby ukázal lásku svou k Tovaryšstvu, dal za živobytí svého větší část svého majetku v Pražské kolleji uschovati, kterou pak kolleji odkázal. Po jeho však smrti našel se udavač, který arcibiskupu pražskému klamně žaloval, že prý kutnohorští Jesuité po smrti arciděkanově přes 8000 zlatých a i jiné značné zlaté a stříbrné náčiní z jeho domu vzali a loupež tu do kolleje pražské poslali. Z toho povstalo mnoho obtíží a nesnází. Dne 7. června poslal arcibiskup do kolleje k rektorovi Středovi, aby truhla, v níž odkaz Barionův uschován byl, byla zapečetěna, a když nechtěl toho P. Středa dopustiti a arcibiskupu po vůli se nestalo, naléhal opět a opět přísně, aby rozkaz jeho byl vyplněn. Stejně vytrvale, ale vždycky co nejvíce pokorně a uctivě odporoval tomu P. Středa, pravě, že ve svědomí svém nemůže toho dopustiti a odvolávaje se na práva a výsady kolleje. Tři léta trval o to spor u arcibiskupa a pak u nunciatury apoštolské; po veškerý však ten čas jak ve sporu celém tak i v jednotlivých jeho oddílech P. Středa, jenž všeobecným míněním za svatého byl považován, spoléhaje na dobré právo své neklesl na myslí a při tom řeholní skromností, svrchovanou opatrností a moudrostí podivuhodně se vyznamenával.¹⁾

¹⁾ Schmidl l. c. III. 1098.

Než jiné ještě soužení dolehlo na P. Středu a na spolubratry jeho v Praze, které je z pokojných příbytků jejich vypudilo a rozehnal. Sasové vpadli do Prahy.

23. Vpád Sasův do Čech.

Zmínili jsme se o válce, kterou král dánský Kristian IV. pozdvihl proti císaři Ferdinandovi II. Pro Dány nebyla šťastna; Tilly i Valdštýn zapudili je vítěznými bitvami z Německa, zmocnili se i vlastními dánskými zeměmi Holštýnska, Šlesvika a Jutska, takže se král dánský musil uchýliti r. 1627. přes úžinu mořskou na ostrov Fünen. Moc jeho byla zemřena za to však pro císaře a stranu katolickou v Německu dobyty byly prospěchy veliké. Všechn odpor kníza a stavů protestantských byl na ten čas přemožen. Nic nevadilo konečnému provedení záměru, aby protestantům byly odňaty statky a panství duchovenstva kterých se byli za předešlých časů proti právu zmocnili. Vedle toho pak bylo postavení císařovo v říši německé tak mocné, že se naskytovala příležitost k trvalému sesílení a obnovení moci císařské která zmohutněním strany protestantské byla utrpěla velké skrácení na újmu jednoty říše.

Ale záměry o nové povznesení moci císařské v Němcích staly se brzy novým podnětem ku prodloužení válek. Neboť jednak byly proti mysli cizím mocnostem, zvláště Francouzsku jakožto dávno nepříteli domu Habsburskému, jednak působily nepřízeň mezi císařem a spojenci jeho v Německu knížaty ligu katolické, a zvláště Maximilianem bavorským, kteříž pomáhajíce císaři proti protestantům

hleděli tím dosáhnouti rozšíření své moci, nikoli císařovy.

Nesnáze a potíže odtud vzniklé vedly sice k nepřátelství a boji, ale přece příliš velikého rozsahu nenabýly, zvláště když císaři se uvolnilo uzavřením míru s králem dánským v Lübecku dne 22. května 1629, jímž králi dánskému jsou sice všechny jeho země navráceny, ale za to králem zaručeno, že zanechá potom všelikých nepřátelských spolků proti císaři.

Ale nová bouře větší než všechny posavadní zdvihla se brzy proti císaři, která i ve vlastech našich v nekonečných strastech bouřila. Povstal za nepřitele proti císaři bojechtivý švédský král, Gustav Adolf. Již r. 1628. osadil Stralsund dobývaný Albrechtem z Valdštýna a započal tak skutkem nepřátelství proti císaři, ač žádné zjevné války ještě nevyhlásil. Dlouho však válka na sebe čekati nedala. Gustav Adolf smluviv se s Anglickem i Hollandskem přistál 4. července 1630 s vojskem svým švédským u Uznojima v předním Pomoří a stanul tak v Německu, aby odtud válku do všech zemí císařových a jeho spojenců zanesl. Na pomoc nebyl od žádného z protestantských knížat německých volán kromě od někdejšího kurfirsta falckého Bedřicha a vévod meklenburských, jichž země císařem dána byla Albrechtu z Valdštýna, tedy od knížat, kteří byli zemí svých zbaveni a doufali jich zase dosíci ochranou jeho. Mocnější z knížat protestantských báli se více jeho záměrů výbojných, než moci císaře a ligy katolické nyní oslabené rozdvojením mezi sebou. Rozhlašoval sice Gustav Adolf hned po přistání s vojskem svým

v Pomoří veřejnými oznamy, že přichází do Německa jako ochránce víry protestantské, — ale nebyl tomu tak. Chtěl jen tímto rozhlašováním si získat náklonnost lidu protestantského, jíž chtěl i pro vlastní panovníkům protestantským a pro sebe použiti, tak aby knížata protestantská byli nuceni spolčovati se s ním proti svému přání, a docíliti toho skutečně, — ale konečný záměr jeho byl docela jiný. Neběželo mu o víru protestantskou nýbrž o rozšíření svého vlastního panství. Zamýšlel zříditi mocné protestantské císařství trvale spojené s korunou švédskou. Základem jeho hlavním měl býti bezprostředné přivtělení znamenité části zemí německých ke Švédsku a uvedení jiných v závislost od koruny švédské. Přetvářkou jen bylo, že prohlášoval se za ochránce víry protestantské; — do Německa přicházel jako cizí výbojce.

Násilným počínáním svým přinutil hned v Pomoří vévodu Bohuslava XIV., aby v jeho prospěch smlouvu s ním uzavřel, zjevné násilí pak sprovázel jeho podniky. Štěstí válečné bylo na jeho straně. Dne 13. dubna 1631 dobyl Frankfurta nad Odrou, brzy potom 26. dubna i Landsberka; zapudil císařské vojsko, kteréž bylo proti němu slabé a nedostatečné, tak že musilo ustoupiti do Slezska ke Hlohovu, a přinutil i kurfirsta brandenburského, že musil vpustiti posádku švédskou do nejlepší pevnosti své Spandavy.¹⁾

Po dobytí Frankfurta nastala v Čechách obava, aby nepřítel do země nevpadl. Již tvořila se v Praze studentská legie, aby městu v případě nebezpečí

¹⁾ Tomek I. c. 210 sq.

byla na pomoc. Zařizoval ji P. Středa ze studujících university Pražské, která toho času velmi kvetla a prospívala. Dvanáct set bylo posluchačův, a mezi nimi synové z nejpřednějších rodův. Dne 5. května vyzval P. Středa studující od 18 let, aby se přihlásili k obraně Prahy, kteří by chtěli, a hlásili se všichni.¹⁾ Cvičili se již k odporu ve zbrani, ale když brzy se ukázalo, že na ten čas obavy není, a když nová posádka vojenská došla, vrátili se ke studiím. Ale P. Středa na paměti obezřetné nicméně měl, že nebezpečí každé chvíle se může vrátiti. Maje za to, že především Boha třeba usmířiti, mimo modlitby a kajicné skutky vlastní rozdělil veškerou kollej na šest tříd a každé ustanovil den, ve který po dvanácté hodině polední modlili se litanie k Nejsvětějšímu Jménu Ježíšovu a Loretanskou u hlavního oltáře a snažili se před večerí veřejným bičováním hrozící hněv Boží odvrátiti. Brzy se ukázalo, jakou pohromu předvídal P. Středa.²⁾

Gustav Adolf se stále posiloval. Přinutil kurfirsta brandenburského, aby s ním zavřel spolek, a obrátil se naproti Tillymu, jenž dobyl Magdeburku, ale zase od něho odtáhl. Tilly nemohl se s vojskem švédským měřiti, ustupoval tedy čekaje na pomoc. Kurfirsta saského pohnouti k zavření spolku s císařem nemohl, ten přiklonil se již docela ke spojení s králem švédským. Když proto Tilly vtrhl do Sas, vypravil kurfirst poselství ku králi švédskému se žádostí o pomoc a zavřel s ním 5. září 1631 spolek. Gustav Adolf hned byl ku pomoci hotov. Tilly sice

¹⁾ Schmidl l. c. III. 1123.

²⁾ Dilatus M. díl I., hl. 12.

15. září dobyl Lipska, ale téhož dne spojilo se vojsko švédské se saským, a hned Gustav Adolf táhl na-proti Lipsku a svedl nedaleko odtud s Tillym dne 17. září bitvu u Breitenfelda. Zde Tillyho opustilo posavadní štěstí jeho válečné, tak že se ztrátou asi polovice vojska svého a všechných děl i jiných zava-zadel poražen jest na útěk.

Vítězství toto rázem skoro zničilo všechny dosavadní úspěchy císaře Ferdinanda II. — Prote-stanty naplnilo velikými nadějemi, zejména Čechové, kteří se z vlasti vystěhovali, oddávali se domnění, že využitkuje-li se vítězství, zase v Čechách vše po vůli jejich bude se moci upravit. Blahopřáli tedy švédskému králi k vítězství a nabízeli prý mu, aby do Čech se obrátil a království toho pro sebe ujal. Ale Gustav Adolf obrátil se proti du-chovním kurfirstům na Mohaně a Rýnu zůstaviv kurfirstu saskému, nejmocnějšímu spojenci svému, aby vtrhl do zemí císařských a to předně do Čech.¹⁾

Kurfirst saský vypravil vojsko své do Čech vedením Arnima. Sasové vyloupili Šluknov, usmrtili krutě tamějšího katolického faráře a zmocnili se Děčína i hradu jeho, Ústí, Roudnice, Litoměřic, Slaného, Mělníka a všudy drancující a dědiny pálíce, přiblížili se až ku Praze. Tam byl zmatek; město brániti se nemohlo. Malá posádka vojenská je opustila, královští místodržící a jiné čelné osobnosti odešli. I P. Středa staral se o bezpečnost svých. Když roznesla se zpráva, že Sasové do Čech se chystají, poslal na statky kollejni v severních Čechách dva bratry, aby koně a vozy odtud rychle odvezli. Po-

¹⁾ Tomek I. c. 221. — Dilatus M. díl I. hl. 12.

dařilo se jim, ale sotva nepřátelům unikli. Potom aby jako otec starostlivý syny své před nepřátelskou zlobou a hladem uchránil, vypravil několik kněží se scholastiky v několik hloučků rozdělenými na místa bezpečnější. Když však dne 10. listopadu lichá roznesla se zpráva, že nepřítel se blíží a trubačem žádá, aby se město vzdalo, odeslal P. Středa všecky ostatní bratry z Prahy, dobře věda, že tolik jich napotom nebude lze uživiti.

Po odchodu posádky (10. listopadu) hned děsný strach padl na lid, jenž se domníval, že město ujednáním vůdců již je zrazeno; v noci pak náhle strhl se křik, že nepřítel už je tu. Ale i v městě samém nebylo bezpečí. Obecný lid tam i v okolí se bouřil a zjevnou bouří skutečně ztropil.

Hned z rána dne 11. listopadu 1631 bylo viděti po ulicích houfy chasy obecné; všichni ozbrojeni byli sekerami, motykami a silnými holemi nebo palicemi. Zprvu lid bez určitého plánu valil se po ulicích a náměstích, povykoval a šprýmy sobě činil ze stráží městských, potom však zástupy se rozdělily a táhly k určitým domům, aby tam drancovaly a loupily. Zástup jeden obrátil se také k Jesuitské kolleji na Starém městě. Přátelé Jesuitův pospíchali tu ke kolleji a napomínali Středu, jenž se čtyřmi kněžími v kolleji zůstal očekávaje, co se dítí bude, aby se skryli před zuřivci, kteří je hledají k smrti. — P. Středa tedy přijal úkryt od přítele nabídnutý a dne 11. listopadu na svůj svátek a výroční den svého rektorátu smutně slavil sv. Martina, skrýváje se u počestného měšťana pražského a maje na rouchu klášterním oděv světský.

Měšťan tento se později chlubil takovým nájemníkem říkáje, že s ním stala se spása domu jeho. Pobytu Středova bylo tam však na kratičko.¹⁾

Ostatní Jesuité z kolleje sv. Klementa uchýlili se do domu professův na Nové město Pražské. V kolleji zůstal jen jeden kněz a čeládka, brány ostříhali jacísi studující. Na sv. Martina nebylo v kostele žádné mše sv. ; dvěře kostelní byly uzavřeny. Mnozí hořekovali, jakoby i od Tovaryšstva byli opuštěni, — ale nárek takový ukázal se hned býti lichým. Neboť P. Středa a druhové jeho, jakmile jen první bouře trochu pominula, vrátili se nazítří brzy ráno, otevřeli zase kostel a opět sloužili mše sv. ; — ale kollej jinak vypadala, než jak ji byli opustili. Domáci čeleď a studující, kteří měli hlídati brány, spojili se asi se zástupem obecného lidu, který do kolleje z venku vniknouti a v ní pleniti chtěl, dobyli se do sklepa vinného, odrazili zámky světnic, zejména i světnice P. Středy, a pobrali šaty, knihy a co jim pod ruku padlo; větší však část této loupeže zase byla navrácena.²⁾

Hned v zápětí ráno dne 12. listopadu přiběhli do Prahy se všech stran z venkova poslové, že lid seelský na mnohých místech povstal, osoby duchovní i světské vraždí, pánům svým dědičným tvrze a zámky vybíjí, a že je strach, aby nespojili se sedláci s chasou pražskou a aby z toho nepovstalo něco zlého. Bylo tomu tak, sedláci na venkově drancovali a násilně si počínali. Tak na statech Albrechta

---

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl I. hl. 12. — Rezek: Dějiny vpádu saského do Čech 85.

²⁾ Schmidl I. c. III. 1150.

z Valdštýna a na zboží trčkovském lid obracel se hlavně proti katolickým kněžím, kteří musili prchatí, sic nebyli jisti životem. Rovněž tak vzbouřili se sedláci v okolí Jilového a Zbraslavi, kteří vojenskou posádku kláštera zbraslavského přepadli a vyhnali a klášter tolikrát již v předešlých dobách vydrancovaný dohubili. Rovněž tak dále se i u Jindřichova Hradce. V městě tom na zámku Viléma Slavaty mnozí katolíci, zejména kněží, hledali útočiště, ale sedláci okolní v ozbrojených rotách honili je po silnicích, a kdo v čas nedostal se k obranám městským, byl zabit. Paní ze Šternberka utíkajíc z Prahy, našla na silnici zabitého Františkána, a když čeleď její mrtvolu s sebou vzítí chtěla, jest napadena od sedlákův a jen s bídou dostali se do Hradce. Podobně v okolí Budějovic, Horažďovic a Klatov nastalo veliké zbouření v lidu obecném, kteréž šířilo se až i do Rakous. Tak počínali si jinověrci proti katolíkům, kteří se ocítali v nebezpečnosti života.¹⁾

V Praze samé pokoj byl ještě tak tak udržen, ale proti Arnimovi město brániti se nemohlo. Nestal se ani pokus obrany; když dne 15. listopadu Arnim z ležení svého na Bílé hoře vyzval město, aby se vzdalo, stalo se tak vlastně beze vší smlouvy, a obyvatelstvo bylo vydáno na milost i nemilost nepříteli. Ujišťoval sice Arnim, že nepřichází jako nepřítel, nýbrž jako přítel, a k tomu cíli že tu je, ne aby to království České ke zkáze přivedl, nýbrž aby, jak svatá římská říše, tak i toto království České v předešlý způsob uvedeno, a tudy veřejný pokoj způsoben byl, — ale takové ujišťování bylo

¹⁾ Rezek I. c. 87.

jen planými slovy. Se saským vojskem vraceli se houfně emigranti v naději na návrat starých předbřlohorských časův. Ale domnělí osvoboditelé jejich zahájili zatím v zemi dobu nejsurovějšího vyděračství a loupežnictví. Emigranti pak, kteří veliké pohrůžky katolíkům činili, nabádali prý a posilňovali vojáky saské k nekřesťanskému utiskování. A vojáci saští loupili a drancovali hned v domech bez překážky a bez odporu, takže nebylo domu, který by by škody neutrpěl; vše násilně zotvíráno, prohledáno a co nalezeno, sebráno pod záminkou, že prý je to majetek lidí podezřelých, kteréhož nelze šetřit. Při tom sbíhaly se věci docela nesnesitelné a neomluvitelné. Počet oloupených domů počítal se za půl roku na více než tisíc a tři sta. Vojáci počínali si tyrantsky a nekřesťansky se všemi občany a je nenasyčeným sžíráním z domů vytiskovali, a kde který hospodář z domu pro velké soužení ušel, jej bořili, a zkrátka nevypravitelné bezbožnosti nešlechetně páchali. A při tom jim mnozí emigranti nadháněli; pro některé výhody a okamžité prospěchy přijali na sebe mnozí emigranti šerednou povinnost, vydíratí tak říkajíc poslední sousto z úst zuboženého lidu pro nenasytné žaludky saské a třebas nevolky převrhli se tak z osvoboditelů na nástroje utlačování vojenského.

Tak učinili se emigranti spoluzodpovědnými s řáděním saských vojáků v Praze i po krajích, ano propůjčovali se sami nerozvázně tomuto řádění za plášť. Pěkní to vyznavači a hlasatelé evangelické svobody! ¹⁾

---

¹⁾ Rezek l. c. 96 sq. — J. Čelakovský: »Návrat emigrace české r. 1631.« v Osvětě r. 1873, p. 179.

Když Sasové do Prahy vtrhli, v té chvíli P. Středa spolubratry své, kteří s ním v kolleji zůstali, zavedl do kostela a tam před vystavenou Velebnou Svátostí na kolenou obětovali Bohu život svůj. Trval pak P. Středa s druhy svými beze strachu o své míře; služby Boží konali veřejně i slavně, i když Praha v moci Sasův byla, jakoby úplný pokoj panoval, a neustali ve službách Božích, dokud v Praze byli. Na sv. Klementa, patrona kolleje i kostela, počali pak i německy kázati pro německé příchozí, a od té doby kázali v nedělích a svátcích česky i německy až do sv. Štěpána. V adventě roráty slavili s hudbou.¹⁾

Ale P. Středa o větší ještě bezpečnost kolleje sobě svěřené postarati se chtěl. Mezi úmluvami, pod kterými se město vzdalo, a které Arnim konečně přece podepsal, bylo postaráno o kláštery, kolleje i kostely tak, aby všechny kostely při výsadách svých zůstaly a duchovní osoby aby z obydlí svých vyháněny nebyly, aniž se jim co protimyslného mělo státi. Aby však P. Středa s druhy svými ještě bezpečnější v kolleji byl, poslal 17. listopadu dva kněze z Tovaryšstva k Arnimovi, že jemu prosby a služby své vzkazují a snažně prosí, aby podle smluv bezpečni zůstali, a proto že doufají, že jim jeho sousedství, jeho laskavost a vliv bude na ochranu; konečně že prosí, aby k domům a statkům kollejním byly postaveny stráže vojenské; to že budou pokládati za dobrodiní, a že toho vděčně pamětlivi budou. Arnim vlídně je vyslechl a všecko jim laskavě slíbil; vyslal pak také na stráž kolleje čtyry vojíny.

¹⁾ Schmidl l. c. III. 1151. — Dilatus M. díl I. hl. 12.

P. Středa domníval se teď, že kollej bude ušetřena plenění nepřátelského, ale v domnění svém se zmýlil. Dva dni potom, dne 19. listopadu přišli čtyři vojínové s rozkazem, jímžto jménem Arnimovým se přikazovalo, aby otevřeli všecky dvěře důstojníkům, kteří budou hledati válečné potřeby a zbraně; že přijdou důstojníci Jan Hetter a Jan Wolf, aby všecko prohlédli a poznamenali a seznam Arnimovi donesli. Vojínové tito všecko prolezli, ano i do hrobek vnikli, naporučili si pak jísti a píti, co jen chtěli. Zbraní ovšem nenašli žádných, ale to byla jen záminka; brzy se shledalo, co chtěli tou prohlídkou. Za několik dní přišel do kolleje potravní správce saský a žádal, aby pro saského kurfirsta, který sám s dvorem svým do Prahy dne 20. listopadu dojel, byla odvedena polovice vína a ovsa; nezpomohlo, že před několika dny darem mu poslali z kolleje vědro červeného vína. Ano žádal i klíče od pivovaru a tam všecko prohlédl, aby mu nic tam neušlo, kdyby toho potřeboval. Také i lsti se chápali někteří proti Jesuitům, aby na nich peníze vymámili, ale klam takový výsledku neměl.

Když rektor P. Středa pozoroval, co v Praze toho času se děje, nebyl v pochybnosti o tom, že horší časy kolleji nastanou. Ale na myslí neklesal, ano i statečně hlásil se k právům kolleje sobě svěřené. Tak obrátil se na kurfirsta saského, aby zase kolleji dopomohl ke zboží tuchoměřickému, které pro sebe baron Wartenberg zabral. Žádost tato nebyla nadarmo; rozkazem kurfirstovým musil Wartenberg zboží toho zanechati, ale i kořist,

kteřou již byl odtud odvezl do svého domu, byla později navracena.¹⁾

Zůstával tehdy již od 12. listopadu v kolleji u sv. Klementa i představený domu Tovaryšstva na Novém městě pražském P. Adam Kravařský a s ním P. Martin Bouda a Pavel Žilka. Z domu svého byli vypuzeni, P. Středa je však pohostinně přijal. Když dlel P. Kravařský v kolleji sv. Klementa, byl P. Středa churav, v té potřebě jej pak P. Kravařský zastával. Jsa velmi srdnat, ani se do světského oděvu nepřevlékl, ve svém řeholním oděvu obcházel kláštery, z nichž před saským vojskem mnichové byli odešli, a staral se, aby škody netrpěly. Byl tupen, bit, ale P. Kravařský trpělivě to snášel. Jednou vraceje se se svým sluhou z Kapucínského kláštera na Hradčanech, potkal na mostě tlupu saských jezdců, jichž vůdce počal jej proklínati a tak jej holí udeřil do hlavy, že sklesl omráčen na kámen před kříž Spasitelův. P. Kravařský probrav se z mrákot, pohlédl na kříž a řekl jen: „Dobrého svědka máme“. Oteklou hlavu mu pak v kolleji sám P. Středa čepem nože stlačoval a sám mu lék strojil. Když se P. Kravařského ptali, co se mu stalo, řekl žertovně: „Na mostě zaneprázdnňoval mne jakýsi jezdec; musím zítra za něho mši sv. obětovati.“ Nebylo tedy již pro Jesuity v městě jistoty.²⁾

Věci naklonily se již na jinou stranu; protestanté byli pány. Kazatelů protestantských přišlo do Prahy se Sasy přes 60, a tam proti smlouvě

¹⁾ Schmidl l. c. III. 1153.

²⁾ Dilatus M. l. c. — Schmidl l. c. III. 1153.

kapitulační počali ujímati se katolických kostelů. Hlavně odnímal katolíkům kostely hrabě Thurn, neblahé paměti vůdce z českého povstání, jenž byl tehdy ve službách švédských a nazýval se „generálkomisař švédský v království Českém.“ Zmocnili se tak týnského kostela, v němž protestantskou bohoslužbu konal od té doby mistr Samuel Martinus z Dražova, zabrali pro sebe i chrámy jiné. V neděli dne 30. listopadu byly sňaty s Mostecké věže hlavy těch, kteří 21. června 1621 na náměstí Staroměstském rukou katovou zahynuli, a jejichž hlavy na výstrahu tam pověšeny byly; byly pak pochovány v kostele týnském, při čemž Samuel Martinus velebil popravené jako muččeniky Páně. Potom nekatoličtí šlechtici radili se, jak by zařídili znovu království na základě Rudolfova majestátu. Zvolili si direktory, aby vedli správu zemskou, protestantští kazatelé pak 8. prosince zvolili si Samuela Martinia z Dražova za administrátora a zřídili si zase konsistoř a brzy potom zmocnili se i kolleje Karlovy. Tím byl z úřadu svého jako rektor Karolina P. Středa vytlačen, a držení i kolleje této i důchodův akademie ujal se Martinus, jenž si „mocně, skvostně, nádherně a pyšně“ vedl a vesele hodoval, počínaje pro pýchu býti již i kněžím protestantským nepřístupný.¹⁾

Zatím však sbíralo se v Čechách císařské vojsko proti Sasům. Po bitvě u Nymburku, při níž bylo město 5. prosince úplně zkaženo, necítil se kurfirst saský býti bezpečným v Praze, opustil ji dne 16. prosince a vrátil se do Drážďan. Veli-

¹⁾ Rezek I. c. 122 sq.

telství nad posádkou saskou v Praze svěřil dvěma plukovníkům, Janu Jirímu ze Solmsu a Vavřinci Hoffkirchenovi, kteří oba katolíky nenáviděli. Změna tato ve prospěch protestantů brzy na venek se ukázala. Byla namířena proti Jesuitům rozhodná rána.

Dávno již protestanští kazatelé proti Jesuitům popouzeli a žalovali. Dne 10. prosince podali kurfirstu saskému samému žalobný spis na Jesuity, jenž byl pln potupy a nejhorší věci Jesuitům za vinu kladl. Zdá se však, že kurfirst na žalobu tu ani neodpověděl. Když však z Prahy se vzdálil, zůvěřil než před tím štváli protestanté proti katolíkům. Nelíbila se jim jejich kázání, v nichž obhajovali pravdy učení katolického a povzbuzovali vrtkavé, aby neodpadali od církve katolické. Obviňovali Jesuity, že jsou s císařským vojskem srozuměni, že zrazují tomuto vojsku záměry saské, že chystají v městě veliké krveprolití. Byly to sice žaloby úplně liché a nepodstatné, ale nepřátelům Jesuitův stačily. První krok se stal dne 23. prosince. Dva důstojníci ve voze Hoffkirchenově dojeli do kolleje sv. Klementa s rozkazem hledat potravu a zbraní. Než P. Středa vlídně jim ukázal, že zbraní v kolleji nebylo a není, obilí však a víno, že od zřízenců správy potravní jest již odvezeno. Na odpověď tuto odešli. Druhého dne dán byl zase rozkaz, že nesmí se v městě zvoniti. Jesuité hned uposlechli, ano i hodiny zastavili, aby nebylo proč pomlouvati. Nadešel hod Boží vánoční; ve svaté noci konali služby Boží v zavřeném kostele, ale ve dne otevřeli kostel, slavili Narození Páně kázáním, hudbou a zpěvem v kostele plném; přes dvě stě osob bylo u stolu

Páně. Tím více zuřili proti nim protestanté, až odhodlali se ke skutku násilnému. Rady protestantské, zejména i Thurna samého, jenž hleděl je přemluvíti, aby dobrovolně odešli, že prý proti proudu nelze plouti, že prý jich nemůže již hájiti, Jesuité u vědomí své nevinny neuposlechli.

K vypuzení Jesuitů vyhlídnut byl svátek sv. Štěpána. Ráno před šestou hodinou byla všecka budova kollejní i se seminářem a konviktem vojskem obklíčena, aby nikdo neuniknul. Hejtman Arnim mladší a jiný ještě šlechtic se silným oddílem vojenským již tloukli do dvěří semináře: ranní mráz a hustá vánice sněhová, podezřelé čekání a úsvit svátečního dne, shluk sousedův a dychtivost po kořisti více je popuzovaly. P. Středa a společníci jeho P. Bedřich Švábenský, P. Zdislav Berka, P. Mikuláš Kompost, P. Adam Kravařský, P. Martin Bouda a Pavel Žilka byli na všecko připraveni a očekávali bez bázně, že buďto do Saska jako zajatci budou odvedeni, nebo že budou hned usmrceni. Po dvou hodinách byli nepřátelé puštěni bočními dveřmi do kostela, kde všichni shromážděni byli. Přinesli rozkaz Hoffkirchenův, jímžto se poroučelo, aby všickni do večera z města se vyklidili. Příčiny udávány liché, za něž sami pisatelé by se styděli, kdyby nebyli prázdni svědomí a studu. Rozkaz, jehožto nechtěli vydati, od onoho šlechtice odevzdán byl hejtmanu Arnimovi, jenž se silným průvodem sakristií veden jest do večeradla seminářského a tam se hostil, jsa obsluhován po pořádku od Jesuitů; jiní zase sloužili mši sv. a po příkladu sv. Štěpána prvomučeníka za nepřátely se modlili; každý přístup

byl vojenskou stráží těsně uzavřen, všechny dvěře byly obsazeny; nikdo nesměl odcházeti, nikdo přijíti, s nikým nesmělo se na venek mluvit. Sotva dostal se do kolleje pod záminkou, že jde k nemocnému, doktor lékařství František Roja a jeho prostřednictvím primas Starého města František Kortesius. Prosbou tohoto s těžší docíleno bylo, aby jediný P. Kompost tříletou nemocí sklíčžený v kolleji byl ponechán; za společníka však, jenž by mu byl na pomoc a potěchu, nikdo nebyl připuštěn. Ani k Hoffkirchenovi, z jehož rozkazu se vyháněli, nébyl přístup dovolen, když chtěli za úlevu prositi. Když se den klonil k večeru, ke čtvrté hodině, byli P. Středa a ostatních pět jeho druhů vyvedeni a měli pěšky na cestu se dáti, až Kortesius mnohým běháním toho dosáhl, aby na kollejním voze čtyřmi koňmi byli odvezeni, nebylo však dovoleno nějaké bedny si vzíti, ani potravin ani bohoslužebných náradí. Vystoupiv z kolleje rektor P. Středa s ostatními s vojenským průvodem před vozem do domu professův byl veden. Sotva zde pozdravili jiných pět druhů taktéž k vyhnanství ustanovených a jiným hejtmanem střežených, již také odtud P. Středa se společníky svými násilím byl vyvržen na náměstí; tam jako zločinci obklíčeni divokými vojíny měli za vozem očekávati svůj rozsudek. Kdokoli k nim přátelsky se blížil, aby je těšil, byl týrán. Učinění tedy byli divadlem světu i andělům i lidem za nářku hodných a posměchu zlých, potupou i smíchem vítali je také někteří žáci. Když takto přes dvě hodiny pod širým nebem stáli velmi mrznouce a již se domnívali, že tato muka a tuto zimu po

celou noc mají snášeti, na saních z hradu doje hrabě Solms a na jejich prosby dovolil, aby v dom professův přenocovati směli. Tam něco málo pojedl a bedlivě stráženi jsouce spali. Příštího dne n sv. Jana ráno k osmé hodině přinesen list obo velitelův, jímž se rozkazovalo, aby všickni otcov kolleje i z domu professův doprovozeni byli k nej bližší stráži vojska císařského; pro bezpečnou ochranu přidání jim tři jezdcí a trubač, za jejichžto bezpečnost oni zaručiti se musili. Když již se na cestu brali, co se přihodilo, vypravuje sám P. Středá takté: „Když jsme již byli připraveni na cestu rozlehlly se na náměstí třikráte zvuky trub a bubnů. Ať si měli jakoukoli příčinu jasotu svého, my jsme to přijali za radostné znamení šťastné cesty a šťastnějšího návratu a vesele jsme s vědomím nevinnost z Prahy vykročili.“ Sotva však za bránu na Bílou Horu dospěli, připadli na chorvatské jezdce císařské kteří je s radostí přijali, jejich průvodčí však v pokoji propustili. Chorvatští jezdci doprovodil vyhnané Jesuity do Berouna, kde na faře přenocovali. Příštího pak dne přijeli k císařskému generálovi hraběti Gallasovi, jenž vlídně je přijal a častoval. Ke svým službám a k vojenské duchovní správě žádal šest kněží, obdržel však jen dva P. Bedřicha Švábenského a P. Zdislava Berku s ostatními rektor P. Středa dále se ubíral do nej bližších kollejí, aby také ve vyhnanství konal úřad dobrého otce a pastýře.

V kolleji u sv. Klementa hospodařili potom Sasové, jak se jim líbilo. Aby jim v ničem překážeti nemohl nemocný P. Kompost, i toho koncertem

ledna 1632 vypudili. Naložili jej na vůz, oči mu zavázali špinavým šátkem a ztropivše si z něho surové žerty, odevzdali jej jistému trubači z císařského tábora, aby jej s sebou vzal. Špatné koně po dvoudenní cestě v širém poli klesli v sám večer a ubohý nemocný zimou by byl zmrzl, kdyby trubač nebyl ze sousední vesnice dovedl koně a skřehlého P. Komposta do bezpečí nedovezl.¹⁾

Do opuštěné Jesuitské kolleje musili se bezděky přestěhovati Pavláni, jichž kostel byl protestantským kazatelům odevzdán. Celkem 24 kostelů bylo tehdy katolíkům odebráno a protestanty zabráno. Vrtkavý a ne zcela obrácený lid vida tyto úspěchy protestantské, zase se hlásil k protestantismu a počet těchto odpadlých byl zprvu v Praze a okolí 2000 osob, potom 5000, konečně pryč až 15000. Věrní však kněží katoličtí i v této záplavě protestantské vytrvali pevní k povinnostem svým, zastávali učení katolické, zřídili katolické gymnasium při Dominikánském klášteře u sv. Jiljí, a bděle byli na stráží ve prospěch věci katolické. Ovšem moc všecka byla u jejich nepřátel, kteří ve zpupnosti své proti katolíkům dopustili se i toho bohaprázdného rouhání, že uloupený zázračný obraz Panny Marie Boleslavské dali na Staroměstském náměstí veřejně pod šibenici postaviti.

Z vojska saského, o němž domnívali se vracející emigranti protestantští, že pomůže jim zase k obnovení starých řádů protestantských v Čechách, byla se však již stala loupeživá sběh. Vojáci vypovídali

¹⁾ Dilatus M. l. c. díl I. hl. 12, 13. — Schmidl l. c. III. 1158 sq.

velitelům poslušnost a rotili se v houfy, kteréž vycházely na loupež. Na silnicích, u bran, v ulicích nikdo nebyl jist životem, měl-li nějaký groš nebo kousek potravy, a v domech městských pod záminkou že hledají se skryté poklady, vytloukány okna dvěře, podlahy atd. Nebylo kázně, a když začaly ještě mezi Sasy řádití nakažlivé nemoci, bylo patrné že vojsko to k provedení nějakého úkolu vojenského docela neschopno jest.

Ukázalo se to, když Albrecht z Valdštýna zase císařem Ferdinandem II. pohnouti se dal, aby převzal velitelství nad císařským vojskem. Osvědčený vojévůdce tento sebral brzy veliké vojsko a již v únoru 1632 začal spolu s jinými císařskými vůdci dobývat města za městem, které mělo posádku saskou. Zbabělí a vyhladovělí Sasové odemstívali se za porážky své na ubohém lidu; zloba jejich neměla mezí. V Praze sám Hoffkirchen ve vědomí své veliké slabosti všude čenichal zradu. Dne 19. března vyhlásiti dal, kdyby císařské vojsko Prahu obléhati se jalo, „aby žádný katolík ani na rynku, ani na ulicích, ani v oknech pod těžkým trestem viděti se nedal.“ A vojsko jeho tak zuřilo, že mnozí z toho se zbláznili a většina měšťanův upadla z předešlého poměrného blahobytu do úplné žebroty.

V loupení a drancování cizího majetku sám kurfirst dával vojsku svému špatný příklad. Na padesáti vozích odvezl si kurfirst, když sám Prahu opouštěl, kořisti z hradu, a teď z jeho rozkazu od ledna až do května 1632 císařská zbrojnice a Rudolfská komora s bohatými sbírkami byla drancována a plné lodě odjížděly s velikou kořistí

do Drážďan. Bralo se všechno: děla, pušky, staré zbroje, umělecké předměty, nábytek i obrazy, — a loupež tato zdobí nyní sbírky drážďanské.¹⁾

Takové bylo jednání těch, kteří o sobě vyhlášovali, že se vypravili „pro spomožení“ Čechům, a kteří jako osvoboditelé od emigrantů byli podporováni a chváleni! Starý Thurn a ostatní bývalí vůdcové českého povstání osvědčili se věru podivně jako „přátelé a věrní synové vlasti“ tím, že volali Švédy a Sasy, aby jen do Čech vtrhli. Pomníkem jejich vlastenectví může jim býti země zpustošená, města oloupená a vydrancovaná, nenahraditelná škoda učiněná, bohatá kořist odvezená! K takovým koncům sobecké a zrádné jednání stavovské přivedlo naši vlast!

Blížila se však již odplata pro loupeživé Sasy v Čechách. Tak hrozně zuřili a loupili, že zdálo se v Praze, že již se blíží nad ubohým městem soudný den. V jakých poměrech se asi loupení dalo, osvětliti poněkud může, že o jediném Hoffkirchenovi vypravuje dobrý znatel poměrů se strany saské, že mu zimní pobyt v Praze vynesl na 100 tisíc tolarův a mimo to odvezl s sebou obraz Panny Marie Staroboleslavské, za nějž si pak také veliké výkupné vyplatiti dal. Ale již koncem dubna vypravil se Valdštýn ode Znojma do Čech a po marném vyjednávání o mír s kurfirstem saským zaměřil na Prahu. Útok na ni započal ráno 25. května a po krátkém odporu vzdala se posádka saská. Praha byla zase v moci císařské.²⁾

---

¹⁾ Rezek I. c. 147.

²⁾ Rezek I. c. 157.

Protestantští kazatelé, jichž ještě asi 50 v Praze bylo, neboť někteří již odešli, poznali nyní také, že půda, kterou pro sebe uchvátili a na níž stavěli, pod nimi se probořila. Dříve byli příčinou, že týnský farář byl uvězněn, podněcovali, aby Jesuité byli vyhnáni, — a nyní týž osud je potkal. Administrátor Martinus i ostatní byli uvězněni na několik dní, a pak 31. května oznámeno jim, že Albrecht z Valdštýna jménem a z milosti císařské dává jim svobodu s tou výminkou, aby do večera téhož dne se všemi věcmi z Prahy se vystěhovali pod ochranou setniny jezdců Valdštýnských. Jezdcům těm sám Valdštýn na srdce kladl, aby laskavě s nimi nakládali a snažili se žádostem jejich ochotně vyhověti. Hrabě Gallas poslal pak kazatelům veliký vůz se šesti koni, aby věci své naň naložiti mohli.¹⁾ Z toho tedy viděti, že kazatelé protestantští užili dosti velikého pohodlí, kdežto krátce před tím Jesuitům vypověděným ba i těžce nemocnému P. Kompostovi bylo téměř všecko odepřeno; kazatelé mohli si všecky své věci vzíti, kdežto Jesuité nesměli ani kousek potravy s sebou míti. Bylo tedy více lidskosti a soucitu u katolíků nežli u protestantů.

24. P. Středa po vpádu saském v Praze.

Kam se P. Středa po vypuzení z Prahy se svými druhy obrátil, když z ležení Gallasova odešel, a ve které kolleji na čas útulek našel, není zaznamenáno; zdá se toliko, že kollej jindřichohradecká byla jemu útočištěm. Tam shromáždilo

---

¹⁾ Rezek l. c. 159 sq. — Krásl l. c. 110.

se nejvíce členů Tovařystva po mnohých nesnázích i nebezpečnostech na nejistých cestách. P. Kravařský s některými druhy zůstal v Táboře.

Studující z kolleje rozplašené zase do jiných kollejí rozdělil v Jindřichově Hradci provinciál Grenzing. Většina bohoslovců scholastiků zůstala v Hradci, ostatní bohoslovci a posluchači fysiky odebrali se do Olomouce, posluchači metafysiky do Krumlova, logiky do Jihlavy. Z kolleje pražské u sv. Klementa bylo ve vyhnanství Otců 31, učitelův a scholastikův 72 a bratří koadjutorů 17. Ve vyhnanství svém ovšem toužili po návratu a prosili Boha, by zkrátil čas navštívení tohoto.

Když saská bouře přešla a Praha byla císařským vojskem dobytá, vrátili se k radosti katolických měšťanův i Jesuité. S prvními pluky císařskými přišli do Prahy tři, kteří hned věnovali se nemocným a sklíčeným měšťanům jakož i raněným vojinům; i tři smrtelně zraněné nepřátely napřed s Bohem smířili, než zemřeli. V komoře kollejní nic nezbylo jim k výživě, víno, obilí, zelenina a jiné potřeby, jichž skoro na dvě léta bylo, byly od Sasů pobrány; vydržovala je tedy zbožná láska ze zbytků, které po loupežení saském ještě pozůstaly, zejména abatyše kláštera sv. Jiří poslala několik soudků vína na potřebu k bohoslužbě i pro kněze. Brzy po těch třech následoval rektor kolleje P. Středa s vybraným hloučkem druhů, jichž nezbytně bylo třeba. Zase se ujali podle svých sil přerušovaných prací v domě i mimo dům, ve chrámech i ve školách. Podivno ještě bylo po hospodaření saském, že v knihovně větší počet knih se zachoval, ačkoliv nejlepší byly

uloupeny; také prádlo téměř všecko, okna, kamna a jiné věci zůstaly bez porušení. Zámky ovšem ode dveří byly odrazeny a co ve světnicích bylo nábytku, náčiní a náradí, ať to bylo z cínu nebo železa, ať vlněné nebo lněné zboží, vše bylo rozchváčeno; rovněž i země na mnohých místech byla rozryta a všecko na rub převráceno; viděti všude bylo známky hospodářství vojska saského, které tam s houfem všelikých žen skoro pět měsíců pobývalo. Hůře ještě bylo v semináři sv. Václava a v konviktu, kde mimo střechu sotva co zůstalo; zámky u dveří byly vylámaný, kamna rozbita, okna vytlučena, všecko plno neřádu více stájům podobno, takže na vyčištění mnoho práce a mnoho nákladu třeba bylo. Když v semináři v srpnu počalo se bydletí, brzy opět všichni mladíci musili býti na čas propuštěni, poněvadž tři pro neřád a zápach se roznemohli a umřeli.¹⁾

V kolleji první starost P. Středy byla, aby služby Boží a správu duchovní dostatečným počtem kněží obnovil. Pro ně dal ze statku bernardického, kam loupeživost nepřátelská se nedostala, dovéztí potraviny. Nestačovalo to sice, ale našli se za to dobrodinci, kteří laskavě doplňovali, co chybělo. Na štěstí také byla toho roku dosti bohatá žeň. Spoléhaje na pomoc Boží, povolal P. Středa třicet druhů, kteří hned k lidu česky i německy počali kázati. Mimo to obnovili studia v nižších i vyšších školách; učilo se zase všem naukám, jen přednášky z bohosloví a filosofie pro malý počet posluchačů

---

¹⁾ Dilatus M. díl I., hl. 14. — Schmidl l. c. III. 1166, 1176, 1182.

na rok musily se přerušiti na akademii Ferdinandově. V Karolinu konaly se přednášky řádně; byla sice maličká nesnáze se zástupcem arcibiskupovým, jenž některé síně zapečetil, proti čemuž Jesuité námitky podali, — ale brzy byly primasem Starého města Wolfgangem Berkou pečeti sňaty, a rektor Středa zase mohl se ujeti úplného držení Karolina. Posluchačů a žáků sešlo se více, než se byl kdo nadál.

Dne 9. července zavítal do kolleje visitator P. Florentius Montmorencius, aby v prohlídce, která minulého roku nepřátelským vpádem přerušena byla, zase pokračoval. Kdežto P. Středa snažně hleděl, aby všem správně jeho svěřeným ducha řeholního vdechl, visitator mocí svou snažení takovému váhy dodával a k horlivosti poháněl. Také se netajil, jak mile jej dojíhá dobrý stav provincie, kollejí a členů, mezi nimiž na prvním místě byla osobnost Středova, muže s Bohem tak spojeného, tolika dary a milostmi nadaného, tak zbožně horlícího pro blaho veškerého Tovaryšstva a spásu mnohých.

Horlivost P. Středy ve všem dobrém působila i u druhův jeho, takže pracnou pili tomu věnovali, aby obraceli jinověrce, těšili nemocné a zajaté, napravovali mravy katolíků, vyučovali nevědomé. K hojným pracím těm povolával P. Středa také ostatní společníky, kteří se ještě nevrátili; na počátku listopadu měla kolleje již 80 členů. Kdežto dříve sotva v jednom nebo druhém místě bývalo křesťanské cvičení, zařídil P. Středa, že počínaje 28. listopadem 1632 v osmi kostelích křesťanská cvičení konána byla, která veliký prospěch přinášela. Takto se snažil horlivý a opatrný P. Středa,

aby se brzy s úroky nahradilo nebo napravilo, cokoli za pět měsíců buď nepřítomností Tovaryšstva nebo zlobou jinověrců zkaženo bylo. Od učitelů svých učili se i žáci maličtí klasy pro Boha sbírat. Když císařské vojsko vracejíc se z Míšně mnoho poraněných a nemocných s sebou dovezlo, kterýchž nikdo nechtěl do domu přijati pro strach nákazy, takže ubožáci na rozcestích a hnojištích leželi, malí žáci Jesuitští je shledávali a z útrpnosti nad nimi často ke kolleji dobíhali a žádali kněze, aby ty chudáky naučili zbožně a křesťansky umíratí. A věru mnohým byla na prospěch tato péče pacholat; mnozí na životě byli zachováni a uzdraveni, mnozí k dobré smrti připraveni.¹⁾

Tak pomáhali Jesuité ze všech sil, aby obnova víry katolické zdárně pokračovala. V brzku také stalo se vzrůstem všeobecným náboženství katolického patrno, že doba kazatelů protestantských v Praze za saského vpádu byla jen přechodní a že dalších účinků neměla. Císař poručil opět, aby vyšli ze země všickni protestanté, kterých vrátilo se z vyhnanství na 7000 hlav; mnozí ze země vyšli, dosti však bylo i těch, kteří nestěhovali se již ze země, neboť na své oči se přesvědčili, že neběží Sasům o ochranu náboženství a víry, jako spíše o prospěch hmotný; zůstali tedy v zemi, dali se poučiti a stali se z nich katolíci. Zatvrzelé však opět stíhal císař Ferdinand vyhnanstvím.

I protestantští Čechové mohli se zase ze saského vpádu přesvědčiti a naučiti, že nelze jim spoléhati na cizí pomoc; ani král švédský ani jeho spojenec

¹⁾ Dilatus M. l. c. — Schmidl l. c. III. 1183 sq.

kurfirst saský neohlíželi se na tužby českých protestantů, nýbrž sledovali politické záměry své. Gustav Adolf na základě svých vítězství a úspěchů konal raději přípravy, aby zbudoval švédské císařství v Němcích. Opanoval biskupství Vireburské a dolní Falci, dobyl Mohuče, obsadil část země kurfirsta trevirského, zmocnil se největší části země bavorské až k horám tyrolským. Byl na nejlepší cestě, aby dalekosáhlé záměry své uskutečnil, až postavil se mu naproti věhlasný vojevůdce císařský Albrecht z Valdštýna. Oba tito přední válečníci té doby čelili si u Normberka po nějaký čas, až konečně utkali se dne 16. listopadu 1632 u Lužína (Lützen) nedaleko Lipska nerozhodnou bitvou, ve které však padl král švédský Gustav Adolf. Jakkoli se smrtí jeho celý stav věcí tehdejších podstatně změnil, neustali Švédové ve válce a v ní hledali pokud možná nejvyšší prospěchy své. Záležitosti švédské v Německu řídil od té doby kancléř Axel Oxenstjerna. Válka vedla se stále, častěji zuřila blízko hranic českých a Čechy samy hořce pociťovaly, i když jen císařské vojsko v nich bylo na zimním ležení. Hrůzy válečné ještě rozmnožoval mor, jenž vždy hustěji proskakoval.

Mor přešel do Čech ze Slezska, kde v červenci r. 1633. již zuřil. V září vzniknul již v Praze, kde brzy nastalo kněžím a řeholníkům nová služba lásky křesťanské. Jesuité nečekali, až budou k nakaženým voláni; sami je vyhledávali, jim podle možnosti pomáhali a s Bohem je smiřovali. Kollej sv. Klementa užila tehdy Božské ochrany, kolem ní mor obcházel, ale do kolleje nevniknul. A bylo přece v kolleji 80 členů, kteří stále s nemocnými

se stýkali. Rovněž i semináře sv. Václava a konviktu, kde na 200 mladíků bydlilo, nákaza se nedotkla a ani jeden nebyl zachvácen morem, který bez rozdílu kolem se šířil. Do kolleje zdrav se vrátil a nákazy nedonesl ani P. Augustin Kerber, který od 22. srpna do 26. listopadu bydlel na místě odděleném s průvodčím svým Křištofem Ortlaubem a výhradně jen péči o morem nakažené se věnoval. Podivuhodné ochrany této zasloužili si nepochybně každodenními veřejnými i soukromnými modlitbami. Skoro každý druhý měsíc konali veřejnou pobožnost čtyřicetidenní; domácí pak všichni na šest řad rozdělení modlili se denně v soukromí litanie ku Jménu Ježíšovu a k Panně Marii v kostele, jednotlivci pak v den ustanovený v soukromí i veřejně k modlitbám přidávali rozličné skutky zbožné a kajicné a každý týden veřejně se mrskali. Překrásné bylo pak podívání na útlé mládenečky, kteří od svých zábav do Jesuitského kostela voděni byli, aby tam z nevinných srdeček svých za odvrácení veřejných pohrom se modlili.

V zimě r. 1633. mor trochu utuchnul, ale na jaře 1634 zase se šířil. Když druzí v takovém nebezpečení stanovisko své opouštěli, hned je nahrazovali Jesuité a bez bázně na ulice se ubírali, aby nemocným posluhovali. Mnozí z nich nejlépe lásku svou osvědčili, že i život svůj položili. V kolleji pak neustávalo se prositi Boha, aby slitoval se nad veškerou vlastní a aby smutnou strast moru a války milostivě odvrátiti ráčil. Za tou příčinou snažně i doporučovali věřícím sv. přijímání každého měsíce, s nímž první neděli v měsíci spojeny byly odpustky,

a brzy radostně pozorovali, že lid přehojně z těchto milostných pramenů čerpá. — Roku 1634. bylo Urbanem VIII. prohlášeno milostné léto a ve strastech tehdejších útěchou bylo, že věřící přemnozí pokladů duchovních od papeže otevřených pro sebe získávali. ¹⁾

Morovou ránu věstilo, jak mnozí měli za to, i samovolné zvonění zvonu sv. Pankráce, který potom v kostele sv. Klementa zavěšen byl. Když o podivném zvonění tom dosvědčovali, dal P. Středa věc tu dne 22. července 1633 vyšetřovati, a při tom vypovídali věrohodní lidé, že zvon ten zavzněl i před příchodem krále Matiaše do Čech, potom za vpádu pasovského, pak před bitvou Bělohorskou a opět před popravou na Staroměstském náměstí, a že hlas toho zvonu slyšel a věc tu vyšetřoval vedle jdoucí měšťan pražský Jiří Beyer; pak že zavzněl na Svatý Duch r. 1633. a zase 12. července o 13. hodině české. ²⁾

Ale jedna pohroma nechodívá obyčejně sama. K moru přidružoval se nedostatek, hlad. Kollej pražská byla pohubena a statky její od Sasův tak vydrancovány, že dlouho nemohla se vzpamatovati. To bylo také příčinou, že třetí schůze provincie české nemohla se konati v Praze, jak obyčejně, nýbrž v Jindřichově Hradci. P. Středa jako rektor kolleje a akademie pražské také se jí v červnu r. 1633. účastnil; jednáno bylo hlavně o universitu pražskou. ³⁾

---

¹⁾ Dilatus M. l. c. — Schmidl l. c. IV. 42, 59, 136, 145, 159.

²⁾ List v c. a kr. domácím, dvorním a státním archivu ve Vídni.

³⁾ Schmidl l. c. IV. 11. — Spor tento o universitu popisuje podrobně Krásl l. c.

Během r. 1633. bída ještě vzrůstala. Císařští vojáci v zemi hospodařili zle, dávky vojenské byly veliké a vynucovaly se s velikou přísností, bez ohledu, že ze sýpek, stájí a zahrad vojskem vše bylo pobráno. Na úštěckém zboží kolleje pražské polští vojáci déle než půl roku zle činili, z Tuchoměric a Čížovic v červnu asi 40 vojáků dobytél odehnali, spíží pobrali a dávky pro vojsko na čtyřech měsících napřed si poručili. U Libišic dne 27. října 1633 Chorvaté hrozny posbírali. Těmito a jiným pohromami byla kollej u sv. Klementa těžce sklíčena i zadlužena. Neměli v kolleji pořádných loží dříví si sami scholastici a kněží štípali a rovnali při tom však všem přičiněním P. Středý kázeň byla všude vzorná a příkladná.¹⁾

Začátkem r. 1634. bylo jich v kolleji 106 k nimž ještě přibylo v únoru pět kněží od vojska nepřátelského z Falce vyhnaných. Tehdy však octl se kollej v největším, neuvěřitelném nedostatku. Bylo to po zavraždění Albrechta z Valdštýna Věhlasný tento vojevůdce císařský vítězně r. 1633 bojoval proti nepřátelům Ferdinanda II. V dolní Slezsku u Stenova na Odře obklíčil švédské vojsko jemuž velel známý Thurn, i s pomocným vojskem brandenburským. Obojí toto vojsko musilo se Valdštýnovi vzdáti, takže vojsko v počtu 10.000 mužů vzato jest v zajetí, Thurn však a důstojníci jeho všichni propuštěni na svobodu. Potom dobyl Valdštýr Zhořelce i Budišína, Frankfurta na Odře i Landsberka, přinutil kurfirsta brandenburského k útěku z Berlína a strojí se odtud zaměřiti do Pomorí

---

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 35.

a do Meklenburka, aby opanováním těchto zemí přetrhl Švédům spojení s vlastní jejich zemí. Byl však z vítězného tažení svého odvolán císařem Ferdinandem, aby obléhané od Švédů Řezno vybavil. Než však na hranice bavorské dorazil, bylo již Řezno dobyto, a Valdštýn zůstal tedy na zimním ležení v Čechách při pomezí bavorském, maje hlavní byt svůj v Plzni. Upadl však již do podezření, které mnozí jeho nepřátelé a závistníci horlivě potvrzovali, jakoby kul zradu proti císaři. Pro osobní bezpečnost uchýlil se Valdštýn do Chebu, tam byl však 25. února 1634 od plukovníka Buttlera a velitele posádky chebské Gordona zavražděn.¹⁾ Velitelem císařského vojska na místě Valdštýna byl jmenován hrabě Gallas, který vojsko své rozložil od Chebu k Litoměřicím a Praze. Vojsku pobouřenému pro smrt oblíbeného velitele Valdštýna netroufal si však přísnou kázeň uložit, a následek toho byl, že vojsko dalo se v plnění celého kraje a na polích všecko zničilo. I statky kolleje sv. Klementa byly pohubeny, takže z nich žádný užitek nebyl, a kollej u veliké tísní se octla.

Než Bůh neopustil svých; našli se také dobrodinci. Nejznamenitější z nich byl Kašpar svobodný pán Gramb, zajatec vojska švédského. V závěti své r. 1633. ustanovil, kdyby syn jeho Kamill nezletilý zemřel, aby zboží jeho kostelecké ve východních Čechách připadlo kolleji sv. Klementa v Praze. A skutečně po třech letech nezletilý Kamill zemřel a po delším sporu závět Kašpara Gramba vešla

---

¹⁾ Tomek I. c. 232 sq.

r. 1640. v platnost.¹⁾ K dobrodincům přidal se r. 1633. i císař Ferdinand II., který daroval kolleji dům na 3.000 zlatých ceněný.

Ale i v takové tísní horlivě ujala se kolleje sv. Klementa prací svých. Členové její vedeni rektorem svým P. Středou veškerým zápalem usilovali o posvěcení bližních. Pobádali zejména ku generální zpovědi a docílili toho utěšeného výsledku, že r. 1633. přes dvě stě věřících všeobecnou zpověď vykonalo. Vynasnažovali se pak, aby i ty, kteří doposud katolíky nebyli, k pravé církvi obrátili, a těch bylo r. 1633. sto, r. 1634. pak 131. Neméně péče jejich byla o zlepšení mravů mezi katolíky; uklízeli stará nepřátelství, souboje zamezovali a k zachování příkázání Božích i církevních vedli. Dobrým příkladem ostatní předcházely Mariánské družiny, které výroční den svého založení slavně konaly a sliby obnovovaly k velikému povzbuzení věřících. Družina u sv. Klementa měla výroční svůj den na slavnost Zvěstování Panny Marie. Vůbec úcta Mariánská utěšeně se šířila a mravy zušlechťovala. Ve zvláštní cti tehda byla Panna Maria Foyenská; podle sochy ve Foy v Belgii nalezené ve kmeni dubovém, byla r. 1633. i pro kostel Jesuitský u kolleje sv. Klementa zhotovena socha Panny Marie, ku které hned mnoho ctitelův o pomoc v potřebách se utíkalo.²⁾

Za vedení P. Středy i školy utěšeně prospívaly. Roku 1633. přihlásilo se více posluchačů, než se očekávalo. Bohoslovců kromě devíti scholastiků

---

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 37. 21.

²⁾ Schmidl l. c. IV. 67, 69, 84, 87, 157.

z Tovaryšstva 18, filosofů 138 a k nim ještě 22 z Tovaryšstva. Professori práv a lékařství na universitě záviseli od rektora P. Středy, který i statky universitní spravoval i profesorům plat vyplácel. Poněvadž však statky universitní rovněž byly popleněny a výnos z nich nestačil ani na dávky vojenské, nemohli tehdy ještě počtem úplným professori vyučovati. Žáků na nižších školách bylo 600. Před prázdninami, které začínaly tehdy koncem září, v konviktě dávano slavnostní divadelní představení, po němž předním žákům rozdávány odměny. Po prázdninách zase vyučovati se začalo 14. listopadu. Poněvadž však mor se šířil, musily školy předčasně býti zavřeny. Dne 9. ledna 1634 zase vyučování bylo zahájeno; při tomto zahájení škol šli všichni studující ke sv. zpovědi a ke sv. přijímání. V létě však toho roku zase ze škol žáky rozplašil nepřítel, jenž octl se u Prahy. Teprve 6. října vrátili se zase scholastikové Jesuitští.¹⁾

Z jiných zpráv o P. Středovi z této doby vytknouti ještě dlužno, že, když byl rektorem u sv. Klementa, byl mu i řeholní dům Jesuitský na Novém městě Pražském podřízen. Štědrým darem Marie Maximiliany ze Šternberka byl dům tento r. 1633. rozšířen na kollej. Slavnost založení této kolleje konala se 14. září na svátek Povýšení sv. Kříže. Po církevní slavnosti hostil P. Středa štědrou zakladatelku a na 30 vznešených osob v domě Medulanském, kde potom konáno divadelní představení. Kollej na Novém městě byla pod správou P. Středy až do 3. května 1634; tohoto dne za

¹⁾ Schmidl IV. 79, 80, 179.

rektora nové kolleje prohlásil Středa P. Jana Černovského, čímž kollej tato úplně samostatnou se stala. ¹⁾

Brzy potom vítala Praha krále Ferdinanda, jehož otec, císař Ferdinand II., za nejvyššího velitele nad vojskem ustanovil. Dne 10. května 1634 dojel do Prahy. Rektor P. Středa vznešeného hosta také vítal ve jménu Tovaryšstva, služby řeholní jemu podával a o ochranu prosil. Král s jasnou tváří jej přijal, dotazoval se ho na počet druhův jeho, na prospěch na školách a jiné věci, a po delší rozmluvě milostivě ubezpečuje o přízni své propustil. ²⁾

Již však po čtrnácti dnech složil P. Středa úřad svůj rektorský v Praze u sv. Klementa. Provinciál P. Daniel Kirchner změnil úřady v jednotlivých kollejích a domech řeholních a za rektora u sv. Klementa ustanovil P. Pavla Gerona, jemuž P. Středa dne 25. května 1634 klíče odevzdal. P. Středa však sám již několik dní před tím stal se představeným v domě professův v Praze na místě již velmi starého P. Valentina Koronia. ³⁾ Za příklad veliké pokory P. Středy z té doby s pochvalou se uvádí, že, když měl složiti úřad rektorský v Praze, vyvolil si celu pro příští své obydlí v nejzadnějším koutě domu pod střechou, která jenom nejposlednějším bratřím se dávala, když nebylo jinde místa. ⁴⁾

---

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 20, 117.

²⁾ Schmidl l. c. IV. 160.

³⁾ Schmidl l. c. VI. 197.

⁴⁾ Dilatus MS. l. c. díl II. hl. 1.

25. Jak si P. Středa jako představený počínal.

Kdykoli P. Středa některý úřad jako představený začínal, po deset dní duchovním cvičením se oddával. Pak především nařizoval, aby v celém domě spatřiti bylo čistotu, aby žádný neměl peněz a soukromého majetku leč jedině ti, kteří k tomu ustanovení byli, a aby domácí, pokud jen mohli, hojnost práce a zaměstnání měli. Měl totiž za to, že čistota přispívá k povzbuzení, přísná chudoba že přináší požehnání a práce a břímě denní že slouží k pokoji řeholního domu.

Ve všem udržoval přísný pořádek, kterého lehko neporušil, leda že by pilnější a důležitější práce vyžadovala přednost před prací méně důležitou. Ráno oddával se rozjímání, modlil se nahlas a sloužil mši sv. Když byl po mši sv. Bohu díky vzdal, ukládal ministroví domu, co za dne se bude konati. Potom dopoledne po dvě hodiny a odpoledne ode dvou do půl páté řádně vše prohlížel, co se děje v domě i v dílnách. Přístup k němu měl vždy každý. V ostatní čas modlil se brevíf, četl bl. Tomáše Kempenského nebo jinou důkladnou knihu a rozkázal, čeho na zítřek bylo třeba. Hodiny, které byly k zotavení, věnoval skoro výhradně nemocným, které laskavě těšival; výjimkou byl večer v sobotu, který o samotě a mlčení Panně Marii zasvěcoval.

Tajemství svá i jiných věrně zachovával, o sobě nikomu nic neprozrazoval a jedině k Bohu jako k příteli se utíkal. Listů, které sám od představených dostával, nikdy před druhými neotvíral ani nečetl; i to, co vyšší představený nařizoval, aby poddaným

oznámil, neoznamoval do slova, nýbrž podle smyslu, aby snad někdo listu představeného nespokojeně a všetečně nerozbíral a neposuzoval. Nic nezačínal bez přípravy a nepodnikal díla, jehož by nebyl důkladně uvážil s Bohem se poradiv. Cokoli započal, téměř všecko šťastně vykonal. Jestliže se něco nezdařilo, nezavrhoval proto dřívějšího úmyslu, jelikož o jeho správnosti nesoudil, jak obyčejně se děje, podle výsledku, nýbrž dle moudré úvahy rozumu. Vyžadovala-li některá záležitost, aby s jinými radu bral, předložil ji zevrubně, a v ničem se neukvapoval, nijak neukazoval, co by sám chtěl, aniž unésti se dal důvody na pohled rozumnými, nýbrž všechny okolnosti vyložil, při čemž neprojevil, co by sám myslel a radil; doporučil však záležitost tu Bohu na modlitbách a vyslechl poradce, potom s Bohem všecko uváživ vykonával pevně, beze zmatku a hned, o čem usoudil, aby se s Bohem vykonalo. Ať věc dopadla pak jakkoliv, byl uspokojen, neboť všecko byl již vykonal, co vzhledem k Bohu, rozumu, zákonům a radám za spravedlivé uznal.

V obcování svém s podřízenými varoval se dvou protiv, nemírné opatrnosti a přílišné důvěrnosti. Nejvíce nenáviděl bezdůvodného podezřívání. V pochybnosti tak se choval, že vždy podřízené považoval za nevinné, protože o každém raději má se souditi, že jedná dobře, než-li že činí zle. Co mu uloženo nebylo, ponechával soudu Božímu. Jestliže někdo na představené a na řeholníky opovážil se žalovati, dříve jej nevyslyšel, dokud přesvědčen nebyl, z jakého úmyslu a s jakým svědomím žalobník to činí, jaké má zásluhy a čeho v tom případě třeba.

Krásný příklad moudrosti a lásky dal v záležitosti ministra jisté kolleje, kterýžto jsa hovorným byl miláčkem úředníkůy i lidu a byl mužem dosti zasloužilým. Na něho žaloval kdosi, že zanedbává kázeň domácí a příliš světa si všímá; v horlivosti žalobník snad něco přidal na újmu cti obžalovaného, že snad hovory jeho nebývají vždy příkladny a že nešetří dosti cti bližního. P. Středa nejša náhlý v soudu a nerad někoho odsuzuje nic neodpověděl. Od bratří však, kteří při vycházkách jiné doprovázeli, dozvěděl se, že na obžalovaném nic nezpozorovali, co by odporovalo řádu Tovaryšstva. Nyní teprve vyřídil věc, aby nikomu neublížil. Po obědě veřejně řekl P. ministrowi: „Slyšel jsem, že Vaše Důstojnost má zvláštní dar výmluvnosti a že rozmluvami nábožnými mnoho duším prospívá. Dobře tak, jen račte tak dále pokračovati.“ Těmito slovy netoliko zachováno dobré jméno obžalovaného, ale také žalobníkovi odňata příležitost z vítězství se radovati. Aby však P. ministr proti kázni domácí se neprohřešil, soukromě a laskavě jej napomenul, aby tak často nevycházel a rozmluv zanechal těm, již k tomu jsou ustanoveni, sám však aby svědomitě si hleděl úřadu svého.¹⁾

Veřejná provinění však veřejně káral. Jako sám byl P. Středa vzorem kázně řeholní, tak důrazně dbal toho, aby kázeň i v malých věcech se zachovávala. Nedbal při tom na osobu, ano u starších, učenějších a znamenitějších mužů přísněji si počíнал. Říkával, že není větší náklady v řeholi, než špatný příklad starých a učených lidí, kteří mají býti

¹⁾ Dilatus M. I. c. díl II. hl. 6.

životem svým mládeži svatým vzorem. Tak vytykal veřejně ve večeřadle 18. února r. 1633. P. Arriagovi, který již tehdy slavné jméno měl a 11 roků profesorem bohosloví byl, že vycházejí z kolleje nezaznamenal podle zvyku řeholního jména svého na tabulce u vrat, dne 11. července téhož roku pak čtyřem znamenitým kazatelům, že nebyli při obvyklém rozbírání jednotlivých případů, jak by se zpovědník při nich zachovati měl.¹⁾

Neuposlechl-li pokáraný při prvním napomenutí, P. Středa trest zdvojnásobil, a kolikrátkoli provinění se opakovalo, tolikráte i zostřený trest následoval, dokud tvrdošíjný provinilec pod kázeň se nesklonil. Takového trestu pak používal, který by velikosti přečinu přiměřen byl. Kněz jeden tak přílišné úzkostlivosti se poddal, že nemohl žádnými důvody ani rozkazy představených pohnut býti, aby mši sv. sloužil, ano snažil se i vyhnouti se sv. přijímání. Když to opomenul přes výslovný rozkaz na Boží hod Velkonoční, P. Středa veřejně provinění veřejně potrestal: rozkázal, aby ten, který nechtěl požívatí Božského Beránka velkonočního, na hod Velkonoční sám na zemi jedl, a aby se mu dal jen kousek chleba a sklenice vody.²⁾

Ale při kárání vad a poklesků nedal se unášení P. Středa jen strohou přísností, naopak byl více laskavý, mírný a shovívavý. Jen tam, kde pozoroval něco neslušného a nenáležitého, přísněji káral. Tak slovem a pohledem přísným pokáral kněze, který směšně napodoboval jiného, jenž slova

---

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 37.

²⁾ Dilatus M. l. c. díl II. hl. 7.

konsekrační pro vadu jazyka nedobře vyslovoval. Ale jindy, když stalo se něco méně náležitého jen žertem, nebo když týkalo se to jen jeho, také jen žertem věc odbyl. Není toho, který by se líbil všem, a tak stalo se také několikráte, že i řeholníci jeho skutkům nebo slovům se smáli. P. Středa proto se nehněval, jemu, jakoby potupou poctěn byl, mile tvář se vždy vyjasnila. Jeden ku nevěda, že rektor Středa přítomen jest, nejapnou lehkomyšlností posměšně jej napodoboval; P. Středa trpělivě jej poslouchal, konečně se ukázal, s vlídným úsměvem vtipně a žertovně něco proti sobě řekl, z čeho bylo patrnó, že slyšel, co bylo praveno, a zahanbeného posměváčka nejen dále miloval, nýbrž i novou přízeň mu prokazoval. — Když byl rektorem akademické kolleje pražské, přihodilo se, že dětinský řeholník dohonil na tmavé chodbě P. Středu a mysle, že je to druh stejné lehkomyšlnosti, rozběhl se a vskočil mu na záda, aby jej nesl. P. Středa nepozbyl klidu; ač byl velmi sláb, přece jej nesl až ku světlu, kde bylo lze jej poznati. Tu teprve také hlasem, ale mírným, se prozradil a břímě složil řka: „Dosti těžký jsi, bratře můj!“ Tento vida, kdo jej nesl, zastyděl se a stal se vážnějším také způsoby svými.¹⁾

Přísně počínal si P. Středa jen někdy, když soudil, že přísnosti je třeba, ale mírným a shovívavým byl vždycky. Neuvěřitelná, přemnohými potvrzena byla jeho laskavost, s jakou přijímal ty, kteří k němu přišli, s jakou je vlídně pozdravoval a ze srdce potěšené zase propouštěl. Jako laskavý otec zacházel se svými podřízenými a často pouhým

¹⁾ Dilatus M. I. c. díl II. hl. 1.

pohledem docílil toho, že neuráželi jej ti, kteří věděli, jak je miluje. Když sám jsa rektorem připadl na některé, kteří v zapověděný čas mluvili, vlídně je napomenul, aby si dali pozor, by P. minister na ně nepřišel a jich neslyšel. — Podruhé zase, když již volná hodinka uplynula a jeden ještě vykládal, přišel k němu laskavě P. Středa a ptal se: „Milý magistře, nezvonilo již, že jest konec zábavy?“ Když otázaný přisvědčil, odešel mlčky P. Středa a příkladem svým uložil mlčeti. — Jindy dali se uchvátiti dva scholastici učeným hádáním v čas, kdy mlčeti se mělo; potkal je P. Středa a klidně se jich tázal, proč tak úsilně se hádají? Horkokrevnější z nich odpověděl, že druh jeho ve věci tak zřejmé nechce jemu za pravdu dáti. A Středa přívětivě řekl: „Milý magistře, nechce-li on vám dnes věřiti, vy mu dnes všecek ustupte a zítra všechny jeho důvody popírejte, ale až bude čas, kdy zákonem dovoleno jest spolu rozmlouvati“. — Stalo se někdy, že slyšel magistry raditi se, jak by mohli se baviti, a tu řekl rektor: „Jděte k P. ministrovi a poproste o sklenici vína a pak si hrejte v zahradě na předměstí až do pěti hodin“. — Když připadl na kleriky, kteří mluvili, když přikázáno bylo mlčení zachovávat, pokojně jim řekl: „Za pokání, že jste zrušili mlčení, povídejte si celou hodinu“. Tak lépe než káravými slovy přivedl je k tomu, že se zastyděli a že poslušností napravili, v čem se provinili. — Jindy opět žertem místo na osoby chybuující obrátil se s výčitkou na věc, o kterou se jednalo a poručil jí, aby se polepšila. Vždycky pak, když něco vytýkal, tak to činil, že provinilí věděli, že

je představený jejich miluje, že se na ně nehněvá a že na provinění jejich zapomenouti chce.

Byl-li však z podřízených některý, jenž se domníval, že se mu křivda děje od představeného, chtěl P. Středa, aby si napsal všecko, v čem se mu již křivda stala, v čem se mu děje, a v čem se mu asi ještě stane; pak aby s náležitou pokorou a uctivostí podal tyto stížnosti své jako syn představenému svému na přečtení, aby prosil úlevy a potěchy a zajisté že zachová se k němu představený jako otec, nebo že aspoň udá, proč tak se stalo, a že chmury rozptýlí. Netroufal-li se podřízený sám s takovou ku svému představenému přijíti, mohl to prostřednictvím druhého představenému poslati.

Připadl-li P. Středa na některého zatvrzelého, jenž polepšiti se nechtěl, neuvěřitelná byla k němu jeho shovívavost a železná trpělivost; všecko zkoušel, aby vinníka zachránil. Doporučoval jej jeho i svému andělu strážnému, aby za vedení jejich se zpamatoval a do záhuby se nevrhal, a trpělivě zatím vyčkáváje vhodně jej napomínal. Nezpomohlo-li to, k Bohu se obracel a jako Mojžíš za tvrdošíjný lid, tak P. Středa za syna zatvrzelého prosil říkáje: „Hle, Bože nejlepší, mému napomínání a velení odpírá se a neposlouchá; nemohu jej přemluviti, neboť vidím, že nic nemohu. Stane-li se co dobrého, bude to Tvé. Tobě zúplna vzdávám všecku chválu, nic odtud neuberu. Bože můj, hříchy mé, prosím, ať nepřekážejí dobrotě Tvé k jiným a ať věc tato nedopadne méně šťastně proto, že jsem se já hříšník k onomu připojil; v čem já jsem se prohřešil, toho

nespáchal druhý. Milosrdenství Tvého jest nesmírná propast, ať prameny nebohosti mé nevysychá.“ — Horlivost těch, kteří více se nesli k tomu, aby zlý strom vyřazen byl, mírníval P. Středa, maje na paměti dobrotu Boží, která hříšníky k pokání vede. Když mu radili, aby člověka jednoho neužitečného propustil, vážně odpověděl: „Jak směl bych propustiti a jak bych obstál na soudě Božím, kdybych v tak důležité věci se ukvapoval?“ Teprve když všecko bylo nadarmo, propouštěl lidi nepolepšitelné. A ještě při tom je zdržoval, maje s nimi nejlepší úmysl. Pro jednoho došlo již z Říma propuštění, a P. Středa stále s ním ještě odkládal, pokud jen mohl, ne snad proto, jakoby doufal, že jej v řeholi zdrží, nýbrž aby méně hřešil aspoň do té doby, dokud do světa nevyjde. Řekl tehdy: „Starejme se o ubožáka, dokud můžeme, aby aspoň kratičký ten čas, co s námi jest, byl menším ubožákem“. — Jeden bratr laik sám vystoupiti chtěl. P. Středa to poznal, dával pozor na něho, aby jej pro Boha zachoval, avšak on zatvrzele shovívavost Středovu potupil, bdělosti jeho se vysmál, péci jeho zklamal, nicméně však lásky a trpělivosti Středovy nezlomil, dokud byla naděje, aby bloudící ovci dobrý pastýř nazpět přivedl. Když však setrval člověk ten v úmyslu svém a spěchal do chrámu, aby tam se ženštinou pochybné pověsti mluvil, rektor P. Středa šel za ním a zpátky jej volal, když však ani tehdy neuposlechl, přistoupil až k němu, ujal jej za ruku a vyvedl jej docela pokojně ven. — U tohoto dobrota P. Středy nic nepořídila, ale u jiného pomohla. Byl pokoušen neustále, aby řeholi opustil;

cokoli viděl, slyšel a dělal, všecko mu připadalo trpké a hořké, tak že měl za to, že v řeholi nebo aspoň v oné kolleji, co byl, zůstatí nemůže. Svěřil se s tím P. Středovi, který vlídností a láskou svou bolest zmateného srdce jeho umírnil a poradil mu, aby duchovní cvičení podle sv. Ignátia konal. A konal je s ním skutečně s takovým výsledkem, že přestalo všecko pokušení, že člověk onen sám sebe poznal a litoval dřívějšího svého poblouzení jakož i těch, kteří nechtějící poznati, v čem chybují, nešťastnými býti chtějí.

Při všem jednání svém s podřízenými ukazoval P. Středa velikou svou lásku k nim. Žádal ovšem poslušnost ve všem, neboť byl přesvědčen, že na místě Božím úřad svůj zastává, a proto že jest podřízeným poslouchati, ale říkával zase, že tím, že stal se představeným, nepřestal býti ostatních bratrem, a že není vyňat od plnění řehole, která káže, aby všecky miloval a sám aby jako představený většími ctnostmi ostatní předčil. Z lásky své výtečné ke všem podřízeným staral se rád a ze srdce o všecky potřeby i o potěchu jejich. Co by spravedlivě žádati mohli, toho jim již napřed dopřával, a nesměl-li pro předpisy řeholní nebo jinou překážku žádostem povoliti, sám více litoval toho, že musí žádost odepřítí, nežli ten, jemuž ji odepřel.

Viděl li, že někteří obtížnými pracemi zemdlení jsou, vhodným občerstvením svěžích sil jim dodával a přelaskavě jim to podával. Nemohl-li za pohrom tehdejších starati se o podřízené jak by chtěl, činil aspoň, co mohl.

Obzvláštní láskou miloval ty, kteří byli za učitele mládeže ustanoveni, a rozněcoval je, aby dobře úřad svůj zastávali, neboť věděl, jaká jest nyní mládež, takoví že budou jednou muži. Aby každý z učitelův úřadu svému všecek oddati se mohl, nevkládal na ně P. Středa jiných prací, popřával jim vhodného osvěžení, pečoval o jejich zdraví, práce jejich oceňoval, prospěch u nich chválil a lásku otcovskou hojně jim projevował.

Jako představený snažil se P. Středa se všech sil, aby podřízeným nic nescházelo; na sebe v té příčině nikdy nemyslíl, ale o jiné vždy bedlivě se staral. Netoliko však i v dobách bídy podle nejvyšší možnosti tělesné potřeby jim opatroval, ale zároveň v každé době o potřeby duševní jejich pečoval. Nejlépe jim ukazoval, jakou cestou jest se bráti, aby každý povolání svému zadost učinil. Používal k tomu zejména volného času, kdy veřejně hovořiti se smělo; přátelsky a laskavě hovořival, aby druhé osvětil a důvěrně s nimi obcoval.

Projevował na příklad tyto myšlenky: Žádná ctnost a žádný věk že není dosti chráněn těžkých pokušení a nebezpečí těžko se prohřešiti; ctnost v Tovaryšstvu že jest nejpřednější a že všude vévodí, učenost však že jest v druhé řadě a že ctnosti sloužiti má; žádného pokoje že nemůže býti ve člověku, jenž Tovaryšstvu se oddal, leč by byl z celého srdce pokorným a všeho se zřekl; že druh druhu má v uctivosti předcházeti a nezlehčovati, neočerňovati a neznetvořovati skutky pro Boha vykonané, že všecky ostatní má člověk považovati za lepší, než je sám; že prachem pozemským a světským

srdce řeholníkův se zaprašují nebo aspoň zaprášiti mohou; jak každý opatrovati se má zvláště v nebezpečných misích, na vesnicích, ve školách a v jiných úřadech, aby nezapomněl na Boha a na věci věčné a duchovní, o které v takových příležitostech ještě dokonaleji a více se starati jest; aby člověk jiné hledaje sám sebe neztratil, aby nemluvil a nejednal jako světák, aby nedopustil se něčeho, co by bylo nehodno jeho stavu a povolání; jak horlivost lidská má snažně vymýšleti a vyhledávati, aby všecken duše byly k Bohu vedeny víc a více, dokonaleji a dokonaleji, ode ctnosti a ke ctnosti a na žádný stav aby se z uctivosti nebo bázně nezapomínalo; aby obnoven byl dřevních otců duch jednomyslný, horlivý, pokorný, poslušnosti a prací plný; jak šťastni jsou, kteří trvají v milosti a službě Boží, a kterým ta milost řádně se uděluje; laskavostí že přemůžeme všecko pronásledování a protivníky své a že tak požehnání k nám se obrátí, které jinak protivníkům určeno bylo, atd.

Abyste naučil ty, kteří se po dokonalosti řeholní snažili, jak mají se povzbuzovati, co před očima míti, jak na nestejnou snahu ostatních pohlížeti a ji posuzovati, čím za únavy a skleslosti se posilovati, dával toto naučení: Poněvadž nesmíte se vydávati na cestu beze zkušeného vůdce, pohleďte na původce a dokonavatele víry, na Ježíše, který s četným počtem následujících ho svatých nás předchází v pokoře a laskavosti, v trpělivosti a vytrvalosti a cestu tu nám ukázal i vyšlapal, a jak On po ní se bral, tak berte se i vy. Řiďtež a spravujtež vás Boží přikázání, rady, vnuknutí, napomínání a návod před-

stavených. Přidržíte-li se jich a budete-li pozor na ně míti, nezbloudíte a nebudete v nejistotě, nýbrž budete-li ustavičně podle nich svatě pracovati a trpěti, dosáhnete, aby i Bůh vámi byl ctěn i jeden každý z vás aby se posvěcoval. A spatříte-li na této cestě své jiné, kteří jako na perutích orlích se vznášejí nebo jemně milostí Boží unášeni bývají, kteří za cílem svým rychle běží, nebo zase ty, kteří dosti zvolna pokračují, žádný ať nezávidí tomu, kdo dále již pokročil, a ať se nemrzí, že se opozdil; žádný pak, kdo dále již jest, ať nepohrdá druhými a nevypíná se a nepyšní, nýbrž podle míry milosti každému dané horlete po lepších darech a lenivost vaše ať není odporna těm, kteří na vás patří nebo vás očekávají. Jestliže na vás připadnou mdloby a slaboty, zachvátí-li vás omrzelost, strach a bolest, uznávejte tu a uctívejte vedení a zařízení Prozřetelnosti, která všecko řídí, a přizpůsobte se jí, přikryjte se pláštěm Prozřetelnosti Boží se všech stran a posilněte se posilou, která všecko zmůže a která se osvědčeně připravuje dle tohoto duchovního receptu:

Vezmi jasnou podstatu blaženosti věčné patřením na Boha a Jeho požíváním zcela čistou. Přidej všecky součástky krásy, sladkosti, nasycení a bezpečnosti, neporušitelnosti a oslavení, rozkoše a souladu, dobra poznaného i nepoznaného, — a to vše ať jest nekonečné velikosti, ceny, váhy a trvání. Ať všecko to se smíchá a uschová v čerstvé paměti a ať z toho každý poutník, kterého nějaká nehoda stihne, vezme si tolik, co chce (raději více, nežli méně), a ať upotřebí toho s pozornou a vážnou úvahou. Osvědčilo se, že mnozí ubozí a nešťastní,

když toho užili, nehrozili se vody ani ohně, přetrpěli muka a smrt, jakož i trápení ještě horší než smrt snesli mile a bez nářku; naproti tomu že však mnozí na cestě zahynuli, kteří z lenivosti a nerozumu prostředku tohoto neužili.¹⁾

Tak moudře vyučoval P. Středa podřízené své a vedl je k dokonalosti. Sám cestou dokonalosti vždy dále kráčel a ostatní předcházel, tím větší tedy váhy měla slova jeho. Vždyť všeobecné bylo o něm mínění, že jeho život jest svatý život. Pevně měli lidé za to, že P. Středa, jenž s Bohem stále spojen byl, od Boha neobyčejné milosti dostává, a přesvědčení byli, že horoucí láska jeho k Bohu, k tomuto předmětu veškeré tužby jeho, se země jej povznáší. Jako v Brně tak i v Praze byla pověst obecná, že za mše svaté a jindy častěji nad zemí se vznášel. Tak vyprávěla Dorota šlechtična Mráčková neteři své Alžbětě Dorotě z Mitrovic, že na vlastní oči viděla P. Středu za mše sv. od země pozdviženého v povětří se vznášeti. Rovněž i František Schnur, křížovník s červenou hvězdou a farář u sv. Petra na Poříčí, dosvědčoval, že jako studující viděl za mše sv. s mnohými jinými studujícími P. Středu v povětří se vznášeti. P. Václav Schwertfer mluví o téže pověsti r. 1630. v Praze rozšířené, P. Ondřej Schambogen taktéž tvrdil, že P. Středa za mše svaté mnohokrát byl u vytržení a v povětří se vznášel, dosvědčoval i Stanislav Sigmund Sarkander, notář v Opolí, že jsa v Praze studujícím posluhoval P. Středovi při mši sv. u oltáře sv. Ignáce a že

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl II. hl. 7. 8. — Schwertfer I. c. 94—116.

uviděl jej v povětrí se vznášeti. — Ale byli, kteří tvrdili, že i při jiných příležitostech P. Středu v povětrí se vznášejícího viděli. Tak vyprávěl jistý pan Libertin bratru P. Martina Středy, knězi Ondřejovi, že viděl v Praze v Italské kapli P. Martina se modliti a při modlitbě té že byl od země pozdvižen; rovněž tak tvrdila o modlícím se P. Středovi v kostele Spasitelově Barbora Stossová. — P. Ondřej Dam dosvědčoval pak o P. Středovi, že v Praze jeden večer po litaniích přišel do pokojíka P. Středy a uviděl, jak tvář jeho září; když k němu promluvil, odpověděl mu P. Středa řečí podivuhodně a neobvykle sladkou a lahodnou. Užaslý nad viděním a řečí P. Středy potěšen odešel a rovnou cestou ubíral se k nemocnici, a hle, P. Středa, od něhož právě odešel, vycházel z nemocnice a potkal se s ním. P. Dam pevně byl přesvědčen o tom, že P. Středa současně na dvou místech zázrakem se objevil. ¹⁾

Rovněž bylo přesvědčení, že P. Středa i od zemřelých dovědět se může věcí tajných. R. 1633. zemřel přítel Středův, P. Jiří Sigismundi. P. Středa zvěděv o smrti přítelově chtěl při mši sv. poznati, kde duše zemřelého na věčnosti jest, a hned uslyšel dobře známý hlas nebožtíkův: „Pravice Páně povýšila mne!“ ²⁾

26. P. Středa představeným domu professův.

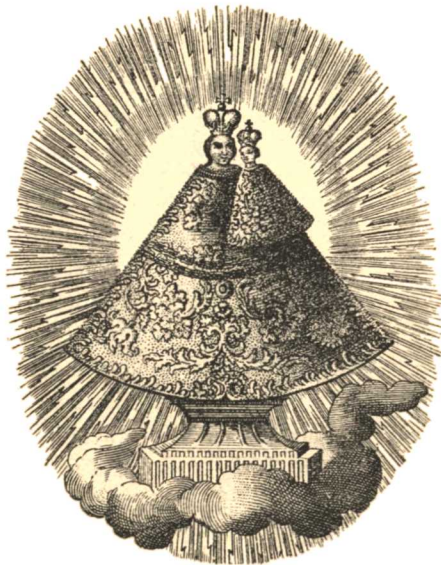
V polovici května r. 1634. stal se P. Martin Středa představeným domu professů v Menším městě

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl III. hl. 7. obšírněji o tom vypráví.

²⁾ Schwertfer I. c. 166. — Dilatus MS. I. c. díl III. hl. 9.

Pražském u sv. Mikuláše. Správy domu ujal se koncem toho měsíce, když byl úřad rektorský u sv. Klementa svému nástupci odevzdal.

Dům professův, bývalý dům farní u sv. Mikuláše, byl od r. 1626. příbytkem duchovním členů

P. Maria Asprikolská či Foyenská

v bývalém jesuitském kostele u sv. Mikuláše v Praze.

Tovaryšstva slavnými sliby poutaných. Dům tento lišil se podstatně od kollejí řádových. Kolleji, v nichž mládež se vyučovala, bylo dovoleno míti majetek, ale dům professův jakož i kostel jejich neměl a míti nesměl stálého a určitého důchodu, žádného dědictví, z něhož by roční požitek byl, žádného majetku; měli tam členové řádu jen pří-

bytek a věci nezbytné a nejpotřebnější. — Ani důchodů některé kolleje, leda když jednalo se o částky pranepatrné, nesmělo se použiti ve prospěch domu professního, a dům tento nesměl uzavíratí závazků, že sloužiti tam budou mše sv., že povedou duchovní správu a pod. Pročež ti, kteří v domě professův žili, měli v samého Boha, jemuž sloužili, naději svou skládati a všecek svůj důchod z denního dobrodiní měšťanů, z něhož živi byli, doufati. Sbírali tedy členové domu professního almužnu po městě na obživu svou. Ale při tom měli za povinnost zastávati všecko to, co Tovaryšstvo k duchovní i tělesné potřebě lidské konalo, a to tím horlivěji, poněvadž ti, již z veřejného milosrdenství živi byli, povinni a zavázáni byli k veřejným službám; jedině jen neměli za povinnost vyučovati ve školách.¹⁾

Počet řádových členů v domě professův z osmi stoupl brzy na dvacet. Dva chrámy jim byly svěřeny: u sv. Mikuláše, kde kázali o svátcích česky a v neděli česky i německy, a u sv. Václava, kde se kázalo česky. Kostel sv. Václava byl až do roku 1630. přestavován, kostel sv. Mikuláše, když návalu věřících nestačil, byl pak také o dvě kaple, totiž svatyni blahosladené Panny Marie a kapli sv. Ignáta, rozšířen.

Brzy však bylo i k domu professův od roku 1629. přivtěleno gymnasium a čítalo hned v počátcích na 200 žáků. Prospívalo zdárně, avšak započatým pracím položen byl saským vpádem konec zatímní. Tímto vpádem byl i dům professův těžce postižen. Bídou zuboženým pomáhali sice dobrodinci,

¹⁾ Schmidl l. c. III. p. 602.

ale bylo také almužny velice potřeba: živiliť z ní chudobné, opuštěné a v žaláři uvězněné; i těmto ubožákům podle možnosti udělovali. Láska křesťanská přemáhala nesnáze. S ní spojovala se zbožnost, která shromažďovala lidi ve zbožná bratrstva; tak roku 1634. zřízeno bylo u domu professův bratrstvo sv. Barbory na vyprošení šťastné hodinky smrti.¹⁾

P. Středa, jenž tolik chudobu miloval, zajisté rád jal se spravovati chudý dům professův. Věděl, že v chudobě tím lépe a důvěrněji a s jistějším výsledkem může volati k Bohu o pomoc. A to P. Středa činil s vroucností srdce svého. Sotva však s obvyklou horlivostí svou pracovati započal, přerušilo práci jeho nové nebezpečství od Švédů, které na Prahu se strhovalo.

Nový velitel císařského vojska, král Ferdinand III., jemuž k ruce přidáni byli čelnější generálové, obrátil se proti nepříteli do Bavor. Tam jali se císařští podle přání kurfirsta bavorského Maximiliana obléhati Řezno, aby je z moci švédské zase dostali. Švédský vůdce Bernard Výmarský s vojskem svým odtud ustoupil, zůstaviv toliko silnou posádku v městě, která se udatně hájila, takže se obležení dlouho protáhlo.

Mezitím vtrhli Sasi vedením Arnima do horní Lužice a opanovali zase zemi tuto, které byl Valdštýn předešlého roku dobyl, odtud pak vpadli do Slezska. Tam Arnim císařského vůdce hr. Colloreda porazil dne 13. května 1634 v bitvě u Lehnice, potom u Hlohova se spojil se švédským vůdcem

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 21, 125.

Bannerem, který vypraven byv kurfirstovi brandenburskému ku pomoci, rovněž dobyl zase na císařských Frankfurta nad Odrou. Oba vůdci společně dobyli nyní Hlohova útokem, potom též Vratislavi a opanovali větší část Slezska, kdež hned obyvatelstvo protestantské spojilo se s nimi a pod ochranou jich provozovalo znovu své náboženství. Jesuité musili z Hlohova před nepřitelem do Polska se utéci; cestou byl rektor hlohovský P. Jeremiáš Fischer zabit. ¹⁾

V červenci 1634 obrátil se Banner s vojskem svým do Čech, kam císařské vojsko ze Slezska ustoupilo. Bral se obtížnou cestou přes Krkonoše, zmocnil se Fridlantu u Jičína a plnil všecku krajinu. U Kolína oddíly švédské přeplavily se přes Labe, ale císařská jízda charvatská zase je nazpět zahнала. S hlavním vojskem svým zaměřil Banner k Litoměřicím, odkud císařští most za sebou spálivše ustoupili. Odtud hnul se Banner k Mělníku, spojil se zase s vojskem kurfirsta saského a zaměřil k Praze, kde císařští měli Bílou Horu obsazenu. Dne 26. července obojí vojsko nepřátelské stálo blízko sebe; císařští pak ještě trochu ustoupili za hradby, načež vojsko švédské a saské obsadilo Bílou Horu, a brzy potom započala střelba mezi obojím vojskem. V Praze roznesla se pověst, že v noci po sv. Jakubu nepřítel se tří stran město napadne, že každému nepřátelskému vojáku je slíbeno půl zlatého a po tři dni že dovoleno bude město drancovati, k tomu pak poslány byly od nepřitele do města listy, že Ferdinand III. od Řezna

¹⁾ Tomek I. c. 235. — Schmidl I. c. IV. 165.

s porážkou ustoupiti musil, a že jiné vojsko císařské v Bavorsku poraženo bylo, — a to všecko způsobovalo v městě převeliký teskný strach.

Již po bitvě u Lehnice a po dobytí Hlohova, zejména však od té doby, co Banner zaměřil proti Čechám, urození i bohatí z Prahy utíkali. Rovněž i řeholníci bezpečnější útulek pro sebe jinde hledali. Scholastikové Jesuitští byli do Bernardic posláni, jiní členové řádu uchýlili se do Krumlova, Jindřichova Hradce, Kutné Hory, Znojma a Jihlavy. Větší počet členů Tovaryšstva z domu professův také opustil dům svůj; šest však jich přece zůstalo. O P. Středovi není zmínky, že by byl v Praze zůstal, odvedl tedy asi spolubratry své do bezpečí a zůstával snad, jak se podobá, po nějakou dobu s nimi v Jindřichově Hradci.

V Praze zatím Marradas a Colloredo hotovili se k obraně; vojska měli 10.000 mužů. Důležitá místa obsadili a postarali se, aby náhlým útokem nemohl se nepřítel zmocniti města. Avšak Banner útoku se neodvážil, jen sešikoval vojsko své před hradbami, když však začali z města na ně silně střílet, vrátil se do ležení. Tři dni dlel před Prahou, když došly zprávy, že Řezno císařskému vojsku neodolá a že král Ferdinand spěchá, aby do Čech a Slezska pomocná vojska poslal. Tu kurfirst saský i s Bannerem dne 28. července od Prahy odtrhl a do Drážďan se vrátil. Přece však zůstalo v zemi saské vojsko v Nymburku, a Banner hned zase do Čech se vrátiv zmocnil se Žatce a posádky vložil do Kolína, Pardubic, Poděbrad, Brandýsu, Králové

Hradce, Čáslavi a jinde. Města tato byla vydrancována a veliké nepřátelství v nich provozováno.¹⁾

Ale loupeživý pobyt Švédů v Čechách trval tenkrát jen na krátko. Štěstí válečné obrátilo se plně na stranu císařskou. Řezno se 26. července 1634 vzdalo, vojsko císařské dobylo pak 16. srpna Donauwörthu a dne 6. září zvítězilo rozhodně nad Švédy u Nördling. Následkem této bitvy zmocnili se císařští skoro celého jižního Německa, a Švédové odtud byli vypuzeni. Sbírali posily, a proto byl i z Čech Banner odvolán, aby ke švédskému vojsku v Němcích přirazil. Když tak věc císařská se posilovala, umínil si Švédy nejsilnější jejich spojenec opustiti; kurfirst saský již v říjnu 1634 počal pod rukou vyjednávat s císařem o mír, který pak skutečně dne 30. května 1635 dojednán byl. Mír ten sloužiti měl za základ míru obecnému v celé říši německé. Dřívější zámysl císaře Ferdinanda II., aby všechny statky, které dříve protestanté uchvátili církvi katolické, byly jí zase od protestantů navráceny, byl tímto mírem částečně odvolán a částečně na 40 let odložen. Všichni knížata a stavové říšští měli býti vyzváni, aby se do určité lhůty k míru tomu přiznali; kdo by se pak jemu protivil, měl společným říšským vojskem k tomu donucen býti. Zvláštním článkem úmluv těch horní i dolní Lužice, kterou dotud drželo jen zástavou v určité summě peněz, postoupena jest Sasku již stále jako léno od koruny České, a naproti tomu vojsko saské opustilo dobyté před tím části Slezska.²⁾

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 171 sq., při čemž data dní podle novějšího čítání opraviti dlužno. — Beckovský l. c. 3. 222.

²⁾ Tomek l. c. 239.

Ale mír tento neměl očekávaných účinků, poněvadž zatím Francouzsko vystoupilo nepřátelsky proti císaři a Španělsku, a protestanté odtud doufali pro sebe většího prospěchu. Na poměry v Čechách a na Moravě neměl vůbec žádného vlivu.

V zemích našich nastal zase na několik let od nepřítelů pokoj. Bylo tedy opět s větším úspěchem v dosavadních pracích pokračováno, ač tak těžko bylo hojiti všecky rány válkou a nepřitelem i přítelem zasazené. Celé kraje podobaly se poušti, Banner počínal si jako „žhář neb palič ukrutný“, a i císařské vojsko mnohdy velmi nezřízené a nekázané hospodařilo zle. Bylo hladu a bídy zakoušeti mnoho, a kromě toho rána morová neutuchla, ano na mnohých místech zase prudčeji propukala.

Krásným znamením za zlých těchto časů byla dobročinnost křesťanská, kterou Prozřetelnost Boží se starala o chudé a nuzné. Zakusil jí také chudý dům professův, jehož P. Středa byl představeným. Když nebezpečí švédské minulo, vrátil se zase a ujal se prací úřadu svého. Bůh žehnal mu, aby neměli ti, kteří péči jeho svěřeni byli, nedostatku. Darův a almužny dostalo se domu professův r. 1635. dva tisíce rýnských a cena věcí k živobytí potřebných byla na 3300 rýnských. Též i chrám jejich měl četné dobrodince, kteří okrasy jeho pečlivi byli.¹⁾

Za to všecko vroucí Bohu díky vzdával P. Středa. Dobrotu Boží nevystihlou oslavoval novými krásnými pobožnostmi. Když byl představeným domu professův, hned r. 1634. v oktávě Božího Těla zavedena byla v kostele jeho v podvečer zvláštní pobožnost; před

¹⁾ Schmidl l. e. IV. 218, 236.

vystavenou Velebnou Svátostí zpívaly se litanie a bylo kázání na slavnost se vztahující.¹⁾ Účastnilo se vždy přemnoho lidu, a brzy byla krásná pobožnost ta i v ostatních chrámech Jesuitských ve vlastech našich zavedena. A jako zase všude, tak i v domě professův snažili se úsilnými modlitbami, slavnými průvody prosebními, kajícím bičováním usmířiti Boha a odvrátiti metly hněvu jeho.

K větší cti a slávě Boží a k většímu prospěchu duší lidských směřovala i kázání po všechny dny čtyřicetidenního postu od r. 1635. v kostele professův zavedená; jen v sobotu nebývala. Napřed s průvodem hudby zpíval se 50. žalm, potom bývalo vhodné, časové kázání. Tato pobožnost nad míru se všem líbila, bylo při ní hojné účastenství a veliký byl prospěch duchovní. Odtud také rozšířila se do jiných kostelů v provincii, v nichž pak dvakrát nebo třikrát v týdni v onom čase se kázávalo.

Kostel domu professův slavný byl tehdy úctou Panny Marie Foyenské, která ctitelům svým osvědčila se mocnou Pomocnicí. Vyslyšené prosby a účinnou pomoc Rodičky Boží dokazovalo 116 votivních tabulek, jimiž lidé vděčnost svou projevovali. Úctu tuto Mariánskou vroucí a něžný ctitel přesvaté Panny P. Středa co nejvíce rozšiřoval, věda že nikdy nepustí Matka milosrdenství dětí svých.²⁾

Tak za vedení P. Středy rozhojňovala se v domě professů pobožnost a utěšené vydávala ovoce. Přátelé posilovali se tu v dobrém, a nepřátelé odkládali předsudky a obraceli se. R. 1635. vrátilo

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 240.

²⁾ Schmidl l. c. IV. p. 311, 333.

se jich do církve katolické z domu professův obrácených 39 a rok potom 116, z nichž byl i šlechtic Zdislav Hrzans s manželkou a jedna šlechtična Šlikova.

Zatím byl kardinálem Harrachem dne 31. července 1635 vydán nový patent hledící k obnově náboženství katolického v Čechách. V něm největší váhu kladl kardinál na to, aby konaly se missie a jinověrci pilně a svědomitě poučovali se o pravdách víry, a stanovil, aby na nekatolické kazatele, kteří v zemi ještě se ukrývali, přísněji se dokročilo. Císař pak nařídil dne 4. prosince místodržícím, že vedle řečeného patentu dlužno se ujeti reformace, aby konečně zapustilo náboženství katolické hlubší a mohutnější kořeny do srdce obyvatel. Při missiích s novou horlivostí konaných nejvíce zase vyniknul řád Tovaryšstva, členové jeho byli první na místě, kde nejobtížnější práce je čekaly, a vytrvali až naposled, až dílo jejich bylo vykonáno. Na missie vypraveni byli P. Středou z domu professů r. 1636. dva kněží, kteří po mnohých šťastně překonaných obtížích zdárně působili v severních Čechách v Rumburce, Kamenici, Hanšpachu a jinde. Missie tato byla tím obtížnější, čím bližší bylo spojení protestantů v Čechách se souvěrci v Sasku, a čím více bylo v okolí kazatelů, kteří protestanty v odporu proti náboženství katolickému utvrzovali.¹⁾

Netoňko však P. Středa z domu professův, jehož byl představeným, posílal členy řádu, by ochotně podjali se všech prací k obnově náboženství katolického, nýbrž i sám účinně zasahoval do díla, kde větší jeho důležitost výtečnejší síly vyžadovala.

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 246, 314 sq. — Král l. c. 116.

Již r. 1635. začalo se původem P. Alberta Chanovského jednati o nové sídlo Jesuitů v Klatovech. Bylo však třeba řádného přijetí řádu do města. Za tím cílem vydal císař Ferdinand II. list k místodržícím pražským, aby rozkázali radě města Klatov řád Jesuitský do města přijati, a spolu psal kardinálovi, aby se postaral, aby některý církevní vyslanec slušně Jesuity do Klatov uvedl. Rozkaz císařský byl vykonán a jako vyslanec od arcibiskupa k uvedení Jesuitů do Klatov poslán byl P. Martin Středa, jemuž dány byly příslušné listy a rozkazy od arcibiskupa, od místodržících i od podkomořího Přibíka Jeniška z Újezda. Dne 11. března 1636. přibyl P. Středa se svým druhem P. Jiřím Vodičkou do Klatov, odevzdal hned list místodržících císařskému rychtáři Jiřímu Bleischmidovi a list arcibiskupův děkanovi Adamu Libertinovi, svému bývalému žáku ve filosofii, a žádal, aby na zítřek svolali konšele do radnice. Bylo sice trochu zmatku, ruchu a radění se, což však všecko zítřejšího dne děkan lehce urovnal a uklidil. Byli tedy první Jesuité P. Jan Molitoris a P. Jiří Vodička čestně v radnici uvítáni a všeobecným souhlasem do města přijati. Tím posláni P. Martina Středy zdárně se skončilo. Prvním představeným v Klatovech stal se vlastní bratr Středův, P. Ondřej. ¹⁾

V červnu účastnil se P. Martin Středa čtvrté schůze řádové provincialní tenkrát v Jičíně konané. Tam byl dne 4. června nadpoloviční většinou hned při první volbě zvolen za prokuratora řádového, který by v záležitostech řádových do Říma se vy-

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 272.

pravil.¹⁾ Následujícího dne na schůzi stanoveno bylo, co v Římě mělo se generálu řádovému předložití a oč mělo se žádati.

27. P. Středa do Říma poslán.

Podle uložení schůze provincialní vypravil se P. Středa brzy jako zástupce řádový do Říma. Za sluhu měl Štěpána Bohdalovského.

Není toho mnoho zaznamenáno, co na daleké cestě té zkusil. Životopisec jeho vypravuje jen tyto příběhy. Na cestě došel do hospody a žádal si večeře. Hostinský jinověrec řekl, že nic k jídlu nemá, a večeře dáti nechťel. Tu Středa skromně aspoň o křemelky prosil. Nalil na ně vody, vyprosil si trochu soli a másla a uvařil chutnou polévku. Takto hostinského nad křemel tvrdšího zahanbil.²⁾

Když přišel do Říma, aby s ostatními zástupci řádovými o záležitostech Tovaryšstva jednal a se radil, byl mu k službám přidělen žák provincie české, jenž tam studoval. Z úcty k P. Středovi ozdobil tento studující celu pro hosta určenou pomorančí a citrony krásně rozdělenými. Ale jakmile P. Středa vstoupil, již to dal odstraniti, mírně a vážně pravě, že by těmito dary chudobě nepřislušnými více byl obtížen nežli poctěn.³⁾

Zásadám svým zůstal si P. Středa v Římě zcela věren; jaký byl doma, takovým byl i v Římě.

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 350, 352.

²⁾ Dilatus MS. l. c. díl I. hl. 15. — Zaznamenáno to i ve dvorním archivu ve Vídni.

³⁾ Dilatus MS. l. c. díl II. hl. 3.

Zůstal stále klidným i v tom městě, které obyčejně srdce lidské mohutnými dojmy a vzpomínkami rozehvěje. Život jeho byl již toho stupně vyšší dokonalosti dostoupil, že ani nezatoužil pro sebe velkolepé památky věčného města spatřiti, že se nepodivil tomu, čemu všickni se podívovali. Byl pozván, aby se podíval na palác vatikánský, do něhož příštího dne měl se stěhovati papež, ale P. Středa skromně se tomu vyhnul pravě, že krásnější si představuje, co „oko nevidělo“. Když pak byl do sakristie s ostatními zástupci provincií uveden, kde se ukazovaly mnohé věci drahocenné, umělé a skvostné, jimžto ostatní se divili, Středa sám ničemu se nedivil.¹⁾ Svět, krásy a skvosty jeho nezajímaly Středu, zájem jeho všecek byl obrácen k Bohu, a tím nic pro něho na světě ceny nemělo. Duch jeho povznášel se raději k výšinám nadzemským a v Bohu a Bohem se obíral a kochal.

Brzy poznali shromáždění zástupcové řádu, jak neobyčejným svatým životem P. Středa vyniká. Vážili si ho a ctili, ačkoli zajisté P. Středa chvály na tomto světě nehledal. Sám generál Tovaryšstva P. Mutius Vitellesci tak dojat byl zjevem Středovým, že radostně řekl, že neposlali do Říma z provincie české člověka, nýbrž anděla.²⁾ Na důkaz úcty, kterou choval generál Mutius k P. Středovi, daroval mu asi tehdy růženec sv. Ignáce. Jak velice si vážil památky této, poznati z toho, že s růžencem tím zemřel.³⁾

¹⁾ Dilatus MS. 1. c. díl II. hl. 4.

²⁾ Dilatus MS. 1. c. díl IV. hl. 9.

³⁾ Rukopis P. Senela v archivu dvorním ve Vídni.

V čem poselství P. Středy do Říma záleželo, není zapsáno. Pobyl však P. Středa tam dosti dlouho; teprve v lednu r. 1637. vrátil se z věčného města a ujal se opět řízení domu professův v Praze.¹⁾

Zase potom chopil se pevnou rukou dřevních prací pro Boha a bližního.

28. P. Středa zase rektorem u sv. Klementa v Praze.

Rok 1637. přinášel sebou mnoho změn. Nejhlavnější politickou událostí byla smrt císaře Ferdinanda II., který dne 15. února zemřel. Celé jeho panování v zemích našich bylo nepřetržitou válkou s nepřáteli rodu Habsburského a bylo v něm dosti okamžiků takových, kdy bylo skutečně třeba pevné mysli a důvěry jeho v Boha, aby nezmalomyslněl. Válka třicetiletá byla mu zrovna vnucena a jednání jeho o smír bylo odmítnuto. Ze sobeckých podpalů a z pýchy stavovské vzniklá válka proměnila se v boj protivníků domu Habsburského o vyvrácení jeho panství a v boj protestantství proti církvi katolické. V boji tom císař Ferdinand II. přece jen zvítězil, a s ním zvítězila i v zemích našich církev katolická. Víra Cyrillo-Methodějská, která již tolik byla příbojem protestantským potlačena, přestála krutou zkoušku a znova povstala obrozená, aby zase byla pevnou kotvou lidskou ve strastech tohoto života. Vraceno bylo opět církvi katolické místo, které jí po právu náleželo, a které jí násilím bylo urváno.

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 439.

Stalo se tak ovšem za války a bouřlivých, nepokojných dob a užilo se k tomu zásady protestantské, podle které protestanté bezohledně jednávali. Neklidná doba a tehdejší právní názor zavinil při tom přikrostiti, jichžto nikterak nepopíráme ani neschvalujeme, ale třeba povážiti, oč násilnějších, příkřejších a ukrutnějších prostředků používali protestanté jinde! Hlavně z politických důvodů byla reformace katolická u nás nařizována a prováděna císařem a na jeho zodpovědnost, nesluší tedy, jak zvykem jest, na vrub klásti církvi katolické, bylo-li v čem proviněno a pochybeno.

Válka o neobmezenou svrchovanost stavů svévolně vyvolaná přivedla také s sebou podstatné obmezení svobod stavovských. Císař jal se vládnouti více absolutisticky, což se stanoviska císařova bylo nutno, neměla-li úplně moc panovníkova poklesnouti a neměl-li státní útvar zemí domu Habsburského docela se rozvrátiti. Tedy i v tomto případě přivodila válka pravý opak snažení stavovského, pro něž byla vzbuzena.

Stavové protestantští vzbuzením odboje a podněcováním nepřátel k boji proti císaři nedocílili pro sebe nic a ztratili mnozí sami všecko. Vlasti své však neposloužili; přivolali válku, která nesmírnou bídu, nezměrnou zhoubu a škodu vlasti v zápětí měla; bohaté země byly ochuzeny a ožebračeny, rány přebolestné na mnohá, dlouhá léta vlasti zasaženy a bohatství českého národa uchvátili na mnoze jiní. A ti přátelé prý protestantů českých, kteří do vlasti naší vpadali a s císařem bojovali, byli přáteli bídnými a živili naděje, kterých nikdy

upřímně splniti nechtěli; stali se největšími vyděrači a zhoubei zemí našich. I na „pomoci“ těchto spojenců protestantů českých ukázala se kletba povstání českého.

Nestranně-li posuzujeme, dospějeme k úsudku, že za všecku bídu války třicetileté a dob potomních jsou odpovědni v první řadě ti, kteří povstání české v pýše a svévoli vyvolali. Sobectví jednotlivců strastí převelikou se vymstilo na národě veškerém, ale přece zase po děsné bouři, která se rozzuřila nad vlastní naší, nastala očista a obrození, a národ náš, který pevného středu zbaven jsa se rozpadal, opět byl soustředěn a uveden na dráhu, která jedině k jeho dobru směřovala.

Ovšem smrtí Ferdinanda II. nebylo konec válce; ta zbyla za trapné dědictví synu a nástupci jeho císaři Ferdinandovi III., který byl již korunovaným králem uherským a českým jakož i zvoleným králem římským. Válka trvala ještě jedenáct let a právě v těchto letech většími ještě pohromami nežli dříve byly zastiženy země naše. Rok 1637. byl sice pro císaře vítězný, ale hned léta následujícího obrátilo se štěstí válečné v úplný jeho neprospěch, a brzy potom staly se země naše jevištěm hrozného, loupeživého válčení. —

Na počátku vlády své dojel Ferdinand III. dne 26. května do Prahy. Byl slavně vítán; za Tovaryšstvo Ježíšovo vítali jej představení všech tří pražských sídel, tedy i P. Martin Středa. Císař je milostivě přijal a jim děkoval. Kráčel zajisté v příčině náboženství úplně ve šlépějích otce svého

a za největší povinnost pokládal, aby měl v říši své obyvatelstvo vesměs katolické.

Přesvědčení své katolické dal císař krásně na jevo, když i s bratrem svým Leopoldem Vilémem účastnil se v pondělí svatodušní (1. června) slavného processí, aby prosili za potřebný déšť. Dne 21. června navštívil pak kollej u sv. Klementa; byl na mši sv., pak pojedl ve večeřadle se všemi Jesuity pražskými, které rozkazem svým tam svolal. Zdržel se tam až do večera, poslechl divadelní představení, popatřil na veřejnou oslavu, která venku byla mu přistrojena, a za všecko laskavě poděkoval. Dne 2. července opustil zase císař Prahu a vrátil se do Vídně.¹⁾

V Čechách i na Moravě toho roku panoval pokoj. Byly sice v četných městech posádky vojenské, které sužovaly prořídle obyvatelstvo, polnosti přemnohé ležely ladem, bída se množila a strach válečný trval, — ale přece hrůza zuřivé války zemi netrápila. Za to jakoby nebe samo se rozhněvalo na zemi. V zimě na rok 1637. byla hrozná zima, v létě pak převeliké sucho, takže vedrem všecko obilí spáleno bylo. Nastal nedostatek a hlad, který však duchem lásky křesťanské prodechnutí lidé dobročinností mírnili.

Kde bylo skutkem osvědčiti lásku křesťanskou, tam nezůstal nikterak P. Středa pozadu. Z dómu professů, který sám na almužnu poukázán byl, rozdali v těch zlých časech 300 tolarův a činili obětavě jak pro životy lidské tak i pro spásu duší co mohli. Lásky jejich způsobovala i četná obrácení

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 368.

Ferdinand III,
císař římský, král český, panoval od roku 1637—1657.,
za krále českého korunován byl již roku 1628.

jinověrců; r. 1637. obrátili jich na Malé straně 391. Bída pak obecná pudila lidi, aby utíkali se o pomoc nebeskou. Slavné průvody prosební konaly se o sv. Marku a ve křížové dny, kdy půst se zachovával, oslavovala se celá oktáva Božího Těla večerní pobožností spojenou se zpytováním svědomí, konaly se veřejné modlitby o déšť, až zase vypráhlou zemi osvěžil.¹⁾ Mocnou patronkou osvědčila se tu býti zejména Panna Maria Vyšehradská.

Rovněž se nic nezanedbávalo, co by k náboženskému povzbuzení působiti mohlo. V jedenácti kostelích v Praze konala se křesťanská cvičení od Jesuitů; na návrh však císařův ze dne 24. března konala se i ve školách, do nichž mládež voděna byla. Se zdarem stále větším potkávaly se missie po širém okolí, jimiž víra katolická lépe se vysvětlovala i upevňovala a lidu příležitost se poskytovala, aby svaté Svátosti přijal, což pro veliký nedostatek kněží a farářů na venkově posud s mnohými obtížemi bylo. Jak zdárný býval výsledek, dosvědčuje, že při jediné missii z domu professů přes tisíc lidí ve velkonoční čas sv. Svátosti přijalo, při čemž i třicet osob do církve katolické se vrátilo.²⁾

Duší všeliké činnosti v domě professů byl zajisté představený P. Středa. Pole, které mu tu bylo svěřeno ku vzdělávání, péčí jeho svědomitou bylo připravováno, aby vydalo Pánu užitek stonásobný. Ale práce jeho v domě professův byly přece více ve skrytě; shodovaloť se ovšem tak nejlépe s povahou Středovou, který by nejraději

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 407, 409, 417, 507.

²⁾ Schmidl l. c. IV. 398, 411.

v úkrytě Bohu sloužil, ale přece zase zasloužily ctnosti, jimiž P. Středa vynikal, a život, jaký vedl, aby spanilým příkladem většímu množství zazářil. A stalo se tak; dne 22. června 1637 ustanoven byl již po druhé za rektora akademické kolleje u sv. Klementa v Praze a zároveň ponechán byl i představeným domu professův, kterýžto úřad dosud byl zastával. Jmenování Středovo za rektora akademické kolleje stalo se hned druhého dne po návštěvě císařské, při níž všichni Jesuité v kolleji shromážděni byli; zajisté nejlepší to doklad, že P. Středa za nejschopnějšího ze všech pokládán byl, aby nejpřednější a nejdůležitější kollej provincie české řídil. Tím přestala prozatímní správa kollejní, kterou zastával po předčasné smrti rektora P. Pavla Gerona (zemřel dne 6. července 1636) P. Jiří Schönberger.¹⁾

P. Martin Středa zastával dvojí úřad svůj v době i pro řád Tovaryšstva Ježíšova neklidně. Spor mezi Tovaryštvem a arcibiskupem o universitu a právomoc nad ní trval pořád a roku minulého ještě se přiostrčil a hojně našlo se těch, kteří ještě popuzovali arcibiskupa kardinála Harracha proti Jesuitům a kteří uštěpačných řečí, posuzování a pomluv proti Jesuitům si dovolovali. Pochybiti jest lidské, pochybil i arcibiskup, pochybili i Jesuité, ale zajisté nebyl by neblahý spor ten tak dlouho se vlekl, kdyby nebylo těch, kteří sporné strany všelikým způsobem sobě odcizovali. V nesnadné době nastoupil tedy P. Středa úřad svůj jako rektor akademie pražské. Není zaznamenáno, jakou asi

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 439.

účast měl P. Středa ve sporu o universitu, ale že jméno jeho vůbec ve sporu tom uváděno není, zdá se nasvědčovati tomu, že dovedl se vždy vystříhati krajností, a že působil v duchu mírnosti a smířlivosti. Právům Tovaryšstva zajisté nezadal, ale zase na druhé straně na arcibiskupa slušný a spravedlivý ohled vždycky měl. Že arcibiskup proti P. Středovi zaujat nebyl a že důvěru svou v něho kladl, poznati možno již z toho, že ustanovil jej roku předešlého za svého zástupce, když Jesuité byli uváděni do Klatov. Zdá se tedy, že již při druhém ustanovení P. Středy za rektora kolleje akademické byl úmysl, aby spor, který i pro církev katolickou neblaze působil, smírným a moudrým působením P. Středy byl k dobrým koncům přiveden, anebo aspoň cesta k tomu byla upravována.

Za tohoto rektorátu Středova konal se v září 1637 slavný průvod po Praze s ostatky sv. Krispa, které roku předešlého z Říma P. Mikuláš Lancicius donesl a domu professův daroval. Účastnili se ho všichni Jesuité pražští. Z kostela akademické kolleje veden byl dlouhý, stkvělý průvod, v němž byla mládež ze škol, družiny Marianské, družina svaté Barbory a ostatní spolky, po mostě Karlově na Malou stranu do kostela professův. Rozvinuta byla při tom neobyčejná okázalost a nádhera; P. Středa pak ukázal tím zároveň, jak vroucně ctí svaté a oslavuje ty, kteří přestkvělou slávou korunováni jsou v nebeském městě.¹⁾ Přemnohých bylo přesvědčení, že svatý tu oslavuje svatého, neboť pověst o jeho svatosti byla utvrzena a nepochybná nejen

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 421. — Dilatus MS. l. c. díl II. hl. 1 4^e

u studujících, nýbrž i u vynikajících mužů, jako u Martinice i Viléma Slavaty. Ale P. Středa při vši úctě a vážnosti, kterou mu na jevo dávali, zůstal pokorným a skromným jako vždy; cti lidské nevyhledával, nýbrž jen přízeň a milost Boží.¹⁾

Životopisec P. Středy z této doby jako doklad o spásanosném působení jeho uvádí tyto případy.

Kočí jeden bezbožník a rouhač v hádce s opilými vojáky byl na smrt zbit. Lékaři i knězi z Tovaryšstva, kteří za ním přišli, jen zlořečil a klnul. Nemoc se horšila a zápal ran ve smrtelnou horečku se proměnil, ale i v tom stavu zatvrzelec spásitelná napomínání se smíchem a klením odmítal. Ležel ve chlěvě sypsem, a zdálo se, že není naděje, aby duše jeho zachována byla. Ale Středa opět kněze poslal, aby se ještě naposled pokusil. Zvrhlý nemocný nemoha sám jej odehnati, vztekle štvál na kněze psa. Zbýval poslední den života, Zelený čtvrtek; kněz u nemocného marně se namáhaje o Boží smilování prosí. Tu najednou hříšník tvrdší než skála se obměkčuje, bludné víry své se vzdává, zpovídá se a přijímá Nejsvětější Svátost a kajicně na Velký Pátek umírá. Velký zajisté to zázrak Božského milosrdenství a modlitby Středovy.

Vyhořely dva domy šlechtické; v ohni mezi jinými zahynula dcera jednoho řemeslníka. Ubohý otec smrtí její tak se rozbolestil, že chtěl se napřed oběsiti a potom nožem zavražditi; naposled do Vltavy skočil. Byl vytažen a po dlouhém namáhání vzkřísen. Podařilo se však knězi z Tovaryšstva i na duši jej uléčiti; vrátil se do církve katolické a smířil se

¹⁾ Rukopis ve dvorním archivu ve Vídni.

s Bohem, k veliké zajisté radosti Středově. Popáleným při tomto požáru rovněž pomáhal P. Středa radě jim a poskytuje všeho, čím by zase zdraví nabyli, při čemž získal Bohu dva, kteří dojati byvše láskou řeholníků se obrátili.

Jindy zase potěšil P. Středa rodiče zarmoucené nade smrtí synovou. Jejich syn zacházeje neobratně s ručnicí smrtelně ranil bratříčka, jenž zaopatřen byv sv. Svátostmi brzy potom zemřel. Poněvadž byl členem družiny Mariánské, vystrojila mu na rozkaz Středův družina velmi krásný pohřeb a doprovázela jej s rozžatými svícemi dlouhým průvodem ke hrobu; všichni měli na hlavách věnečky z kvítí, které za rakví do hrobu hodili, aby květ nevinností květem zasypali. Když do chrámu se vrátili, jedni mládence řečmi oslavovali, jiní ozdobnými básněmi předčasnou smrt jeho oplakávali, jiní zase těšili rodiče a příbuzné. Tak sličné důkazy lásky hojnou potěchu rodičům připravily a jiné posluchače až k slzám pohnuly.¹⁾

23. P. Středa po prvé provinciálem.

Jen něco přes půl roku byl P. Středa po druhé rektorem akademické kolleje v Praze; k vyššímu ještě úřadu brzy byl povolán. Dne 11. února 1638 stal se provinciálem, představeným veškeré provincie české řádu Ježíšova. Bývalý provinciál P. Daniel Kirchner stal se konsultorem provincie. Nástupcem Středovým jako rektor akademické kolleje stal se 14. dubna vlastní jeho strýc P. Jiří Poledne (Meridies),

---

¹⁾ Dilatus MS. 1. c. díl I. hl. 15.

a jako představený domu professův ustanoven byl 15. dubna P. Martin Santinus.¹⁾

Řádová provincie česká měla tehdy 17 kollejí a 5 menších sídel. Starší kolleje byly: v Praze u sv. Klementa, v Krumlově, Jindřichově Hradci, Chomutově, Kladsku, Kutné Hoře, Jičíně, na Moravě v Brně, Olomouci, Znojmě, Jihlavě, ve Slezsku v Nise a Hlohově (od r. 1626.). V posledních desíti letech přibýly kolleje a sídla: v Praze kollej na Novém městě, v Litoměřicích (od r. 1628.), Chebu (od r. 1628.), Králové Hradci (od r. 1633.), Klatovech a Březnici (od r. 1636.), ve Slezsku: v Zabáni (od r. 1629.), Svídnici (od r. 1630.), Opavě (od r. 1631.), a zřizovalo se právě nové sídlo řádové ve Vratislavi. Kromě toho byl v Praze ještě dům professův, a byly i rozličné stanice missijní.

V jakém stavu byla řádová provincie tehdy a zejména za let provincialátu Středova, nejlépe vyličuje výtečný muž z řádové provincie polské, P. Mikuláš Lancicius, jenž po několik let v české provincii rozličné úřady zastával. Vychvaluje ji takto: Pobýváje několik let ve Vaší (české) provincii, všude u Vás viděl jsem, že převelice lačníte a žízníte po spravedlnosti, to jest po neobyčejné svatosti. Kromě toho spatřil jsem vroucí a čistou horlivost po spáse duší u Otcův i bratří scholastiků. Spatřil jsem netoliko prosté kněze, nýbrž i mistry a professory bohosloví a filosofie na universitě, jak bez zpěčování a bez odporu rádi všecky bez výběru, i venkovany i nejpovrženější lidi, ve chrámě zpovídají, a jak v noci i ve dne, pokud přednášek nemají, umírající

---

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 440.

zaopatřují. Spatřil jsem vynikající Otce, věhlasné mistry a professory bohosloví, mimo jiné, kterak veřejně při stole vyznávají se podle obyčeje dřevních svatých ze svých provinění; a nebylo jim to uloženo od představeného, nýbrž sami s jeho souhlasem dobrovolně z lásky k Pánu Ježíši tak činili. Spatřil jsem všude kazatele Vaše plné apoštolského ducha a rozplameňující lahodnou výmluvností posluchače své, aby varovali se zlého a činili dobré. Spatřil jsem u Vás doma velikou svornost a upřímnou lásku, záruku to, že opravdoví jste učenci Kristovi. Spatřil jsem u představených otcovskou lásku k podřízeným a upřímné a lahodné jednání jejich bez přikrosti a trpkosti, aby zachována byla řeholní kázeň ve všech Vašich sídlech utěšeně kvetoucí; spatřil jsem i mateřskou jejich obezřetnost a péči, aby se všem dostalo věcí potřebných, ano aby postaráno bylo i o výživu, oděv a jiné věci, a při tom mnohdy tužby a žádosti podřízených spíše byly vyplňovány, než je projevíli. Poznal jsem u mládeže v domech Vašich velikou čistotu, stkvělou upřímnost a důvěrnost ke zpovědníkům a otcům duchovním, i svatou horlivost, aby vyzkoumali, co se jim radí a čemu se učí, aby více ve ctnostech prospívali a poznávali věci směřující k svatému zařízení Tovaryšstva našeho. Spatřil jsem ve Vašem noviciátě Brněnském a i jinde některé, kteří pohnuti byvše svatým příkladem obcování Vašeho, když byli již vystudovali rhetoriku a filosofii, ano i když již měli býti veřejně a slavně povýšeni na učitele a doktory filosofie, dosáhli toho, aby přípuštění byli za řeholní koadjutory světské, a aby přijati byli

pro domácí služby od laikův konané, a spatřil jsem, že služby ty s převelikou horlivostí a pokorou vykonávají. Shledal jsem ve všech městech, že Vás měšťané i ostatní lid pro Vaše řeholní a skromné jednání s lidmi a pro opravdové a příkladné ctnosti milují a Vás si váží a že přehojně spěchají do Vašich chrámů na kázání, ke sv. zpovědi a sv. přijímání; neboť jsem viděl v některých chrámech Vašich v kteroukoli neděli tolik jich u sv. zpovědi a u stolu Páně, kolik jich jinde sotva jednou za rok o velkonočním sv. přijímání bývá. Dále neshledal jsem ve Vaší mně drahé provincii, ani neslyšel jsem o nedostatecích, které druhdy některé řehole zkazily, jako na příklad porušení řeholních slibů a svévolné povyšování k čelným úřadům nehodných mužů. Nespatriil jsem, že by představení ochranu a pomoc skýтали nedokonalým, toužícím po vyšších úřadech. Nespatriil jsem strannických škodlivých přátelství, nýbrž uzřel jsem všeobecnou a společnou lásku ke všem, která vylučuje přechvaty miláčkův, a nepřivodí strachu, že by komu křivda se stala, nebo že by příkoří utrpěl. Tímto a jinými podněty pohnut byv, spisy, které jsem u Vás psal, a o něž jste se zasloužili, Vám po Bohu a svatých svých v nebi spomocnicích z vděčnosti obětují. ¹⁾

Pevnou rukou ujal se P. Středa správy provincie. Řeholních členů bylo v ní přes 600; nesebným bylo tedy zajisté úkolem tolik členů v tolik sídel a kolejí rozdělených tak spravovati, aby povinnostem svým jak vzhledem k Bohu tak

¹⁾ Schmidl l. c. 435.

vzhledem k bližnímu dostál. Ale P. Středa usiloval o to vážnou opravdovostí i důrazností, až zdál se některým býti přísným a tvrdým. Nebyl jím zajisté, neboť láskou otcovskou i bratrskou objímal všechny své péči svěřené, ale zase vytrvale na tom stál, aby každý veškerým životem svým osvědčil se věrným služebníkem Páně, a k tomu cíli každého uvedl buď laskavostí buď přísností, tak jak po zralé úvaze s Bohem se rozhodl. Vždycky měl úmysl nejlepší, ale ovšem při různosti povah a při nestejnosti života rozličných musil užívatí prostředků. Všem chtěl vyhověti, pokud jen možno bylo. Dobře si však rozvažoval, kam se kdo hodí. Byl-li úřad nějaký, který se měl obsaditi, rozmýšlel si, je-li osoba, kterou pro úřad ten na mysli měl, schopna, bude-li místo jí svědčiti, shodne-li se dobře s představeným a představený s ní, dobře-li se srovná s ostatními druhy svými. Rozhodl-li se, neodvolával již svého rozhodnutí.

Jako provinciál měl práce velmi mnoho; aby ji však všecku zdolal, napsal si vždy pořádek, kdy a jak každá věc má se vykonati, aby všecko řádně, snadno a rychle se vyřídilo. Vyřizoval tak záležitosti předuležité a velmi namáhavé, jakoby ani příliš zaměstnán nebyl, a veškerou provincii velmi vhodně a moudře řídil, znaje oceniti, jakou práci každému dle síly jeho má přikázati. Viděl-li, že někomu nedostává se již síly ku práci jeho, uložil mu dle vloh a náklonnosti takové zaměstknání, které by ani síly nepřesahovalo ani nedopouštělo zaháleti. Měl totiž zahálku v nenávisti a všemožně se snažil ji zapuditi. Pokládal ji právem za zkázu ctnosti,

obávaje se, aby se nezakopávaly hřivny, kterými z rozkazu Páně máme těžiti.

Ve všem projevoval P. Středa soudnost prohlédavou, pilnost neúnavnou, úmysl pravý, důvody lichotnými nezkažený a dle vášně nějaké neskloněný, nepoddaný ohledům lidským, nýbrž jedině na Boha spoléhající, takže P. Ondřej Schambogen tuto chválu napsal: „Kdyby napomenutí k moudrosti od sv. Ignáta daná byla se ztratila, bylo by lze je naléztí v radách a činech P. Martina Středy“.

Často, když někoho tajně ustanovil k nějakému čestnému úřadu, napřed v pokoře jej cvičil. Jistý scholastik, když provinciálovi Středovi se přiznal, že by velmi rád se věnoval hlubším studiím krásné literatury, z vřídne odpovědi Středovy se těšil, že obdrží vyšší třídu. Rozvrh došel, a učitel onen nejen v naději své zklamán, nýbrž i do nižší třídy přesazen byl. Bylo mu třeba tuhého boje, aby hnutí myslí své potlačil; zvítězil však přece nad sebou. Za poslušnost a pokoru dostalo se mu pak od Středy bohaté odměny; za tři měsíce povýšen byl k vyššímu úřadu, než se byl kdy nadál.¹⁾

Aby byl někomu něco napřed sliboval, aby lichotil a přizeň svou slovy a sliby na jevo dával, nikdy neměl P. Středa ve zvyku. Nechtěl totiž, aby slibů svých pro různé okolnosti nemusil měniti nebo jich litovati, a aby se snad neřeklo, že je neupřímný a mysl lidskou svými sliby jen zne-pokojuje. Bůh sám měl býti podle úmyslu P. Středy vůdcem a správcem všech duší ochraně jeho svě-

---

¹⁾ Dilatus MS. díl II. hl. 6. — Schwertfer I. c. 96.

řených, a P. Středa chtěl býti toliko vůle Boží vykonavatelem. — Ovšem ani P. Středa nezavděčil se všem. Dočkal-li se za dobrodiní své jen nevděku, nestěžoval se nikdy. Pomyslí si jen, že lidé jsou přece jen křehcí tvorové, a tím více se utvrzoval ve svém řeholním pravidle, aby všecek v Bohu tkvěl, a proto aby nebylo mu třeba potěchy lidské hledati. Na útěchu svou si přiváděl dvojí příklad na pamět. Vzpomněl si na Boha, který nám vždy a ve všem dobré věci dává, a my přece místo vděčnosti jen hřešíme a jej urážíme, a vzpomněl si na manžely, kteří mají zlé ženy, od nichž po celý život odloučiti se nemohou; když tito nuceni jsou nésti kříž svůj ne pro Boha, čím více má představený pro Boha a na místě Božím snášeti zlé, svárlivé a nevděčné podřízené. Utěšoval se tedy sám a snažil se před Bohem sám si zadost učiniti tímto pravidlem: I kdybych andělské skutky činil, nikdy neučiním zadost všem; — nezavděčím se ani soudruhům, kteří po obyčeji lidském mluví a posuzují podle toho, co jim napadne, a neučiním někdy vhod ani představeným, kteří mohou býti špatně o mně zpraveni a pak ani to, co dobře se stalo, neschválí.

Byl tedy P. Středa klidné mysli, i když stížnosti na něco, co podnikl, do ruky se mu dostaly; klidně je přečetl, rozvážil, a naskytlo-li se něco, co zasloužilo opraveno býti, hned to opravil, jinak však na svém stál. Nehnuly jím vášnivé, unáhlené stížnosti podřízených, ba rozhodnutí jeho, na kterém se ustálil, a o němž dobře věděl, že Bohu se líbí, nebylo ani zvrženo a zvráceno, když

namítalo se proti němu něco od představených, kteří příliš rychle druhým věřili a jednostranně o věci zpraveni byli.¹⁾ Sám jako provinciál radil jednou jistému představenému, aby bez nenávisti statečně si vedl a úsudku nerozumných lidí aby se nebál a naň nedbal.

Bedlivě však varoval se, aby nikomu neukřivdil. Viděl-li u někoho snahu po větší dokonalosti, utvrzoval jej v ní a nikdy nějakými protivnými nařízeními jí nedusil. A jakkoli vysoce si vážil a cenil mrtvení těla a sebezapírání, netrýznil a netrápil snad podřízených svých tím, že by jim v potřebných věcech újmu činil, nýbrž naopak v mezích řeholní skromnosti byl štědrý a starostlivý. Že by musil příliš pečovati a starati se o věci časné, toho se nebál, neboť byl pevně přesvědčen, že Bůh ušetří, čeho potřebí bude.

Jako každého dne pilně zpytoval ducha svého a staral se všude o čest a slávu Boží, tak také každého dne bedlivé úvaze podroboval, jak daří se hospodářství a jak se koná všecko to, co nařízeno bylo, jak se má čeládka, jaký je stav poddaných sedláků, jak prospívají školy, družiny, semináře. Při tom hned si poznamenával, co by mělo býti opraveno, co opatřeno a vykonáno. Tak snažil se v každé příčině řádně vykonati úřad svůj a přčetným povinnostem svým práv býti. Nic nebylo tak nepatrného, čeho by si byl nepovšimnul, a proto vším právem zasloužil si chvály, že jest svatý, obezřetný i šťastný představený.²⁾

---

¹⁾ Schwertfer l. c. 97, 123. — Dilatus M. díl II. hl. 7.

²⁾ Schwertfer l. c. 128.

Z prvních starostí, které na P. Středu jako provinciála dolehly, bylo stálé uvedení Tovaryšstva Ježíšova do Vratislavi. Již předchůdce jeho P. Daniel Kirchner požádán byl r. 1637. od Jindřicha Hartmanna, preláta u sv. Matěje ve Vratislavi, aby Jesuité tam posláni byli, že zajisté hojnou žeň duchovní tam naleznou. Byli tedy do Vratislavi zprvu jako na stanici missijní posláni dva kněží z Tovaryšstva, kteří tam již za provinciátu Středova dne 20. února 1638 přibyli. Horlivě začali tam působiti jak v kostele, tak i ve školách a brzy žáků jejich bylo sto. — Začátkem září štědrotou císaře Ferdinanda III. získali v městě vlastní dům, který 26. října počali obývati. Poněvadž práce se množila, poslal hned provinciál P. Středa tři jiné kněze z Tovaryšstva do Vratislavi, aby bylo s dostatek dělníků na nově zakládané vinici. A již konána byla duchovní cvičení sv. Ignáce, zřízena družina Neposkvrněného Početí Panny Marie, pracováno zdatně ve prospěch víry katolické přese všechny obtíže a překážky. Podřízena byla missijní stanice tato rektoru kolleje kladské. Ale nesamostatnost tato netrvala dlouho. Provinciál P. Středa oznámiv stav věcí ve Vratislavi generálu řádovému P. Mutiu Vitelleschovi snadno a šťastně dosáhl toho, že již v lednu 1639 byla stanice missijní změněna v řeholní residenci, jejíž prvním představeným ustanovil P. Jana Vacína, který hned od počátku missie tamější se účastnil. Zároveň byli noví čtyři členové řádu do Vratislavi posláni a nové sídlo řádové utěšeně se rozvíjelo.¹⁾

¹⁾ Schwertfer l. c. 128.

V jiném sídle Tovaryšstva, na nejzápadnějším konci provincie, v Chebu, zase jiné byly potřeby. Zakladatelem domu Jesuitského byl tu hr. Jindřich Šlik, avšak i císař Ferdinand II. daroval značnou summu 50.000 zl. Hrabětem Šlikem bylo určeno, aby Jesuitům v Chebu obživa byla vydávána z panství jeho planského, ale úředníci jeho obilí stanovené vydávali velmi liknavě a nedbale, takže v domě byl nedostatek a nouze. Byli tehdy v Chebu čtyři Jesuité, kteří na to si stěžovali. Zastal se jich tehdy císařský zpovědník P. Lammormain a dopsal hr. Šlikovi, aby místo obilí vykázal raději členům Tovaryšstva v Chebu peněžitý plat. Stalo se tak; Šlik slíbil, že dávatí bude 600 rýnských. Za to velmi jemu provinciál P. Středa děkoval. Na nějaký čas byla v Chebu Jesuitům i všecka duchovní správa svěřena. Tak úspěšně ji zastávali, že dva kněží za krátko 265 osob zase do církve katolické uvedli.¹⁾

Když jednalo se o tuto pomoc Tovaryšstvu v Chebu, přišel r. 1638. P. Středa sám do Chebu, aby tam řeholní dům dle povinnosti úřadu svého prohlédl a visitoval. Pamětihodno jest, co o tomto pobytu Středově zaznamenáno jest. Jesuitům náležel tam dům, ve kterém před čtyřmi roky Valdštýn zavražděn byl, a říkalo se, že ve světnici, ve které byl usmrcen, straší. Představený chebského řeholního domu vykázal však P. Středovi právě tu světnici za příbytek. Provinciál ubytoval se v ní, nevěda, co o ní se vykládá. Co se mu tam v noci přihodilo, není známo. Ale ráno velmi časně o půl

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 451.

páté hodině sloužil P. Středa mši sv. v černé barvě, a když po snídání mezi řeholníky dlel, zahrozil rukou představenému a řekl: „Ať nikomu již neuděláte, abyste hosta, jemuž byste nic neřekl, uložil na místě, kde straší. Nic už budoucně nebude. A já přikazuji všem, aby nikdo špatně nemluvil o Valdštýnovi; byl by zpozdilý býval, kdyby po království Českém toužil, neboť věděl přirozeným během, že nebude déle živ, než dvě léta; a byl stížen rakovinou na nohou, tak že kolik liber hovězího masa denně potřeboval.“¹⁾

Neunavně visitoval P. Středa jako provinciál jednotlivé kolleje. Když do některé se ubíral, již dlouho na cestě rozvažoval, jak by toho neb onoho řeholníka duchovně potěšil, a jak by asi v kolleji všecko zařízeno býti mělo, aby se to Bohu líbilo. Když pak do kolleje přišel, první cesta jeho byla do kostela, aby se Bohu ve Velebné Svátosti přítomnému klaněl, a z kostela hned ubíral se do nemocnice, pamatuje na slova: „Pojďte požehnaní, nemocen jsem byl a navštívili jste mne!“ Představeným kollejí pak nařizoval a doporučoval největší lásku k nemocným co nejdůrazněji a sám nejlepším předcházal příkladem. Laskavou péčí jeho o nemocné odměňoval pak Bůh tím, že udělil mu dar uzdravovati; zbožným povzdechem, modlitbou, vzkládáním rukou jeho že uzdraveni byli, mnozí dosvědčovali. Stůj zde zatím jeden příklad. Matouš Hantsch, koadjutor Tovaryšstva, strádal zimnicí. Sotva že P. Středa do kolleje zavítal, přišel k nemocnému, otcovsky jej pozdravil, zbožně povzdechl

---

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 106.

a požehnáv jej svatým křížem laskavě slíbil, že mu bude brzy lépe. A skutečně hned zimnice přestala a nemocný zase s čerstvou silou vrátil se k dřívějším pracím svým.¹⁾

Na svých cestách po provincii české byl P. Středa, třeba že nejvyšší úřad v provincii zastával, zrovna takový, jakoby žádného úřadu neměl. Při prohlídce jedné kolleje jistý koadjutor, který dle obyčeje měl vydati počet ze svědomí svého, v ustanovenou dobu se nedostavil. Tu provinciál bratra sám pokorně hledal, a naleznuv jej, laskavě pravil: „Můžete na chvílku ke mně přijít?“ Touto ponížností a vlídností bratr jsa překonán nabyl přesvědčení, že P. Středa světcem jest.

Jako provinciál poznával P. Středa všechny členy řeholní po celé provincii, a všickni zase poznali ho. Ctili ho za svatého, věřili, že zná myšlení lidská i tajemství srdce, patřili na něho jako na divotvorce. Jan Cyprian Eusebius, potom primator a císařský rychtář v Pelhřimově, vyprávěl často, že, když v Jihlavě studoval, přišel jednou do třídy P. Středa. Nikdo ze studujících ho neznal, nikoho neznal ani P. Středa. A podivno! Spolužáky Eusebiovy vyvolával P. Středa jménem a příjmením a z míst jejich volal je k sobě. Došlo konečně — slova jsou Eusebiova — i na mne, a hle, vyvolává: Jan Cyprian Eusebius! Velmi jsem se já i ostatní všichni podivili, že host, jehož jsme posud ani neviděli, ani o něm neslyšeli, nejen ví, jak se jmenujeme, nýbrž i jednoho každého, jehož ani neviděl

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl I. hl. 10. — díl III. hl. 1. — Schwertfer I. c. 96.

ani o něm neslyšel, jmenuje vlastním jménem jakoby Bohem poučen byl. Pročež právem bych myslil, že P. Středa více a nadpřirozeně osvícen byl. — Opět dva z řehole dosvědčovali, co se jim stalo, když k P. Středovi ke svaté zpovědi šli. Napomenul je, že bez opravdové lítosti se zpovídati chtějí. Povážili slova ta, poznali své pochybení a napravili je, ale zároveň veliké domnění měli, že Bůh P. Středovi udělil znáti tajnosti srdce. — P. Jan Falck z Tovaryšstva Ježíšova rovněž dotvrzoval, že, když ještě čekal na přijetí do řehole, ačkoli jen jednou nebo dvakrát ho P. Středa spatřil, přece tak jej poznal, že bylo, jakoby úplně jej pronikl a co s ním v budoucnosti bude, jemu předpověděl. — P. Jan Dasselmann svou ctí a věrou kněžskou dokládá, že P. Středa, když do Krumlova visitovat kolleje přišel, celý stav duše jeho předobře poznal, ačkoli Dasselmann mlčel. Tak se přihodilo i mnohým jiným, a proto předstupovali před P. Středu s úctou a svatou bázní, jako před člověka, který tajnosti lidské zná a v srdci lidském čte.¹⁾

Ale i jiné věci tajné a skryté dával Bůh P. Středovi poznati. Tak že hned věděl, když byl představeným, kdo z řádu zemřel, dosvědčuje P. Samuel Laberhitel, více než 20 let zpovědník v Loretě a Římě. V listě svém z r. 1687. píše, že v jeho přítomnosti sám P. Středa pravil, že, když byl provinciálem, hned věděl, kdo z provincie zemřel. Divil jsem se tomu a hrůza mne obešla ze slov těchto — dokládá P. Laberhitel, — chtěl jsem, ale neodvážil jsem se zeptati, jak by to se stávalo;

¹⁾ Dilatus M. I. c. díl II. hl. 1.; díl III. hl. 8.

tato slova přeskromnému muži a v řeči nejopatrnějším vypadla, která na každý způsob mnoho znamenají. — Ptal se ho jednou vlastní bratr jeho P. Ondřej Středa, co soudí o zemřelé matce jejich, a P. Martin hned bez rozpaků odpověděl, že matka jejich po nějaký čas byla v očistci.¹⁾

Když dle obecného přesvědčení P. Středa takovými neobyčejnými dary byl obdařen, byl zajisté i mužem, který nejlépe dovedl spravovati provincii svou. Za jeho vedení zdvojnásobili členové Tovaryšstva všude horlivost svou. R. 1638. konáno bylo více missií než předešlá léta, křesťanská cvičení byla rozmnožena, veřejné pobožnosti zařizovány, sv. Svátosti četněji přijímány. Počalo se pracovati i tiskem, tak na př. v Olomouci vytištěn a lidu rozdáván byl návod, jak vzbuzovati jest dokonalou lítost, a rozesílána byla pravidla křesťanského života. Družiny Mariánské kvetly, školy prospívaly tak, že rozšiřovány býti musily, a studující veřejnými příklady pokory a ponižování zřejmě nabádali lidi, aby bedliví byli vlastního posvěcování.²⁾

Za takových horlivých prací a snah ve prospěch církve svaté dařila se katolická reformace. Od řádu Tovaryšstva Ježíšova bylo v provincii české r. 1638. jich do lůna církve katolické přivedeno 9540. Reformace ta konána skoro všeměs missiemi po celé zemi rozvětvenými mírně a bez násilí. Konala se v ten čas tímto způsobem. Vyslanci císařem ustanovení a jmenovaní oznamovali shromážděnému lidu, že jest opravdová vůle císařova a jeho rozkaz, aby

¹⁾ Dilatus M. l. c. díl III. hl. 9.

²⁾ Schmidl l. c. IV. 494 sq., 513.

poddaní přistoupili k náboženství katolickému. Žádali pak na představeném onoho místa seznam všech občanů, jejich dětí a čeládky a ostatních obyvatel starších nad 12 let. Kněží pak po více dní veřejně i soukromě lidi poučovali, sporuě články víry vykládali; každý měl každou chvíli ke kněžím přístup a mohl žádati o vysvětlení všech pochybností. Na konec zapisovala se od veřejných písařů jména obrácených.¹⁾

Překážkou reformace bylo, že přečasto vraceli se za válek tehdejších zejména do Čech protestanté, kteří se před tím do ciziny vystěhovali. Jakmile Švédové nějaké krajiny se zmocnili, nekatoličtí majitelé statků veřejně vystupovali s míněním svým o náboženství, a kazatelé protestantští popuzovali lid a utvrzovali jej v odporu proti reformačním komisím. Císař vydával sice přísná nařízení proti nim, přechovávači takových bez dovození se vrátivších osob měli býti stíženi velikými pokutami, ale nebylo to mnoho platno. Emigranti zůstávali v zemi, chovali se vzdorovitě, mívali všelijaké potupné řeči a rozšiřovali noviny i zprávy takové, aby lid v odporu co možná byl udržován. Císař obnovil tedy 4. září 1637 své dřívější nařízení a dodal k němu, že každý nekatolík bez rozdílu stavu do šesti měsíců bezvýjimečně buď musí se státi katolíkem, anebo jíti ze země. Kdo po této lhůtě bude chycen, tomu pohrozeno vězením, přechovávačům pak peněžitými pokutami.

Ale pokrok věci katolické stížen byl velice také tím, že i katolické vrchnosti měly hojně ne-

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 464

katolického služebnictva, a že tito služebníci, zejména regenti a správcové na statcích, lid dle nařízení císařských ke katolictví nevedli a komisím reformačním nepřáli, bylo záhy zřejmo. I vydán také 1. prosince 1638 zvláštní dekret proti chování nekatolického služebnictva, zvláště pak poroučeno vrchnostem, aby neustanovovaly nekatolíků za správce a úředníky hospodářské; dekret tento byl roku následujícího obnoven. Téhož roku 1639. dne 4. února byl pak vydán císařský mandát s poslední lhůtou pro nekatolíky a emigranty české. Lhůta tato byla velmi krátká. Do 24. února téhož roku všichni měli se státi katolíky a na důkaz toho s pravou vnitřní pokorou a zbožností jíti k sv. zpovědi a přijímání. Kdo by tak neučinil, necht bez milosti opustí České království a nikdy víc se nevrátí, sic jinak pětina všeho zboží, které by mu ještě v zemi příslušelo, případně fisku. A kdo by neměl jmění, ten potrestán bude tělesně. Rovněž obnoveny byly předešlé patenty proti přechovavačům.¹⁾

Takové byly rókazy císařské, které se prováděly dle okolností s různým výsledkem. Se strany církve katolické nescházelo dobré vůle a opravdového snažení, aby jinověrci vrátili se do církve. Missionáři zejména z Tovaryšstva Ježíšova rozvíjeli úspěšnou činnost hlavně v krajích nábožensky obrožených; někteří z nich vzali si missie za úkol životní a docílili neobyčejných úspěchů. Nejen učení, které nadšeně vykládali, nýbrž i příklad, jaký dávali, otvíral jim znenáhla srdce i zatvrzelců. Nebáli se nebezpečenství, nehrozili se nakažlivé nemoci, ne-

¹⁾ Rezek: Dějiny prstonárodního hnutí 33.

vyhýbali se bídě lidské. Když r. 1638. zase v Praze zuřil mor, bez umdlení ošetřovali nemocné, až šest členů Tovaryšstva v obětavé službě této život položilo. Rovněž i v Olomouci donášeli ubohým nemocným bez únavy přispění duchovní. V Brně zase starali se o chudobné a hlady mroucí a ulevovali dle možnosti bídě lidské. Bylo toho zajisté v těžkých těch letech potřebí, neboť trojí zlo, neúrodu, mor a válku, přinášel r. 1639. Velkou silou dolehlo zlo to na celou zemi a zbědovalo ji ještě více. Náboženství katolické však i za těchto pohrom věrně plnilo úkol svůj, těšilo a pomáhalo, pečovalo o lidi a neopouštělo jich v životě ani ve smrti.¹⁾

K účinné lásce v každé potřebě nepřestal pobádati P. Středa všecky, kteří jeho péči byli svěřeni. Že pak i sám o svěřence své v jejich potřebách se stará a na ochranu jejich myslí, ukázal nejlépe, když za povinnostmi úřadu svého v říjnu r. 1638. dlel v Jihlavě. Vracel se Jihlavou toho času z Prahy císař Ferdinand III. a do kostela Jesuitského zavítal na mši sv. Na prahu jej očekával provinciál Středa, uvítal jej a doporučil mu potřeby veškeré provincie vůbec a zvláště kolleje jihlavské, jakožto nejmocnějšímu Tovaryšstva ochránci a otcí. Císař laskavě připověděl otcovskou svou ochranu a záštitu.²⁾

A bylo jí skutečně brzy potřeba. Provincie Středova zakusila velkou měrou útisk a soužení, které nastalo Čechám vpádem švédským.

---

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 484, 489, 528.

²⁾ Schmidl l. c. IV. 525.

Po celý rok 1638 bylo v Němcích bojováno a to pro císaře nešťastně. Švédové a Francouzi spojení s Hollandany byli na vítězném postupu, a stálým heslem jejich bylo zničení panství habsburského. Válečný podnik zařízen nyní ve velkých rozměrech. Neboť mezi tím, co vůdce švédský Banner strojí se ku vpádu do Čech, měl Bernard Výmarský, nejvyšší vůdce švédsko-francouzské armády porýnské, nastoupiti tažení podél Dunaje do Bavor a Rakous, a oba měli se pak ve Vídni setkatí.

Záměr ten v rozsahu tomto se nezdařil, ale přece nastala pro císaře horší doba nežli prve. Císařský vůdce Gallas musil ustupovati před Bannerem z Pomorí do Slezska a do Čech, a ukrutný Banner bral se za ním. Již v únoru 1639 vtrhl do Sas a v několika setkáních porazil vojsko kurfirstovo i císařské. Zle zejména poznali Bannera, tohoto prý obránce náboženství evangelického, čeští vystěhovalci v Perně. Očitý svědek Jiří Kezelius píše o Bannerovi a Švédech, když dobyli Perna: „Nepřítel Čechům všecko bral, mužův i ženských do 30 zabil a přes 157 poranil; koho na rynku se zbraní zastihl, každého zabil. Potom se Švédové do vytloukání domů dali, v ničemž Čechů neušetřili; truhly, almary sekali, tloukli a rozráželi, šaty choděcí i vinuté jim brali, a co se jim nelíbilo, rozházeli. Teprve druhého dne drancování přestalo.“ Následkem toho čeští exulanti Perno opustili; někteří odstěhovali se do Drážďan, a jiní se švédským vojskem, které je právě o poslední majetek připravilo, táhli do Čech.¹⁾ Byl to úmysl zrovna

¹⁾ Rezek: Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III. p. 187.

zoufalý přichytiti se těch, kteří je ožebračili, aby pomocí jejich dřívějších svých statků zase nabyli. Pochopiti můžeme jej jen tehdy, když uvážíme, že vycházel jen z odporu a záští proti církvi katolické.

Vrátivší se do Čech vystěhovalci pokoušeli se zase o uvedení protestantského náboženství. Ale nyní, v devatenáctém roce po bitvě bělohorské, již nenašli mnoho přátel snah jejich náboženských, tím méně, když ochránci jých, Švédové, chováním svým vryli jméno své v pamět lidu českého na vždy barvami nejohybnějšími.¹⁾ Prohlašoval sice Banner, že do království Českého táhne ne jako nepřítel, nýbrž jako přítel a že tam zarmoucené evangelické stavy potěšiti a všecko dobré učiniti chce, — a zatím se ukázal býti strašným zeměhubitelem.

Předvoj Bannerův dobyl koncem dubna 1639 Děčína, zmocnil se pak hned Ústí a Litoměřic. Banner sám asi v polovici května do Litoměřic s hlavním vojskem dorazil a tam se nějaký čas zdržel. Jednotlivé oddíly švédské rozjížděly se na plen do širého okolí. Na příklad Chomutov byl v 16 dnech pětkrát přepaden, a lidé musili dáti, co měli, byli bití, kolem lámáni, prsty jim přišroubovány anebo hřebíky do nohou vráženy, aby pověděli o svých zásobách, jichž potom asi na 160 vozech odvezeno do ležení švédského, a mimo to všecek dobytek odehnán. Litoměřice byly proměněny řádním švédským téměř v poušť. Velké čtyry mlýny spáleny, dva kostely a asi 150 domů zbořeno, jez protržen, most sotva s velikým nákladem

---

¹⁾ Tomek I. c. 244.

zřízený zbořen, stromoví a vinice tu i v okolí posekány. Jezdci švédští rozjížděli se až do jižních Čech k Budějovicím a Táboru a olupovali každého, na koho připadli.

Dne 27. května zmocnil se Banner Mělníka ^{1/29} a celý jej pobořil a vydrancoval, na zejtří postoupil k Labskému Kostelci, a jízda jeho dorazila do Staré Boleslavi. Město toto bylo již krátce před tím oloupeno známým již ze vpádu saského Vavřincem Hofkirchenem, který zatím do služeb císařských vstoupil, a nyní bylo, ještě co zbylo, od Švédů dobráno. Potom Banner překročil Labe, zvítězil nad Hofkirchenem a zaměřil na Prahu.¹⁾

Jakmile v Praze první strach před nepřitelem byl překonán, nastalo jakési upokojení. Důvěra se vracela. Aby pomoc Boží byla vyprošena, konána byla 40hodinná pobožnost častěji a ustanovena byla hodina, ve kterou po celý rok v kostelích před Velebnou Svátostí modlení se konalo. Město však připravovalo se také na skutečnou obranu proti nepříteli. Bojovati se mělo za víru katolickou a za císaře, a myšlenka tohoto svatého zápasu nadehla a roznítla zvláště mládež studující sjednocenou v Marianských družinách při školách Jesuitských. Dne 3. května dohodli se o pomoc studujících Verner mladší hrabě Tilly a rektor kolleje klementinské P. Jiří Poledne. A již po dvou dnech vykázano bylo studujícím místo za hradem královským v zahradě Rudolfově, aby je náspem opatřili. Za vůdcovství čtyř Jesuitských kněží vyházeli veliké náspy, dosud zvané Marianskými hrad-

¹⁾ Rezek l. c. 202 sq.

bami, k ochraně Hradčan a Malé Strany. Horlivost studujících, dobrý příklad Jesuitských kněží, kteří v Praze vytrvali a myslí lidu dodávali, odhodlanost měštanských sborů, — to vše posilovalo všecek lid v naději, že se před nepřítelem ubrání.¹⁾

Dne 30. května přitáhl Banner ku Praze. Město bylo však dobře opatřeno, a zejména Bílá Hora byla silně opevněna. Byli v Praze dobré myslí, kněží lid k statečnosti rozněcovali, a studentská legie Marianská příkladem statečnosti předcházela.

Bylo studujících ve zbrani 200, ale pověst k Bannerovi se donesla, že jest jich 3000. Za nějaký čas dal Banner střileti na brány městské a do města, ale viděl, že proti městu statně hájenému nic nepořídí. Po třech dnech již dne 2. června ustoupil na lichou pověst, že pomoc císařská se ku Praze blíží. V městě však trvali stále ve zbrani a na hlídkách; studující po osm dní. V uznání zásluh obdrželi studující od Gallasa darem prapor, na jehož jedné straně byl obraz Panny Marie, na druhé český lev. Prapor tento byl 4. června slavně vysvěcen na hradbách, které studující byli vyházeli, a všichni z legie studentské skládali naň přísahu, že nastanou-li časy nebezpečné, vždy budou bojovati pro vlast a víru pod praporem a ochranou P. Marie. Po vysvěcení vykonán slavný průvod ke kolleji klementinské, kde střelbou a hlučným jásotem provolali slávu císaři, Jesuitům a rektorovi kolleje a uložili prapor v kolleji Karlově.²⁾

¹⁾ Schmidl l. c. 565 sq. — Rezek l. c. 194.

²⁾ Schmidl l. c. 571 sq. — Rezek l. c. 208.

*MATTHIAS CONTE DE GALLAS CONSEILLER
ET CHAMBELAN DU ROY D'HONGRIE ET
GÉNÉRAL DANS SES ARMÉES.*

B. Moncornet exciij. Cum Privilegio Regio.

Hrabě Matiaš Gallas,
císařský vůdce.

Když Banner odtrhl od Prahy, zřídil si v Brandýse a ve Staré Boleslavi na delší čas hlavní ležení. Obyvatelstvo bylo vyhnáno, domy pobořeny, kostely vytlučeny a v konírny proměněny, hroby byly otvírány a mrtvoly psům za pokrm házeny. Švédské vojsko pak odtud zabíhalo do krajů blízkých i dalekých a řádilo strašně. Byla to válka loupežná, na tu se zvrhlo „vysvobození Čech z tyranství císařova“. Praví se, že Švédové, krásní tito ochránci evangelické svobody, šest tisíc míst úplně vypálili; švédský plukovník Adam Pful chlubil se, že sám osm set vesnic podpáliti dal. Třetina Čech byla zdrancována úplně, ostatek částečně. S lidem nakládali Švédové velmi zle. Sedláci bývali bití až jim oči vylézaly, hnojná voda byla jim do úst nalévána, což se zvalo „švédským truňkem“, mnozí přivázáni ke koním a musili s nimi zároveň běžeti, ano mnoho lidu selského vázáno k bidlům a slamou podpalováno. Ženy mladé i staré, vdané i svobodné przněny způsobem zhovadilým. S kněžími katolickými nakládáno, jak jeden zajatý vikář vypravuje, hůře nežli s psy; přivazování k řetězům a bez vysokého výkupného nikdo nepuštěn na svobodu. Mnohým zdálo se, že navrátili se časové prvního pronásledování křesťanů za císařů římských. Z osvoboditelů stali se největší zuřivci, tyraní a ukrutníci.¹⁾

Nelze zde podrobněji vypisovati všecky hrůzy, které švédským vojskem páčány byly. Severní, východní i západní Čechy byly za tohoto švédského vpádu vypleněny a na mizinu přivedeny. Po celý skoro rok trvalo řádění vojska švédského a ukrut-

¹⁾ Rezek I. c. 209.

nosti jeho, jichž vypověděti nelze. K válce pak i ostatní rány se přidružily, dražota, hlad a mor. Mor zuřil děsněji než kdykoli před tím, v Praze zejména ve čtvrti židovské. Deset tisíc prý židů zemřelo a osmnáct tisíc křesťanů. I v klášteřích vyžádal si mor mnoho obětí, protože mniši a řeholníci obsluhující nemocné soukromě i v nemocnicích, nákazu domů zanesli. Vyznamenali se kapucíni a jiní řádové, nezůstali však pozadu ani Jesuité. Plnili věrně, horlivě a neúnavně svou povinnost, zjednávali si tím lásky a důvěry, získávali si tak krásnou smrt jako oběti povolání svého. Dvacet jich zemřelo, mezi nimiž i rektor klementinský, P. Jiří Poledne. Z Prahy rozšiřovala se nákaza po celých Čechách.¹⁾

Ale ještě jednou pokusil se Banner o Prahu. Dne 21. října 1639 přiblížil se se vsí mocí svou k městu, dobyl Hvězdy a útočil na opevnění císařských na Bílé Hoře. Vojsko císařské skutečně ucouvlo, ale Banner toho nezužitkoval. Když pak nedostatek píce a zvláště vody působil záhubně na vojsko švédské, odtáhl 29. října Banner od Prahy a dal se na cestu k Plzni, kde zase po širokém okolí vojsko švédské pokračovalo ve svém řádném. Brzy však ze západních Čech se vrátil Banner k Brandýsu a Boleslavi a odtud vysílal zase loupežné oddíly své; i na Moravu vypravil jeden, ale ten vyplenil a zdrancoval Německý Brod a na Moravu se neodvážil, protože u Jihlavy byla zemská hotovost a studentská legie z Olomouce.

---

¹⁾ Rezek l. c. 223. — Schmidl l. c. IV. 606 sq.

Teprve r. 1640. v lednu počalo císařské vojsko vystupovati útočně proti Bannerovi, aby ho ze země vytisklo. Podařilo se to, ale teprve ke konci března odtáhl Banner do Sas, brzy pak potom poslední posádky švédské byly přinuceny se vzdáti, a země si oddechla poněkud, že ukrutenství nepřátelskému byla přítrž učiněna. Válka přenesena byla potom do Němec, dále od hranic českých.

Za této všeobecné pohromy, která stihla Čechy vpádem švédským, zle vedlo se kollejm a sídlům Tovaryšstva Ježíšova. S bolestí viděl provinciál P. Středa, jak z mnohých míst vypuzena a rozptýlena byla čeleď jeho, jak vraždění a do zajetí jímání byli řeholníci jeho péči svěřeni. Z Litoměřic, když blížili se Švédové, uprchli Jesuité, počtem deset, v noci; jen jednoho bratra nechali na ochranu domu svého, který jim 4000 rýnských za obilí a víno lonské stržených šťastně uchránil. Zboží jejich ústěcké a mlíkojedské bylo ovšem vypleněno. — Dvacet Jesuitů chomutovských opustilo město 16. dubna; vzali s sebou kostelní drahocenné věci a sochu P. Marie z Bohosudova; dobytek odehnali do Klatov. Rektor kolleje se správcem hospodářským po celý rok pobýval v Plzni. — Klatovští zprvu byli dosti v bezpečí. Koncem října nebyli však již jisti, šest jich tedy odešlo a tři zůstali. Ale pro tenkráte nestalo se městu ještě nic. — Z Prahy z domu professův odešlo jich osm dne 4. května do Kutné Hory; ostatních 14 zůstalo; rovněž i všichni u sv. Klementa i na Novém městě vytrvali. — Když Banner opanoval Brandýs, musili i Jesuité z Jičína pomýšletí na svou záchranu. Mnozí obrátili

se na Moravu a šťastně tam dospěli. P. Lancicius a Václav Trnožka zaměřili do Kutné Hory. Málokterí ještě zůstali v městě, ale když Švédové až na blízku drancovali, odevzdali klíče kolleje i chrámu konšelům a spasili se útekem. Jeden z nich Fabian Ruda byl však od Švédů chycen a po tři měsíce držán byl v zajetí o hladě, žízni, ve špíně a v rozličném týrání. Švédové co našli, pobrali, a ještě po odchodě jejich co zbylo, bylo roztlučeno a nejlepší knihy byly uloupeny. — Z Kutné Hory rektor kolleje 13 jich odeslal do Jindřichova Hradce. Tři z nich, P. Jan Meagh a dva bratři laikové Martin Ignác a Václav Trnožka, jeli na voze, P. Lancicius jel za nimi koňmo. Asi dvě hodiny cesty od Kutné Hory přibyli do houštiny v lese. Ti, co na voze jeli, modlili se litanie ke všem Svatým, když tu na ně vyřítili se ozbrojení sedláci a začali stříleti. P. Jan Meagh byl střelen do prsou a vzýváje Ježíše a Marii Pannu sklesl mrtev, do spánku byl uhozen Václav Trnožka a Martin Ignác raněn do prsou a do hlavy sekerou uhozen byl. Václav byl hned mrtev, Martin zalezl do houští, kde nazejtří jako mrtvola opřen jsa o strom nalezen byl P. Lancicius spasil se útekem, ale přečetné spisy jeho a vzácné ostatky svatých, které byly v truhlici na voze, byly roztrhány a rozházeny po lese. Sám však P. Lancicius shledal se přece s druhými Jesuity a obrátil se s některými do Jihlavy, kam po převelikých útrapách se dostali; jiní se vrátili do Kutné Hory. Ale právě když slavný pohřeb se chystal v Kutné Hoře zavražděným řeholníkům, zmocnili se Švédové dne 3. června města. Rektora

kolleje P. Bartoloměje Hausera, kněze P. Viléma Menninga a Jana Fabra a dva bratry laiky zajali a z vydrancované kolleje s sebou odvedli. V dešti vedli je a dva dni nedali jim ani pokrmu ani nápoje. U Pardubic, kterých Švédové dobývali, postavili zajaté řeholníky hned do první řady, kam doletovaly koule z hradeb, pak vzali je do Chlumce a vrhli do vězení. Těžké zajetí snášeli za tři měsíce, pokrmem jim byl kousek chleba. Tak chtěli vynutiti za ně výkupné 30.000 zlatých. Když však ohromného tohoto výkupného se jim nedostalo, odvedeni byli do Poděbrad a pak přes Mladou Boleslav, kde jim měšťané vozík opatřili, do Liberce. Tam za všelikého příkoří uvrženi byli do temného žaláře; když jim jeden z vojáků chtěl dátí otep slámy, byl odehnán ranami. Chtěli na nich pořád výkupné, ale řeholníci byli již připraveni na to, že ne penězi, nýbrž životem zaplatí je. Zacházeli Švédové s nimi zle, ale potom v září zase do Poděbrad byli odvedeni a tam na svobodu propuštěni.¹⁾

K tomuto zajetí zajisté se odnáší krásný úmysl provinciála P. Středy, jak životopisec jeho vypráví: Když byl provinciálem, žádali na něm ohromné výkupné za tři z Tovaryštva, kteří byli v zajetí švédském. P. Středa odpověděl, že žádných peněz nemá na vykoupení jich, ale kdyby nepřátelé chtěli, že za příkladem sv. Paulina biskupa z Noly sám do zajetí se dá, aby jaté sluhý Boží vykoupil. Hrdinská tato výpověď pohnula nepříteli, že vězně konečně bez výkupného propustil.²⁾

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 566—592.

²⁾ Schwertfer l. c. 107. — Dilatus MS. l. c. díl II. hl. 9.

Ale ani tím nebyla ještě míra utrpení provincie řeholní dovršena. Došlo i na Hradec Králové. Jesuité šťastně se ještě včasným útokem zachránili. Když však 7. června Švédové do města vpuštěni byli, vydrancovali kollej jejich úplně; co mohli, odnesli, ostatní všecko rozbili. V kostele roztloukli oltáře a kazatelnicí a zařídili tu z části konírnu, z části šatlavu a zavírali tu přes noc robotníky, aby se nerozutíkali. Zboží kollejní, které v okolí bylo, bylo ovšem všecko popleněno a zdrancováno. — Z kolleje Znojenské pobrali zase všecko císařští vojáci; ze sýpky obilí vzali a peníze vynutili, tak že nezbylo ani, zač by v drahotě tehdejší na chleba koupili; byl proto do Rakous poslán jeden kněz, aby pro kollej od milosrdných lidí sbíral obilí. — Do Jihlavy z Čech uchýlilo se 26 osob z Tovaryšstva, do Kladska deset, tak že kolleje přeplněny byly. — V Nise ve Slezsku se ubránili, při čemž i studující Jesuitští hrdinsky si vedli; do Svídnice v pravý čas dospěla posádka císařská, ale za to ze Zabání musili Jesuité utéci a v kolleji ani ne tak od nepřítele, jenž se města zmocnil, jako od měšťanů bylo vše vyloupeno a zpustošeno. Skoro pět let trvalo, než se tam Jesuité zase vrátiti mohli.¹⁾

Studující mládež z Jesuitských škol rovněž byla rozptýlena a před dvojnásobným nebezpečím války a moru uchýlila se na místa bezpečnější, do Krumlova, Jihlavy, Znojma, Olomouce, ano někteří posluchači bohosloví posláni byli až do Štyrského Hradce.

---

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 593—603.

Když Švédové byli r. 1640. z Čech vypuzeni, vrátili se zase členové Tovaryšstva do popleněných a zpusťovaných kollejí v Kutné Hoře, Hradci Králové, Jičíně, Chomutově, Litoměřicích. Ale někde, jako na příklad v Hradci Králové, nemohli ani kolleje své obývati; přes dva měsíce musili bydleti v najatých místnostech, dokud si kolleje aspoň poněkud neopravili. ¹⁾

Ale sotva že rok 1640. bez války v Čechách přešel, již začátkem r. 1641. Banner, jenž mezitím u Řezna bojoval, zase do Čech vnikl. Švédové opanovali začátkem února kromě Domažlic a Horšova Týna i Klatov; Jesuité musili odtud utéci, ale prchajíce před nepřitelem, neužili nic lepšího od císařských, na něž cestou připadli. Tři byli oloupeni, jeden těžce poraněn; co měli v hospodářství, všecko bylo od nepřitele i od přítele vydrancováno. Do bezpečí ušli i z Březnice, ano, když nepřítel do širé krajiny se rozjízďel, také z Krumlova a Jindřichova Hradce na nějaký čas členové Tovaryšstva se vzdálili. Ale toto nebezpečí rychleji minulo; Banner nemoha čeliti přesile císařské spasiti se musil rychlým ústupem do Míšně a sotva vojsku císařskému unikl. Brzy potom dne 20. května zemřel strašný onen zhoubce země české. Dříve ještě, jakmile se tato nepřátelská bouře přehnala, vrátili se opět Jesuité do těchto svých na krátko opuštěných kollejí. ²⁾

Když takovými strastmi veškerá téměř řeholní provincie navštívena byla, snažně o ni pečoval provinciál P. Středa. Rozptýleným spolubratřím

---

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 638 sq.

²⁾ Schmidl l. c. IV. 696 sq.

svým vykazoval bezpečná útočisté, těšil je a myslí jim dodával. Sám nepřestával navštěvovati dle úřadu svého jednotlivé kolleje a nehrozil se žádného nebezpečí. Pán ho vedl, Bůh jej opatroval. Vypravoval Ondřej Sendecius, strážce kollegiatního kostela v Ratiboři, že P. Středa ubíraje se do Opavy maličko v Ratiboři se zastavil. Kněží i měšťané snažně ho prosili, aby po nějakou dobu tam pobyl, že jsou všechny cesty nejisté a obsazené loupícími Švédy, že nesmí tedy zuřivosti jejich zrovna vystavovati vůz, koně a život svůj a druha svého. Ale P. Středa stále jen říkal: „Nic se nám nestane, nic nám neudělají.“ Přátelé jeho tím více usilovali, aby zůstal, že nepřátelé jsou před městem, že vnikli až do samých předměstí, ale P. Středa pohnouti se nedal a pln jsa důvěry opakoval, že se nic nestane ani jemu, ani druhu jeho, ani koním. Nemohouce jej přátelé zadržeti, propustili ho se zármutkem a obavou. Ale důvěra P. Středy nebyla zahanbena; čtyry míle jel po cestách, na nichž plno bylo nepřátel a nebezpečství, a zdrav šťastně se dostal do Opavy. Z Opavy bral se zase Novým Jičínem do Olomouce. Vozka neznal cesty, nechal tedy koně v noci v hustém lese jíti, kam chtěli. Zastavil se konečně povoz u osamělé hospody, která byla zároveň útulkem loupežníků. S podivením největším bylo hospodskému, jak v temnotě noční mohl tam povoz dojeti, a jak mohlo se státi, že zpozorován nebyl od loupežníků, kteří teprve přede chvílí na loupež se vypravili. Podivuhodně byl zajisté tu P. Středa vytržen z velkého nebezpečí; Bůh chránil sluhu svého.¹⁾

¹⁾ Dilatus MS. I. c. dil II. hl. 12.

A v pravdě upřímným a celým sluhou Božím byl provinciál P. Středa. Dokázal to zase při slavné stoleté památce založení řádu Tovaryšstva Ježíšova, která se v provincii řeholní slavila od 27. října 1639 do 27. října 1640. Čistý úmysl Středův byl, aby Bůh jubilejní tou slavností byl uctěn a oslaven, aby se Jemu poděkovalo za všecka dobrodiní řádu udělená, aby se prosilo o další ochranu Boží, aby se však také vzbudil větší ještě duch kajivosti a vlastního sebezposvěcování.

Nejhlavnější jubilejní slavnosti byly konány po osm dní na začátku jubilejního roku, o slavnosti sv. Ignáta z Loyoly rovněž po osm dní a ukončovaly se osmidenní pobožnostmi na sklonku jubilejního roku. Po celý rok čítalo se v kolejích při obědě o nějakém dobrodiní Božím v Tovaryšstvu uděleném, po obědě byla hodinu trvající pobožnost v kostele, před Velebnou Svátostí říkaly se litanie k nejsvětějšímu Jménu Ježíšovu, přidávala se modlitba v tak strastiplný čas vhodná a končilo se díkyčiněním. Prvního dne každého měsíce po obyčejném ranním rozjímání všichni členové řeholní stojíce před oltářem střídavě modlili se chvalozpěv: „Bože, chválíme Tebe“ a pak byli na mši svaté k počtě Nejsvětější Trojice obětované, na konci pak měsíce bylo před jídlem v kostele zbožné děkovací rozjímání. Kromě toho konána byla mimořádná duchovní cvičení po osm dní, aby se duch horlivosti pro čest a slávu Boží zdvojnásobil, aby jednotlivci se osvěžili a každý aby se lépe připravil na milosti roku jubilejního. Každého týhodne se řeholníci bičovali, a o slavnosti sv. Ignáta obnovovaly se sliby.

V památný ten rok mělo býti z Tovaryšstva vše odstraněno, co se zařízením řádu se nesrovnávalo. Každý člen řádu měl býti dle úmyslu P. Středy obnoven v nitru svém, aby nové řádové století s novou horlivostí započal a užitečným řeholníkem se prokázal. Všecka provincie měla býti obrozena a omlazena, k větší horlivosti a světějšímu životu přivedena. Kde toho naděje nebyla, tam přikročil provinciál P. Středa k propuštění. Přes dvacet jich toho roku propustil a tím ukázal, že pevně a rozhodně k tomu směřoval, aby skutečně výtečná kázeň a dobrý mrav jedině v Tovaryšstvu panoval, tak aby vzorem řeholního života býti mohlo.

Památkou na toto jubileum rozšířeno bylo mnoho obrazův a rozdávány medailky z mědi i z drahých kovů.¹⁾

Jako provinciál P. Středa byl tehdy horlitem pro Boha i pro Tovaryšstvo sobě svěřené, tak v týž čas prokázal se býti i znamenitým pracovníkem pro svěřence své. Jednalo se o kollej v Kroměříži. Již dávno za kardinála Dietrichsteina byla tam missijní stanice, která proměněna byla v kollej. Bylo však potřebi, aby jí bylo vykázáno určité místo, neboť Jesuité, kteří tam pobývali, svého domu ještě neměli. Delší dobu dohadovali se o tom, ale pořád bez jistého výsledku. Konečně v říjnu 1640 přišli do Kroměříže vyslaní od arciknížete Leopolda, biskupa olomouckého, i od kapituly olomoucké, aby dojednali tu věc s rektorem kolleje brněnské P. Danielem Kirchnerem, jebož provinciál P. Středa tam poslal. Ale aby tím větší váhy jednání dodal,

---

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 629.

zavítal hned i P. Středa sám do Kroměříže. Ačkoli věc ta nesnadná byla, docílil toho přece P. Středa s druhem svým, že určeno bylo pro kollej tolik místa, kolik bylo třeba.¹⁾

Odtud vrátil se P. Středa do Brna, aby tam osobní změny v provincii provedl a prohlásil. Mnozí z rozličných kollejí se tam za tou příčinou sešli. Rektor P. Kirchner ještě je pohostil a staral se o ně, ačkoli byl již těžko nemocen. Ráno (dne 18. října 1840) našli jej však na loži mrtvého. Zděšení utkali ku provinciálu Středovi, jenž právě se modlil po mši sv. Ten slyše o neštěstí zůstal klidným; hlasem tichým krátce řekl: „Bůh mu dej lehké odpočinutí,“ a dále pokračoval v modlitbě. Zůstal klidným, i když všichni zmateni byli; pevná duše jeho bez pomatení kořila se vždy úradkům Hospodinovým.²⁾

Za tohoto provinciátu svého ještě o dvě kolleje starati se musil. Litoměřičtí stěžovali si do kolleje v Praze u sv. Klementa. Byla totiž nesnáž o kollejní zboží Ústěcké. Větší část jeho byla druhdy darována císařem Ferdinandem II. kolleji v Praze, menší díl byl pak později darován kolleji litoměřické, ale rektor u sv. Klementa měl jej spravovati. Již r. 1633., když byl P. Středa rektorem u sv. Klementa, zdálo se mu, že pro uvarování sporů nejlépe by bylo, aby obě části v jedno panství sloučeny byly. Bylo tedy skutečně ujednáno, aby pražská kollej díl litoměřických koupila a buď cenu kupní 37.000 zl. zaplatila nebo úroky roční z ní kolleji litoměřické

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 691.

²⁾ Schmidl l. c. IV. 692. — Dilatus MS. l. c. díl II. hl. 5.

platila. Rektor P. Středa tehdy slíbil, že roční úrok platiti bude z kolleje sv. Klementa. Ale v následujících letech bylo zboží ústěcké přečasto od vojáků popleněno a vypáleno, tak že užitku nedávalo žádného. K tomu kollej v Praze u sv. Klementa strádala velikou bídou, tak že do Litoměřic celého úroku platiti nemohla. Kollej litoměřická však stále si do toho stěžovala, že je ve své tísní a nedostatku od pražských opuštěna, až konečně žádala, aby jí zase bývalá část zboží ústěckého vydána a vrácena byla. Provinciál P. Středa nesouhlasil s touto žádostí a nic dobrého z toho nepředvídal, ale stalo se přece r. 1641. po vůli kolleje litoměřické, když P. Středa z provincialátu ustoupil. Že P. Středa pravdu měl. dokázaly zřejmě pozdější příběhy. ¹⁾

Ale po celý čas úřadu svého staral se P. Středa netoliko snad jen o kolleje a potřeby jejich, nýbrž pečoval něžně i o jednotlivce. Těšil a pomáhal, kdykoliv toho bylo potřeba, a co pravil, stalo se; každý svou důvěru v P. Středu skládal a na slovo ho uposlechl. R. 1640. šel P. Václav Schwertfer z Jihlavy Brnem do Olomouce. Cestou však do Brna odřel si nohy, tak že mu na nich puchýře vyskočily, a ani do obuvi nemohl. V Brně dal si jeho oteklé a zapálené nohy ukázati P. Středa, a pravil, aby dobré mysli byl, že na cestu se přes to vydati může, za hodinu aby se připravil, že za branou nalezne prázdný vůz, toho aby dnes použil a ostatek aby pěšky šel, ale ne již do Olomouce, nýbrž až do Vratislavi. Učinil, jak mu praveno bylo;

---

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 739.

za branou sedl na vůz, který jen na čtyry míle jej vyvezl, a ostatních 26 mil bez obtíže pěšky ušel.¹⁾

Ve stálém horlení pro Krista a svatou jeho věc plynula správa řeholní provincie P. Středy. Svědomitě pečoval o duše lidské, které mu svěřeny byly, a vedl je k větší cti a slávě Boží. Ale i jinaké práce jeho odnášely se k tomuto heslu řeholnímu; na příklad zvelebení a okrasa domu Božího. V Praze v těchto letech P. Středa provedl v kostele sv. Salvatora stavbu veliké kopule uprostřed chrámu, aby vnitřek jeho byl světlejší.²⁾ K dílu takovému nejlépe uschopňovala P. Středu jeho znalost stavitelství, kterou si i bližšími studii i skutečným prováděním staveb osvojil.

Z jara 1641 skončil provincialát P. Středy. Dne 24. března po litaních ku Jménu Ježíšovu, které se po obědě v kostele za odvrácení veřejných pohrom modlivaly, zřekl se P. M. Středa správy provincie a přenesl ji na P. Řehoře Schelizia, dosavadního představeného kolleje v Kladsku. P. Schelizius pak večer po litaních prohlásil zase P. Martina Středu za rektora kolleje a domu probace v Brně. Tak stal se P. Středa podruhé v Brně rektorem a zatímná správa kolleje brněnské, kterou po smrti P. Kirchnera zastával P. Eustach Remigii, pominula.³⁾

30. P. Středa po druhé rektorem kolleje v Brně.

Jedenáct bylo již uplynulo let, co P. Středa dokončil po první úřad svůj jako rektor kolleje

---

¹⁾ Dilatus MS. 1 c. díl III. hl. 1.

²⁾ Krásl 1. c. 348.

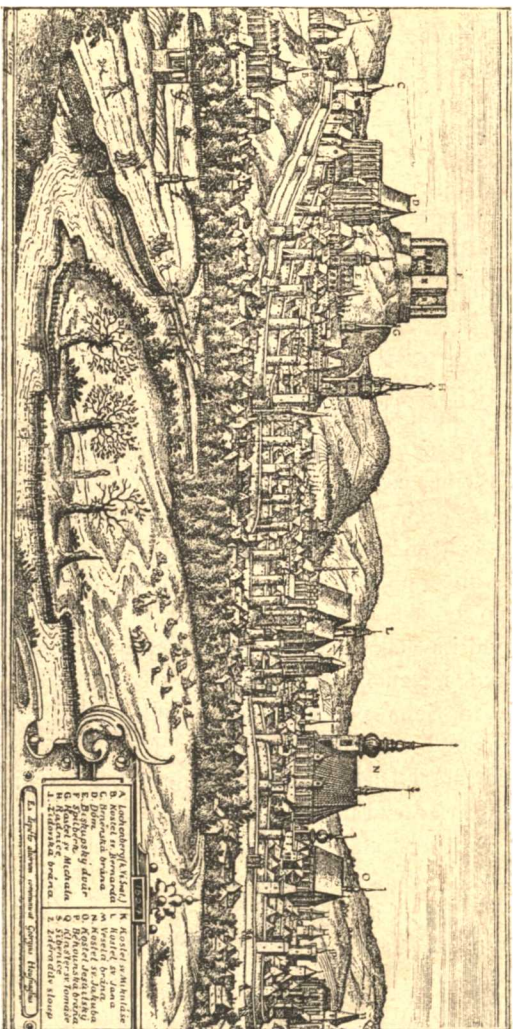
³⁾ Schmidl 1. c. IV. 740.

v Brně. Povinnost od té doby volala jej do Čech, aby tam působil. Užšími zase svazky spojen byl s Moravou, když se stal provinciálem; byloť mu míti péči i o kolleje na Moravě. A z těchto kollejí nejvíce přilnul ke kolleji brněnské, ve které nejčastěji pobýval; byla mu milou ještě od jeho prvního představenství.

Byl tedy P. Středa zase rektorem v Brně a přes pět let byla Morava jeho stálým bydlištěm. Byla to nejslavnější doba v jeho veřejném životě; P. Středa byl vyvoleným nástrojem, jímž veliké věci učinil Pán.

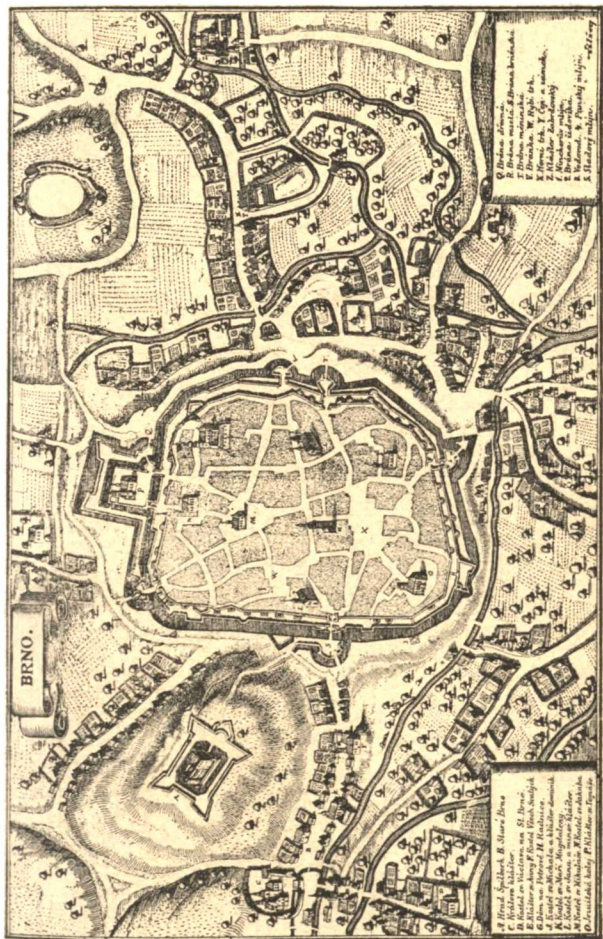
Zatím bylo se na Moravě mnoho změnilo. Veliký biskup olomoucký, kardinál František z Dietrichsteina, zemřel již 19. září 1636. Jím skonala mocný organisátor katolické věci na Moravě, jenž ze všech sil ve prospěch církve katolické působil, bojoval, se obětoval i trpěl. V jeho rukou soustředila se po bitvě bělohorské v zemi nejvyšší moc duchovní i světská, jeho vliv byl převeliký, k dobrému církve i země směřující. Dosvědčuje to Vilém Slavata, jenž porovnává v soukromých dopisech Čechy s Moravou, vždy s povzdechem připomínal, že kardinál Dietrichstein se o úlevy pro markrabství lépe stará a starati umí, nežli dovedou páni Čechové. Po smrti jeho stal se biskupem olomouckým tamější probošt Jan Arnošt Platýs z Platenšteina, kterýž však, dříve ještě než od papeže Urbana VIII. byl stvrzen, 21. srpna 1637 zemřel.

Potom stal se biskupem v Olomouci bratr císaře Ferdinanda III., arcikníže Leopold Vilém, za něhož záležitosti diecése a náboženské poměry její

A	Lochoborský Václavův kostel sv. Václava	K	Kostel sv. Mikuláše
B	Bohuslavská brána	L	Kostel sv. Jana
C	Bohuslavský dvůr	M	Kostel sv. Jilky
D	Bohuslavský dvůr	N	Kostel sv. Jilky
E	Bohuslavský dvůr	O	Kostel sv. Jilky
F	Bohuslavský dvůr	P	Kostel sv. Jilky
G	Bohuslavský dvůr	Q	Kostel sv. Jilky
H	Bohuslavský dvůr	R	Kostel sv. Jilky
I	Bohuslavský dvůr	S	Kostel sv. Jilky
J	Bohuslavský dvůr	T	Kostel sv. Jilky
K	Bohuslavský dvůr	U	Kostel sv. Jilky
L	Bohuslavský dvůr	V	Kostel sv. Jilky
M	Bohuslavský dvůr	W	Kostel sv. Jilky
N	Bohuslavský dvůr	X	Kostel sv. Jilky
O	Bohuslavský dvůr	Y	Kostel sv. Jilky
P	Bohuslavský dvůr	Z	Kostel sv. Jilky
Q	Bohuslavský dvůr		
R	Bohuslavský dvůr		
S	Bohuslavský dvůr		
T	Bohuslavský dvůr		
U	Bohuslavský dvůr		
V	Bohuslavský dvůr		
W	Bohuslavský dvůr		
X	Bohuslavský dvůr		
Y	Bohuslavský dvůr		
Z	Bohuslavský dvůr		

Město Brno roku 1617.

Půdorys Brna roku 1650.

řídil administrátor od něho dosazený Jan Kašpar Středele.

Kardinál Dietrichstein byl zároveň zemským hejtmanem čili gubernátorem na Moravě. Po jeho smrti vedl tento úřad prozatímně Julius hrabě Salm; avšak dne 20. července 1637 vyhlášen byl za zemského hejtmana Maximilián kníže z Dietrichsteina, který však brzy úřadu toho se vzdal. Povolán tedy k němu zase Julius hrabě Salm, který Moravu spravoval s nějakou přestávkou v létě r. 1638., kdy se připomíná v červnu jako správce úřadu hejtmanského Jan hrabě z Rotalu, až do r. 1640., kdy byl s hejtmanství složen. Potom úřad ten svěřen třem osobám, a sice nejvyššímu komorníkovi Křištofu Pavlovi z Liechtensteina, nejvyššímu sudímu Janu hraběti z Rotalu a podkomořímu Františku de Magnis, ale r. 1643. jmenován Křištof Pavel z Liechtensteina jediným hejtmanem zemským na Moravě a spravoval pak tento úřad po více let.¹⁾

Roku 1637. zřízen byl císařem na Moravě tribunál, úřad to zeměpanský, jemuž příslušel dozor ve všech věcech politických, k nimž dle tehdejšího názoru náleželo také náboženství, a jemuž přidělena byla také jistá moc soudní. Tribunálem byla práva zemského soudu velmi súzena a stavovská správa země zase byla obmezena. R. 1641. byly královský tribunál, soud zemský i zemské dsky z Olomouce do Brna přeloženy, a tu rovněž soustředěno soudnictví zemské i sněmování. Od této doby Brno může považováno býti za hlavní město Moravy.

---

¹⁾ Rezek I. c. 9.

Téhož roku, co kardinál Dietrichstein, zemřel i bývalý jeho soupeř i odpůrce, Karel ze Žerotína, jenž několik let před kardinálem největší vliv na poměry moravské měl, jenž i účinně zasahoval do jednání zemí sousedních, ano i s cizími vzdálenými zeměmi spojení udržoval. Když r. 1615. vzdal se úřadu zemského hejtmana, skončil tím skoro úplně politickou činnost svou. V povstání stavovském zůstal císaři věrným, ale aby celou zemi u věrnosti k císaři zachoval, na to již hlas jeho váhy neměl. Byl odpůrcem katolické církve a dočkal se jejího vítězství. Sám byl sice vyňat z rozkazu, aby jako ostatní nekatolíci opustil zemi, nechtějí-li přijati víry katolické, ale Žerotín poprodav skoro všechny statky své, dobrovolně odešel do Vratislavi. Vrátil se však odtud zase na Moravu do Přerova, kde 9. října 1636 u věku 72 let zemřel.

Když poprvé na sněmu zemském setkali a utkali se tito dva mužové, Karel ze Žerotína a kardinál Dietrichstein, málo jich zajisté bylo z přítomných, kteří by bývali tušili, jak se ještě za života jejich poměry politické i náboženské změní. A zatím po 36 letech katolíci dříve skoro bez vůdce a rozptýlení, bez moci a vlivu, nabyli rozhodné převahy, a dřívější svrchované panství bratrské jednoty a protestantství se rozvrátilo. Anarchie náboženská, která se rozmáhala úžasně v zemi, vzala za své, a spořádanější poměry nastávaly. V reformaci katolické byla na Moravě větší jednotu a soustava nežli v Čechách, a proto snahy o uvedení obyvatelstva do církve katolické potkaly se s větším prospěchem. Ovšem nedařily se všudy stejně a hned

na ponejprv. Bylo třeba vyslati kněze do některých míst častěji než jinam, v krajinách pak nedostupných a méně přístupných dlouho vzdoroval lid úsi missionářů katolických. Nezřízenost politické správy za neustálých válek, mor, hlad i nemoci, jimi Morava stížena byla r. 1629., 1630., 1632., 1639 neprospívaly taktéž ku katolické reformaci. K tom přistoupila ještě zdivočilost mravů, která rozmohl se zvláště na Valašsku tou měrou, že lid se da na loupežnictví a spojen jsa s všelijakou sběří zejména se sběhlými vojáky na silnicích a cestách dopouštěl se loupeží. U takového lidu málo byl platno úsilí o návrat do církve katolické.

Nicméně kardinál Dietrichstein podávaje r. 1635 kongregaci zprávu o náboženském stavu Moravy mohl ukázati na úspěch neobyčejný. Privil, že 150.000 nekatolíků v zemi zůstalo, a z těch ž téměř 110.000 jest již katolíků. Kdyby snad i tot bylo upřílišeno, přece patrno z toho, jak mohutn pokrok učinila katolická církev na Moravě.¹⁾

Císařská nařízení ve příčině reformace na Moravě upravena byla ve dva patenty, vydan 11. ledna a 26. listopadu 1638. V prvním z nich praví se, že přese všechny předešlé zákazy nemál pánů nekatolíků dosud v zemi zůstává a statk drží, a mnozí emigranti bez dovolení sem se na vracují anebo, mají-li dovolení, že přes stanovenou lhůtu po Moravě přecházejí, všelijaké noviny roztrušují, nekatolíky v odporu posilňují, na vír obráceným pak se potupně vysmívají. Aby tom přítrž učiněna byla, dává císař všem nekatolíků

¹⁾ Rezek l. c. 154 sq.

(osobám panským, nikoli lidu poddanému) poslední lhůtu, aby do příštího zasedání zemského soudu, který se měl sejíti v pondělí po neděli Oculi, t. j. 7. března, buď se stali katolíky anebo se vystěhovali. Kdo by tak neučinil, ztratí desátý díl všeho statku, anebo nemá-li majetku, bude tělesně potrestán. Všem těm, kdož by emigranty přechovávali, přísně a pod velikými pokutami se to zapovědělo. K prodeji statků nekatolických pánů, rytířův i měšťanů povolena lhůta do nejbližší příštích svatodušních svatků (23. května). Rovněž tak zapovídaly se všechny postupy na oko a prodej statků jiným osobám než katolickým. Zemskému hejtmanovi a hejtmanům krajským nařízeno, aby přísně bděli nad zachováním tohoto rozkazu.¹⁾

Tímto nařízením a některými méně důležitými doplňky jeho ukončena byla řada patentův a nařízení reformačních až do míru Westfalského.

V čele reformační činnosti i na Moravě stáli Jesuité. Jejich činnost byla největší a nejuspořádanější, ačkoli zajisté i ostatní řády (Benediktini, Dominikáni, Františkáni, Kapucíni, Minorité, Augustiniáni poustevníci i kanovníci, Cisterciáci, Premonstráti, Křížovníci, Kartuziáni a z nově do země uvedených Piaristé a Pavláni) činili pro církev katolickou, co mohli. Missie Jesuitské konaly se na Moravě v těchto místech: r. 1629. v Oslavanech, Miroslavi, Tulešicích, Hrotovicích, Dalešicích, Myslibořicích, Líšni, Konici; r. 1630. ve Slavkově Čejkovicích, Litovli, Tovačově a na panství uher-

---

¹⁾ Rezek l. c. 163. — d'Elvert l. c. 449. — Pilař a Moravec l. c. III. 201.

čickém u Znojma; r. 1631. ve Vyzovicích, Slavkově, Budějovicích, Krhově, Líšni; r. 1632. na Hoře sv. Hyppolita, v Budějovicích, Jaroměřicích, Miroslavi, Uherčicích, Vratěnině, na sedmero panstvích knížete Liechtensteina; r. 1633. ve Slavonicích, Oslavanech, Kokorách, Boskovicích, Vyzovicích; r. 1634. ve Slavonicích, Budějovicích, Brtnici, Vyzovicích a mnohých jiných místech; r. 1635. pokračováno v Budějovicích a Vyzovicích; r. 1636. v Oslavanech a Ivančicích; r. 1637. čtyry vesnice u Znojma obráceny; r. 1638. byla missie v Budkově, Dačicích, Holešově; r. 1639. v Lipníku, Holešově a jako minulá léta mezi Valachy; r. 1640. v Popelíně, Pernštýně, Ivančicích, Miroslavi, Budějovicích, Lipníku, Holešově.¹⁾

V těchto letech panoval na Moravě pokoj. Nepřítel, který tolik pohubil Čechy, nevtrhl ještě do Moravy, aby v ní rovněž ukrutně řádil. Pronášeli sice také stavové moravští stálé stesky a nářky, v jaké že záhubě země jest, ale celkem byl stav země daleko lepší a snesitelnější nežli v Čechách, a veliké bylo dobrodiní, že země požívala pokoje od nepřátel. Kdyby byl pokoj dále trval a zůstal, zajisté byla by se země brzy vzpamatovala od dosavadních pohrom a zase nastati mohla doba klidného rozvoje a blahobytu. Ale toho nebylo Moravě dopřáno; měla taktéž zakusiti hrozného osudu země pohubené, vypleněné a vypálené.

---

¹⁾ Schmidl l. c. III. a IV. — V celé řeholní provincii počítali Jesuité, že od r. 1630. do r. 1642. obrátili 53.661 jinověrců.

řádány a zdárně přispívaly ku prospěchu věci katolické. Ano přibyla k nim již r. 1634. nová družina v Tuřanech blíže Brna pro venkovany zařízená. Založena byla pod ochranou sv. Isidora rolníka, a hned přihlásilo se 90 členů. Dali si poříditi obraz tohoto svého patrona a zavázali se, že každý aspoň čtyrykrát do roka sv. svátosti přijme; ale horlivost jejich byla mnohem větší. Do tohoto bratrstva přistupovaly i okolní dědiny, takže měsíční schůze netoliko v Tuřanech, nýbrž i v jiných vesnicích se konaly.¹⁾ Také již tehdy podnikaly se veliké poutě a processí do Tuřan, na nichž podíl brával kardinál Dietrichstein, a péčí jeho a Jesuitů z Brna rozšiřovala se stále úcta Panny Marie tuřanské, tohoto „šťítu katolické víry na Moravě.“²⁾

P. Středa dobře znal, jaká jest kollej brněnská, a proto s tím větší radostí a horlivostí ujal se jejího řízení. Významno pak jest, že první skutek, který z té doby o něm zaznamenán jest, jest skutek milosrdenství. Pod přísahou dosvědčoval P. Bedřich Koránek, že r. 1641. jako novic v Brně se roz-nemohl. Přišel ho navštívit P. Středa, jenž nedávno před tím podruhé rektorem v Brně se stal, a ptal se ho, kdy zase očekává záchvat zimnice. Nemocný jmenoval den, kdy se zimnice obával. Ale P. Středa řekl: Řekněte zimnici ve jménu mém, aby uprchla a vás již neobtěžovala. Uposlechl prostě nemocný, uposlechla i zimnice a již se nevrátila.³⁾

---

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 125.

²⁾ Schmidl l. c. IV. 292. — Rezek l. c. 161.

³⁾ Dilatus MS. l. c. díl. III. hl. 1.

Zároveň připojujeme i příhodu, která se stala r. 1642. a všecky v Brně úžasem naplnila. Bylo pokračováno ve stavbě kolleje a stavěna část od brány, kde byla kuchyně, ke kostelu. Zdi byly již vystavěny do rovnoty a střechem pokryty, ale nebylo ještě stropů. Novici při práci pomáhali. Z nich Krištof Mitschke ještě s jedním druhem nosil zemi na stropy. Vraceli se již, když potkali jiné dva. Krištof chtěl vyhnouti, ustoupil na trám, ale ten nebyl nijak upevněn, převážil se a ubohý novic spadl s veliké výšky, několikrát se ještě odrazil, dolů až do sklepa. Nemyslílo se jinak, než že má všecky kosti zlomeny a je mrtev. Zvěstovali to honem rektorovi P. Středovi, který klidu nepozbyl, na kolenou se pomodlil a řekl: „Dobře, dobře, nic mu nebude“. Šel ke spadlému novicovi, jenž bez sebe ležel, pohlédl na něho a řekl: „Pán Bůh smiluj se nad tebou“. Požehnav jej pak svatým křížem, doložil: „Neštěstí to mělo se mně státi, ale anděl strážný jinam mne zavedl“. Zanesli pak ubožáka do světnice; trásl se na celém těle, žalostně sténal a bědoval, o sobě však nevěděl. P. Středa uložil jednomu z noviců, aby zavolal mistra noviců, aby Krištofa vyzpovídal. Když novic již se rozběhl, zavolal jej a řekl: „Jděte k duchovnímu otci svému a povězte, aby sem přišel, že přemilý novic chce se zpovídati“. Mistr noviců P. Ondřej Schambogen přišel hned a zastal ubohého Krištofa, jakoby bral se k hodince; vzdychal jen a sténal; ale nicméně kázal přítomným odejiti a chystal se jej zpovídati. A podivno! Novic náhle k sobě přišel, zřetelně mohl mluvíti a vyzpovídal

se dobře a zevrubně. Po sv. zpovědi ležel ještě po nějakou dobu bez sebe, pak vzpamatoval se však a nabyl sil. Nebylo mu nic; nikde ani na těle ani na hlavě nebyl zraněn. Byl pak ještě kolik let živ, silný a zdravý.¹⁾

Starostlivá péče, kterou P. Středa svěřencům svým se věnoval, měla být brzy rozhojněna a rozšířena. Nadešla smutná doba plná strastí, a v ní mnozí utíkali se o pomoc a útěchu k P. Středovi, jako k laskavému otcí. Jeviště války bylo přeneseno na Moravu.

Po smrti Bannerově stal se vrchním velitelem vojska švédského Linhart Torstenson, schopný a mužný vojevůdce. Bojoval zprvu v Německu v menších nerozhodných bojích proti vojsku císařskému, ale pak, když císařská armáda ustupovala do Čech, rozhodl se pro tažení do Slezska. Dne 5. května 1642 vzdal se mu Hlohov a 31. května dobyl rozhodného vítězství u Svídnice. Zbytky císařského vojska prchly do Vratislavi a ucouvly pak na Moravu. Svídnice vzdala se hned po bitvě, a Švédové hověli zde krvelačnosti a loupeživosti své v četných kostelích a jmenovitě v kolleji Jesuitské. Po širé krajině rozjeli se pak na loupež. Torstenson obrátil se bez meškání s hlavním vojem na Moravu přes Břeh, Opolí a Nisu. U Holešova strhla se 9. června malá šarvátka. Již pak den potom přitáhli Švédové k Olomouci, kdež nevelké posádce velel plukovník Miniati, „muž srdce zženštilého.“ Z Olomouce pořád ještě zámožnější obyvatelstvo s majetkem svým prchalo, ale mnozí upadli Švédům

---

¹⁾ Dilatus MS. 1. c. díl III. hl. 1. — Schwertfer 1. c. 165.

do rukou, kteří je o všecko i o šaty na těle oloupili. Jiní dále na cestě byli i od císařských o všecko obírání.

Miniati se o obranu téměř ani nepokusil a již po čtyřech dnech vzdal Olomouc. Ohromná kořist dostala se tam Švédům. Co Torstensohn slíbil, na př. že navrátí se všecken prchajícimu obyvatelstvu uloupený majetek, že náboženství katolické na pokoji se zanechá atd., z toho nic nedodržel. Obec musila zaplatiti 30.000 tolarů výpalného, a pak vymáhány od každého kostela a kláštera ještě zvláště vysoké summy. V premonstrátském klášteře v Hradišti u Olomouce vybrali a poplenili Švédové všecko, archiv a knihovnu spálili; jen kostelní poklad do rukou jejich se nedostal.¹⁾

Do Brna utíkali se před Švédy mnozí členové Tovaryšstva již ve středu po sv. Duchu, 11. června. Laskavě je vítal P. Středa a kázal jim nohy mýti, nařídil pak, aby stále teplá voda po hotově byla, aby každému, kdo by později přišel, tato služba lásky se prokázati mohla. Postaral se, aby každému dostalo se slušného lože, a chtěl i vlastní světnici postoupiti, bylo-li by toho třeba. Při tom s podivením někteří pozorovali, že již před tím tolik nádob na umytí nohou a tolik loží dal připraviti, jakoby na jisto věděl, kolik jich přijde. Kdo chtěl v kolleji brněnské pobýti, toho laskavě ponechal; když však

---

¹⁾ Rezek l. c. 334 sq. — Podrobné vypsání o Olomouci z této doby jest v kronice P. Paulina Zaczkovic, minoritského kvardiána kterou vydal Dr. Dudík. Týž vydal i důležitý spis o té době: Schweden in Böhmen und Mähren 1640—1650, a Tagebuch des feindlichen Einfalls der Schweden in das Markgrathum Mähren (1642—1650) vom Magister Friedrich Flade.

někteří odcházeti chtěli dále na místo bezpečnější a aby nebyli kolleji na obtíž, nenechával jich P. Středa hned po vůli jejich odcházeti, pravě, že nejsou cesty bezpečny. Zdržel je den nebo dva a pak slíbil jim, že již bezpečnou cestu míti budou, kdo chce, že již tedy smí se dále ubíratí a že již do nebezpečí nevběhne. A stalo se tak, každý bezpečně dostal se, kam chtěl, ačkoli všude bylo dosti vojska jak nepřátelského tak císařského.¹⁾

Utekl se do Brna před Švédy také jeden scholastik. Rád by byl hned dále šel, protože toužil, aby mohl pokračovati ve studiích, ale byl zemdlen a neměl nic na další cestu. Druhého dne, když se i posílil i peněz na cestu dostal, chystal se dále a šel k P. Středovi se poděkovat. P. Středa jej objal a otcovsky mu vytykal: „Milý magistře, i vy chcete odejítí? kam a s kým?“ Scholastik řekl, co zamýšlí, ale rektor Středa odvětil: „Nikoli, milý magistře, zůstaňte se mnou a já se postarám, abyste nejlepší příležitost na další cestu získal.“ Uposlechl scholastik a zůstal. Ale zatím z Olomouce unikl se šesti průvodčími a chovanci šlechtického tamějšího alumnátu P. Augustin Geynicus. Tři dni zakusil nebezpečí všeho druhu, a byl i s druhy svými oloupen. Co před ním do Brna utekli, mysli, že jest již od Švédů zajat. Dostal se však přece na večer do Brna bez pohromy i se svými druhy. Přivítal je laskavě P. Středa, a když nahé přioděl, zemdlené posílil, vypravil druhého dne P. Augustina do Vídně, aby šlechtické své chovance k rodičům dovedl. Když byl již na cestu připraven, potkal onoho

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl III. hl. 10.

scholastika a zval ho, aby s ním také na cestu se dal. Scholastik však nechtěl, maje za to, že P. Středa mu to zakázal, až dal si konečně říci, že půjde k P. Středovi, a řekne mu, že P. Augustin ho zve na další cestu. Sotva však u rektora mluvíti započal, řekl mu P. Středa: „Hle, milý magistře, to jest ta příležitost, o které jsem vám včera pověděl. Jděte s Pánem Bohem a pozdravte ode mne mého starého známého P. Lammormaina a poproste, aby té lásky ke mně byl a vás ve Vídni na studiích ponechal, dokud nebude naděje na pokoj a mír.¹⁾“

Zatím byl však nepřítel v zemi a bylo očekávaní, že větší záhuby ještě nastanou. V tísní té jal se P. Středa prositi o pomoc nebeskou. Vroucně se konaly pobožnosti stanovené na páté schůzi provinciální v Praze, která se sešla dne 11. května 1642 a na níž i P. Středa podíl bral. Dle společného usnesení každého dne po obědě všichni v kostele se shromažďovali, litanie ku Jménu Ježíšovu s modlitbami za vyprošení pokoje, proti nepřátelům církve a za císaře se modlili; pak po tři měsíce každý kněz tři mše sv., a nekněz tři růžence se pomodlil. Odporučovány byly i jiné pobožnosti. Nyní také na ten úmysl zařízena byla ve chrámě Jesuitském osmidenní pobožnost před Velebnou Svátostí, která ve dne i v noci střídavě od členů řádu se konala. Novicové, jichž bylo 75, osvědčili tehdy také velikou horlivost; bylo jim volno, odebrati se domů, dokud by nepřátelský vpád nepominul, ale žádný odejiti nechtěl, každý že společný osud ano i smrt s ostatními ponese. Opět a opět s dovolením před-

¹⁾ Dilatus MS. 1. e. díl II. hl. 9.

stavených konali novicové ve dne i v noci v domácí kapli pobožnost čtyřeceti hodin a zavázali se slibem, že častěji, než nařizeno bylo, svaté svátosti přijmou a pouť k blízké Panně Marii vykonají, jen-li nebude se jim rozejíti. Chopili se i s čeledí řemeslnickou a hospodářskou a s většími studujícími veřejných prací, aby zase dodali odvahy měšťanům.¹⁾

Císařské vojsko proti Švédům shromáždilo se u Brna. Země však a obyvatelstva šetřilo skoro zrovna tak málo, jako nepřítel. Dávalo se samo do plnění. Posádka brněnská několikrát vyplnila i zboží brněnské kolleje Vážany, Polehradice a Diváky; sebrali s sebou i 19 koní. Za to se jim Jesuité z kolleje odměňovali tím, že v táboře jejich konali všecky skutky lásky jak ku příteli tak i k nepříteli. Zejména ti kněží, kteří byli v Brně na třetí probaci, procházeli veškerou okolní krajinou a pracovali o spáse duší, přivedli 250 osob zase do církve.²⁾

Začátkem července 1642 přibyl do Brna vrchní velitel císařské armády arcikníže Leopold Vilém. Dne 6. července byl na bohoslužbách ve chrámě Jesuitském a pak navštívil kollej. Výprava jeho vojska směřovala k osvobození Olomouce a Prostějova, který týž den jako Olomouc do moci švédské padl. Zatím však ponechán jen větší pozorovací sbor císařského vojska u Olomouce a hlavní síla vybrala se do Slezska za Torstensonem, jenž již 17. června zase do Slezska se odebral. Následkem toho upustil Torstenson od obléhání Břehu a ustoupil do Branden-

---

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 782. 810.

²⁾ Schmidl l. c. IV. 778. 811.

burka. Když byl se dočkal posil, osvobodil od císařských dobývaný Hlohov, obrátil se přes horní Lužici do Sas a oblehl Lipsko dne 17. října. Arcikníže Leopold Vilém táhl za ním přes Dráždany, spojil se s vojskem kurfirsta saského a svedl s Torstensonem bitvu u Breitenfelda dne 2. listopadu, která skončila úplnou porážkou císařských. Musili ustoupiti do Čech, kde znova byli spořádáni a nová armáda upravena byla. Torstenson zmocnil se pak Lipska a velké části Míšně. Zůstal tam přes zimu; od původního úmyslu hned táhnouti do Čech, upustil, protože se zdržel dobývaje Freiberku v Sasích a že cesta byla pro pohraniční záseky velmi obtížna.

Nastaly zase v Čechách zlé časy. Císařské vojsko, které v zemi leželo, počínalo si nejinak, než jako v zemi nepřátelské. Dopouštělo se zjevných loupeží a hrozných výtržností. A Švédové, kteří co chvíli přes hranice do Čech vpadali, nešetřili nikoho a cestou všecko vyhubili. Koncem března 1643 připravoval se však sám Torstenson s hlavní silou svou ku vpádu do Čech. Vojsko císařské, jehož vrchním velitelem po odchodu arciknížete Leopolda Viléma za místodržícího do Nizozemska stal se hrabě Matiaš Gallas, soustředilo se u Králové Hradce. Torstenson však vtrhnuv 23. dubna z Lužice do Čech přes Turnov, zaměřil k Mnichovu Hradišti a pak koncem května přeložil hlavní stan do Mladé Boleslavi. Jiné oddíly švédské vpadly k Litoměřicím a do kraje žateckého. Široko daleko rozběhly se při tom jednotlivé tlupy švédské na plen a hrozně všude řádily.

Dne 31. května 1643 zmocnil se Torstenson Mělníka, přešel přes Labe a ohrožoval Prahu. Tu Gallas opustil Hradec Králové a přitáhl až ke Brandýsu. Obojí vojsko stálo blízko sebe, ale Gallas bitvu svésti si netroufal. Tu Torstenson hnul se 10. června ku předu a mezi Prahou a Brandýsem táhl k Českému Brodu a odtud dále zaměřil přes Kutnou Horu a Litomyšl na Moravu. ¹⁾

Na Moravě zatím Švédové z Olomouce zpustošili na kolik mil krajinu, tak že naposled jim samým se potrawy a spíže nedostávalo. Statečně jim se opíral císařský sbor pozorovací, ačkoli byl již valně seslaben. Za to Valaši stali se úplnými spojenci Švédův a dodávali jim potraviny s vlastním nebezpečím. K Olomouci tedy obrátil se Torstenson dobyv Mírova, Litovle a Šternberku. Dne 22. června 1643 sám tam dorazil, ale hned téhož dne postoupil k Prostějovu, který byl pobořen, a oddíl švédský zmocnil se i zámku plumlovského. Hned potom 25. června taženo ke Kroměříži. Posádka se bránila a čekala na pomoc císařského vojska. Ale než došla pomoc, učinili 26. června Švédové na město prudký útok a dobyli ho. Přes 500 lidí při tom zahynulo, město samo bylo vypleněno a zapáleno; až na kostel sv. Mořice, shořelo všecko i s hradem biskupským, s jinými kostely, s kolejí Jesuitskou atd. Knihovny a archivy ohněm rovněž zničeny. Probošta od sv. Mořice a 13 Jesuitův odvěkli Švédové s sebou, aby velké výkupné na nich vynutili. ²⁾ Brzy po tom 3. července

---

¹⁾ Rezek l. c. 353 sq. — Tomek l. c. 247.

²⁾ Rezek l. c. 363. — Pilař a Moravec l. c. 224. — Schmidl l. c. IV. vol. 2. p. 50.

vzdal se Švédům i Tovačov. Tam zřídil si Torstenson ohražené ležení, z něhož hubili Švédové krajiny ve všech směrech.

Vůdce císařský Gallas následoval Torstensonu na Moravu. Dal se na cestu k Brnu, postoupil pak až k Litenčicím, ale po pádu Kroměříže couvl hned do Slavkova. Odtud 6. července zvedl se k Vyškovu a dva dni potom přirazil ke Kojetínu. Ačkoli byl silnější vojskem než Torstenson, neodvážil se boje podstoupiti; ležel v nečinnosti, mezitím co Švédové rozjeli se po Moravě na plen a loupež. Uherské Hradiště a ivanovický zámek u Vyškova dovedli se ubrániti nepříteli, ale jinde loupili Švédové beztrně. Uherský Brod, jenž byl bez posádky, hned se vzdal a výpalné zaplatil, ale Švédové, jakmile peníze dostali, nejen 400 vozů s rozličnou spíží pobrali, nýbrž i všecko město zapálili. Švédské tlupy rozjížděly se na loupež a drancování až do Dolních Rakous, ano i západní Moravu u Velkého Meziříčí a Žďáru obrátili v pustatinu. Lidé ukrývali se po lesích, z kláštera žďárského řeholníci utekli se na Žákovu horu. Na východě opanovali Švédové Přerov, Lipník, Fulnek, kam vložili posádku, Nový Jičín, Ostravu; města ta i s veškerým okolím vyloupili.¹⁾ Byla to zase v pravdě loupežná válka, vedená na úplné pohubení země; Švédové řádili hrozně, ale i Gallasovo vojsko počínalo si skoro také tak. — Kdo mohl, utíkal se do míst bezpečnějších. Velký proud uprchlíků zaměřil do Brna; tam přechali zejména z Kroměříže, když bylo město od Švédů dobyté. Lidé o všecko oloupení hledali v Brně

¹⁾ Pilař a Moravec l. c. III. 226.

ochrany i pomoci. V Jesuitské kolleji důrazně přikázal P. Středa ministru kollejnímu P. Lindanovi, aby každý, kdo do brány vejde, byl povzbuzován a potěšován, každému aby dostalo se chleba a piva nebo i oběda a vína a ať žádný bez obdarování a bez potěchy nenechá se odcházeti. Když P. Ondřej Schambogen ukazoval mu seznam osob hledajících u nich přístřeší a obživy, nezarazil se rektor P. Středa nad velkým počtem osob těch, nýbrž úplně a důvěrně na Boha spoléhaje odvětil: „Nelekám se seznamu toho, nýbrž doufám v dobrotu Boží, která, když sem zapsané v seznamu ustanovila, také je zajisté laskavě a odhodlaně zachová.“ Věděl P. Středa, jakými obětmi získán bývá Bůh, a proto nezapomínal na dobročinnost a smilováním svým nad chudým jako na úrok půjčoval Hospodinu.¹⁾

V důvěře své v Pána zástupů obracel se na něho P. Středa po celý čas vroucí pobožností. V tísní nějaké říkával: „Máme příčinu, aby kollej šla do chrámu. Zaplatme Bohu a učiníme si Jej z věřitele dlužníkem.“ Již na počátku roku 1643. zařídil v domácí kapli po deset dní pobožnost sto hodin trvající. Novici po celý rok každý týden hodinu modlili se před Velebnou Svátostí za veřejné potřeby. Když nebezpečí švédské se vzráhalo, kolem slavnosti sv. Aloisia, zase doma konána byla pobožnost sedmidenní. Po žádosti vojenských velitelů čtyřikrát poslání byli novici pracovat na hradby; ze 56 noviců pracovali silnější u velikém počtu, a s nimi pracovalo i studujících přes 100. O slavnosti Nanebevzetí P. Marie zase konána sedmidenní po-

¹⁾ Dilatus M. I. c. díl II. hl. 9. a 11.

božnost, a i pro žáky a studující určena byla doba kdy veřejně v kostele modlilo se za zdar zbran císařských.¹⁾

Ale P. Středa nespokojil se jen péčí o své, i o jiné otcovsky pečoval. Tak napomenul faráře Tuřanského Matěje Petráše, aby uschoval na bezpečném místě poklad a útočiště země moravské, sochu Boho rodičky zázraky proslavenou, o níž se věřilo, že jest z dob sv. apoštolů Cyrilla a Methoda. Ukázal péč svou moudrou obezřetnost a lásku k Matce Boží.²⁾

Když Gallas stále jen v ležení u Kojetína trval a do boje dáti se nechtěl, ustanovil se Torstenson jenž zatím z nezdravého tábora Tovačovského k Horn Moštěnici se hnul a již nedostatkem spíše strádal že obrátí se k samému ležení Gallasovu, zdali by snad Gallas v poli s ním měřiti se nechtěl. Dne 2. září byl u Kojetína, ale Gallas bitvy se zase neodvážil. Torstenson pustil se tedy k Vyškovu jehož se zmocnil 3. září, a odtud rozeslal veliké tlupy jízdy ke Slavkovu, Hustopeči a Mikulovu aby na blízku byly uherských hranic, kdyby snad sedmihradský kníže Jiří Rákoczy, s nímž byl již o spojení proti císaři vyjednával, vojsko své se švédským spojití chtěl. Ale Rákoczy tenkrát ještě zjevného nepřátelství proti císaři nezačal.³⁾

Ještě 3. září večer přirazil Torstenson k Brnu Ale města snadno jako loni Olomouce se nezmocnil V Brně hned byla zapálena předměstí, pobořený chrámy a kláštery, které byly blízko hradeb, aby

¹⁾ Dilatus MS. 1. c. díl II. hl. 11. — díl I. hl. 16. — Schmidl 1. c. IV. 2. 57.

²⁾ Dilatus MS. 1. c. díl II., hl. 6.

³⁾ Rezek 1. c. 367.

nebyly nepříteli na prospěch a obhájčům na závadu. Oheň přeskočil však do města a zasáhl chrám sv. Petra, jehož střecha olovem jsouc kryta ohněm se rozpouštěla, takže hasícím nebylo lze přistoupiti.

Někteří z Brna odešli, když Švédové se blížili. Také z kolleje Jesuitské odešli členové Tovaryšstva, kteří se tam byli z Kroměříže uchýlili, jakož i bázlivější domácí i ti, kteří dle nařízení představených brzy potom na jiné místo přestěhovati se měli; celkem odešlo jich 30. Zůstali však novici dosvědčující tak výtečnou vytrvalost svou, jakož i přemnozí starší členové řádu, celkem 70 osob, a všickni byli připraveni na všecko.¹⁾

Rektor P. Středa dával dobrý příklad klidné statečnosti. Nezalekl se toho, že v městě bylo málo posádky, než povzbuzoval městskou radu i velitele města a velmi je ve věrnosti utvrdil. Rovněž jim řekl, aby více spoléhali na pomoc božskou nežli na lidskou.²⁾ Zároveň moudře a obezřetně ustanovil P. Středa domácím svým tento pořádek: Dva duchovní otcové měli býti při starších členech řeholních i při novicích, aby je v této zlé době duchovně povzbuzovali. Představený nemocnice se dvěma pomocníky pro příhodu měl míti po ruce obvazky na rány a léky pro jiné úrazy tělesné. P. minister měl svěřenu péči o klausuru a o vchody do domu se všech stran, a byli mu přiděleni pomocníci, aby prosili o stráž ochrannou, kdyby nepřítel města dobyl. Představenému chrámu a sakristánům svěřen

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl I. hl. 16. — Schmidl I. c. díl IV. 2. 58.

²⁾ Zpráva P. Krištofa Siebeneichera ve dvorním archivu ve Vídni.

kostel, aby v pravý čas jej uzavřeli a útočiště v něm poskytli těm, kdož by se tam utíkali. Ustanoveni někteří, aby pozorovali létající jiskry a je hasili. Prokurátorovi a hospodáři doporučeny domácí potraviny. Ustanoveni někteří, aby v jistých hodinách mimořádnými modlitbami Boha o pomoc vzývali. Přiděleni představenému dva starší otcové, aby dle potřeby v rozličných částích domu jiným pomáhali a jim v pochybných věcech plnou mocí představeného poroučeli. Taktéž dva mladší vyvoleni, aby byli po ruce představenému, jenž by je mohl posílati s rozkazy svými. Pro zaopatřování mimo klášter byli zvláštní kněží určeni. Ustanoveno několik, již by v noci střídavě bděli a po domě chodili.¹⁾

Rovněž i staral se P. Středa o zboží kollejní, aby je zachoval. Do vesnice kollejní Řečkovic poslal vojenského desátníka, aby jí hájil. Vojín ten s dvěma neb třemi sedláky, kteří se nevyznali ani ve zbrani, skutečně zachránil chrám a dům kollejní před asi 70 vojáky, kteří tam loupiti chtěli. Zadržel je, až vyšli řeholníci Jesuitští, které P. Středa taktéž na ochranu jmění kollejního poslal; ti pak řečí laskavou i důraznou pohnuli vojáky, že od loupežení ustáli. Vojín onen dovezl i odtud, ačkoli pořád cesta loupícího vojska plna byla, do kolleje vozy piva, což bylo skutečně s podivením, neboť jinak nebylo lze do Řečkovic nic dopravit, takže Jesuitský kněz s novicem, kteří tam rozkazem Středovým zůstali, po devět dní neměli skoro co jísti.²⁾

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl I. hl. 16.

²⁾ Dilatus MS. I. c. díl II. hl. 11, — zpráva Jana Tannera, který tehdy oním novicem byl.

Tábor švédský u Brna rozkládal se na výšině u Slatiny až k Tuřanům, jednotlivé pak oddíly obklopily město s jiných stran. Tenkrátě však Torstenson nic většího proti Brnu nepodniknul. Město bylo dosti dobře hrazeno, posádka k obraně odhodlána, Gallas také přiblížil se ke Slavkovu a Židlochovicím, a Torstenson dostal rozkaz ze Švédska, aby spěchal z Moravy do severního Německa, poněvadž hrozila Švédům válka s Dány: — to vše přimělo tedy vojevůdce švédského k tomu, že v noci z 8. na 9. září opustil okolí brněnské a rychlými pochody dal se k Olomouci. Posádku tu sesílil a zásobami opatřil, pak dal rozkaz, aby Švédové hleděli se udržeti jen v pevnějších místech, jako v Tovačově, Šternberku, Uničově a Fulneku, ostatní města měli opustiti a hradby jejich rozkotati. Hned potom dal se na cestu do Slezska a do severních Němec. Cestou dobyl ještě hradu sovineckého. Gallas táhl sice za Torstensonem, ale neublížil mu nijak.¹⁾

Na poděkování Bohu za osvobození Brna konány byly ve chrámě Jesuitském 16. září slavné služby Boží. Město bylo nyní před Švédy zachráněno. Ale i pouhé toto nebezpečí přineslo mu veliké škody. Kolej Jesuitská sama měla škody na zboží svém na předměstí 12.000 zl.²⁾

Rovněž i všecko okolí bylo vypleněno. Lid okolo Brna utekl se do hvozdů, lesů a skalín a poschoval se, ale trpěl mnoho hladem, takže kořínky a všeliké byliny pojídal a jimi se živil. Když se však po odchodu Švédů vrátili do svých příbytků,

¹⁾ Rezek I. c. 369. — Schmidl I. c. IV. 2. 58.

²⁾ Schmidl I. c. IV. 2. 59.

šmahem povstávaly u nich nemoci, takže po sedmi po osmi v jedné světnici leželi. V bídě té a opuštěnosti vyhledávali kněží z Tovaryšstva ubožáky a donášeli jim všecku pomoc, jakou jen mohli.¹⁾

Vůbec byla za P. Středy práce brněnské kolleje požehnaná. Křesťanská cvičení konala se daleko častěji, nežli před tím; r. 1643. v 17 vesnicích. S největší bedlivostí a příčinlivostí pracovalo se, aby lid na venkově nejen věřil a sv. svátosti přijímal, nýbrž aby také dobře poznal, co dokonalejší křesťan, jenž podle zákona Božího žije. věděti má. Podle toho bylo celé okolí kolem Brna netoliko od neřestí očištěno, nýbrž zakvétalo i překrásnými květy ctností jako ráj Boží. Nekatolíků zůstalo již málo; z brněnské kolleje r. 1641. bylo jich obráceno přes 200, r. 1642. uvádí se 17, r. 1643. pak 94. Tohoto roku členové Tovaryšstva téměř stále vedli duchovní správu na Pernštýně a s takovým zdarem pečovali o utvrzení víry a ušlechtnění mravů ve své vesnici Diváčích, že všechna okolní krajina odtud brala si příklad ctného života.²⁾

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 2. 29.

²⁾ Schmidl l. c. IV. 2, 21, 29. — V ten čas konány byly na Moravě od Jesuitů missie v těchto místech: r. 1641. v Litovli, Tovačově, Budějovicích, Holešově, odtud pak častěji chodili na svatý Hostýn, aby duchovní potěchu poskytl četným poutníkům, chvátajícím do chrámu k Přesvaté Panně od pradávna tam uctívané, v Kvasicích, Vsetíně; r. 1642. v Třebíči, Kojetíně, Moštěnicích, Otrokovicích, Napajedlách, Kvasicích, Tovačově, Ivančicích, Vyzovicích, Vsetíně, Holešově, Uherském Hradišti; r. 1643. v Krumlově, Hrušovanech, Brtnici, Vsetíně; roku 1644. zase u Vsetína na Valašsku v celém okolí, v Telči, Slavonicích, Hrušovanech, Litobratřicích, Hevlíně; r. 1645. zase na Vsetíně; r. 1646. v Ivančicích, Ostrohu, Buchlově, Malenovicích, Kunovicích, Hluku; r. 1647. v Třebíči, na panství pernstýnském, Buchlovicích, Ostrohu, Napajedlách a na Valaších; roku 1648. v Třebíči, Telči, na Pernštýně, v Meziříčí, Novém

V Brně samém rovněž mile zkvétal život křesťanský. Nábožné družiny a spolky k rozvícení jeho přispívaly. Byla tam družina tovaryšův, která vždy o nedělích postních rozjívala o hořkém utrpení Kristově, ale r. 1644. aby tím více mysl obecného lidu pohnuta byla ke zbožnosti, slavili utrpení Páně divadelním představením, což od té doby i jiné družiny následovaly. Taktéž rektor P. Středa ani v těch trudných dob neopomenul zaříditi obvyklé divadelní představení, jimž mládež studující školní rok končila. Ale co se hrálo? V utrpení těch dnů Jobem P. Středa jméno Boží vzýval, dal tedy r. 1644. provozovati divadlo o Jobovi. Napsal je v uložení Středova mistr noviců P. Ondřej Schamogen k úplné spokojenosti rektorově. Dobře, pravil P. Středa, když byl polovici přečetl, Pán Bůh at ožehná velebnosti vaší, že jste mi radost udělal, — takto projádřená spokojenost P. Středy takovou lastí naplnila dle vlastního přiznání P. Schamogena, jakou nikdy před tím ještě nepocítil. Bylo tu, jakoby slast ta od P. Středy byla, a nemohl ni později dosti toho se navzpomínati.¹⁾

Ale i milým novicům svým připravoval r. 1644. P. Středa duchovní potěchu. Zaslíbili se roku minulého poutí k Rodičce Boží. Poutť tu s nimi do

---

ičíně, Štramberku, na Vsacku; r. 1649. v Třebíči, Budějovicích, Polehradcích, Divácích, Řečkovcích, V. Meziříčí, na Pernýně, v Rosicích, Oslavanech, Kučerově, Habrovanech, v Byřici, ve Křtinách, na Buchlově, v Ostrohu, Malenovicích, Yzovicích, Brumově.

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 2. 104. — Dilatus MS. l. c. díl I. l. 5., díl III. hl. 4:

Mikulova vykonal P. Středa a tam novicům podával Pána Boha.¹⁾

Tím více v útrapách tehdejších k Bohu se utíkal. Chudoba a bída hrozila kolleji, ale P. Středa v úplné důvěrnosti své nestaral se o peníze pro kollej, nýbrž které měl, Bohu obětoval. Tak v úhledných schránkách ostatky sv. Konstancia a Primitiva na oltáře umístiti dal. U malíře brněnského Jana Wohlhaubtera dal také v ten čas malovati některé obrazy. Syn tohoto malíře Ignát, později probošt mikulovský, na svou víru kněžskou vypráví nám, jakým tehdy P. Středa se býti osvědčil. Otec jeho malíř Jan obával se, aby snad žádaná cena za obrazy nezdála se rektoru P. Sředovi býti velká. Cenil tedy méně, než myslil, že by byl zasloužil. Ale P. Středa laskavě mu to vytýkal: „Milý pane Jene, vím, že více si zasloužíte za tu svou práci, máte děti, není potřeba, abyste nám něco daroval“. A jako by znal mínění malířovo, jmenoval mu určitě obnos, který si zasloužil, týž obnos, který malíř sám žádati chtěl.²⁾

Ale třeba že P. Středa pečoval o okrasu domu Božího, nezapomínal při tom nikdy na svěřence své. O potřeby jejich staral se také štědře. Případl svátek zakladatele řádu sv. Ignáta z Loyoly na pátek. Bývalo pak zvykem, že k obědu se strojivaly čerstvé štiky. Poněvadž však tehdy nebylo jich snadno koupiti a byly by stály mnoho peněz, nechtěl jich koupiti kollejní prokurátor. Ale

---

¹⁾ Zpráva P. Krištofa Siebeneichera ve dvorním archivu ve Vídni.

²⁾ Dilatus MS. L. c. díl II. hl. 14., díl III. hl. 8.

rektor P. Středa poslal ministra kollejniho k prokurátorovi, aby mu jménem rektorovým poručil, aby štiky jen obstaral i kdyby 80 zlatých za ně platiti měl, nestačí-li pak ani to, že mu ještě peníze obstará. Privil pak při tom: Nechci, aby synové naši o slavnosti sv. našeho Otce byli bez obvyklého a slušného počastování z lásky; neboť jak bychom mohli žádati od nich, aby zachovávali řeholní pravidla, když by si spravedlivě stěžovati mohli, že že se jim nedostává toho, co ustanoveno jest.¹⁾ — Když dobrovolně řeholní fratři laici nebo novici nějakou práci při stavbě kolleje brněnské na se vzali, z nenadání dal je kolikráte zavolati a občerstvení jim podati. Když novici měli se do jiných kollejí odebrati, dával si každého předvésti a prohlížel, dobře-li o oděv jejich postaráno jest, aby každý z nich slušně na cestu se dáti mohl. Ale sám na sebe nedbal, ba tím více chudobu si oblíbil. Když P. Lindanus, jeho minister, jednou viděl, že rektor má hábit sedřený a roztrhaný, tajně vyměnil jej za nový. P. Středa jakoby si toho nevšiml, nosil nový, až myslil, že starý již by mohl býti spraven. Tu jej požadoval, a když minister otálel, rektor více naléhal. Když však onen pravil, že roztrhaného hábitu spraviti už nelze, tak přísně Středa poručil, aby mu byl navrácen, že nebylo paměti, aby tak rozhodně nějaké věci byl požadoval. Tak miloval matku svou chudobu, kterážto ozdobnější jest v rouchu prostém, než královna v hávě zlatém.²⁾

¹⁾ Dilatus MS. 1. c. díl II. hl. 9.

²⁾ Dilatus MS. 1. c. díl II. hl. 3.

Tím více pečoval o své, kteří jej v největší uctivosti měli, ale lásku nepřestal prokazovati ani těm, u kterých posavadní jeho péče marna byla. Měl býti propuštěn jistý novic, jehož ani shovívavá láska P. Středy napravití nemohla. Přestal novic býti kolleji synem, nepřestal mu však býti otcem P. Středa. Rozkázal ministru kollejnímu, aby v čas se postaral o nový oděv pro odcházejícího, že vyrostl, a že by již nebylo slušno pro něho obléci se do šatů, se kterými do noviciátu přišel; a kromě toho, ačkoli na nic nároků neměl, poručil P. Středa dáti mu několik zlatých a najal průvodčího, který by ho domů dovedl.¹⁾

Ký tedy div, že dojímal P. Středa srdce každého, že i ti, kteří propuštění z řehole byli, jej za svatého měli. Tak jeden z nich řekl služebníkovi, jenž si přál nějakého světce viděti: „Jdi do chrámu Tovaryšstva, popatř na P. Středu mši sv. sloužícího a uvidíš živého svatého.“ Žena nekatolička, která nenáviděla Jesuitů, vešla náhodou do kostela Jesuitského a viděla, kterak P. Středa se svatou hrůzou a největší uctivostí obět Bohu přinášel; domů se vrátivši nemohla se zdržeti a řekla: „Viděla jsem dnes divné věci! Viděla jsem svatého člověka svatě v kostele Jesuitském mši sloužícího, světějšího, než on, nikoho jsem neviděla a nikdy jsem přítomností něčí spasitelněji pohnuta nebyla.“ Byli lidé, kteří za štěstí si považovali, že mohli býti na mši svaté, kterou sloužil a požehnání, jehož na konci mše sv. se jim dostalo, pokládali za záruku, že toho dne podniky jejich se jim zdaří. Za šťastného se měl

¹⁾ Dilatus MS. l. c. díl II. hl. 9.

jeden z nejvyšších úředníků moravských, že P. Středa mu Pána Boha podal, je prý v P. Středovi něco, co ho nad přírodu povznáší.¹⁾

To bylo také obecným míněním. Proto se k němu utíkali lidé v potřebách svých, doufajíce, že pro Středův svatý život od Boha vyslyšení budou. Maximilian z Deblína, císařský rada a přísedící tribunálu, dosvědčoval o matce své Alžbětě, že útočiště své při těžkém, nebezpečném porodu vzala k P. Středovi. Lékaři neměli již žádné naděje. Poradil nemocné P. Petr Major, příbuzný její, aby doporučila se do modliteb P. Středy. Učinila tak. P. Středa poslal jí medailku s obrazem sv. Ignáta a kázal, by se zaslíbila, že každoročně na slavnost sv. Ignáta k sv. přijímání půjde. Paní Alžběta netoliko tím se zaslíbila, nýbrž i že dá pokaždé libru svíček. Uslyšev o tom P. Středa, vzkázal nemocné, aby byla dobré mysli, o půl noci že šťastně vše před se půjde; dítě že bude sice mrtvé, ona však zdráva. Usmáli se tomu, kteří u nemocné byli, neboť nemyslili jinak, než že matka umřítí musí, ale stalo se zrovna tak, jak byl pověděl P. Středa. Paní Alžběta ještě po té byla živa přes 24 let a slib svůj věrně plnila.²⁾

Vlastní bratr P. Středy Jiří, císařský rychtář v Kutné Hoře, taktéž vysvobození z veliké tísně připisoval P. Martinovi. Když Švédové do Hory Kutné vtrhli, ukryl se před nimi Jiří Středa v jakési skrýši ve svém domě. Švédové všude plenili a drancovali a dostali se až k oné skrýši, do níž se začali

---

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl II. hl. 14.

²⁾ Dilatus MS. I. c. díl III. hl. 1. — Schwertfer I. c. 160

dobývati. Skoro ji už vylamovali; v této tísni vzpomněl si Jiří na svého bratra P. Středu, a pro jeho zásluhy prosil Boha o pomoc. Vzdechy jeho nebyly na darmo, nepřátelé nechali místa toho a rychtář byl zachráněn.¹⁾

P. Václav Stokinger vděčné zase vzdával díky P. Středovi, že zůstati mohl v Tovaryšstvu a knězem se státi. Nemohl nijak píti vína, k němuž měl nepřekonatelný odpor. Mistr noviců ptal se již rektora Středy, co s ním počítí má. P. Středa vesele odpověděl: „Nechte ho, bude ještě dobře píti!“ Zatím vrátil se novic z missie, na níž byl druhem staršího kněze, a P. Středa na večer dává krásný příklad lásky i pokory myl novici nohy a pak podal mu pohár vína. S hrůzou patřil novic na svého rektora, ale P. Středa domlouval: „Pijte, rozmilý, nic neuškodí!“ Novic uposlechl, ač váhavě, poněvadž sebe znal, a hle, žádného odporu nepocítil. Druhý pohár ještě jemu P. Středa podal, a zase jej novic beze škody vypil.²⁾

P. Středa tak každému ze srdce rád dobře dělal, ale kde bylo třeba, přísně vytýkal, když někdo zle dělal, zase však laskavě těšil a důvěry dodával, když poznal, že člověk přičetným nebyl, když zlý skutek konal. Doklad toho máme z r. 1643. u P. Filipa Streita. Horlivý a řádný řeholník tento v nepřičetnosti a pomatenosti smyslů vrazil si nůž do krku. Rektor P. Středa, jako by o neštěstí tom věděl, poslal jednoho novice, aby vyhledal P. Streita. Když novicovi ze světlice P. Streita nikdo ne-

---

¹⁾ Dilatus M. 1. c. díl III. hl. 5.

²⁾ Dilatus MS. 1. c. díl III., hl. 5.

odpovídal, vkročil do vnitř a spatřil P. Streita krví zalitého. Rychle oznamuje to P. Středovi, který hned se tam běře a ptá se: „Co jste to udělal, P. Filipe?“ A když řekl: „Chtěl jsem zabiti zvíře, které mne všady pronásledovalo,“ odvětil P. Středa: „Velmi zle jste udělal“. Na tuto domluvu vzpamatoval se P. Streit a s hrůzou teprve poznal, co udělal; pokládal to za hřích a potěšiti se nedal. Rektor P. Středa utěšoval jej, jak mohl, a poukázal, že není hříchem to, co z nepřičetnosti spáchal. Ale P. Streit vymluviti si to ani nedal a velice toho litoval; byl pak zaopatřen a po třech dnech zemřel. Vypravovali pak někteří z kolleje brněnské, že zvěděl P. Středa od P. Streita, že maličko jen v očištění se pozdržev věčné slávy došel, děkoval pak prý mu za obvyklou chvalořeč, kterou P. Středa napsati dal. Sám prý P. Středa určitě tak vypravoval.¹⁾

Vzorný život P. Středy, všecko jeho jednání vážné, ale důvěru vzbuzující, z něhož čistá jeho duše s Bohem spojená a povždy k Bohu směřující se obrážela, mocným působilo dojmem na každého. Slovům jeho připisoval se hlubší význam a věřilo se jim jako prorockým. Mnozí si později vzpomínali, jak se jim vyplnilo vše, co druhdy P. Středa byl pověděl. Tak vesele se usmívaje povzbuzoval jednou P. Jana Dasselmana, aby, cokoli koná, čile a výborně konal, však že nebudou chyběti ti, kteří jej také výborně pokoří. A bylo tomu později tak. — P. Krištofa Poledne (Meridies) napomínal P. Středa, že bude ve velikých nebezpečích, aby dával si

---

¹⁾ Dilatus M. 1. c. díl III. hl. 9. — Schwerfer 1. c. 166. — Schmidl 1. c. IV. 2. 3.

pozor a utíkal se k andělu strážnému. Stalo se, jak byl P. Sředa propověděl, a P. Poledne uctíval v P. Středovi druhého anděla strážného. — Když vstoupil Jan Albrecht do noviciátu, netušili mu někteří dlouhého živobytí. Sám mistr noviců, P. Ondřej Schambogen, řekl rektoru P. Středovi: „Milý tento novic zdá se velmi slabý, zdá se, že nebude dlouho živ v Tovaryšstvu, nýbrž po málo letech že zemře“. Ale P. Sředa před novicem pravil: „Nechte ho jen, puklé nádoby dlouho trvají“. A hle, ačkoli i lékař nějaký čas po tom vyjádřil se o něm, že asi jen dvě léta živ bude, dočkal se přes 60 let, a byl živ ještě, když Dilatus životopis Středův psal.

Roku 1642. jeden z noviců měl podle obyčeje na cvičenou míti při obědě promluvu. Když však vystoupil a před sebou viděl ostatní, tak se pomátl a zarazil, že ho opustila pamět. V úzkosti mluvil a přednášel, co mu napadlo. Slyšel to jistý starý, mrzutější kněz, a potom, kdykoli ho potkal, vytýkal mu pokaždé, že takovou promluvu měl na hanbu svého národa a vlasti. Novic takovými výčitkami byl již malomyslným a obával se, že bude propuštěn. Poznal příčinu sklíčenosti novicovy mistr noviců, a potěšil ho velice a tísně zbavil vzkazem P. Středy: „Vzkazuje Vám po mně rektor P. Sředa, že budete jednou výborným hlasatelem slova Božího.“ A v pravdě později s pochvalou s nejpřednějších kazatelů slovo Boží hlásal. — Téhož roku 14. září z Prahy došlo do Brna osm čekatelů řádu; P. Sředa přišel s P. Ondřejem Schambogenem za nimi se podívat, když večereli, a hned řekl, že jeden se mu nelíbí, a pojmenoval zrovna toho, který po měsíci

pak vystoupil. Právě tak i jindy napřed řekl P. Středa, že jeden do řádu již přijatý, jenž domů s příbuznými rozloučit se odešel, již se nevrátí, a druhý, jenž noviciát již započal, v řeholi nevytrvá. Jindy zase řekl ucházejícímu se o přijetí do řehole, tenkrát že přijat nebude, nýbrž až podruhé.

Jiný případ uvádí P. Ondřej Středa, že P. Martin jednou v Hlivici poděkoval za pozdravení malému chlapci, požehnal ho, a řekl, že velké úřady v Tovaryšstvu jednou zastávatí bude; předpověď tato se vyplnila, jakož i jiná podobná, kterou P. Středa k desítiletému svému ministrantu řekl, že bude jednou členem Tovaryšstva.

Roku 1644. zapsal P. Středa jednoho studujícího v Brně na vlastní jeho žádost do Tovaryšstva. Ale studující ten rozpakoval se potom a do noviciátu nepřišel. Mluvil o tom P. Středa s bývalým jeho spolužákem, jenž propověděl, že dobře zná onoho studujícího, jak jen do Prahy přijde, že do řádu Jesuitského nevstoupí. Ale P. Středa laskavě se usmívaje, řekl: „Nikoli, rozmilý můj, lepších věcí do něho doufejte, jistě on po filosofii do Tovaryšstva vstoupí, jistě vstoupí.“ Výrok tento Středův roznesl se, a slyšel ho i Dilatus, tehdy studující na gymnasiu, jenž umínil si, že si pozor dá, stane-li se ve stanovený čas tak, jak byl P. Středa propověděl. Dočkal se a viděl, že slova P. Středy v pravdě se splnila.

Taktéž vydával i svědectví Jiří svobodný pán Vlček, kancléř vévodství opolského a ratibořského, že splnila se výpověď P. Středy, kterou otci jeho připověděl, že po smrti jeho syn Jiří bude nástupcem jeho v kancléřství, mnozí že sice shledáni budou,

kteří budou usilovati to zvrátiti a jemu velké nensáže způsobiti, ale že Jiří všecko to přemůže a kancléřem se stane.¹⁾

Přijímala se tedy slova P. Středy za jistá a bezpečná. Málo mluvil, ale cokoli promluvil, platilo; klidná a důrazná slova jeho tím více účinkovala. Lidé, kteří slova jeho považovali, na výraz obličejů jeho pozor dávali, neproměnný klid jeho pozorovali,²⁾ neodcházeli od něho bez velikého dojmu a mocného pohnutí; bylo všem, jakoby před sebou měli světce.

A mínění toto nebylo snad jen míněním nesoudných, neprozíravých lidí. Mnozí dobrý dávali si pozor a ctnost P. Středy zrovna zkoušeli. Z nich byl i P. Mikuláš Lancicius, muž slavné v řádu pověsti a příkladného života. Když slyšel, že P. Středa je v pověsti svatosti, dobře uvažoval vše, cokoli P. Středa činil, a nic nenašel, co by mu vytykáti bylo, nic, co by s řeholními pravidly se neshodovalo, nic, co by byl svrhcovaně nevyplnil. Ale ani tím nebyl ještě spokojen, než chtěl jej nějaké zkoušce podrobiti. Když byl P. Středa rektorem v Brně, roznemohl se tam P. Lancicius. V nemoci té dělal se, jakoby byl netrpělivým, aby si aspoň příkřejší důtky zasloužil. Odmítnul pokrm podávaný a naschvál

---

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl III. hl. 10.

²⁾ Dokladem budiž i tento příběh: Roku 1643. o svátcích Svatodušních novicové vážili vodu ze studně pro potřebu kuchyňskou; náhle zadunělo, až se země otrásla a studně se zabořila ne bez nebezpečí, že by byl mohl někdo propadající zemí zasypán býti. Ve všeobecném leku běží jeden k představeným a potká rektora P. Středu, jenž jinak jsa zaměstknán nevěděl, co se stalo, a ihned mu hlučně vykládá, že se studně zabořila. S úsměvem bez podivení klidně řekl P. Středa: »Dobře, dobře, zřídíme novou.« A za několik dní dal vykopati jinou pro kuchyň pohodlnější. Dilatus MS. I. c. díl II. hl. 5.

si stěžoval, že zanedbává se láska, kterou řehole předpisuje a ku které sv. Ignát tolik napomíná. Dověděl se to P. Středa a nemocného přelaskavě navštívil. Když Lancicius tu poznal, že P. Středa ani slovíčkem nezmiňuje se o stížnosti přetvářené, zase jal se stěžovati si a naříkati, aby aspoň přítomného rektora přiměl, aby ho za takové opovážlivé stěžování slušně pokáral. Ale nadarmo na to čekal. P. Středa zastal se nemocného u představeného nemocnice a řekl: „Ovšem, milý otče, zasluhuje představený nemocnice napomenutí, aby větší lásku k Velebnosti Vaší měl; rozkáži, aby ji zdvojnásobil.“ A co na to Lancicius? Přiznal se, že ctnost Středova vítězně zkoušku přestála, a že P. Středa jest bez odporu svatým člověkem, že u něho neshledal naprosto nic závadného a že jest vzorem svrchovaného plnění předpisů. ¹⁾

Nejlépe však zračí se povaha P. Středy z listu, který psal 26. března 1644 bratru svému P. Ondřeji Středovi, tehdy rektoru v Klatovech. Blahopřeje mu, že ochránil jmění kolleje na předměstí, a vyslovuje soustrast nad jeho nemocí. „Ale jedenkaždý z nás má mítí za heslo: Stravován jsem ve službě Boha a bližního. Mé zdraví den ode dne se menší a slábne. Věci k obživě domu našeho jsou zničeny a schylují se k bídě a nuzotě. V pravdě denně snášíme drsný útisk od vojákův a výběřčích. K tomu ještě zdá se, že z Uher nám největší zhoubu s ukrutností jinověrců hrozí. Mezi nadějí a bázní očekáváme spasení Boží a utkvíváme na onom výroku modlitby Páně: Buď vůle Tvá!“ List pak

¹⁾ Dilatus MS. díl IV. hl. 10.

končí pozdravem na všechny známé v Klatovech, zejména na souseda pana Ferdinanda Švihovského, na jehož stav Středa denně vzpomíná.¹⁾

Slabé tělo P. Středy strádalo nemocí a stravováno bylo zárem lásky jeho k Bohu a bližnímu. Jak brněnský lékař Dr. Filip Kašpar Schaff dosvědčoval, potýkal se P. Středa v jistých dobách ročních s trvalou zimnicí, nemoha až po čtyry dni ani drobtu jídla ani kapku nápoje požití; následkem toho ležival v takových záchvatech jako bezduchý. A ke komu se v takovém stavu utíkal? Obětoval se Bohu, Pánu života a smrti. Ozývala se tu z úst jeho slova, která slyšel P. Jiří Hinke, jenž našel jednou P. Středu v pokoji na zemi ležícího, a když pomalu vstával, říkal: „Ó Ježíši, ó můj Ježíši!“²⁾

31. Obležení Brna roku 1645.

Hrůzy válečné nepřestávaly. Opustil sice roku 1643. Torstenson s hlavním vojskem svým Moravu, ale posádky švédské tu zanechané loupily, kde mohly, aby si zjednaly potravu. Bylo jim však čím dále tím hůře, zvláště když spojenci jejich Valaši, kteří jim dodávali potravu, byli roku 1644. příkladně a jiným na postrach potrestáni. Ze Šternberku odešli již Švédové, na Sovinci obléhalo je vojsko německého řádu rytířského, v Olomouci a Uničově byli tak stísněni, že byla oprávněna naděje, že se tam dlouho již neudrží. Jednou málo chybělo, a bylo by se vojsko císařské zmocnilo přičiněním bernar-

¹⁾ Ve dvorním archivu ve Vídni.

²⁾ Dilatus MS. díl II. hl. 2. — List Karla Wernitzera ve dvorním archivu ve Vídni.

dinského mnicha, P. Michala, Olomouce. Ale osudný obrat války v Dánsku a Německu neblaze působil i na Moravu.

Torstenson vítězil nad Dány, proti nimž byl z Moravy odvolán. Pomoc Dánům, kterou císař Ferdinand III. pod velením Gallasa za Torstensonem vypravil, nezabránila nijak vítěznému tažení švédskému. Naopak byla armáda Gallasova bídou, nemocemi a desercenti tak zhubena, že z ní, která měla zprvu víc než 20.000 mužů, sotva 2000 mužů ústupem do Čech se zachránilo. Neschopný Gallas musil složit vrchní velitelství, a Hatzfeld stal se jeho nástupcem. Ale co to bylo platno, když již zase byli Švédové na pochodu do Čech. V lednu r. 1645. zmocnili se Žatce, Slaného, Loun, Chomutova a Mostu. Brzy potom obsadili Litoměřice, a severní Čechy zakoušely zase hrůzy tehdejšího válčení.¹⁾

Úmysl švédského vojevůdce byl proniknouti do Rakous, kde mínil spojit se se šlechtou a sedláky hornorakouskými, kteří strojili povstání proti císaři. Ale vojsko císařské zastouplo mu cestu, tak že Torstenson musil od Strakonice, kam až pronikl, ustoupiti; šťastně však přešel přes Vltavu a směřoval na Moravu. Císařští opětně zaskočili mu cestu, až dne 6. března 1645 strhla se krvavá bitva u Jankova, v níž bylo císařské vojsko s velikými ztrátami na hlavu poraženo. Po velkém tomto vítězství švédském nebylo lze ani tušiti, kde asi vítězný pochod švédský do rakouských zemí se zastaví.

---

¹⁾ Rezek I. c. 397.

Cesta na Moravu byla Torstensonovi otevřena. Tam se tedy obrátil, aby pak přes Moravu táhl přímo na Vídeň bez vojska a obrany zůstavenou. Dne 11. března zmocnil se Jihlavy a zůstal tu po osm dní, co zatím jízdné tlupy jeho loupily po širém okolí. Jihlava byla tehdy opevňována pro trvalý pobyt Švédův. Potom hnul se proti Znojmu, které se mu rovněž poddalo. Odtud zaměřil do Rakous; u Kremže stál 24. března a donutil město po pěti dnech ku vzdání. Přejítí však přes Dunaj se mu nepodařilo; musil na levém břehu po proudě se brátí. Dne 5. dubna obsadil Kerneuburg a 9. dubna zmocnil se u samé Vídně opevnění zvaného „Wolfschanze“ a několika ostrovů v Dunaji. Tam očekával, že se s ním spojí kníže sedmihradský Rákóczy, a že společně zasadí císaři poslední rozhodnou ránu, že dobudou totiž jeho sídelního města Vídně. Ale Rákóczy váhal a nespěchal; sám nevěděl, jak se má zachovati.¹⁾

Torstenson nemoha se dočkati Rákóczyho umínil si obrátiti se na sever proti Brnu. Zástupy švédské byly již zatím poplenily Rakousy a rozjížděly se na kořist až na Moravu. Dne 17. dubna padl do rukou švédských Mikulov s velikými zásobami vojenskými; i vzácnou knihovnu kardinála Dietrichsteina pobrali a dali odvézti. Brzy potom padl i Hodonín.

Koncem dubna 1645 opustil Torstenson Dolní Rakousy a dal se na pochod na Moravu. Hlavní stan švédský byl v přístích dnech ve Visticích,

---

¹⁾ Rezek I. c. 408, 322. — Dr. Bretholz: Der Vertheidigungskampf der Stadt Brünn, gegen die Schweden 1645 p. 18.

potom v Nosislavi. Dne 4. května ráno o 10. hodině přitáhla hlavní síla švédská k Brnu; Torstenson položil hlavní stan svůj zprvu do kartusianského kláštera v Králové poli, potom dne 14. května do Modřic.¹⁾

Brno zatím dávno již chystalo se k obraně. Hned po bitvě u Jankova vědělo se, že nebezpečí nastává. Úřední zpráva, že císařští tam byli poraženi, došla 12. března, — ale dávno před tím o porážce císařského vojska věděl rektor P. Středa. Téhož dne 6. března zavolal k sobě P. Středa P. Ondřeje Schambogena a řekl jemu určitě: „Vede se zle vojsku našemu.“ P. Schambogen pak hned tuto výpověď oznámil novicům, jichž mistrem byl. Hned pak také rozkázal P. Středa, aby se spravoval oděv a obuv novicům, že zítra odejdou.²⁾ Bylo tehdy celkem 70 členů Tovaryšstva v kolleji brněnské; starších členů řádu 33, noviců 37. Dvanácti novicům s třemi kněžími rozkázal P. Středa již 7. března, aby se odebrali do Polska, a čtyry s jedním knězem poslal do Rakous. Po několika málo dnech vypravil zase P. Středa 18 noviců, částečně do Nisy s mistrem jejich P. Schambogenem, částečně do Krakova s P. Martinem Sedlákem (Villicus). Odešlo tedy noviců 34, tři silnější zůstali v kolleji; z ostatních členů řeholních nechal P. Středa v kolleji 5 kněží, dva magistry a 8 bratří koadjutorů. Když členové řádu odcházeli, poslední slova Středova, kterými se s nimi loučil, obsahovala

---

¹⁾ Rezek I. c. 424. — Bretholz I. c. 31.

²⁾ Dilatus MS. díl III. hl. 6. §. 1. — Doslovně uvádí i Schmidl I. c. IV. 2. 174.

jasný a opravdový slib, že příštího roku v pokoji, ve zdraví a radostně se vrátí.¹⁾

Dne 15. března ujal se velitelství v městě Brně Ludvík Radvit de Souches, neohrožený a statečný voják; velitelem hradu Špilberku byl Jiří Ogilvy. Hned první dny, co v Brně dlel Souches, vešel s ním P. Středa ve spojení. Téhož dne, co Znojmo vzdalo se Torstensonovi, poslal P. Středa studujícího retoriky Rudolfa Maximiliana Říkovského z Dobřic k Souchesovi se vzkazem, aby mu ve jménu P. Středy oznámil, že Švédové zmocnili se již i Znojma a že i k Brnu přijdou a je oblehnou, ale že nic nepořídí a Brna nedobudou. Těmito slovy o svém poselství k Souchesovi vypravuje sám tento Rudolf Říkovský, později nejvyšší písař moravský, v listě svém ze dne 12. září 1687.²⁾

V prvním úleku po porážce u Jankova mnozí, zejména šlechtici, chtěli dáti se na útěk do Rakous. Ale P. Středa opět a opět je napomínal, aby neutíkali, Brno že bude sice dobýváno, ale že nebude dobyto, a vážnou pohrůžku připojoval, že upadnou do rukou nepřátel, budou-li utíkati, že však bez pohromy budou, zůstanou-li ve městě. A vyplnila se v pravdě slova P. Středy; kdo zůstali v Brně, zachovali si majetek svůj, kteří však útekem spasiti se chtěli, byli mezi Mikulovem a Vídní od švédských vojákův oloupeni.³⁾

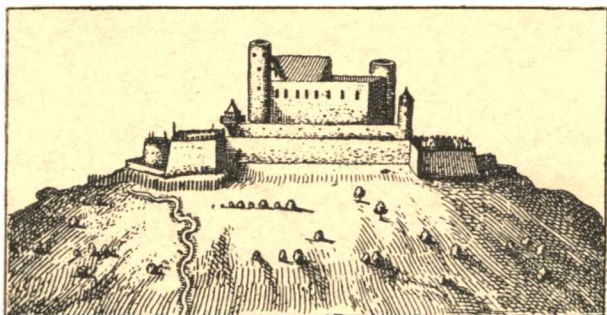
---

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 2. 174.

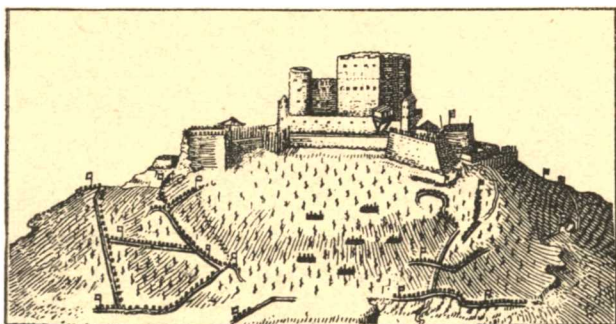
²⁾ Dilatus MS. díl III. hl. 6. § 1. — díl IV. § 7. — Odtud Schmidl l. c. IV. 2. 175.

³⁾ O výpovědi této P. Středy dosvědčoval Jakub Arnošt z Rothu a na Allmesteině, registrátor u královského tribunálu

Vypravuje také Maximilian z Deblína, později
přisedící tribunálu, že otec jeho Gabriel František

Špilberk na severní straně.

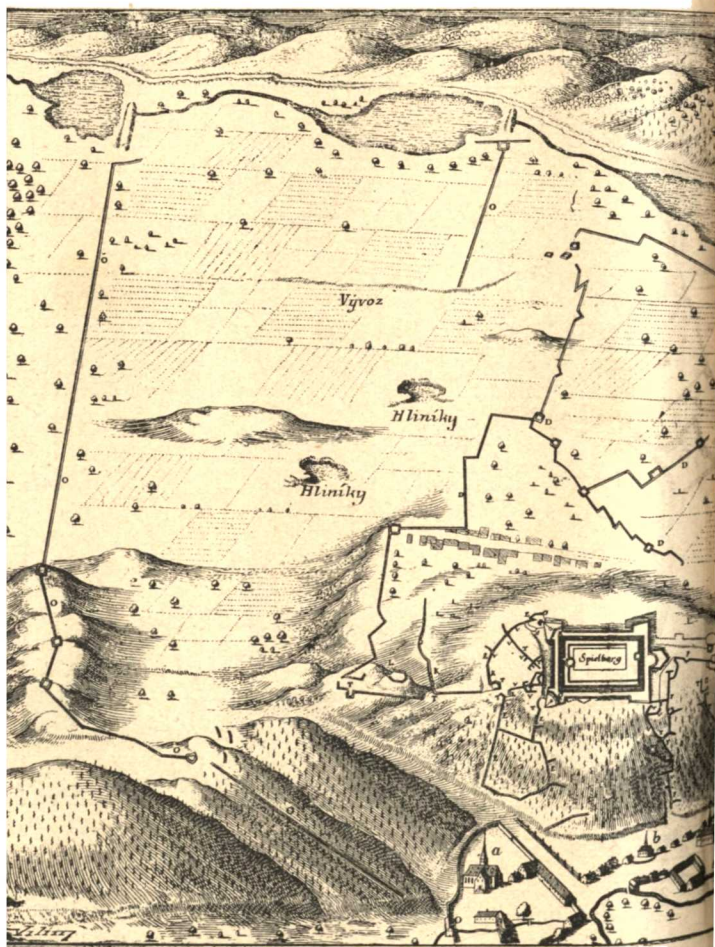

Špilberk na jižní straně.

**z Deblína, když první strach připadl na obyvatelstvo
brněnské, pomýšlel s jinými dobrými přáteli na**

za času obležení, i s manželkou svou r. 1654. P. Pavlovi Be-
ránkovi. Roth sám uvěřil P. Středovi a zůstal v městě. Dilatus
MS. I. e. — odtud i Schmidl I. e.

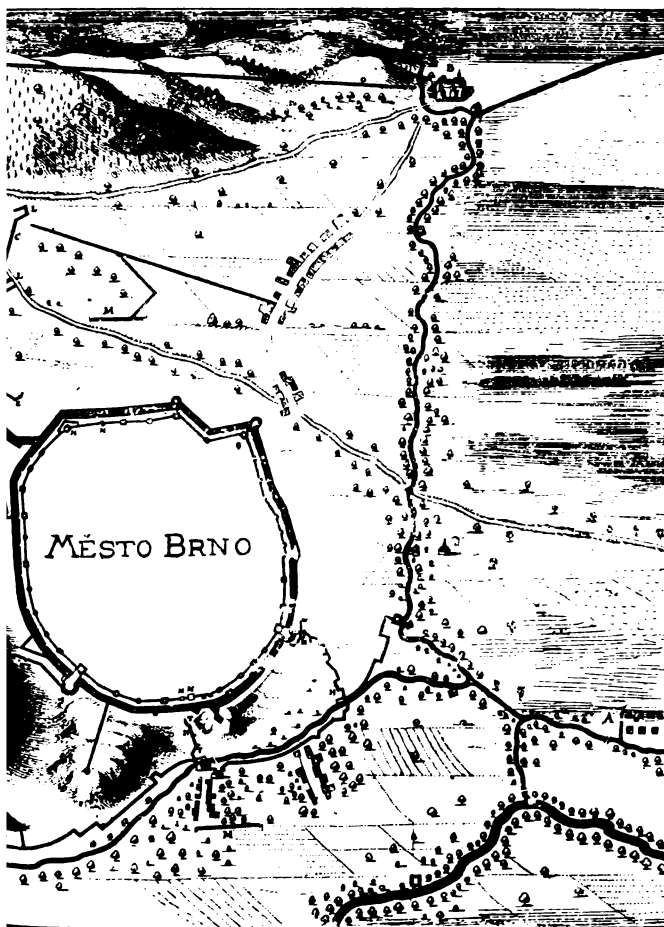
Sever.

Západ.

Nákres obležení Brna a Špilberku od

Východ.

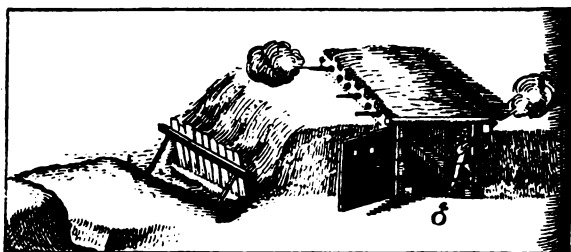
Jih.

od 4. května do 18. srpna 1645.

Vysvětlení nákresu.

- A. Hlavní stan, při němž pět brigád pěších a hlavní část jízdy tábořila (zprvu v Králové poli, pak v Modřicích, konečně u Komárova).
- B. Tábor dvou brigád pěších a čtyř pluků jízdy (v Zábrdovicích).
- C. Zákopy (approches) tělesného pluku J. Excel. polního maršálka švédského (k Nové ulici).
- D. Zákopy pluku švéd. gen.-majora Mortaigna (směrem k dřívější Švábee, nyní Údolní ulici, a k Veverské ulici). S té strany Švábkou prorazila do města první pomoc vojska císařského pod vedením hraběte z Vrúna.
- E. Zákopy švédských plukovníků Axelsona a Lindena (na severozápadní straně Špilberku).
- F. Zákopy švéd. plukovníka Copya a Jordana (od kláš. sv. Anny ke Špilberku).
- G. Zákopy švédského plukovníka Volkmaru (od kostela Věch Svatých ke Špilberku a ke kryté cestě, spojil město se Špilberkem).
- H. Zákopy švédského plukovníka Paickela (pod Petrovem a Františkovem). S té strany prorazila druhá pomoc vojska císařského do města pod vedením podplukovníka Gerardiho.
- I. Baterie, ze kterých nejprve na hrad Špilberk bylo stříleno (na návrší severně nad Králové klášterem).
- K. Jiné baterie, z nichž průlom na věži hradu byl učiněn.
- L. Baterie, z nichž obležení tu a tam byli znepokojováni.
- M. Dvě baterie, jedna 9, druhá 7 kusů majáků, jimiž poslední dva průlomy do městských hradeb byly učiněny.
- NV. Ony dva průlomy do města, jeden proti Jesuitskému kostelu, druhý k Petrovu. Východně od August. kláštera sv. Tomáše (výběžek hradeb na sv. str.) směrem ke kostelu Jesuitskému byla bašta studentů Jesuit.
- O. Násyp obsazené Uhry Rákóczyho (od Zábrdovic sev. ke rybníkům, pak krytá cesta z města na Špilberk. [západně ke Král. klášteru]).
- P. Nová bašta na Špilberku, která třemi podkopy po sobě až k zázevu — k ochranné zdi mezní (Abschnitt) — pobožena byla.
- R. Dřevěná bašta na Špilberku, která od Švédů spálena a pak podkopem až k zázevu rozbožena byla.
- S. Protipodkopy obležených při téže baště.
- TT. Na těch místech musily průkopy a podkopy býti do tvrdé skály vysekány, což tolik práce stálo, že obležení se svými protipodkopy dříve než obléhající bývali hotovi, a tak dle nepřátelské matili.

- V. Kryté zákopy, jak průřez ⊕ na obrázku ukazuje.
- W. Protiprůkopy obležených.
- X. Zde byly ohrady obležených dvakrátě podkopány.
  - a. Králové klášter Cisterciánek na Starém Brně, nyní Augustiánů.
  - b. Komendátní a farní kostelík sv. Jana Křtitele s nemocnicí Johanitů, tam, kde do nejnovější doby byl hostinec »U bílého kříže«.
  - c. Klášter a kostel Dominikánek u sv. Anny, nyní nemocnice.
- GL. Farní kostel Věch Svatých na Lochenberku.
- d. Kostel a nemocnice u sv. Štěpána, bývalý fil. kostel sv. Maří Magd., nedaleko nynější kaple sv. Štěpána v bývalém chorobinci na Křenové.

svou záchranu a kam by drahocennější věci ukryli. Chtěli je uschovati v kolleji Jesuitské a žádali tedy rektora P. Středu, aby to dovolil. Ale P. Středa bezpečně a jsa si jist určitě odvětil, že nic není třeba starati se, kam by se ukryly, nepřítel že nejen do Brna nevkročí, nýbrž i s hanbou odtáhne. ¹⁾

Takovými výpověďmi P. Středy povzbuzovala se a utvrzovala srdce Brněnských k statečnému odporu. Při tom ovšem nebylo nic zanedbáváno, co by posloužiti mohlo, aby město se ubránilo. Hradby byly opraveny, příkopy vyházeny, půda byla srovnávána, nová ohrazení zřizována. Předměstí byla zase zapálena, aby nebyla nepříteli na ochranu; na Starém Brně však byly kostely Věch Svatých, sv. Anny a Králové klášter ušetřeny. Špilberk byl s městem spojen krytou cestou, která byla dobře opevněna.

Ale počet obhájců města byl malý. Vojáků bylo 389, měšťanů 524, řemeslníkův a služebníků 202, studujících 66, tesařův a zedníků 89, městských vojáků 36, — nebylo tedy ani 1500 těch, kteří podstoupili boj proti nepříteli dvacetkrát silnějšímu, a přece mu netušené sklamání připravili.

Studující gymnasia Jesuitského k zmužilému odporu proti nepříteli podněcoval P. Středa. Jeho bylo to dílo, že nadšení studující zbraně se chopili. P. Středa seřadil je do praporu na setniny rozděleného, opatřil je důstojníky a dal cvičiti na louce v předměstí. Horlivě také pracovali studující na opevnění v kolleji Jesuitské a u kláštera sv. Tomáše.

---

¹⁾ Dilatus l. c. — Schmidl l. c.

Velitelem studujících byl Jan Staffius; důstojníkem byl i zmíněný studující retoriky Rudolf Říkovský z Dobřic. ¹⁾

Taktéž i v kolleji P. Středa všecko opatrně a statečně do podrobná uspořádal. Staral se již o kollej, když ještě nikdo ani tušení neměl, že Brno obleženo bude; nakoupil zásob obilí, soleného masa a sušených ryb, pořídil také ruční mlýnek, dal na půdu postavit veliké džbery na vodu. Všichni se tomu divili, neboť nevěděli, co nastává. Také dal P. Středa obyvatelstvo městské napomenouti, aby na obléhání se připravili. ²⁾

Obléhání započalo. Švédové sevřeli Brno se všech stran. Torstenson doufal, že brzy města se zmocní, pravil prý, že dobude města do tří dní a Špilberku do osmi. Dne 6. května dal Torstenson rozkaz na hrad střílet, dne 10. května bylo poprvé stříleno i na město. Od té doby neuplynulo téměř dne, kdy by nebylo z děl proti hradu a městu stříleno. Ale městu nenadělala střelba velikých škod, neboť byly šindelem kryté střechy strženy a v domech džbery s vodou postaveny, aby se hned hasiti mohlo, kdyby oheň vypukl.

Všechnu péči a opatrnost musili však také obležení míti, aby nepřítel některým podkopem, na nichž Švédové stále pracovali, města se nezmocnil. Neohrožený Souches však vedl si tu statečně, podkopy nepřátelské sotva vykopané byly ničeny a

---

¹⁾ Dilatus MS. díl I. hl. 16. — Bretholz l. c. 30. — Dr. Šujan: Švédové u Brna v Časopisu Matice Moravské 1897. dobré zprávy taktéž o obležení města podává.

²⁾ Dilatus MS l. c. díl II. hl. 6.

kaženy s velikou často pro nepřítelů škodou. Souchez osvědčil se býti celým mužem, bránil město hrdinsky a v městě rostla odvaha, vytrvalost, nadšení.¹⁾

Co zatím ve městě a kolem města bylo zbraní bojováno, chopil se ve městě P. Středa zbraně duchovní, vroucí modlitby. V kolleji ustanovil počínaje 14. květnem v noci modlení po sedm hodin, od 9. hodiny večerní do 4. hodiny ranní, a modlil se pokaždé hodinu kněz s druhem některým, k tomu ještě v noci domácí čeleď s dvěma členy řádovými bděla, a brzy potom od 21. května zařízena byla veřejná pobožnost čtyřicetihodinná, již se lid s velikou vroucností účastnil.²⁾

Členy Tovaryšstva sobě svěřené v čas obležení tak P. Středa rozdělil, aby někteří měšťany potěšovali, druzí zraněné ošetřovali, jiní o zajaté nepřátel se starali, jiní pak zase po pořadu v noci i ve dne kolleji střežili. Kromě toho nic nepomíjel P. Středa z obvyklých doma zaměstnání; ve chrámě zůstávalo vše při stanoveném pořádku, v městě obvykle pracováno, ano i ve školách vyučováno, když nepřítel od prudkých útoků pouštěval. Středa pak sám jako Mojžíš do svatyně vcházel a před slitovnicí horoucně prosil Pána vojsk o slitování. Byl v kůru pro novice ustanoveném blízko hlayního oltáře v kostele oltář sv. Kříži zasvěcený; Ukřižovaný Spasitel byl práce přemělelé a tak byl pracován, že Spasitel byl palmovým a révovým obklopen. K tomuto kříži ve všech potřebách se P. Středa utíkal, sem obzvláště v těchto pohromách tehdejších

¹⁾ Bretholz I. c. 32, 39.

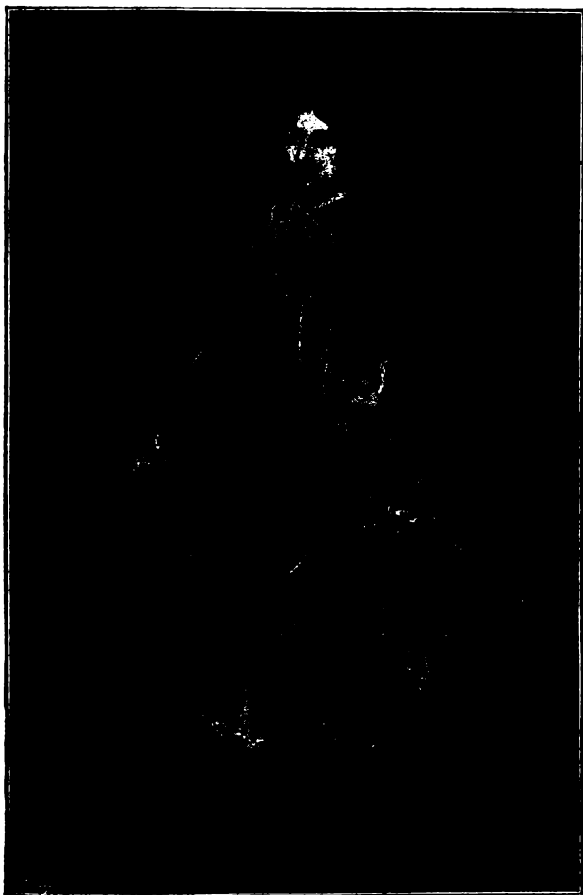
²⁾ Schmidl I. c. IV. 2. 176.

s důvěrou se uchyloval a tu se žárem horoucích proseb za zachování města roznécovál. Někteří řeholníci, kteří toho času v kolleji byli, tvrdili, že nezřídka teprve o půl noci tam z modlitby povstával a konečně na odpočinek se ubíral, ano také ho slyšeli, že k Bohu volal slovem Davidovým, jehož užila svatá Klára, když Saraceni město Assisi obléhali: „Nevydávej šelmám duše doufající v Tebe.¹⁾“

Jak město Brno veřejným listem ze dne 23. listopadu 1671 dosvědčuje, taková byla P. Středy horoucnost a důvěrnost k Bohu, že, kdykoli z města výpad učinili, nebo zase nepřítel na město krutě útočil, na zemi po celý ten čas ležel a pomoc ruky Boží modlitbami a vzdechy svými vzýval. Rovněž zbožný a milý tento přítel Boží předpovídal, co se stane, s takovým zdarem, že, kdykoli obležení na nepřítel vypadli, vnuknutím Božím napřed věděl, budou-li vítězi, nebo přemoženi, a nikdy od pravdy se neuchýlil.

V bojích s nepřítelem, které se udály, byl tedy také P. Středa zápasníkem, zdatně pracoval a vítězným Gedeonovým mečem bojoval a od Boha tolikrát vyslyšen byl. A jako těm, kteří pro vlast bojovali a buď v boji nebo po dobytém vítězství v pokoji zemřeli, pamět věčné slávy přísluší, právem tak pamět věčná a věru nebeská přísluší i P. Martinu Středovi jakožto Božím vedením nepochybnému za-

¹⁾ Dilatus MS. díl III. hl. 6. § 2. — Schmidl l. c. IV. 2. 181. — V kostele Jesuitském vedle oltáře sv. Ignáta z Loyoly viděti jest klekátko P. Středy. (Bauer: Brno str. 153. Ale omylem se tu praví, že by tam také onen památný obraz Spasitelův dosud byl. Nyní jest nad klekátkem tím zavěšen starodávný obraz Spasitelův na plátně.)

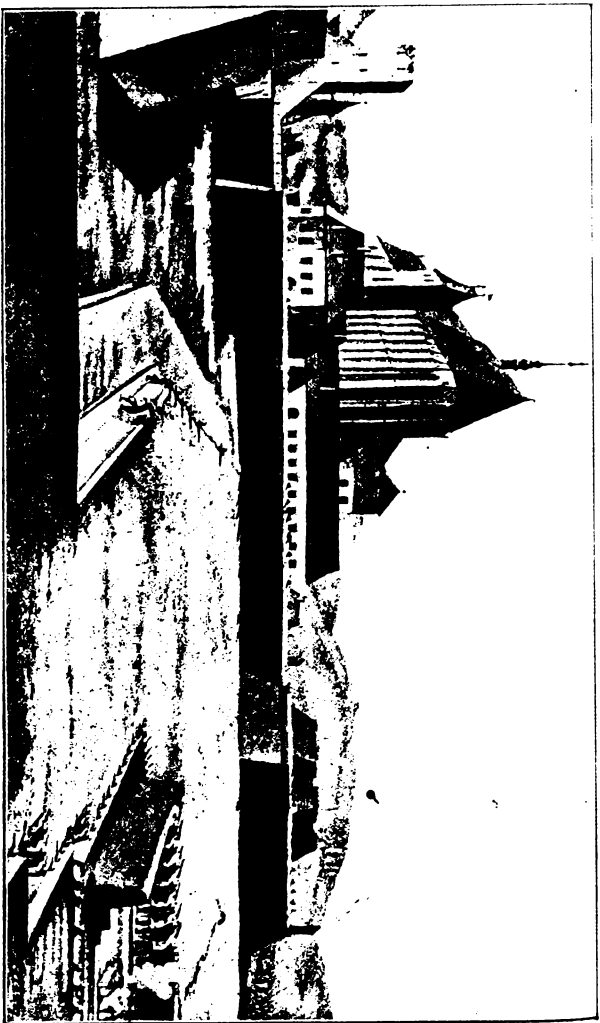
Hrabě Ludvík Radvit de Souches,
obhájce Brna.

chovateli tohoto města a veškeré vlasti, která tehdy závisela od zachránění Brna. ¹⁾

Často přicházel do kolleje Jesuitské i hrdinný velitel města Souches. Přicházel obyčejně na večer, aby u P. Středy si trochu odpočal po denních starostech a pracích. P. Středa mu radil, povzbuzoval ho k důvěře, takže Souches odcházival jsa vždy v srdci potěšen. Kdykoli nastával boj, prosil Souches P. Středu, aby se modlil; v pravdě uctíval Souches v P. Středovi onoho, kterého ctil bojující Josue v modlícím se Mojžíšovi. Dosvědčuje to sám Souches v listě svém datovaném ve Vídni 12. dubna 1675 k rektoru brněnskému P. Matouši Zeidlerovi těmito slovy: „Když povolán jsem byl r. 1645. k hájení Brna proti Švédům, nabyl jsem příležitosti, abych seznámil se s P. Martinem Středou. Poznal jsem pak brzy ctnost a příkladný život tohoto muže, že častěji jsem s ním rozmlouval a důvěrně obcoval. Zdá se zajisté, že posílily k statečnému odporu proti nepříteli vroucí modlitby a ustavičný půst P. Středy, jimiž nebesům za zachránění a bezpečí města násilí činil tak, že sám nepřítel konečně pozoroval, že jakási ochrana nebeská na městě spočívá. Za času onoho hájení města, kdykoli měl jsem po svém těžkém zaneprázdnění maličko kdy, navštěvoval jsem P. Středu a rozmlouval jsem s ním a vždy od něho útěchu a poklid ducha jsem si odnášel.“ P. Středa laskavě s ním rozmlouval a otcovským

---

¹⁾ List města Brna v Dilatovi MS. díl IV. § 6. „Merito perpetuae gloriae vita et omnino coelestis V. P. Martino Stredonio velut indubitato Deo praeunte urbis huius conservatori et totius ab eius inobliuitate tunc dependentis patriae imperitienda est . . .“ Tištěn u Schwertfera l. c. 193.

Augustiniánský klášter sv. Tomáše v Brně roku 1645. V levo dřevěná brána.

Gemma Moraviae, Thaumaturga Brunensis.

Milostný obraz P. Marie Svatotomské,

dříve v Augustiánském klášteře u sv. Tomáše v Brně, nyní v Aug.
klášteře na Starém Brně.

přítelem jemu byl. Neodráželo jej, že Souches byl náboženství kalvínského; bývaly zajisté i mezi nimi hovory o náboženství, ale vývody P. Středy bývaly vždy šetrné a vhodné, které k srdci mluvily. P. Středa dával na jevo, že Souchesa obzvláště miluje a že si jej váží, a Souches zase byl neodvolatelně váben k P. Středovi pro jeho svatý, příkladný život, v němž patrně obráželo se ustavičné jeho s Bohem spojení a důvěrné obcování. První podnět, že Souches stal se později katolíkem, dal P. Středa, nač s vděčností si později Souches vzpomínal.¹⁾

Obležení Brna ovšem postrach vzbuzovalo i u císařského dvora; záleželoť císaři zajisté na tom, aby se Brno udrželo. Obavy jeho daleko však převážila důvěra jeho, že Švédové města nedobudou; říkával, že přesvědčen jest, že pro zásluhy P. Středy, tohoto svatého muže, město Brno v jeho moci zachováno bude, a že ctnost P. Středy jest i městu ochranou.²⁾

A skutečně město statečně se drželo. Ve vojsku švédském naopak nastala skleslost a malátnost. Domnívali se, že snadno města se zmocní a veliké kořisti dobudou, a zatím naděje jejich byly tak zklamány. Přemnoho jich nalezlo již smrt nebo těžce bylo zraněno, přemnozí utekli od svých praporův, a k tomu ještě v táboře byl nedostatek potravy. Krajina byla na osm až deset mil popleněna, takže z daleka až spíše dovážeti se musila. Citelný byl i nedostatek střeliva. Než přeco nemínil

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 2, 183. — List Souchesův v Dilatovi MS. díl IV. § 3. Tištěn u Schwertfera l. c. 190.

²⁾ Schwertfer l. c. 189. — Dilatus MS. díl IV. §. 1.

Torstenson nikterak od Brna odtáhnouti; královně své psal, že bez Brna nemůže se na Moravě udržeti.¹⁾

Ve městě však také nebyli bez starostí. Byl tam málo potravy, málo střelného prachu, a věta vzbuzovala čím dále větší obavy. Ale v potřebě té skvěle se osvědčila obětavost brněnských; každý činil, co jen mohl. P. Středa taktéž obětavostí jiných předcházel. Jsa pln důvěry štědře z domácích zásob vojákům udílel, co bylo potřebí. Byv požádán od zemského hejtmána, aby osm vojnů živil, vydržova je od začátku června po tři měsíce. Jindy čtyři sudy vína rozdál a přes 30 vozů dříví dal, aby důležitá místa tím více opevněna byla. V kolleji dal i pro potřeby domácí vařiti pivo. Poněvadž se byl před obležením postaral o zásoby potravin, ne trpěl v kolleji nejen nikdo hladu, nýbrž zbývalo tolik, že denně mohlo se mnohým chudákům, jichž často sto až dvě stě k bráně přicházelo, udílet chleba nebo jiné potravy; kromě toho dávala se ještě nemocným, kteří v ošetřování byli, každý den zelenina nebo co bylo ze zahrady.²⁾

Ale přece s úzkostí očekávali již v Brně pomoc. Bázlivější lekali se hladu, ano pomýšleli již na to, aby se město vzdalo. Tak hořekoval jednou převor kláštera zábrdovského Bohumír Olenius, jenž do města před nepřitelem se uchýlil, před P. Středou k němuž často chodil a důvěry jeho požíval, že stav města jest již tak zoufalý, že se neudrží. nepřítel že zvítězí a pak že všichni v městě ukrutně zahynou, anebo že se brzy na jakékoli podmínky

---

¹⁾ Bretholz l. č. 42.

²⁾ Schmidl l. c. IV. 2, 180.

vzdání musí. Ale P. Středa na řeč takovou proti obyčejí svému tvář přísně zachmuřil a Olenia káral a mu vyčítal, že má tak málo důvěry v Boha, a s důrazem dodal: „Nedobudou Švédové města, nedobudou, nýbrž brzy slavné vítězství míti budeme a nepřítel s hanbou odtáhne, a já potom, až obležení přestane, vás kněze pohostím“.¹⁾

Nezlomná důvěra P. Středy nadchla k vytrvalosti a zbavila pochyb všecky, kteří se s ním stýkali. Dovedl zmužilou důvěrou ve vítězství rozplameniti studující, takže boje ani dočkati se nemohli; povzbuzoval měšťany, by na myslí neklesali; potěšoval velitele Souchesa i zemského hejtmána Jana hraběte z Rotala. Hrabě Rotal sám vyznával, jak často úlevy a potěchy se mu dostalo od P. Středy; často v podvečer přicházel se Souchesem do kolleje a byli vždy P. Středou přelaskavě přivítáni, vhodné potěšení a jakoby jistým zaslíbením šťastného výsledku k důvěře povzbuzeni, takže s radostí odcházivali.²⁾

Úplně zmizela skleslost, které se již někteří z obyvatelstva podávali, když dne 26. června plukovník Jiří Štěpán hrabě z Vrbna se zástupem jízdy v počtu přes 300 mužů do města ležením švédským pronikl a střílného prachu obleženým dodal. P. Středa nazval za to hr. Vrbnu andělem Brnu přispívajícím, ale Vrbna zase šťastný zdar

---

¹⁾ Dilatus MS. díl III. hl 6. § 1. — Schmidl l. c. 180.

²⁾ Výpověď tuto hraběte Rotala, kterou pronesl ke kanovníkovi brněnskému Janu Františku Salzmannovi, zaznamenal Jan Ulechta Castelmuro, děkan kollegiální kapitoly v Brně r. 1686; u Dilata MS. l. c. díl IV. § 4.

tak nebezpečného podniku připisoval modlitbám P. Středy.¹⁾

S novou zmužilostí ničili obležení při častějších výpadech hradby švédské, kazili podkopy a bránili se útokům, které s nebývalou prudkostí podnikány byly na Špilberk. Střelba nepřátelská proti němu téměř ani neustávala, ano bylo velké nebezpečí, že přece Švédové hradu se zmocní. Dne 8. července zapálili i dřevěnou baštu u Špilberku a 15. července i následujícího dne prudce tudy útočili. Byli však odraženi.

Ale za to dostalo se Torstensonovi pomoci, ve kterou velikou naději skládal. Sedmihradský kníže Rákóczy přispěl mu konečně na pomoc. Dne 19. července dorazila jízda na 7000 silná do švédského ležení. Děla, kterých s sebou dovezli, bylo hned použito proti městu i proti hradu, kromě toho i dvě převeliká děla z Olomouce dovezena. Střelba z nich přinesla městu mnoho škody, i Je-suitský kostel byl značně poškozen. Nadarmo byly však útoky nepřátelské na hrad, obležení se zmužile bránili a vítězně ubránili. Věž však, která vysoko nad Špilberkem strměla, byla všecka rozstřílena; obležení pak sami ji rozbořili, aby nevyčnívala nad opevnění.²⁾

Ale v městě vzmáhal se nedostatek. Nebylo píce pro koně, nebylo masa pro obhájce. Musili se živiti již koňským masem. Nebylo pak již střeliva, z města již 14 dní nebylo na nepřítele ani vy-

---

¹⁾ Dilatus MS. díl III. hl. 6. § 3. — Dle něho Schmidl l. c. IV. 2, 176.

²⁾ Bretholz l. c. 62 sq.

střeleno, aby malá zásoba pro Špilberk uchována byla. V této potřebě voláno zase o pomoc nebeskou. Ode slavnosti sv. Ignáta z Loyoly (31. července) opět zařídil ve chrámě Jesuitském P. Středa veřejnou pobožnost po celých osm dní a to od páté hodiny ranní až po osmou hodinu večerní. Kromě toho členové Tovaryšstva soukromými modlitbami obraceli se k Bohu vždy sedm hodin trvající pobožností v noci, tak jako již prve. A hle, osmého dne přišla pomoc. Asi 90 jezdců proniklo 8. srpna zase ležením švédským do Brna a doneslo 24 centnů sýry na střelný prach.¹⁾ Nezadržel směle jezdecký příkop, který Švédové téměř kolem celého města zřídili. Obležení se tomu jen posmívali posměšně volajíce s hradeb, zdali si Švédové oboru založiti chtějí.

Obležení nepozbývali tedy myslí a ujala se v nich pevná důvěra P. Středy, že Švédové Brna nedobudou. Spoléhalí na pomoc nebeskou a doporučovali se zejména Rodičce Boží, jejíž zázračný obraz u sv. Tomáše zbožně a důvěrně se uctíval. P. Středa vroucí ctitel této Pomocnice křesťanů k účtě její nabádal a ochranou její ujišťoval. I v táboře švédském zvěděli nepřátelé, na koho brněnští důvěrně spoléhají, a zvilou nenávisť jali se zuřiti proti Matičce Boží a obrazy její zneuctívati. V karthusianském klášteře v Králové Poli vybrali si za terč sochu Panny Marie a stříleli do ní brozně se rouhajíce. Mariánský kostel v Tuřanech obrátili si ve strážnici a v koňský chlév. I proti obrazu

---

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 2, 176. — Bretholz l. c. 67.

sv. Josefa ve Střelicích se rozzuřili a jej šavlemi posekali. ¹⁾

Švédové smáli se důvěře katolického Brna v Pannu Marii a rouhavě ji vyzývali, aby ukázala, zmůže-li co proti zbraním švédským. Ale nebylo všem do smíchu. Víra, že nebe samo pomáhá brněnským, klestila si cestu i do tábora švédského. Dosvědčuje důstojník tehdejší legie studentské, Rudolf Maximilian Říkovský z Dobřic, že u obležených se vyprávělo, ba že říkalo se, že i v nepřátelském ležení roztroušeno bylo, že byl viděn jakýsi člověk v oděvu Jesuitském v povětří nad kostelem kolleje brněnské, jakoby se modlil před Pannou Marií, která pláštěm svým rozprostřeným město ochraňovala, a výslovně ještě Říkovský dokládá, že nikdo nepochyboval o tom, že člověkem tím modlícím se byl P. Středa. ²⁾ Rovněž i Dilatus, jenž tehdy sám v legii studentské bojoval, zřejmě praví: „Zajisté vím také, že byla tehdy v Brně obecná pověst a že i pevně tkví v myslích některých, že ctihodný otec Martin Středa za obležení nade chrámem v povětří viděn byl.“ Za svědky uvádí Dilatus zmíněného Říkovského a Jakuba Arnošta z Rothu, že stále se v Brně rozhlášovalo, že bylo viděti P. Středu v povětří nad věží chrámovou se vznášeti a s pozdviženými a sepjatými rukama se modliti. ³⁾ Schwertfer v životopise svém P. Středy rovněž vypráví, že svatosvatě dosvědčovali dva měšťané brněnští, Burchard a Gröschel, a chtěli přísahou potvrditi, že za obležení

¹⁾ d'Elvert: Die Schweden vor Brünn 61.

²⁾ List Říkovského z Brna dne 12. září 1687 u Dilata MS. díl IV. § 7.

³⁾ Dilatus M. I. c. díl III. hl. 6. § 2.

švédského častěji spatřili P. Středu za modlitby září obklíčeného, a i nad věží kostela Jesuitského.¹⁾ Krugerius k nim přidává za svědka kancléře královského tribunálu Menzla.²⁾ Zajímavé jest i svědectví P. Jiřího Sichlera, který po pět let byl pod rektorem P. Středou a jenž hotov byl i přísahou slova svá potvrditi. Svědčí toto: „Za obležení brněnského přišel jsem s P. Benediktem Poleniem k Bedřichovi Schleyerwebrovi z Fridenavy, sekretáři královského tribunálu, jenž přede mnou P. Benediktovi vyprávěl, že viděl našeho rektora P. Martina Středu vznášeti se v povětří nad naším chrámem a že okolo něho hořelo světlo. Nad podíváním tím užaslý že domácí své zavolal a ptal se jich, co vidí nad Jesuitským kostelem. Všichni odpověděli, že P. Středu ve světelné záři. O čase tohoto zjevení řekl Schleyerweber, nemýlím-li se, že bylo deset hodin v noci nebo později, tehdy, kdy v noci před Velebnou Svátostí modlival se P. Středa. A to s tak pevnou jistotou tvrdil Schleyerweber, že zavazoval se, že i přísahou pravdu toho dosvědčí. Věc ta byla doma rozhlášena a nemohla býti P. rektora tajna; on zvěděl, co se o něm povídá, a že i já to vykládám, řekl: I vy, Jiří, pravil jste, že jsem byl spatřen nad chrámem? Když věrně jsem to potvrzoval dokládaje, že tak dosvědčuje a přísahou dosvědčiti chce pan Schleyerweber, přísným pohledem a hlasem P. Středa přerušil mne: Mlčte vy, nebo vás potrestám na stravě! Podobně rozkázal mlčeti P. Poleniovi, obnovuje tak

---

¹⁾ Schwertfer l. c. 158.

²⁾ Schmidl l. c. IV. 2, 181.

rozkaz Krista Pána při proměnění: Žádnému nepravte o tomto vidění!¹⁾

Když takové zprávy o P. Středovi kolovaly, pochopitelně, s jakou úctou patřili na něho Brněnští a jakou váhu měla slova jeho, jimiž zaručoval dobrý konec obležení. Zmužilost jejich ani po tříměsíčním obležení neochabovala. K Bohu a Rodičce jeho se utíkali, s Bohem vše začínali, a Bůh na přímluvu Matky své jich neopustil. Vizme jen studující, jež rektor P. Středa rozplameňoval, jak si počínali! Švédové užívali všelikých prostředkův, o nichž se domnívali, že je pojistí proti každé ráně stříelné nebo sečné; ale studující nebáli se neporanitelných prý Švédů, tak statečně si proti nim vedli, že byli postrachem nepřítelů. Koule své kropívali si studující před bojem svícenou vodou, na strážích modlívali se růžencem, nikdy nevypadli proti nepříteli, dokud sv. svátostí nepřijali. Obvyklých pobožností nejen že nezanedbávali, nýbrž je s dvojnásobnou horlivostí vykonávali. Byli členy Družiny Panny Marie Nanebevzaté, k té patronce své se utíkali o pomoc a přispění a tak si zasloužili, že den slavný přemilé patronky jejich byl jim dnem vítězství a slávy.²⁾

Torstenson jakoby vyzýváje proti sobě Pannu Marii Svatotomskou a posmíváje se této „černé“ Panně Marii, dal na slavnost jejího Nanebevzetí 15. srpna 1645 znamení k rozhodnému útoku, který měl býti podniknut proti městu a proti hradu se šesti stran. Podrobné líčení slavného toho boje ne-

---

¹⁾ List Sichlerův u Dilata MS. díl III. hl. 6. § 2. — Rovněž i Schmidl l. c. IV. 2, 181.

²⁾ Schmidl l. c. IV. 2, 230.

Poslední útok Švédů na hradb
Dle olejové malby Marie a Žofie Gö

studentské dne 15. srpna 1645.
nových s jejich výslovným povolením.

Patisk není dovolen.

náleží sem; ode mnohých byl již popsán a oceněn vítězný ten den, a proto nepouštějíce se do podrobností uvádíme jen slova očitého svědka a bojovníka toho dne Dilata, tak jak je sám zaznamenal:

„Den před Nanebevzetím Panny Marie Švéda všecky stroje ode hradu proti městu obrátil, ale právě v tuto slavnost vítěznou vítězství slavné nám poskytl. Při úsvitě na dvou místech do předních hradeb a zdí dal stříleti a je pobořil. Až do jasného dne trvalo toto blýskání, pak po krátkém odpočinku výstřelem většího děla dáno znamení k útoku všeobecnému. Hned se objevují a útokem ženou nepřátelé a na šesti místech divoce se hrnou. Se severu útočí na hradby sv. Tomáše; osekavše koly na způsob paprsků s hradeb vyčnívající srazili dolů koše ohradní a na horu se drali, brzy však byli odraženi. Druhé místo se strany východní, na které se vrhla vzteklost nepřátelská, bylo v té části hradeb, kde studující ozbrojení, (jichžto prapor nepříteli hrozný asi 80 mužů měl), mezi zdí zevnější a vnitřní s obou stran probořenou pole svého neohroženě hájili. Odsud trochu bokem k jihu pokoušel se nepřítel o bránu tak zvanou židovskou, neví se zda opravdu nebo jen na oko. Za čtvrté od jihu chtěli vniknouti na Petrov průlomy ve zdích od děl prostřelenými. Pode hradem západně od Brna ležícím postavil v úkrytu zálohů, myslé, že toto místo buďto jest bez obrany neb aspoň že posádka zeslabena jest posilami na obranu města vyslanými. Když tedy na čtyřech místech s ohromným hlukem na město se útočilo, v největší tichosti vojsko sražené z úkrytu vyskočí a pátý útok činí na hrad a zá-

roven šestý na krytou cestu, kteréžto kdyby byli dobyli, byla by pevnost od města odloučena. Ale nepřítel všude byl odražen a zakusil, čeho dovede šlechtná statečnost obhájců za Božské ochrany.¹⁾

A co činil za tohoto rozhodného boje P. Středa? Dilatus praví toto: „Dovšvědčuji já spolubojovník tehdy v legii studentské, že když již nastával rozhodný boj, v němž bylo nám zvítěziti nebo podlehnouti, samého dne Nanebevzetí Panny Marie dokonav noční stráž byl jsem na mši sv., kterou sloužil P. Martin Středa na úsvitě. Když vycházel ze sakristie a dávalo se obvyklé znamení zvonkem, v témž téměř okamžiku jako o základ Švédové se dvou stran města z 15 velikých děl vystřelili jakoby vítězoslavným hukotem děl velekněze ubírajícího se k bohoslužbě pozdravovali, nebo jakoby jistě nám znamení dávali, že máme se uchýliti k modlitbám, jimiž bychom Boha usmířili, i ke zbraním, jimiž bychom nad nepřitelem zvítězili. Zajisté když jsem byl posílněn z rukou svatého člověka chlebem silných, odebral jsem se jsa pln zmužilosti a naděje na místo studujícím vykázané. Zatím nepřítel stále až do jasného dne strašně střílel, aby přední hradby a zdi probořil a cestu sobě k útoku upravil. Ludvík Souches, velitel města, vroucně doporučuje Středovým modlitbám záchranu města a obyvatelstva, aby vítězství poskytl, kteréž před tím zaslíboval. Někteří vypravují, že byl čas snídání, když přišel posel od velitele Souchesa vypravený, a že Středa nechav na stole jídla spěchal hned se svými do kostela, aby mečem duchovním nepřitele odehnal a

¹⁾ Dilatus MS. díl I. hl. 16.

město zachoval. Po přání dopadla pobožnost muže svatého, neboť proborenými již hradbami zuřivě nepřátelé útok na šesti místech podnikají, ale šťastně byli poraženi a přemoženi od vítězných brněnských. — V kolleji Tovaryšstva nalezeno bylo 96 železných koulí dělových až 36 liber těžkých; poslední z nich dopadla k nohoun modlicího se P. Středy.¹⁾ Když totiž ustavičnou střelbou hradby se rozpadly a nepřítel po maličkém oddechu dal znamení k útoku, vrhl se na kolena P. Středa, aby vroucně prosil za obležené, a to na místě u kolleje, které potom P. Ondřej Schambogen dobře a jistě jsa o něm zpraven ukazoval. A hle, podivno! při posledním výstřelu větší koule k nohoun Středovým dopadla a dále již se nehnula na zřetelné znamení, že jeho zásluhami štěstí válečné švédské o Brno dosud se pokoušející bylo překonáno a že touto koulí dopadlo k vítězovým nohoun a nuceno bylo ustati a říci: již ne dále!“²⁾

Tolik vypráví Dilatus. Že věřilo se tomu, že poslední švédská koule 15 srpna 1645 dopadla k nohoun Středovým, dosvědčuje i Rudolf Maximilian Říkovský z Dobřic, jenž v listě svém potvrzuje, že i sám tak slyšel.³⁾

Ochranu a zachování města Brna připisovali jak P. Středa tak i vděční brněnští Panně Marii. P. Středa sám napsal, že učinil to Bůh na přimluvu nejblahoslavenější Panny, již se brněnští doporučovali, a že nepřátelé zakusili, co Maria může. Brněnští měšťané pak, jak i z listu purkmistra a rady městské

¹⁾ Ve zdích býv. kláštera, nyní kasárny, dosud viděti lze několik takových koulí.

²⁾ List jeho u Dilata MS. I. e. díl IV. § 7.

³⁾ Dilatus MS. I. e. díl III. hl. 6. § 3.

k arciknížeti Leopoldu Vilémovi vysvítá, rovněž děkovali za ochranu svou pomoci Matky Boží, která, jak pravili, toho dne v podobě, jak u sv. Tomáše uctívána byla, byla spatřena od Švédův a mnohých obyvatelů městských v povětrí nad městem se vznášeti, jak nad městem plášť svůj rozprostírá a nepřítele strachem a slepotou zraňuje.¹⁾

Odražením útoku švédského bylo Brno zachráněno. Torstenson chodil prý jako stín, a nevýslovná netrpělivost a zuřivost lomcovala jím. Dne 16. srpna pochoval své mrtvé, den potom trochu bylo ještě střeleno, konečně 18. srpna poslední tři rány proti městu byly vystřeleny. Téhož dne odtrhly od města zástupy Rákóczyho, jenž zatím s císařem velice čestný mír pro sebe ujednal, a 20. srpna počala od Brna odstupovati švédská armáda, z níž zůstalo jen asi 8000 mužů. Dne 23. srpna odešly poslední oddíly švédské, když byly své ležení, sousední vesnice i klášter zábrdovský zapálily. Torstenson obrátil se k Vyškovu a odtud k Mikulovu a zase do Rakous.

Statečný Souches, jenž stkvěle města hájil, právem byl pochválen od měšťanů, odměněn od císaře penězi, statky a hodnostmi. Po skvělé dráze vojenské zemřel r. 1683. a byl v Brně v kostele sv. Jakuba pochován. Ale Souches nezhrdl úspěchem při bránění Brna a nepřipisoval také sám sobě všecko. Tak byl přesvědčen o pomoci duchovní, jíž se mu dostalo P. Středou, jehož i nazýval patriarchou nad věci a příhody pozemské povzneseným, že neváhal a nerozpakoval se říkati: „Náš

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 2. 179; — d'Elvert l. c. 65. — Bretholz l. c. 74.

P. rektor město Brno od moci švédské zachránil¹⁾ Aby Bohu poděkoval, putoval Souches s processím z chrámu Jesuitského na Vranov.

P. Středa zase zaslíbil za obležení Brna, že potom členové Tovaryšstva Matičce Křtinské poděkují za ochranu. Slib ten vykonal 4. září poslav do Křtin kněze P. Alexandra Brusia, P. Křištofa Winklera, P. Melichara Koukala a sakristána Leonarda Spatze. K nim připojil se **převor kláštera zábrdovského Bohumír Olenius** se čtyřmi ještě spolubratry. Zprávu o tom podává sám Olenius, nadšený ctitel P. Středy, jenž i v témž listě vyznává, že po Bohu a **Matce Boží jen P. Středovi** osvobození Brna od tak dlouhého obležení připisovati jest.²⁾

Brno bylo sice osvobozeno, ale obležením utrpělo velikých škod. Mnoho domů bylo pobořeno a střelbou velmi poškozeno. Jesuitská kollej na příklad tolik utrpěla střelbou nepřátelskou, že bylo ve zdech přes 40 průlomův a děr. Hrozně pak zuřivosti a loupeživosti nepřátelské zakusilo okolí. Města i vesnice byly vypáleny, na polích vše zničeno. Z hradů se udržel Pernštýn a Veverří, odkud se Švédům překáželo, jak se mohlo. Ubránil se i proti zástupu švédskému zámek v Bučovicích, město však bylo zapáleno a vyplněno. Nový hrad byl dobyt, hrad v Blansku rozkotán, hradu letovského, židlochovského, kláštera rajhradského se Švédové zmocnili a svou posádku do nich dali.

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl III. hl. 6. § 3. — Schmidl I. c. IV. 2, 183. — Schwertfer I. c. 189.

²⁾ List Oleniův ze dne 4. června 1677 v c. a k. dvorním archivu ve Vídni.

Tišnov, Doubravnik, Kuřim, Tuřany a všechny vesnice dokola byly spáleny, některé zanikly zcela.¹⁾ — Při všeobecné té pohromě rovněž zničeny

Panna Maria Vranovská.

byly vesnice kolleje Jesuitské. Řečkovice, Vážany, Soběšice, Ivanovice byly 23. srpna vypáleny, takže ze tří posledně jmenovaných dědin jen holé místo zůstalo; na polích vše bylo zničeno a zpustošeno,

¹⁾ d'Elvert 59,75.

hráze rybníků byly protrženy. I v Divácích bylo všecko vydrancováno, dobytek odehnán, sedláci rozehnáni nebo do zajetí odvedeni.¹⁾ Na zpuštění toto přišel i Středa pohledět. Z nenadání přihnal se však zástup Švédů. Sedláci se rozprchli do lesů,

Panna Maria Křtinská.

ale P. Středa zůstal ve světnici, sedl si za stůl a mlčky četl zbožnou knihu. Švédové vrazili do domu, otevřeli dveře, když však uzřeli ctihodného muže, zarazili se zprvu a pak ohromeni utekli. Prozřetelnost

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 2, 185.

Boží chránila svého sluhu. Častěji chodíval P. Středa s P. Bergmansem, jemuž náležela starost o hospodářství kollejni, často uviděli nepřítele na blízku, ale nikdy nepřiblížili se Švédové až k P. Středovi, jenž v ochraně nebes dlel.¹⁾

Když byly vesnice kollejni vypáleny, neměla kollej na obživu svou žádných řádných příjmů. Bylo se obávati nejhoršího nedostatku. Ale P. Středa pevně spoléhal na Boha, že své věrné zachová a v potřebě jich neopustí. Nezlomná důvěra jeho krásně se projevila již za obležení tím, že, ač nedostatek se vzrážal, přece rozkázal, aby se chudým dávalo skoro dvakrát tolik chleba, co prve. Bylo s podivením, že za těch zlých časů, kdy se tolik z kolleje dávalo řeholníkům, vojákům, chudým, kteří se ostýchali prositi, nebyly všecy zásoby až na dno vyčerpány. Jeden řeholník divě se tomu pravil, že, kdyby se přirovnal příjem k vydání, mohl by člověk zase viděti zázrak Kristův, jak nasýtil na poušti pět tisíc mužů; ale Středa na to odpovéděl, že jest to sice pravda, ale že se nemá Bůh pokoušeti.

S úžasem však patřili na P. Středu, jak jednou ve večeřadle posluhoval chlebem. Věděli dobře, že v košíku žádného chleba není, kdykoli však někdo chleba si přál, pokaždé P. Středa z košíku chleba vzal a podal. Svědčil i P. Jan Tanner, že v letech těch na sýpkách více obilí bylo nalezeno, než tam bylo dáno. Jiný zase dotvrzoval, že posečené od nepřítele žito zase vzrostlo

---

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl II. hl. 12.; zpráva P. Bergmansa.

ve klasy a úrodu dalo. Tak Bůh, který krkavce živí, otcovsky obživil syny své.¹⁾

Když po obležení nouze se hlásila, když z hospodářství nemohlo se nic očekávati, když stáda byla odehnána, dobytek uloupen, veliká zahrada docela zničena, dal si zavolati P. Středa jednoho kněze řeholního a řekl mu: „Když všecko jsme pozbyli, zůstaveni jsme Prozřetelnosti Boží; zavolejte tedy naše myslivce a řekněte jim, aby pilně čekali na zvěř.“ Podivná věc! Každého týdne přivezli jednoho jelena a to trvalo tak dlouho, dokud byl nedostatek masa; jak nedostatek přestal, pomínuli i jeleni, kteří nikdy před tím na panství nebyli.²⁾

Čím více doma strádali, tím hojněji z kolleje brněnské v ten čas jiné podporovali. Nemohouce sami ze svého štědře udělovati, protože r. 1645. nesklidili nic, než jen maličko vína, prosili členové Tovaryšstva bohatce, aby se nad chudými smilovali, a živili týhodně přečetné chudáky; starali se jim i o byt, oděv, lůžko, léky, pečovali o zraněné i umírající, obstarávali i jejich pohřeb. — Povzbuzoval k tomu i druhý své P. Středa a měl je k tomu, aby i k zajatým Švédům dobrotivě si vedli.³⁾

Jak bylo tehdy, vypisuje poněkud i sám P. Středa v listě svém ze dne 9. září r. 1645. k P. Ondřeji Schambogenovi do Nisy: „Rány Páně

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl II. hl. 11.

²⁾ Zpráva kněze z Tovaryšstva, jenž pět let s P. Středou pobýval a jeho ministrem byl, ve dvorním archivu ve Vídni. Knězem tím byl P. Lindanus.

³⁾ Schmidl I. c. IV. 2, 195. — Dilatus MS. I. c. II. hl. 9.

na nás se rozhojňují. Ještě ani Jeho ozbrojená ruka odtazena není, neboť posud nepřítel v Židlochovicích trvá, a hrozí nám morová rána, která tak v okolí zuří, že, kteří unikli meči a ohni nepřátelskému, ranou touto zachváceni byvše padají a umírají.“ Za velké dobrodiní Boží že bude P. Středa pokládati, jestliže se P. Schambogen s novici vrátí, až zima uplyne; že proto píše i P. rektoru v Nise, aby je i dále tam ponechal a nabízí mu víno, sušené ovoce a ořechy, což jediné jim zbylo.¹⁾

Zazuřila skutečně i v Brně morová rána. Již Švédové v ležení před Brnem morem umírali a odtud donesli do města nákazu chudší lidé, kteří v opuštěném táboře kořisti hledali. Hned jak mor byl zpozorován, oddělen byl od ostatních v kolleji P. Ezechiel Leander a s chlapcem jedním začal se starati o nakažené nejen v městě, nýbrž i za městem. Našel ještě v podkopech dosti Švédů zraněných, morem zachvácených a zasypaných, donášel jim jídla, podkládal pod ně slámu, přiodíval je jak moha a na svých ramenou do nemocnice nosil. Ale zatím co čile se pracovalo, aby služby lásky křesťanské nakaženým se dostávalo, vnikl mor i do kolleje a sedm jich zachvátil. Byli to: Václav Ronovský, Bohumír Beer, P. Melichar Koukal, jenž v Divácích morem schváceným přísluhoval, Jan Ruchti, P. Tobiáš Jan, jenž od P. Středy si vyžádal, aby směl člověka nakaženého zaopatřit, Vavřinec Müller a Rupert Lauchner, který byl prve na kolenou P. rektora prosil, aby mu dovolil

---

¹⁾ List Středův ve dvorním archivu ve Vídni.

nemocným sloužití.¹⁾ — V útrapách těchto byl P. Středa všecek Bohu odevzdán. Pišeť v listě svém k P. Schambogenovi z konce r. 1645.: „Co se mne týče, nic jiného si nežádám, než abych všecek náležel Pánu svému, a podle jeho svatého ustanovení abych všecek náležel služebníkům jeho, buďsi živ, buďsi mrtev“.²⁾

Až do února 1646 trval v Brně mor. Sotva že zanikl, otevřeny byly zase síně školní a počala obvyklá práce ve školách. U velkém počtu sešli se studující. Byla však zprvu velká potíž, aby studující, kteří za obležení zbraně se chopili a na tom si nyní zakládali, zase přísnější kázni se poddali. Ale dobrou vůlí poddalo se všecko, zvláště když viděli, že rektor P. Středa jinak jim přeje vše nejlepší a v jejich prospěch pracuje. Pro své milé studující vymohl P. Středa listem svým ze dne 14. dubna 1646, který i Souches 15. května 1646 podporoval, že bylo všem, kteří boje proti Švédům se účastnili, měšťanské právo v Brně zaručeno a že měli míti před ostatními v úřadech přednost.³⁾

V dubnu r. 1646. vrátili se do Brna z Nisy novici, takže počet členů řádových, jichž začátkem roku bylo v Brně 24, se rozmnožil, až v druhé polovici roku stoupl na 52.⁴⁾ Novici vrátili se všichni ve zdraví, jak jim to byl roku minulého P. Středa na odchodu řekl. Bůh pak se o kollej

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 2, 199 sq.

²⁾ Dilatus MS. l. c. díl II. hl. 16.

³⁾ Schmidl l. c. IV. 2, 282. — Koller: Die Belagerung von Brünn 95.

⁴⁾ Historiae domus probationis Societatis Jesu Brunae pars posterior. Dvorní knihovna ve Vídni č. 11958.

staral, zjednal jí dobrodince, aby aspoň trochu se vzpamatovala z tísně své. Vdova Justina Kauligová odkázala kolleji 200 zl. rýnských, panna Salomena tolikéž, František hr. Magni daroval 2 bečky vína, Šimon Petr Mathaeides, farář kuřimský, když se ze zajetí švédského vykoupil, napřed půjčil 530 zl. a obilí za 96 zl., a pak zase 1363 zl. 36 kr. Tyto obnosy nejen potom odpustil, nýbrž i 400 zl. ještě daroval. Rovněž i císař Ferdinand III. svolil na prosbu, aby polovice příjmů z panství novojičínského na tři léta brněnským novicům byla přikázána. K tomu odpustil ještě zbytek starých dluhů vojenských 900 zl., kterých kollej znuzená platiti nemohla, a pro něž byla od výběřčích sužována; zároveň pak i na rok osvobozena od nových platů. Pro seminaristy Jesuitské odkázal Jiří Albel, farář brněnský, na 6000 zl. Kollej brněnská těmito dobrodinci vybavována byvši z nedostatku, mohla se tedy přece pomalu zotavovati, ano do noviciátu bylo přijato 23 jinochů. Z vděčného srdce ke kolleji v Nise, že tak dlouho tam necháni byli novici, dal rektor P. Středa z chudoby své této kolleji rovněž chudé šest beček vína darem.¹⁾

Za všecku pomoc Boží, které se kolleji dostávalo, nepřestal rektor P. Středa Bohu děkovati. Za příkladem jeho zasvětili i ostatní rok 1646. Svrchovanému, jenž je vytrhl z tolika nebezpečí a po zkoušce šťastně přestálé zase otvíral štědrou ruku svou. Po celý rok konali mnohonásobně pobožnosti, buď veřejné anebo soukromé. Na začátku roku po deset dní pobožností celkem sto-

---

¹⁾ Tamtéž. Srv. Schmidl l. c. IV. 2, 246, 276.

hodinnou uctívali Boha ve Velebné Svátosti. Vroucné pobožnosti konány po tři dny před popeleční středou, po celou oktávu Božího Těla a v jednotlivé dny po šestnáct hodin. V domácí kapli střídala se pobožnost s pobožností, tam i novici před slavností sv. Ignáta celou noc před obrazem jeho ve střídavých modlitbách probděli.¹⁾

První výroční den vítězství nad Švédy o slavnosti Panny Nanebevzaté s velikou slávou a neobyčejnou pobožností oslavili. Poděkovali sice již Bohu hned, jak nepřítel od města odtrhl, slavnými službami Božími, na nichž byli vojenští velitelé, ale nyní zase nechtěli ani chvíli slavného toho dne mít neoslavenu. Patnáct hodin loni bylo na město střídáno, nyní tedy patnáct hodin trávili Brněnští před hlavním oltářem kostela Jesuitského za chval a oslav Velebné Svátosti. A od té doby byl každoročně památný ten den oslavován. Ráno byl kolem hradeb slavný průvod, jehož se účastnili všichni duchovní řádové, a odpoledne bylo kázání o Velebné Svátosti v kostele Jesuitském, který jest Panně Marii Nanebevzaté zasvěcen.²⁾

S novou silou a oživenou důvěrou chápali se pak zase v kolleji za vedení Středova prací všech povolání svého. Roku 1645. obrátili odtud přes 20 jinověrců, r. 1646. bylo jich 48. Přivedli do církve svaté i zatvrzelce takové, u nichž se zdála všecka práce býti marnou, ale včas dotkla se jich ještě milost Boží, již doporučováni byli vroucnou

---

¹⁾ Za obležení Brna bylo heslo obležených i »sv. Ignát«. Schmidl l. c. IV. 2, 162.

²⁾ Schmidl l. c. IV. 2, 286.

modlitbou.¹⁾ Zbožní obyvatelé brněnští na vlastní oči viděli, jak přičiněním členů Tovaryšstva církve svatá prospívá a oceňující práce jejich vážili si jich.

Ze všech ovšem s největší úctou patřili na P. Středu. Nazývali ho mužem svatým, věřili, že do budoucnosti vidí, přesvědčení byli, že všechna slova jeho se splní. Na příklad Krištof Pavel hrabě Liechtenstein, zemský hejtman moravský, tak si vážil P. Středu, že nade všechno si přál, aby jej někdy P. Středa navštívil, že tím spasení stane se domu jeho. Ale pokorný a skromný P. Středa vždycky se omluvil. Lidé měli k němu všechnu důvěru. V potřebách svých prosili ho, aby se za ně modlil. I nekatolíci tak důvěrně k němu se obraceli. Nekatolické manželce statečného obhájce brněnského Souchesa roznemohl se synáček. Když viděla prvorozence svého na úmor, rychle poslala do kolleje Jesuitské snažně prosíc, aby P. Středa se za jejího syna pomodlil. Sakristán hned prosbu tu P. Středovi oznámil, ten však hned také dal vzkázati, že se již za synáčka pomodlil a že tentokráte neumře. Posel zvěstoval radostné to poselství paní Souchesové, která hned také s úžasem vidí synáčka svého zdravého vstávati a běhati. Šťastná matka ctíla pak v P. Středovi zázračného uzdravovatele.

Totéž pravili o P. Středovi i jiní. Krištof Link, koadjutor v Tovaryšstvu, trpěl často velice bolestí zubů. P. Středa předepsal mu, aby si uvařil šalvěj a tu vodu na zuby pouštěl. Učinil tak a od té chvíle byl bolesti zbaven a po 42 let nejmenší

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 2, 223, 257.

bolesti nepocítil. Jiným však tento prostředek nic neprospěl, tak že tvrdili, že nezpomohla Křištofovi šalvěj, nýbrž svatost P. Středy, což také Křištof vděčně uznával. — Rovněž i Jiří Sichler svědectví vydával, že P. Středa, jenž v zimnici laskavě mu posluhoval, nápojem, do něhož namočil kamínek foyský, v okamžiku ho uzdravil.¹⁾

Důvěrně blížili se tedy k P. Středovi lidé v potřebách svých a dostávalo se jim vyslyšení. S úctou v paměti chovali však i slova jeho, která jim byla jakoby věštbou. Jak byli povzbuzeni k pevné víře, když vyplnila se všecka slova jeho důvěry plná za času obležení Brna! Nepochybovali nikterak o výpovědi některé, naopak byli pevně přesvědčeni, že stane se tak, jak byl P. Středa pověděl. Vzpomínali si na slova jeho, která zdála se jim býti prorockými.

Mluvil jednou P. František Bergmans, prokurátor kolleje Brněnské, s P. Středou o kollejích v Jihlavě a Králové Hradci, které byly tehdy největší chudobou stísněny. P. Bergmans jich litoval, ale uslyšel od P. Středy slova: „Uvidíte, mějme strpení, a budou jednou z prvních kollejí v provincii.“ Jak Dilatus dodává, stalo se již u jedné z nich podle slov P. Středy, a o druhé se tak doufá.

Když došla do Brna z Vídně v říjnu 1645 zpráva, že tam zemřel opat zábrdovský Benedikt Waltenberger, mluvil o tom převor kláštera Bohumír Olenius s P. Středou. Vyprávěl o žalostném stavu kláštera a dodal, že nástupce zesnulého opata shledá trápení a žalost, staral se pak, kdo a odkud za

---

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl III. hl. 1.

nástupce by dožadován býti měl, aby dovedl zase k rozkvětu přivéstí klášter jakoby zbořený a aby do pořádku zase dal zboží nepřitelem zpustošené. P. Martin Středa na slova tato se pousmál a na rameno lehce klepaje převorovi řekl: „Můj otče převore, tentokráte nestanete se prelátem. Pán Bůh se postará o dobrého člověka a zkušeného hospodáře, který hojně ona zla uléčí, po jeho smrti vizte však, jak břímě to na ramena svá vezmete, ale tentokráte nebudete za opata vyvolen.“ V pravdě vyplnila se tato výpověď. Od konventu byl dožádán za nástupce opata Benedikta probošt z Nové Říše Vavřinec Pročar, který dobře hospodařil, a když r. 1650. zemřel, stal se jeho nástupcem Bohumír Olenius. ¹⁾

Když za stálých těch válek nastala veliká drahota, P. Středa předpověděl, že podivuhodné láce se dočkají, kteří v roku sedmdesátém živi skutečně budou. ^{*} tak bylo tehdy lacino, že měřiční dytel skoro tolik stál, co obilí samo.

Zmíněný P. Bergmans vypravuje pak toto. Když po odtržení Švédův od Brna prohlížeje hospodářství neshledal jsem nic jiného než spáleniska, zříceniny a pustotinu a poddané, zbyli-li, skoro jako dobytek, s bolestí hořekoval jsem nad žalostným tím stavem před P. Středou, jenž soustrastně politoval mé úzkostlivé starosti a tato slova pronesl: „Tak jest, můj otče, v pravdě velmi nepřitelem sklíčena jest provincie veškerá, mysl mnohých lidí jest převrácená, tak že vším právem jest nám oplakávati žalostný tento stav vlasti. Ale pamatujte

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl III. hl. 10.

si, milý otče, roku osmdesátého třetího v tomto století daleko větší připadne tíseň od nepřítelů divokého; bude popleněna provincie a mužové i nej-přednější budou hledati úkrytu, Morava bude se strachovati a víra katolická mnoho utrpí. Ale všecko to prozřetelná ruka Boží v dobro obrátí, a pravá víra nesmírně se vzděje.“ Prohodil jsem já: „Kdo z nás až do toho času bude živ? Ani já, ani Důstojnost vaše.“ P. Středa však určitě a bez váhání odvětil: „Milý otče, já sice ne, ale vy budete živ a z vlastní zkušenosti poznáte všecko toto.“ Toto — dokládá Dilatus — vyprávěl P. Bergmans u přítomnosti mnohých z řádu našeho; dožil se skutečně vpádu tureckého na Moravu, obležení a osvobození Vídně a zemřel jsa stár přes 80 let.

Podobně pravil P. Středa ve večeradle brněnském před sufragánem olomouckým, Ondřejem Dirrem, a před Ludvíkem Radvitem Souchesem; podobně, jak dosvědčoval P. Jan Albrecht, říkával podkomoří moravský Jan Jakartovský, že P. Středa předpověděl, že uzří podivuhodné věci, kteří se dožijí let sedmdesátých a osmdesátých; dům rakouský že se stane slavným a Jesuitům že se otevře veliké pole činnosti.

Proto chtěl P. Středa, aby do Tovaryšstva Ježíšova více přijímáno bylo těch, kteří znali česky, pravě, že bude jich potřeba, aby na víru pravou obrátili národy, kteří ze jha tureckého osvobození budou. Dosvědčoval P. Matěj Tanner, pozdější provinciál, že, když byl v noviciátě, P. Středa všecky novice napomínal a si přával, aby všickni naučili se česky nebo nějakou slovanskou řeč, a aby co

nejvíce jich přijato bylo toho jazyka, že budou pro Uhry velmi potřebni. Splnila se potom i tato slova, když císař Leopold nad Turky zvítěziv, vyžádal si z české řeholní provincie členy Tovaryšstva, aby sv. víru v krajinách dobytých šířili.¹⁾

A Schwertfer v životopise P. Středy dokládá ještě: O zničení tureckého panství jasně a radostně pravíval, že v brzkú započne jeho zkáza; pročež Tovaryšstvo napomínal, aby studovali řecký jazyk, aby jednou kromě jiných jazyků i řecky mohli v Cařihradě náboženství křestanské vykládati, aby oněm krajinám zase vrátili milost Boží, která druhdy sem přinesena byla z Cařihradu sv. Cyrillem a Methodem.²⁾

Ze všeho, co o P. Středovi od jeho souvěkoviců zaznamenáno jest, zračí se neobmezená úcta jejich k němu. Vyznávajíť, že blížili se k němu s takovou uctivostí jako k nebešťanu. Otvírali jemu srdce své dokořán, věříce, že všecka jeho tajemství zná, a soudili, že v něm jest, co převyšuje přirozenost lidskou. Ale Středa sám, čím více jej druzí ctili, tím u větší pokoře se cvičil. V čas obvyklého rozhovoru po jídle laskavě mluvíval s mládeží kolejní i se služebníky domácimi a nikdy nedával na jevo povýšenost svou nad jiné. Bohu sloužil nadšeným, nadpřirozenou láskou zaníceným srdcem, o spásu bližního horlil pečuje zároveň otcovsky o prospěch jeho časný, láska řídila jeho myšlenky i řeči, jeho snahy i práce, jeho oběti i starosti.

---

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl III. hl. 11.

²⁾ Schwertfer I. c. 163. — Dilatus MS. I. c. díl III, hl. 11.

V těžkých časech těch starosti věru nepřestávaly. Pokoje pořád nebylo, a útrapy válečné každé chvíle nadcházely. Torstenson odtáhl sice od Brna do Rakous, ale začátkem října¹⁶⁴⁵ ustupoval zase Moravou do Čech. Znojmo obešel, táhl k Třebíči, pak k Velkému Meziříčí, Bystřici a Jimramovu, až 17. října 1645 přibyl do Poličky, kde se celé vojsko jeho různými cestami v jednotlivých oddílech se ubírající sešlo. Morava byla zase při tom od Švédů hrozně popleněna; všechna města v kraji znojemském a jihlavském musila dáti závazky, že budou odváděti Švédům daň buď do Jihlavy nebo do Olomouce. Tehda i v Telči zanechána švédská posádka.

Jakmile Torstenson přitáhl do Čech, nastalo zase tam řádění švédské. Všude ve východních Čechách vymáhali výpalné, všude drancovali a pustošili. Města se poddávala donucena byvše švédskými zbraněmi, jen Pardubice a Hradec Králové se ubránily. Ponechal pak Torstenson na vhodných a pevných místech posádky, ale do větších výbojů nemínil se dáti. Spěchal do Slezska, aby se spojil se švédským generálem Königsmarkem, dal se pak koncem roku 1645. na pochod do Saska a unaven a nemocen jsa složil velitelství nad vojskem švédským. Nástupcem jeho stal se Karel Gustav Wrangel, jemuž Torstenson ještě radu dal, aby za každou cenu válku hleděl vésti jen v zemích císařských.

Drobná válka v Čechách i na Moravě neutuchala. V Čechách zmocnili se Švédové Litoměřic a Mělníka a tak na svých loupežných výpadech do širého okolí si počínali, tak i císařští vojáci na

zimních leženích v Čechách dlící si vedli, že ozýval se úpěnlivý stesk: Nic jinšího zde není než pláč, úpění a nařfkání mnohých lidí. Ach Bože, prolom nebesa a podívej se na to, co se děje a račiž nám všem z těchto soužeností pomoci.¹⁾ A na Moravě bylo také tak. Vojsko císařské dobývalo sice měst, ve kterých byly švédské posádky, zmocnili se v dubnu r. 1646. Plumlova a Mikulova; ale přes to Švédové z jiných měst odvažovali se na plen smělých výpadů. Stav věcí na Moravě líčí P. Středa listem dne 22. června 1646 k Janu Pošmurnému, rektoru v Jindřichově Hradci, takto: „U nás všecky věci jsou ve zmatku. Včera totiž asi 400 Švédů, kteří se před několika dny z Olomouce vybrali, v celém okolí našem a pod samým hradem a hradbami brněnskými koně uloupili; při té pohromě pozbyli jsme my poslední pomoc hospodářství svého, sedm koní s dvěma služebníky. Byl by neštěstí to zamezil, kdyby byl velitel Souches přítomen býval, ale poněvadž buď sám Falkenstein obléhá nebo pomáhá svým vojskem Korneuburg obléhati, nuceni jsme připisovati škodu tu běhu časovému.“²⁾

Již však přiblížil se čas, kdy P. Středa řízení kolleje brněnské měl se svých beder složiti. Papež Innocenc X. konstitucí ze dne 1. ledna 1646 byl nařídil, aby žádný v Tovaryšstvu Ježíšově nebyl déle rektorem kolleje nebo provinciálem než tři léta, a žádný představený neměl hned zase bezprostředně představeným se státi, který by aspoň po nějaký čas nějaký jiný úřad v Tovaryšstvu

¹⁾ Rezek 1. c. 432—440.

²⁾ List ve dvorním archivu ve Vídni.

nebyl zastával.¹⁾ P. Středa byl již od 24. března 1641 rektorem v Brně, tedy přes pět let, proto postoupil 1. července 1646 úřad svůj mistru noviců P. Ondřeji Schambogenovi.²⁾

32. P. Martin Středa spirituálem u sv. Klementa v Praze.

Když P. Středa přestal býti rektorem kolleje a zkušebního domu v Brně, neopustil hned města toho. Zůstal ještě po nějaký čas oddávaje se úplně pobožnosti. Duch jeho po tolikerych pracích odpočinouti si chtěl ve svatém pokoji. Snažně žádal od provinciála P. Jana Dakazata, aby směl měsíčními duchovními cvičeními ducha sv. sebrati maje za spravedливо, aby duši jeho tento pokoj před pokojem věčným popřán byl. Milerád udělil provinciál povolení k tomu P. Středovi, jenž již na 20 let v ustavičné činnosti nejvyšší úřady v řeholní provincii zastával.³⁾

Od 1. září až do 30., po celý měsíc trávil P. Středa ve svatých exerciích (duchovních cvičeních).⁴⁾ Jak ve svaté té době s Bohem byl důvěrně a něžně spojen, jak sladký byl to pro svatého muže život, kdy jedině Bohem se obíral a kdy úplně Bohu svému přináležel! Zajisté pociťoval již tu předtuchu slasti nebeské.

Dokonav duchovní cvičení svá odebral se P. Středa jako nejposlednější novic k rektoru P. Schambogenovi, vydal mu počet ze svědomí svého

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 2, 368.

²⁾ Schmidl l. c. IV. 2, 240.

³⁾ Schwertfer l. c. 107.

⁴⁾ Schmidl l. c. IV. 2, 240.

a žádal mnohými důvody podpíraje slova svá, aby byl ustanoven k obsluze morem nakažených. — V pravdě ukazoval tím, že všecek jeho život nese se snahou, aby u Boha i u bližního stále zásluhy si zjednával.¹⁾

Bylo se v Brně P. Středovi ještě potom po nějaký čas zdržeti. Nástupce jeho P. Schambogen byl totiž posud scholastikem, nyní však měl čtyry řeholní sliby v ruce předchůdce svého P. Středy složiti. Stalo se tak dne 21. října 1646 a při této příležitosti P. Středa milému svému P. Schambogenovi řekl, co se jemu ve věcech ducha se týkajících přihodí. Zdálo se tehdy novému rektorovi, že není to možno, ale později sám vydával svědectví pravdě, že vyplnila se na něm slova P. Středy.²⁾

Byl však P. Středa ustanoven za spirituala v kolleji u sv. Klementa v Praze. Opustil hned potom Brno, aby zaujal nové místo své. Ubíral se z Brna přes Jindřichův Hradec do Prahy. Jak nesl si v srdci milé vzpomínky na Brno, vysvítá z listu, který z Hradce dne 28. října 1646 rektoru brněnskému psal: „Pozdravuji přemile všechny členy našeho řádu v Brně. Excellenci zemskému hejtmanu (Křištofu Pavlu z Liechtensteina) zavázán jsem ustavičnými modlitbami a přáním, které rozloučením nepřestanou. Urozenému veliteli (Souchesovi) dojde-li do kolleje, prosím, díky vzdejte za průvodní list; vzpomínka na něho bude u mne živa a budu jej povinně u všech doporučovati.“³⁾

¹⁾ Schwertfer l. c. 108.

²⁾ Dilatus MS. l. c. díl III. hl. 10. — Schwertfer l. c. 159.

³⁾ List ve dvorním archivu ve Vídni. V listě pozdějším z 1. října 1647 v Praze datovaném vzpomíná zase P. Středa

V Praze ujal se úřadu svého s obvyklou horlivostí. Byl spiritualem čili duchovním ředitelem bohoslovců, magistrův a studujících filosofie a všecky vedl k Bohu a k dokonalému životu. Působení bezúhonného muže, jehož život zářil nejkrásnějším příkladem, bylo na nejvýše zdárné a prospěšné; všickni jej uznávali za velikého učitele duchovního a za šťastné se pokládali ti, kteří za jeho vedení ducha svého ve ctnostech vzdělávali. V důvěrných rozhovorech o věcech ducha lidského se týkajících tak všecky uchvacoval, že rádi a s obzvláštní zálibou jej poslouchali, ano někteří věřili, že Bůh z úst Středových mluví. Když podle svého úřadu řídil poloroční nebo celoroční duchovní cvičení, konal rozjímání zvlášť s bohoslovci, zvlášť s magistry a zvlášť s posluchači filosofie; tak je vhodně přizpůsoboval, aby každý jej pochopil a z nich největší užitek měl; promluvu pak, která odpoledne bývala, tak zařizoval, že pojednáváje o důležitých pravdách vkládal do své řeči vhodná líbezná vypravování, aby posluchači si takto oddechli a k ostatnímu rozjímání zase čilejšího ducha nabrali.¹⁾

P. Středa byl rozeným duchovním ředitelem. Pln jsa ducha Božího znal hýbati i duchem lidským, aby odřekl se světa, těla i ďábla a přimkl se jedině a na vždycky k Bohu. To bylo snahou jeho veškerého života, kterou vždy ve skutek uváděti chtěl. Poněvadž však sám, tak jak by si přál, pro slabotu svého zdraví a nedostatek sil, nemohl

---

na Souchesa a praví, že mu chce něco příležitostně zvěstovati. List tento jest rovněž ve dvorním archivu.

¹⁾ Dilatus M^s, l. c. díl II. hl. 15.

ve velikých shromážděních lidu v kostelích kázati, dával svá kázání jiným, aby se jim naučili a je kázali. Že sám nemohl kázáním čest a slávu Boží šířiti, to jediné nebylo jemu po vůli. V zápiskách svých tajných, v nichž účet si vydával ze svého svědomí, když byl nic proti příkázáním, slibům a řeholi neshledal, co by jej trápilo, to jediné jako veliký hřích hořce oplakával, že se mu zdá, že jakási závist o něho se pokouší, když vidí, že druzí pro Boha a bližního tolik a tak znamenitě pracují, a když on sám pro slabotu musí jako nečinným býti. Psal tedy aspoň kázání, která by byl tak rád konal. V obsahu i ve slovech byla taková síla, že přemocné pohnutí působila. Rovněž bedlivě spisoval si duchovní cvičení, jichž užíval, a jimiž se snažil obnoviti u všech ducha pravého. I tato cvičení dával pak jednotlivým kněžím, aby se jim naučili a dle nich se řídili.¹⁾

Duchovní rozjímání P. Středy bývala důrazná, ale ne mnohých slov. V ~~zemském~~ archivu v Brně jest 10 takových rozjímání P. Středy pod názvem: O pravidle muže duchovního (De norma seu idea viri spiritualis). Na ukázkou budiž tu uvedeno, o čem jednají; u některých pak stůj i rozvrh:

I. Kdo jest a kdo v pravdě má se nazývati mužem duchovním? Kdo není mužem duchovním. Ty mužem duchovním jsi. Ty nejsi mužem duchovním. Ovoce tohoto rozjímání.

II. O rozdělení ducha.

III. O pravidle člověka tělesného. Kdo jest člověk tělesný. Čím se zabývá člověk tělesný. Jak

---

¹⁾ Dilatus MS. 1. c. díl II. hl. 13.

bezbožně jedná člověk tělesný proti velcbnosti Boží. Duchovní člověk začíná se stávat tělesným. Co činiti jest člověku duchovnímu, aby se nestal tělesným.

IV. O pravidle člověka světského. Kdo jest člověk světský. Jaký jest do opravdy a vlastně člověk světský. Co působí duch tohoto světa svými následovníky. Jak duch světský zmocňuje se a zajímá duši řeholníkovu. Co máme pocítiti a k čemu se roznítili z tohoto poznání ducha světského.

V. O pravidle člověka ďábelského. Kdo jest člověk ďábelský. Početná čeleď ducha ďábelského. Jaké zloby jest duch ďábelský.

VI. O znacích, jak jednotlivé tyto duchy poznati lze. O znacích duchů zjevných a tajných. O tajném duchu světa. Pravidlo, jak odhaliti lze tajné lsti ducha světského. Kdy řečeného pravidla užiti jest.

VII. O jiných způsobech nepřátelských, jimiž dorážejí škodní duchové na člověka duchovního, a jak jim čeliti.

VIII. O darech a dobrodiních ducha Božího.

IX. O duchovním obcování.

X. O umenšení a zahynutí ducha svatého a života duchovního.¹⁾

Na památku duchovním svým synům napsal P. Středa pravidla životní, jimiž by se spravovali. Poznamenal nám je P. Ondřej Schambogen, opsav je z rukopisu Štředova. Zní takto:

---

¹⁾ V zemském archivu brněnském M. VIII. 7. Rozjímání ta jsou na 15 listech.

1. Věrný Bůh, jemuž jsme se úplně odevzdali, řídí nás skrze představené a nám ničeho se nedostáváti nebude.

2. Neposuzuj, co představení ustanoví, nechceš-li chybovati.

3. V každém zmatku a pochybnosti, běží-li o věc tajnou, důvěrně obrať se k Bohu, použij pravidel, abys dobře si vyvolil, a bez úzkostlivosti učiníš to, což zdá se ti lepším nebo méně nevhodným; ostatek buď pokojný, ať se stane, co se stane, protože zdravému rozumu a Bohu učinil jsi zadosť.

4. Miluj málo věcí a prosté věci a veliké uspokojení shleďáš.

5. Zaměstnání, která s úřadem tvým nemají co činiti, zapuď, psaní nepotřebného zanechej, dlouhé rozmluvy s cizími obmez, a mnoho času najdeš pro věci duchovní.

6. Tak uskrovní se s časem svým, jak šetříš peněz svých.

7. Pochybí-li někdo druhý, nebuď pomaten, nehorši se, polituj ho. Můžeš-li to napravit, viz, jak bys to mírněji učinil, a zdali se neosvědčí menší zlo nechati tak na čas pro větší dobro, které v budoucnosti očekávati lze; nemůžeš-li toho napravit, poruč Pánu Bohu, který uražen byl, a snáší to.

8. Nikoho bez slyšení jeho nezatracuj.

9. Před časem netrap se starostmi, co se stane; dost toho zlého, co den s sebou nese.

10. Co konati jest, zaříd v hodinu, která na rozvážení toho jest; v ostatek dne zachovej si ducha volného, abys s Bohem se spojil.

11. Nevměšuj se do podrobností úřadů a prací svých podřízených.

12. Nechvátej, abys hned na každé psaní odpověděl, všecko udělal a obstaral. V určité hodiny pracuj; co se neudělá první den, udělá se druhý a třetí.

13. Lépe jest, aby spíše práce se odložila než duchovní cvičení, k nimž v první řadě jsi podle řehole zavázán.

14. Nesluší se na muže vážného a ducha ušlechtilého, aby si stěžoval na obtížné a přílišné práce.

15. Shrnou-li se nutkavé práce, nic nepozbývej jasnosti a síly duševní, ani přívětivosti; vesele doporuč se Bohu, zůstaň vždy pohromadě; spořádej si pak ty práce a započni od těch, které nejvíce nezbytny jsou a nutkají, potom dej se do ostatních. Vytrhují-li tě nevhodně, těm laskavě řekni, aby přišli až podruhé.

16. Hrnou-li se práce, bohatnou pracovníci; hrnou-li se kupující, bohatnou kupci; hrnou-li se klienti, bohatnou advokáti; hrnou-li se nemocní, bohatnou lékaři.

17. Stihla-li tě buď od představeného nebo od druhého těžká rána, nestěžuj si a neprojevuj citlivosti, aby se zase rána nerozjitřila a tebe netrápila, ale vylej srdce své před Pánem Bohem, před andělem strážcem a sv. Ignátem, a rozvažuj si, dobře-li, abys to řekl komu, kdo může proti tomu prostředku nějakého použití. Soudíš-li, že dobře by to bylo, nepovídej to hned, nýbrž až ducha klidného budeš, a to jen málo lidem a určitě za tím koncem, abys

pro budoucnost uléčen byl. A z hlubokosti srdce hned bez dalšího přemýšlení o tom odpusť všecku křivdu, která se ti byla stala.

18. Když všecko z čistého úmyslu pro Boha si přeješ, na příklad: abys byl zdrav, pobožným a spokojeným, aby úcta Boží se šířila, aby kázeň řeholní kvetla atd., a špatně to dopadne, netrap se: snaha a práce tvá nejsou bez vnitřní zásluhy; my pracujeme a vzděláváme, ale výsledek jest jen u Boha. Bůh od nás nic nepotřebuje a nikterak mu neškodí, nemá-li od lidí nic, neboť Jeho prozřetelnost, moc a moudrost může si všecko spraviti, kdykoli chce. Já jsem sázel, Apollo zaléval, Bůh však vzrůst dal.

19. V každé nehodě, ať si již stihne tělo nebo pověst tvou, časné potřeby nebo přátely nebo duši opuštěnou a vyprahlou pro nesnáze a přílišné práce, srovnej se s Boží vůlí, která dobře všecko činí a moudře dopouští. Řci: Pane Bože, stačí mi milost Tvá, jen ta ať ode mne odňata není. Ostatek ať děje se podle vůle Tvé. Důvěřuji Prozřetelnosti Tvé do budoucnosti, a díky jí vzdávám v přítomnosti i za minulost.

20. V jakýchkolivěk pokušeních, nedokonalostech a těžších poklescích vynasnaž se, abys našel pokoj duševní; nestěžuj si nikdy příliš na trápení to, nýbrž i tu přizpůsob se vůli Boží. Neboť třebaš že Bůh hříchu nechce, dopouští přece hřích, aby potrestal druhý hřích, aby pokáral pýchu, aby více nás pokořil, abychom soustrast měli s jinými hříšníky; a tak i ty trpělivě to snášej.

21. Od žádné i nezřízené žádosti nedopusť se poskvřiti; Boha-li máš, všecko máš; jakou ještě chceš potěchu od tvorů, která by nesměřovala k Bohu? Pošetilý jsi, hledáš-li, maje moře, kapku vody. V podobných případnostech rei: Stačí mi milost Tvá, Bože můj a všecko mé! Láska Tvá, a již nic! Ty, Bože, mi postačuješ!

22. Když věci veřejné nebo řeholní provincie jsou ve zmatcích, nebo když předpovídá se budoucí zlo, nemať se a nežaluj. Modli se k Bohu a Jeho Prozřetelnosti všecko poruč. Bůh nejmoudřeji svět řídí po tolik staletí a má spravedlivé příčiny, aby učinil a dopustil, cokoli chce. Konečně všecko dobře obrátí k větší své slávě a k dobrému našemu, jak často již v největší naší tísní učinil.

23. Jestliže jsi se omýlil na svou škodu nebo hanbu, nermuť se a nemať, nýbrž budiž ti útěchou: Bůh tím nebyl uražen. Neboť v pravdě nás zarmucovati nemá nic, než urážka Boží. Pomoz si, jak můžeš; nemůžeš-li však, snášej to trpělivě a statečně; pokorně uznej před Bohem, že málo tomu rozumíš, a pros od Boha, abys podle Jeho svatě vůle lépe tomu porozuměl.

24. Stálým s Bohem důvěrným obcováním učiněn byv s Ním jako jeden duch, tak ve světle lidském a zmatcích světských si počínej, abys v ničem od vedení ducha a vlády nad ním nepřiklonil se k marnostem těla, žádostivosti a světa, nýbrž abys stále před obličejem Božím chodil.

25. Nauč se tak sebe sama znáti, abys nikdy sebe nezapomněl, a tak se o sebe starej, abys sebe sama nikdy neztratil. Dej pozor všude, abys cestou

spásy se bral a ducha svého vzdělával, a dálej všecko s Bohem v Božském světle.

24. Jeden jest Bůh, jedno jest potřebno: šťastně umřítí. ¹⁾

Těmito zásadami se P. Středa v životě svém sám řídil. Živ byl na světě, ale duchem svým odumřel světu a zrak svůj pozvedal jen k Bohu a pravdě. Marnosti a kolotání světa ho neupoutaly, nýbrž jen k Bohu byl pevným úvazkem připoután, půvab pozemský ho nepřilákal, neboť jen Bůh byl pro něho zdrojem vši krásy. Život jeho na světě byl jen přípravou k životu blaženému na nebesích.

33. Jak se P. Středa na smrt připravoval.

Pravidla „pamatuj na konec“ dobře si byl P. Středa vědom. A jestliže již při svých pracích na zdárný konec jejich pamatoval, tím více ve veškerém životě svém byl konce jeho pamětliv. Vážně a pilně se na smrt připravoval zbožným rozjímáním a pobožnostmi ten, jenž vždy svatě žil a takto zajisté nejlépe připraven byl.

Než aby tím jistější byla příprava P. Středy na onen rozhodný poslední okamžik, dopisoval i svým přátelům, aby mu oznámili, jak se na šťastnou smrt připraviti jest. ²⁾ Z úvah pak častých o smrti vznikl jeden spis P. Středy nadepsaný: „Umění, jak dobře žítí a šťastně lze umřítí“, jenž nám poučné svědectví dává, jak týhodním a denním cvičením život svůj duchovní obnovoval a do toho stavu se uváděl, v jakém by rád umíraje byl.

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl II. hl. 15.

²⁾ Schwertfer I. c. 168.

Od posledních pěti let, vypravuje P. Ondřej Schambogen, téměř každé noci z lože vstával, před obrazem Bohorodičky poklekl a živě sobě představoval, jakoby již již umíral. Potom se v duchu ku bráně milosrdenství Božího přibližoval a úpěnlivě prosil, aby nezemřel nešťastně smrtí hříšníků, nýbrž šťastnou smrtí svatých, takto vroucně vzlykaje: „Králi můj a Bože můj, daruj mi duši mou, za kterou prosím, a šťastné vykročení z tohoto života, za které žádám“.¹⁾

A aby tím lépe na šťastnou smrt se připravil, rozjímal v týdenních rozjímáních o smrti šťastné a nešťastné a o způsobech smrti.

První týden věnoval zbožnému přemýšlení o smrti šťastné. Začínal v neděli a přál si smrt radostnou, tak jak umřel sv. Jan Evangelista, jenž se do hrobu jako na lože pokládal, nebo svatý Bernardin Senenský a Vincenc Ferrerský, kteří s úsměvem umírali. Rozjímal o takové smrti na večer, když bylo již dáno znamení k nočnímu odpočinku. Všel do sebe a takto k duši své promlouval: Představ si, myslí má, jakoby tento den naposled tobě zasvitl. Požádá tě, duše má, pravý tvůj majitel Bůh z tohoto těla. Starej se, jak vydáš počet ze skutků svých v těle. Pojďme věru, pokloňme se Boží Prozřetelnosti a zastavme se u svědomí a pozorujme a ptejme se, co nám vytykáti bude v našich myšlenkách, slovech, skutečích, v tom, co jsme opomenuli a nevykonali. S poskvrnami, poklesky a jinými provinami, které nám svědomí oznámí, pospěšme bez meškání k trůnu milosrdenství

---

¹⁾ Dilatus MS. 1. c. díl I. hl. 18.

a vyprosme si, aby byly krví Spasitelovou očištěny, aby zásluhy Jeho nám byly na pomoc, a aby se nám dostalo z nesmírné dobroty Boží ospravedlnění. Sami pak hned připojme zadostčinění, jaké čas nám dovolí. Myšlení naše ať pokáráno jest výčitkami a ošklivostí, srdce naše zkroušeností. Slova, skutky a opomenutí naše ať jsou očištěny jak samy v sobě, tak i v příčinách, z nichž původ svůj vzaly, a jestliže údy naše jako oči, nebo jazyk, nebo ruce sloužily nepravosti k nepravosti, ať hned dobrovolně se potrestají, aby spravedlnost usmířena byla. Potom vrhněme se u svátostného soudu pokání, abychom naposled rozhřešení dostali, a žádejme pokorně od matky své sv. církve poslední posilu na onu velkou a nebezpečnou cestu, prosme o pomoc posledního pomazání v nastávajícím smrtelném zápasu a vezměme posléze do ruky hořící hromničku a víru a důvěru svou rozniťme Božským plapolem více, než kdy jindy.

Když toto vše řádně vykonal a když dostalo se mu nějakého dokladu, že milost Boží v něm jest, dodával: Nyní rád umru, Pane Bože můj, poněvadž našel jsem milost před očima Tvýma. Nyní propouštíš služebníka svého, Pane, v pokoji atd. Veselil jsem se z toho, když mi jest povédáno: Do domu Hospodinova půjdeme atd. (žalm 121.). Bože, chválime Tebe . . V ruce Tvé, Pane, poroučím ducha svého. Ponecháš-li si jej již, buď požehnaný na věky; vrátíš-li mi ho, abych zase byl živ, opět buď požehnaný na věky! Za něho dále budu mluvit k Pánu svému, ačkoli jsem prach a popel. Líbí-li se tak před Tebou, a našel-li

jsem milost před očima Tvýma, dej mi smrt radostnou a dokonalý konec, Pane Bože všemohoucí. Jak veliké věci slyšeli jsme a vidíme, které jsi způsobil svým milým služebníkům, když měli býti z tábora bojující této církve svaté odvoláni; jaké jsou to doklady laskavosti a dobroty Tvé! Jedni od Jednorozeného Syna Tvého byli navštíveni, povzbuzeni a posílněni! Jiní od přesvaté Bohorodičky byli vyhledáni a potěšeni, úzkosti duševní a bolesti tělesných zbaveni a od zlého nepřitele úklady jim strojícího a raně dorážejícího osvobozeni. Některým sloužili andělové častěji, nežli lidé je ošetřující, a od nich posílněni byli Velebnou Svátostí na cestu do věčnosti a od nich v pokušeních byli utvrzováni a obhajováni k vítězství. Jiným dostalo se svatých apoštolů, mučovníků a vyznavačů za lékaře, těšitele a průvodčí do věčnosti. Nejedni pozváni byli od kůrů svatých panen, aby poslouchali jejich nebeské písně. Já ovšem menší jsem a zcela nehodný takového dobrodiní, za něž však přece velebné milosti Tvé uctivé díky vzdávám, a blahopřeji svatým Tvým, které jsi tak oslavil. Mně postačí, nezamítneš-li mne od tváře své a neodejmeš-li ode mne ducha svatého svého, jenž by mne uvedl v zemi dobrou a přivedl na horu svatou Tvou a do stánků Tvých.

V pondělí týmž způsobem rozjímal a vyprošoval si smrt tak bezpečnou, jakou umíral na př. sv. Hilarion, jenž se povzbuzoval v hodině smrti: Co rozpakuješ se duše má vykročiti? Skoro sedmdesát let jsi Kristu sloužila a bála bys se smrti? Místo žalmů nedělních říkal si pak žalmy, v nichž

bezpečná důvěra se zračí, totiž žalm 30.: „V Tebe Hospodine jsem doufal“; žalm 10.: „V Hospodina doufám . . .“; žalm 24.: „K Tobě Hospodine pozdvihl jsem duše své . . .“

V úterý žádal si, aby při smrti byl pro Boha tak láskou zanícen, jako byl sv. Štěpán v Jerusalémě Krista vyznávající, nebo sv. Ignát v Římě šelmy na sebe volající, říkával, že rád umře, a modlil se žalm 41.: „Jak jelen dychtí po studnicích vod . . .“; žalm 83.: „Jako milí jsou stanové Tvoji . . .“; žalm 86.: „Základové jeho jsou na horách svatých . . .“

Ve středu prosil Boha o smrt pokojnou, jakou umřel na př. sv. Pavel poustevník, jenž za modlitby ducha svého Bohu odevzdal, a modlil se říkáje napřed slova: „V pokoji pro to spáti a odpočívati budu“, žalm 39.: „Očekávaje očekával jsem Hospodina . . .“; žalm 15.: „Zachovejž mne, Pane . . .“; žalm 17.: „Milovati bude Tebe, Hospodine . . .“

Ve čtvrtek toužil, aby smrt jeho byla vůli Boží úplně přizpůsobena, tak jak podle vůle Boží umíral sv. Jan Zlatoústý se slovy: „Sláva Tobě Pane za všecko“; říkal tedy: „Buď vůle Tvá“ a žalm 22.: „Hospodin spravuje mne . . .“; žalm 26.: „Hospodin osvícení mé . . .“; žalm 45.: „Bůh náš útočiště naše . . .“

V pátek modlil se o smrt pokornou, jakou měl sv. František z Assisi, když byl přečetl utrpení Páně podle sepsání sv. Jana a na holé zemi leže říkal žalm 76.; říkal tedy: „V duchu pokory a se srdcem zkroušeným“ a žalm 76.: „Hlasem svým

volať jsem . . .“; žalm 56.: „Smiluj se nade mnou, Bože, smiluj se nade mnou . . .“; žalm 87.: „Hospodine, Bože spasení mého . . .“

V sobotu volal k Bohu o smrt zbožnou, jakou umírali svatí a světice Boží, a modlil se zprvu říká: „Vkročím do domu Tvého“, žalm 122.: „K Tobě jsem pozdvihl očí svých . . .“; žalm 125.: „Když navrátil Hospodin zajetí Siona . . .“; žalm 137.: „Oslavovati tě budu, Hospodine . . .“

Druhý den rozjímal o smrti nešťastné. Živé si na paměť předváděl nekonečnost bēd, které na nešťastnou smrt následují, a hrozil se strašného osudu těch, kteří nešťastně umírají.

V neděli lekal se bēdné smrti, která stihá ty, již na Boha nepamatují, Jemu neslouží a Jeho neuctívají; proto často na Boha myslil a modlil se žalm 62.: „Bože, Bože můj, k Tobě z jitra bdím . . .“

V pondělí hrozil se té smrti, kterou končí život pyšných a ctižádostivých, proto se ve dne pokořoval a modlil se žalm 130.: „Hospodine, neníť pozdviženo srdce mé . . .“

V úterý na paměti měl nešťastnou smrt těch, kteří úplně jsou pohřženi ve starosti a pečování světská a pro Boha kdy nemají; proto tím snažněji Bohu slouže modlil se žalm 14.: „Hospodine, kdo bude přebývati v stánku Tvém . . .“

Ve středu rozvažoval o smutném konci těch, kteří se zcela hříšným rozkoším oddali, a zošklivuje si život takový volal k Bohu žalmem 68.: Vysvoboď mne, Bože, neboť jsou vzešly vody až k duši mé . . .“

Ve čtvrtek na mysl měl trpkou smrt, kterou zakoušejí ti, kteří v zášti, nenávisti a nepřátelství s tohoto světa odcházejí, a ze srdce všem odpouštěje modlil se žalm 5.: „Slova má slyš, Hospodine, srozuměj volání mému . . .“

V pátek vzpomínal na smrt těch, kteří v zuřivosti a zločinném hněvu ukládajíce o život bližního umírají, a ve smíru touže po Bohu modlil se žalm 131.: „Pamatuj, Hospodine, na Davida a na všelikou tichost jeho . . .“

V sobotu pak rozjímal o smrti zoufalé těch, kteří dobrotou a milosrdenstvím Božím pohrdli a obrátiti se nechtějí a v zatvzelenosti a nekajivosti sami si buď život berou nebo nešťastně bez naděje umírají, a utvrzuje se v pevném doufání svém v Boha modlil se žalm 61.: „Zdaliž nebude Bohu poddána duše má? . . .“

Třetí týden trval v rozjímání o způsobech smrti. Při tom zúplna vůli svou v ruce Boží a v soud Svrchovaného podával; Bůh sám, nejvyšší Moudrost, ať vyvolí, jakou by smrtí umřítí měl. Rozeznával rozličné způsoby smrti a o nich zase po celý týden ku spasení svému uvažoval.

V neděli myslil na smrt nenadálou nebo předvídanou a do vůle Boží se odevzdával slovy Kristovými: „Ne jak já chci, ale jakž ty, Otče!“

V pondělí rozjímal o smrti krátké nebo dlouhé a s Davidem volal: „Hotovo jest srdce mé, hotovo jest, Bože,“ přijati, cokoli stanovíš.

V úterý pamatoval na smrt klidnou nebo násilnou a s Helim odevzdaně říkal: „Hospodin jest, což dobrého jest před očima jeho, nechť učiní.“

Ve středu rozvažoval o smrti nekrvavé nebo krvavé a opakoval slova Jobova: „Pán učiní, co dobré jest před obličejem jeho.“

Ve čtvrtek na pamět si přivedl smrt chudáka nebo boháče a říkal s Juditou Pánu, aby vedle vůle své tak učinil s námi milosrdenství své.

V pátek si připomínal smrt sladkou nebo hořkou a svěřoval se Hospodinu slovy Judy Makabejského: „Jakž bude vůle na nebi, tak se staň.“

V sobotu pak na mysli měl smrt bezectnou nebo uctěnou a vůli Boží se koře modlil se s církví svatou: „Otče náš, buď vůle tvá jako v nebi, tak i na zemi.¹⁾“

Tak pamatoval P. Středa na nastávající smrt, tak vystříhával se nešťastné smrti a zajišťoval si šťastnou. Úzkostlivě pečoval veškerým životem svým, jenž tolik byl světlem milostí Božích osvícován, aby v poslední okamžik pro Boha dobrým nalezen byl. Při duchovních cvičeních se staral, aby přísné účty si složil pro život věčný. Rovněž i druhým radíval, zejména členům Tovaryšstva pokročilého věku, aby si zavčas připravili účty své s Bohem, a povzbuzoval je, aby seberouce poslední síly poznamenali a sepsali, jak má se člověk zbožně a důkladně na smrt připravovati, nebo aby ze společných porad jeden návod se složil, jenž by tiskem se vydal. Poznamenal též svědek hodnověrný, že P. Středa každoročně na Velký Pátek zvláštní pobožností na smrt se připravoval, an nejen Kristu umírajícímu se připodobňoval, nýbrž že měl i zjevení jakési, že

---

¹⁾ Schwertfer l. c. 168 až 179 dle spisu P. Středy o šťastné smrti.

smrt jeho smrti Kristově bude podobna. Než kam se odnášela podobnost tato, poznáme, až si jeho svatou smrt na oči předvedeme.¹⁾

34. P. Středa podruhé provinciálem.

V klidném zátíší byl živ P. Středa jako spirituál u sv. Klementa v Praze. Vedl svěřence své k Bohu, ku kterému vždy směřoval, vštěpoval v srdce jejich ctnost a dával základ pro veškerý šťastný duchovní život jejich. Tot bylo jeho úkolem, ale to bylo také jeho radostí, aby co nejvíce duší horoucí láskou k Bohu zanícených vychoval.

V úřadě tomto osvědčoval otcovskou starostlivost o ty, jichž duchovním vůdcem byl. Po zvyku svém navštěvoval je, kdykoli se roznemohli, léky jim připravoval i podával, ošetřoval je a těšil a takovou důvěrou srdce jejich k sobě jímá, že nemocní více návštěvám Středovým uzdravení své připisovali, nežli lékům od lékařů předpisovaným.²⁾ Mezi mladými dušemi, jež k pravdě, kráse a dobru vedl, osvěžoval se duch jeho a jim se přizpůsoboval. Laskavě s nimi obcoval, pomáhal jim sám, když k počtě císaře Ferdinanda III. hotovili a lepili nápisy a ozdoby, a k pilnosti a pečlivosti je vybízel. Byl k nim přívětivý a laskavý, za to však dvojnásob na sebe přísný; ani nevinného pohledu si nedopřál. Na dvoře škol pražských upravovalo se velikolepé jeviště k divadlu na počest císařovu. Středa měl naproti okno a stůl, u něhož seděl, četl nebo psal; bylo mu třeba jen oči trochu pozvád-

¹⁾ Dilatus MS. díl I. hl. 18.

²⁾ Dilatus MS. díl III. hl. 1.

nouti, aby na dílo se podíval. Když však ho pokoušelo, aby se podíval, co se venku děje, ihned žádostivost tuto potlačil a vítězně si ustanovil: Ne dříve, než budu-li zavolán! Jediné oknem díval se, když družiny Marianské ve vzorném pořádku po třídách oddělené se svícemi a věnečky po ulicích se braly a zbožným svým chováním jiné samoděk k pobožnosti vyzývaly. P. Středa nazýval je vojskem Marianským a plesal nad upřímnou úctou Pře-svaté Panny. ¹⁾

Více než rok byl P. Středa vůdcem duchovním u sv. Klementa. Byl tam šťasten, ale působnost jeho byla přece jen obmezena. Prozřetelnost Boží chtěla, aby zase ze samoty a zátíší svého vyšel a opět jako svíce pro čest a slávu Boží a pro spásu bližního svítící ve světě zazářil. A P. Středa, ačkoli byl nemocemi sklíčen, pracemi zmožen a pokoje žádostiv, uposlechl velení Božího.

Uplynula již tříletá doba, po kterou P. Jan Dakazat provinciálem byl. Složil tedy úřad svůj 1. listopadu 1647 a odevzdal prozatímní správu řeholní provincie P. Martinu Santinovi, jenž byl představeným domu professův. Ale generál řádu Jesuitského Vincenc Karafa, jenž r. 1645. následoval v úřadě po zemřelém Mutiu Vitelleschovi, jakož byl P. Středa předpověděl, ustanovil za skutečného provinciála řeholní provincie české P. Martina Středu. ²⁾

Dne 1. ledna 1648 prohlášen byl v Praze v domě professů za provinciála. Ubíraje se tam

---

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl II. hl. 4. — Schwertfer I. c. 142.

²⁾ Schmidl I. c. IV. 2, 369. — Dilatus MS. I. c. díl IV. hl. 9.

překrásný dal příklad řeholní kázně, pokory a chudoby. Dal od ministra kolleijního prohlédnutí zavazadla svá po zvyku v Tovaryšstvu, když někdo na cestu se dával, aby mu pak vydána byla ta, která by prohlížeitel schválil. Potřeboval pak v ten čas k něčemu listí fikového, jehož dosti bylo v domácí zahradě. Ale P. Středa svědomí si z toho dělal bez dovolení přestaveného něco utrhnouti, pročež poníženě požádal ministra o dovolení.¹⁾

Za šťastnou se pokládala všecka řeholní provincie, že má zase P. Středu za představeného, a velikou skládali v něho důvěru a dobrou naději. Ale i jiní mocní urozenci blahořečili provincii k takovému představenému, jehož za svatého měli a pro něhož, z úcty a vážnosti k němu, jednotlivým kollejím do největší bídy skleslým hojná dobrodiní prokazovali. A věru, dokládá letopisec řádový, bylo v přebídném čase tom potřeba muže takového, jehož moudrost by provincii útrapami potřenou a zkrušenou řídila, a jehož zbožnost by vystavěla zeď na ochranu domu Božího, na nějž Bůh nyní trest dopouští.²⁾

Stav provincie byl skutečně zbědovaný. Kollejí bylo dvacet, dva domy, dům professův a dům první probace, dvě residence, — ale tři kolleje, a sice v Olomouci, Hlohově a Záhání a obě residence v Chebu a Svídnici byly v moci švédské a Tovaryšstvo odtud vypuzeno. Zničena byla na dobro kollej v Kroměříži, ale za to nová zřízena byla r. 1643. v Uherském Hradišti. Zboží kolleje chomu-

---

¹⁾ Dilatus M. 1. c. díl II. hl. 3. — Schmidl 1. c. IV. 2, 369

²⁾ Schmidl 1. c. IV. 2, 371.

tovské bylo vojskem švédským i císařským r. 1647. docela vyplněno a kolem do kola byla města a dědiny vypáleny, takže lidé kromě holého života nic neuchovali. Podobně vedlo se i kolleji klatovské od vojáka císařského. Kollej v Jindřichově Hradci byla sužována i od vojska císařského i od Švédů, kteří z Jihlavy často do daleka na loupež vyjížděli. Vesnice kolleje pražské u sv. Klementa taktéž opět a opět vyplněny; nejinak bylo u kolleji v Lito-měřicích a Hradci Králové. Převelice utrpěla na Moravě kollej jihlavská. Od té doby, co se Švédové po bitvě u Jankova města zmocnili, drželi se v městě. Kollej byla od Švédů, když r. 1647. císařští Jihlavu obléhali, naskrze prohledávána, v kostele obraz sv. Ignáta pobodán, pošlapán, do ohně uvržen, ale přece ještě ohni vyrván, všecko bylo vypáčeno, mrtvoly zemřelých řeholníků probodány, domy na zbudování kolleje určené buď z polovice nebo docela zbořeny, mlýn a všecky skoro vesnice spáleny, v hospodářství vše zničeno, — toť neúplný jen výčet z řádění švédského. Na zboží kolleje ve Znojmě taktéž bylo všecko zničeno, v Uh. Hradišti veliké škody způsobeny obležením města r. 1645. od Rákóczyho a spálením okolních míst, brněnská kollej pak pořáde byla ve velkém nedostatku. Ve Slezsku zboží kolleje v Opavě a sem připojené nové sídlo Jesuitův v Zeměticích často bylo pustošeno, v Nise zase veliké platy kolleji byly od Švédů vydírány a zboží na venkově zabráno, ve Vratislavi pak veliká, zuřivá bouře proti Jesuitům byla nastrojena.¹⁾

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 2. 334, 341, 347, 372.

Všude byly strasti a útrapy dlouhé loupežné války . . .

Členů provincie řeholní bylo 524; byli však za těch časů válečných rozděleni po kollejiích, jak bylo jen možno. Deset kněží podrobilo se třetímu běhu zkušebnímu v Kladsku, pět scholastiků studovalo bohosloví v Jičíně, devět v Krumlově, k nimž mnohem více přibylo, když Švédové zase útok na Prahu podnikli. Ostatní bohoslovci a posluchači filosofie studovali v Praze. Ze členů řeholních, kteří se do řeholní provincie polské a litevské před Švédy uchýlili, bylo povoláno r. 1648. šestnáct nazpět, šest pak ještě v Polsku zůstalo.¹⁾

V drobné válce v Čechách a na Moravě, kde stále trvaly vpády švédské z ciziny a loupení v zemi od posádek švédských, dodělalo se vojsko císařské některých úspěchů. Zmocnili se 14. června r. 1646. v Čechách pevného hradu Lipnice, zvítězili v některých šarvátkách, ale hlavní válka vedla se v říši německé. Zemím našim se tím trochu ulevilo, ale loupežné vpády švédské nepřestávaly a co chvíle se opakovaly. Švédský generál Wittemberk koncem září 1646 vpadl do severovýchodních Čech, postoupil pak do Chrudimska a Čáslavska, obvykle drancoval a páčil, ale na zimu se vrátil do Slezska. V únoru 1647 plenili Švédové ze Sas vpadlí kraj kolem Mostu, Wittemberk porazil císařské mezi Policí a Broumovem, jiná oddělení švédská plenila v severních Čechách a na Plzeňsku, Wittemberk zajížděl pak ze Slezska na Moravu, doplnil tam posádku uničovskou, olo-

---

¹⁾ Schmidl I. c. IV. 2. 369.

mouckou a jihlavskou, odvezl uloupenou knihovnu mikulovskou z Hlubčic do Hlohova, ano opanoval i Těšín a pustil se průsmykem Jablunkovským až do Uher. Vpády takové byly postrachem širých krajů a byly příčinou nové bídy, která vždy hlouběji zarývala se do nešťastného obyvatelstva.

V červnu 1647 přirazil Wrangel z bojiště v Němcích zase do Čech k Chebu, kterýž oblehl. Pomoc císařská na uhájení Chebu vypravená došla pozdě; po udatném hájení vzdalo se město dne 17. července. Hned bylo stálou posádkou švédskou osazeno. Mezi Švédy a císařskými strhla se pak bitva u Třebele dne 21. srpna, kde Švédové utrpěli porážku. Drželi se však přes to po nějaký čas v severovýchodních Čechách, živíce se loupežením v kraji rakovnickém a žateckém, až koncem září ustoupil Wrangel z Čech do Sas, aby nebyl snad překvapen spojenou armádou císařsko-bavorskou.¹⁾

Důležitého úspěchu domohli se císařští v prosinci 1647. Dobyli Jihlavy po delším obléhání. Posádka švédská, která svými loupeživými výpady z města krajinu okolní na pět až šest mil proměnila v poušť a v poslední ještě době vypálila Žďár a Polnou, vzdala se 8. prosince, a tím zase pevné jedno město pro císaře vybojováno.

Při hranicích saských a slezských nebylo ovšem klidno a pokojno, i když jinde v zemi potom celkem pokoj byl. Přes chvíli se dály vpády do Čech, aby obyvatelstvu vyrvali Švédové i poslední, co ještě jemu zbývalo.

---

¹⁾ Rezek I. c. 479 sq.

Ale ani válkou ustavičnou nebyly všecky strasti vyčerpány. Přidružoval se k ní mor, který krutě řádl a přemnoho obětí si vyžadoval. Za takového stavu snadno pochopiti, že úpěnlivé prosby a modlitby k Bohu vysílány, aby vysvobodil zemi od moru, hladu a války a dopřál kýžený pokoj všem k oddechu a zotavení.

Tak bylo, když P. Středa ujal se správy řeholní provincie. Nadešla jemu úloha nesnadná, aby uchránil, co ještě uchrániti bylo lze, aby pomáhal, kde pomoci bylo nezbytně třeba, aby vše tak uspořádal, aby rány zasazené opět vyhojeny byly. Jsa dobře si vědom velikosti úřadu na sebe vzneseného a spoléhaje ve všem na pomoc s hůry, poroučel se do modliteb členů řádových, aby podporovali snahy a práce jeho svými modlitbami; a když dosáhl, čeho žádal, v pokoře své jejich to modlitbám připočítal. Zejména žádal o modlitby řeholníky kolleje brněnské, jež před jinými obzvláštní láskou miloval.

Dne 4. ledna 1648 oznamoval kolleji brněnské, že jest mu svěřen úřad provinciála těmito slovy: „Od prvního ledna, kdy mi uloženo bylo břímě starati se o provincii, musím vyjeviti a obnoviti lásku tajenou a přerušenu péčí o kolleji Vaši. Úplně poražen jsem, nebudete-li mě podporovati modlitbami svými; budete-li mě však posilovati, učiníte ze mne služebníka Vás vřele milovného a o Vás velmi pečlivého. Jestliže hlasy svými jste mne z hnízdečka mého jako truchlící hrdličku nebo ze hrobu jako starce nebo mrtvolu trochu na světlo vytáhli, zajisté bude Vaší povinností, abyste, co na

Vás jest, s nebe podle lásky své vyžádali mi radost spasení Božího a ducha živého. S uctivostí a láskou v Pánu objímám Vaši Důstojnost se všemi duchovními otcí a bratřími staršími i novici a každému přeji k novému roku ducha onoho, jehož si přál sv. Ignát, aby v Tovaryšstvu Ježíšově panoval. Konečně se doporučím do nejsvětějších Obětí a modliteb jejich.“¹⁾

Hned také podle povinností úřadu svého jal se P. Středa visitovati a prohlížeti jednotlivé kolleje. Nedbal na zimu a na sníh, který na krajině se rozložil. V lednu 1648 byl v Březnici a odtud jel do Klatov. Přišel mu rektor kolleje klatovské naproti, byli i jiní cesty povědomí pěšky i na koních. Ale když cesta lesem se táhla, dali se napřed, aby spíše ušli hroznému mrazu, myslíce si, že vozka bezpečně pojede. Na voze zůstal P. Středa a s ním Jiří Senel; Středa byl lačný. Vozka však sjel s cesty a čím úsilněji jezdil krajinou hrozně sněhem zavátou, tím více bloudil. Blížila se již noc; temnota se lesem rozkládala, a v záspech sněhových nebylo cesty, takže konečně nemohli ani do předu ani na zpátek. Sám P. Středa pomáhal vůz tlačiti a zdvihati, pak šel trochu napřed a modlil se.²⁾ Když ho dojeli, byl na pasece, kde nebylo tak tma; vozka klnul na zimu a na toto bloudění, ale P. Středa laskavě a klidně mu řekl, aby na levo zajel, že najde ujetou cestu. Zatím

¹⁾ Schwertfer l. c. 149. — Dilatus MS. c. díl II. hl. 1.

²⁾ Jak vroucí bývala modlitba P. Středy i na cestách, dosvědčoval jeho společník P. Krasius: Anděl, kdyby byl na cestě, nebyl by se mohl horoucněji modlívati. Schmidl l. c. IV. 2, 597.

měsíc zasvitl, a vozka skutečně, když trochu pojezdil po polích sněhem zasypaných, přijel na cestu ujetou, rovno na hrad Nalžov vedoucí. Tam byli již rektor klatovský a průvodčí jeho ve strachu o provinciála P. Středu, pán zámku Ferdinand Švihovský poslal již čtyry jezdce, aby ho hledali, ale Pán, který vede spravedlivého, dovedl jej k půl noci do bezpečí.¹⁾

V Nalžově zdržel se P. Středa dva dni. Za pohostinství, kterého se mu tu dostalo, odvděčil se skutkem dobročinným. Když již odcházeti chtěl, po mši svaté manželka pana Ferdinanda Švihovského vykládala, že její komorná těžko stůne. P. Středa vzal si lékárníka Tovaryšstva zmíněného Jiřího Seneka a kázal mu, aby z listí dubového, jehož hojně leželo na nádvoří učinil masť, lžičkou Středovou ji rozetřel, zase listím přikryl a jako obvazek nemocné na hlavu přiložil. Senek učinil tak, a potom posnídali a odešli. Nebyli ještě daleko, když je dohonil posel z hradu, který oznamoval, že komorná, která po kolik dní nemohla pokrmu požití, nyní o jídlo žádá a že dobře je zdráva.²⁾

Z Klatov bral se P. Středa na prohlídku kolleje krumlovské. Nastalo náhlé tání sněhu, a tu octl se P. Středa přejížděje řeku v nebezpečí života. Vůz se na leď probořil. P. Středu na ramenou musili vynést na druhý břeh široké řeky. Sotvaže pak trochu dále se dostali, jiné zase ne-

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl II. hl. 12.

²⁾ Dilatus MS. I. c. díl III. hl. 1. Senek dosvědčuje toto listem svým a pokládá to za skutek zázračný; účinek ten popisuje lžičce, které od P. Středy použil.

bezpečí jim hrozilo. Měli sice čerstvé koně, s kterými přijel rektor krumlovské kolleje naproti, ale voda tak se zdvihla, že nemohl P. Středa nikam dále. Zůstal tedy jsa zmořen a velmi strádaje na noc v selské chalupě. Když pak ráno na další cestu se vypravovali, s podivením pozorovali, že voda tak opadla, že téměř po suchu dále ubíratí se mohli. Tak z nebezpečnosti vytrhl služebníka svého Vládece veškeré přírody.¹⁾

V Krumlově byl P. Středa ještě 3. března 1648.²⁾ V dubnu byl na Moravě ve Znojmě, kde prohlížel kollej, a odtud obrátil se do Brna. Na té cestě byl na noc v Bohuticích. Druhého dne snídal tam s rektorem kolleje brněnské P. Ondřejem Schambogenem, rektorem znojemským P. Krištofem Winklerem, s P. Jiřím Ciconiem (Čáp, Čapek?), s P. Jiřím Pellingou a s Jiřím Senelem. Kněží mluvili o válce, P. Středa zamkl se však jako v přemýšlení a byl jakoby ve vytržení. Brzy potom náhle pronesl tato slova: „Otcové, v krátkosti budeme míti mír a všeobecný mír“, a častěji opakoval: „mír budeme míti, mír“.³⁾ A vida letěti čápy řekl: „Hle, milí otcové, tito ptáci mír přinášejí“. Potom pokračoval P. Středa v cestě do Brna, kdež na prohlídce kolleje pobyl delší čas.

Nežli však nastal kýžený mír, který tuto P. Středa předpovídal, nová bouře zazuřila vpádem švédským nad Prahou. Tam kde válka třicetiletá

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl II. hl. 12.

²⁾ Ústřížek z listu P. Středy tohoto data ve dvorním archivu ve Vídni.

³⁾ Dilatus MS. I. c. díl III. hl. 11.; zpráva přítomného tehdy Jiřího Senela.

původ měla, najítí měla i své skončení. Pochodeň válečná, která po tolika zemích požár šířila, tam teprve zhasla, kde byla zapálena.

Vojsko švédské r. 1648. vítězilo na bojišti německém. Švédové vrhli se s velikou zuřivostí na lup do země kurfirsta bavorského, ale připravovali již také vpád do Čech. Švédský generál Königs-mark, který byl od Wrangla do Falce vypraven, podnikl odtud jako na zkoušku začátkem června vpád do Čech; vojsko jeho dobylo Boru, Stříbra, Domažlic a Falknova, poplenilo širý kraj, vrátilo se však zase do Falce s přesvědčením, že v Čechách je velmi málo císařského vojska. Na tomto základě chystal se Königsmark k novému rozhodnému vpádu do Čech; ze Slezska měl současně přijít generál Wittemberk a pak také čekáno na falckraběte Karla Gustava, následníka trůnu švédského.

Nástrojem v rukou švédských poměrů v Praze znalým a povolným byl bývalý podplukovník císařský Arnošt Ottovalský, který nyní přešel do služeb švédských. Jeho zprávy o špatných hradbách v Praze přiměly Königsmarka, že 20. července dal se na pochod proti Praze. Podporovati jej měl Wittemberk, jenž zase do Čech se vydal, krajiny na severo-východě pustošil a koncem července na panství poděbradském stál.

Königsmark táhl v největší tichosti a tajnosti ku Praze. O půlnoci 25. července stanul u kláštera břevnovského, o půl třetí z rána (26. července) přiblížil se pak Ottovalský k hradbám, vskočil se Švédy na hradby, zmocnil se brzy Strahovské brány, potom Malé strany. Do rána opanoval

Königsmark sám veškerou Malou stranu, hrad a Hradčany. Koho Švédové se zbraní zastali, kdo z oken patřil, toho každého zastřelili.

Na Starém městě na první zprávu, že Švédové jsou na Malé straně, bili na poplach, ozbrojení měšťané chvátali na náměstí, studující žádali o zbraně, — rozmohla se tam činnost a rozhodnost až překvapující. Praha byla až na nepatrné zbytky jinověrců rozhodně katolickou, a obyvatelstvo nejen pevně věřilo, nýbrž i bylo hotovo pro tuto víru život svůj nasaditi. Toť byl nepochybný a skvělý účinek četných klášterův a kostelů, nepochybný a skvělý následek škol Jesuitských a horlivosti a zdatnosti missionářů. Bylo úplné porozumění a rozhodný zápal pro věc katolickou v Praze, a hrdinný boj Pražanů proti Švédům byl také vítězstvím církve katolické, která po ponížení a útiscích k novému jarému životu povstala, aby k pravé spáse v duchu svatých věrověstů slovanských všecky vyznavače své vedla.

~~Na~~ ~~Malé~~ straně nastalo od Švédů, těchto přátel emigrantů českých, hrozné drancování. Tři dni směli Švédové volně loupiti, a kořist jejich uloupená byla vydatnější než kdekoliv a kdykoliv po celé trvání třicetileté války. Sami Švédové páčili jí na 12 millionů zlatých nepočítaje to, co jednotlivci pro sebe podrželi a co vůbec oceniti nebylo lze. V moc švédskou dostalo se 180 předních šlechticů, kardinál Harrach, kněží a řeholníci atd. ; — všem předepsány veliké výplaty. V domech, kostelích, klášterech sebráno vše; plné vozy zlata a stříbra dal pro sebe odvážeti Königsmark do

Kromě velikých potřeb a zásob vojenských pobrali Švédové báječné poklady sbírek Rudolfských, pokud ještě přežili drancovatelé je v Praze zůstavili, pak sbírku obrazů, soch, vzácných rukopisů i knih, na kteréž podnikán od Švédů pravý hon. Cenu těch věcí nelze oceniti ani nahraditi, škodu učiněnou nelze nijak napravit; věci ty dostaly se ze Stockholmu na mnoze do rukou soukromých a daleko široko rozmeteny byly po různých sbírkách celé Evropy. Při loupežení tom zabrali Švédové i knihovnu kláštera strahovského a velikolepou knihovnu rožmberskou.¹⁾

Jak si Švédové počínali, toho ukázkou budiž Jesuitský dům professův. — Jesuité před oltářem P. Marie Foyenské se modlili, když tlučeno bylo na bránu. P. Adam Kravařský šel otevřít a byl hned hrozně ztlučen. Co Švédové od zlata, stříbra a drahokamů uviděli, pobrali; až s podivením bylo, že nechali čtyry stříbrné svícný u sv. Anny a stříbrnou schránku s ostatky sv. Krispa. Po nich přišli zase druzí, hrozili, meče k hrdlu a pušky na prsa dávali a peníze chtěli; naposled je ze šatů svlékali a to jako kořist si odnesli. Jiní opět v domě všecko vyvraceli, prohlédávali a nač přišli, brali. Večer vnikli do sklepa a tam vínem se opili; fratera sklepníka do naha svlékli, bili a tloukli, takže sotva živ vyvázl. Dne 29. července poslal Königsmark do domu čtyry evangelické kazatele i s rodinami a čeledí. Jesuité musili je živiti ano i v noci musili dva Jesuité bdíti, aby prý bezpečně kazatelé spáti mohli. K tomu bylo jim uloženo

¹⁾ Rezek l. c. 496 — 514.

platiti 600 zl. Tři kazatelé byli pak, jakmile peníze dostali, odvoláni jinam, jeden zůstal s dvěma syny, sluhou a šesti koni; byl pak v kostele Jesuitském evangelickým kazatelem. Jesuité byli denně tupeni a souženi vším způsobem. Když pak 14 z nich odejítí smělo, byli na cestě od vojákův i od sedlákův oloupeni. Ostatních 12 doma musili snášeti všecko příkoří. Švédové hledali i ve studni peníze, knihy z knihovny pobrali, takže jich tam málo jen zůstalo. Nadarmo hledali nepřátelé i zbraně. Později udělali ze škol nemocnici. Jesuité ošetřovali až 163 raněných, musili je živiti, léky jim obstarávati, jim topiti; co bylo dřevěného, bylo buď spáleno, buď pobráno. Ale Jesuité i za takového stavu starali se o pochovávání mrtvých a konali bohoslužby a křesťanská cvičení; nemocné ošetřovali pak tak trpělivě, že i nepřátelé je chválili, ano i někteří k církvi katolické se obrátili.¹⁾

Hned 26. července dal Königsmark stříletí na Staré město. Tam bylo však brzo postaráno o obranu. Všickni zaujali vytčená sobě stanoviska a hájili jich s podivuhodnou udatností. Studující ze škol Jesuity řízených na velmi nebezpečných místech konali divy udatenství. Vrchním velitelem jejich byl Don Juan Areyazaga, ale nejvíce tehdy proslul jako odvážný vůdce jejich P. Jiří Plachý, neohrožený a od Švédů nejvíce nenáviděný Jesuita.²⁾

Brzy 31. července přispěl Wittemberk Königsmarkovi na pomoc. Nepodařilo se však nepřátelům

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 2, 426 sq.

²⁾ Rezek l. c. 516 nesprávně jmenuje vrchního velitele studujících: Arriaga, místo Areyazaga. — Schmidl l. c. IV. 2, 433. P. Roderich Arriaga byl kancléřem university tehdy.

zmocniti se Prahy útokem, ano Wittemberk odtrhl 4. srpna od Prahy, aby v jižních Čechách pustil se na výboje. Zpustošil kraje vltavský a podbrdský, dobyl Konopiště, Bechyně a 23. srpna i Tábora, při čemž okolní vesnice byly vypáleny a kraj daleko pohuben. Koncem srpna vrátil se však Wittemberk zase ku Praze zanechav na Táboře posádku.

V Praze byl zatím odpor proti nepříteli dopodrobna zorganizován. Každý přispíval k obecnému dobru jak moha. Kněží konali pobožnosti, pracovali v nemocnicích, poskytovali útěchu raněným a povzbuzovali bojující. Jesuité odevzdali některé zlaté skvosty do mince, po nich učinili tak Augustiniáni a kněží ostatní. Z kalichů, křížů, patén a monstrancí raženy peníze a rozdávány potřebným. Zámožní měšťané skládali dobrovolné příspěvky na hotovosti k témuž účelu.¹⁾ Taková byla obětavá a zmužilá mysl, že kněží uzavřeli chopiti se meče a utvořiti také setniny vojenské k obraně náspův a hradeb. Křížovníci z kláštera svého hájili mostecké věže, z Jesuitských kollejí 70 kněží ozbrojených přihlásilo se za vojíny, po nich i ostatní mniši a řeholníci.

Ještě jednou vytrhl Wittemberk od Prahy (15. září) chtěje proniknouti do horních Rakous a roznítiti tam povstání proti císaři. Zmocnil se Krumlova a odtud hnul se k Rožmberku. Musil však před císařským vojskem ustoupiti; rychle tedy přes Tábor spěchal ku Praze, kde zase koncem září byl.

---

¹⁾ Rezek I. c. 522.

Brzy potom zvýšilo se nebezpečí pro město, když 4. října stanul na Bílé hoře falckrabí Karel Gustav s osmi tisíci vojska švédského. Nastala doba prudkých útoků, ale všechny byly dne 10., 11. a 13. října statečně odrazeny. Švédové se i podkopávali a vyhazovali hradby do povětří, stříleli silně z děl, takže na mnohých místech byly do hradeb díry na několik sáhů, obhájcům nedostávalo se již prachu, ale nicméně statečnost jejich vítězně odrazila nový útok 25. října. Studentstvo a chasa sladovnická se tehdáž zvláště vyznamenaly. Rovněž i ostatní útoky švédské, které každý den s velikou prudkostí činěny byly, minuly se s úspěchem. Nepomáhaly hrozby Karla Gustava, že nikoho nešetří, až města dobude; na vyzvání jeho, aby se město vzdalo, bylo odpověděno, že Praha náleží císaři a králi českému, a pro toho že ji obležení hodlají ubrániti.

Tehdy dne 30. října věděl již asi Karel Gustav, že mír westfalský jest již uzavřen. Dal ještě 1. listopadu střílet do města, ale 2. listopadu ustal od obležení, a téhož ještě dne přišel rychlý posel z Lince a oznamoval, že 24. října byl mezi bojujícími stranami uzavřen po třicetiletém válčení mír. Tím bylo nepřátelství zastaveno a Praha zachráněna. Vděčné obyvatelstvo děkovalo Bohu za své záchráně ní dne 6. listopadu slavnými službami Božími a v radosti převeliké oddechlo si po tolikém utrpení a strádání. ¹⁾

---

¹⁾ Rezek I. c. 531. V Praze padlo za obležení toliko 219 osob a raněno bylo 475 osob; z nich bylo vojáků 100 padlých a 150 raněných, ostatek studenti, měšťanstvo a 8 duchovních.

Když tato poslední bouře válečná na Prahu se přihnala, dlel P. Středa v Brně. Jakmile uslyšel, že Malá strana jest od Švédů vzata, vzplakal nad porážkou tak osudnou a hned ku zbraním modlitby se utíkal: Nařídil modlení před Velebnou Svátostí ve dne i v noci a bičování. Středa sám vyvolil si hodinu od čtyř do pěti ráno; když pak po hodině místo své jiným k horoucím modlitbám postupoval, bičoval se. Tak podával se Bohu za obět smírnou.¹⁾

Za tohoto pobytu v Brně zase zazářila osobnost P. Středy neodolatelnou mocí. Byl první rok tam novicem Ondřej Vidomský, který po delší již dobu trápil se všelikým myšlením, aby opustil Tovaryšstvo Ježíšovo, aby dal se na poutě a věnoval se životu poustevnickému. Přišel provinciál P. Středa mezi novice; když po zvyku svém otcovsky každého objímal, přistoupil k němu i Vidomský. Nikdy ho P. Středa neviděl a nijak ho neznal, ale v této chvíli pojmenoval jej jménem i příjmením, hlavu jeho oběma rukama objal a k srdci ho silně přitiskl. V témž okamžiku bylo Vidomskému, jakoby se probral z těžké nemoci, mrak pochyb hned zmizel a Ondřej uspokojen byl úplně. Nadiviti pak se tomu nemohl, jak P. Středa jen věděti mohl jeho jméno, jak mohl znáti jeho pochybností zmítané srdce a jak mohl je upokojiti.²⁾

Zdá se, že tohoto roku 1648. přišel P. Středa na své visitační cestě i do Čejkovic, kde na tomto zboží svém zdržovali se členové Tovaryšstva z kolleje olomoucké, která byla i s městem v moci švédské.

---

¹⁾ Dilatus MS. 1. c. díl I. hl. 17.; díl II. hl. 14.

²⁾ Dilatus MS. 1. c. díl III. hl. 4.

V Čejkovicích byl P. Středa v nebezpečí, aniž však povědomo, jaké by bylo. Pišet o tom do Brna: „Hle, dnes o 4. hodině po poledni Vaše modlitby mne v Čejkovicích z nebezpečnosti vytrhly. Požehnání buďtež od Boha za modlitby své, a požehnán buď Bůh, kterýž neodvrhl modlitby Vaší a milosrdenství svého od Vás.¹⁾

V srpnu 1648 dlel P. Středa v Kladsku. Z listu ze dne 26. srpna poznati možno vděčnou jeho mysl; přikazuje, aby se pamatovalo při mši sv. a modlitbách na některé, kteří si zásluhy o řád zjednali. Zřejmě pak k rektoru kteréši kolleje vyslovuje se, že nemá se nepřátelům dávatí příležitost k obvyklé pomluvě, jakoby Jesuité se do věcí politických mísili; at tedy, pokud může, neposílá nikoho ke dvoru za jednáním o veřejných věcech.²⁾

Laskavě pečoval i vzdálen jsa o potřeby jednotlivých kollejí. Když roku 1648. opět vypukl mor, který četné oběti si vyžadoval a všude, v Čechách, na Moravě i ve Slezsku zuřil, psal 2. září z Kladska rektoru brněnskému P. Ondřeji Schambogenovi, aby bděl a pečoval, aby morová rána nezachvátíla jich mnoho, a aby léků proti zlé té nemoci užívali. Při tom i sebe i veškerou zbědovanou provincii doporučoval do nejsvětějších Obětí a modliteb.³⁾

Z Kladska v září odebral se P. Středa do Vratislavi, aby tam kollej prohlédl. Jednoho dne navštívil jej Jindřich Hartmann, řádu křížovníků

---

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl II. hl. 1. — Schwertfer I. c. 148.

²⁾ List ve dvorním archivu.

³⁾ List ve dvorním archivu ve Vídni.

s červenou hvězdou ve Slezsku a Polsku magiste a prelát u sv. Matěje. Když odcházel, doprováze jej P. Středa ještě s jinými až ku bráně. Tam otázal se ho Hartmann, bude-li tohoto roku mír A Středa s důrazem odpověděl: „Bude, bude, bude mír ještě tohoto roku.“¹⁾

V říjnu na začátku měsíce byl v Nise. Odtud přelaskavě a pokorně psal do milé kolleje brněnské P. Ondřeji Schambogenovi: „Přemile se poroučím do nejsvětějších Obětí a modliteb Vaší Důstojnost a veškeré požehnané kolleje Vaší jsa přesvědčen že jim z největší části prospěch své cesty připsat musím. Bůh račiž dáti a rozhojnití v nás lásku svou!“ A jiný list k témuž takto začíná: „Psal dne 9. t. m. od Vás mi poslané jsem obdržel se vzkazy nejsladší lásky kolleje Vaší, kterážto, jak pevně věřím, život můj křehký z největší části mi udržuje. Bůh Vám odplatíž láskou svou a dejž, abychom jednou v ní spojení na věky se spolu radovali.“

V tuto také dobu zařaditi asi lze pout P. Středy do Častochova. Putoval k Rodičce Boží, aby na sklonku života svého do její mateřské ochrany se doporučil. Jako malého chlapce vedla jej matka jeho do Častochova, aby jej Pauně Přesvaté obětovala a službě její zasvětila, a hle, nyní zase jako slabý stařec putuje k milostnému trůnu Bohorodičky, aby ostatek života svého jí do ochrany odevzdal. Věrný a něžný ctitel Marianský, jenž úctu její horlivě šířil, jenž v nejnebezpečnějších dobách Marii

---

¹⁾ List svědka této rozmluvy P. Zachariáše Krupnera ve dvorním archivu.

Pannu o pomoc vzýval, pokleká zase s dětinnou důvěrou před Matku svou, aby do její mateřské lásky doporučil sebe i všechny spolubratry své, celou církev a vlast. Zajisté prosil Rodičku Boží, aby všem ukázala se býti matkou.

Když vracel se z Častochova, dal společník jeho P. Ludvík Krasius připravit v den postní oběd jednoduchý, ale z lepších ryb. Ale přísný na sebe P. Středa zvolal: „Nikoliv, co by řekli lidé, kdyby viděli, že na svaté pouti tak hodujeme!“ Odešel bez oběda. V Ratiboři sice se pozdržel, ale neustupným zůstal každé prosbě, aby přijal nějakého jídla nebo nápoje. Teprve až přišel do Zemětic, kde bylo sídlo Tovaryšstva, dovolil předložiti trochu ryb vychládlých, z nichž tak málo požil, že více hlad vzbudil, nežli zahnal.

Častěji bral se P. Středa Ratiboří. Jednou zastal jistého kněze, jenž tam měl jednání. Kněz myslil, že se zavděčí provinciálovi, a podával mu několik citronův od kupce vyžádaných na cestu. P. Středa však ničeho nepřijal pravě, že jest toto ovoce příliš drahé a že pro chudého řeholníka se nehodí, onen kněz pak že neměl dovolení, aby o ně prosil. Poděkovav za dobrou vůli poručil, aby je navrátili kupci.¹⁾

Taktéž i do rodiště svého Hlivice častěji přišel. Jednoho času se tam trochu pozdržel, aby za zemřelé rodiče a příbuzné nejsvětější Oběť přinesl. Při té příležitosti pozvalo jej představenstvo města na hostinu. Ale P. Středa mírně, avšak rozhodně odmítl prose snažně, aby jen sami požívali, a to

¹⁾ Dilatus MŠ. I. c. díl II. hl. 3.

co na něho připadá, aby dali chudým v nemocnici.¹⁾ Zdržoval se totiž slibem od hostin mimo klášter. O pobytu jeho v Hlivicí dosvědčoval později Jan Alfons Šrámek, arcikněz a farář hlivický, že mnozí vyprávějí, že P. Středa slouže mši sv. při pozdvihování sám od země byl pozdvížen, tak že nynější obyvatelé slyšeli od svých předků, a že i on sám za mladých let tak vykládati slyšel.²⁾

Dne 24. října r. 1648 byl P. Středa zase v Kladsku. Tam u přítomnosti mnohých členů řádových a i jakéhosi pána, který v kolleji návštěvou byl, s veselým obličejem P. Středa stolujícím zvěstoval, že uzavřen jest v Německu všeobecný mír. Slyšel to i dosvědčuje tak P. Schwertfer, který u druhého stolu seděl; jak však i on i ostatní přítomní ohromeni byli, když slyšeli za nějaký čas, že mír téhož dne uzavřen byl, kdy při stole P. Středa jej zvěstoval! Bylo to ovšem na potvrzenou, že P. Středa duchem prorockým obdařen jest.³⁾

Mír dávno toužený byl skutečně uzavřen. Na Moravě i v Čechách všeobecné bylo plesání, že válka jest skončena. Lid selský plakal radostí, že přijdou klidnější časy, kterýchž mnohý od narození svého dosud byl nepoznal.⁴⁾

Mírem tím zastaveno bylo hrozné bojování, které ve zpuřnosti a ze sobeckosti před třiceti lety započali vzbouření stavové čeští, a kteří osvědčili se býti průběhem války nepřáteli vlasti, třebaž se stále o milé vlasti mluvili. Vlasti svou rozuměli na

¹⁾ Dilatus MS. I. c. tamtéž.

²⁾ Dilatus MS. I. c. díl III. hl. 7.

³⁾ Schwertfer I. c. 161. — Dilatus MS. I. c. díl III. hl. 11.

⁴⁾ Rezek 541. I. c.

prvním místě sebe, prospěch vlastní byl jim prospěchem vlasti, a když naděje jejich pyšné a zjištěné je klamaly, ponoukali všechny nepřátely rodu Habsburského do války, která z vlasti učinila jedinou zříceninu a spáleninu, která do hrozné bídy a na žebrotu uvrhla lid. A sotva že jedna válka ukližena byla a doufati se počalo, že pokoj a mír rány vlasti zasazené znenáhla zacelí, druhá válka již osnována byla a nový nepřítel na země naše byl poštván, který od emigrantů podporován byl, v něhož doufali, a jenž zatím jakoby úmyslně vlast naši opětovnými hroznými loupeživými vpády do úplné záhuby vrhal a pak emigranty, spojence své opustil a zradil.

Mírem westfálským nedosáhli emigranti, kteří pro náboženství své nekatolické opustili nebo opustiti musili vlast, aby zase úplně volně do vlasti směli se navrátiti. Jen tehdy ve vlasti směli býti živi, stali-li se katolíky, neboť jediným uznaným náboženstvím v Čechách a na Moravě bylo teď náboženství katolické. Ve Slezsku bylo poněkud jinak; tam zůstalo při starších smlouvách.

Smutno a zle bylo ve vlastech našich po válce třicetileté. Země byly zpustošeny až hrozno, veliká většina obyvatelstva odešla, zahynula ve válce, zemřela morem. Ze 3,000.000 obyvatelstva zůstalo po válce v království Českém jen asi 800.000, což nejlepším dokladem, jaká spousta válkou učiněna byla. Přirozeným následkem války bylo, že také mravy staly se surovějšími, že úsilnější pokrok na dlouho byl zastaven, blahobyt zničen.

Statky dříve české dostaly se do rukou cizích, a jak Čechové pozbývali půdy domácí, tak i národnost česká pozbyla vlivu a moci; z místa, které dříve byla tak rozhodně zaujímala, vypadla a v platnosti své na dlouho obmezena byla.

Ale při neštěstí, které válkou třicet let trvajícím stihlo vlasti naše, přece jedno zlo, které již po dvě stě let je rozrývalo a drásalo, bylo odstraněno. Zápas náboženské, které podlamovaly rozvoj a rozkvět národa a jej rozdělovaly a oslabovaly, po válce pominuly. Vlasti naše v celku již úplně přiznávaly se k náboženství katolickému, obnova národa byla již provedena, národ zase se vrátil na dráhu, ze které ku svému neštěstí před dvěma sty let vybočil. Přestalo tříštění sil a plýtvání nejdražšími statky národními, mysl lidská posud jen spory zaujatá se vzpamatovala a sebe našla, aby se upřímně zase vrátila k matce své, kterou nevázně opustila.

Z vděčného srdce oddechli si všickni ve vlastech našich, že je po dlouhé válce, a obecný ples zazníval. Byl mír pokládán za takové štěstí, že ho lidé ani pochopiti nemohli. Rovněž i druhové P. Středy sdíleli se se všemi ostatními o všeobecnou radost. Ale před důvěřivostí, že by snad mír byl již na vždy zabezpečen, P. Středa varoval a vystříhal. V rozmluvě s P. Františkem Bergmansem tvrdil, že mír ten nebude na vždycky, a jindy hovoře v čas oddechu se společníkem svým P. Ludvíkem Krasíem náhle se zamlčel a po hodně chvíli jako by se vzpamatoval řekl jemu: „Můj otče, dožijete se těch časů, kdy naši budou se proti sobě moudřit“.

P. Krasius dobře rozuměl tomu, že míní P. Středa, že králové křesťanští zase válkou se utkají a že členové Tovaryšstva pod vládou těchto různých králů dle různých cíle sledovati budou modlitbami svými, každý že bude se modliti o vítězství panovníka svého.¹⁾

Koncem října 1648 byl P. Středa nemocen, ale zotavil se zase. Nedbaje na nemoc a přemáhaje se staral se však přece stále o kolleje sobě podřízené. Dne 29. října psal rektoru do Brna, schvaloval, že missie na Veverí a na panství moraveckém podniknuty, blahopřál, že dva zvony pro kostel Jesuitský zhotoveny byly. Poučoval, jak si počínati při řízení kolleje a že k tomu potřebí jest někdy rozhodnosti.²⁾

Myšlenku tuto, že někdy jest třeba statečně a rozhodně jednati bez ohledu na osoby lidské, rozvínoval P. Středa v jiném listu svém k P. Schambogenovi.

Bylo důležité jakési jednání některé kolleje v jiné provincii se týkající. V záležitosti té P. M. Středa psal: „Nám nesluší, abychom věc bratří čili spíše věc Boží opouštěli. Báli-li bychom se proto hněvu lidí, kteří málo a jen na krátko co mohou, proč bychom se nebáli pro opomenutí nezbytné lásky onoho věčného mstitele, který všecko může? O jak myšlenky lidské snižují smysl nebeský! Nedopusťte, aby při jednání bylo něco, co by se více nelíbilo a líbiti nemělo nejlepšímu a nejmocnějšímu Bohu.“ Tak pevně trval na stano-

¹⁾ Dilatus MS l. c. díl III. hl. 11.

²⁾ List ve dvorním archivu ve Vídni. — Dilatus MS. l. c. díl II. hl. 7.

visku, že více jest dbáti na Boha než na lidi a všecku lidskou moc. ¹⁾

V měsíci listopadu obíral se P. Středa v Kladsku úplně s Bohem po deset dní. ²⁾ Konal roční obnovu ducha svého a Bohu skládal počet z veškerého života svého. Bedlivě uvažoval, co vše od Boha přijal; od Boha že obdržel život, od něho že má duši, rozum a vůli, sílu a schopnost všecku. Bůh že ho naučil, čeho jest mu potřeba ke spasení, že mu dal milost svou a uštědřuje mu svaté svátosti. On že mu světil úřad, že ho postavil na místo určité, že mu dopřál času, aby pracoval a trpěl pro Boha. A z úvahy té sám sebou plynul závazek, že těžiti má hojně a prospěšně se vším tím, co mu od Boha svěřeno bylo, a závazek ten vši silou vyplniti hleděl.

Když byl si povážil, co od Boha přijal, předložil si, co za všecko Bohu dal. Shledal, že mu dal život veškeren a že nic z něho nenáleželo ani tělu, ani světu, ani ďáblu, že duše jeho vždy Bohu sloužila a že nepřiklonila se k marnostem a rozkoším, že rozum a vůle tak Bohu přináležely, že nikdy se nepřichýlily k nezřízené lásce k nějaké věci stvořené, že síla a schopnost jeho vždy směřovaly, aby pro Boha pracovaly. O to, co potřebí ke spasení, že pilně, snažně a pracně se staral, že s milostí Boží spolupůsobil. Úřad svůj že svědomitě zastával, místo sobě vytčené že svatě vyplňoval a že ho nepravostí neposkvrnil, čas že pro Boha

---

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl II. hl. 7.

²⁾ Schmidl I. c. IV. 2, 597.

všecek obětoval.¹⁾ — Ale něžné svědomí P. Středy tím ještě spokojeno nebylo. Pokorně uznával, že Bůh nad zásluhu jej odměňuje, a že jej méně trestá, nežli zasloužil. Výronem jeho přepokorného srdce a jeho přeněžného skládání počtu ze svědomí jest list z této doby, z Kladska dne 14. listopadu 1648 rektoru brněnskému P. Schambogenovi poslaný, v němž uložil jemu, aby sepsati dal všecky škody, které prý kolleji brněnské pro něho buďto se staly nebo později se stanou, ať na osobách, ať na statcích časných, nebo tím, že snad byl překážkou podniků některých pro slávu Boží; i žádal, aby se mu seznam takový poslal, že chce s největší pokorou nejmilostivějšímu Bohu to doporučiti, a to proto, že vždy trestán bývá méně a obdarován více, než zaslouhuje.²⁾

Ve svaté samotě trval P. Středa v Kladsku ještě po delší dobu. Ze dne 2. prosince 1648 jest datován jeho list k P. Danieli Krnovskému, rektoru v Jindřichové Hradci,³⁾ o záležitostech jednotlivců v řádu, ale zajisté i potom snad přes celou zimu v Kladsku pobyl. Poutalo jej ke kolleji kladské i to, že uctívána byla tam starobydlou úctou Panna Maria. Středa brával tam k ní své útočiště a zajisté na přímluvu vroucně milované této matky své dostávalo se od Boha jeho slabému tělu posily, aby neklesl pod břemenem let a pod tíží vykonaných prací.⁴⁾

---

¹⁾ Dle spisku Středova: *Varii modi profectus et lucrorum spiritualium* § IV.

²⁾ *Dilatus* MS. l. c. díl II. hl. 1.

³⁾ Ve dvorním archivu ve Vídni.

⁴⁾ *Schmidl* l. c. IV. 2, 597.

Na jaře r. 1649. byl provinciál P. Středa v Cechách a sice v Praze. Ubíraje se tam na vlastní oči spatřil spoustu po válce. Hluboce byl dojat vida hroznou bídu, jaká v zemi byla. Srdečnou cítil soustrast nad utrpením lidu a volal k Bohu o slitování tak, jak vzdychal, když vyličoval v jednom listě svém z doby té strasti, které na Polsko dolehly: „Pán Bůh kéž se nad námi smiluje!“¹⁾ Zavisitlo sice již u nás po bouři slunce, mír byl uzavřen, ale tím nebyly již škody a pohromy válkou způsobené napraveny a odčiněny, nýbrž toliko naděje zazařovala, že do budoucna bude zase lépe. Bylo zase znova pracovati a starati se, o nápravu usilovati a Boží požehnání si vyprositi.

V trudných těch dobách svolal provinciál P. Středa na den 2. května 1649 sedmé shromáždění provinciální do Prahy do kolleje sv. Klementa, jemuž předsedal. Zvolen byl jako prokurátor do Říma P. Jan Černovský a rokováno o tom, co by v Římě jménem řeholní provincie české žádáno býti mělo. Shromáždění toto ukončeno bylo dne 8. května. Když však se P. Černovský na Římskou cestu hotovil, došla zpráva, že generál řádový P. Vincenc Karafa zemřel, a bylo zároveň do Říma svoláváno generalní shromáždění, na němž by nový generál řádový vyvolen byl. Svolal tedy provinciál P. Středa za účelem, aby zvoleni byli poslanci do Říma k volbě generála, novou schůzi provinciální na den 19. září do Brna. Ale dne toho na zemi sám se již nedočkal.²⁾ Z doby té, co konalo se v Praze shromáždění pro-

¹⁾ List ve dvorním archivu ve Vídni.

²⁾ Schmidl l. c. IV. 2, 560, 562.

vinciální, zaznamenal P. Václav Hermann o uzdravení svém, které vděčně P. Středovi připisoval, toto: Roznemohl se těžkou nemocí dne 2. dubna 1649, ale lékaři nemohli nemoci rozpoznati. Když nemoc již měsíc trvala a velmi se zhoršila, řekl lékař kollejní, že nemocnému přirůstají plíce k záďům. Nemoc ta že je nezhojitelná, ale přece předepsal náplast jakousi a pak, aby tělem nemocného hodně se hýbalo a tráslo. Nemocný však náplast jen nedbale si přikládal, a když tělem hodně pohyboval, ještě větších bolestí pocítil a hlava ho rozbolela tak, že ulehnutí musil. Tři dni a noci ležel a nic mu nepomáhalo. Dne 4. května na večer navštívil nemocného P. Středa a těšil jej, že z nemoci té zdrav zase povstane a ještě nějaký čas kříž Kristův ponese. Když pak o osmé hodině P. Středa odejít chtěl, přistoupil až k lůžku, oběma rukama dotkl se spánků nemocného a hlavu jeho poznamenal svatým křížem. Nemocný byl tím v srdci velmi potěšen a důvěrou v Boha i svatého muže tohoto naplněn; hned mu bylo značně lépe; klidně usnul a veškerou noc dobře spal, a ráno bylo po horkosti a bolesti hlavy. Kašel a bolest v zádech popustila a po málo dnech docela pominula, a od té doby byl nemocný zase úplně zdrav.¹⁾

¹⁾ Schwertfer l. c. 164. — Dilatus MS. l. c. díl III. hl. 1. — Podivuhodná událost zaznamenána jest z doby přede smrtí P. Středy o bratru řeholním z Tovaryšstva Melicharu Reichovi. Středa měl jej rád a rozmlouval s ním často. Za moru 1649 schvácen byl nákazou i horlivý ošetřovatel nemocných Reich. Tu zdálo se mu jednou, že umřel a přišel do očiště. Po čtyrech dnech že zemřel i P. Středa. Ten ubíraje se do věčné slávy v jase nebeském podle očiště, řekl Reichovi: Co vy tu děláte? a uchopil jej za ruku řka: Pojďte se mnou! Vzal jej do nebe s sebou. Sen ten Reich vykládal druhým; a hle, Reich zemřel 22. a P. Středa 26. srpna. — Dilatus MS. l. c. díl III. hl. 9.

Během roku 1649. vykonal P. Středa v provincii řeholní ještě některé změny osobní. Dosa-
vadního společníka svého P. Ludvíka Krasia jme-
noval rektorem kolleje v Nise, milého sobě rektora
kolleje brněnské P. Ondřeje Schambogena vzal si
od 31. července za společníka, na místo jeho jako
rektor v Brně nastoupil již 13. července P. Jan
Pošmurný. Kromě těchto i jiné změny se staly.¹⁾

Když byl tak spořádal provincii svou, jal se
P. Středa zase jednotlivé kolleje přehlížeti. Bedlivě
při tom se staral, aby všecky kolleje závazkům
svým dostály. Mělo-li něco pro Boha upotřebeno
býti, chtěl, aby hned, co Božího jest, Bohu se dalo;
byla-li pak nějaká povinnost k bližnímu, usiloval,
aby také bez odkladu vyplněna byla, třeba by tím
i nedostatek v něčem nastal; vždyť prý Bůh po-
žehnáním svým hojnost opět dá. Tím důvěrněji
možno potom dovolávati se přispění nebeského.²⁾

Podobá se, že tohoto roku 1649. přišel P. Středa
na své visitační cestě do Uherského Hradiště. —
Tam byl v druhém roku noviciátu svého Ondřej
Vidomský, o němž již byla řeč. P. Středa přišel
do Hradiště a mluvě s ním řekl mu, ať žádá, zač
chce. A Vidomský použiv té laskavosti prosil, aby
směl v Brně sliby řeholní složiti. Přivolil provinciál
k žádosti a slíbil, že v Brně sliby složí. Ale než
k tomu došlo, zemřel P. Středa. Vidomský maje
za to, že nadarmo byla žádost jeho, zůstal v Hradišti,
a již druhého dne měla započíti duchovní cvičení,

---

¹⁾ Schmidl l. c. IV. 2. 562.

²⁾ Dilatus MS. l. c. díl II. hl. 11.

kteřá předcházela složení slibů. Tu byl listem volán do Brna, by tam sliby vykonal. Zaradoval se proto nemálo a podivem naplněn byl, že slova Středova i po smrti jeho se vyplnila.

A jako tuto Vidomský poznal, že P. Středa neklame, podobně se o tom přesvědčil sám životopisec jeho Dilatus. Žádal ještě s jinými asi měsíc nebo dva před smrtí Středovou, aby byl do Tovaryšstva přijat. P. Středa jej přede všemi napřed laskavě oslovil, řekl, že ho již dávno zná, a ptal se ho, co chce. Když zaslechl odpověď, že prosí o přijetí do Tovaryšstva, pravil P. Středa přelaskavě: „Dobře, dobře, jenom kéž by Pán Bůh dal pomoci a milosti, abych měl z Říma dovolení někoho přijati.“ Bylo totiž ve válečných těch strastiplných dobách obmezeno právo provinciálovo do řádu přijímati. Dilatus těmito slovy smělosti si dodav, řekl, že pokorně prosí, přijde li dovolení, že někteří přijati býti mohou, aby z počtu přijatých nebyl vyloučen. Hned však P. Středa změnil výraz tváře i hlas. Mluvil posud potichu, důrazně, jakoby povzdychoval, ale teď mluvil, jakoby jiným byl, živěji, a řekl: „Dobrý dejte pozor, dobrý dejte pozor, jestli uslyšíte, že jediného příjmu, a jestli nebude tenkrát možno vás si vyžádati.“ Dilatus s úžasem tuto změnu tváře i hlasu pozoroval a odešel vykládaje si slova Středova za neomylné znamení, že bude přijat; rovněž tak i ostatní soudili. Ale P. Středa zemřel, a teprve krátko po jeho smrti dáno bylo z Říma dovolení do řádu přijímati. A tu Dilatus rozjímaje o slovech Středových, jenž sám již nikoho nepřijal, poznal, že slova ta obsahovala v sobě

předpověď, jakoby P. Středa řekl: Zemru spíše, než se mi dostane dovolení, abych někoho přijal.¹⁾

A skutečně měl již P. Středa předtuchu smrti. Přátelé a známí jeho umírali; koncem roku 1648. dne 17. prosince zase umřel jeden z nich, P. Jiří Pelinga, jehož P. Středa si vážil jako svatého člověka a tak zdatného dělníka Kristova, že řekl o něm: „Kdyby šest Pelingů po ruce bylo, nic bych nepochyboval, že celé Čechy jich prací obráceny budou.“²⁾ A nyní přiblížil se čas, aby sám tento svět opustil. P. Středa dobře to věděl; když jako provinciál naposledy zařizoval průvod na Boží Tělo, pravil výslovně, že to bude poslední, když odcházel, pravil, že se již nevrátí, a také dosvědčuje společník jeho P. Ondřej Schambogen, že P. Středa častěji výslovně tvrdil, že roku padesátého v tom století se nedočká, že do Říma k nastávajícímu generálnímu shromáždění nepůjde, že jednotlivých kollejí provincie, které jménem poznačil, již neužítí, že do Brna ke hrobům provinciálů brzy půjde a tam kosti své složí. A stalo se tak.³⁾

35. Poslední nemoc a šťastná smrt P. Středy.

Jakoby ještě na tomto světě připravit se chtěl P. Středa na radosti nebeské a jich pokud člověku možno okusiti, jednával poslední měsíc života svého, jenž před poslední nemocí předcházel, při důvěrných rozmluvách a zbožném čtení každodenně jenom o slávě nebeské, o radostech v ráji, o šťastné věčnosti a o stavu blažených. Tak i tu

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl III. hl. 10.

²⁾ Schmidl I. c. IV. 2, 468.

³⁾ Dilatus MS. I. c. díl III. hl. 10. — Schwertfer I. c. 180.

byl P. Martin za vzorem svatého patrona svého celým tělem i duchem k nebi obrácen, že duše majíc nastoupiti cestu obracela se k Pánu a tím dychtivěji toužila po hodech Beránkových.

P. Středa byl ve Slezsku, když znamenal, že Bůh stanovil, aby provinciál složil vládu v provincii a odešel do shromáždění svatých. Rychle pospíchal odtud do Brna, kam dospěl 9. srpna 1649. Byla to jeho poslední cesta. Nenáhlé souchotiny a suchý kašel, jenž P. Středu téměř po celý život trápil, ztrávily konečně plíce; nastala horečka, zimnice a časté mdloby, které na lože bolestné a smrtelné uvrhly tělo, ale ducha roznítily, aby tím rychleji k nebi spěl. Dne 11. srpna naposledy sloužil mši svatou; nemoc zlá již jej zachvátila. Druhého dne přijal Tělo Páně jako pokrm na cestu těch, kteří v Pánu umírají, s neobyčejnou pobožností a žádal si, aby tímto chlebem silných k poslednímu boji každodenně byl zaopatřován. Třetího dne v pátek 13. srpna zkroušeně se vyzpovídal z nepatrných poklesků celého života svého a hned potom před obrazem Ukřižovaného dle sv. Bernarda jednotlivé údy Kristova těla velmi zbožně po celou hodinu pozdravoval. Potom ustanovil za svého nástupce v provincialátě P. Blažeje Slanina, představeného domu professův v Praze, a dal každému napomenutí moudré, nejen k potěšení, nýbrž i ku prospěchu. Klidně pak hodinu spal. Ostatně s Bohem se zabýval, hodinky církevní buďto celé nebo aspoň částku denně se modlil, pokud bolesti a slabota mu dovolovaly, přesně zachovával čas, kdy v Tovaryštvu se koná rozjímání a zpytování svědomí,

večer spíše odpočinku si nedopřál, dokud litaní k všem Svatým se nepomodlil a stránky z Následován Krista Tomáše Kempenského a z Písma svatého kteréž mu denně předčítány byly, zbožně nerozjímal. Po tři dni zbožným násilím bylo s ním bojováno aby se směla mše sv. u něho sloužiti na místě slušně připraveném, jelikož pravil, že výsada ta jen velikým hodnostářům je dovolena, ale on jakožto chudý řeholník že chce v pokoře svate setrvati a mši sv. vedle ve chrámě sloužené v duchu obcovati. Konečně zbožnost jeho zvítězila a denně potom rád mši sv. obcoval. V sobotu 14. srpna užil vody s kamínky foyskými. V neděli 15. srpna na slavnost Nanebevzetí Panny Marie první mše sv. byla u nemocného sloužena a jemu večere Páně podána.

Toho dne zdálo se, že se posílil, takže mohl v čas nešpor z ložnice vykročiti a díval se na průvod Družin Marianských, jenž do kostela Jesuitského se ubíral, jakoby se šel dívat na obraz Panny Přesvaté, kterou brzy měl spatřiti mezi zástupy svatých. O této slavnosti Nanebevzetí Panny Marie a příští neděli prosil, aby se všech brněnských kazatelen dále se modlení za jistého nemocného řeholníka (sám sebe míně), aby z milosrdenství Božího dostalo se mu šťastného odchodu s tohoto světa. Jsa tážán po příčině této neobyčejné prosby pravil, že chce příkladem svým, žádaje o přimluvu církve za nemocného, potvrditi zbožný obyčej a vyvrátiti nejapnou domněnku mnohých, že by snad se neslušelo pro řeholníka modlitbám světských osob se doporučovati.

Za nemoci smrtelné vděčně uznával a radoval se, že může ctnosti své zdokonaliti, užitek v trpělivosti přináseti, lásky Boží zakouseti a spravedlnosti

Jiný obraz Bl. Panny Marie
v Jesuitském kostele v Brně ode dávna uctiváný.

Boží úplně zadost činiti. S důrazem říkal, že jest to něco jiného, rozjímati o smrti vzdálené a očekávati přítomnou; přemýšleti o smrti a skutečně ji podstoupiti, jest prý rozdíl veliký. Mimo to že teprve nyní poznává, jak potřebno jest nemocným

lásku prokazovati; více že by pro ně činil, kdyby života stačilo. Nepravil to proto, že by si chtěl na nějakou nedbanlivost stěžovati, nebo že by byl želel, čeho dříve snad zanedbával, nýbrž proto, že teď lépe se přesvědčil, jaké pomoci potřebují nemocní, zvláště ti, kteří nemají takového postavení v životě, aby mohli očekávati lásky jiné nežli té, která jediné z ohledu na Boha jedná. Každou službu lásky sobě prokázanou cenil, jakoby jí hoden nebyl a za kterou má velikou povinnost děkovati.

Dne 16. srpna vedlo se P. Středovi lépe, po celý den popocházel. Zimnice ho ostala, ale již dne 17. srpna ráno vrátila se zase prudčeji. Tu žádal si, aby mu otevřeli žílu. Lékaři protali mu žílu pod jazykem a krev zachycena byla do šátku. Dne 18. srpna žádal, aby mu ustlali na zemi. Zbožně a pokorně pravil: „Kristus Pán a Spasitel náš na tvrdém kříži za nás umřel, a my chtěli bychom umíratí na loži?“ Prositi neustal, až si vyprosil, že položen byl na zemi na slamník do prostřed světnice. Když mu tedy P. Schambogen na zemi lože strojil, stál Jiří Senel vedle P. Středy a držel mu hlavu, a tu promluvil k němu P. Středa: „Můj Jiří, já se loučím“, a rozpjatýma rukama ho objal. Se země již nepovstal. Zraky své upíral na kříž, který byl před něho postaven. Děkoval Bohu chvalozpěvem Zachariášovým: „Požehnaný Pán Bůh israelský, že navštívil a učinil vykoupení lidu svého“, a dodal: „Ejhle lůžko jako hrob“. Dne 19. srpna byli u něho lékaři, a P. Středa vadil se s nimi; byl před nimi vždycky vesel, věděl

však, že jeho nemoc jest smrtelná, a říkal jim, že jest to jen šibeniční lhůta. Dne 20. srpna přiložil si náplast na tělo.

Chodili za ním přední pánové moravští, z nichž byl Lev Vilém hrabě Kounic a jiní. Poklekli vedle něho na zemi ležícího a prosili o požehnání. P. Středa byl k nim přívětiv. Mnozí, již znali ctnostný život jeho, vidouce svatou pokoru a laskavost jeho, při odchodu láskou a bolestí slzy prolévali.

V neděli 22. srpna staral se ještě o záležitosti řádu; kněze jednoho poslal do Vídně. Jinak se stále obíral Bohem věda, že již brzy nadejde okamžik, po němž toužil říkaje, že touží rozdělen a s Kristem býti. Slaboty přibývalo.

Za nemoci té naposled s každým členem řádovým v soukromí byl a počet ze svědomí svých podřízených žádal. S úžasem vypráví P. Schwertfer o té poslední rozmluvě své s P. Středou. Tvář jeho se neobyčejně zastkvěla a naznačuje mnoho již hlasem a pohledem jal se mluvit o tajnostech srdce P. Schwertferova. Tak hovořili spolu; P. Schwertfer mlčel a P. Středa slovy svými smysl jen naznačoval, ale tajný smysl ten dobře P. Schwertfer chápal a přesvědčen byl, že P. Středa tajemství srdcí lidských zná.

Průběhem nemoci byl skoro až do poslední chvíle při vědomí a takové byl zbožnosti a odevzdanosti do vůle Boží, takové síly a trpělivosti v bolestech, takové pokory a lásky ke všem, že zaříkali se a tvrdili všichni, kteří u nemocného ustavičně dleli, že podobného příkladu těchto ctností nikdy neviděli. Zajisté když na zemi maje ustláno

skoro každou hodinu Bohu děkoval za milost urozeného stvoření, vzácného vykoupení a svatého povolání, když stokráte se modlival, aby pro hořkosmrti Kristovy hořkost vlastní jeho smrti oslazená byla, když vroucně doporučoval zápas svůj smrtelný milosrdenství Božímu a Matce Boží, když volal nebešťany a prvních deset otců z Tovaryšstva Ježíšova sobě na pomoc při posledním boji, když zapřísáhal je, aby mu v tomto životě udělili vrchovatou milost a na věčnosti blažené na Boha patření: byl podoben více andělu, jenž lidské tělo na sebe vzal a nemocen jest, nežli člověku.

Častěji žádal, aby mu uděleno bylo poslední pomazání. Bylo mu uděleno dne 23. srpna večer o půl sedmé hodině. Potom ztrhaným, ale jasným hlasem zbožnými slzami přerývaným děkoval za dvojí převeliké dobrodiní, které mu církev i Tovaryšstvo Ježíšovo udělily: církev svatými svátostmi, jimiž zaopatřen byl, Tovaryšstvo mateřskou sladkostí, kterouž ho láskyplně vedlo po všech stupních ctností, nauk a úradů.

Potom oznámil i P. Středa útěchu, kterou při smrti má. Předně nalezal útěchu v tom, že zdálo se mu, jak pravil, že stonásobně vrací se mu ona láska, jakou sám nemocným řeholním všude prokazoval. Za druhé, že jestli kdy jindy, zajisté nyní měl vůli svou s vůlí Božskou spojenou a že tím, že vůle své dokonale se vzdal a ji k vůli Boží přizpůsobil, má důvodnou jistou naději věčného svého spasení. Za třetí těšil se tím, že vůli představených plnil každé chvíle. Za čtvrté, že nepamatoval se na to, že by některého člověka chtěl

kdy úmyslně a vědomě utlačovati a trápiti. Za páté že se snažil před Bohem a s Bohem choditi věrně plně to, co směřovalo k úctě Boží. Za šesté, že Bůh si jej vycvičil v nemocích a tak jej naučil, jak by se zbožně potěšoval v bolestech a strastech nemoci, tím totiž, že běře se ranami Kristovými a pokorně prosí jednotlivé kůry andělův a svatých o milosrdenství a milost. Za sedmé, že od Přesvaté Panny a Matky Boží od samého dětství podivuhodně byl vychováván a živ byl jako její svěřenec. Za osmé že doufal, že neporušený donese do hrobu květ panenství. Za deváté, že umírá jako syn sv. matky církve byv od ní všemi posledními svátostmi zaopatřen, a jako syn Tovaryšstva Ježíšova, od něhož byl v pravdě mateřskou láskou pěstován a zvelebován.

Říkal pak do péra milému společníkovi svému P. Ondřeji Schambogenovi formuli, která se měla po smrti jeho ve večeřadle čísti a kterou prosil za odpuštění svých poklesků. Dne 24. srpna v den sv. Bartoloměje věda, že na statku Jesuitském ve Vážanech jest kostel tomuto světci zasvěcený, měl ještě o to péči, aby tam služby Boží se konaly. Téhož dne členové řádu v Brně se zaslíbili, že vykonají pout na sv. Kopeček, uzdraví-li se P. Středa z nemoci té.

Ale dne 25. srpna zřejmě pravil, že to bude jeho den poslední. Pozbýval vědomí. O třetí hodině odpoledne a o sedmé večer chtěl, aby s ním modlili se církevní modlitby za umírající; laskavě též prosil, aby tytéž modlitby říkali i ostatní ve chrámě a v oratoři. Když se den naklonil k večeru, nemocný

probral se z bolesti jako ze spánku a cíť se na veškerém těle vystydlým, s radostnou tváří sám okolo stojící upozornil, že poslední hodinka se blíží; i žádal o mísu s vodou, umyl si ruce a obličej a snažil se umdlévající tělo občerstviti. Potom dal rozsvítiti hromničku.

O čtvrt na devátou večer počal zápas smrtelný. Plných pět hodin těžce oddychoval a mluvíti nemohl; jsa při vědomí byl stále obrácen očima k obrazu Ukřižovaného a dával dříve umluvená znamení, že si přeje apoštolského požehnání, aby jím dostalo se mu posledního rozhřešení a plnomocných odpustků; chtěl také, aby se mu zbožné vzdechy předříkávaly. Když to vykonáno a modlitba ustavičná za něho se děla, dokonal poslední boj s výtečným povzbuzením přítomných. Po půlnoci o půl jedné začal hlasitě vzdychati a silným hlasem volati dle příkladu Krista umírajícího. — A to jest ona záhada, o které již výše byla řeč. Z rozličných slov jeho bylo mínění, že ví, kdy a jak zemře, a že smrt jeho bude podobna smrti Kristově. P. Středa maje o této podobnosti temné tušení, myslil si, že podobnost ta bude záležeti ve stejné době, a že zemře v pátek, a proto se každý pátek zvlášť na smrt připravoval; ale nyní se ukázalo, že ne dobou, nýbrž způsobem smrti bude Kristově smrti podoben. Jako totiž Kristus „zvolav hlasem velikým vypustil duši“, tak také Středa několikráte hlasitě zvolal, že přítomní svatou hrůzou byli dojati, a to tak velikým hlasem, že jej slyšeli i novicové přes dvůr a chodbu. V jedné ruce měl růženc, ve druhé hromničku. O jedné hodině po půlnoci

dne 26. srpna obličej jeho se zastkvěl jako serafův, hlavu i ostatní tělo trochu pozdvihl, jakoby Ježíši ukřižovanému naproti šel, potom hlavu naklonil, oči tak pevně zavřel, že z nich slzy vystoupily, ruce rozpjaté na prsa zvolna ve způsob kříže složil, povzdychl a ducha vypustil. Obličej jeho po smrti byl krásnější nežli za živa, a libou mírností spanile zářící, takže byl více podoben živému nežli zemřelému.

Když ráno úmrtí P. Středy rozhlášeno bylo, různé city u lidí se střídaly: láska s bolem, radost se smutkem. Členové řádu oplakávali otce nejlepšeho a svatého, ostatní muže tak ctnostného, a všickni mu přáli odpočinutí a odplaty za práce jeho. Brněnští mimo to se radovali, že svého obhájce, jehožto zásluhou, modlitbou a radou před čtyřmi lety nad Švédy zvítězili, podrží mezi sebou, ne již jako hosta příchozího, nýbrž dle těla jako spoluměšťana domácího ve hrobě, dle duše však jako měšťana svatých a domácího Božího.

Zemští i měšťtí hodnostáři hned ráno přišli do kolleje podívat se na drahocennou schránku, ve které bydlila duše Bohu tak milá. Byl mezi nimi Jan hrabě z Rotalu, zemský hejtman moravský. Jinak nemohl snést pohledu na mrtvolu, na P. Středu však s láskou a bolem hledě pravil rektoru P. Pošmurnému: „Milý otče, přísám Bohu, dosud ve svém životě na mrtvolu nemohl jsem se podívat, u tohoto světce však jest něco zvláštního!“ Hned dal také zavolati malíře Jana Wohlhaubtera, aby obličej mrtvého vymaloval, jsa přesvědčen, že duše jeho již patří na tvář Boží v životě blaženém.

Když se členové Tovaryšstva po úmrtí provinciálově shromáždili ve večeradle, hluboce jsa dojat a nemoha ani pro slzy četl P. Ondřej Schambogen odprošení, které mu umírající do péra říkal. Znělo takto: „Důstojní otcové a bratři v Kristu rozmilí! Vyznávám vám vinu v Pánu zesnulého P. Martina Středy: kromě rozličných přestupků řehole, že otcům a bratřím svým dobrým příkladem zbožnosti a dokonalosti řeholní tak nesvítíl, jak se slušelo, dále že v úřadě svém, jež nehoden jsa zastával, nesnášel slabostí poddaných s takovou láskou, s jakou měl. Pročež prosí skrze mne všechny a každého zvlášť a žádá pro veškeré milosrdenství a slitování Boží, aby mu všichni odpustili všecko, v čem pochybil nebo koho urazil, jako Kristus odpouští nám; i on sám odpouští všem. Modlete se za něho, aby odpočíval ve svatém pokoji a aby bez delšího prodlévání dospěl až k jasnému patření na Boha, kde láska dokonalejší mu nedopustí, aby zapomenul na tuto kollej nebo na veškerou provincii.“

Po tomto čtení v den úmrtí jaký byl smutek ze smrti otce, jaká útěcha ze vzpomínky na muže světce tak hluboko se pokořujícího, kolik bylo slzí, — snadněji lze pomysliť než vypsati.

Každý chtěl míti po P. Středovi památku. Jiří Senel nechal si šátek jeho krví zmočený, když lékaři protali mu žílu, kněží řádoví, kteří byli v Brně na třetí probaci, vzali si jeho pás a řemínky u obuvi, P. Jan Mehrer dostal sprosté jeho rukavice, které potom s velikou uctivostí nosil. Růženec, s kterým umřel, byl P. Středovi darován druhdy generálem řádovým Mutiem a byl to růženec

sv. Ignáta, z něho nebylo ani zrnko darováno, nýbrž měl býti jako drahocenný poklad celý zachován.

Odpoledne dne 26. srpna k páté hodině průvodem pohřebním, při němž mimo členy Tovaryšstva byli církevní i světští hodnostáři a množství lidu věřícího, nesena byla mrtvola P. Středy do chrámu. Snažným prosbám, aby rakev otevřena byla a aby bylo lze po nějakou dobu patřiti na tělo, příbytek duše tak zbožné, nemohlo se odepřiti. A tu byla již příležitost, za které mnozí osvědčovali přesvědčení své o svatosti nebožtíkově. Mnohým zbožnost i důvěra dodávala odvahy, že šátky, růženci, knížkami a obrázky uctivě se dotýkali zemřelého, ano mnozí radostně dosvědčovali, že již teď úlevy v nemoci dosáhli. Tak vypravuje P. Jan Mehrer, že zbožná jedna žena, která dlouho nemocí sklíčena byla, dotkla se růžencem těla nebožtíkova a hned cítila, že nemoc od ní odstoupila a že zase zdraví nabyla.

Dne 27. srpna slavné smuteční obřady za zemřelého P. Středu byly vykonány. Mší svatých za zemřelého bylo slouženo asi 36. Kostel byl plný, byli tam hodnostáři duchovní i světští, všichni šlechtici, kteří právě tehdy byli na sněmu zemském, a veliké množství lidu. Slavně zemřelého pochovával Sigmund Minutini, sufragán biskupa olomouckého. Ještě jednou musilo se dovoliti, aby lidé popatřiti mohli na tělo zesnulého, a tu přední šlechtici líbali ruce jeho, růženci těla se dotýkali, věnce, které byly na mrtvole, nosili. Z nich přistoupil k mrtvole pryní Maximilian hrabě Martinic, císařský posel na sněm, poklekl a přede všemi prosil, aby jménem zemřelého dostalo se mu požehnání. — Když po

dvanácté hodině církevní obřady byly dokončeny pochován byl v kryptě chrámu Jesuitského před hlavním oltářem vedle mrtvoly P. Petra Torrentiniho druhdy rektora kolleje brněnské, a Baltasara Mahra fratra řeholního. Otvor hrobky uzavřen byl kamenem jenž měl tento latinský nápis: „Toť jest odpočíván mé na věky věků: tu přebývati budu, neb jsen zvolil je.“ (Ž. 131, 14.) Elogium jeho napsa P. Ondřej Schambogen.¹⁾

36. Co soudili o P. Středovi vrstevníci jeho.

„Zalkala právem veškerá provincie nade smrt muže nevyrovnatelného,“ — těmito slovy líč P. Ondřej Schambogen dojem, jaký zmocnil se všech členů řádových, když uslyšeli, že provinciá zemřel. Dvojnásob pocitovali, když již P. Středy nebylo, čím všem byl, a želeli nade smrtí muže svatého, který byl všech ctností příkladem. S láskou a úctou vzpomínali na svého představeného řeholního jeho spolubratří, a památka jeho jim byla svatou a požehnanou.

Jeden ze členů Tovaryšstva praví o něm Vyznávám před Pánem Bohem, že všecko jeho řeč všecko jeho mlčení, všecko jeho jednání bylo plno svatosti, plno svatého povzbuzení. A myslím, že ve skutečích jeho živý příklad sv. otce našeho Ignáta zářil a že zvláštní milostí Boží dopřán byl končinán těmito příklad takového muže, jakým byl sv. Ignát

---

¹⁾ Schwertfer l. c. 181—188. — Dilatus MS. l. c. díl I hl. 18.—20.; díl III. hl. 2. — Schmidl l. c. IV. 2, 597, 601. — Denník P. Schambogena o smrtelné nemoci P. Středy, zpráv: Jiřího Senela a jiných ve dvorním archivu ve Vídni.

P. Ondřej Metsch, muž velmi zbožný a horlivý kazatel, takto zase P. Středu velebil: Pravým byl následovníkem sv. Martina a může se o něm dobře říci i toto: Ó blaženého muže, jehož duše v ráji pobývá. Očima i rukama vždy do nebe směřoval tento muž andělský, apoštolský, umrtvený.

P. Jindřich Lindanus, minister P. Středy, když byl v Brně rektorem, takto o něm psal: Dověděl jsem se o smrti svatého otce našeho Martina Středy, jehož úmrtí s takovou bolestí duše své jsem zaslechl, jakou cítiti jsem musil nade smrtí tak drahého otce svého. Vyznávám, že tolik jsem mu povinován, kolik nikomu. Ale muž svatý do nebe odešel, jak jistým jest mým přesvědčením, pro svrchované ctnosti, kteréž jsem u něho po všeecka čtyry léta, co jsem s ním žil, pozoroval. Když mši sv. za něho sloužím, praví mi víra, že obětuji ji za toho, který jí nepotřebuje; sloužím ji však přece, abych učinil zadost povinnosti své, kterou k němu mám, a spíše, aby on za mne u Boha orodoval, než abych já za něho u Boha se přimlouval. Ztratila provincie naše muže nevyrovnatelného, a myslím, že většího muže nad něho jsem neviděl. Dejž Bůh, abychom s ním na nebesích stejně se radovali, jestliže ne stejnými zásluhami, aspoň jako dobří synové s nejlepším otcem. On byl Eliášem. my budme Elizeové, aby přišel na nás dvojnásobný jeho duch, moudrosti a lásky Boží.

P. Jeronym Faber, druhdy vřatislavské kolleje rektor, muž šlechtný a na Boha spoléhající, praví: Po všechen čas nebylo u něho známky nezřízené žádostivosti nebo vášně. Na sebe byl přísným, na

druhé laskavým. S Bohem byl nejtěsněji spojen ve všem a podivuhodně byl moudrým a byl věštce budoucnosti dobře znalým.

P. Ludvík Schwarz svědčí: Zpozoroval jsem že byl moudrosti řídké a hluboké a pokory upřímné že byl vždy podivuhodně s Bohem spojen, v rozmluvách a schůzkách přívětiv a laskav, v úřadech silným a lahodným, že obliboval si, co dobrého a potěšitelného bylo pro podřízené, a že žádostiv byl a starostliv, aby obstaral všem, co jim potřebno bylo. Slovem, že byl takovým představeným, jakého sv. Ignát ve svých ustanoveních žádá. Dále že byl člověkem, který o sebe nedbal, který však o společné dobro pečliv byl. Před lidmi málo mluvil a jazyk svůj znamenitě krotil, ale k Bohu a nebesťánům mnoho se modlíval a zbožně je uctíval. Byl mužem, který horlil, aby se pracovalo o spásu duší venku, ačkoli zase nutkal a se staral, aby doma byli podle času a místa ve svaté samotě. Svatost jeho byla více skryta než mnohým lidem známa, neboť co u něho chvalitebným býti se zdálo to podivuhodně uměl skrývati. Na něho možno obrátiti slova chvalo zpěvu: Jenž zbožným, moudrým, pokorným, stydlivým, střízlivým, čistotným byl a pokojným, když na tomto světě byl.

Rektor druhdy kolleje jihlavské tvrdí: Co svaté památky P. Martina se týče, nic více jsem na něm nespáčil, než stálý poklid ducha ve všech případech a naprostou odevzdanost do vůle Boží zůstal si vždy ve všem svůj. Vždy bděl, aby důstojnost Boží byla ozdobována a usiloval stále, aby okrasa jeho byla rozhojněna. A myslím, že není v provincii

chrámu Tovaryšstva, kterýž by nebyl jeho přičiněním nebo povzbuzením okrášlen. Obzvláštní byla u něho péče mrtviti se, a ostatní ctnosti, myslím, že zářily v něm v největším stupni dokonalosti.

P. Ludvík Krasius, druhdy jeho společník za druhého provincialátu, když byl uvedl četné příklady a doklady jeho ctností, dodává: Kamkoli se obrátím, ať již v úvahu беру dny a roky, které v Tovaryšstvu strávil, ať činy a úřady, které v něm zastával, ať příklady a doklady ctností, které nám dal, ať to všecko, co i statně provedl i trpělivě snesl, všude mi jako mimoděk napadají krásná slova, jimiž sv. církve sv. vyznavače oslavuje: Hle, člověk bez úhony, pravý ctitel Boží, jenž zdržuje se ode všeho zlého skutku a trvá v nevinosti své. — Jiný člen Tovaryšstva dí: P. Martin byl zrcadlem všech ctností v Tovaryšstvu Ježíšově, byl výborným pohrdatelem všech věcí, byl převonným ovocem na stromě sv. Ignáta, byl Mojžíšem modlícím se za lid Boží.

Pomíjejíce již ostatních pochval, jimiž oslavován byl P. Středa od těch, kteří ho znali, jimiž vyličovány byly ctnosti, kterými se stkvěl, končíme stat tuto slovy P. Schwertfera, který jej 20 let znal. Praví: Všecko, co jsem u něho viděl a slyšel, Bohem samým dýchalo. Všichni, všeobecně mluvě, jak světští, tak řeholníci i nejpřednější měli ho za svatého. Měl vždycky jakousi svatou velebnost, která nad přírodu se povznášela. Já vzdávám díky Bohu, že takového člověka na zemi jsem viděl a s ním jsem obcoval . . . Doufám v Boha, že svatou svou Prozřetelností mysl mnohých roznítí, kteří

o rozličné milosti pro zásluhy jeho prositi budou a jich obdrží, a velikého Boha v tomto svatém muži oslaví.

37. Předpověď P. Středy o domu císařském.

Jméno P. Středy netoliko v řeholní provincii české bylo známým a slavným, nýbrž i širým světem se rozneslo. S úctou se mluvilo o jeho ctnostném, bohumilém životě, vyprávěly se podivuhodné skutky jeho, ale více snad ještě pro toto, rozšířila se zvěst o něm široko daleko pro předpovědi jeho, které pronesl o císařském domu Habsburském.

Již milý přítel Středův P. Ondřej Schambogen vlastní rukou dosvědčoval, že častěji P. Středa tvrdil, že ještě slavným bude přejasný dům rakouský a že šťastně všechny nepřátely zkrotí, a že na něj připadá potěcha Písma svatého: Když se domnívati budeš, že bys zahynul, vzejdeš jako dennice (Job 11, 17.). Toto svědectví uveřejnil Schwertfer; na veřejnost se dostalo r. 1670.¹⁾

Ale s touto předpovědí souvisí jiná obšírnější a podrobnější předpověď o domu rakouském, kterou P. Středa, jak důvodně Dilatus dovozuje, r. 1640. pronášel i napsal. Původ její jest tento.

Když P. Středa z cesty římské se vrátil a jako představený domu professův v Praze pobýval, byl po kolik roků zpovědníkem zbožné staré šlechtičny Doroty Mráčkové z Dubé. U ní byla na vychování neteř její Alžběta Vratislavova z Mitrovic, která později se provdala za hraběte de Lambois

---

¹⁾ Schwertfer l. c. 162.

a brzy ovdověvši vstoupila potom opět do manželství s Jakubem Leopoldem hrabětem Halleveilem. Přicházival někdy i P. Středa ke zbožné stařené Dorotě Mráčkové a častěji ústně říkával, co se v budoucnosti stane. Mladá Alžběta Vratislavova, která byla děvčetem, poslouchávala hovory tyto. Někdy po narození Leopolda I., budoucího císaře, (nar. 9. června 1640) rozmlouval zase P. Středa s Mráčkovou. Stařena vyptávala se, co věk budoucí přinese, a P. Středa, aby prosbám jejím vyhověl, poslal jí lístek, na němž česky napsal budoucí osudy domu císařského.

Šlechtična Mráčková vážila se tohoto lístku jako drahocenného pokladu a schovávala si jej mezi svými klenoty. Když ji navštěvovaly jiné starší zbožné ženy, čítávaly si předpověď P. Středy, a i mladá Alžběta Vratislavova přečasto ji předčítala, takže častým opakováním úplně dobře se jí naučila.

R. 1642. zemřela šlechtična Mráčková a dědičkou svou ustanovila neteř svou Alžbětu, jíž bylo asi 14 let. Mezi klenoty našla i předpověď P. Středy a rovněž vážila si jí na výsost. Taktéž ona mnohým ji ukazovala a čísti dávala. Dověděl se o tom snad již po smrti P. Středy kněz z Tovaryšstva P. Bernard Opperl a prosil Alžbětu, aby mu dala opis předpovědi té. Odkázala jej na druhý den a potom mu dala předpověď tu do němčiny přeloženou, jejíž překlad věrně se s originálem českým srovnával. Kam prvopis Středův pak se dostal, není určitě známo.

P. Opperl zemřel r. 1651. ; při jeho smrti byla však již předpověď P. Středy mezi členy řádovými

známa. Tajila se však opatrně až do smrti Ferdinanda IV., syna to Ferdinanda III., již korunovaného krále českého a uherského, poněvadž předpověď ta i jeho se týkala.

Když 4. července 1652 císař Ferdinand III. se synem svým, králem Ferdinandem, do Prahy dojel, byl v průvodě jeho P. Filip Müller, vychovatel a zповědník druhého syna císařova Leopolda. Z Prahy císař ubíral se do Řezna, aby syn jeho Ferdinand za krále římského zvolen byl. Tehdy P. Müller seznámil se s Alžbětou, provdanou již hraběnkou Halleveilovou, která mu za řeči určitě a častěji pravila, že Ferdinand IV. bude sice zvolen za krále římského, ale že císařem nebude. ‚Kdo bude tedy?‘ ptal se P. Müller, načež hraběnka odpověděla: ‚Leopold bude.‘ ‚Ale jak to?‘ tázal se opět P. Müller. Ona odpověděla: ‚Ferdinand IV. brzy umře.‘ Usmíval se té řeči P. Müller, ale hraběnka trvala na svém: ‚Tak bude, a ne jinak, a potom teprv uvěříte, až slova má se vyplní.‘

P. Müller o rozpravě té nikomu se zatím nezmiňoval, poněvadž o slovech těch pochyboval. Ale 9. července 1654 zemřel král Ferdinand IV. Tím otevřela se cesta na trůn Leopoldovi, který skutečně po smrti otce svého Ferdinanda III. (2. dubna 1657) dosedl na trůn nemaje ještě ani 17 let. Nastalo však jednání o císařskou korunu. Leopold přijel 27. července do Prahy, aby odtud vypravil se do Frankfurtu k volbě císaře. S ním byl i zповědník jeho P. Müller. Zase se sešel s hraběnkou Halleveilovou, která se ho ptala, pravdu-li předpověděla, dodala pak hned: ‚Tedy podobně věřte, že král

Leopold bude za římského císaře zvolen.' Poněvadž však proti Leopoldovi zvláště se strany Francie bylo úsilovně pracováno, a veliké naděje nebylo, že by mladý Leopold zvolen byl, odpověděl P. Filip Müller, že věc ta jest velmi obtížná a že aspoň tenkrátě nesnadno se podaří. Ale hraběnka opět a opět tvrdila, že Leopold jistě bude císařem. Ano, když P. Müller s císařem odjížděl do Frankfurtu, opětovala hraběnka po kolikráte slova: ‚Odvádíte nám krále, ale jistě a nepochybně dovedete nám jej jako císaře, věřte slovům mým.‘

Když v dubnu 1658 dospěli do Frankfurtu a jednání o nového císaře nastalo, ukázalo se velmi brzy, že Leopold velikých vyhlídek na trůn císařský nemá. Tu psal P. Müller hraběnce Halleveilové do Prahy, že z předpovědi její podle vší pravděpodobnosti nebude nic, volba Leopoldova že jest již jako zmařena a že mu skoro již žádné naděje nezbývá. Hraběnka však mu odpověděla, aby dobré mysli byl, třeba že po všem zdá se býti veta, přece že Leopold císařem bude a nikdo jiný; žádala pak zpovědníka králova, aby těmito slovy krále potěšil a jemu bezpečné důvěry dodal. P. Müller učinil tak. Leopold s podivením slyšel slova ta, kterými volba jeho zvěstovala se mu netoliko jako možná, nýbrž jako jistá. Ale P. Müller mu pravil, že nikoli bezdůvodně tvrdí, že se tak jistě stane, a příčinu svého tvrzení že oznámí, až přípověď jeho skutkem se stane.

Stala se skutkem skutečně: dne 18. července 1658 byl Leopold jednohlasně zvolen za císaře římského. Po volbě té rozradostněný Leopold, že

se jeho přání vyplnilo, dotazoval se P. Müllera, z jakého důvodu stále tvrdil, že se mu císařské koruny dostane? Odpověděl P. Müller, že z předpovědi P. Martina Středy, slavného a svatého muže a druhdy provinciála české provincie, kterou mu často hraběnka Halleveilová zvěstovala; dodal pak, že věřil předpovědi, že Leopold bude císařem, protože již vyplnila se již jiná předpověď, že Ferdinand IV. bude sice římským králem, ale že císařem nebude. Když pak i ostatní předpovědi P. Středy, jak je byl slyšel od zmíněné hraběnky, císaři vyprávěl, kázal císař P. Müllerovi, aby se do Prahy vrátil, hraběnku na všechno se vyptal a na ní napsanou předpověď tu žádal. Dle rozkazu císařova učinil P. Müller a donesl císaři předpověď P. Středy o domu císařském, která takto zní:

Ferdinand IV. se stane sice králem římským, ale brzo potom umře. Leopold, jeho bratr, po mnohých těžkostech a úkladech se stane naposledy římským císařem. Ten Leopold v mladosti své nebezpečné nemoci vystojí a veliké protivníky míti bude. Turek proti němu vojnu zdvihne, takže dům rakouský v malé naději bude. Bůh však jemu přispěje a mimo naději mnohých a Turkům k zahanbení vítězství mu udělí. V dosáhnutí dcery krále španělského za nevěstu bude míti mnoho prodloužilých těžkostí, však naposledy vesele se vykoná. Při začátku mnoho vojny míti bude takže malá naděje se ukáže. Nebo král Francouzský všudy předčilý bude a všechno téměř si podmaní. Ale potom Bůh Leopoldovi ku pomoci přispěje, Francouzského krále a všechny domu rakouského nepřátely pokoří s podivením

všech lidí. Potom bude mít šťastné panování, nad nepřátely zvítězí a více krajín nabude, nežli který z jeho předkův jich měl. Z toho Leopolda zase dům rakouský se rozmnoží, a bude šťastnější nežli všichni jeho předchůdcové. Bude mít sčtetně více manželek než jednu. Za jeho panování rozličných zrádcův zrady a zpronevření se vyjeví a na světlo vyjdou. ¹⁾

Císař Leopold český přepis předpovědi Středovy u sebe nosil a jí věřil. Častěji propověděl, že vysoce si cení ctnosti P. Středy a že patrně jest, že předpovědi jeho v mnohé příčině se vyplnily. Když první manželka jeho Markéta se těžce roznemohla a když jej těšili, že naděje jest a smrti její báti se netřeba, odpověděl prý císař, že má méně naděje než bázně, protože P. Středa předpověděl, že bude mít více manželek. Jindy zase když po pohromách, které císaře stihly, poukazovali na to, že po bouřích již sluníčko zasvitne a že již trvale šťasten bude, odpověděl prý, že ještě horších bouří se obává, protože se ještě nedomníval, že by byl zahynul. Když r. 1683. Turci oblehli Vídeň, za všeobecného postrachu byl císař Leopold důvěřivější, poněvadž na Boha spoléhal a na předpověď Středovu myslil, která mu Turecké nebezpečí oznamovala, ale také vítězstvím ujišťovala. Posléze pak když r. 1687. císařské vojsko v Uhrách od Turků sklíčeno bylo, zase císař důvěřoval, že naplní se slova Středova. A skutečně slavné vítězství nad Turky u Moháče

---

¹⁾ Podáváme předpověď tu podle dvou českých přepisů ve dvorním archivu ve Vídni. Tamtéž je mnoho latinských překladů této předpovědi, a také německy jest tam předpověď ta. Viděti z toho, jak velmi byla rozšířena.

bylo dobyto. Císař zvědév o tom rozveselil se nad obyčej a pravil k nejpřednějším šlechticům, kteří mu k vítězství blahopřáli: *Náš Středa neklame!*

Za příkladem císaře Leopolda věřili mnozí jiní předpovědi P. Středy a velice si jí vážili. Zejména, když mnohé z ní se během času vyplňovalo, byla často opisována a rozšiřována. Bernard Ignát hrabě z Martinic, nejvyšší purkrabí český, sám si ji opsal, pevně jí věřil a jiné nabádal, aby plnou víru jí přiložili. Výslovně napsal: „Nechtěl bych býti tím, jenž by jí nevěřil,“ ano zdálo se mu, že snad Bůh některé proto trestává, že jí věřiti nechtějí. Podobně i mnozí soudili a pozorujíce tehdejší příchody domu rakouského plesali, že vyplňuje se předpověď Středova, a doufali pevně, že všecko se naplní, co P. Středa napřed věděl. Tak i v Prešpurku při slavném vítání císaře Leopolda, císařovny Eleonory a syna jejich Josefa, jenž tam za krále uherského korunován býti měl, Jan Petroczy výslovně se odvolával na předpověď Středovu a dovozoval, že docela se naplní.

Ale i do cizích zemí roznesla se pověst o P. Středovi a předpovědích jeho. V Madridě znali předpověď tu, vážili si jí velice a toužili, aby správný opis její dostali, jak dosvědčují kněží z Tovaryšstva, P. Daniel Papebrochius a J. Jakub Kreta. Do Říma že se pověst o P. Středovi dostala, tvrdí zase P. Jáchim Lier. V širém světě měli tedy P. Středu za věštce budoucích časův a slov jeho si vážili jako v pravdě prorockých.¹⁾

---

¹⁾ Dilatus MS. 1. c. díl III. hl. 12.; díl IV. § 2., 5., 8., 10.

38. Uctívání P. Středy; uzdravení a pomoc duševní i tělesná na jeho přimluvu.

Hned při pohřbu P. Středy ukazovalo se, jakou důvěru mají lidé jako ku světeci k tomu, jehož i za živa na nejvýše sobě vážili. Doporučovali se u Boha jeho přimluvě ve svých potřebách důvěřující se, že vyslyšeni budou.

Se zbožnými city uctívali obraz P. Středy, a brzy podoba ctnostného řeholníka byla v obecné úctě u lidu. Obraz, který malíř brněnský Jan Wohlhaubter podle mrtvoly P. Středy namaloval, byl do mědi potom ryt a rozšířen.¹⁾ V rodině Wohlhaubterové jako drahocenná památka na svatého zesnulého byl chován v největší vážnosti prvotní originál. Jak malíř, tak i zbožná manželka jeho utíkali se ve svých strastech před obraz ten a nalezali tam úlevy a také dotýkali se jím jiných osob nemocí sklíčených, které často okamžitou pomoc pocítovali, o čemž zejména manželka s plesem vyprávěla.

Uctívali brněnští ochránce svého pokládající mrtvé tělo jeho v městě svém za nejdražší drahokam a nejdražší poklad, důvěřovali se, že duše jeho nade vši pochybnost v nebi se radující bude se přimlouvati za ochranu města v tento čas i v budoucí a proto zbožnou úctu mu prokazovali.²⁾

---

¹⁾ Obraz tento jest v Bretholzově díle: *Der Vertheidigungskampf der Stadt Brünn gegen die Schweden 1645*. Náš obraz titulní jest obrazu Wohlhaubterovu zcela podobný, a zhotovený dle staré mědirytiny ze Schwertferova životopisu P. Středy.

²⁾ Dle slov městské rady brněnské v listě ze dne 2. listopadu 1671. Schwertfer l. c. 198.

Vzýval jej dle vlastního svého svědectví hrdinný Ludvík Radvit de Souches jako světce, aby mu vyprosil Boží milosrdenství. Na milou vzpomínku na P. Středu, jenž ve strastech obležení Brna ho potěšoval a posiloval, choval a uctíval Souches obraz jeho. V kapli hradu svého v Jevišovicích na straně epistolní nad místem, kde sám se modlíval, dal zavěsiti pěkný obraz P. Středy, takže hlavou se ho dotýkati mohl.¹⁾ V podobné účtě měl i Jan hrabě Rotal svatou památku P. Středy. Když v srpnu 1662 přišel k němu do Holešova kanovník kollegiální kapitoly brněnské Jan František Salzmann, spatřil v jeho ložnici v hlavě lůžka pěkný obraz P. Středy. Veřejně před ním vyznal hrabě Rotal, že mnohými díky jest P. Středovi zavázán ještě z doby obležení města Brna, a dodal: Já jej ctím za svatého a divím se tomu, že ještě od stolice apoštolské za svatého vyhlášen nebyl.²⁾ — Taktéž uctíván byl od šlechtických rodů Martinicova, Slavatova, Sternberkova, Kolovratova, Liechtensteinova, Oppersdorfova ve Slezsku a jiných. — **Rodné město P. Středy Hlívce**, aby osvědčilo, v jaké vážnosti má slavného a bohumilého rodáka svého, ozdobilo zasedací síň městské rady obrazem P. Středy.³⁾

Zvláštním obrazem, který znázorňuje P. Středu jako obránce a ochránce města Brna, zobrazil jej malíř Willmann. Vznáší se nad městem Brnem, jakoby ho ochraňoval. Obraz tento jest ve Františkově

---

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl IV. § 3.

²⁾ Dilatus MS. I. c. díl IV. § 4.

³⁾ Dilatus MS. I. c. díl IV. § 7.

P. Martin Středa, ochránce Brna.

museu v Brně. Malovati jej dal r. 1678. P. Václav Škodovský, T. J. 1)

O svatosti jeho tak živě byl přesvědčen souvěkovec Jiří svobodný pán Vlček, který měl zboží své blízko Hlivice, že chtěl na jeho paměť a k jeho cti vystavěti kapli, která by P. Středovi zasvěcena byla. Poněvadž však tato veřejná pocta nemohla ještě býti P. Středovi přirčena, dokud by apoštolská stolice o jeho svatém životě nerozhodla, byla kaple na místě P. Středy zasvěcena sv. Františku Borgiašovi. Ale přece jiným způsobem ukázal svobodný pán Vlček, jak rád by úctu Středovu rozšířil. Když totiž P. Václav Schwertfer napsal latinsky život P. Středy, dal jej baron Vlček svým nákladem vytisknouti roku 1673. Ve spise tom jest i věrná podobizna P. Středy. 2)

Téhož asi roku byla otevřena rakev P. Středy. Dilatus vypravuje o tom takto: Sám jsem viděl s jinými našinci asi 24 let po smrti jeho tělo ctihodného otce neporušené. Jeden z našich koadjutorův obě ruce položil pod hlavu a zdvihl je tak, že téměř jako socha na nohou stálo; já však, jenž jsem ho za živa znal, byl bych jej mohl poznati, kdyby jinak nebylo známo, že je to Středa. Jenom špička nosu scházela.

Později však, když P. Václav Škodovský dal tělo do nové rakve vložiti a do nového roucha obléci, viděl jsem tytéž rysy tváře, dotýkal jsem se rukou právě tak jako dřívě koží obtažených,

---

1) Viz náš obraz.

2) Dilatus MS. I. c. díl IV. § 7.

což i jiní činili.¹⁾ Pozdější toto otevření stalo se, jak z jiného místa u Dilata vysvítá, roku 1678., když mor v kolleji brněnské pominul. Dilatus vypravuje zase takto: „P. Škodovský dal ctihodného P. Martina vymalovati v povětrí se vznášejícího a modlícího se za město Brno. Postaral se pak také, aby Šředovo tělo, které jako poklad brněnským zůstaveno jest, novým rouchem opatřeno a s nejslušnější úctou přeneseno bylo do rakve dubové; v ní navrchu bylo skleněné okénko uděláno, aby patřiti se mohlo na tvář ctihodného muže. U toho všeho sám jsem byl za svědka. Kousky sukna a plátna, v nichž tělo od počátku pohřbeno bylo, dychtivě uchváčeny byly od svěřenců Šředových, aby jich uctívali a používali v čas příhodný.“²⁾

Za doklad o neporušeném těle P. Středy po stu letech uvádí zase Schmidl toto: Minulého roku (asi 1758.) když u brněnských dotazoval jsem se na věc takového významu, odepsal mi odtud náš kněz a kazatel: Viděl jsem před několika roky tělo zesnulého ctihodného P. Martina Středy, bylo koží obtaženo, vlasy byly neporušené, tělo bylo ohebné. Náš spirituál ujal jeho pravici, ruku políbil a zase ji dal na dřívější místo. Téhož času rektor kolleje brněnské P. František Wissinger takto zkrátka dosvědčoval: Že ctihodný P. Středa skutečně v hrobce naší neporušen jest, může se každého okamžiku prokázati.³⁾

---

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl II. hl. 4.

²⁾ Dilatus MS. I. c. díl IV. hl. 2.

³⁾ Schmidl I. c. IV. 2, 602.

A zase po stu letech o P. M. Středovi čteme od P. Josefa Svobody, T. J., takto: „Roku 1876. péčí a laskavostí dp. Jana Pospíšila, kons. rady, vojenského faráře a představeného Jesuitského kostela, krypta se znovu otevřela. Bylo to ve středu dne 31. května, když se v Brně rozhlásilo, že bude Jesuitská krypta otevřena, a že lze neporušené tělo ctihodného P. Středy navštívit. Lidu přicházelo po celý den do kostela a ke kryptě, že byla radost na ně se dívat. Přinášeli růžence, obrázky, medaille a šátky, aby je dotýkali na těle neporušeném a jako posvátnou památku je uschovali. Někdo přinesl i starodávnou podobiznu nebožtíkovu, a jakmile porovnali ji s tělem neporušeným, ihned poznali, řkouce: „Ovšem, to jest P. Středa, jak si zůstal podobným!“ Jiní chtěli líbati ruku jeho, a snadno ji pozdvihli a políbili, poněvadž celá ohebná byla. A přece již dvě stě dvacet šest roků a devět měsíců mrtev pod zemí leží.“¹⁾

Pro souvislost dodáváme tuto: Tělo P. Středy odpočívá po dnes v hrobce kostela Jesuitského, kam je vstup dovolen. Celý vršek rakve je pokryt sklem, takže dobře mrtvolu viděti. Tělo je všecko koží obtaženo, ušní boltce jsou celé, na tváři však znamenati již dírky od červů provrtané. Dle tvrzení kostelníka, který do hrobky doprovází, je tělo P. Středy ohebné. Alba, kterou nohy jsou pokryty, jest od zemřelého preláta na dómě Augustina Kiovského. Podle obrazů zachovaných dobře jest tělo P. Středy poznati až posud.

---

¹⁾ »Moravan«, kalendář na rok 1878. str. 44. Připojena i podobizna P. Martina Středy dle starého obrazu.

Se zbožným pohnutím trvá navštěvovatel hrobky u mrtvoly P. Středy. Vzpomíná dob zašlých, kdy pro Boha a bližního působil a pracoval muž tak svatého života. V duchu prosí jej člověk o přímluvu u Boha ve strastech života a opouští pak hrobku s úctou posvátnou. ¹⁾

Že uctívání P. Středy bylo lidem na prospěch, toho některé doklady uvádí již Schwertfer, ale Dilatus mnohem více jich vypravuje a hodnověrnými svědky dotvrzuje. Uvedeme je pořadem.

Zbožným dotknutím se a přiložením si obrazu P. Středy pomíjely bolesti hlavy; tak stalo se paní Zárubové. Jan Jakartovský, podkomoří moravský, zbavil se dvakráte silné pakostnice, když si byl s důvěrou obraz Středův na údy nemocí stížené přiložil, jakož sám dosvědčuje. — P. Ondřej Schambogen, důvěrný společník Středův, byl v červnu 1651 v Novém Jičíně zachvácen zimnicí. Lékaře nebylo; a tu skrze zásluhy P. Středy zaslíbil se Bohu slibem a tak rychle nabyl zdraví, že druhého dne mohl se zase na cestu vydati. — Dvoji zprávou, ze dne 25. října 1684 a 8. prosince 1686, oznamuje o svém uzdravení na přímluvu P. Středy kněz Tovaryšstva P. Jiří Kastulus v tento smysl: Od

¹⁾ Nejen tělo a obrazy P. M. Středy byly a jsou v Brně uctívány, ale i předměty, jichž užíval, byly v úctě chevány, a podání o jeho svatosti dosud jest zachováno v klášteřích i mezi lidem. V klášteře uršulinském v Brně v bibliotéce v uctivosti chová se starodávná židle jakožto památka po P. M. Středovi. Jest to obyčejná prostá židle dubová, ale lenošku tvoří uměle vyřezaný orl dvouhlavý, s korunou na hlavách a uprostřed na štítiku má písmena ^S. Dle podání náležela v jesuitském klášteře P. Středovi a po zrušení klášteře jesuitského v Brně r. 1773. přinesli ji do klášteře uršulinek exjesuité, kteří zde byli ustanoveni zpovědníky a spiritualy Karel Hansely, Vavř. Matz a Alois Standhartner.

r. 1681. trápila jej velmi dvakráté, třikráté do roka pakostnice, vždy po tři, čtyry i více neděl. Na jaře 1684, zase jej zachvátila tak, že myslil, že opět kolik neděl na lože upoután bude; nemohl již ani kroku udělati bez bolesti. Tu si vzpomněl, že jedncu P. Jan Mehrer vykládal, jak byl jistý pán, jenž o pomoc vzýval P. Středu, docela zbaven pakostnice. Hned také velikou důvěru k P. Středovi pojal a nic jiného neužívaje vroucně se jemu doporučil a častěji přiložil obraz jeho za zbožných povzdechů k noze již zapálené. A hle, ráno po klidné noci sotva cítil, že by něco z bolesti zbylo. Poděkoval P. Středovi, a asi za hodinu všecka bolest úplně pominula. Neřekl však o tom, ačkoli to za milost nadpřirozenou pokládal, nikomu ani slova, aby se nepravilo, že vydává něco za zázrak, co snad i přirozeně se státi mohlo. Ale asi za tři neděle horší ještě pakostnice ho zachvátila. Zase se s důvěrou doporučoval P. Středovi a hledal úlevy přikládaje si na nohu obraz jeho. Ale bolesti se stále rozmáhaly, o půl noci beze spánku v bolestech sténal. Vstal tedy, rozžehl si a přikládaje si obraz Středův modlil se a prosil o pomoc; potom opět ulehl a brzy usnul. Když se o třetí ranní hodině probudil, s radostí zpozoroval, že je skoro po veškeré bolesti; umínil si, že toto dobrodiní, jehož se mu dostalo, napíše a představeným oznámí, a zase usnul. Ráno vstal a šel po práci své s velikým podivením lékařovým; z bolesti zůstalo jen maličko. Ale zase se ostýchal kolik měsícův o tom se někomu zmíniti. Tu 21. října 1684 zase dostavil se tak prudký záchvat pakostnice, že třetího dne docela ulehnouti

musil a domníval se, že za několik neděl umřítí musí. V tom stavu pokládal nemoc tu za trest proto, že mlčel o dobrodiní dvakrátě již dosaženém. Přikládal si obraz Středův na nemocné údy, doporučoval se jemu, ale nic to nezpomohlo. Po půlnoci zase prosil P. Středu o pomoc a zároveň slíbil, jestliže i tenkrátě pomoci se mu dostane, že hned to napíše a představeným oznámí. Po slibu tom beze všeho usnul a spánkem se zotavil. Ráno nepocítil ani polovici bolestí, která za dne popouštěla vždy více, tak že večer se již procházeti mohl. Tu konečně slib svůj vyplnil a vše vypsals proviněcíálovi. Od té doby na třetí rok již, ačkoli někdy připadalo, jakoby pakostnice zase se chtěla oň pokoušeti, přiložením obrazu P. Středy a modlitbou vždy snadno nemoci se zbavil. Připisoval to přímlově P. Středy a uctíval jej každého dne krátkou pobožností.

P. Křištof Zange listem ze dne 19. prosince 1686 dosvědčuje, že když v Olomouci studoval ve filosofii, měl veliké a dlouho trvajcí bolení zubů. Nic proti němu nezpomáhálo. Konečně pojal důvěru v Boha a ve přímlovu P. Středy. Přečetl si jeden odstavec ze Schwertferova životopisu P. Středy, přiložil obraz jeho na tvář, kde nejvíce ho bolelo a zaradoval se, že té noci klidně spal a bolest všecka pominula.

Jiří Senel, jenž jako představený nemocnice v kolleji brněnské P. Středovi k smrti dosluhoval, rozdával částky ze šátku Středovou krví zbroceného svým známým; byly jim v rozličných případech na pomoc. Jednou však sám dostal hrozné bolení

zubů; když přiložil si částku toho šátku na tvář, škublo s ním a bylo po veškeré bolesti. Rovněž kromě toho dosvědčuje, že jistý novic z těžké nemoci s podivením všech vyhojen byl, když si po málo dní částku onoho šátku přikládal.

P. Ferdinand Syrakovský velikou důvěru měl k plátynkům, lístkům a kouskům, jimiž P. Středa nádoby na léky vytíral nebo zavazoval, a tvrdil, že z nich libá vůně vychází a že v nemocech pomáhají. Tak dle svědectví P. Syrakovského pomohly úplně od pakostnice Sigmundovi Sackovi z Bohuňovic, brněnskému krajskému hejtmanu.

Když r. 1678. v Brně zuřil mor, který zachvátil kollej Jesuitskou i gymnasium tak, že v jedné třídě skoro všichni onemocněli, utíkal se rektor P. Václav Škodovský o pomoc k Bohu skrze přímlovu P. Středy. Naděje jeho nebyla zklamána, všichni se zase pozdravili až na dva, kterým se ošetření méně pečlivého dostalo.

O sobě vypravuje listem ze dne 6. května 1678 z Prahy datovaném P. Jan Jelínek (Gelinitius), že 12. a 13. února v Jeníkově tak silným kašlem byl stížen, že nemohl někdy ani vydechnouti. Vzpomněl si, že P. Středa také kašlem trápen byl, a doporučoval se důvěrně jemu, jehož uctíval za svatého. Zaslíbil se, že jistou pobožnost vykoná, a řekl přede třemi členy řeholními: „Budu-li zítra zdrav, bude to zázrak skrze P. Středu, do jehož ochrany jsem se doprcučil.“ Před půlnocí slyšel klepati na dvěře u světnice tak, jak P. Středa za živa klepával; překvapen očekával, co se stane, a zbožně prosil P. Středu, aby mu aspoň vyprosil, by mohl spáti. Vskutku o půl noci

usnul klidným spánkem a ráno cítil, že kašel se zmírnil a ve dne znenáhla všecek přestal. Děkoval za dobrodiní to slovy: „Chvála budiž Bohu a čest P. M. Středovi.“

R. 1680. novic Jan Alex Černý (Ferny?) mnoho pokoušen byl myšlením. Obrátil se důvěrně k P. Středovi o pomoc a prosil Boha, aby to přestalo pro zásluhy P. Středy, jehož si za svého zvláštního patrona vyvolil a jehož denně uctívati si umínil. A skutečně pokušení všecko přestalo. Dovedčoval tak listem svým ze dne 21. pros. 1686.

P. Václav Králík zbaven byl bolesti hlavy a nohou na přímluvu P. Středy, jehož ode mnoha let ctíl. Přiložil si část z roucha Středova na bolavou hlavu, pomodlil se k jeho cti Otčenáš a Zdravas Maria a hned bolesti pominuly. Podáváje o tom zprávu dodává ještě, že mnohým radil, aby podobně P. Středu uctívali, a ti že potom tvrdili, že podobného dobrodiní účastni byli. R. 1687. bolelo zase P. Králíka v kolenou, tak že nesmírnou bolest měl, měl-li kleknouti nebo po schodech jíti. Byla tehdy právě hrobka otevřena, aby zemřelý jeden kněz byl pochován. Tu vyžádal si P. Králík od rektora kolleje dovolení, aby směl ve hrobce rakev P. Středy svrchu odhraditi a u něho pobožnost vykonati. Poklekl před tělem P. Středy a doporučoval se Bohu pro zásluhy ctihodného tohoto muže, slíbil, že třikráte za den pomodlí se Otčenáš a Zdravas Maria a že v budoucnosti úplně vůli svých představených se poddá. Po málo dnech přestala všecka bolest a nevrátila se již leč jednou po přílišné námaze. — Týž P. Václav Králík vypravuje, jak r. 1686.

uzdraven byl šlechtic jménem Jindřich Středa na přímluvu P. Středy. Přišel z Uher a donesl si odtud zimnici, která jej tak zkrusila, že lékaři již žádné naděje neměli, že by byl na životě zachován. P. Králík jej připravoval ke smrti. Když pomoci lidské nebylo, pravil mu kněz, aby o pomoc obrátil se k Bohu a za přímluvu vzýval jmenovce svého P. Středu a jemu ke cti aby slíbil, že bude se modliti denně, dokud živ bude, třikráte Otčenáš a Zdrávas Maria. Nemocný tak slíbil a nemoc začala ustávat; když však slibu toho neplnil, zase nemoc prudčeji se vzmáhala. Zavolán byl kněz, aby jej k hodince připravil. Napadlo při tom knězi, zdali asi nemocný modlil se, co slíbil; ptal se a za odpověď slyšel, že nemocný neví, modlil-li se, ale že již věrněji to vykonáváti chce. Nemocný byl svatými svátostmi zaopatřen, ale snad obnovený jeho slib způsobil, že se uzdravil; brzy bylo mu lépe, druhého již dne vyvázl z nebezpečí a v krátkosti proti všemu nadání úplně se pozdravil, a vděčně P. Středovi děkoval.

Farář v Hlivici Jan Alfons Šrámek veřejnou listinou ze dne 18. listopadu 1687, kterou i jiní svědci podpisem svým dotvrdili, oznamoval o tomto případě. Markéta Gilnerová, rodem Müllerová, manželka měšťana a kantora školy ve Hlivici přísahou potvrzovala, že r. 1678. upadla do těžké nemoci koltun (splstění vlasů) zvané, v níž zbavena byla i řeči. Přijala již jako umírající sv. svátosti. V noci jednou se jí zdálo, že nad Hlivickou radnicí vidí zářící kolo a v něm dvě osoby v rukou hořící svíce držící. Vzpomněla si, rozvažujíc o tom snu,

na P. Středu, jehož obraz v Hlivické radnici zavěšen byl, a prosila ho s pláčem a zkroušeným srdcem o pomoc. Neprosila nadarmo. Po třech nebo čtyřech dnech nabyla zase řeči a poznala, že nemoc se zmírňuje, až během času docela uzdravena byla. Chválila za to Pána Boha a jako zvláštního ochránce uctívala P. Středu a i jiné přiměti chtěla k tomu, aby důvěru svou v P. Středu skládali. Rovněž i městská rada hlivická veřejným osvědčením ze dne 11. března 1688 příběh tento potvrzovala a bližší ještě údaje uváděla.¹⁾

Dilatus, který ve svém životopise P. Středy všesky zprávy o něm sbíral a pilně poznamenával dobrodiní lidem na přímluvu Středovu udělená, sám byl příčinou, že mnozí důvěru a útočiště ve svých potřebách k P. Středovi vzali. Dil třetí rukopisu svého posílal totiž po vůli provinciála P. Matěje Tannera po jednotlivých kolejích, aby se tam předčítal a aby snad odtud nových zpráv o P. Středovi se mu dostalo. Tím byli pohnuti řeholníci, že hledávali u P. Středy pomoci a že ji také nalezali.

Tak vypravuje v listě svém z Kroměříže dne 28. října 1687 P. Melichar Hanel, zpovědník Karla z Liechtensteina, olomouckého biskupa, že přečetl si, jak jeho spolunovic dřívější, P. Jiří Kastulus, byl vzýváním P. Středy zbaven pakostnice, a že

---

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl III. hl. 2. Při této příležitosti městská rada hlivická vypravuje o dvojm vidění, které se stalo osmnáctileté Marianně Gruchelové a které tato přísahou potvrzovala. Viděla poprvé na pozemku, kde byl druhdy rodný dům P. Středy, večer velikou zář. Podruhé 6. března 1688 viděla odtud bráti se kněze v pluvialu; šla z něho zář, a okolo hlavy byly světlé paprsky; u něho pak spatřila ženu s hořící svíci. — List ve dvorním archivu ve Vídni.

sám, když 19. prosince 1686 zachvácen byl nemocí tou, k P. Středovi o pomoc volal. V bolestech ležel na lůžku. Na místo nejvíce bolavé přiložil si však obraz P. Středy, dal si jej pak tak připevniti na lůžko, aby naň viděl, a s velikou důvěrou prosil P. Středu za přímluvu u Boha, aby mohl o svátých vánočních povstati a Bohu i lidem sloužiti. Patře na obraz P. Středy opětovoal si povzdech, který mu napadl: Ctihodný Martine, uprošený snadně, za hříšníka oroduj a bolesti mne zbavuj.¹⁾ Prosba ta byla vyslyšena; již 21. prosince byl prost velikých bolestí, ačkoli pořádně přece ještě choditi nemohl. Ale již 25. prosince dobře mohl choditi a mši svatou sloužiti.

P. Karel Wernitzer, professor v Krumlově, když četl se tam Dilatův životopis Středův, měl veliké bolení zubů; zbožně si povzdechl k P. Středovi o pomoc, a téměř v témž okamžiku bolest pominula. Počal však pochybovati, bylo-li to na přímluvu P. Středy nebo snad přirozeně. Tu vrátila se bolest ještě hůře, přestala však zase, když důvěru k P. Středovi opět pojal. Dotvrzoval to vlastním listem svým.

Vděčně chválil Boha ve svatých jeho za dobrodiní udělená šlechtic Kašpar Alexander Mennich, rada vrchního císařského soudu ve Slezsku, listem svým ze dne 27. dubna 1688. Vypravuje v něm, že 31. března po 10. hodině v noci spustila se mu z nosu krev a v pravém uchu že mu trvale znělo a hučelo s velikou bolestí. V noci nespál a obával

---

¹⁾ Martine venerabilis, facile exorabilis, ora pro me peccatore, ut sim liber a dolore.

se, aby to nebylo známkou něčeho horšího. O desáté hodině ráno navštívil jej rektor vratislavské kolleje P. Bedřich Wolf, v nářku ho těšil a poukázal na to, aby zaslíbil se P. Martinu Středovi. Poslal pak mu z kolleje obraz jeho, k němuž se nemocný zaslíbil, a za kratičko bolest přestávala, na nemocného šel spánek, usnul a vstal úplně zdráv.

Téhož roku 1688. jmenovaný rektor vratislavské kolleje poradil na smrt nemocné představené kláštera uršulinského, aby se ku počtě svatých ran Krista Pána, Rodičky Boží a sv. Františka Xaverského po pět dní pomodlila pětkrát Otčenáš a Zdravas Maria, a aby útočiště své vzala k zásluhám P. Středy. Když se tak modlila, přestávala nemoc, ale když na hod Boží velkonoční se nepomodlila, zase se vzdávala. V pondělí potom opět pokračovala v modlitbě, pět dní se modlila, nemoc ustávala a pátého dne pominula dokonce. Od lékaře neužívala nic, než malý prášek.

Kolikónásobným svědectvím utvrzeno jest uzdravení nemocné Kateřiny Stránské, vdovy po Tobiášovi Stránském, primatoru v Klatovech. Měla zlou pakostnici a ležela již tři neděle před svátkem sv. Matěje. V ten den a následující bylo jí nejhůře, nemohla se ani hnouti. Přišel ji navštívit zpovědník její P. Jakub Palladius. Četla se tehdy v kolleji v Klatovech částka rukopisu Dilatova a když slyšel P. Palladius, jak vzýváním P. Středy pominuly u jiných bolesti, vzpoměl si i na ubohou vdovu. Donesl jí list jeden vlastní rukou P. Středy psaný a radil jí, aby měla důvěru k tomuto ctihodnému muži a aby si toto psaní přiložila na místa, kde

ji nejvíce bolí. Přiložila si tedy list Středův k boku a za kratičko pocítila, že v boku bolest docela přestala a v noze že jí ulevilo; mohla již tělem hýbati. Dala list Středův schovati, ale v tom horší ještě bolest dala se jí do levé ruky a tak ji po celou noc i den trápila bez přestání, že již paměti pozbývala a myslila si, že rána nedočká. Když se to P. Palladius dověděl, dvakráte k ní poslal, aby si zase psaní P. Středy na tělo přiložila. Nemocná byla již pro bolest na ně zapoměla, přiložila je tedy zase k ruce a pomodlila se třikráte Otčenáš a Zdravas Maria k nejsv. Trojici snažně prosíc, aby dobrotivý Bůh pro zásluhy služby svého P. Martina Středy bolesti jí umenšil. A hle, brzy usnula a sedm hodin klidně spala, a když se probudila, bylo po bolesti, tak že chtěla vstáti a do kostela jíti, ale domácí jí nedali. Po šesti zase nedělích, když se již ukazovalo znamení nové nemoci a nových bolestí, prosila opět důvěrně P. Středu za úlevu a přiložila si obraz jeho na tělo. Hned znamenala značnou úlevu, bolesti byly snesitelné a netrvaly dlouho; po málo dnech zase chodila. Tak dosvědčovala Kateřina Stránská českým vlastním listem svým ze dne 10. dubna 1688., potvrzoval to i děkan klatovský Jan Vojtěch Stodlar, před nímž pravdivost listu svého Stránská přísahou stvrdila, listem ze dne 14. dubna 1688. a svědectví vydával i lékař Martin Ambrož Würth z Wehrenfelsu, že nemůže souditi jinak, než že se tato úleva v bolestech a uzdravení nemůže žádné příčině přirozené připsati a že pochází od nadpřirozené pomoci. ¹⁾

¹⁾ Dilatus MS. 1. c. díl III. hl. 3.

Listem svým ze dne 8. listopadu 1688 v Brně datovaným a rektorem brněnským P. Ondřejem Müntzerem pověřeným vypravuje P. Pavel Poiazo, prokurátor kolleje olomoucké, že v srpnu 1688 pocítil v levici velikou bolest, že devět dní a noci nemohl ramenem ani pohnouti; taktéž pro bolest nemohl oka zamhouřiti. Odebral se tedy ze statku čejkovského do Brna, aby tam hledal lékařské pomoci. Přišel tam dne 11. srpna po poledni a setkal se tam s jedním knězem z Tovaryšstva, jenž jej litoval a k tomu měl, aby se k P. Středovi obrátil. P. Poiazo znal ho, patřil na něho mrtvého a byl na jeho pohřbu, mínil tedy k němu vzítí si mysl a naději. Zatím však si lehl, zavolal lékaře, který předepsal, aby mu ruka byla nakuřována a jakousi vodou mazána, ale nic to nepomohlo. Tak bylo celý druhý den 12. srpna. Když však v noci bolest se zvětšovala a úlevy žádné nebylo, tu konečně pojal pevnou důvěru v P. Středu a ve velikých bolestech svých horoucně vzýval muže božlho těmito prostými slovy: Ctihodný otče Martine, jehož jsem za živa i po smrti znal, v důvěře k tobě se utíkám a synovsky žádám, bude-li to ku slávě Boží a ku spáse duše mé, pro zásluhy své vypros mi u Boha buď úplné zdraví, nebo aspoň zmenšení tak hrozných bolestí; na znamení však, že vyslyšen jsem, prosím na utvrzení této synovské důvěry, abys mně u Božské dobroty této noci vyprosil takové bolesti, nad něž větších bych dle mínění svého snést nemohl, a zároveň trpělivost, bych je snést mohl. Stalo se; nemocný měl v noci hrozně bolesti až k zoufání, tak že by větších přirozeným

během snést nemohl. Ráno však asi o 4. hodině bolesti pominuly a v ruce tak polevilo, že jí hýbat mohl; vstal tedy a vykládal to řeholníkům, kteří za ním přišli. Celý den 13. srpna byl vesel a více se pozdravoval, v noci dobře spal, druhého dne (14. srpna) sloužil zdrav mši sv. a od té doby měl ruku úplně zdravou.¹⁾

Dne 17. května 1689. vyznával Adam Otto Danczer, rada brněnský, že stonal dnou a pakostnicí do roka osm až dvanáct týdnů, mnoho užíval a veliké bolesti vytrpěl. Posledně ho nemoc zachvátila 7. dubna 1689. Tu si vzpoměl, že dostal od P. Dilata kousek plátna jako krejcar veliký z košile P. Středy, a že mu Dilatus i vykládal, že vzýváním P. Středy někteří značné pomoci a úlevy pocítili. Danczer přivázal tedy ten kousek na bolavý úd a prosil vroucně P. Středu o přímlovu u Boha, aby mu bylo poleveno. Stalo se podle prosby jeho; hned té hodiny přestaly bolesti a do 24 hodin byl úplně zdrav. Hned na Boží hod velikonoční byl v kostele a až do dne, kdy toto dosvědčoval, byl zdrav a beze všech bolestí.

Bertrand Filip Praetorig, cís. pošt mistr ve Wolkersdorfě, rovněž listem svým ze dne 30. června 1689 dotvrzoval, že vzýváním P. Středy, jehož obraz jemu byl darován, byla zachována na živé dceruška jeho Maria [Regina, která již umírala, že i on sám, i manželka jeho Anna Markéta a synáček Josef Řehoř se z nemoci pozdravili, a že jeho hospodyně dosáhla také vzýváním P. Středy pomoci v potřebě své, takže oheň uhasl.

¹⁾ List P. Poiaza a následující listy jsou ve dvorním archivu ve Vídni.

V Bačkově u Čáslavi stonala r. 1689. křečovitým kašlem Barbora Karolina, dcera Maximiliana Klusáka z Kostelce, císař. rady a jeho manželky Marie Heleny. Roznemohla se 24. června a čekalo se každé chvíle, že umře. Trvalo to tak až do 16. srpna. Toho dne byl otec nemocné v Brně a dostal od P. Dilata kousek košile, v níž P. Středa na 30 let mrtev ležel a neporušen se zachoval. Domů se otec vrátil 23. srpna a dceru uviděl vyschlou, kost a kůži, pod očima modrá kola, smutnou. Matka dala jí asi po hodině onen kousek plátna na krk. Rodiče ji doporučili milosrdenství Božímu a do ochrany P. Středy a pomodlili se třikráte Otčenáš a Zdravas. Až do 25. srpna zůstala nemocná tak, ale toho dne začala již jísti a spáti a bylo jí znenáhla lépe, až úplně se pozdravila. Šťastný otec oznamoval to listem v Bačkově daným dne 26. září 1689.

A dne 3. října 1689. psal těžce nemocnému P. Dilatovi Jiří Bartoloměj Fischer, farář a děkan v Moravské Třebové, takto: Přemnoho let měl jsem pakostnici, žíly bolely a nohy otékaly a r. 1688. i jiné známky ukazovaly na smrt. Tu jsem pojal důvěru k P. Středovi a umínil si, že, jak jen trochu bude mi lépe, poputuji k P. Marii do Tuřan a že v kostele Jesuitském budu sloužiti mši sv. u oltáře bočního blízko hrobky, v níž P. Středa odpočívá. Po tomto předsevzetí každý den jsem částku ze Středovy košile, v níž na 30 let mrtvý P. Středa odpočíval, a lístek jeho rukopisu přiložil na holeně a nosil. Ulevilo mně pomalu, tak že jsem mohl do Tuřan a i v Brně v kostele Jesuitském sloužil jsem mši sv. u zmíněného oltáře. Zmužil jsem se a dů-

věřoval si delší cestu nastoupiti, ač mne z toho mnozí zrazovali, poukazující na slabotu mou a stáří, a báli se o můj život. Ale já nedbaje toho, doporučil jsem sebe a druhy a služebníky své Bohu, Panně Marii a přímluvě ctihodného P. Středy, na niž spoléhaje dal jsem se na cestu dávaje si na holeně zmíněné částečky a modle se denně při svlékání a oblékání pětkrát Otčenáš a Zdravas a dodávaje: Příliš ctění jsou přátelé tvoji, Bože: příliš posilněno jest knížectví jejich. S pomocí Boží bezpečně ubíraje se s průvodčími svými, přišel jsem až k moři baltickému, po jehož břehu na zotavenou mohl jsem se procházeti, a odtud šťastně bez útrap pakostnice vykonav 200 mil vrátil jsem se do Třebové, jsa od té doby zbaven pakostnice a to již přes celý rok. V té době svůj úřad církevní bez poléhání vždy jsem vykonával a zdám se zdravějším a svěžejším po návratu, než jsem byl, když jsem se na cestu vydal. Tu novým závazkem vděčnosti jsa zavázán, zase jsem se vydal do Brna a Tuřan a na obou místech mái svatou na poděkovanou jsem sloužil. Buď chvála Bohu, Matce Jeho a P. Středovi za takové dobrodiní.

Jak pevnou důvěru měl Bernard Ignát hrabě z Martinic k P. Středovi, že na jeho přímluvu Bůh pozdravuje nemocné, dokázal tím, že jistému nemocnému knězi poslal list Středovou rukou psaný, aby si jej přivázal na bolavý úd a pokorně v P. Středu důvěřoval, že, bude-li to k větší cti a slávě Boží a ku prospěchu duše, vyprosí mu od Boha dobro-
tivého úplné zdraví.¹⁾

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl III. hl. 5.; díl IV. § 5.

Listů P. Středou psaných vážili si lidé jako pokladů. Martinic měl jej papírem ovinutý, aby se nepomazal, a hned žádal, aby potom byl mu navrácen. Ve vídeňském dvorním archivu jsou z listů Středových i drobné ústřížky; celé listy bývaly rozstříhány a za šťastného se pokládal, kdo nějaký kousek listu Středova dostal; z toho rovněž poznati lze, jaká úcta a důvěra k P. Středovi byla.

Ale nejen o zdraví tělesné prosili nemocní P. Středu, nýbrž i duše lidské hojila a uzdravovala jeho mocná přímluva. Byl povolán do Brna kněz jeden z Tovaryšstva. Radostí zaplesal, že dostane se do Brna, kde jest neporušené tělo P. Středy. Proč se raduje, vykládal professorovi řečnictví, že totiž úctou P. Středy a jeho přímluvou takové dosáhl čistoty, že mu nic smyslného ani nenapadne. Professor tento, P. Petr Schönfelder, slyše tu řeč, zkusil to na jednom žáku, který ke hříchu tomu náchylen byl, a radil mu, aby ctihodného P. Středu zvláštní pobožností uctíval a vyprošoval si od něho pomoci proti smyslnému pokušení. Uposlechl žák, uctíval po několik týdnů P. Středu a byl zbaven všeho hanebného pokušení.

Ignát Wohlhaubter, probošt mikulovský, dosvědčuje zase, že r. 1651., když byl desítiletým chlapcem, roznemohla se v sousedství jistá žena špatné pověsti i špatného života. Byla bez sebe, blouznila a zuřila. Nijak nemohla býti přivedena k rozumu, aby se mohla vyzpovídati. Konečně vzali rodiče jeho obraz P. Středy, položili jej nemocné ženě na prsa a všichni přítomní vzývali důvěrně P. Středu o pomoc. A hle, s úžasem všech hned

nabyla vědomí, vyzpovídala se zkroušeně, byla zaopatřena a klidně umřela.²⁾

Rovněž i v jiných potřebách a nebezpečnostech brávali k P. Středovi útočiště. Kněz jeden vynikající z Tovaryšstva obraz a rukopis Středův pořád u sebe nosíval na prsou a zbožně jej uctíval. Stalo se mu jednou na cestě, že koně se splašili, vozka spadl a byl hodný kus vlečen, náprava u vozu se zlomila a kněz sám byl prudkým nárazem vyhozen z vozu do kamení. Že se mu nic nestalo vděčně připisoval P. Středovi.

Týž kněz vypravuje, že v Praze jednou na sv. Martina vypukl v sousedství akademické kolleje a konviktu oheň. Největší nebezpečství hrozilo oběma domům. Tu kněz jeden v tak náhlé potřebě s pevnou důvěrou prosil pro Středovy modlitby a zásluby o pomoc, a vskutku svrchované nebezpečí hned pominulo, jakoby nějaká vyšší moc řekla: Až potud a nic dále.³⁾

Není pochyby, že i v pozdější době uctívání P. Středovy trvalo. Dokladů však zevrubnějších a určitějších nemáme po ruce. Zmírali, kteří znali osobně P. Středu, k rakvi jeho volného přístupu nebylo, životopis jeho Dilatem napsaný, který by zajisté převelice řady ctitelů Středových rozmnožil, zůstal v rukopise. To bylo příčinou, že úcta ku P. Středovi více ve skrytu trvala. Tak zajisté bylo i po úmyslu pokorného a skromného sluhy Božího P. Středovy. Veškerý život jeho směřoval ku větší cti a slávě Boží, horlivě rozšiřoval úctu P. Marie, kterou

---

¹⁾ Dilatus MS. 1. c. díl III. hl. 4.

²⁾ Dilatus MS. 1. c. díl III. hl. 5.

za matku svou něžně ctil, vlastní cti nikdy v životě svém nehledal. Když r. 1736. byl zázračný obraz Panny Marie svato-Tomské v Brně velikolepými slavnostmi korunován, když r. 1745. při stoleté památce obránění Brna proti Švédům Panna Maria u sv. Tomáše uctívána byla slavnými děkovacími průvody, plesal mezi radujícími se nebešťany nad oslavou Bohorodičky zajisté s největším díkem a nadšením i P. Středa. Léta mýjela a prchala od jeho smrti, ale přece památka na něho neuhaslá úplně a nebyla zapomenuta. I v mrazivých dobách netečnosti náboženské, v nichž pyšný rozum lidský sám na sebe spoléhaje nemůže ani pochopiti věřícího, zbožného nadšení předkův, při dvě stě padesátileté slavnosti osvobození Brna od Švédů, která r. 1895. konána byla, památka na P. Středu vystupovala do popředí. V historické výstavě v Brně bylo tehdy viděti obrazy představující P. Středu, životopisy jeho, Schwertferův a opis Dilatova ze zemského archivu brněnského, poukazovaly na slavného a svatého onoho řeholníka a věnec městem Brnem nad rakví jeho v hrobce Jesuitské zavěšený blásal, že nepominula a bohdá nikdy nepomine památka na toho, jehož Brněnští byli nazvali nepochybným města svého zachovatelem.

39. Snahy o blahořečení P. Středy.

Již P. Schwertfer, když sepisoval život P. M. Středy, vylíčiti chtěl P. Středu jako živý obraz ctnosti, která zasluhuje svaté úcty a doufal, že Bůh na přimluvu P. Středy lidem dobrodiní vše-

liká udělovati bude. Bylo jeho úmyslem úctu k P. Středovi šířiti, až by snad nadešel čas, kdy by Bůh služebníka svého oslavil tak, že by i v církvi veřejná pocta jemu přičena býti mohla.

Jakkoli byl však Schwertferův spis milou vzpomínkou na P. Středu těm, kteří ho znali, přece neuspokojil všech. Takové bylo obecné přesvědčení o svatém životě P. Středy, že vytýkali vrstevníci P. Schwertferovi, že málo toho ve spise svém uvedl, z čehož by byla svatost P. Středy zřejmá a patrna.

Nové zpracování života P. Středy podnikl P. Jan Dilatus. Počínal si velice svědomitě, aby dostalo se mu přesných a určitých příspěvků. Na základě pak jich vypsál život P. Středy, z něhož vysvítá snaha, k tomu přispěti a působiti, aby úcta P. Středy i církevní autoritou ověřena a potvrzena byla. Na zlepšení a doplnění svého spisu pracoval až do smrti své, která ho stihla 21. října 1689.

Rukopis jeho měl býti tiskem vydán. Dilata podporoval v této snaze jeho P. Jiří Belmann, který zejména s rodným městem Středovým, Hlivicí, ve spojení vešel, odtud zprávy sbíral a na vše důležitější se vyptával. Přímou směřoval pak k tomu, aby zvěděl takové zprávy, jichž by asi použití bylo lze při jednání, aby se z Říma veřejné úcty P. Středovi dostalo.

Dne 10. března 1688 oznamovala městská rada Hlivická P. Belmannovi do Tuřan, že záležitost ctihodného P. Středy jest již u nich v proudu a že, co shledali, písemně zašlou. Ale bližších zpráv o P. Středovi z Hlivice se P. Belmann ne-

dověděl. Blahopřáli si hlivičtí, jak v listě svém ze dne 31. března 1688 P. Belmannovi do Brna zasláném praví, že svatý Otec a jiní evropští panovníci obrátili svůj zřetel a svatou lásku ke ctihodnému P. Středovi, ale oznamovali zároveň, že více již nevědí, než co je známo; ti, co ho znali, zemřeli, obraz jeho že mají v úctě v radnici, zůstal-li však rodný jeho dům při požáru r. 1601. neporušen, toho že tvrditi nemohou, poněvadž v archivu jejich jest, že veškeré město shořelo, až na jednu chaloupku pod hradbami.¹⁾

Již 11. března 1688 zamlouval si farář a děkan Hlivický, Jan Alfons Šrámek, jeden výtisk spisu Dilatova, — ale než spis úplně k tisku připraven byl, zemřel Dilatus. Rukopis jeho zůstal, několikrát byl přepsán, ale tiskem nevyšel. A jako smrtí Dilatovou zastavilo se vytisknutí spisu jeho, tak také zastavily se i jeho snahy o blahořečení P. Středy. Zdali i potom P. Belmann se toho ujímal, není známo.

40. Spisy P. Martina Středy.

Dodatkem jako díl pátý spisu Dilatova o P. M. Středovi uvádějí se tyto spisy P. Středy:

1. „Acta et mores Hieronymi Haudmorati clericus regularis“, v kterémžto spise vypisuje se vzor pravého řeholníka; dle souhlasného úsudku Schwertferova a Dilatova líčí tu P. Středa vlastní řeholní život svůj. Co Dilatus jako druhý spis Středův uvádí: „Duodecim religiosae animi rela-

---

¹⁾ Listy ve dvorním archivu ve Vídni.

xationes Servatii Philareti“, jest vlastně pokračováním spisu prvního. Rovněž pokračováním jen jest spisek, který Dilatus na třetím místě uvádí: „Cultus B. Virginis et varii modi Coronas et Rosaria recitandi“. Totéž platí i o čtvrtém spisu podle Dilata: „Modus religiose decumbendi et sancte moriendi“, a o pátém: „Varii modi profectus et lucrorum spiritualium“, i o šestém: „De oratione mentali et vocali“.

2. „Doctrinae asceticae de vita spirituali et discretione spirituum“; jest to asi týž spisek, jehož opis jest v zemském archivu brněnském sig. M. VIII. 7. pod názvem: „De norma seu idea viri spiritualis“.

3. „Sensa seu animadversiones circa providentiam Dei“ ve třech dílech.

4. Tractatus theologo-moralis de consiliis, deliberatione et consensu“ o čtyřech hlavách.

5. „Moralis malitia et bonitas“ a „Conscientia diversorum diversa“.

6. „Ars bene vivendi et moriendi“.

7. Všeliké exhorty a kázání. Nemoha sám pro slabotu kázati, dával sám napsaná kázání jiným, aby je přednášeli. V Brně P. Tobiáš Jan učil se jim na paměť; po jeho smrti žádal si jich r. 1646. od P. Středy do Nisy P. Schambogen. Rovněž i jinde bylo jich používáno s velikým úspěchem.

8. Konečně Dilatus poukazuje na spis P. M. Středy o Slezsku, pravě: „V líčení dějin Slezska počínaje od prvního počátku křesťanství až do své doby prokázal se půvabným a pravdomluvným dějepiscem“. Napsal pak i užitečné poznámky ho-

spodářské a naučení, jak mají patronové obsazovati fary osobami způsobilými.¹⁾

Ve dvorním archivu ve Vídni poznamenáno jest, že mnohé spisky P. Středy byly v Telči. Tiskem nebyl žádný vydán.

Doslov.

Když zavřela se hrobka nad mrtvolou P. M. Středy, pomínuly již útrapy dlouholeté války, a žádoucí pokoj rozhostil se ve vlastech našich. Jeden z nejstrastnějších oddílů dějin našich byl ukončen. Za hříchy předků potrestal Bůh potomky. Svévole a zpupnost stavovská byla potrestána ztrátou politických svobod, pýcha a sobectví nezkracené ztrátou národního sebevědomí; za to, že zpronevěřili se tak mnozí synové vlasti své národnosti povoláním cizího, německého knížete za svého panovníka, následovalo za trest, že velká část půdy domácí byla opanována národností druhou, že jazyk cizí zmocnil se našich škol, našich úřadů, našeho života společenského. Bůh, od jehož pravé víry předkové naši odstoupili, vylil koflík hněvu svého na vlasti naše a potrestal je zpuštěním; pohubili je nejvíce ti, kteří se vydávali za přátele vlasti naší. Dvě stě let bloudil národ náš u víře jako ~~zmařený~~ zmařený, a dvě stě let ležel potom jako v hrobě.

Ale Bůh spravedlivý jest také Bohem milosrdenství. Slitoval se nad rozeštvaným národem a uvedl jej zase v jednotu víry, sjednotil jej, aby již nic ho nerozdvojovalo a do propasti zkázy

---

¹⁾ Dilatus MS. I. c. díl I. hl. 8.

znova ho nestrhovalo. Ukázal, že za odstoupením od Boha následuje strast, zhoubu a smrt, ale že po sjednocení a spojení se s Bohem následuje vzkříšení z mrtvých a nový život.

Nechť tedy — abychom opakovali myšlenky a slova šlechtného vlastimila Matěje Procházky ¹⁾ — hrozné pohromy, které národ náš zastihly bitvou bělohorskou a válkou třicetiletou, nám oči otevrou, abychom škodou svých předků zmoudřeli a nezabíhali opět do křiva, na cesty zkázonosné; nechť bedlivě se vystříháme bludů, které národ náš v bezednou téměř záhubu uvrhly. Raději poznejme úkol krásný a vznešený, jež nám Božská Prozřetelnost vytkla. Poznejme, že dobrotivý Bůh národ českoslovanský přese všecky bouře a nehody i útisky pozdějších časů proto až do naší doby zachoval, aby byl kvasem blaze působícím na své přčetné soukmenovce, kteří nešťastným rozkoem Focioým od církve katolické odtrženi jsou. Poznejme tuto svatou nám Čechoslovanům od Boha vytčenou úlohu a zůstaňme jí věrni bojíce se, aby nás povodeň hněvu Božího nezachvátila poznovu, kdybychom svatým Páně úmyslům zpornou zlobou odpírali.

Pro Bůh! opět chodí mezi tebou, drahý národe českoslovanský, falešní prorokové, kteříž umělým bēlmem hledají tobě zastřítí oči a chtěice tebe stočiti a zviklati ve staré víře katolické vychvalují tobě Jana Husa, za vzor všech ctností ho vystavujíce, aby prý opět svoboda a národnost tak utěšeně rozkvetly jako za doby Husovy a v následujících

---

¹⁾ Život bl. Jana Sarkandra str. 792 sq.

časech až do bitvy Bělohorské. Nejsouť tvoji přátelé praví, nýbrž jsou tvými největšími škůdci, kteří chtějí, aby všecko zase ve staré pletky a zmatky se uvedlo. Pod zlatou pokličkou vychvalované oné svobody čili raději neobmezeného a nezroceného rozuzdění skrývá se jedovatý had, který již jednou tebe uštkl a téměř smrtelně poranil. Národe náš, tobě ukázáno dle pravdy bylo, že pro zmatky u víře procitl na nás Pastýř nebeský s holí kázně své zuřivé, a že nás potkala v čas volnosti a svobody hořkost nejhořejší. Tys viděl, že ti, kteří stále vlast a národ v ústech měli, týž národ svým odbojem téměř do rakve položili. A my ještě bujnosti své nepřestaneme? My slepoty své ještě neodložíme? My opět jako ztřeštěnci zbrklí do starého bludiště zabíhati chceme, aby ještě jednou rozhořel se nad námi žalostný oheň hněvu Božího? Krátko jest bludu, ale dlouho muk. Neodpírej zdravému rozumu, jenž jasně tobě ukazuje, že mimo církev katolickou panují pouhé domněnky o nauce Kristově, nikoli však bezpečná, pevně určitá a věčně neproměnná pravda. Pamatuj, že církev katolická jediná jest ona nábrežná věž, která uprostřed bouří tohoto života nám cestu ku břehům blažené věčnosti bezpečně ukazuje. K ní věrně zíraje nebudeš unášen vlnami holých domněnek k úskalím a k vírům záhubným. Věrně přílna k ní jako k církvi svých slavných otců, sv. Cyrilla a Methoda, sv. Václava, sv. Vojtěcha atd., ve stínu blaženého pokoje budeš přebývatí a rájeplodná palma vnitřního míru a poklidu tě ukrýváti bude. Protož na Božím umučení odříkej se toho všeho, co proti církvi katolické jest, netrhej se od

í, nýbrž ochotně skloň šíji svou pod její sladké
10, aby tvá tvrdá hlava neutkla na ještě tvrdší a
eustupnější. I ve hrozně vichřici, jež tebe na Bílé
oře zachvátila, ale tím neštěstím právě tobě nej-
ražší poklad — poklad víry samospasitelné —
achovala, poznej prst Boží a vroucně děkuje
'ánu ze všech milostí, kteréž k tobě v církvi své
atolické ze své hojné štědrosti ukazovati ráčí,
slavuj kralujícího na věky. Nad zlato a nade
šecky poklady i nad život važ sobě drahocenné
erly víry katolické, tak jak si jí vážil nade všecko
en, jehož život jsme vypravovali, a buď podle ní
iv k oslavě Boha svrchovaného, k prospěchu bližního
k spasení vlastnímu tak jako P. Martin Středa.

OBSAH.

	Str.
Předmluva	5
<i>Život P. Martina Středy.</i>	
Úvod	15
1. Politické poměry ve vlastech našich	15
2. Poměry náboženské	18
A. Katolíci	20
B. Kališníci	26
C. Jednota bratrská	30
D. Protestanté	37
E. Kalvíni	49
F. Sekty rozličné	50
3. Jesuité (řád Tovaryšstva Ježíšova) a činnost jejich	59
4. Zřízení a organizace řádu Jesuitského	75
5. Narození, dětství a první mládí Martina Středy	83
6. Mladý Středa ubírá se na studia; prospěch jeho ve vědách a ctnostech	87
7. Tehdejší stav politický i náboženský v Čechách	90
8. Běhy politické i náboženské na Moravě	102
9. Středa v noviciátu Tovaryšstva Ježíšova v Brně	123
10. Zápas nekatolíků v zemích našich o vítězství	135
11. Konec vlády Rudolfovy	157
12. Pokroky protestantské po vydání majestátu	169
13. Martin Středa ve Štyrském Hradci	196
14. Středa v Praze. — Běhy politické i náboženské	211
15. Začátek povstání českého	231
16. Po bitvě na Bílé Hoře	262
17. Reformace katolická	270
18. Činnost P. Martina Středy	281
19. P. Středa rektorem kolleje v Brně	290
20. P. Martin Středa jaký příklad dával	314
21. Jak P. Martin Středa sebe posvěcoval	322
a) Kterak své svědomí zpytoval	322
b) Jak P. Středa ducha svého obnovoval	328
c) Jak slavíval P. Středa výroční den svého přijetí do řehole	333
d) Jak P. Středa svaté patrony každého měsíce ctil	338
<i>Život P. Martina Středy.</i>	41

c) Jak P. Středa na noční odpočinek se bral	
22. P. Martin Středa rektorem v Praze	
23. Vpád Sasův do Čech	
24. P. Středa po vpádu saském v Praze	
25. Jak si P. Středa jako představený počínal	
26. P. Středa představeným domu professův	
27. P. Středa do Říma poslán	
28. P. Středa zase rektorem u sv. Klementa v Praze	
29. P. Středa po prvé provinciálem	
30. P. Středa po druhé rektorem kolleje v Brně	
31. Obležení Brna roku 1645	
32. P. Martin Středa spirituálem u sv. Klementa v Praze	
33. Jak se P. Středa na smrt připravoval	
34. P. Středa po druhé provinciálem	
35. Poslední nemoc a šťastná smrt P. Středy	
36. Co soudili o P. Středovi vrstevníci jeho	
37. Předpověď P. Středy o domu císařském	
38. Uctívání P. Středy; uzdravení a pomoc duševní i tělesná na jeho přímluvu	
39. Snahy o blahověčení P. Středy	
40. Spisy P. Martina Středy	
Doslov	

Seznam vyobrazení.

	Str.
1. <i>P. Martin Středu z Toouyřystva Ježiřova.</i> Dle staré mědirytiny z knihy: Wenc. Schwertfer, Vita R. P. M. Stredonii S. J. Pragrae 1673. Titulní list.	
2. <i>Zázračný obraz B. P. Marie Sněžné u Jesuitů v Brně,</i> darovaný tam od sv. Frantiřka z Borgie. Z knihy: P. Pl. Mathon, Život P. Marie. — Obraz ten byl do r. 1881. na hl. oltáři nad svatostánkem; po opravě kostela byl zavěřen v presbytáři na straně evang. nad kredencí. Jest ve stkvostném rámcu za sklem, P. Maria i Ježišek mají nyní korunky na hlavě, a též rám nahore ozdoben jest velkou korunou se dvěma anděly. Dole jest nápis: Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum	292
3. <i>P. Marie Asprikolská či Foyenská</i> v býv. jesuitském kostele u sv. Mikuláše v Praze. Z knihy: P. Pl. Mathon, Život P. Marie	405
4. <i>Ferdinand III.</i> Dle mědirytiny z r. 1649., zhotovené dle pův. malby Antonie van Dyck	421
5. <i>Hrabě Matidř Gallas, císařský vůdce.</i> Dle mědirytiny B. Moncorneta	447
6. <i>Město Brno r. 1617.</i> Dle mědirytiny cíř. dvor. malíře Jiřího Hufnagla (+ 1618).	462
7. <i>Pádorys Brna r. 1650.</i> Dle mědirytiny z knihy: Mat. Merian, Topographia Bohemiae, Moraviae et Silesiae. Frankfurt, 1650	463
8. <i>Tuřanská P. Marie se starým kostelem.</i> Dle starého obrazu	469
9. <i>Leonard Torstenson, vojevůdce švédský.</i> Dle mědirytiny z r. 1649., zhotovené dle původní malby Davida Becka (1621—1656)	473
10. <i>Špilberk na severní a jižní straně.</i> Dle mědirytiny z knihy: Car. Gustav Merian, Theatrum Europäum, V. díl, Frankfurt 1707	503
11. <i>Nákres obležení Brna a Špilberku od Švédů r. 1645.</i> Z téže knihy	504
12. <i>Kryté zákopy.</i> Z téže knihy	506

	Str.
13. <i>Hrabě Ludvík Radvit de Souches, obhájce Brna.</i> Dle obrazu ve Františkově museu v Brně	511
14. <i>Augustiánský klášter sv. Tomáše v Brně r. 1645.</i> Dle tušové kresby v August. klášteře na Starém Brně	512
15. <i>Milostný obraz P. Marie Svatotomské,</i> nyní v August. klášteře na St. Brně. Dle staré mědirytiny	513
16. <i>Poslední útok Švédů na hradby studentské dne 15. srpna 1645.</i> Dle fotografie olejové malby Marie a Žofie Görlichových s jejich výslovným povolením. Originál má p. B. Wannieck, tov. v Brně. — Na místě útoku toho na konci Jesuitské ulice postavila historicko-statistická sekce mor.-slezské společnosti hospodářské r. 1895. na památku dobytého vítězství pomník. Jako vzácná památka na totéž vítězství chová se v presbytáři jesuit. kostela na ep. straně podle tradice též praporek vítězné studentské legie	521
17. <i>P. Maria Vranovská.</i> Z knihy P. Pl. Mathona	526
18. <i>P. Maria Křtinská.</i> Z téže knihy	527
19. <i>Jiný obraz P. Marie</i> v Jesuitském kostele v Brně ode dávna uctíváný. Dle staré rytiny z r. 1746. Obraz ten jest nyní zavěšen v Jesuit. kostele v Brně nad klekátkem v levo při postranních dveřích. Dole má nápis: Mater Amabilis Admirabilis Matris Peckariensis Attactu Sacra. Obraz jest nyní bez postranních ozdób a Panna Maria i Ježíšek jsou bez korunek	591
20. <i>P. Martin Středa, ochránce Brna.</i> Dle starého obrazu Willmannova ve Františkově museu v Brně. (Viz str. 518)	613

Rejstřík čili ukazovatel.

- Adler, kazatel 48.
Akademie pražská, viz: uni-
versita.
Albel Jiří 532.
P. Albrecht Jan 494, 537.
Alžběta, manželka Bedřicha
faleckého 216, 249, 250,
254, 260, 262.
z Anhaltu Kristian 110, 114,
116, 135—137, 151, 156,
216, 224, 250, 258, 260
—262.
z Ansbachu Jáchim Arnošt
136.
Antitrinitáři 52.
Areyazaga don Juan 571.
Ariáni 52.
Arnim Jan Jiří 362, 365,
367, 368, 407, mladší 372.
P. Arriaga Roderik 288.
Ascherham Gabriel 54.
Andrej Adam 176.
Augsburk 42.
Augusta 34.
- Bačkov** 628.
Bamberg 159.
Banner Jan 408—411, 443,
444, 446, 448—450, 454.
Barion Jonáš 357.
Bartošovice 298.
Basilej 50.
Bedřich falecký 216, 224, 238,
249—264, 266, 272, 293,
359.
Beer Bohumír 530.
Bechyně 51, 572.
P. Belmann Jiří 633, 634.
P. Beránek Pavel 503.
Berbisdorf Ehrenfrid 241, 254.
Berka Bohuchval 254. **Wolf-**
gang 381. **P. Zdislav** 372,
374.
P. Bergmans František 528,
535—537, 580.
Berlín 386.
Bernard Výmarský 407, 443.
Bernardice 97, 409.
Beroun 43, 161, 374.
Bétlen Gabor 252, 258, 264,
266, 293—297.
Beyer Jiří 385.
Bílá hora 120, 161, 262, 408,
446, 449, 573.
z Bílé Bedřich 241.
Bilina 184.
Biskupice 298.
Blansko 525.
Bleischmid Jiří 414.
Bočkej Štěpán 112, 113.
Bohdalovský Štěpán 415.
Bohosudov 450.
z Bohuňovic Sigmund Sack
619.
Bohuslav XIV. Pomořanský
360.

- Bohutice 298, 299, 567.
 Bochoř 248.
 Boleslav Mladá 32, 97, 452,
 478. Stará 184, 445, 448,
 449.
 P. Bouda Martin 369, 372.
 Bor 568.
 Borotice 241.
 Borovany 97.
 Borovský Blažej 172.
 Boryně pán na Mikovicích 242.
 Boskovice 48, 185, 304, 468.
 Brandýs 174, 180, 409, 448,
 449, 479.
 Breuner Jan Bedřich 356.
 Breitenfeld 362, 478.
 Brno 48, 69, 115, 188, 190,
 246, 263, 264, 268, 292,
 343, 464, 477, 480, 482,
 501—524, 589, 632. Krá-
 lové klášter 306, 507, sv.
 Tomáše 507, 517, 520, 524.
 Zábřdovský 524. Kostel sv.
 Anny 507, sv. Mikuláše
 306, 343, sv. Petra 483.
 Věch svatých 507. — Špil-
 berk 502, 508, 516. Viz
 i: kolleje Jesuitské.
 Brod Český 479. Německý
 449. Uherský 480.
 Broumov 219, 220, 226, 227,
 242, 248, 562.
 Brtnice 298, 468, 486.
 Brumov 185, 487.
 Bruntál 105.
 Brus Antonín, arcibiskup 22,
 28, 91.
 P. Brusius Alexander 525.
 Břeclav 298, 304.
 Břeh 472, 477.
 Březno 99.
 z Bubna pán 145.
 Bučovice 298, 525.
 Budějovice České 33, 42, 161,
 215, 237, 240, 245, 445.
 Moravské 298, 468, 486,
 487.
 Budišín 386.
 Budkov 468.
 Budovec Václav 93, 110, 116,
 142, 143—146, 181, 217,
 223, 228, 248, 254, 256,
 267.
 Buchlov, Buchlovice 486, 487.
 hr. Buquoi Karel 239, 240,
 245, 247, 252, 260, 261/
 264, 266.
 Burchard, měšťan 518.
 P. Burnatý Matěj 346.
 Buttler Valter 387.
 Bydžovský z Florentina 58.
 Bystřice v Čechách 42, 248,
 nad Pernštýnem 487, 539.
 Čaraffa, vůdce císařský 294.
 šl. Castelmuro Jan 515.
 Celovec 197, 199.
 Cerekev 185.
 P. Ciconius Jiří 567.
 hr. Colloredo z Walsee 407,
 409.
 Czwildenští 52.
 Čáslav 117, 562.
 Častochoř 84, 576, 577.
 Častolar Krištof 45.
 Čejkovice 294, 467, 574.
 Čermák Šimon 176.
 Černý Jan Alex. 620.
 P. Černovský Jan 390, 584.
 Činov 248.
 Čiňoves 175.
 Čižovice 386.
 Dačice 468.
 P. Dakazat Jan 541, 559.
 Dalešice 467.
 P. Dam Ondřej 404.
 Dampierre Jindřich 239, 246,
 266.
 Danczer Adam Otto 627.
 Daniel, děkan 179.
 P. Dasselman Jan 438, 493.
 Dašice 174.
 z Deblína Maximilian 491
 503. Alžběta, matka jeho

491. Gabriel František, otec jeho 503.
- z Dietrichsteinu Adam 73.
František, kardinál 106—108, 111, 123, 125, 186, 246, 264, 265, 269, 274, 302, 306, 461, 464—466, 470, 500. Maximilian 464. Sigmund 106.
- Dikast Jiří 251.
- P. Dilatus Jan 495, 518, 521, 522, 587, 613, 614, 622, 633.
- Dirre Ondřej, suffragan 537.
- Diváky 477, 486, 487, 527, 530.
- z Dobřic Rudolf Maximilian Říkovský 502, 508, 518, 523.
- Dobřichovice 241.
- Domažlice, 33, 44, 52, 454, 568.
- Donauwörth 410.
- Donín Krištof 221. z Donína Achác 249.
- Dorn Šebestian 97.
- Doubravník 298, 526.
- Doxany 99, 248.
- Drauschovig Kašpar Petr 290.
- Drážďany 409, 443.
- Dražetice 241.
- Družiny mariánské 66, 298, 388, 445, 470, 487, 520, 559, 590.
- Dub 185.
- Dubčanský Jan na Habrova-
nech 53.
- z Dubé Zdeněk Berka 73.
Zbyněk Berka, arcibiskup 92, 94, 98. Ladislav Berka 106, 115, 123.
- Duchcov 184.
- Dušnice 99.
- Ďáblice 241.
- Děčín 362, 444.
- Eleonora, císařovna 610.
- Esterházy, palatin 296.
- Eugen IV. papež 27.
- Eusebius Jan Cyprian 437.
- Ezechiel Litomyšlský 174.
- P. Faber Jan 452. P. Jeronym 601.
- Fabricius Filip 230.
- P. Falck Jan 438.
- Falkenstein 540.
- Falknov 266, 568.
- z Felsu Linhart 145, 217, 223, 228, 230, 248.
- Ferdinand I. 15, 16, 21, 28, 33, 34, 40, 41, 55, II. 198, 221, 245—253, 265, 266, 268, 269, 271—273, 293, 294, 299, 302, 305, 306, 348, 356, 376, 388, 410, 413, 414, 417, 435, 458, III. 302, 306, 390, 407, 409, 410, 419, 434, 461, 499, 532, 558, 606. IV. 606, arcikníže 140.
- P. Filippi Jindřich 213.
- P. Fischer Jeremiáš 408.
- Fischer Jiří Bartoloměj 628.
- Foy, Foyská P. Maria 388, 412.
- Frankfurt nad Mohanem 169, 248, 606. nad Odrou 360, 386, 408.
- Freiberg 478.
- z Fridenavy Schleyerwerber Bedřich 519.
- Fridlant 346, 408.
- Fruwein Martin 248.
- Fulnek 480, 485.
- hr. Gallas Matiaš 374, 378, 387, 443, 446, 478, 480, 482, 485, 499.
- Gallus Jan 241.
- Gelastus Havel 66.
- P. Geronis Pavel 309, 390, 423.
- z Gestorfu Oldřich 248.
- P. Geyncius Augustin 475.
- Gilnerová Markéta 621.

- Gordon Jan 387.
 Gramb Kašpar 387. Kamill,
 jeho syn 387.
 P. Grenzing, provinciál 379.
 Gröschl, měšťan 518.
 Grodecký Jan 69.
 Gruchelová Marianna 622.
 Gustav Adolf, král 359, 361,
 362, 383.
 z Guttštejna Albrecht 58.
- Haag** 260.
 Habrovanští bratři 53. Ha-
 brovany 293, 304, 487.
 Hájek Daniel 243.
 hr. Halleveil Jakub Leopold
 605. manželka jeho Alžběta
 Vratislavovaz Mitrovic 403,
 604, 605—608.
 P. Hanel Melichar 622.
 Hanspach 413.
 Hantsch Matouš 436.
 hr. Harrach Arnošt, kardinál
 273, 353, 357, 413, 423,
 569.
 Hartenstein 248.
 Hartmann Jindřich 434, 575.
 z Hašenburka Jan Zbyněk
 Zajíc 142.
 Hatzfeld, generál 499.
 hr. Haugvic 72. Jáchim 106.
 P. Hauser Bartoloměj 452.
 Heidelberg 50.
 Helfštýn 266.
 P. Hermann Václav 585.
 Hetter Jan 368.
 Hevlín 486
 Heylman Jan 243.
 Hlívce 83, 86, 577, 612,
 633, 634.
 Hlohov 87, 185, 360, 407,
 408, 472, 563, viz i: kolleje
 Jesuitské.
 Hloupětín 241.
 Hlubčice 563.
 Hluk 486.
 Hodonín 265, 294, 295, 500.
 Hoe Dr. 272.
- P. Hoffaeus, rektor 67.
 Hoffkirchen Vavřinec 371,
 372, 376, 377, 445.
 Hohenlohe 239, 261, 262.
 Holešov 185, 291, 296, 468,
 472, 486, 612.
 Holíně 241.
 Homonnaj Jiří 252.
 Hora Kutná, viz: Kutná Hora.
 Horn 136, 260.
 Hostýn 486.
 z Hradce Zachariáš 24, 103.
 Adam 67.
 Hradec Jindřichův 96, 182,
 239, 242, 248, 365, 385,
 542, viz i: kolleje Jesuitské.
 Králové 410, 478, 479,
 539, viz i: kolleje Jesuitské.
 Štýrský 134, 197, 200,
 236, 453.
 Hrádek Červený 242.
 Hradiště Uherské 48, 103,
 185, 265, 480, 486, viz i:
 kolleje Jesuitské. Mnichovo
 478. Klášter 474.
 z Hrádku Mikuláš 73.
 Hranice 296, 298.
 Hrob 219, 220, 226, 227.
 Hrotovice 467.
 Hrušovany 486.
 Hrzan Adam z Harasova 99,
 242. Zdislav 413.
 Hubenov 241.
 Huerta don Martin 276.
 Hustopeč 298, 482.
 sv. Hypolita hora 241, 468.
- P. Chanovský Albert 285,
 414.
 Charvátec 45.
 Cheb 266, 387, 563. viz i:
 kolleje Jesuitské.
 Chlumeč 185, 452.
 Chomutov 68, 99, 444, 499.
 Chrámistě 241.
 Chropiň 185.
 Chrudim 562.

- sv. Ignác z Loyoly 75, 76.
 Ignác Martin 451.
 Plěšházy Štěpán 110.
 Ingolštát 198.
 Innocenc X., papež 540.
 sv. Ivan 184.
 Ivančice 36, 50, 116, 117,
 121, 298, 303, 468, 486.
 Ivanovice u Vyškova 298,
 480. u Brna 526.
- Jáchymov** 266, 275.
 Jakartovský Jan 537, 616.
 Jakub, král anglický 216,
 249.
 Jan Arnošt Výmarský 297.
 Jan Jiří Krňovský 266.
 Jan Jiří, kurfirst 248, 249,
 253, 260, 265.
 Jan Vilém Jülišský 158.
 hl. Jan Sarkander 258
 P. Jan Tobiáš 530, 635.
 Jankov 499.
 Janovice 184.
 Jaroměřice 468.
 P. Jelínek Jan 619.
 Jelitovský Matěj 293.
 Jeníšek z Újezda Přibík 414.
 Jevišovice 612.
 Jičín v Čechách 291, 414,
 viz i: kolleje Jesuitské. Nový
 103, 296, 455, 480, 487.
 Jihlava 48, 246, 264, 291,
 298, 442, 449, 500, 539,
 561, 563, viz i: kolleje
 Jesuitské.
 Jilové 365.
 Jimramov 298, 539.
 Jindřich IV. 109, 136, 158,
 159.
 Johaniáni 52.
 Josef, král uherský 610.
- Kadaň** 44, 45.
 P. Kaldí Jiří 125.
 Kalvín 61.
 Kamenice 413.
 Kamerarius Ludvík Dr. 222,
 252, 260.
- P. Kamil 346.
 Kapr Sigmund 285.
 Kaplíř Pavel 229.
 P. Karafa Vincenc 559, 584.
 Karel, arcikníže 197, 198,
 arcikníže biskup 288.
 Karel Gustav, následník švéd-
 ský 568, 573.
 Karel Emmanuel Savojský
 239, 248.
 Karlov 162.
 P. Kastulus Jiří 616.
 Kauligová Justina 532.
 P. Kerber Augustin 384.
 Kezelius Jiří 443.
 Khlesl, kardinál 215, 222.
 Khun Eusebius 237.
 P. Kirchner Daniel 390, 426,
 434, 457, 458.
 Kladruby 241.
 Kladsko 211, viz i: kolleje
 Jesuitské.
 Klatovský Martin 41.
 Klatovy 33, 497. viz i: kol-
 leje Jesuitské.
 Klement VIII., papež 76.
 z Klenového Jan 242.
 Klobouky Val. 185.
 Klučenice 241.
 Kobylníky 241.
 Koc Václav 45.
 Kohel Zikmund 99.
 Kojetín 185, 480, 482, 486.
 Kokory 468.
 Kolín 234, 408, 409.
 Kolleje Jesuitské v Praze u
 sv. Klementa 63, 162, 184,
 230, 291, 349, 353, 364,
 367, 371, 374, 379, 383,
 423, 427, 442, 450, 458,
 542, 561, 562, 584 v Hradci
 Jindřichově 68, 184, 234,
 291, 378, 427, 451, 454,
 563, 583. v Krumlově 68,
 184, 234, 291, 379, 409,
 427, 453, 454, 562, 566,
 567. v Chomutově 68, 184,
 234, 291, 427, 450, 454,

560. v Kladsku 68, 184, 234, 291, 427, 453, 562, 575, 578, 582, 583. v Olomouci 69, 184, 291, 299, 379, 427, 442, 453, 560, 574. v Brně 69, 74, 124, 184, 291, 293, 299, 302, 304, 427, 442, 461, 483—496, 514—526, 564, 581. v Kutné Hoře 286, 291, 409, 427, 450, 451, 454. v Jičíně 291, 427, 450, 454, 562. v Hlohově 427, 560 v Nise 291, 427, 453, 529—532, 561. ve Znojmě 291, 299, 409, 427, 453, 561, 567. v Jihlavě 291, 299, 409, 427, 442, 453, 535, 561. v Litoměřicích 353, 427, 450, 454, 458, 561. v Klatovech 414, 427, 450, 454, 561, 565. v Chebu 427, 435, 560. v Hradci Králové 427, 453, 454, 535, 561. v Březnici 427, 454, 565. v Zahání 427, 453, 560. ve Svídnici 427, 453, 560. v Opavě 427, 561. ve Vratislavi 427, 434, 561. v Kroměříži 457, 483. v Hradišti Uherském 560, 561, 586. v Praze na Novém městě 353, 369, 389, 427. v Praze dům professův 353, 369, 404—414, 423, 450, 570. sídlo v Zeměticích 561.
- Kolovrat Jáchim na Buštěhradě 72. Zeleněk 242. Jindřich 285.
- Komenský Jan Amos 168.
- Komín 293.
- P. Kompost Mikuláš 372—374.
- Konfesse česká 29, 35, 37, 43, 141.
- Konfiskace statků 241, 242, 257, 268.
- Konice 467.
- Konopiště 572.
- sv. Konstancia ostatky 488.
- P. Koránek Bedřich 470.
- Korneuburk 500, 540.
- P. Koronius Valentin 390.
- Kortesius František 373.
- Kosobudy 241.
- Kostelec 174. Labský 445. z Kostelce Klusák Maximilian 628.
- Kostomlaty 175.
- P. Koukal Melichar 525, 530.
- hr. Kounic Lev Vilém 593.
- Kounice 294, 298.
- Königsmark Hanuš Krištof 539, 568—571.
- Krakov 501.
- Kralická bible 36.
- P. Králík Václav 620.
- P. Krasius Ludvík 565, 577, 580, 586, 603.
- P. Kravařský Adam 279, 353, 369, 372, 379, 570.
- Kobice 99.
- Kremže 500.
- Krhov 468.
- sv. Krispa ostatky 424.
- Kristian IV., král 296, 358.
- P. Krnovský Daniel 583.
- Kroměříž 105, 185, 189, 266, 296, 479, viz i: kolleje Jesuitské.
- P. Krupner Zachariáš 576.
- Křtiny 298, 487, 525.
- Krumlov Český 161, 174, 211, 237, 572, viz i: kolleje Jesuitské. Moravský 298, 304, 486.
- Kučerov 487.
- Kunovice 486.
- Kuřim 526, 532.
- Kutná Hora 51, 99, 242, 286, 479, 491, viz i: kolleje Jesuitské.
- Kvasice 486.
- Kyjov 294.
- Kynice 298.

- P. Laberhítel Samuel 314, 438.**
Laetus Jan Čáslavský 56.
hr. Lanberk Karel, arcibiskup 142, 149, 174, 179.
P. Lammormain 435, 476.
P. Lancicius Mikuláš 424, 427, 451, 496, 497.
Landsberk 360, 386.
Landškroun 32.
z Landštejna Vilém 144.
Langelois 258.
Lasiger, pastor 44.
Lauchner Rupert 530.
z Lažan Bechyně Karel 97.
P. Leander Ezechiel 303, 530.
Lehnice 407.
Lehotice 185.
Leopold I. 538, 605—610.
arcikníže 140, 150, 157—160, 164—166.
Leopold Vilém, arcikníže a biskup 420, 457, 461, 477, 478, 523.
Leskovec Albrecht 242.
Letovice 525.
Lhota Žalmanova 346.
Libčice 50.
Libeň 121.
Liberec 452.
Libertín 404. Adam 414.
Libišice 386.
Libuň 346.
z Liechtensteina Karel, 106, 115, 117, 246, 269, 273, 274. Gundakar 304, 468, Krištof Pavel 464, 534, 542.
P. Lier Jáchim 610.
Liga katolická 157.
Lilečtí bratři, viz: Habrovanští.
P. Lindanus Jindřich 480, 489, 529, 601.
Linec 141, 216, 260.
Linhartice 185.
Link Krištof 534.
Lipnice 562.
Lipník 105, 266, 296, 298, 468, 480.
Lipsko 362, 478.
Líšeň 467, 468.
Lišno 185.
Litenčice 480.
Litobratřice 486.
Litoměřice 99, 248, 362, 387, 408, 444, 478, 499, 539, viz i: kolleje Jesuitské.
Litomyšl 173, 243, 479.
Litovel 298, 467, 479, 486.
Litrbach 244.
z Lobkovic Bohuslav 51. Jan 67, 72. Jiří Popel 72, 99. Oldřich Felix 72. Zdeněk Popel 72, 92, 142, 145 až 147, 149, 153, 180, 242, 353. Ladislav starší 72. Vilém 97, 217, 229, 263. Matouš Děpolt 229. Ladislav na Holešově 291. Polyxena 173, 230, 354.
Lohelius Jan, arcibiskup 174, 179, 219, 223, 273.
Lohr Jan Dr. 210.
Loket 266.
Lomnice v Čechách 240.
z Losu Ota 248.
Loubský Adam 45.
Louny 33, 50, 499.
Lublaň 197, 199.
Luciperiáni 52.
z Ludanic Václav 24.
Ludvík, král 15.
Luka 298.
Lukášovci 52.
Lukov 185.
Lulč 185.
Lužice 253.
Lužín (Lützen) 383.
Lübek 359.
Lysá 51.
Lysice 298.
Madrid 610.
Magdeburk 361.
de Magnis František 464, 532.

- škánský u P. Marie Sněžné 163. Dominikánský u sv. Jiljí 375. Strahovský 570. Kostel sv. Víta 94, 254, 273. sv. Benedikta 95, 193. sv. Valentina 95. sv. Jiljí 177. sv. Kříže 192. P. Marie na Louži 192. Týnský 193, 370. sv. Salvátora 193, 460. sv. Trojice 193. sv. Klementa 385. sv. Mikuláše 406. sv. Václava 406. Kaple sv. Václava 273.
- Prachatice 33, 42, 57, 185, 261.
- Prešpurk 115, 253.
- z Preset Jeroným Puchfelder 97.
- sv. Primitiva ostatky 488.
- Pročar Vavřinec, probošt 536.
- Procházka, farář 172.
- Prostějov 48, 298, 304, 477, 479.
- Prusinovice 298.
- Prusinovský Vilém, biskup 25, 69.
- Předhradí 175.
- Přerov 36, 105, 465, 480.
- z Puchcinu Ondřej 188.
- P. Rabovius Karel 314.
- Rajec 298.
- Rajhradský klášter 525.
- Rákóczy Jiří 482, 500, 516, 524.
- Rakovník 261, 262, 563.
- Ramče Vavřinec 160, 161.
- Ratibor 185, 455, 577.
- Reformace 199, 270—280, 297, 299, 305, 306, 348, 349, 382, 413, 439—441, 466.
- Reich Melichar 585.
- P. Remigii Eustach 460.
- Roh, viz Horn.
- Roja František Dr. 373.
- Rokycana, zvolený arcib. 27.
- Rokycany 50, 179, 257, 261.
- Rokyta Jan 346.
- Ronovský Václav 530.
- Rosice 487.
- hr. z Rotalu Jan 464, 515, 597, 612.
- z Rothu a na Almensteině Jakub Arnošt 502, 518.
- Roudnice 362.
- z Roupova Václ. Vilém 223, 228, 229, 240, 241, 248, 254—256.
- Rovensko 346.
- z Rozdražova Václ. na Blatné 72.
- z Rožmberka Vilém 67. Petr Vok 97, 114, 116, 151. knihovna 570.
- z Rožmitálu Maximil. Lev 73.
- Ruda Fabian 451.
- Rudolf II. 17, 18, 25, 36, 70, 91, 94, 97, 101, 102, 104, 113—121, 135, 141 až 169.
- Ruchti Jan 530.
- Rumburk 413.
- P. Rumer Řehoř 291, 302.
- Rüdiger Osrom 50.
- Rychnburk 185.
- Rymnice 185.
- Řečkovice 293, 309, 484, 487, 526.
- Řehoř XIII., papež 124. XV. 28.
- Řezno 149, 273, 387, 407, 409, 410, 454, 606.
- z Říčan Jan Kavka 123. Jan Litvín 229.
- Říkovský, viz: z Dobřic.
- Řím 415.
- Sadská 175.
- Saducejští 52.
- ze Salnu Magdalena 45. hr. Julius 464.
- Salomena, panna 532.
- Salzmann Jan Frant., kanovník 515, 612.

- Samuel Hořovský 270.
P. Santinus Martin 213, 344, 427, 559.
Sarkander Stan. Sigm. 403.
Seč 45.
Sedan 224.
P. Sedlák (Villicus) Martin 501.
Sedlec 99, 241, 242.
Selander Wolfgang 98, 219.
Seminář v Praze 63, 90, 380, 384. v Brně 319. v Olomouci 69.
Sendecius Ondřej 455.
Senel Jiří 565, 567, 592, 598, 618.
Schaf Filip Kašp. Dr. 350, 498.
P. Schambogen Ondřej 314, 403, 471, 481, 487, 494, 501, 523, 529—531, 541, 542, 545, 567, 575, 576, 581, 582, 586, 588, 592, 595, 598, 600, 604, 616, 635.
P. Schelizius Řehoř 460.
ze Schenku Maria 45.
Schnur František 406.
P. Schönberger Jiří 423.
P. Schönfelder Petr 630.
Schösser, primátor 225.
P. Schwarz Ludvík 602.
Schwarzenberk, vůdce císařský 294.
Schwenkfeldtí 52.
P. Schwertfer Václav 403, 459, 538, 578, 593, 603, 613, 632.
P. Sigismundi Jiří 404.
Sigmund III., král 253.
P. Siehler Jiří 519, 535.
Simoníáni 52.
Skultetus Abraham 254, 255.
Slané 362, 499.
P. Slaninus Blažej 589.
Slatina 298. u Brna 485.
Slavata Vilém 36, 53, 92, 95, 142, 147, 178, 181, 228—230, 425.
Slavkov 105, 116, 298, 299, 467, 468, 480, 482, 485.
Slavonice 298, 468, 486.
Slivence 241.
Slovák Štěpán 99.
ze Smiřic Albrecht 228, 229.
Smolík Zdeněk 241.
Soběchleby 298.
Soběslav 44, 51.
Soběšice 526.
Solms Albrecht 238. Jan Jiří 371, 374.
Sovinec 297, 485, 498.
de Souches Ludvík Radvit 502, 508, 511—515, 522 až 525, 531, 534, 537, 539, 540, 542, 543, 612.
Söldner, farář 175.
Spatz Leonard 525.
Spandava 360.
Staffius Jan 508.
Stenov 386.
P. Stockinger Václav 492.
Stodlar Jan Vojtěch 625.
Stolany 184.
Stossová Barbora 404.
Strakonice 499.
Stralsund 359.
Stránská Kateřina 624.
Strašecí 174, 180.
Strážnice 265, 266.
P. Streit Filip 492, 493.
P. Středa Ondřej 84, 285, 404, 414, 439, 495, 497.
bratr jeho Jiří 84, 286, 491.
šl. Středa Jindřich 621.
Středele Kašpar 464.
Střela 285.
Střelica 518.
Subuliáni 52.
ze Sulevic Kašpar Kaplír 267.
Svatoborice 185.
Svidnice 472.
Svitavy 244.
P. Svoboda Josef 615.
Synoda v Praze 94. v Kroměříži 105.
P. Syrakovský Ferd. 619.

- Šemberk, opat 99.
 Škera, farář 174.
 P. Škodovský Václav 613,
 614, 619.
 hrabě Šlik 147, 171, 193.
 Joachim Ondřej 172, 214,
 217, 229, 230, 247, 267.
 Jindřich 435. sl. Šlikova
 413.
 Špýr 159.
 Šrámek Jan Alfons 578, 621,
 634.
 Štampach Linhart 99.
 Štěpánovci 51.
 Štěrboholy 120.
 Šternberk 48, 189, 266, 297,
 479, 485, 498.
 ze Šternberku Ondřej 45. Jiří
 47. Adam 55, 142, 154,
 223, 229. Marie 97. Marie
 Maximiliana 389.
 Štíp 275.
 Štramberk 487.
 Štrasburk 50, 159.
 Šud Eliáš ze Semanína 170.
 Šumberk 189, 298.
 P. Švábenský Bedř. 372, 374.
 ze Švamberka Petr 241.
 Švihovský Ferd. 498, 566.
 Tábor 33, 51, 52, 161, 266,
 445, 572.
 Tachov 175.
 P. Tanner Jan 484, 528.
 Matěj 537.
 Tejnagl 181.
 Telč 486, 636.
 z Tepence Jakub Horčický
 177.
 Teplá 241.
 Těšín 185, 563.
 z Thurna Matiš 145, 151,
 214, 217, 220, 222, 223,
 225, 228—233, 239, 240,
 241, 245, 247, 248, 252,
 257, 260, 262 až 264,
 266, 293, 370, 372, 886.
 Tilly Jan Tserclas 120, 259,
 358, 361, 362. Verner 445.
 Tišnov 526.
 Tomáš Štáhlavský 241.
 Torstenson Linhard 472, 474,
 477—480, 482, 485, 498,
 až 500, 502, 508, 514,
 516, 520, 524, 539.
 P. Torrentini Petr 600.
 Toušnice 99.
 Tovačov 467, 479, 485, 486.
 Trčkovské zboží 364.
 Trnava 294.
 Trnovany 248.
 Trnožka Václav 451.
 Troskotovice 298.
 Třebele 563.
 Třebíč 486, 487, 539.
 Třebová 298, 628.
 Tschernembel 414.
 Tuchoměřice 386.
 Tulešice 467.
 Turnov 32, 478.
 Turské panství 241.
 Tuřany 470, 482, 485, 517,
 526, 628, 629.
 Týn Horšův 97, 454. nad
 Vltavou 261.
 Uherčické panství 467, 468.
 Ulsich Jindřich 313.
 Unhošť 262.
 Uničov 48, 296, 485, 498,
 562.
 Unie evangelická 136, 139,
 156, 168, 218, 223.
 Universita pražská 141, 152,
 170, 213, 270, 283, 284,
 381, 389.
 Urban VIII., papež 385, 461.
 Urban, kněz 175.
 Úsov 185, 298.
 Ústí nad Labem 184, 225,
 362, 444.
 Ústěcké zboží 386, 450, 458,
 459.
 Uznojimo 359.

- P. Vacín Jan 434.
 P. Vading Petr 355.
 Valdsasy 251.
 Valdstein 248.
 z Valdštýna Adam 142. Albrecht : 91, 294, 296, 297, 358, 359, 364, 376—378, 383, 386, 387, 435, 436.
 P. Valesius Dom. 203—205, 210.
 z Vartenberka Otto Jindř. 277.
 Vážany u Šaratic 477, 526, 595.
 Velehrad 274.
 Velim 175.
 Ves Velká 45.
 Vescovo Jan, legát 52, 55.
 Veselí 265.
 Veverí 525, 581.
 Vchynský Oldřich 229, 230.
 Vídeň 115, 141, 215, 246, 252, 500, 609.
 Vidomský Ondřej 574, 586.
 Vireburk 159, 383.
 Vistonice 500.
 P. Vitelleschi Mutius 286, 416, 434, 559.
 Vitenberk 50.
 Vladislav, král 33, 34.
 Vlček Jiří, svob. pán 495, 613.
 Voda Stará 185.
 P. Vodička (Aquitanus) Jiří 304, 414.
 Vodňany 33, 261.
 Vorms 159.
 Vranov u Znojma 298 u Brna 525.
 Vratětín 468.
 Vratislav 264, 408, 472. viz i: kolleje Jesuitské.
 z Vrbna páni 73. Hynek 105. Jan 319. Jiří Štěpán 515.
 Vřesovec Vilém 286. Václav 242.
 Vsetín 185, 468, 487.
 P. Vydra Jan 304.
 Život P. Martina Středy.
 Vystěhovalci z Čech 278, 347, 354, 366.
 Vyškov 294, 480, 482, 524.
 Vyzovice 185, 468, 486, 487.
 Wacker Jakub 187.
 Waltenberger Benedikt, opat 535.
 bar. Wartenberg 368.
 z Wehrenfelsu Martin Ambrož Würth 625.
 P. Wenitzer Karel 498, 623.
 Westfalský mir 573, 578, 579.
 Willmann, malíř 617.
 P. Winkler Krištof 525, 567.
 P. Wissinger František 614.
 Wittemberk, generál 562, 568, 571, 572.
 Wohlhaubter Jan 488, 597, 611. syn jeho Ignát 488, 630.
 P. Wolf Bedřich 624.
 Wolf Jan 368.
 Wolkersdorf 627.
 Wrangel Karel Gustav 539, 563, 568.
 Záblatí 247.
 Zábteň 298.
 Zámorský Philadelphus 52.
 P. Zange Krištof 618.
 Zárubová paní 616.
 Zbítov 176.
 Zbraslav 365.
 Zdounky 185.
 P. Zeidler Matouš 512.
 Zelenohorské panství 45.
 Zemětice 577. viz: kolleje Jesuitské.
 Zhořelec 386.
 Zigl, farář 175.
 Znojmo 48, 246, 264, 291, 294, 306, 377, 468, 500, 502, 539. viz i: kolleje Jesuitské.
 Zoubkova Kateřina 304, 309.
 Zřízení zemské obnovené 344.

Žampach Zdeněk 123.	215, 239, 240, 246, 27,
Žatec 33, 50, 275, 499, 563.	264, 268, 278, 465. Viktor
Žďár 480, 563.	186. Bedřich 186. Ladi-
Žďárná 185.	slav 293.
Žebrák 50.	Židlochovice 485, 525, 530.
Ženeva 50.	Žilka Pavel 369, 372.
ze Žerotína Karel 108—111,	Žitenice 248.
114—120, 123, 137—139,	Žitva Torok 113, 395.
160, 164, 167, 187, 188,	Živohošť 175.

Oprava tiskových omylů.

Na str.	7. řádek	9. zdola	místo	přejata čti přejaty.
» »	33.	» 7.	» »	učinil čti učinili.
» »	87.	» 13	shora »	překládány byly čti pře-
				kládána byla.
» »	95.	» 5.	» »	císařovu čti císařovou.
» »	105.	» 1.	zdola »	povolovaly čti povolovali.
» »	107.	» 13.	» »	jejich čti jejich.
» »	120.	» 15.	shora »	pořizeni čti pořizení.
» »	145.	» 14.	zdola »	samovolnou čti samovolnou.
» »	150.	» 11.	shora »	kurfirstům čti kurfirstům.
» »	213.	» 6.	zdola »	uzavřely čti uzavřeli.
» »	230.	» 16.	» »	se čti si.
» »	249.	» 3.	» »	vynechati jest slovo »málo«,
				které pak
		» 2.	» »	doplniti jest za slovo »před«.
» »	289.	» 16.	» »	stávaly čti stávali.
» »	383.	» 7.	» »	nastalo čti nastala.
» »	389.	» 9.	shora »	začínali čti začínaly.
» »	430.	» 15.	zdola »	neodvoláva čti neodvolával.
» »	458.	» 15.	» »	provinciátu čti provincialátu.
» »	536.	» 13.	» »	dytel čti pytel.
» »	566.	» 15.	ahora »	Seneka čti Senela.
» »	592.	» 1.	zdola, »	vadil, čti radil.
» »	604.	» 9.	shora »	pro toto, čti: než pro toto.

Ostatní tiskové chyby smyslu nerušící opraví si laskavě čtenář sám.

Příjem a výdaj Dědictví sv. Cyr. a Meth.

od 1. ledna do 31. prosince 1897.

Číslo	Příjem a výdaj	Na		
		třicích	Na hotovosti	
		zl.	zl.	kr.
	Zbytek od roku 1896.:			
	A) Ve veřejných fondch . . .	88200	—	—
	B) Na hotovosti	—	79	66 ¹ / ₂
	Nový příjem:			
I.	Úroky	—	3761	66
II.	Za tažený dlužní úpis lot. půjčky r. 1854.	—	303	60
III.	Koupené jistiny	300	—	—
IV.	Vklady nových údě, splátky, dary a odkazy*)	—	786	50
V.	Za prodané knihy	—	317	15
VI.	Rozličné příjmy	—	3	37
	Souhrn příjmů . . .	88500	5251	94 ¹ / ₂
	Výdaj:			
I.	Za tisk a papír	—	2807	23
II.	Honorát	—	400	70
III.	Za vazbu	—	1167	10
IV.	Daně (aequivalent popl.)	—	149	39
V.	Za koupené jistiny	—	351	64
VI.	Tahem dl. úpisu lot. půjčky z r. 1854. ubylo	250	—	—
VII.	Poštovné a povozné	—	65	—
VIII.	Rozličné výdaje	—	242	20
	Souhrn výdajů . . .	250	5183	26
	Bilance:			
	Když se od příjmů	88500	5251	94 ¹ / ₂
	odpočítá vydání	250	5183	26
	zbývá koncem roku 1897. . . .	88250	68	68 ¹ / ₂

V Brně, dne 31. prosince 1897.

Vladimír Štastný,
t. č. starosta.

Robert Šuderla,
t. č. zkoumatel účtů.

Antonín Adamec,
t. č. pokladník.

*) Vdp. Frant. Zelinka, t. č. kons. rada, jubil. farář v Hněvotíně odkazem 10 zl.; paní Marie Prokopová, roz. Kühnova z Velkých Štárovic darem 4 zl.

Výprodej knih

z našeho Dědictví za cenu velmi sníženou.

Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje má, jak z níže položeného seznamu spatřiti lze, hojnost knih na skladě, kteréž za velmi levnou, v témž seznamu naznačenou cenu prodává. I vybízí všechny ušlechtilé podporovatele dobrého čtení, aby si neobtěžovali tu neb onu knihu aneb i více knih z našeho Dědictví buď pro sebe nebo pro místní knihovnu objednat. Poslouží tím předně sobě samým, neboť obdrží knihy obsahu dobrého, velmi poučného a namnoze i mile zábavného, na nichž spolu nelpí nic z onoho kalu jedovaté nevěry a nemravnosti, jimž za našich dnů mnohé knihy potřisněny jsou; poslouží tím však také našemu Dědictví a umožní, aby se budoucně údům větší podíly dávatí mohly. — Kdo si řečené knihy opatřiti hodlá, ať se obrátí ústně nebo písemně na pokladníka téhož Dědictví, vlp. **Antonína Adamce**, regenta v bohosloveckém ústavě v Brně, Dominikánská ulice, biskupský alumnát. — Kdo již napřed peníze posílá, přidejž. objednává-li se více knih, ku ceně knih také 6 kr. na kolkovaný nákladní list, objednává-li se jen jedna kniha, 10 kr. na vyplacenou zásilku pod křížovou obálkou. — Zároveň vybízí ctěné příznivce dobrého tisku, aby hojně za údy přistupovali. Vklad III. tř. pro osobu doživotně obnáší 10 zl., pro rod, pro knihovny a podobné věčné údy na vždy 20 zl., a mohou vklady i v ročních lhůtách po 5 zl. aneb i v menších jakýchkoli lhůtách dle možnosti se spláceti. Každý nově přistouplý úd obdrží ihned kromě posledního podílu ještě 3 knihy nádavkem v odměnu, a členové kněží slouží každoročně za všechny živé i zemřelé spoluúdy mše sv.

Oznámení.

Dědictví sv. Cyrilla a Methoda vydalo a hojnému šíření doporučuje:

POUTNÍ KNIHU.

Modlitby a písně.

Sestavili Fr. Korec, farář v Řeznovicích, a Dr. Tomáš Korec, katecheta na c. k. II. českém gymnasiu v Brně.

Prodává se u pokladníka dp. Ant. Adamce, regenta bohosl. ústavu v Brně, za 1 zl.

Poutní knize dostalo se církevního schválení a doporučení od nejdůst. biskupské konsistoře v Brně:

Přihlížeje k žádosti ze dne 26. listopadu 1893 schvaluje biskupská konsistoř předloženou sobě »Poutní knihu« a přeje, aby dílo toto dlouhé a úsilovné práce hojného užitku mezi věřícím lidem přineslo. Spolu pak dosvědčuje, že odpustkové modlitby, v knize této uvedené, jsouc věrnými překlady modliteb v »Raccoltè di orazioni e pie opere« obsažených, spolehlivými a správnými jsou a že odpustky za modlitby tyto — jak na str. 27. udáno jest — i duším v očistci způsobem přímluvy přivlastniti lze.

Dáno v biskupské konsistoři v Brně dne 30. listop. 1893, č. 5346.

Dr. Fr. Zeibert,
kapit. děkan.

Homolka,
sekretář.

Od nejdůst. arcibiskupské konsistoře v Olomouci:

Librum ab Haereditate SS. Cyrilli et Methodii pro anno 1893 editum »Poutní kniha« attentioni Ven. Cleri recomendamus. (Currenda Consistorialis IV, a. 1894, n. 5577.)

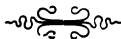

Zvláště pak schválila a vše doporučila »Poutní knihu« nejdůst. biskupská konsistoř v Hradci Králové:

»Kniha tato vyhovuje svému účelu dokonale. Vše ji doporučujeme a žádáme, aby duchovní správy na ni důtklivě upozornily obzvláště vůdce poutníkův, aby si ji opatřili a jí jako nejlepší příručky užívaly. Úprava jest velmi slušná, cena mírná.«

Z časopisů velmi příznivě posoudili a důtklivě doporučili »Poutní knihu« »Obzor« a »Hlas« v Brně, »Vlast« a »Čech« v Praze.

Roč. 51. „HLAS“ 1899.

časopis věnovaný zájmům našeho lidu vůbec a jednotlivých stavů zvláště, psán jest slohem řízným, srozumitelným a jasným.

»HLAS« přináší články úvodní o všech událostech sběhnuvších se na poli politickém, národním, církevním, národohospodářském a společenském, dále přehledy politické, různé zprávy, dopisy, články hospodářské, literární, bursu, trhy, loterii atd. — Části zábavné věnuje se obzvláště péče. Jmenovitě píší pod čáru oblíbení u našeho lidu proslulí spisovatelé Dostál, Veselý, Křen a m. j. — Pro velikou svou rozšířenost hodí se »HLAS« pp. obchodníkům, živnostníkům k ohlášení inserátů nejrozmanitějšího druhu. Ceny levné.

„HLAS“ vychází jako denník a týdeník.

Denník stojí poštu měsíčně 1 zl. 25 kr., ročně 15 zl., týdeník čtvrtletně 1 zl., ročně 4 zl.

Administrace „HLASU“ v Brně, v Besedním domě.

Roč. 22. „OBZOR“ 1899.

časopis zábavně poučný.

Vychází dvakrát každého měsíce.

Předplatné celoročně s poštovní zásilkou 2 zl. přijímá administrace »OBZORU« v Brně.

Roč. 15. „DĚLNÍK“ 1899.

Orgán česko-slovanské strany křesťansko-socialní.

Vychází dvakrát za měsíc o osmi stranách a stojí v předplacení (i s poštovní zásilkou a dodáním do domu): ročně 1 zl. Jednotlivá čísla lze dostati v Brně, v Benediktinské knihtiskárně po 2 kr., mimo Brno (i s přírážkou poštovní) po 3 kr.

Roč. 6. „OBRANA PRÁCE“ 1898–99.

Orgán

strany křesť.-socialní, věnovaný zájmům dělnictva, řemeslnictva a rolnictva.

Vychází jednou za 14 dní.

Předplatné celoročně s poštovní zásilkou 1 zl.

Redakce i admin. v Brně, Dominik. ul. č. 4.

Papežská knihtiskárna benediktinů rajhrad. v Brně vydává tyto časopisy :

H L Í D K A.

Měsíčník vědecký se zvláštním zřetelem k apologetice a filosofii. Vedou kanovník Dr. Josef Pospíšil, prof. Dr. Jakub Hodr a Dr. Pavel Vychodil. Sešity po 5 arších velké 8°. Předplatné ročně 4 zl.

Škola Božského Srdce Páně.

Měsíčník pro katol. lid, zvláště však pro bratrstva.

Celoročně i s poštovní zásilkou 1 zl. 60 kr. — Přílohy ku „Škole B. S. P.“ bývají ve zvláštním předplacení tyto :

Knihovna našeho lidu. Ročně nejméně 60 archů, předplatné jen 2 zl. ročně. **Ascetická knihovna.** Sbírká spisů vedoucích a povzbuzujících ku zdravé zbožnosti, vychází v ročnících v předplacení za 2 zl. ročně. — **Anděl Strážný.** Časopis pro křesťanskou mládež, hojně obrázky vykrášený, vychází mimo prázdniny měsíčně o 2 arších v barev é obálce a stojí v předplacení 80 kr. ročně. Za prémii (bez doplatku) dán krásný obraz v barvotisku. — **Květy Marianské.** List měsíční čtenelů Panny Marie. Vychází měsíčně o 1½ archu v barevné obálce a stojí v předplacení 80 kr. ročně.

Václava Kosmáka Sebrané spisy.

II. Větší povídky. 1884. Str. 501. Cena 1 zl. — III. Kukátko, čili život lidský v obrazech. 1884. Sv. I. Str. 480. Cena 1 zl. — IV. Slečna Eugenie a Paní Eugenie. 1885. Str. 436. Cena 1 zl. — V Kukátko čili Život lidský v obrazech. 1887. Sv. II. Str. 675. Cena 1 zl. 40 kr.

O pouti. Str. 48. Cena 15 kr. — Cesta ku klidu. Str. 144. Cena 30 kr. — Cesty Boží I. Myslivec Anton 1888. Str. 84. Cena 30 kr. Zrcadlo kofalečnicků Seš. 1. 1888. Str. 39. Cena 12 kr. — Druhá várka. 1890. Str. 36. Cena 12 kr.

Kosmák Václ. Sebrané Spisy. Nové vydání!

Vychází po sešitech. Posud vyšly 4 sešity.

Vydání laičnejší arch po 2 kr.; na lepším papíře po 4 kr.

KALENDÁŘ

Moravan. Roku 1899. Roč. 48. Uspořádal P. Kristin Lux, O. S. B. Cena 45 kr. — Český kalendář lidový a dělnický. Roč. II. Uspořádal J. Dumek, c. a k. na přání 50 pěšího pluku svob. pána Handla Mazzettiho. Cena 50 kr.

Vaterländischer Kalender. Roku 1899. ročník 18. Usp. 154 1 P. Clemens Janetschek. Cena 40 kr.

Benediktinská knihtiskárna má hojný sklad knih, obstarává tiskopisy všeho druhu správně a levně, a také má své vlastní knihárny a velký výběr menších i větších obrázků. — Seznam knih lze dostat zdarma.